C.E.S. 19600 TOURS

IO. BODINI ANDEGAVENSIS DE MAGORVM DÆMONOMANIA LIBRI IV.

NVNC PRIMVM E GALLICO in Latinum translati

PER

LOTARIVM PHILOPONVM.

Conventg Bamberg. Ord. Praed.

BASILEÆ
Per Thomam Guarinum,
M. D. LXXXI.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

CLARISSIMO VIRO ET DOMINO CONSVLTISSIMO, D. CHRISTOPHORO THVLLENSI, Equitì, Domino Cœliano, primo Præsidi Parisiensis Parlamenti, & Consiliario in priuato consilio Regis.

QVòd tibi, clarissime vir, hoc munus exhibeo, non ideò facio, vt mea erga te obligatione solutus sim, sed potiùs vt hoc documẽto testatum faciam quantum in summa illa Iustitiæ schola, cuius tu caput es, & in qua optimam meæ ætatis consumpsi partem, didicerim: vbi melius quàm vsquã alibi vera legum iurisq; peritia & iustus decisionum quas omnes à seculo Doctores tradiderunt vsus videtur, auditur, atq; cognoscitur ex principũ qui in Europa sunt oratorum concertationibus, summorum Iurecoſs. collationibus, sententijsq; optimorum iudicum: quibus planè modis germana iustitiæ species velut meridiana luce aperitur, cum voluptate eorum & vtilitate incredibili quì ita discunt narrare doctè, sapienter expendere, & sublimes quæstiones iuris in singulis causis argutè soluere cùm in hoc aut in illo foro, tum in toto cõsessu Iudicum & cau-

)(ij

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſidicorum illius Parlamenti, omnium quæ Sol in omnibus orbis terrarum imperijs & Rebuspubl. viderit illuſtriſſimi. Nam in eo demum vera prudentia (quam optimè ducem lucemque humanæ vitæ appellaueris) perdiſcitur, quum digito commonſtrantur & oculis tanquam in excelſo theatro ſpectandæ proponuntur actiones abſtruſiſſimæ, τῶν ἀξιωπίστων, artesq; hominum vel aſtutiſſimorum, quas nulla hominis vita (vt fuerit longiſſima omnesque terras peragrauerit) fuiſſet compertura. Et quamquam in elegante illo Iuſtitiæ templo ſpectatiſſimus eſt ſplendor atq; amplitudo ſingularum ipſius partium, refulget tamen in capite ipſius maximè: vt quod alios ad tantum honoris faſtigium prouectos ſuperauerit literaturæ humanæ ſcientia, infinita memoria hiſtoriarum omnium, & diligentia ad iudicandas partium lites incredibili, quæ certiſſima ſingulorum Iuriſprudentiæ capitum peritia coniunctæ ſunt. Hæc autem non eo dico, vir clariſſime, vt decantem laudes tuas, cùm iam in alio argumento verſer: Etſi lex ait Præſidem prouinciæ non grauatè ſuas laudes audire oportere, & plurimum quoq; intereſt Reipub. vt veræ illuſtrium virorum laudes paſſim exarentur incidanturq; ad horum exemplum, illorum incitamentum, & imitationem omnium: cùm alioqui eorum honor qui virtutem colunt minimè flagitet vt ad illuſtrationem ſui laudibus extollatur. Atq; hoc quidem ipſum de te fuiſſem facturus, cùm quia me honoris leges religioq; obſtringunt propter ſingularia tua in me beneficia (officia enim cur dixerim? quæ apud te non ſum promeritus) tum quia bonos omneis

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

omneis qui literas humaniores colunt singulari studio semper prosequutus es. Sed hoc in alium locum reijcio, & dignius argumentum. Mihi satis est in præsentia, si munusculum hoc tibi obtulero: quod si grato animo acceperis, confido si quis adhuc mihi restabit maleuolus, eum maiore saltem vsurum cautione atq; prudentia quàm ille nuper vsus est (nomen reticeo vt honori ipsius consulam) qui libellum suum cõtra libros de Republica à me in lucem editos dicauit Regi. Nam simulatq; animaduertit Rex hominis calumnias, in vincula rapi iussit, decretum subscripsit manu sua, et pœna capitali indicta cauit ne venũ darentur libri. Euasit tamẽ hac lege vt honorẽ quem sublaturum putabat redderet: qui homo si iudicio magis valuisset, par supplicium fuisset meritus ac olim de pari munere à Ptolemæo Philadelpho Ægypti Rege Zoilus reportauit. Equidẽ spero neminẽ contra hoc opus scripturũ esse, nisi qui Magus sit patronus causæ suæ: quem ego si percepero, verbum illud DVBITO, quod in permultis huius regni partibus magna voce aduersus homines Magicarum artium suspectos sine alia contumeliæ formula procul exclamari solet ad amolienda ipsorum carmina & maleficia, illud inquam verbum in eum hominem adhibebo. Laoduno, xx. Decembris, M. D. LXXIX.

Tuus humillimus studiosissimusq;
seruus I. Bodinus.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

TYPOGRAPHVS AEQVO ET *erudito Lectori S. D.*

ETsi hunc de Dæmonomania Commentarium cum iudicij quadam acrimonia legentibus non ſine cauſa in mentem venire poſſit illud vetus, φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά: tamen cùm in eodem multa præclarè dicta aduerſus conſceleratiſſimũ illud & pijs omnibus deteſtandum Lamiarum & Magorum cum Satana cõmercium: multæ etiam hiſtoriæ & cognitione dignę aſperſę ſint: Cenſores noſtri editionem huius operis non inhibẽdam eſſe ὁμοθυμαδὸν decreuerunt. Ea tamen, quæ in allegorijs & Sacroſanctæ ſcripturæ teſtimoniorum allegationibus detortis, in lib. arbitrij hominis non renati, & aſtrologiæ diuinatricis defenſione, & aliorum quorundam dogmatum aſſertione, ſeuerioris doctrinæ Theologi & Philoſophi iurè deſiderare poſſunt, neutiquam probantes, cenſuræ eruditorum & piorum dextrè iudicantium, omnia ſubijciunt. Nam & in hoc genere ſcripti, omnia eſſe probanda, & bona retinenda, rectè perſuaſum habent. Bene vale.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

IOANNIS BODINI
IN LIBROS DE MAGORVM DAEMONOMANIA

PRAEFATIO.



VDICIVM contra Magam mulierem latum, ad quod vocatus fueram pridie Calend. Maias 1578. mihi occasionem scribendi præbuit, vt argumentum de Magis, quod omnibus summè admirabile, non paucis incredibile videtur, illustrarem. Istius Magæ nomen erat Ioanna Haruilleria Verberij ad Compendienses nata, necis multis hominibus pecoribusq; oblatæ accusata: quod maleficium etsi primò negabat pertinacissimè, post sermones tamen subinde commutatos animi nutantis indices, sine quæstione & equuleo confessa est. Agnouit quoque se diabolo (qui specie hominis atri apparebat staturam humanam excedentis atrisque vestibus induti) inde à duodecimo fuæ ætatis anno fuisse oblatam à matre dicente se cùm primùm nata esset filia, eam illi quem nominabat diabolum spopondisse: illum promisisse optima fide curaturum esse se & beaturum filiam: ipsam ex illo tempore Deo renunciasse, operamque diabolo addixisse, rem cum illo iam tum habuisse, & exinde ad ætatem vsque illam qua capta fuerat (erat autem fermè quinquagenaria) in eo consortio perrexisse. Addidit præterea diabolum se cùm ipsa annueret illicò sistere eodem amictu & specie qua primùm se exhibuerat, ocreatum, instructum calcaribus, accinctum gladio, equo præ foribus exspectante, quem equum nemo præter ipsam animaduerteret: eumque interdum ita rem cum ipsa

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ipsa habuisse vt maritus ipsi ad latus cubans nihil perciperet. Quamuis autem ex communi sermone omnium pro infami Saga haberetur, rusticique ægrè impediri possent ne ipsam tradendam igni manibus Iudicum adimerent (grauiter enim metuebant ne mulier ista effugeret) antequàm tamen ad ferendam capitis sententiam veniretur, consilio placuit in natalem illius pagum Verberium mitti & in vicos alios in quibus habitauerat, vt de illius vita ampliùs cognosceretur. Itaque compertum est illam ex eodem crimine ante annos triginta virgis fuisse cæsam & matrem igni damnatam ex Arresto Curiæ Parlamenti sententiam Iudicis Sanlisiani confirmante: nomen suum sedemque tegendis facinoribus mutare solitam, vbique tamen magicarum sortium euictam esse. Quapropter videns illa se teneri maleficij, dari veniam sibi postulauit, & rerum gestarum se finxit pœnitere, licet maleficia quamplurima à se perpetrata quæ antè confessa fuerat, pernegaret. In postremi tamen homicidij quod commiserat confessione perstitit, se pulueres quosdam à diabolo præparatos in eum locum iniecisse quà transiturus fuerat is qui filiam ipsius pulsauerat: alterum verò quem non oderat illac transeuntem acerbo dolore per totum corpus illicò affectum esse: Cùm autem vicini omnes qui in illum sortium coniectarum locum ingressam viderant, hominem animaduerterent tam repente cum morbo conflictari, eos inclamasse fuisse magicas sortes ab ea immissas: ideoque sanitatem eius spopondisse, & durante morbo languentem hominem curauisse. Adhæc confessa est se die Mercurij antequàm prehenderetur orauisse diabolum vt decumbenti homini restitueret valetudinem, quo renuente & negante posse fieri, se cum diabolo expostulasse quòd semper ipsam falleret, atque mandauisse ne se ampliùs inuiseret: respondisse diabolum se deinceps non esse venturum, & biduo pòst hominem extinctum esse: itaque se confestim in aream illam vbi comprehensa est abdidisse. Qui consilio aderant, dignam quidem morte esse iudicabant omnes: sed quidam natura mitior & proclinior ad misericordiam satis arbitrabatur fore si vitam finiret laqueo: alij verò cùm detestabilia maleficæ istius crimina, tum supplicia æquè diuinis ac humanis legibus instituta expendentes, vniuersamque totius CHRISTIANI orbis consuetudinem iam olim in florentissimo hoc regno obseruatam, censuerunt damnari & viuam igne cremari oportere: quæ sententia lata & sine prouocatione pridie Calendas Maias effecta est, instante D. Claudio Dosæo Regis apud Ribemo-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Ribemontium procuratore. Pronuntiata condemnatiõe, eadem confessa est se à diabolo in Magarum cœtus exportatam esse, postquàm certis pinguibus ab eo traditis delibuta esset, & tanta leuitate tam procul agitatam vt defessa planè & quasi cõfecta ex labore esset: in illis cœtibus permagnam hominum turbam vidisse, atrum hominem in excelso positum, trigenarium fermè, quem vocabant Belzebub, adorantium, deinde verò inter se coeuntium: hoc facto Principem concionem apud ipsos habere vt fidem in ipsum habeant, se vlturum inimicos omneis ipsorum, & ipsos deniq; beaturum. Rogata annon daretur pecunia, respondit non dari: & opilionem quemdam imbricariumq; tectorem Genlisianum magicæ artis incusauit, confessaq; resipuit à peccatis suis & veniam à Deo postulauit. Nobis aũt placuit librum hũc cõponere, quẽ Dæmonomaniã Magorum inscripsimus à furore manico quo diabolos miseri prosequuntur, vt omneis qui ipsum viderint commonefaciat, & quasi digito spectandum ante oculos monstret nulla esse crimina quorum tam horrenda sit constitutio, quæ tam graues pœnas mereantur, aut quę ad hęc proximè videãtur accedere: præterea vt iis respondeam qui modis omnibus in illud incũbunt vt libris palàm tueantur magos, adeò vt Satanas eos inspirasse promulgandis tam bellis libris & in suam nassam videatur perduxisse. Talis fuit Petrus de Apono medicus, qui persuadere volebat nullos esse spiritus, cùm tñ posteà fuerit comprobatũ eum fuisse Magorũ omniũ quos habebat Italia facilè principem. Sed ne cui mirum videatur quod dico, homines existere à Satanã subornatos qui scribant, propalent, doceantq; id omne quod de Magis prædicatur fabulosum esse, memorabile exemplum afferam, quod Petrus Mamorius in libello de Lamiis, de M. Guilhelmo Linensi Doctore Theologiæ annotauit accusato Magicarum artium condemnatoque duodecimo die Decembris 1453. Hic ergo cùm resipiscentia tandem afficeretur, confessus est se per noctem cum Magis aliis persæpe deportatum esse vt diabolum adoraret modò humana specie, modò hircina conspicuum, & religioni toti renuntiasse. Quinetiam penes ipsum instrumentum obligationis contractæ cum Satana fuit deprehensum, quo sponsiones reciprocę cõtinebantur: inter alias autem hæc, Doctorem obligatum esse vt publicè concionetur quicquid de Magis prædicetur fabulam esse, non posse fieri, nullam fidem sermonibus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

istis haberi oportere: atque his concionibus augebatur mirũ in modum Magorum numerus & se confirmabat, dum ab illis persequendis cessarent Iudices. Hinc certè apparet Satanę ex omnibus ordinibus & conditione qualibet suos esse fideles administros: quemadmodum Cardinalis Beno, Platinaque scripserunt complures esse Papas, Cæsares, & alios Principes viros, qui se à Magis inescari passi sunt, tandemque miserrimè à Satana detrudebant: & Toleti quoque (vbi Magorum schola habebatur olim) nunquam existimasset quisquam eos homines eiusdem criminis affines esse, qui effusè ridebant siquãdo quęstio de Magis haberetur, totius coronæ risum suis vrbanis dictis salibusq; commouebant, constanter affirmabant fabulas esse, ἀδύνατα, itaq; frangebãt & mitigabant Iudicum animos vt Magi omnes euaderent: prout nuper Alciarus fecit, Inquisitoris offensus facto, quòd in Pedemontana regiõe Magos amplius centum comburi curauisset. Queritur Bartholomæus Fayus quęstionum Curialium Prędes in suis operibus, quod cõiuentes multi Iudices non fuerint ausi Magos igni addicere, vt Parlamentum omnibus seculis & aliæ gentes quælibet factitarũt, id causam maximis calamitatib. quas Deus immisit attulisse. D. verò Auĕronius Consil. in Parlam. Pictonũ præses deinde factus (cui in Pictonicis honorib. successit Saluertus) Magos 4. viuos Pictauij cremari iussit anno 1564. neglecta ipsorũ prouocatione, affirmans indignè factum quòd aliquot Magi antè ad prouocationem ipsorum fuissent absoluti, qui ex eo tempore totam regionem contaminauerint, populumq; seditionib. mouendis excitatum inflammauerint: Etsi multa homicidia carminibus suis sortibusque commissa fatebantur, ideoque iudicatũ in ipsis (vt lege dãnatis) iubebat fieri nihil obstante appellatione, quia plus est, ait lex, occidere veneno quàm gladio. Ac Magorum quidem impunitas quæ fuit illis temporibus, admirabile ipsis in regno hoc attulit incrementum, quò omni ex parte confluxerunt, Italiaque maximè: inter quos Neapolitanus quidam exstitit Conseruator dictus, Magorum princeps, & rebus gestis plus satis celebratus. Ex eo verò tempore ita perrexerunt, vt Cenomannus ille Magus Trescalanus, cùm iudicio capitali in ipsum lato veniam hac lege impetrasset si indicaret conscios, dixit in hoc regno supra centum millia Magorum esse, idque fortasse falsò, vt impietatem suam tanta comitatus frequentia eleuaret. Quocunque modo res habeat,

l. 1 malefic. C.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

beat, non mediocrem numerum indicauit: sed huic rei tam bene prouisum est vt plerique omnes euaserint, licet confiterentur execrãda scelera quibus cœlum ipsum inficitur, & quibus exacerbatus Deus summisit terribiles persequutiones, prout Lege comminatus fuerat se eos populos exterminaturum qui Magis vitam permitterent. Quamobrem Augustinus in libris de ciuitate Dei testatur omnes sectas, quæcunque tandem fuerint, supplicia in Magos decreuisse. Epicureos solùm excipio, quos Plutarchus in libro de Oraculorum defectu, & Origenes contra Celsum Epicureum scribens refellerunt, eosque sequuti Academici, Iamblichus, Porphyrius, Proclus familię Epicureorum fundamenta euerterunt. Etsi iam satis Aristoteles Metaphysicis suis principijs ea conuellerat necessaria, concludens argumentatione totidem cœlos esse quot sunt intelligentiæ mouendis cœlis, aut intelligentes spiritus: has autem intelligentias à corporibus separatas esse: Angelosque ità moueri in cœlesti motu, vt anima hominis in humano motu. Ex quibus verbis demonstratur planè quæstionem de Angelis dæmonibusque Physicè tractari non posse, eosque non mediocriter falli qui negant posse id nunquam fieri quòd est natura ἀλύνατον. Nam tactus, motus, & locus (si Physicè egeris) corpori solùm conueniunt, idque in corpore: verumtamen ex rei veritate (quæ sibi semper & vbique constat) de tactu quoque, motu, & loco fatendum est eos spiritibus æquè ac corporibus conuenire: quod Aristoteles de Angelis aut intelligentijs cœlos mouentibus in Metaphysicis demonstrauit. Quamquã Plutarch. & Apuleius testes sunt Aristotelem scripsisse quod nusquam in libris qui ad manus nostras peruenerunt offenderis (amplius enim dimidia parte desyderatur de scriptis illius) mirari Pythagoricos siqui homo inter mortales exstet qui nunquam Dæmonem cognouerit. Idemque Aristoteles Thasium quemdam à se visum narrat, cui indesinenter spiritus specie humana adhærebat, quam nemo alius quàm ipse cerneret: hoc autem Magorum omnium commune est. Et nuper etiam Franciscus Picus Mirandulanus Princeps à se visos fuisse scribit Magos Sacerdotes duos, quib. duo Hyphialtæ muliebri specie comites aderãt, eosq; amplius quadraginta annis ad muliebre consortiũ succubis istis abusos esse: prout antè confessi sunt quàm traderentur igni, & nos suo loco ostẽ

Leuit. 20.

Arist. lib. 4. & 6. φισικῆς ἀκροασ.

Metaphys. lib. 8.

Plutarch. lib. de Dæmon. Socratis.

Apul. lib. de Deo Socra.

libro περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

demus. Ibidem quoq; ſcribit Ariſtoteles Aeolidum inſularum vnam admirabilibus tympanorũ cymbalorumq; ſonis & cachinnationibus perſonare nemine comparente: quod etiam non rarò in locis compluribus ad Septentrionẽ fieri narrauit Olaus, & in Atlante monte Plinius Solinusq; teſtantur. Hi autem ſunt Magorum cœtus & ſaltationes cum ſpiritibus impuris ordinariæ, vt quæſtionibus innumeris fuit confirmatum. Eodem libro ait Ariſtoteles Tenæ in Theſſalia fuiſſe Sagam quæ conceptis verbis circuliſque ductis baſiliſcum incantabat: quæ efficacitas non à natura eſt, vt ſuo loco demonſtrabimus, ſed à vi & facultate ſpirituum: qui ſpiritus (Aquinas inquit) non poſſent facere actiones inſolentes illas quæ cernuntur oculis, niſi in loco eſſent vbi ſuas actiones exhibent. Abſurdum enim profectò fuerit, ſi Angelis mouentibus cœlos à quibus ſeparati ſunt tactum locum motumq; tribueris, quod Peripatetici omnes, Academici, & Stoicum Hebræis & Arabibus ſtatuerunt: ſpiritibus verò per elementa fuſis eaſdem proprietates ademeris. Hæc autem eò pertinent vt non ij ſolùm informentur qui credunt vnum eſſe Deum, & plures intelligentias (quæ duo ab Ariſtotele demonſtrata vniuerſa Scriptura ſacra confirmauit) ſed vt aliorum quoque barda & torpentia ingenia reuincantur. Etſi non eſt propterea ſingularum actionum quas Dæmonum intellectus parit reddenda ratio, quod nemo homo præſtare poteſt: nam quiſquis rationem omnium rerum explicare poſſet, is Deo qui nouit omnia, foret perſimilis. ~~Quemadmodum autem Deus ita vt~~ eſt à nemine cognoſci aut comprehendi poteſt, niſi idem qui ſic cognoſcit & comprehendit ſit Deus: ~~quia non poteſt~~ is qui eſſentia, poteſtate, amplitudine, æternitate, ſapientia, & bonitate infinitus eſt ab alio comprehendi quam qui fuerit infinitus, infinitum autem nihil eſt niſi vnus Deus: ita etiam confiteamur neceſſe eſt Deum ſolum poſſe rationes rerum omnium exponere. Infinitate enim ſcientiæ opus eſt, quæ neque in hominibus, neque in angelis, neque in re vlla creata poteſt ſubſiſtere. Ideoque Ariſtoteles Methaphyſicorum primo de ſpiritibus agens intelligentibus fatetur eam eſſe humanæ mentis imbecillitatem vt cognoſcere nequeat veritatem, eoque pacto καθόλου cernit ignorantiam omnium, nec videt εἰ μέρει ſuam, cùm eodem libro dicat vbi non eſt ratio ibi non eſſe inueſtigandam rationem. Hæc illius verba, quæ Plinius

lib. 6. Phyſic. & 8. Metaphyſic.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

nius libro 37. naturalis hiſtoriæ capite quarto imitatur dicens, Non vlla in parte ratio, ſed voluntas naturæ quærenda. Indignum verò ſermonem philoſopho, eorum quæ videntur cauſas ſi ignorabuntur negari potius quàm ignorationem humanam profiteri. Arqui laus nunquam maior Dei tribuitur quàm ſi propriam ignorationem fateamur: contrà verò iniuriam Deo facimus niſi tenuitatem ingenij noſtri agnoſcimus. Quamobrem poſt omnes ſermones à Iobo & amicis vltro citroque habitos, factaque Dei in diſceptationem reuocata, cùm veritatem ſibi videretur attigiſſe, Deus viſione apparens effari cœpit in hanc ſententiam, Quis ille ignarus homo eſt qui ſermonibus ſuis inanibus obſcurat opera excelſi? tum de cœlorum altitudine agens, magnitudine, & motu admirabili, de vi aſtrorum, de cœli in terram legibus, de terra aquis innitente, de aquis in medio mundo pendentibus, aliiſque miraculis quæ ante omnium oculos verſantur ſcientiam humanam docet ignorantia abundare. Multi ſcientiæ primas tribuunt Ariſtoteli, quem certè multa nouiſſe conſtat, ſed ne milleſimam quidem partem rerum naturalium tenuiſſe. Etenim Hebræi omnes philoſophi & Academici oſtenderunt eum nihil vidiſſe τὰ τοῖς νοητοῖς, & naturalium quoque pulcherrimas non paucas ignoraſſe. Verbi gratia, ne cœlorum quidem cognouit numerum in Scriptura decem aulæis tabernaculi (quo figurabatur mundus) adumbratum, & his verbis expreſſum, cœli ſunt opera digitorũ tuorũ: vt tam deni cœli q̃ digiti intelligerent (alibi.n. Scriptura ſemper opera manuũ Dei nominauit) q̃ omnes Philoſ. & Mathematici neſciuerũt donec à Ioan. Realmõtano fuit demonſtratũ. Imò ne Planetarũ quidem ordinem didicit Ariſtoteles, aut vnicum aſtrorum motum, qui Venerem Mercuriumque ſupra Solem collocauit, contra quàm à Ptolemæo pòſt fuit oſtenſum. Sed ne ad res altas ſemper contendamus, aut ex Ariſtotele veritatem Dæmonum earum ue rerum quæ naturam ſuperant ſciſcitemur, bonam rerum naturalium partem videmus ipſi fuiſſe incognitam, vt maris ſalſuginem, quã Mirandulanus Princeps (qui Phœnix ſui temporis dicebatur) ſoli Dei prouidentiæ tribuit. Origo tamen fontium quam ſtatuit Ariſtoteles magis eſt abſona, cùm dicit ex putrefacto in terræ ſpecubus meatibuſque aere progigni fontes: maximę enim & inexhauſtæ featurigines fontes, & perennes riui ſunt, nec totus aer corruptus qui in mundo eſt centum annorum

lib 4. 6 & 7. Meteorologicorum.

R. Maymoni lib. 2. More nebocim.

* iij

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſpatio eam aquam generaret quæ vel vnico die profunditur. Hebræi verò Philoſophi ac inprimis Solomo docuerunt vt ve nas humani corporis ab hepate, ſic aquas orbis noſtri à mari proficiſci. Quinetiam ſæpenumero in natura rerum effecta cernuntur præter omnem rationem naturæ conſequentia: vt à niue (quæ aqua glaciata eſt) terram calefieri ſementemque contra iniuriam gelu conſeruari, à pruina (vt eſt frigidiſsima) torreri ſegetes, & aduri tãquam in furno pampinos: quamobrem Feſtus pruinam à perurendo arbitratur dictam, neque ſcriptura ſancta inter admirabilia Dei opera hanc quoque reticet Pſalmo 147. Qui dat niuem, inquit, ſicut lanam, & pruinam ſicut cinerẽ ſpargit: quẽ locũ Buchananus ſic interpretat.

Ioan. Picus impoſition.

Qui niuibus celſos operit ceu vellere montes,
Denſas pruinas cineris inſtar diſſicit. Et Beza,
Qui couure les monts & la plaine
De nege blanche comme laine,
Et qui vient la bruine eſpandre
Tout auſſi menu comme cendre.

Hi verò inſigne illud miraculũ nõ attigerunt: bona autem pars lanarum nigra eſt, & pruinæ cum cineribus nulla interuenit ſimilitudo. Quamobrem non incommodè hoc pacto verteris.

Qui niuibus campos refouet ceu veſte iacentes,
Torret pruina, ardente vt foco, pampinos.

De iride quoque Albertus Ariſtotelis errorem demonſtrauit negantis de nocte cõſpici: hoc enim planè falſum eſt, ac proin de rationem Ariſtotelis vt alienam à ratione atque veritate concidere: cùm eodem argumento foret neceſſarium vt nubes omnes vnius eoloris eſſent. Taceo mille naturæ miracula, quorum obſcuræ ſunt adhuc & ignotæ cauſæ: quæ Cardinalem Cuſanum virum ſuis temporibus inſignem, & ante hunc Cardinalem Beſſarionem adduxerunt vt Ariſtotelis doctrinam velut variam, & ambiguam, & incertam perſtringerent. Inter alios verò Cardinalis de Alliaco defendit rationibusque certis confirmauit nullam exſtare in Ariſtotele demonſtrationem neceſſariam præter eam quæ demonſtrauit vnicum eſſe Deum & alias perpaucas quas idem annotat. Æternitatis verò mundi demonſtratio, quam Philoſophorum primus & ſolus Ariſtoteles tuebatur, plena eſt ignorãtiæ: quod Plutarchus, Galenus, Stoici, & Academici docuerunt, & ipſi Epicurei ludificati ſunt; Ex Hebræis quoque Rabbi Maymon, (qui ob præſtan-

lib. 1. ſentent. q. 3.
lib. 1. de cœlo.
Plut. lib. περὶ τοῦ τιμαίου ψυχογονίας.
Gale. lib. de placit. Hippoc. Plut. in Placitis philoſ.
Plato in Timæo.
Philopon. lib. 14. contra Proclum.
Lucret. & Plut. in placit.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

præstantiam doctrinæ aquila magna vocabatur) doctissimè ostendit Aristotelis demonstrationem cὸ τοῖς ἀδυνάτοις reponendã esse, itemque Philoponus libris quatuordecim quos Græcè de eodem argumento scripsit contra Proclum Academicum planè dignos qui donentur sermone vernaculo: Aquinas deniq; demonstrationem illam accipi non posse argumentis alijs docuit, quæ in præsentia vt annotata alibi præteribimus. Quid verò, quòd ipse Aristoteles sicubi offendit locum vnde se ipse nequiuit expedire, tam bellè agit Oedipodem vt nemo ipsius mentem diuinare possit? Demonstrant illud caput primum Physicæ & liber de anima, vbi Scotus inter argutos philosophos locum non postremum obtinens rationes contrarias Aristotelis & pugnantes inter se annotauit: & quibus alij corruptionẽ animæ tentarũt eruere, vt Aristotelis ipsius tempore Dicæarchus, Atticus Epicureus, Aphrodiseus, Simon Portius & Pomponatius: alij verò Theophrastus, Themistius, Philoponus, Simplicius, Thomas, & ipsi quoq; Arabes, & Mirandulanus princeps immortalitatẽ eius confirmarũt. Auerroes enim ex ijsdem locis vnitatẽ humani intellectus non dubitauit asserere. Quibus ex rebus statuimus elegãtia naturæ arcana ab Aristotele nõ fuisse visa: quod veteres quoq; obseruauerũt post signũ Aristotelis fingẽtes mulierẽ velatã facie cui nomẽ est Physis, id est, natura: atq; hoc pacto innuerũt dignitatẽ naturæ fuisse rectam Aristoteli, & veltẽ solùm externã quodãmodo fuisse ab eo visam. Atq; hanc ob causam præcipitẽ se in mare, vt Procopius, dediſſe dicit, cùm nõ potuisset inuestigare causam cur reciproco fluxu Hellespõti fretũ mearet per diẽ remearetque septies. Quòd si præstãtissimi naturę thesauri nobis sunt abditi, ecqui tandẽ eas res quę supra naturã sunt & in intellectu positæ pertingemus? Ideoq; Heraclitus primus, Plutarcho teste, & post eum Theophrastus dixit res mundi pulcherrimas ab arrogantia hominũ ignorari dum nihil statuũt credere nisi humana mens orationẽ illius perceperit: quo in genere admirabilia Spirituum impurorum Magorumque facta, quæ humani ingenij aciem & naturaleis causas transcendunt, meritò numeranda sunt. Verùm quemadmodum stultus & excors, neque iniuria dicẽdus est is q Cadmiã Magnetẽue negauerit impressione sui Boreã versus gnomonẽ obuertere, quia ignorat causam: aut qui fateri noluerit à torpedine retib. inclusa manũ primũ, dein brachia tũ ipsum piscatorũ corpus totũ obtorpere, quia

Li. 2. more hannebocum.

li. 2. dist. 2. q. 3.

lib. de methodo historiarum. cap. 6.

lib. 4.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quia nescit causam: ita etiam stulti dementesque habendi sunt qui vtut admirabilia Magorum facta spirituumque videant, nihil omnino credendum putant, siue quia eorum causas mente non possunt comprehendere, siue quia sunt naturæ lege ἀδύνατα. Nam ipse Aristot. raptus admiratione multarum rerum ignotis causis oboriētium, ait quisquis id quod videt in dubium reuocauerit hunc nihil melius quàm cæteri faciant allaturū. Videmus autem Orpheum, qui antecesit Christum quasi mille ducentis annis, deinde Homerum autores è Gentibus antiquissimos artes magicas, necromanticas, & carmina quæ hodie in vsu sunt literarum monumētis tradidisse. Videmus in lege Dei quæ amplius ducentis annis antè promulgata est quàm Orpheus viueret, Pharaonis Magos opera Dei effinxisse: Euocatos spiritus à Saga illa Saulis & sermonē cum eis habitū legimus: Exstant interdicta Legis à Deo data, ne qui diuinos, magos, pythonas consulat: vbi recēsentur omnia magiæ diuinationumq; genera, propter quæ Amorrhæos & Chananæos à se fuisse exterminatos è terra declarat Deus, & propter quæ Iehu Reginam Iesabelam præcipitem ex arce datam canibus expositi deuorandam. Supplicia quoque in Magos lege xij. tabularum instituta exstant, quas tabulas Legati Romanorum de Græcis legibus deprompserant: quin acerbissima omnium quæ legantur in constitutionibus Cæsarum aduersus Magos decerni legimus, vbi hostes naturæ, inimici humani generis, & malefici propter grauissima ipsorū crimina appellantur: quibus adde horrendas imprecationes expressas legibus, quales imprecatiōes nusquā in legibus, nisi cō tra Magos inueneris, Quos feralis pestis, ait Lex, absumat. Exstant Græcæ, Latinæ, priscæ, nouæ, omnium regionū populorumq; historię, in quib. describūtur res gestę à Magis, effectaque eadem varijs in locis, excessus animi, & Magorū corpora cum animis in longinquas terras à spiritibus impuris deportata pauloque momento eodem à spiritibus iisdem reportata: quod Magæ omnes fatentur vno ore, vt German. Italorum, Gallorum, aliorumq; populorū testantur libri. Nouimus quid scriptū reliquerint Plutarchus de Aristęo Procōnesio & Cleomede Astypalæo, Herodotus de atheo quodam philosopho, Plinius de Hermotimo Clazomenio, Philostratus de Apollonio Tyanæo, & Romanæ omnes historiæ de Romulo, qui ante oculos totius exercitus in aera sublatus est: quod item Matisconen-

in Ethic. Nicom.

Exo. 6. & 7.

1. Sam. 28.

Leuit. 20. & 21. Deut. 18. Ierem. 17. 19. et 50. Nahum 3. 2. Reg. 9 & 2. Paral. 33. Esai 3 4. 8. & 47. Num. 23. 2 Reg. 23. toto ti. de malef. C. l. 3. de malefic. C. l. neminem, de maleficis. C.

Plutarch. in Romulo.

Hugo Floriacēsis.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tisconensi cuidam Comiti in Chronicis nostris legimus accidisse. Præterea ex varijs quæstionibus habitis & illud compertum est multos cùm imitati fuissent Magos momento ad centesimum aut ducentesimum milliare à domo sua abfuisse, aspectis Magorum conuẽtibus Dei opem & auxilium implorasse, conuentũ nefariorum spirituum Magorumq; statim euanuisse, illos qui soli relicti erant magnis itineribus domum reuertisse. Deniq; ad manum, ante oculos sunt quęstiones de Magis in Germania, Gall. Italia, Hispaniaq; habitæ & scriptis consignatæ: nec dies vllus pręterit quin testimonia innumera & repetitiones eorum, collationes, couictiones & confessiones exscriptas videamus, in quibus ad mortem vsque perstiterunt damnati, quorum pars maxima aut imperitissimorum hominum aut vetularum fuit, qui neque Plutarchum, Herodotum, Philostratum, aliorum'ue populorum leges nouerant, neque cum Germaniæ aut Italiæ Magis communicauerant, vt ipsis tã bellè inter se de rebus singulis conueniret. Nesciebant Augustinum libro 15. de ciuitate Dei dicere non esse dubitandũ, & impudentiæ videri siquis negauerit Dæmonas & impuros spiritus coire cum hominibus, quos ideo Græci Ephialtas & Hyphialtas Latini incubos, succubos, & Syluanos, Galli Dusios (ait Augustinus) nuncupant hos virili specie, illos muliebri. Ac de hoc quidem congressu constans est Sagarum omniũ cõfessio eum non dormiendo sed vigilando fieri: quo argumento ostenditur non esse illam Medicorum τίφλω aut nocturnam suppressionem, quam agnoscunt illi dormientibus solùm accidere: tum etiam hoc altero quòd non posset res eadem Succubis atq; incubis accidere. Nec minus dignum admiratione est, quod omnium quoq; Magarum communis docet consensio, malignos spiritus cùm se forma humana exhibent, plurimùm atros esse aut proceriores alijs, aut exiliores, vt nanos: quod Georgius Agricola non mediocri eruditione vir scriptis demonstrauit. Nostri autem Magi non videranr illud quod Valerius Maximus libro j. de Cassio Parmensi tradit, procerum hominem & atrum valde ei se obtulisse, qui rogatus se κακοδαίμονα esse responderit: neq; similiter Magæ historias Plinij iunioris in epistolis, Plutarchi, Flori, Appiani, & Taciti legerant de Curtio Ruffo Africæ Procõsule, de Dione & Bruto, quibus vigilantibus visiones eædem oblatæ sunt: aut historiam illam memorabilem Athenodori philosophi, cui vigilanti consimile

Sprãgerus in Malleo.

Paulus Grillãdus.

Lib. de Spiritibus subterraneis.

Plinius secund. in epist.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

visum obuenit maligni spiritus humana specie, procera, nigra, catenis vincta, qui in ædibus propter allatas à maligno spiritu molestias. iamdiu desertis indicauit locum vbi prostrata erant cæsorum quinque corpora: aut quod apud Suetonium post cædem Caligulæ, quod apud Plutarchum post cædē Damonis & Remi legimus accidisse, post quorum cædem horrentia & inhospita loca effecta sunt per eos spiritus quos Latini à Remo Remures, & mutatione vnius liquidæ Lemures appellabant. Initio autem diximus Ioannam Haruilleriam confessam esse humana semper specie, procera, & atra diabolum à se conspectum. Historiam hîc placet apponere, quæ anno 1578. quarto Nonas Februarias gesta est. Catharina Darea agricolæ cuiusdam vxor Coparis in Suessionensi agro habitantis, ab Hunautio Coparatum Præfecto interrogata cur puellis duab. quarum altera ipsius, altera vicinæ filia erat, caput abscidisset, respondit à se diabolum humana specie visum altum atrumq; valde, qui oblata viri falcula ad hoc facinus ipsam incitauerit. Hæc iudicio Compendiis lato morte affecta est. Denique perpetuam historiarum quæ apud varios populos variis seculis acciderunt conuenientiam & similitudinem cum rebus Magarum gestis & confessionibus earum suo loco demonstrabimus. Non est igitur, non est pertinaciter cum veritate pugnandum, si tot effecta quorum obscura causa est videntur apertissimè. Nam vbi humana mens causam rei, id est, τὸ διότι nequit pertingere; tum certè iudicium oportet inhiberi, & in eo quod fit, id est, ὅτι τοῦτο γίνεται consistere. Itaque maximus ille Plato & agnomine diuinus appellatus, de Sagarum actionibus (quas studiosè perquisiuerat & diligenter expenderat) loquens vndecimo libro de legibus rem affirmat difficilem esse cognitu, & quam si noueris difficilius alteri persuaseris: Rident plerique, inquit, si quando cereis sigillis vti dicuntur Magi ad sepulchra & compita, sub ianuas apponendis, aut carminibus, incantamentis, atque ligaturis res admirabiles efficere. Ac Magæ quidem nostræ Græciam non viderunt, Platonem non legerunt, vt imagines cereas facerent, per quas adiectis suis coniurationibus ope Satanæ homines occidant, quod infinitis iudiciis (vt dicturi sumus) fuit confirmatum, inprimis verò Magarum Alenconiarum quæ inimicorum suorum quærebant necem. Itaque Enguerrandi Marignij iudicium maximè constitutum est de coniuratis imagi-

In Caligula in vita Cimonis.

Lib. 12. de legib.

nibus

nibus cereis quibus accusabatur Regis exitium procurasse: & nuper etiã Magus Sacerdos Anglus Curio vici Istinctonij (qui vicus Londino abest fermè quingẽtos passus) deprehensus est cum tribus cereis imaginibus (vt vocant) coniuratis, quibus Reginam Angliæ & duos alios Reginæ proximos è medio tolleret: sed dum hæc quæstio ad nos ex Anglia perferretur, amplius erat de ea cognoscendum. Quamuis autem istarum rerum causam Plato ignorauerit, eas tamen pro certis & indubitatis habuit, & in legibus suæ Reipublicæ pœnas capitales constituit in Magos qui istis artibus homines pecora'ue sustulissent, quod homicidium ab alijs quæ sine Magia committuntur optimè distinxit: pariterque Hebræus Philo in libro περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων. Imperiti homines fieri non posse iudicant: Athei & quicunque fouent κενοδοξίαν scientiæ nolunt id quod vident confiteri, quia ignorant causam, ne quid nescire videantur: Magi ludificantur duabus causis, tum vt seipsos eximant suspicione istius maleficij, tum vt hoc pacto regnum Satanæ stabiliant: stulti & curiosi facere volunt periculum (quemadmodum Comi in Italia nuper, teste Syluestri Priera, cùm officialis & Inquisitor fidei turbam Magarum in vinculis detinentes non possent fidem habere admirabilitati rerum quas illæ narrabant, ipsis placuit experiri & se vni Magæ ducendos permittere: itaque abducti cùm seorsim in locum aliquem starent, res quidem abominandas prospectarunt, fidem dari diabolo, saltari, coiri, sed tandem diabolus qui eos à se non videri finxerat tam strenuè verberauit eos vt post dies quindecim morerentur) alij renuntiarunt Deo, seque periculi faciundi gratia Satanæ deuouerunt, sed illis perinde éuenit ac illis bestijs quæ speluncam leonis ingressæ non reuertebantur? Quicunque verò ducuntur reuerentia Dei, cognitis Magorum historijs, miraculis Dei quæ in toto orbe sunt exploratis, lectaque diligenter lege & sacra scriptura, eò adduci non possunt vt res istas in dubium vocent quæ humanæ menti videntur incredibiles: sed ita statuunt si res naturales plurimæ sunt incredibiles, nonnullæ ἀκατάληπτοι, multo magis potentiam actionesque spirituum intelligentium captũ animi nostri excedere. Videmus autem res multas quæ à natura sunt admirabiles frequenter & de more fieri, puta terrã & mare à mercatorib. nostris circumdari, pedibus sursumuersus de-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

curri equis pegaſeis (quod Lactantius & Auguſtinus riſerunt negantes eſſe Antipodas, rem tam certam & ita clarè demonſtratam vt eſt lux meridiana Solis) & ſimilia. Et ij quoque ipſi qui fieri non poſſe contendunt vt impius ille Spiritus exportet hominem ad centum aut ducenta milliaria, non animaduertunt cœlorum cœleſtiumque corporum (vt ſint maxima) cõuerſationem fieri horis viginti quatuor, id eſt, ſi milliari bis millenos paſſus tribueris, tam breui ſpatio 24579144o. milliaria decurrere. Quòd ſi dixerint quotidie videri iſta, & ſenſibus ſtandum eſſe, fateantur ergo pariter credi actiones ſpirituum quæ præter ordinem naturę fiunt oportere, ſi ne ipſius quidem naturæ miracula quæ in oculis quotidie verſantur poſſumus comprehendere, maximè cùm inter Philoſophos non ſatis conueniat in quo κριτήριον τῆς ἀληθείας veritatis index ſit poſitum. Nam Dogmatici regulam diiudicandi verum à falſo in quinque ſenſibus conſtituunt ad rationem ſingula perferentibus: Plato & Democritus repudiant ſenſus, & ſolam iudicem veritatis ponunt intelligentiã: Theophraſtus ſenſibus & rationi intermedium fecit communem ſenſum, quem τὸ συναμφότερον nominabat: animaduertentes autem ~~Sceptici nihil ad rationalem animam peruenire quin illud antè ſenſus perciperent, & nos à noſtris ſenſibus decipi, nihil ſciri poſſe contenderunt.~~ Aiebant enim ſi Ariſtoteleum illud axioma ex Platone verum eſt, ~~animam intelligentem ſimilem eſſe tabellæ albæ imponendis figuris accommodæ, & nihil ineſſe animæ quod non fuerit priùs in ſenſibus, fieri non poſſe vt ſciamus quicquam. Senſum enim omnium potentiſsimum & argutiſsimum eſſe~~ viſum, oculos autem falſos teſtes eſſe, qui (vt bonus Heraclitus inquit) Solem centies ſexagies ſexies ampliorem terra ſic nobis exhibent vt ſi vnius duúmve pedum eſſet, qui in aqua res longè maiores quàm ſint, & baculos tortos qui recti ſunt videntur aſpicere: Cæteros verò ſenſus planè in iuuenibus ſenibusque, vt vegeti ſint, variare: huic enim calidũ videri quod illi frigidum, & (quod omnes vident) eumdem hominem vario tempore de ijſdem rebus cùm admouentur ſenſui variè iudicare. Primus hanc viam aperuit Socrates, ſe dicens hoc vnũ ſcire quòd nihil ſciret: cuius ſecta deinde aucta eſt per Arceſilã principem Academiæ, quem Ariſto, Pyrrhus, Herilus ſequuti ſunt, & Cardinalis Cuſanus memoria noſtra in libris quos fecit de docta ignorantia. Quemadmodum autem primi illi ſe

Ptolemæus in Almageſt. lib. 5.

honoris

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

honoris causa Dogmaticos, id est, Doctores, sic etiam postremi Scepticos siue Ephecti cos tanquam dubitatores sese nuncupabant. Etsi hos tamen pudebat cõfiteri se nihil scire, quod fatebatur Socrates: fatendo enim se optimè scire quòd nihil scirent, nos posse aliquid scire pariter fatebantur. Itaque roganti scirent ne calidum esse ignem aut clarũ Solem respondebant cogitari de hac re oportere, vt Socrates respondebat se vtrum homo bestiáne esset ignorare: & Polyænus Mathematicorum sua ætate princeps auditis super hoc argumento Epicuri sophismatis Geometriam totam falsam esse confessus est: cùm tamen hæc pro verissima omniũ habeatur & minimè sensibus innitente, quos Aristot. fundamenta esse statuit scientiarum omnium, & quibus ita standum esse dicit vt ex collectis rebus singularibus catholica axiomata componantur ad consequendas scientias & eam quæ inuestigatur veritatem. Quòd si sensibus solùm stari oporteret, falsa esset regula Aristotelis (omnes enim homines etiã Lyncei agnoscent amplio rẽ esse Solem, & res in aqua mersas breuiores quàm videntur, neque baculum in aqua fractum, vt omnibus videtur, esse) falsa item Platonis & Democriti sententia indicium veritatis intelligentię soli vindicantium: neque enim cæcus de coloribus potest, neque surdus de concẽtibus iudicare. Amplectenda igitur nobis est opinio Theophrasti inter sensus & intelligentiam velut interpretem adhibentis communem sensum, & ad rationem tanquam ad ~~Lydium lapidem quicquid videmus, audimus, gustamus, & odoramur~~ perferendum. Quoniam verò plurimę res exstant quarum excelsa constitutio à nobis ægrè comprehendi potest & à paucissimis quĩ ad eas percipiendas fuerint idonei, hic verò perito cuique in scientia ipsius oportet haberi fidem. Itaque etiamsi omnibus certissimum videretur Solem & Lunam æquales esse, prout in speciem vidẽtur cùm vnus in occasu, alter in ortu situs est, peritis tamen huius scientiæ fides habebitur, qui Solem demonstrant centies sexagies sexies terra maiorem esse & ampliùs octauis tribus, eundemq; maiorẽ Luna sexies millies quingẽties quadragies quinquies, prætereaq; octauis septẽ: qua ratione Iurecons. in rebus medicis accipiunt Medicorũ placita, neq; secus definiẽdum putant. At non sunt profectò Magorũ arcana tam tecta, quin à trib. annorum millib. per totum orbem terrarum innotuerint. Primùm lex Dei ἀγλωσσος ea declarauit expresitq; mi-

in Analytic poster. li. 4. 6. 7. Metaphy.

l. 7. de stat. hom. ff. l. 2. de suis & leg. ff. Auth. de rest. fid. com. & ea quæ parit xi. mense. l. Aediles aiunt, de ædil. edi. ff. l. 2. de uentre inspf. ff Leuit. 20.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

nutatim, qua perditionem interminantur populis qui Magos non castigauerint. Hîc ergo sistendus gradus est, non de ijs quæ nescimus cum Deo contendendum. Deinde Græci, Romani, aliique populi antequàm de lege Dei audiuissent quicquam, Magos consimiliter & facta eorum abominati sunt, eosque supplicio vltimo (vt suo loco dicemus) affecerunt. Denique, ait Augustinus, quotquot in mundo fuerunt sectæ, pœnas in Magos decreuerunt. Quòd si ad consequendam veritatem periti requiruntur, an peritiores ipsis Magis inueniri possunt? qui inde à ter mille annis actiones suas, sacrificia, saltationes, nocturnas exportationes, homicidia, carmina, ligaturas & artes magicas indicarunt, confessi sunt, ad mortem vsque confirmarunt. Prætereà quotquot in Italia, Germania, & Gallia cremati sunt, eorum concors est vbique confessio omnium testimonijs. Si igitur legis Dei communis consensio, humanarum legum, populorum omnium, iudiciorum, conuictionum, confessionum, repetitionum, collationum, executionum, si communis sapientum conuenientia non est satis quæ amplior, obsecro, probatio desyderabitur? Demonstraturus Aristoteles ignem esse calidum, ita est, inquit: Nam sic Indi, Galli, Scythę, & Mauri agnoscunt. Argumentis quę in cõtrariam sententiam adducuntur speramus nos ità respõsuros, posteà vt singuli acquiescant: intereà verò sapientes istos dubitandi autores omittemus quibus incertum est sit'ne Sol clarus, glacies frigida, calidus ignis, & qui rogantib. teneántne suum ipsorũ nomen respondent cogitari de eo oportere. Certè impietatis ferè eiusdem est reuocare in dubium possint'ne Magi esse, & sitne Deus dubitare: nam qui vnum, idem etiam alterum confirmauit Lege. Omnium autem errorum cumulus ex eo processit, quòd multi qui facultares Spirituũ & Magorum facta pernegabant, putauerunt Physicè de rebus metaphysicis quæ supra naturam sunt disputandum esse. Hoc verò planè absurdum est. Nam scientię cuilibet sua principia & velut fundamenta sunt, alia ab aliis diuersissima. Statuit Physicus atomos esse corpora quæ nequeas diuidere, hoc erroribus grauissimis deputat Mathematicus, docens & demonstrans quodcunque minimum corpus in orbe terrarum exstiterit id posse in infinita corpora diuidi: demonstrat Physicus nihil infinitum esse, Metaphysicus primam causam statuit infinitam: Physicus præteritum ac futurum tempus numero motuum determinat,

lib. 23. de ciui. Dei.

2. Physic.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſterminat, Metaphyſicus æternitatem ſpectat carentem numero tempore & motu: Phyſicus demõſtrat in nulla mundi parte exſtare quicquam quod non ſit corpus, non poſſe motum niſi corporib. accidere, ſola ſe corpora inter ſe cõtingere, Metaphyſicus Spiritus & Angelos eſſe mouẽteis cœlos & cœlorũ motu ſentienteis motũ κατὰ συμβεβηκὸς, vt confitẽ Ariſtot. proinde illos ſpiritus vbiq; eodẽ tẽpore minimè ſubſiſtere, ſed ibi neceſſariò eſſe vbi apparet ipſorũ actio: Phyſicus demõſtrat naturalẽ formã nõ eſſe ante ſubiectũ aut extra materiã, & corruptiõe omnino intercidere: hæc. n. Ariſtoteles vniuersè de omnibus naturalib. formis enũtiat, Metaphyſicus verò formas ſuas diſparatas permanere ſine corruptiõe & mutatione vlla: eoq; amplius idẽ autor & Metaphyſicis ait formã hoís, id eſt, intellectũ extrinſecus aduenire (θύραθεν ἐπεισέναι ait) & permanere poſt corruptionẽ corporis. Præterea Phyſici omnes principiũ iſtud retinẽt cõſtantiſs. nõ ineſſe formas duas in vno ſubiecto, depelli ſemper alterã ab altera, neq; vnquã ab vno corpore in alterũ cõmigrare: Dæmonas aũt cõtrà malignosq; ſpir. quos Peripatetici formas ſeparatas nuncupãt, euidentiſsimũ eſt ſe inſinuare in hominũ pecorumq; corpora, in corporib. effari, ſiue os hoís clauſum ſiue lingua ad laryngas vſq; proiecta habeaẽ, idq; varijs linguis & ipſi dæmoniaco incognitis, & (quod amplius eſt) modò ventre modò pudẽdis eloqui, quamobrẽ eos veteres ἐγγαστριμύθους, ἐγγαστριμαύτεις & σύριγγίας appellabãt. Si çui aũt cũ Academicis placebit ſtatuere dæmonibus ſua eſſe corpora, tum admirabilius ſane futurum eſt & magis à principijs naturæ alienum, quæ corpus vnum in alterum penetrare negant: cum illud tamen fuerit ab omni antiquitate viſum & in compluribus hominibus quos dæmones infeſtant ſæpe videatur. Ideoque ait Ariſtoteles non placuiſſe priſcis vt Phyſica diſputatio commiſceretur ſcientiæ Metaphyſicę, ſed Mathematicas diſciplinas interpoſuiſſe, vt eo pacto indicarent non eſſe ex rationibus Phyſicis de Magis & de actionibus quibus cum Dæmonibus ſpiritibusque malignis communicant faciendum iudicium. Noſtrum autem hoc argumentum (quod alioqui ex ſe difficile atque obſcurum eſt) vt fiat euidentius, totum opus in quatuor partes diuiſimus. Primo libro de natura ſpirituum agimus, de eorum cum hominibus conſociatione, de modis tum diuinis tũ etiam humanis ad res occultas cognoſcendas. Secũdo Magorũ artes & modos illicitos quàm breuiſsi-

lib. 4. & 6. φυσικῆς ἀκροάσεως.

lib. 8. τ μετὰ τὰ φυσικά.

Libro. 12.

lib. 2. de generat. animal.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

breuiſsimè fieri potuit attigimus, idque tam ſobriè vt nemo vllam ex eo occaſionem abutendi inuenturus ſit, atque in hũc finem vt ſingulis pedicæ retiaque monſtrarentur à quibus cauendum eſt, & ijs Iudicibus leuamen afferretur quibus non vacat iſta excutere, quamuis ad iudicia bene ferenda deſyderent informari. Tertio modos licitos & illicitos exponimus anteuertendis aut amoliendis ſortibus occupatos. Quarto agimus de forma quæſtionis habendæ & conſtituendi iudicii aduerſus Magos, & de probationibus neceſſarijs vt pœnæ legibus in eos ſancitæ decernantur. Adieci denique Ioannis Vvieri confutationem, & ſolutionem argumentorum quæ in hanc cauſam afferri poſſent, ſermones meos regulis conformans & axiomatis priſcorum Theologorum atque determinationi quam facultas Theologiæ fecit Pariſiis xix. Septembris M.CCC. XCVIII. Quapropter nos illam diſertis verbis hic apponi curauimus.

DETER-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

DETERMINATIO PARISIIS FACTA PER ALMAM FACVLtatem Theologicam. An. Domini M. CCCXCVIII. ſuper quibuſdam ſuperſtitionibus nouiter exortis.

PRÆFATIO.

VNIVERSIS ortodoxæ fidei zelatorib. Cancellarius eccleſiæ Pariſienſis & facultas Theologiæ in alma Vniuerſitate Pariſien. matre noſtra cum integro diuini cultus honore ſpem habere in domino: ac in Vanitates & inſanias falſas non reſpicere. Ex antiquis latebris emergens nouiter errorum fœda colluuio recogitare commonuit: quòd plerumque Veritas catholicam apud ſtudioſos in ſacris literis apertiſſima eſt: quæ cæteros latet, nimirum cum hoc proprium habeat omnis ars manifeſtam eſſe exercitatis in ea, ſic Vt ex eis conſurgat illa maxima, Cuilibet in ſua arte perito credendum eſt. Hinc eſt orationũ illud quod Hieronymus ad Paulinum ſcribens aſſumit, Quod medicorum eſt, promittunt medici: tractent fabrilia fabri. Accedit ad hæc in ſacris literis aliud ſpeciale quod nec experientia & ſenſu conſtant Vt aliæ artes, nec poſſunt ab oculis circumuolutis nube Vitiorum facilè deprehendi. Excæcauit enim eos malitia eorum. Ait ſiquidem Apoſtolus quòd propter auaritiam multi errauerunt à fide: propterea nõ irrationabiliter idolorum ſeruitus ab eodem nominatur: alij propter ingratitudinem qui cum cognouiſſent Deum: non ſicut Deũ glorificauerunt in omnem idololatriæ impietatem (ſicut idem cõmemorat) corruerunt. Porro Salomonem ad idola, Didonem ad magicas artes pertraxit dira cupido. Alios poſtremò miſera timiditas tota ex craſtino pendens in obſeruationes ſuperſtitioſiſſimas impiasq; depulit: quẽadmodum apud Lucanum de filio Pompeij Magni, et apud hiſtoricos de plurimis notum eſt. Ita fit Vt recedẽs peccator à Deo declinet in Vanitates & inſanias falſas, & ad eum qui pater eſt mendacij tandem, impudẽter palamq; apoſtatãdo ſe conuertat. Sic Saul à Domino derelictus Phytoniſſam cui prius aduerſabatur conſuluit, ſic Ochozias Deo Iſrael ſpreto miſit ad conſulendum Deum Acharon. Sic deni-

* * *

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

que eos omnes qui fide vel opere abſq; Deo vero ſunt, vt à Deo falſo iudificẽtur neceſſe eſt. Hanc igitur nefariã peſtiferam mortiferamq; inſaniarũ falſarum cũ ſuis hæreſibus abominationẽ plus ſolito noſtra ætate cernẽtes inualuiſſe, ne forſan Chriſtianiſ. regnũ quod olim monſtro caruit & Deo protegẽte carebit inficere valeat tã horrẽdæ impietatis & pernicioſiſsimæ cõtagionis monſtrũ: Cupiẽtes totis conatib. obuiare, memores inſuper noſtræ profeſsionis: proq; legis zelo ſuccẽſi paucos ad hac rẽ articulos dãnationis cauterio (ne deinceps fallãt incogniti) notare decreuimus: rememorãtes inter cætera innumera dictũ illud ſapientiſsimi doctoris Auguſtini de ſuperſtitioſis obſeruationibus, Quod qui talib. creduũt aut ad eorũ domũ eũtes aut ſuis domib. introducũt aut interrogãt, ſciãt ſe fidẽ Chriſtianã & baptiſmũ præuaricaſſe, & paganũ & apoſtatam, id eſt, retro abeuntẽ & Dei inimicũ & irã Dei grauiter incurriſſe, niſi Eccleſiaſtica pœnitẽtia emẽdatus Deo recõcilietur? Hæc ille. Neq; tamẽ intenſio noſtra eſt in aliquo derogare quibuſcunq; licitis & veris traditionib. ſciẽtijs & artib. ſed inſanos errores atq; ſacrilegos inſipientiũ & ferales ritus pro quãto fidẽ orthodoxã & religionẽ Chriſt. lædũt & contaminãt: inficiũt, radicitus quantũ fas nobis eſt extirpare ſatagimus: & honorẽ ſuũ ſincerũ relinquere veritati.

EST autem primus articulus quòd per artes magicas & maleficia & inuocationes nefarias quærere familiaritates & amicitias & auxilia dæmonum non ſit idololatria. Error. Quoniam dæmon aduerſarius pertinax & implacabilis Dei & hominis iudicatur: nec eſt honoris vel domini cuiuſcunq; diuini verè ſeu participatiuè vel aptitudinaliter ſuſceptiuus vt aliæ creaturæ rationales non damnatæ: nec in ſigno ad placitum inſtituto, vt ſunt imagines & templa Deus in ipſis adoratur.

Secundus articulus, quòd dare, vel offerre, vel promittere dæmonibus qualemcunq; rem vt adimpleant deſiderium hominis, aut in honorem eorum aliquid oſculati vel portare non ſit idololatria. Error.

Tertius, quod inire pactum cum dæmonibus tacitum vel expreſſum nõ ſit idololatria vel ſpecies idololatriæ vel apoſtaſiæ. Error. Et intendimus eſſe pactum implicitum in omni obſeruatione ſuperſtitioſa.

cuius

cuius effectus non debet à Deo vel natura rationabiliter expectari.

Quartus, quod conari per artes magicas dæmonas in lapidibus, annulis, speculis aut imaginibus nomine eorum consecratis, vel potius execratis includere, cogere & arctare vel eas velle vinificare, non sit idololatria. Error.

Quintus, quod licitum est vti magicis artibus, vel alijs quibuscunque superstitionibus à Deo & Ecclesia prohibitis pro quocunque bono fine. Error: quia secundum Apostolum non sunt facienda mala vt bona eueniant.

Sextus, quod licitum sit aut etiam permittendum maleficia maleficijs repellere. Error.

Septimus, quod aliquis cum aliquo possit dispensare in quocunq; casu, vt talibus licite vtatur. Error.

Octauus, quod artes magicæ & similes superstitiones & earum obseruationes sint ab Ecclesia irrationabiliter prohibitæ. Error.

Nonus, quod Deus per artes magicas & maleficia inducatur compellere dæmones suis inuocationibus obedire. Error.

Decimus, quod thurificationes & suffumigationes quæ fiunt in talium artium & maleficiorum exercitio sint ad honorem Dei & ei placeant. Error & blasphemia, quoniam Deus alias non puniret vel prohiberet.

Vndecimus, quod talibus & taliter vti non est sacrificare seu immolare dæmonibus, & ex consequenti damnabiliter idololatrare. Error.

Duodecimus, quod verba sancta & orationes quædam deuotæ & ieiunia & balneationes & continentia corporalis in pueris & alijs, & missarum celebratio, & alia opera de genere bonorum quæ fiunt pro exercendo huiusmodi artes excusent eas à malo & non potius accusent. Error: nam per talia sacræ res immo ipse Deus in Euchariſtia dæmonibus tentatur immolari, & hæc procurat dæmon, vel quia vult in hoc honorari similis altissimo, vel ad fraudes suas occultandas, vel vt simplices illaqueet facilius & damnabilius perdat.

Decimustertius, quod sancti prophetæ & alij sancti per tales artes habuerunt suas prophetias et miracula fecerunt aut dæmones expulerunt. Error et blasphemia.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Decimusquartus, quod Deus per se immediate vel per bonos angelos talia maleficia sanctis hominib. reualuerit. Error et blasphemia.

Decimusquintus quod possibile est per tales artes cogere liberum homines arbitrium ad voluntatem seu desiderium alterius. Error & hoc conari facere est impium & nepharium.

Decimussextus, quod ideo artes præfatæ bonæ sunt & à Deo, & quod eas licet obseruare: quia per eas quandoq; vel sæpe euenit sicut vtentes eis quærunt vel prædicunt, quia bonum quandoque prouenit ex eis. Error.

Decimusseptimus, quod per tales artes dæmones veraciter coguntur & compelluntur, & non potius ita se cogi fingunt ad seducendos homines. Error.

Decimusoctauus, quod per tales artes & ritus impios, per sortilegia, per carmina & inuocationes dæmonum, per quasdam insultationes & alia maleficia nullus vnquam effectus ministerio dæmonum subsequatur. Error. Nam talia quandoq; permittit Deus contingere: patuit in magis Pharaonis & alibi pluries: vel quia vtentes, seu consulentes propter malam fidem & alia peccata nephanda dati sunt in reprobum sensum, & demerentur sic illudi.

Decimusnonus, quod boni Angeli includantur in lapidibus et cõsecrent imagines vel vestimenta aut alia faciant quæ in istis artib. continentur. Error & blasphemia.

Vicesimus, quod sanguis vpupæ vel hœdi vel alterius animalis, vel pergamenum virgineum vel corium leonis & similia habeant efficaciam ad cogendos vel repellendos dæmones ministerio huiusmodi artium. Error.

Vicesimusprimus, quod imagines de ære plumbo vel auro, de cera alba vel rubea vel alia materia baptizatæ exorcizatæ & consecratæ seu potius execratæ secundum prædictas artes et sub certis diebus habent virtutes mirabiles, quæ in libris talium artium recitantur. Error in fide & philosophia naturali, & astronomia vera.

Vicesimussecundus, quod vti talibus & fidem dare non sit idololatria & infidelitas. Error.

Vicesimustertius, quod aliqui dæmones boni sunt, alij omnia scientes, alij nec saluati nec damnati. Error.

Vicesi-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Vicesimus quartus, quod suffumigationes quæ fiunt in eiusmodi operationibus conuertuntur in Spiritus, aut quod sint debitæ eis. Error.

Vicesimus quintus, quod Vnus dæmon sit rex Orientis & præsertim suo merito, & alius Occidentis, alius Septentrionis, alius meridiei. Error.

Vicesimus sextus, quod intelligentia motrix cœli influit in animam rationalem sicut corpus cœli influit in corpus humanum. Error.

Vicesimus septimus, quod cogitationes nostræ intellectuales & Volitiones nostræ interiores immediatæ causantur à cœlo, & quod per aliquam traditionem magicam tales possint sciri, & quod per illam de eis certitudinaliter iudicare sit licitum. Error.

Vicesimus octauus articulus, quod per quascūq; artes magicas possimus deuenire ad visionem diuinæ essentiæ vel sanctorum Spirituum. Error.

Acta sunt hæc & post maturam crebramq; inter nos & deputatos nostros examinationem, concluſa in nostra congregatione generali Parisijs apud S. Maturinum de mane super hoc specialiter celebrata. Anno domini M.CCCXCVIII. die 19. mensis Septembris. In cuius rei testimonium sigillum dictæ facultatis præsentibus literis duximus apponendum.

Originale huius determinationis est sigillatum magno sigillo facultatis Theologicæ Parisijs.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

INDEX CAPITVM.

Libro primo.

CAP. I. Magi definitio.

CAP. II. De ſpirituum cum hominib. conſociatione.

CAP. III. De bonorum ſpirituum malorumq; differentia.

CAP. IV. De prophetia aliiſq; diuinis modis ad res occultas cognoſcendas.

CAP. V. De naturalibus & humanis modis ad res occultas cognoſcendas.

CAP. VI. De modis illicitis ad perueniendum eò quò intenditur.

CAP. VII. De teratoſcopia, aruſpicina, orneomãtia, hieroſcopia, aliiſq; ſimilibus.

Libro ſecundo.

CAP. I. De Magia vniuersè, & generib. ipſius.

CAP. II. De tacitis malignorum ſpirituum inuocationibus.

CAP. III. De expreſsis malignorum ſpirituum inuocationibus.

CAP. IV. De iiſs qui expreſſa conuentione Deo renuntiant, & vtrum corpore à dæmonibus exportentur.

CAP. V. De Magorũ ecſtaſi & raptu, & de ordinariis ipſorum frequentationibus cum dæmonibus.

CAP. VI. De Lycanthropia, & poſsintne hoïes à ſpiritibus in beſtias commutari.

CAP.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

CAP. VII. An Magi cum dæmonib. copulent̃.
CAP. VIII. Posſintne Magi morbos, ſterilitatẽ, grandines, tempeſtates immittere, & homines beſtiáſve morte afficere.

Libro tertio.

CAP. I. De modis licitis ad carmina & magicas artes præuertendas.
CAP. II. An poſsint Magi valentiũ incolumitatem cõfirmare, & curare affectos.
CAP. III. An Magi ſuis artibus conciliare poſſint gratiam procerum, formam, voluptates, honores, diuitias, ſcientiam & fertilitatem afferre.
CAP. IV. An his plus quàm illis Magi nocere poſsint.
CAP. V. De modis illicitis ad carmina maleficiaq; p̃uertenda, & curãdos morbos.
CAP. VI. De iſs q obſident̃, cogunt̃ à malignis ſpiritib. & quibus modis propulſent̃.

Libro quarto.

CAP. I. De Magorum inquiſitione.
CAP. II. De probationibus ad euincendũ Magiæ crimen neceſſarijs.
CAP. III. De voluntaria & coacta Magorum confeſsione.
CAP. IV. De pręſumptionib. aduerſus Magos.
CAP V. De ſupplicijs quæ merentur Magi.
Confutatio opinionũ Ioan. Vvieri.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

DAEMONOMANIAE MAGORVM

Liber primus.

Magi definitio. CAPVT I.

MAGVS est, qui sciens prudens diabolicis modis ad aliquid conaꝫ peruenire. Hãc definitionem ponimus vt necessariam, nõ ad huius operis solùm intelligentiam, verumetiam ad iudicia quę contra Magos ferenda sunt. Est autem ab omnib. adhuc prætermissa, qui de Magis instituerunt scribere: quamuis huic fundamento tractationem totam oporteat incumbere. Nunc ergo definitionem nostram minutatim exponamus. Primùm vocibus illis, *Sciens prudens*, vsus sum: quia non videntur (ait lex[a]) vllo pacto consentire, qui errãt. Ægrotus itaque medicinam diabolicam à Mago, quem virum bonũ putabat, sibi ministratam bona fide sumẽs, non est magus: iustam enim causam habet ignorantiæ. Sin autem indicauerit Magus, aut malignos spiritus corã inuocauerit, vt nonnunquã accidit: ratio diuersa est. Hoc autem exempli gratia solùm apponimus, suo

[a] *l. nihil cõsensui, de regu. iur. ff. l. si stupru, de adulte. ff. l. aut facta, de pœnis, ff.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

loco ampliùs explicaturi. Iam quinã modi sint diabolici, opus est cognoscere. Diabolus Græcè calũniatorem significat: quia semper explorat bonorũ facta, vt Scriptura[a] ostendit, & coram Deo appetit calũnijs. Modi verò diabolici sunt superstitiones & impietates quas excogitauit, & seruos suos docuit, ad perdendum humanum genus. Quamobrem illum Hebræi Satanam, id est, aduersarium nominarũt. quod Salomo[b] innuebat, dicens Deũ creasse hominem ad imaginem suam, qui immortalis esset: inuidiâ autem Satanæ mortem in mundum ingressam esse. & narratur compluribus Scripturę locis. Statuit enim his verbis Salomo, nõ solùm existere eum qui aduersetur humano generi, sed à principio creatum esse: vt in libro Iobi[c] dicitur. Cum hac autem Scriptura sacra omnibus etiã Academicis, Peripateticis, Stoicis, & Arabibus, optimè cõuenit, spiritus existere: adeò vt quisquis hoc in dubium vocauerit (quod athei Epicuri faciunt) is principia totius Metaphysicæ negauerit, & substãtiam Dei, ab ipso Aristotele[d] demonstratam, corporumq; cœlestium motus spiritib. & intelligentijs attributos. vox enim Spiritus, de Angelis Dæmonibusq; enunciatur. Et quamuis Platoni, Plutarcho, Porphyrio, Iamblicho, Plotinoq; placeat, dęmonas bonos & malos esse: Christianis[e] tamen appellatio Dęmonum, de spiritibus malis vbiq; accipitur, & Sorbonæ quoq; determinatio, confecta xix. Septembris, 1398. sentẽtiæ veterum Doctorum cõformata, eos pro hęreticis damnat, qui

[a] *Sapien. 3. Eccles. 17. Genes. 3. Iob 1*

[b] *Iob 4.*

[c] *Libris Physic. & Metaphysic.*

[d] *Aug. tract. 42. in Ioan. & libr. 8. de ciuitat. Dei, c. 22. & lib. de vera reli. c. 13. & lib. contra Manich. ca. 33. & lib. 1. cõtra Pelagiũ.*

[e]

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

qui Dæmonas bonos esse docẽt: vt contrà Angelicorum spirituũ nomine semper intelliguntur boni. quæ quidem resolutio est optima, & præcidendę eorum excusationi & impietati apprimè necessaria, qui specie bonorum Dæmonum non dubitant inuocare diabolos, atq; accersere. De origine Dæmonum, vix inuenias quod possis affirmare. itaq; sic de illis in Timęo Plato: πολὺ ὂν τὸν δαιμόνων ἀπεῖρ, καὶ γνῶναι πῶ γένος ἐστὶν μεῖζον ἢ κατ' ἡμᾶς. πιστέον δ' οἷς εἰρηκόσιν ἔμπροσθεν. i. de Dæmonibus autem dicere, & eorum nosse originem maius est quàm vt à nobis præstari possit. Fides verò ijs est adhibenda, quæ à veteribus dicta sunt. Priscorum verò patrum sententiam amplecti licet, qui spiritus gratia præditos, exortésque peccati, à Deo creatos esse docuerunt: quorum alij, volentes in Deum insurgere, dati fuerint præcipites. Huic sententiæ accommodant Draconis casum, pertrahentis secum ingentem stellarum numerum in Apocalypsi [a]: Dæmonúmque principem cum subditis suis intelligunt. Ethnici verò ad Gigantomachiam olim retulerunt: atque in eam sententiam Pherecydes Draconem *Ophionæum*, caput rebellium Angelorum, Trismegistus in Poimãdro, & Empedocles, Dæmonas cælo delapsos ἐξανοστῆτας appellarunt. Hoc sentit August. lib. viij. ca. xxij. de Ciuit. Dei: idemq; propter antiquitatem, autoritatemq; eorum qui ita senserunt, à Christianis receptum est. Verumtamen illis videtur Deus ab initio mundi magnum illum Satanam, quem Scriptura Behe-

[a] Apoc. 12.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

moth & Leuiathan vocat, creauisse. ait enim Scri-
[a] Iob. 40. et 41. ptura[a]: Is prima rerũ origine à Deo conditus est.
atque vt eum confirment fuisse à gratia in creatio-
[b] Esai. 54. ne alienum, adducit Esaiæ[b] locus, in quo sic effa-
tur Deus: Feci & formaui Satanam, vt perdat, va-
stet ac destruat. (Itaq; non raro appellatur Asmo-
dæus, à verbo שמד quod significat profligare) &
Deus populo Hebræorum narrans, se in toto Æ-
gyptiorum regno de omnibus tam hominũ quàm
iumentorum primogenitis vltionem sumpturum
[c] Exo. 12. esse: Non sinam, inquit[c], destructorem intrare do-
mos vestras. Orpheus ipse dæmonem magnum
appellat vltorem, atque (vt erat Magorum prin-
ceps) ei decantat hymnum. Similiter hæc Psaltæ
[d] Psal. 74. verba[d] adducũtur, Magnum illum Leuiathanem,
quem formasti vt triumphares de ipso: & illa in
Exodo[e], Feci te, ô Pharao, vt demonstrem meam
[e] Exod. 9. potentiam in te. quæ præter nudum historiæ sen-
[f] Ezech. 29. sum, de Satana accipiũtur: vt ista in Ezechiele[f]: Ec
ce me inimicum tuum, Pharao magne, Leuiathan,
Draco iacens in medio fluuiorũ, qui dixisti, Meus
est fluuius, & ego feci me, &c. Efficiam te escam vo
lucribus cœli. Quibus in locis interpretes consen-
serũt, Leuiathane, Pharaone, & Behemoth, signifi
cari magnum humani generis inimicum, regno
Ægypti, carnem cupiditatemq; & fluuio, torren-
tem naturæ fluxæ, continenter in corruptionẽ de-
labentis: quę corruptio destructori propria, Crea-
tori verò omniũ Deo aduersa est. vt enim ad crea-
tionem & generationẽ Creatore patre & genito-
re opus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

re opus est, ita etiam corruptore ad succedentẽ ele mentaris huius mundi corruptionem opus esse. eadem quoq; ratione Prouerbiorum Salomonis xxx. capite dici allegoricè, coruos torrẽtis effodere oculos illius qui deridet patrẽ, & contemnit doctrinam matris. his enim verbis diabolos elementaris huius torrentis intelligi, qui nigri plurimùm apparent vt corui, & rationis lumen in eis extinguunt, qui cõtemnunt naturæ legem, & ludificãtur Deum. Quinetiam Hebræi affirmant, perituru~ Satanam, adductis locis ex Ezechiele xxi. & Esaia xxvij. vbi Deus dicit certo die Leuiathanẽ magnum occisurus, magnũ serpẽtem tortuosum qui est in mari: intelligentes maris nomine, materiam hanc fluxam & elementarem, quam Plato & Aristoteles, originem mali indagãtes, subiectum esse statuerunt malorum omnium, & quam Salomo in allegoriis parabolisq; vocauit mulierẽ, dicens nullam malitiam accedere ad malitiã mulieris: & paulo pòst (quod amplius est) meretricem quę viros omneis admittit, vt materia formas. Atque hæc R. Maymonis[a] interpretatio. Præterea dicunt, eos homines qui se cultui Dei in hoc mundo penitùs addixerint, fore vt Angelos Dei: Erũt, inquit Scriptura,[b] sicut Angeli Dei: ediuersò autẽ qui Deo renuntiauerint, & se in cultum Satanæ dederint, eos perpessuros, seruituros vt diabolos & cornifices iusticiæ Dei, ac perituros tandem (huc enim adducunt Zachariæ locum: Auferam, ait Dñs, spiritũ immundum de terra) hæc denicq;

[a] *Lib. 1. More nebocim.*

[b] *Marci 13.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

electorum Angelorum ſigna, reproborúmq; diabolorum eſſe, quòd illi vitam, hi mortem æternam conſequentur, cùm tormenta ſuis ſceleribus digna pertulerint, idq́; eo tempore quod ſingulis fuerat deſtinatum arcano conſilio Dei. Hæc ergo ſummatim Hebræorũ quorundam Theologorũ opinio, qua priſci quoq; autores Græci imbuti ſunt. Nã Plutarchus[a] cauſas exponens, cur oracula deſiuerint (quod Cicero[b] iamdiu ante ætatem ſuam ſcribit contigiſſe) hac inter cæteras vtitur, quòd vita Dęmonum circumſcripta ſit, & illis deficientibus defecerint oracula. Porphyrius[c] quoq; hos verſus citat ex Apolline:

[a] Libro περὶ ἐκλελοιπότων χρηστηρίων.
[b] Lib. de diuinatione.
[c] Libr. περὶ εὐλογίων φιλοσοφίας.

Οἴ οἴ μοι τρίποδες στοιαχήσετε· οἴχετ' ἀπόλλων,
οἴχετ'. ἐπεὶ φλογόεν με βιάζετ' οὐράνιον φῶς. id eſt:
Væ væ mihi, tripodes lugete, perijt Apollo,
Perijt, quoniam ardens mihi vim infert cœleſte lumẽ.

Euſebius item Eccleſiaſticus hiſtoriographus memorabilem narrat hiſtoriam[d], ad Tyberium Cæſarem fuiſſe perlatam, quę apud Plutarchũ etiam legitur: Multos cùm Echinadas inſulas præternauigarent, audiuiſſe in aere vocem ſępius inclamantem, Thamus (hoc autem fuit gubernatoris in naui nomen) & huic edicentem, vt cùm Palodes appuliſſet, magnum Pana mortuum eſſe indicaret. hoc facto, repẽtè magnos gemitus eiulatusq́; per Palodes, nemine comparente, exauditos eſſe. Auguſtinus autẽ, Aquinas, Hebræorumq́; Theologorum plurimi, Latinorumq́;, crediderunt ex Dęmonum cum mulierib. conſortio (quod in Scriptura

[d] Lib. 5. c. 1. 8. & 9. προπαρασκευῆς εὐαγγελικῆς.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ptura [a] aiunt exprimi, & Magi ſemper confeſsi ſunt) diabolicos homines generari, quos Hebræi appellant Roſchoth, id eſt capita, & diabolos eſſe putant humana ſpecie: ſimiliterq; Magos & Magas, qui liberos ſuos ab ipſo ortu addicũt Satanæ, & deteſtãdam parentũ imitantur vitã, naturę diabolorum eſſe. Ac propterea Deus ſummam hanc impietatem abominatus, execrandæ maledictioni deuouit [b] eos, qui Moleco ſemẽ offerebant, minatus ſe ipſos è terra eradicaturum, vt Chananęos qui vſi fuerant illis, eradicauerat: quorũ ſemen ait Salomo [c] eſſe à Deo maledictum. Hi enim perſępe liberos ſuos diabolo ſacrificauerant, viuos crema uerant, mactauerantq; vt maga Medea fecit, ad vlciſcendã filiã Creontis regis Corinthi, Iaſoni ſuo amatori nuptã. Siue ergo Dęmones de gratia illa decidcrint in qua creati fuerãt, & immortales ſint (prout nos quidẽ ſtatuimus) ſiue ppagatione (vt Hebręi volũt) multiplicati ſint, & Deus Satanam malignũ fecerit, vt deſtruente ac perdẽte illo generatio in corruptionẽ ſuccedẽs cõtinuet in hoc elementari mũdo: non eſt propterea ferendũ ęqs animis, & accipiendũ iſtud, eſſe iniquitatẽ in Deo: neque illud q̃d Manes Perſa, Manich. autor, affirmabat, duo principia inter ſe poteſtate & origine æqualia ponẽda eſſe, vnũ boni, & mali alterum: q̃d tñ à ſe dicebat poni, vt abſurdũ iſtud declinaret, ſi fateamur ſatanã naturà malignũ à Deo creatũ eſſe, malũ igitur à Deo prouenisſe: ſin aũt perfectũ, nõ potuiſſe igitur peccare, & in ſceleſtam depraua-

[a] Geneſ. 6.

[b] Leuit. 20.

[c] Sapien. 3.

tàmq;

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tá́mque naturam degenerare. Hæc enim hæresis supra omnes quæ vnquam extiterunt, abominanda est, eá́mque deseruit D. Augustinus hoc argumento, quòd malum nihil sit aliud quàm priuatio boni: cum tamen in ratione ista non possint illi conquiescere, quibus æquè vitia ac virtutes sunt habitus, & æquè actionib. dispositionibusq́ comparant̃. Omnia verò Manichæorũ argumẽta, velut succisa radice, corruũt, si obseruabitur quod Dionysius ait libro de diuinis nominibus, in mundo nihil non bonum esse, nihil fieri quod non sit bonum aut per se aut relatione: vt optimè Magister sententiarum tradit. Quemadmodum enim plantas fecit Deus his venenatas, illis salutareis: & serpentes quoque ipsi ac viperæ (quas Manichęi à diabolo creatas iudicabant) componendæ theriacæ, pharmaco omnium præstantissimo, sanandæq́ elephantiasi, & immedicabilib. morbis sunt vtiles: ita etiam de actionibus illis dicendum est, quæ per se malæ sunt, per relationem bonæ. Verbi gratia: Prædo cùm viatorem occidit, prædæ causa indignum commisit facinus atque capitale: fortasse verò nesciuerit parricidam à se interfectũ fuisse, aut hominem Deo charum ex calamitatibus istius vitæ liberatum: vt in libro Sapientiæ ostendit Salomo: itaq́ Deum quidem ipso vsum esse administro, se verò propter idem factum, vt prædonem perueſtigari, præhendi, pœnas luere certissimo iudicio Dei, ac postremò gloriam Deo tribuere, lubebat quidem Pharao, mares Hebræorum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

orum vt nascebantur, occidi: veruntamẽ Deus in Scriptura dicitur induraſſe ipſum, rebellémque ſibi effeciſſe, vt illuſtraretur potentia Dei, quæ alioqui tanquam ſepulta latebat, & prædicaretur in vniuerſa terra. Quamobrem docet Salomo, improbum non rarò efferri atque educari, ſolùm vt ſeruiat gloriæ Dei, in die vindictæ. quicquid enim hic geritur, tandem oportet cedere in Dei gloriam. Atq; hac quidem in re innoteſcit maximè iuſtitia Dei, & ſapientia, ex turpiſsimis hominibus laudem ſuam, & ex crudeliſsimis ſceleratorum factis, dum exequit vltiones ſuas, gloriam eruentis. An ergo faciendum eſt malum, vt ex eo eueniat bonum? Hoc argumento Paulus ad Romanos in eadem cauſa vtitur: deinde verò ſubijcit, damnationem eorum iuſtam eſſe qui ſic loquuntur. & ſermonem concludens, ab admirabili Dei ſapientia exclamat[a]: O altitudo diuitiarum ſapien[a] Rom. 11.
tiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehẽſibilia ſunt iudicia eius? Lutetiæ nuper vir quidam nobilis per falſos teſtes, nec infirmatos, euictus hominem quem nunquam viderat, occidiſſe, vbi animaduertit ſe Areſto Curiæ condemnatum, & mox ad necem rapiendum eſſe, patrem à ſe veneno ſublatum confeſſus eſt. cuius rei teſtes ſunt quàm plurimi. Infinita ſunt exempla ad manum, & omnibus cognita: ſed mihi ſufficit breuiter indicaſſe, non debere quẽquam Deo, velut iniuſto, illud vitio vertere, quòd Satanam creauerit ad perdendum, aut Angelos ſiuerit cõcidere. perinde enim illud fore,

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ac ſi quis emiſſaria, cloacas, latrinas, & alia ſordium conceptacula, in elegantiſsimo quouis palatio neceſſaria crimineturQuicunque autem laborat, vt calumnijs Deo imputet malum quod ineſt mundo, is proculdubio horribiliori maledictioni deuouebitur, quàm illa Chanaanis fuerit, cuius pater Cham ludificatus fuerat pudẽda Noë parentis ſui, quæ fratres ipſius auerſa facie contexerunt. Atque hæc quidem cauſa eſt, cur poſt narrationem creati mundi, elegantia, amplitudine & perfectione admirabili, dicat Scriptura ſancta, Deum vidiſſe quicquid fecerat pulchrum eſſe, bonúmque valde. Etenim cloaca mundi, eſt minutiſsima hæc elementaris mundi particula vbi verſamur, quam Proclus Academicus [a] non dignatur particulam mundi, ſed appendicem aut apoteleſma appellare. & mare ipſum terráque (ſi cum cœlo comparaueris) nihil eſt niſi punctum quod ſenſu vix perceperis: vt à Ptolemæo optimè demonſtratur. Verumtamen in hac cloaca, fœtorem & malum iſtius mundi continente, elegantia Dei opera & admirabilia extant. Sicut autem Deus, qui ſolus natura ſua bonus eſt, neque errare poteſt, neque rem vllam à natura non bonam committere: ſic etiam diaboli, ſi naturà maligni ſunt, nequeunt rem vllam facere quæ ex ſe bona ſit: ſin autem non ſunt à natura mali, poſſunt benefacere, vt Angeli poſſunt errando & offendendo malefacere. Dicitur [b] enim Sol immundus in conſpectu Dei, & iniquitatem in ſuis

[a] σὺν τοῖς λόγοις περὶ κόσμ.

[b] Iob 4.

ſuis Angelis Deus inuenire. & alibi "Angelus ad Lotum: Si peccauerimus, non cõdonabit iniquitatem noſtram. Veteres porrò vno conſenſu docent, Angelos partim ad cœlorum motum cœleſtiúmque luminum, & agitationem naturæ fuiſſe inſtitutos, partim ad imperiorum & rerumpublicarum conſeruationem, (hos Pſellus & Porphyrius κοσμάγους vocant) & ad hominum moderationem, partim vt Deum ſingulariter colant & celebrent: etſi omnes ſimul in gloriam & laudationem Dei certum eſt conſpirare. De malignis verò ſpiritibus, hi quoque gloriæ Dei inſeruiunt, tanquam ſupremæ illius iuſticiæ miniſtri & carnifices, nihil efficientes, niſi iuſta permiſsione illius. Quamuis enim maligni ſpiritus quicquam non faciant boni, niſi per accidens, & vt maius aliquod malum ex eo conſequatur, vt ſi ægrotum curent, ſuæ religioni obſtringendum: tamen certo certius eſt, nunquam paſſurum fuiſſe Deum, vt malum vllum committatur, niſi hoc cõſilio fieret, vt in maius aliquod bonum redundaret: vt Auguſtinus docuit ſanctiſsimè. Hic autem definitionem Dæmonum, quæ apud Apuleium extat, Magorum ſui temporis facilè principem, definitionem igitur iſtam ſequutus eſt: *Dæmones ſunt genere animalia, ingenio rationabilia, animo paſsiua, corpore aerea, tempore æterna.* vbi vox, *Æterna*, pro perpetua aut diuturna ſumitur: ſicut in Scripturis perſæpe. nam Deus vnus æternus eſt, principio carens, & nunquam ſortiturus finem:

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

siue (vt Esaias loquitur) fuit ante omnia, & post omnia futurus est. Quòd autem Dæmonas esse tradit corpore aereos, id verò spirituũ (qui puræ intelligentiæ sunt) naturæ aduersatur. sed Dæmonas non esse puras intelligentias, placet Academicis. Hebræus Philo in locum Numerorum, Diuisit Deus de spiritu qui erat super Mosen, in electos septuagintaduos: ita esse scribit, vt est in lumine. Potiùs fuerim dicturus, è substantia quinta existere, vt de cœlo dicitur: ad declinandum illud ἄτοπον, de corruptione spirituũ, quod cõsequuturum est, si elemẽtares dicantur esse. hanc enim vnicam ob causam defendit Cicero, non esse illos ex elementis constitutos. Apuleius, sint'ne Dæmones boni an mali, dissimulat. quanquam apud veteres illud obtinuit, alios ex eis bonos esse, alios malos, & indifferenteis alios. Inter Christianos Psellus, inter Academicos Plotinus, & lãblichus inter Ægyptios, ponunt tres differentias, omneisq; in vniuersum Dæmonas sex locis collocant, in cœlo, in summa aeris regione, in regione media, in aquis, in terra, & sub terra. Nos autem definitioni Theologorum insistemus, omnes Dæmonas malignos esse. Enimuerò ferri non potest, vt constitutio illa indifferens in natura intelligente statuatur: cum ipsi quoque veteres, duo ista solùm epitheta Dæmonum vsurpauerint, ἀγαθοδαίμονα, & κακοδαίμονα. His ita constitutis de origine, natura, & qualitate Dæmonum vel diabolorum, via ad primũ nostræ definitionis caput munita est: vt diabolorum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

rum actiones cognoscamus, & diabolicos modos, quibus ad labefactandum homines abutuntur. Huic autem capiti necesse est societatem & fœdus cum Dæmonib. anteire. Videamus ergo possitne vnquam fieri, vt hęc ineatur consociatio.

De spirituum cum hominibus consociatione. CAP. II.

NVlla rerum potest esse societas atq; coniunctio, nisi similium, aut quibus aliqua inter ipsas est conuenientia. Apes societatem inter se ineunt, propter ipsarum inter se similitudinem, vt ex societate mutua vtilitatem capiant: formicæ quoque, & siqua sunt in animalibus ad societatem apta. Lupis autem cum ouibus (quibus impressit Deus ἀντιπάθειαν quandam, & ἀπόνδους inimicitias ac capitales indidit) proiectis ad omne scelus cũ sanctis hominibus societas non potest consistere, neque Angelis cum Dæmonibus. Inter homines verò inueneris qui nec boni sunt, nec mali: sed ita se his & illis accommodant, vt de homine non ineptè statueris, intelligentem ipsius animã inter Dæmonas & Angelos, tanquam in medio positam. Deum enim Opt Max. videmus res omneis à natura constrinxisse medijs quæ suis extremitatibus respondeant, & in rebus intelligentibus, cœlestib. atque elemẽtaribus harmoniam mundi certis medijs & adamantinis vinculis compegisse. Quemadmodum autem si contrarias voces medijs non

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

temperaueris, cõcidit harmonia: sic etiam fit mundo, & illius partibus. Contraria cœlorum signa, conueniente cum vtrisque signo colligantur. Inter lapidem & terram sunt argilla & tophus, terræ metallorúmque intermedium obtinent pyrites lapis, & fossilia multa: inter lapides & plantas genera sunt coralij, tanquam lapidescentes plantæ quæ radices, ramos & fructus afferunt: inter plantas & animalia habemus zoophyta prædita sensu, motu, & facultate ducẽdi vitam radicibus quæ ad lapides adhæresunt: inter animalia terrestria & aquatica sunt amphibia, vt fibri, lutræ, testudines, cancri: inter aquatilia & volucria sunt volantes pisces: inter alias bestias & homines simijs & cercopithecis est locus: inter animantes brutas & naturam intelligentẽ, Angelos puta & Dæmonas, Deus hominem fecit mortalem corpore, immortalem intelligentia. Itaque homines sancti, qui spreta mortali & terrena parte in id incumbunt, vt suam intelligentem animam adiungant Angelis, hi mundum intelligentem cum inferiore colligant: quod quidem tum primùm factum est, quando in conditione gratiæ creatus est Adam, coniuncto pariter libero arbitrio, vt bonus aut malus existeret. Atque hanc ob causam Hebræi tradunt, hominem postremum omnium à Deo creatum esse, adhibitis (inquit Philo Hebræus) Angelis: cùm vt eum ostenderet intelligentis naturæ esse participem, tum vt superiorem mundum cum inferiore compingeret.

Genes. 4.
Deuter. 30.

De

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

De cæteris enim animantibus, dicitur a quis præcepisse Dominus, vt volucres & pisces producerent: terræ, vt animantes alias: de homine verò minimè, vt qui medium quodãmodo vinculum inter mundum intelligentem & aspectabilem erat præstiturus: quod vinculum inter Angelos perstat & homines sanctos, quorum precibus atq; interuentu genus humanum fuit conseruatum. Idcirco in Psalmis[a] Deus hominem fecisse dicitur paulo minorem Angelis (hîc enim voce Elohim non significatur Deus, vt quibusdã placuit: sed lxxꝭ. interpretes ἀγγέλους reddiderũt, & Chaldæus מלאכיא ducta voce ab Hebræa מלאכים angeli, ad æquiuocũ Elohim exponendũ: & quod Marotus noster dixit,

[a] *Psalm. 8.*

Tu l'as faict tel que plus il ne luy reste:
— Fors estre Dieu.

id commodius fuisset dicturus in hanc formam,

Tu l'as si haut eleué de son estre
Qu'il est peu moins que l'Ange de ta dextre:

& Hebræi[b] Angelos pædagogos hominum nuncupant, sicut homines pastores dicuntur animalium. Quamobrem Plato[c] vt ab Hebræis illud didicerat, caprarum custodiam dixit. non permitti capris, & bestiarum bestijs, sed hominibus, hominum verò Angelis: Nos, inquit, sicut oues, mira diuinorum pastorum custodia semper egemus. Cùm itaque boni sint Angeli, Diaboli verò mali, homines quoq; liberũ habere arbitriũ: vt boni sint aut mali: quemadmodũ inquit in lege Deus,

[b] *Heb. Pirke aboth.*

[c] *in Sympos. Protagora, politico, Critia, legibus, & Epinomide.*

Posui

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

[a] Deut. 30. [a] Posui ante oculos tuos bonum & malum, vitam
[b] Eccl. 15. & mortem: elige ergo bonum, & viues. & alibi [b] dicitur euidentius: Deus postquam creauit hominem, permisit eum libero arbitrio ipsius, & dixit ei, Si voles, seruabis mandata mea, & seruabunt te: ignem & aquam dedi tibi, potes manum in vnum aut in alterum immittere: habes bonum & malum, vitam & mortem, & vtrum voles, habiturus es. Vt autem ostendatur, homini post peccatum Adæ liberum arbitrium non intercidisse, verba
[c] Genes. 4. illa haberi in lege Dei, & Caino fuisse dictum [c], penes ipsum potestatem esse faciendi bonum aut malum. Quo in loco Moses Maymonis inquit, idem sentire Hæbræos omneis, homini esse liberum arbitrium, de eo nihil dubitari: qua de re (inquit ille)
[d] lib 3. More hãnebocin. [d] laudetur Deus. Hæc illius verba. Itaq; stat illa Theologorum sententia, omneis spiritus aut bonos esse, aut malos, & alios ab alijs disparatos. q̃ sententiam his verbis significari volũt Theologi: Deus diuisit aquas ab aquis. & ab hominibus interuallum mediũ occupari. eorum. n. alij consociantur Angelis, alij Dæmonib. sunt etiam qui neq; hos, neq; illos curẽt. Siue aũt cum Angelis, siue cũ Dæmonibus societas & amicitia ineatur, ea principiũ habet à tacitis aut expresis cõuentionib. vt ijsdem verbis cum Augusti. Thoma Aquinate, & alijs Theologis vtamur. Sunt quidẽ hõines, q sese nunquã θεῖς νοῦθεῖς contẽplãdis occupãt, neq; animũ altiùs attollũt rostro, tanquam sues aut bruta animantia transigentes vitã, de quibus Scriptura [e]:
[e] Psal. 49.

Non

Non generi noſtro ſimiles, in bruta videntur
Degeneres, animamq; vomunt corpúsq; ſepulchro.

Ac mihi quidem videntur cũ ſpiritibus bonis aut malis nullo pacto conſociari poſſe propter diſcrimen illud ampliſſimum quod inter ſues iſtas intercedit, & ſpiritus, quorũ incorporea & ſpiritalis eſt ſubſtantia. Qui autem ſuas cogitationes ad malum conuertens vltrò ſe in eo occupat, huius anima, inquit Iamblichus [a], in diabolicã naturam degenerat, primùm quidem tacitis conuentionib. (vt poſtea dicemus) deinde expreſsis. Econtrario autem qui bonis rebus ſtudens, animum ſuum ad Deum, bonum, virtutemq; extulerit, ſi purgata per Dei gratiam anima ipſius in virtutes morales primùm, tum etiam νοητὰς & ſpirituales incumbat, is cum Angelo Dei fortaſſe poterit eam ſocietatem contrahere, qua ab ipſo conſeruabitur, præſentem ipſum ſentiet, easq; res cognoſcet quas ipſe iuſſurus & vetiturus eſt. Hoc verò paucíſsimis accidit, idq; ſingulari Dei gratia & beneficio. quod Auerroes adeptionem intellectus vocat, in eo ſtatuens maximam felicitatem omnium: & Græcorum primus Socrates percepit, vt apud diſcipulũ eius Platonem in Theage legimus: *Adeſt*, inquit, *mihi diuina quadam ſorte dæmonium quoddam, à prima pueritia me ſequutum*, deinde vocem à ſe audiri addit, qua illud quod inſtituebat, faciendum ſibi nõ eſſe cognoſceret. Atq; hoc quidem inter Hebræos frequenter accidiſſe, è ſacra Scriptura didicimus.

[a] *lib. 3. c. 32.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quæ mille exempla proponit gratiæ ſingularis, qua Deus per Angelos adſtabat ſanctis, eos non obſcurè per Angelos compellabat voce, aut ἀφώνῳ ſigno. Eorum autem qui ſocietate cum ſpiritibus bonis cõiuncti ſunt, gradus ſunt varij. Alios enim Deus adeò excellente ornabat Angelo, vt prophetiæ & prædictiones eorum ſemper eſſent certæ, nec vllo pacto eludi poſſent: prout de Moſe, Elia, Samuele, & Eliſæo dicit. Aliorum verò prædictiones non vſquequaque valuerunt, ſiue hi ſpiritus illis imperfectiores eſſent, ſiue minus accommodatum ſubiectum. Nam quemadmodum Sol non tam clarè in terra quàm in aqua reſplẽdet, neque tam in aqua turbida quàm in clara, in agitata quàm in ſedata: ſimiliter etiam turbatæ animæ, ac minus quietæ perturbationes, non capiunt tam commodè claritatem quæ eſt intelligentiæ. Diximus autem, ſingulare Dei donum eſſe, quando ſpiritum bonum immittit ei quem diligit, vt ab ipſo curetur, & in actionibus ſingulis dirigatur: quia fieri etiam poteſt, vt vir amans virtutis, & timens Dei, preces apud ipſum fundat aſsiduè, nec tamẽ à Deo donetur ſpiritu, ſed ea ſolùm ſapientia & prudentia, quæ fuerit opus: aut ſi fortè Angelum bonum ad cuſtodiam ipſius addiderit (vt Theologis placet, & Scriptura de eo loquitur, qui ſedet in latibulo Altiſsimi, ipſum præcepiſſe Angelis, vt cuſtodiant eum ambulantem in viis ſuis:) Angelũ tamen Dei præſentem nec cernet, nec ſentiet. Sic quod Abraham Eliezeri dixerat [a], Deum præmiſ-

[a] Geneſ. 24.

ſurum

ſurum eſſe Angelum ſuum ad ducẽdum ipſum, id verè factum eſt: quanquam nihil amplius percipiebat Eliezer, quàm puer aut demens aliquis, quos Deus ſæpenumerò conſeruat Angelorum operà, alioqui infinita mortis diſcrimina quotidie incurſuros. Si cui autem Deus ſingulare hoc donum contulit, vt præſentem ſibi Angelum ſentiat, & diſtinctè diſerteq; cum ipſo communicantem, hic de maiore poteſt felicitate ſibi gratulari; de maxima verò, ſi Prophetiæ donum habuerit, ſummum honoris faſtigium, quò homo poſsit conſcendere. Horum itaque numerus ſemper fuit pauciſsimus. Deo per deſertum populum ſuum deducente, erant quidem ſupra ſexcenta hominum millia vigeſimum annum ſuperantia, hanc verò gratiam ſeptuagintaduobus ſolùm eſt largitus. & alio tẽpore ſolus Ieremias fuit gratia eadem p̃ditus, cui præcepit Deus, vt Barachiæ donũ Prophetię petenti à Domino, indicaret rem nimis magnã ab ipſo expeti. Huius cõmunicationis Angelorum cum ſanctis exempla, in Scripturis extant quàm plurima. Non ſum neſcius, Atheos & Epicureos his velut fabulis reclamaturos, neq; verò efficere ſtatui, vt iſti ſapiant: hoc tñ pro indubitato obtinuit apud omneis cuiuſcunq; generis philoſophos. Plutarc. in libello de dæmonio Socratis, & certiſsimam aſſerit ſpirituum cum hominib. conſociationem, & Socratem, virũ optimum Græciæ iudicatum, narrat ſæpe amicis dixiſſe, præſentem à ſe ſpiritum aſsiduè percipi, qui & à malefactis & à periculis

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ipſum auerteret. Lõga eſt Plutarch. oratio, & quãtum quiſq; voluerit, tantum de ea crediturus eſt. Ego verò confirmare poſſum, me ex homine qui adhuc viuit, audiuiſſe, ſpiritum quendam eſſe aſsiduum ipſius comitem, quem tum demum cœperit agnoſcere, cùm annum fermè trigeſimumſeptimũ ageret: putare quidẽ eundem ſpiritum ſibi per totam vitam adfuiſſe, cùm ex antecedẽtibus ſomnijs, tum ex viſionibus, quibus fuerat præmonitus, vt certa vitia periculaq; præcaueret: nunquam tamen ita percepiſſe planè, vt ab ea ætate fecerit. Hoc autem ſibi narrabat accidiſſe, cùm priùs non deſiuiſſet anno integro Deum orare ex animo veſperi & mane, vt bonum Angelum, futurum actionum ſuarum ducem, ad ipſum trãſmitteret: ſe antè & pòſt quàm orauiſſet, certum tempus in contemplandis operibus Dei occupauiſſe, binis interdum aut ternis horis conſidentem, vt meditaretur, volutaret animo, legeretq; Biblia, & deprehenderet tandem, quæ nam ex omnibus religionibus tãtopere controuerſis, cum veritate faceret: itaque hos verſus à ſe non raro pronuntiatos eſſe[d]:

[d] Pſal. 143.

Me Deus informa quæ ſit tua ſancta voluntas,
Morigeráſq; manus præſta, greſſúſq; ſequaces:
Namq; eris ecce Deus ſemper mihi: tramite recto
Spiritus ille tuus diuinaq; virgula ducat.

Se itaque improbãtem eorum factum, qui Deum orant vt in præcepta opinione confirmet ipſos, pergentem in oratione hac, & legentem Scriptu-

ras

ras ſacras, apud Hebræum Philonem reperiſſe in libro de ſacrificijs, virum bonum & integrum, ac purificatũ à Deo, non poſſe vllum maius aut Deo gratius ſacrificium, quàm ſui ipſius offerre Domino: obſequẽtem huic conſilio, animam ſuam Deo obtuliſſe: ex eo tẽpore (ſic enim ille mihi) ſomnia ipſi & viſiones monitorum plenas obueniſſe, modò huic aut illi vitio corrigendo, modò anteuertẽdo periculo, modò huic aut illi difficultati ſoluendæ tum in diuinis, tum etiam in humanis rebus: inter alia verò dormientẽ ſe viſum eſſe audire Dei vocem, dicentis, Seruabo animam tuam: ego ſum qui ante apparui tibi. Poſtmodùm quotidie ſub horam tertiam aut quartam matutinam ſpiritum pulſaſſe fores, ſe verò cùm ſurgẽs aperuiſſet fores, vidiſſe neminem: ita perſtitiſſe ſpiritum vnoquoque mane, & niſi ſurgeret, ampliùs pulſando, vſq; dum ſurgeret, excitaſſe. Tunc ſibi demum obueniſſe metum, cogitanti (aiebat ille) ſpiritum aliquem malignum eſſe: propterea non deſtitiſſe, neque diem vllum intermiſiſſe, quin oraret Deum, vt Angelum bonum ad ſe tranſmitteret, & ſæpe Pſalmos (tenebat enim memoriter plerosq;) ceciniſſe. tum ergo vigilanti ſeſe patefeciſſe ſpiritum, leniter pulſantem: quo die primùm ſenſu percepit illum, & ſæpius tangentem vitreum baucalium: quo facto non parum fuit attonitus. Biduo pòſt cùm amicum quendam Regis Secretarium adhuc ſuperſtitem prandio excepiſſet, erubuiſſe illum, vt audiuit ſpiritum ita cędentem ſcamnum quod ad-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſtabat ſibi, & fuiſſe perculſum metu, ſe verò dixiſſe illi, Ne timeto, nihil eſt: vt tamen hominem confirmaret, facti veritatem ipſi explicaſſe. Ab illo igitur tempore mihi cõfirmauit, ſpiritum ſemper ſibi adfuiſſe, & ſigno afficiente ſenſus monuiſſe: putà modò aurem dexteram feriendo, ſi quid mali faceret, modò ſiniſtram, ſi ſecus: ſi quis ad circumueniendum ipſum accederet, aurem dexteram fuiſſe pulſatam: ſiniſtram verò, ſi vir bonus, & ad rem bonã adueniret: ſi quid mali bibiturus aut eſurus eſſet, ſi quid facere cunctaretur, aut aggredi, ſignum item fuiſſe datum: ſi quid mali cogitaret aut inſtitueret, ſigno reuocatum eſſe: ſi quando Deum laudare Pſalmis inciperet, aut facta eius admirabilia eloqui, ſpirituali quadam vi auctum fuiſſe atq; confirmatum. Atq; vt inſpirata ſomnia à delirijs diſcerneret, quæ ex inualetudine aut animi perturbatione ſolent incidere, ſe ſub ſecundam tertiámve horam excitari à ſpiritu, deinde redormiſcere, tum ſibi demum vera ſomnia de eo quod facturus aut crediturus eſſet, de ijs quæ dubitãbat aut quæ ventura erant, obtingere: adeò vt ex illo tempore nihil ferè ſibi acciderit, cuius non ſit præmonitus: nihil credendum dubitauerit, quin fuerit factus de eo certior. Se quidẽ quotidie à Deo petijſſe, vt ipſum doceret voluntatem, legem, & veritatem ſuam, & vnum ex hebdomade diem occupaſſe (non autem Dominicum, propter luxum vitámque perditam, quam die illo dicebat agitari) legendis Bibljs, meditandis & expẽdendis rebus lectis, Deo cum voluptate

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

luptate laudando Psalmorũ laudib. quo die feriebaꝫ, domo nõ exiuisse: verumtamẽ in suis actionibus reliqs satis esse hilarẽ, lætoq; animo: citabat eñ ad hãc rem Scripturæ locũ, *Vidi facies sanctorũ lætas*. Quòd si versanti cũ alijs contigisset non bonũ sermonem habuisse, aut diebus aliquot precari intermisisset Deum, illicò dormientẽ fuisse monitũ. Si librum malũ legeret, fuisse librũ percussum à spiritu vt eum deponeret. Ab eo q̃d valetudini ipsius fuisset nociturũ reuocatum esse, & in morbo curatum studiosissimè. Denicq; tã multa mihi narrauit, vt infinitum esset percurrere. Monebatur verò in primis vt manè surgeret, idq; hora fermè quarta, si bi dormiẽti narrabat edi vocẽ q̃ dicebat, Quis primus oraturus surget? Narrabat quoq;, sæpe se cõmonefactũ esse de erogãda eleemosyna: q̃ plus erogaret, eo secũdiores suarũ rerũ successus percepisse. Cùm inimici appetentes vitã ipsius, aqua vectũ iri cognouissẽt, patrẽ sibi per somniũ fuisse visum, adducentẽ equos duos, ruffum & albũ, ideoq; curauisse, vt duo equi conducerent, & quãuis de colore nihil indixisset, famulũ duos illos ruffum & albũ adduxisse. Mihi aũt rogãti, Quid nõ apertè spiritũ cõpellaret? hoc q̃dẽ à se respõdit semel postulatũ esse, repẽtè verò spiritũ tanq; malleo vehemẽter fores pepulisse, vt istud sibi ingratũ esse ostẽderet. Cæterùm se à Spiritu, ne diu legat aut scribat, impediri, vt quiescat animus, & meditetur solus, persæpè ad ipsius vigilantis aures subtilissimam quandam vocem & ἀνάρθρου peruenire. Quærenti etiam,

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

etiam, An formã ſpiritus vidiſſet vnquam? reſpon dit, ſe dum vigilaret, nihil vidiſſe vnquam, præter lumen quoddam valde clarum, in orbem ductum. Semel autem cùm in extremo agens vitę diſcrimine, Deum oraſſet ex animo, placeret ſaluti ipſius conſulere, & ſub diluculũ dormitaret: ſuper lecto cui incumbebat, animaduertiſſe puerulum veſte alba in purpureum colorem inclinante, vultu formaq; admirabili: hoc ille plurimùm confirmabat. Iterum verſantem in graui periculo, & modò cubantem, à ſpiritu impeditum eſſe, qui non ceſſaret donec è lecto ſurrexiſſet, inſomnem itaque totam noctem in precibus conſumpſiſſe: poſtridie ſe mirabili ratione & incredibili, carnificum manus effugiſſe: hoc facto, ſe dormiẽtem audiuiſſe cùm inclamaret vox, Iam dicendum eſt, qui ſedet in latibulo Altiſsimi. Ne plura, narrabat ille ſe in omnibus difficultatibus, itineribus, inſtitutis quæ aggreſſurus erat, cõſilium à Deo petiſſe. & quadam nocte cùm benedictionem à Deo ſibi donari poſtulaſſet, viſionem dormiẽti fuiſſe oblatam, in qua ipſi benedicebat pater. Hæc de eo homine perſpecta placuit enarrare: vt oſtendam, non debere mirari quenquam malignorum ſpirituum conſociationem, ſi Angeli boniq; ſpiritus, ſocietate huiuſmodi & frequentatione cum hominibus communicent. Quod autem narrabat ille aurem ſibi à bono Angelo pulſatam eſſe, idẽ optimè Iobi xxxiij. & Eſaiæ l. oſtenditur. hic enim, *Dominus*, inquit, *vellicauit mihi aurem diluculo*; ille verò longè apertius ſecretum

secretum hominibus peritis retegit, quo se paulatim Deus percipiendum sensibus exhibet. Similiter quod dicebat se tanquam malleo pulsantem audiuisse. hoc primum legimus fuisse Prophetarum signum. De Manoha enim Iudicum libro legitur, cœpisse Angelū Dei pulsare ante ipsum interprete Rabbi Dauide, vbi vox לפעמו pulsare & sonare, est à nomine פעמון tintinabulum aut tympanum denotante. An suus autem cuiq; bonus sit Angelus, difficile est statuere. Nam etsi peruetus hæc sententia est, quod hi versus Græci non obscurè docent,

ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ τῷ γενομένῳ
ἅπαντός ἐστι μυστάγωγος τοῦ βίου: id est,
Omni dæmon viro nato
Omnis est moderator vitæ, vel initiator.

contraria tamē magis videtur probabilis. Etenim Saulem videmus [a], postquā benedictione per Samuelem consecratus, turbam Prophetarum instrumentis musicis ludentium in via offendisset, Spiritu Dei indutum esse, & se totum (ait Scriptura) sensisse commutari: propterea q; mandasse ei Samuelem, tum demum faceret quicquid sibi in mentem venturum esset. Item cùm dicitur Deus [b] cepisse de spiritu Mosis, quem in septuagintaduos homines diuideret, è sexcentis millibus electos, & illi quiescente super ipsos Spiritu Dei prophetasse: facilè ex eo colligas, Spiritum Dei nondum ipsis adfuisse: hunc autem Dei spiritum esse tanquam lumen, quod sine sui deminutione communicatur, & in perpaucis hominibus, idq; non semper esse.

[a] 1. Sam. 10.

[b] Num. 11.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Sic ediuersò Spiritus Dei Saulem reliquisse, & malignus Spiritus eum nonnunquam agitasse dicitur. legati quoque ab ipso ter ad Samuelem, Dauidem, aliósque Prophetas missi, à Spiritu Dei, simulac propè aderant, occupati prophetabant. quin Saul ipse [a] eodem veniens vt illos comprehenderet, mortique traderet, à Spiritu Dei comprehensus cœpit laudare Deum, & vaticinari: discedentem verò à Prophetarum turba, Spiritus Dei reliquit, quem antea quoque Spiritus malus inuaserat, adeò vt furiosus factus prophetaret. Sic in Scriptura [b] passim prophetandi verbum in bonam & malam partem sumitur: quia malignus spiritus, diuinorum miraculorum simia, conatur ea imitari, & quòd res futuras nouerit persuadere. quanquam fieri potest (quemadmodum dixi) vt ab Angelo Dei homo ducatur & custodiatur, Quem Angelum neque percipiat, neque compellet νοητῶς καὶ αἰσθητῶς intellectiuè vel sensitiuè: siue ꝙ Angeli dignitate differant, vt de spiritu Mosis, Samuelis, Eliæ ꝙ diximus, Prophetas reliquos longo interuallo superantium, siue quòd homo ineptus sit percipiendæ spirituali intelligentiæ. De bonorum spirituum cum hominibus coniunctione satis: de hominum verò cum Diabolis consociatione, in hoc opere dicturi sumus: sed tenenda est prius bonorum spirituum à malis differentia.

[a] 1. Sam. 19.

[b] 1. Sam. 18.

De

De spirituum bonorum malorúmque differentia. CAP. III.

MAgum diximus eum esse, qui diabolicis modis ad aliquid conatur peruenire, tum de cõsociatione spirituum cum hominibus egimus: iam itaque cognoscenda est horum ab illis differentia, vt filij Dei à Magis discernantur. Hoc enim perneccessarium est ad pietatis ac religionis velum, lar uamq; luminis adimendam, qua non rarò diabolus hominibus fallendis abutitur. Veteres Græci & Latini annotarũt esse bonos spiritus & malos: quorũ illos ἀγαθαίμονας, hos κακοδαίμονας, ἀλάστορας καὶ παλαμναίους, Latini Lemures appellabant: quod imperiti non possunt: Athei nolunt credere, Magi ad tollendam de se suspicionem rident quidem in speciem, sed reipsa plus satis intelligunt. Docemur autem exemplis non paucis, in hoc diabolum incumbere, vt Dei effingat opera, prout de Magis Pharaonis legimus. Hoc quoque legimus, ~~malignos spiritus olim~~, vt hodie solent, fefelliſſe ~~duobus modis~~: ~~vno aperto expreſsis pactis~~ (hoc autem rudes & imperiti solùm ac mulierculæ decipiebantur:) ~~altero idololatria & religionis~~ specie, viris bonis studiosisq; circumueniendis accommodato. Ideoq; Satanas vt ab adoratione veri Dei ad sui adorationem homines abduceret, nolebat[a] oracula responsaq; edere, nisi per virgines, & eos qui in precib. orationibusq; ad Apollinẽ Deos q; similes cum ieiunijs tẽpus transigerẽt.

[a] *Plutarch. lib. de oraculorum defectu.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Atque hunc quidem ritum tam bellè fouit Diabolus, vt in Occidentalibus insulis, antequam Hispani illis potirentur, fuerit compertum. Sacerdotes illarum gentium ieiunia maxima, preces, & supplicationes celebrasse, Labaris idola circumgestasse, eorumq; honores decantasse, tum occupatos à spiritibus malignis res mirabiles pronũtiauisse quales in historijs Indiæ Occidentalis legimus: omnibus autem in vniuersum vxores non esse præterquàm ijs qui peccata audiebant, pœnitentiam imperabant, & confessionem sub graui pœna non audebant retegere: omnes persæpe ieiunare, maximè si quando faciẽda messis aut bellum, aut Deus ipsorum, id est, diabolus consulendus: vt autẽ vehementius raperentur, oculos occlusisse aut eruisse sibi cùm sacrificandi essent homines & omne genus animalia idolis suis: multa puellarum esse monasteria quas homines castrati naso labijsq; præcisis asseruarent, indicta aduersus inceſtam capitali pœna, vt Romæ Vestalibus factum est: qui ambibant Sacerdotium, eos cum Sacerdotibus se in syluas albis vestibus indutos vel candidatos abdidisse, vbi annos quatuor aut quinq; transigerent, hoc facto cum literis testimonialibus (syllabas Imperatores vocant) abire solitos: Maximum Deum ab ipsis adorari Solem quem vocant Guaca, & Paniacana Solis & Lunę filium. Omnibus autem notum est Amorrhæos aliosq; populos quos exterminauit Deus has artes magicas exercuisse, hominesq; diabolis sacrificauisse, quos compellabant adora-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

adorabantq; in primis verò Solem quem κατ' ἐξο-χὴν Hebræa voce *Bahal*, id est, Dominum appellabant: vnde processit nomen *Bahalzebub*, muscarum dominus, eo quòd nulla in tẽplo illius musca degeret, quemadmodum in Venetiano palatio nulla esse dicitur, & in Toletano vnica. Hoc autem nec nouum nec inauditum est: Cyrenæos enim legimus cùm Acaroni Deo muscarum sacrificauissent, & Græci Ioui quem Myrioden q. d. muscarium nominabant, muscas omneis vna nebula euolasse, vt narrat Pausanias in Arcadicis, & Plinius libr. xxix. naturalis historiæ, cap. vi. à Magis quoque certis carminibus omnes angues è regione vna abigi animaduertimus: non est igitur mirum si omnes muscæ à Satana horũ magistro abiguntur. Quòd si certa est de Toletano Veneticoq; palatio fama, omnino statuimus idolum aliquod sub palatij limine fuisse conditum: vt nuper in quodam Ægypti oppido (vbi non erant crocodili vt in alijs oppidis secundum Nilum) inuentum est plumbeum crocodili signum sub ædis limine conditum, quam Mehemed ben Thaulon cremari iussit: quo nomine expostularunt incolæ dicentes se ex eo tempore à crocodilis grauissimè infestari. Eadem ratione rex Iudææ Ezechias serpentem æneum comburi iussit, ne adorari posset. Extant libro tertio Mosis Maymonis Chaldæorum sacrificia & ceremoniæ excerptæ è libro zeuzit (qui ceremoniarum illius gentis liber est) vbi sacrificia, preces, ieiunia, saltationes, & supplica-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tiones deſcribuntur illis perſimiles quas Occidentales Indię tenuerũt: apud qs etiã Bahalis ſacerdotes erãt Prophetæ ſeorſim degẽtes à mũdo, colore fumido amicti (horret. n. iſte colorvt qui maximè) ex q nominabant Camarin. Quinetiã (qd magis miramur) Indi Occidentales de Sole ſeu Apolline idẽ ſentiebãt qd Amorrhæi, Græci, & Latini ſenſerant, hũc Deũ prophetiarũ eſſe: quo argumento planè oſtenditur Diabolũ præclarã iſtam ſcientiã omnes docuiſſe. Itaq; Ochozias rex Iſraelis maximus ſua ætate Magus cùm de feneſtra cecidiſſet, legatos in ædem Bahalis miſit victurúſne à caſu eſſet conſulturos, quibus Elias cauſa itineris perſpecta obuiam venit & dixit, an Deus non eſt in cœlo quem conſulatis? Dicite Regi moriturum ipſum. Itaq; nemini mirum videri debet ſi Occidentales populi à Satana precũ, ieiuniorũ, ſacrificiorum, ſupplicationũ, & prophetiarũ ſpecie faſcinabant, cùm Paleſtinę, Greciæ, & Italię populi hac religiõe eſſent & nihil celſius cognoſcerẽt. Dixerit quiſpiam, non habuiſſe eis fidẽ ſapiẽtiſsimos: ego verò ſummos philoſophos video id pro re diuina certiſsima q habuiſſe. Quis inter Philoſophos Platone diuinior? At cùm Apollinis oraculũ non deſituram peſtẽ Athenienſib. reſpondiſſet donec altare ipſius (qd omneis in partes qd ratũ erat) fuiſſet duplicatum, & Plato ea tẽpeſtate Geometrarũ maximus aperta Phyſica & craſſa duplicandi altaris ratione dixiſſet Athenienſib Deo rẽ omnium quę in Geometria ſint difficillimã & quę adhuc minimè

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

nimè cõperta fuerit poſtulaſſe, vt eos ab auaritia, ambitione, inhoneſtiſq; voluptatib. reuocaret, & ad contẽplationẽ τῶν νοητῶν mirabiliumq; dei operũ p-traheret: diabolus maximę iſtius peſtis occaſiõe arrepta plurimũ abuſus eſt, & amplificauit opinionẽ de diuinitate oraculi. Secũdus à Platone Iãblichus Ægyptius tẽporib. Iuliani apoſtatæ magnus ante omnes & ſummè diuinus eſt habitus, quẽ Porphyrius, licet Philoſophus κατ' ἐξοχὴν dictus pro magiſtro agnoſcebat. Verũtamen in iſtius libris de myſterijs (q̃ integra Romę tradu&ta atq; impreſſa ſũt) non in Marſilij Ficini fragmẽto, videmus illorũ impietatẽ[a] ab ipſo reprobari q; imagines & characteras ad vaticinandũ faciũt, affirmando[b] prophetiã non eſſe naturale bonũ, ſed donũ Dei maximũ: à Deo.n. ſolũ ad eos ꝓmanare quib. purificatę ſunt animę: reprobari quoq; illorũ factũ q̃ Prophetiæ donũ[c] per δαίμονας παρέδρους, i. Dæmonas aſſeſſores vel comites & cõſiliarios (q̃s in annulis phialiſ ſvegeſtare ſolẽt) aucupant: etſi Prophetiã cõparari ait Hydromãtia, Lithomãtia, Actinomãtia, Xylomãtia. Rabdomãtia, Orneomãtia, & Alphitomantia, miraturq; Deos ſe ita demittere[e] vt in cibis diuinitatẽ ſuã dignent collocare (q̃d Porphyrius in dubiũ reuocabat) & Deorũ naturã in iſtis omnibus adorari iubet. Omnia aũt hęc facta impia Deũ videmus deteſtatũ eſſe grauiſsimè, atq; nominatim iſtud[f] vetuiſſe ne lapis imaginationis adoretur: quem lapidem Chaldæus interpres vocat adorationis, multi ſtatuã ἀπροσδιονύσως interpretati ſunt.

[a] lib. 3. c. 30. 32. & 34.
[b] lib. 3. cap. 24. & 37.
[c] Syneſius περὶ ἐνυπνίων.
[d] lib. 3. c. 13.
[e] lib. 3. c. 14.
[f] lib. 3. c. 17.
[f] Leuit. 26.

Iambli-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Iamblichus prætereà, de quo iam habetur ſermo, [a] ſcribit animam interdum extra hominem ſic rapi diuinitus, vt corpus maneat αἰσθητὸς, neq; ictuũ neq; punctionum ſentiens: interdum verò corpus animamq; exportari, quod genus appellat ἔκστασιν: atq; hoc Magorum commune eſt qui expreſsis pactis cum diabolo coniuncti ſunt, vt modò ſpiritu deportentur dum ſenſus corpus fugiunt, modò corpore ſimul & ſpiritu, cũ nocturnos cœtus obeunt, vt quæſtionibus infinitis (de quibus poſteà dicturi ſumus) fuit comprobatum. Hic tamen animaduertens malignos ſpiritus ſubire bonorum locum, θεουργίαν dixit & ſacrificia indignè facta diſplicere diis, tum demum malignos ſpiritus ſe hominib. loco deorum exhibere: qua occaſiõe Porphyrius, quamuis Chriſtianorum hoſtis infenſiſsimus, eò adductus eſt vt Deos omneis veterum eſſe νεκροδαίμονας & malignos ſpiritus affirmaret. Atq; hic quidem Iamblichus, qui de iſtis rebus, quàm accuratiſsimè potuit, diſſerebat, ea tempeſtate ſanctiſsimus vir omniumq; maximus habebatur, adeò vt Iulianus apoſtata literis quas ſæpe ad ipſum mittebat inſcriberet, Magno Iamblicho: ſed poſtquam ipſe cum aliis tentauit Alectryomantia cognoſcere quis poſt Valentem imperio potiturus eſſet, Imperator Valẽs de quatuor literis Θεοδ, à gallo gallinaceo exaratis factus tandem certior morti addixit Magos innumeros, & Iamblichus veneno ſibi ademit vitam vt ſupplicii effugeret. Verùm vt demonſtretur induſtrios quoſq; & ſanctos viros nõ rarò

[a] *lib. 3. ca. 2. & ſequent.*

rarò deceptos esse à specioso illo pietatis prætextu, qui plurimùm in rebus magicis potest: suo loco posteà exponemus vt ad dęmonum inuocationem à sceleratissimis magis nostra memoria vsurpatam orationes, ieiunia, cruces, hostiæq; soleant ab ipsis ad suum scelus occupari. Sic non ita pridē quædam Blesensis Maga fascinatam mulierem & decumbentem curatura mandauit vt media nocte Missa S. Spiritus in æde S. Mariæ virginis auxiliatricis caneretur, deinde postquam toto corpore incubuisset ægrotæ & occentasset voces aliquot, sanata est (quam ceremoniam à Satana mulieri traditam fuisse constat exemplo Eliæ Prophetæ, qui Sunamitidis potentia Dei è mortuis suscitauit.) Sed post duos menses eadem mulier, quæ curata fuerat, in morbum relapsa, obijt, & consulta de ea re Maga respondit se plus satis loquutam esse, vt Harduinus Blesensis hospes ad Leonis insigne mihi exposuit: sortes enim à malefica quę hanc incantauerat in alteram dixit coniectas esse, quod Magorum omnium medicam artem fingentium commune est, vt posteà dicturi sumus. Et Magorum ὑποθεσεις postquam orbes & nefarios characteras (quos hic de industria omissuri sumus) ad inueniendum thesauros posuit, fodiendo scribit Psalmos dicendos esse, *De profundis*, *Deus misereatur nostri*, &c, *Pater noster*, *Aue Maria*, &c. *à porta inferi*, *Credo videre bona Domini*, &c. *Requiem æternam*, &c. & legēdam Missam: Item vt aliud quippiam quod reticebo consequantur, inscribi quatuor tabulis mē-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

branæ puræ, *Omnis spiritus laudet Dominum*, & ad quatuor parietes domus suspendi: ad alia quoque scelera quæ nolo scribere Psalmum centesimumoctauum pronuntiari. Quinetiam Hispani & Itali regionem Belgarum adituri ann. M. D. LXVII. amuleta sortilegiorum plena & sibi tradita gestabant vt tuti ab omnib. malis essent: Germani quoque nonnulli indusium necessitatis portant forma exsecrabili quam nihil opus est describere, & crucibus vbiq; figuratum: & Magorum princeps indignus cuius hic apponatur nomen, ad malignorum spirituum inuocationem priùs ieiunari mandat, & S. Spiritus missam accurari. Quapropter difficilè est Magos retegere & à viris bonis discernere, sed olim difficilius quàm nostro tempore: etsi omnes populi omnesq; Philosophorũ sectæ Magos condemnarunt, vt Augustinus inquit[a], sectus omneis Magiæ pœnas decreuisse, & Seruius apud Romanos narrat horrori semper fuisse Magos & incantatores, quod ex legibus xij. tabularum & Pandectis cõstat[b]: cùm tamen omnia oracula quæ pro sanctissimis habuerunt planè essent magica, vt antè diximus & pòst amplius declarabimus.

[a] *libr. 18. de ciuit. Dei.*

[b] *l. itẽ iubeo. §. si quis astrologus. de iniu. toto ti. de maleficis & math. l. si quisaliqd, de pœnis. ff.*

Si quis igitur affirmet bonorum spirituum & malignorum signum ex operibus bonis aut malis petendum esse, verum quidem dixerit: sed in circumscribendis bonis operibus res tota vertitur: nam vtcunque ieiunia, preces & orationes, castitas pudicitiáque, solitudo, contemplatio, ægrotorúmque curatio res per se bona sint, sitamen

propter-

propterea fiunt vt honor Satanæ idolo'ue habeatur, vt de rebus præteritis aut futuris oracula cognoſcantur, hæc verò opera non iam bona ſed deteſtabilia, damnanda, & diabolica cenſeri neceſſe eſt. Veteres autem hiſtoriæ docent hæc ab iiſdem Ethnicis fuiſſe facta à quibus faſcinatores & qui elementa (vt lex ait[a]) turbabant fuerunt condemnati: eadem Amorrhæos feciſſe, Indoſq; ſimiliter. Achorum quidem Magorum nonnulli fuerunt voluntarij: ſed verum certumque indicium tangendis & cernendis Magis ſpiritibuſque bonis & malis inter ſe diſtinguendis Lex Dei exhibet, nam lege Dei[b] omnes ſortes ſeueriſsimè prohibentur, & varia illarum genera adducuntur, vt alia quoq; ſimilia ſtatuamus eodem iure prohiberi. Neque verò Ioſephi dictum libro Antiquitatum vij. oportet accipi, artem coniurandi malignos ſpiritus à Solomone repertam eſſe: cùm enim res longè minores de eo ſcriptæ ſint, & in omnibus eius ſcriptis ne minimum quidem iſtius artis veſtigium exſtet, non eſt credibile Scripturam fuiſſe illud diſsimulaturam: niſi fortè quiſpiam voluerit Solomonem illorum deteſtabilium librorum autorem facere, quos inſcriptos Magi circumferunt ipſius nomine. Potuit verò ſic Ioſephus decipi vt Iamblichus deceptus eſt. Narrat. n. Eleazarum quendam Iudæum coram Veſpaſiano Cæſare annulo nares cuiuſdã dæmoniaci attigiſſe, malignumq; ſpiritum vi radicis annulo incluſæ, quam à Solomone monſtratam aiebat, abegiſſe.

[a] li. 6. de mal. ſcic. C.

[b] Deut. 18.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Quod genus erroris pernicioſiſsimum eſt ac ſceleratiſsimum, licet multi ſquillam eſſe opinentur, & malignis ſpiritibus arcendis ſoleant præforibus ſuis ſuſpendere. Conſtat enim puluere quodam in ouile per Magum iniecto perituras oues, niſi auertat Deus: & quemadmodum faſcinata pecora homines(q; interdum per Magos adminiſtros ſuos reſtituit Satanas (ſed ea lege vt ſortes in aliũ tranſferantur nequicquam ſibi intercidat, vt poſtea demonſtrabimus) ſic etiam è dæmoniacis malignos ſpiritus ſæpe eĳcere, arteſque diabolicas ad iſtud facinus effingere. ~~Sic iſte de~~ quo Ioſephus narrat faciebat annulo, cui non radix inerat ſed malignus ſpiritus, cuius facultate aut colluſione potiùs alter ſpiritus exibat, vt fides Magiæ & idololatriæ, qua imperitos ludificatur Satanas, haberetur. Signis autem dixerit luporum morſus lupos non petere, nec malignos ſpiritus à malignis pelli, ~~huic reſpon~~ ~~ſurus ſum non tam hac arte diuidi regnum Satanę~~ quàm confirmari, & his miraculis ſtabiliri foueriq; idololatriam: neq; abſonum eſt illud Auguſtini, Diabolos à diabolis pelli etiamq; euerti, vt improbi ferè non euertuntur niſi improborum opera per voluntatem Dei dicentis apud Ieremiam, *Vlciſcar inimicos meos per inimicos meos.* Etenim ~~ſi boni ſæpe bello petunt bonos, multo magis~~ improbos ~~appetunt improbi, diaboloſq; diaboli.~~ In Daniele autem legimus Angelos imperijs & regnis præeſſe, bellaq; inter ſe gerere: Angelus enim Dei Da-
[a] Daniel. 10. niel dicit [a] Angelum Michaelem Hebræorũ principem

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

cipem cõtra Angelum Perſarum ad auxilium ſuũ aduenisſe: ſed de huius loci interpretatione ſapientes viderint. Sic Deus in cœlo diſpoſuit cõtrarios ſtellarum planetarum'q; motus & effecta, ſic contraria elementa, ſic antipathiam hinc, illinc ſympathiam in vniuerſitate rerum, qua contrarietate & ſuaui concertatione harmoina mundi continetur. Iſta autem bonorum ſpirituum & malignorum confuſio ex illo nouorum Academicorum axiomate profecta eſt, Cœlum cũ terra copulari oportere, virtutes'q; cœleſtes cum terreſtribus, & alia aliis coniungi, vt vis diuina elementaribus pariter ac cœleſtibus modis attrahatur. Hæc Procli, Iamblichi, Porphyrij, & aliorum Academicorum hypotheſis: qua magiſter ille artium diabolicarum fretus, cuius libri cum magnificis priuilegijs excuduntur, fundamento huic ſuperſtruxit omnes ſortes & diabolorum inuocationes quæ cum priuilegijs principum, peſtilentiſsimo Rerumpubl. exitio, vbiq; excuduntur. Componit enim characteras proprios dęmonum planetas ſingulos (vt ait) moderantium: hos characteras in metallum planetæ cuiuſq; proprium eodem momento incidi iubet, quo planeta in ſua domo & exaltatione verſatur cum aliqua ſignorum coniunctione grata: atq; tum præſtò eſſe plantam, lapidem, & animal Planetæ deſtinatum: ita planetæ huic ſacrificari omnia: interdum verò planetæ imaginem & Orphei Magi hymnos adhiberi: quibus hymnis plus ſatis Mirandulanus hæſit ſpecie Philoſophiæ, cùm ait

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

hymnis Orphei non minorem vim ineſſe ad Magiam quàm hymnis Dauidis ad Cabalam (de qua dicemus ſuo loco) & à ſe primùm gloriatur arcanum hymnorum Orphei, qui Medeæ maleficæ magiſter erat, fuiſſe reuelatum. Quin hymnos iſtos ad honorem Satanæ factos fuiſſe cernimus, quò ſpectant illa Pici verba, Fruſtra naturam adit qui Pana non attraxerit. Hac eadem ratione iſte magorum magiſter diſcipulos ſuos in omni idololatria, impietate, artibuſq; magicis informauit. Etſi quod illi Academici ignoratione per errorem ſine dolo malo & bona fide rem bonam arbitrati faciebant, eo per deteſtandam impietatem Agrippa abuſus eſt: fuit enim quamdiu vixit Magorum ſui temporis maximus, quo defuncto ſcribit Paulus Iouius[a] & complures alij canem atrum (quem ille vocabat dominum) è cubiculo illius exeuntem fuiſſe viſum, qui ſe in Rhodanum immerſerit, neq; ab eo tempore comparuiſſe. Verùm lex Dei proſpiciens ſapientiſsimè eorum impietatib. qui inferiorem mundi partem ſuperiori volunt coniungere & connubio mundum ſociare (vt Picus ait impietatem maximam ſpecioſo tegens velamine) & herbarum animantium, metallorum, hymnorum, characterum, ſacrificiorúmque opera Angelos & Deos primùm minorum gentium, tum per hos Deum maximum creatorem omniũ adducere: Deus igitur ipſe impietati huic occurſurus diſertè videtur vetuiſſe[b] ne qui gradus fierent ad conſcendendnm altare ſuum, ſed vt ad ipſum

[a] lib. elegiorum.

[b] Exod. 20.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

psum rectà adiretur præcepisse: quod dictum Platonici non satis assequuti Dæmonum inferiorum & Semideorum opera superiores Deos perducendos esse, horumq; opera consimiliter supremum Deum. Ex his igitur Platonicos & alios Ethnicos statuimus fuisse quidem idololatras, qui simplice animo per ignorationem Iouem adorauerint supplicauerintq;, Saturnum, Martem, Apollinem, Dianam, Venerem, Mercurium, & alios semideos, viuendo sanctè, orando, ieiunando, quæuis iusticiæ, charitatis, & pietatis facta exercendo: sed Magos neq; hos esse credimus, neque eos qui errore pari detinentur, quamuis res futuras diabolicis modis conati sint prænoscere, quia rem Deo gratam à se fieri existimauerunt. Quamobrem etiam has voces, *sciens prudens*, in definitione Magi posuimus. Sed quisquis notitia legis diuinæ præditus intelligit omnibus istis diabolicis diuinationibus interdictum esse, & ijs tamen ad assequendum aliquid vtitur, hic Magus dicendus est. Certissimum igitur notam internoscendæ bonorum spirituum à malis, & pietatis ab impietate differentiæ sitam esse in eo animaduertimus, vt perspiciatur si fortè res creatæ Creatoris loco ad consilium adipiscendum adeuntur. Sed quia pleriq; in prædictionum argumento falluntur, & bona pro malis non infrequenter accipiunt, nunc de prædictionibus præsagijsque videamus.

De

De prophetia, alijsque diuinis modis ad res occultas cognoscendas. CAP. IV.

DIuinum Græci appellant μάντιν ἢ μαντὴν πρὰ τὸ μαντεύεσθαι, id est, diuinare, vel vaticinari: q̃d genus hominum quia fraudibus mendacijsq; circumfluit, mendacem hominem Galli appellant *Menteur*, vt mihi quidem videtur, πρωνύμως. Latini diuinum vocant, ineptè Magis nomen præstantissimum æquè ac Prophetis dantes. Illud autem est à voce μαντεία, quasi μανεία quædam dicta, quia Diuini fascinati & à maligno spiritu possessi furebãt plurimùm: neq; enim Pythias sacerdos diuinabat nisi furore ageretur. Quapropter etiam Herculeus morbus appellatur sacer, quia abrepti Magi similes sunt hominibus ex eo morbo laborantibus. Hebræi diuinos primùm *Videntes* nominauerunt: vt cùm Saul amissis asinabus diuinum consulturus de ijs quæreret, [a] Samuel Videns esse dicebatur: idem drachmam argenti quam videnti traderet à suo comite postulauit: & Samuel roganti essétne *Videns* se esse respondit: nondum enim [b] ait Scriptura, *Videntes* נביאים id est, Prophetæ dicebantur. Est autem hoc nomen à verbo נבא, quod plurimum passiuæ coniugationis est, vt ostendatur veram diuinationem à Deo percipi. Græcum autem προφητεία prædictionem significat, siue in bonam partem siue in malam acceperis. Quod verò eos qui pulueribus & pingui vtũtur appellamus Magos, hoc scitè cum veteribus distinguens Aristoteles

Cicer lib. de diuinat.

[a] Sam. 9.

[b] 1. Sam. 10. Ie rem. 26. Zach. 13.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

teles vernaculo sermone Magos dixit περὶ τὰς φαρμακείας, & Magos φαρμακίδας, vt videre est libr. vi. cap. xviij. & lib. ix. cap. xvij. historiæ animaliū cum hippomanes scribit περὶ τὴν φαρμακίδων vsurpari. Verùm vt cognoscatur quænam sit licita & quę illicita diuinatio, ~~omnem diuinationē statuemus~~ aut diuinam esse, aut naturalem, aut humanam, aut diabolicam, & de his quatuor generibus dicemus ordine. Prima ergo quia à Deo extra ordinē proficiscitur præter naturales causas, diuina dicitur. De hac extat testimonium Dei dicentis[a]. Si qui Propheta fuerit inter vos, ego visione appariturus sum ei, & cum eo loquuturus somnio: De Mose verò seruo meo fideli præ omnibus, non sic futurum est, non ego facie ad faciem ipsum alloquar. Quem in locum Hebræi[b] annotant Prophetiam esse munificentiam opera Angeli aut actiuæ intelligentiæ à Deo collatam rationali primùm animæ, deinde imaginationi, hinc Mosis solùm prophetiam excipi oportere, quam Mosi Deum immediatè alloquenti sine alio modo traditum affirmant, idq; vigilanti: atq; hoc ipsum significari cùm Mosi dicit Dominus[c], Apparui quidem Abrahamo Isaaco & Iacobo nomine meo Schadai, sed magnum nomen meum Iehouah non exposui eis, item sub finem Deuteronomij, cùm dicitur nunquam fuisse Propheta similis Mosi, qui Deum facie ad faciem cognouerit. Quoscunque igitur sermones in Scriptura Deus cum Prophetis habuit, per Angelos aut intelligentias somnijs & visioni-

diuinatio quadruplex.

Diuinatio diuina.

[a] Num. 12.

[b] R. Moses Maymonis lib. 3. more nebocim.

[c] Exod. 9.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

bus fuerunt traditi: ac propterea Hebræorum
[a] R. Moses Maymonis lib. 3. more nebocim. Theologi [a] à quibus Prophetarum doctrina quasi per manus accepta est, omnia somniorum visio-numq; diuinarum genera diligenter expenderũt, quæ Augustinus breuiter formis quinq; complexus est, comprehensis putà humanis somnijs, quæ neque huius loci sunt, neque vllius pretij, vt in Ecclesiastico legimus. Nam eorum solùm ratio habenda est quæ diuinitus immittuntur: etsi omnia voce Hebrea חלום & Græca ὄνειρος contenta sunt, vt
[b] lib. περὶ τῶν ἐνυπνίων. visa Hebræi מראות, Synesius [b] τὰ ὑπαρ θεάματα, Latini visiones appellarunt. Inter hæc autem duo differentia insignis interuenit: primùm à perceptione vtriusque. Etenim diuinum somnium à dormiente percipitur, visio à dormitante, idq; impressione viua imaginationi adhærente, quæ instituendis hominibus res perinde exhibet ac si præsentes oculis cernerentur: itaque hęc ab humanis & brutis somnijs plurimum discrepant, quibus nihil aliud inest quàm naturalis impressio ita ad imaginationem accedens vt anteà res à vigilantibus fuerunt visæ. Modus autem diuina consequendi somnia & ad celsum illum prophetię gradum assurgendi est, si primùm omnis arrogantia & κενοδοξία deponatur, & ab inhonestis voluptatibus auaritiaq; abstineatur, deinde si vitę bene instituendæ incumbatur, operaq; in contemplandis & cognoscendis operibus ac Lege Dei consumatur. Præ-
[c] Libris Pirke aboth. tereà antiqui Hebręorum Theologi [c] à tristitia senioq; non mediocriter effectũ prophetiæ tradunt impe-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

impediri, & Prophetas bona ex parte fuisse iuuenes. Hoc autem est totius rei pertingẽdæ caput, si læto alacri integroq; corde laudetur Deus, & Psalmi sæpe ad laudes ipsius maximè verò ad instrumenta musica concinantur: ideoq; prophetizandi verbũ etiam significat laudare Deum, vt 1. Sam. x. & xiij. בהתנבאתו cùm prophetizaret, id est, laudaret. Neq; verò ad visionum diuinarumq; prophetiarũ vim intelligendam dicta Philosophorum oportet accipi, qui, ex coniectatione pura iudicantes, putant, si cuius natura est tẽperatior huic veriora somnia accidere: virum enim qui florente ætate nunquam prophetauerit interdũ videas in ipso mortis articulo, dũ mors præstò est, prophetare. Itaq; non habens Aristoteles quod super hac re statueret, ait in libro de somnijs, nõ exstare verisimilem aliquam causam diuinãdi, nisi quę diuina & occulta sit, captumq; nostri ingenij superet. Illud quoq; non est omittẽdum, quod Num. xij. legimus Deũ se cum hominib. (excepto Mose) non cõmunicare nisi dormientib. somnio & visione, idq; cum Prophetis solùm, vt visionis à somnio discrimen, diuinique somnij ab humanis ostenderet, aut quę à morbis importantur. Diuinorum autẽ somniorum atque visionũ gradus sunt plurimi. Primus gradus prophetię est reuelatio facta per somniũ de colendo bono & fugiẽdo malo aut euitãdis sceleratorũ manibus: qua in specie (inquiunt Hebræi) homo sentit cum animo suo præceptorem quendam à q̃ instituitur, ideoq; de hoc Scriptura dicit S. Dei

Diuinorum somniorum & visionum gradus.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſuper ipſo conquieuiſſe, aut Deum ipſi adfuiſſe. Secundus gradus eſt, cum homo vigilans aliquid percipit, quod animæ adhęreſcens impellit ipſum ad laudationem Dei operumq; eius: quemadmodum Dauid Pſalmos cõpoſuiſſe dicitur, Solomo Parabolas, quibus ampliſsima & elegant. arcana continentur allegorijs inuoluta. Etenim Dauid & Solomo (vt Hebræi notant) ad eundem gradũ quo Eſaias, Ieremias, Nathan & alij conſimiles minimè peruenerunt: ſed quoties in ſcripturis Deus alloquutus Dauidem aut Solomonem dicitur, id Hebræi per Prophetas accipiunt dictum, puta Gadem aut Nathanem, quibus exhibebantur ad Dauidem informandum viſiones Dei, aut Ahiam Silonitem qui ad Solomonem miſſus eſt, & illud etiam quod Solomoni dictum eſt eum fore omniũ qui vnquam extiterint ſapientiſsimum, illud, inquam, non pro viſione accipiunt, ſed pro diuino ſomnio, quam in ſententiam Scriptura narrat expergefactum Solomonem percepiſſe id eſſe ſomnium: item quod Deus ſecundò apparuiſſe Solomoni dicitur, id viſionem fuiſſe negant. Tertius gradus eſt, cùm purgatus animus cernit figuram aliquam ſomnio, hominẽ, beſtiam, aut aliud quippiam, & ſignificationem viſi eodem momẽto percipit: quod in Zacharia non rarò legimus. Quartus eſt cùm nuda ab omnibus figuris & pura verba intelliguntur. Quintus, cùm homo loquens apparet, ac res diuinas retegens dormienti. Sextus, cùm Angelum loquentem videre ſibi videtur dormiens.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

miens. Septimus, cùm dormientem Deus videtur alloqui vt Esaias inquit[a], vidi Deum & dixit, &c. sic apud Ezechielem, Micheam, & alios. Octauus, cùm visio Prophetica Dei verbo coniuncta aduenit: quo in gradu Hebræi prisci visiones Abrahæ posuerunt, excepta ea quæ obuenit in conualle Mambræ: hanc enim visionem in nono gradu collocãt. Decimus gradus est cùm Angelus videtur facie ad faciem colloquẽs, vt in sacrificio Abrahæ. Vltimus & supremus omnium est, cùm Deus in os alloquens sine alio modo videtur à vigile: qui gradus, vt ait Scriptura[b], Mosis fuit proprius. Quod itaq; Esaias Deum à se visum fuisse dicit capite vi. hoc visionis est quæ non vigilanti offerebatur: quod Ezechiel in campum inter cœlum terramq; situm delatus dicitur, id obuenit dormienti: nam etiam murũ templi Ierosolymitani Ezechiel, cùm in Babylonia esset, dicitur perforasse, & consimiliter Ieremiæ indicitur vt cingulum abdat in Euphrate fluuio Babyloniæ, & post dies aliquot cingulum dicitur computruisse, cùm tamen Ieremias nunquam fuerit in Babylonia, Sic de Gedeonis vellere: nam loca persæpe, tempora, personas, & alia singularia Prophetæ circumscripserũt, quæ ad visiones tamen referri necesse est. Quod cùm Ethnici & infideles multi non animaduerterent, prophetias à Deo vigilantibus reuelatas fuisse putauerunt, & occasionem criminandi scripturã sanctam aucupantur: multa enim visionis sunt quæ vigilantibus non potuerunt accidisse, & ex Scri-

[a] Esai. 6.

[b] Num. 12.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Daniel.10. ptura quòq; discimus Prophetas consultos die solùm postero respõdisse, nisi anticipasset visio: qua conditione Ahias Propheta reginę Samariæ vxori Ieroboami respondit. Holda verò Prophetissa legatos Regis Iosiæ in noctem iussit exspectare, & Balaam legatos Balaci regis per noctem consistere, quando per visionem asinam loquentem videre sibi visus est, non autem (quod opinantur multi) audiuit vigilans. Diabolus quoque diuinorum operum simia sacerdotes Apollinis in spelunca soporabat, & quicunque oraculum Mopsi consulebant, in æde ipsius dormiebant: ita enim Plutarch. narrat[a] præfectum quendam Asiæ cum Epicureorum aliquot comitatu omneis religiones ludificãtium, puerum in ædem Mopsi misisse cum occlusis literis quæstionem hanc cõtinentibus, vtrum vellet Mopsus sibi à præfecto sacrificari, albúmne vitulum, an nigrum: puerum autem, cum noctem vnam in æde dormiuisset, reuersum dixisse dormienti sibi visum esse hominem qui nihil amplius quàm nigrum responderit, ex eo tempore Præfectum credentem Mopso sæpe sacrificauisse. Duo tamen in discrimine prophetiarum ~~Dei & incantationum~~ Satanæ oportet obseruari. ~~Vnum est eos qui à dæmonibus inspirantur tum magis furere, qui autem à Deo sapere vt cùm maximè.~~ Quamobrem Scriptura Saulem narrat, cùm Spiritus Dei inceſſeret eum, studiosum fuisse, integrũ, sapientem, idq; per bienniũ, cùm verò Spiritus malus, amplius furiosum fuisse & prophetauisse (sic enim

[a] *lib. de oraculorum defectu.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

enim ſcriptura[a], cúmq; in cœtu prophetarum eſſet ſpiritus Dei inuaſit eum, cœpitq́ue prophetare & laudare Deum) & veteres Hebræi dixerunt ſolos ſapientes prophetas eſſe: contrà verò Sibyllę et Apollinis Prophetiſſæ nihil niſi furentes & ſpumantes rabie prophetabant, ſimiliterq; dęmoniaci prophetæ antequàm diuinent aguntur furore ſummo. ~~Alterum diuinæ prophetiæ incantationumq;~~ diſcrimen eſt, ~~quod illa ſemper vera eſt, hæ à maligno~~ ſpiritu profectæ aut ſemper falſę ſunt, aut pro vna veritate centū mendacia nectūt. Propterea in lege Deus, Hac re, inquit, [b] Prophetas agnoſcetis, cùm quid dixerint ac non euenerit, ego non fuero alloquutus ipſos. Neq; tñ continuò Propheta falſus aut improbus putādus eſt qui prophetiæ donum habuerit: hoc.n. interdū ac non ſemper obuenit: q; ſi poſteà humano ſomnio nec diuinitus immiſſo permotus venturum aliquid dixerit q̄d non eueniat, errat ille quidem, ſed eo tamen nō deſinit vir bonus eſſe & timēs Dei: verū Deus hoc pacto docet nō eſſe ſtandū humanis ſomnñs, & Eccl. cauendū p̄cipit vt credat ſomnñs niſi q̄ Deus immiſerit. Ex omnib. itaq; Prophetis q Sam. tēpore vixerūt[c] nullus prę̄ter Sam. fidelis & certus appellat, q nihil q; non ſit geſtū, ꝓnunciauerit: & inter omnes q̄q; theologos cōuenit nō ſemp Prophetis ſanctis fuiſſe donū Propbet. fuiſſe etiā cui vnica viſio, aut duo triáve ſōnia obuenerint, interdū verò gratiā hāc diuinitus p̄ totā Proph. vitā obtingere, vt Sa. Elię, Eliſ. Ahię Silon. obtigit. quinetiā ꝓphetia q̄ non

[a] 1. Sam. 18.

[b] Deut. 13.

[c] 1. Sam. 3. Eccl. pen.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

non euenit, aliquando Prophetis reuelatur, vt Micheas interminatus est Hierosolymis, Ionas Babylonem mox euersum iri post xl. dies prædixerat: cũ tamen istud non euenerit vbi pacatus est Deus pœnitentia. Hocidem Ieremiæ xxvi. Ionæ xi. & Ezechielis xvij. animaduertimus. Sed prophetia ferè desistit senio: vt Ieremiæ quinquagesimoprimo dicuntur Ieremiæ verba desinere, cùm tamen deinde pertexat historiam, vbi Hebræi annotant prophetiam tunc in ipso desiuisse: & de sene Heli dicitur ipsum oculis fuisse captum, quod Hebræi accipiunt de visione prophetica: nam etiam Samuel admodum iuuenis visionem habuit, vt sacerdoti Heli iudicium Dei contra domum ipsius latum exponeret. Ideoq; apud Ioelem legimus diebus vltimis iuuenes visuros esse visiones, & senes somniaturos somnia: hæc autem illis longè inferiora sunt. Nonnunquam etiam gratia prophetica rationali parti infunditur, ac non phantasiæ, fortè ob phantasiæ vel imaginationis imbecillitatem: aut contrà infusa imaginationi ad rationem non permeat, tum quia imbecilla est, tum quia homo in contemplando sese non occupat. Aliquãdo ita infunditur vt ad exsequendum mandatum homo compellatur, quod Ieremiæ qui solus suo tempore Propheta fuit videmus contigisse. Huic enim iubente Domino somnijs & visionibus vt populo exponeret futurum vt Hierosolyma ab hostibus obsessa caperentur vi, Rex populusq; cæderentur gladio, templum conflagraret, oppidum euerteretur,

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tur, rem imperatam à Deo non audebat explicare: sed ita sibi institisse Spiritum Dei narrat, vt vi quadam prophetiam coactus fuerit pronuntiare: ac tum reclamante populo in foueam cœno refertam coniectus est & famem aliquantisper passus, donec clàm à Rege euocatus veritatem rei declarasset. Etenim sæpenumero prophetia & somniũ immittuntur vni vt moneat, minetur, aut declaret damnationem alterius, vt Eliæ de Achabo Rege, Nathani de Dauide, & Ahiæ de Ieroboamo indictum est: quamuis Dauid Spiritu Dei fuisset præditus, sed aut visione prophetica quã alij prophætæ habebant oportuit caruisse, aut non fuisse tam excellenti præditum. Hoc ita esse eo demõstratur quòd si quando bellum aut magnum aliquid gerere cogitaret, visionem à Gade Propheta postulabat, aut Sacerdotem (qui comitabatur ipsum) iubebat Ephod induere vt voluntatem Dei ex Vrim & Thummim cognosceret. Hæ autem voces Vrim & Thummim Hebrææ sunt, quas LXXII. interpretantur declarationem & veritatem, Chaldæus (vt mos Hebræorum fuit mysteria condere) seruauit ἀνεφμηνεύτως: Hebraicè vrim lumina, & Thummim perfectiones sonant. Hoc nomen fuit tabulæ in quam duodecim gemmæ erant insitæ, incisaq; duodecim filiorum Iacobi nomina, ex catenulis duabus impendentis maximi Sacerdotis pectori, vt in libr. Exodi legimus[a]. Eleazar itaque Pontifex successor Aaronis iubetur in Numeris[b] pro ratione Vrim consulere, vt res gerant ex ver-

[a] Exod. 28.
[b] Num. 27.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

bo & reſponſione ipſius. Si res quæ gerenda erat bene caſura eſſet, quæſtione propoſita gemmæ vi uida micabãt luce, aut inſpiratus à Deo ſacerdos futura prædicebat: quemadmodum ex Scriptura diſcimus [a], & Ioſephi antiquitatibus [b], vbi lumen iſtud ante ducẽtos annos quàm viueret ſcribit deſiuiſſe. hic autem trigeſimo anno à Chriſto natus eſt. Græci pectorale iſtud vocarunt λόγιον, id eſt, oraculũ, quod vulgus ineptè vertit Rationale: Reges enim in cauſis omnib. grauiſsimis per Pontificem conſulebant deũ, & ſi non edebatur reſponſum hæc fuit irę Dei ſignificatio. Quãobrem Sauli cùm à Deo abiectus eſſet (ait Scriptura [c]) nihil reſponſum eſt, neq; prophetia, neq; ſomnio, neq; vrim & Thummim: ille verò Sagam diabolico Spiritu inſtructam ſibi præcepit inueniri, vt exitũ prælij, quod poſtridie commiſit & in quo cecidit, cognoſceret. Dauidi contrà [d] aut Prophetæ viſione ſemper, aut ſomnio, aut per Vrim & Thummim reſponſum dabatur, atq; hic rem imperatam efficiebat ſedulò: Saul verò cum non paruiſſet, à Deo populoq; ſimul deſertus, & ab hoſtib. occiſus eſt: ad excuſationem enim dicenti [e] Regem Amalechitarum pecudesq; à ſe non fuiſſe cæſas vt de ijs ſacrificia pararet Domino, reſpondit Samuel idololatria artibusq; magicis peiorẽ eſſe ἀπειθείαν, & præſtare obſequiũ omnib. ſacrificijs. Apud Iobum [f] q̃que legimus Deum miſerentem hominum eos commonefacere ſomnio aurémque vellicare docere quid facto ſit opus vt eos humiliores efficiat,

[a] Eſdræ 2. Nehem. 7.
[b] Antiq. Iudaic. lib. 3. cap. 9.
[c] 1. Sam. 28.
[d] 2. Sam. 2. & 5.
[e] 1. Sam. 15.
[f] Iob. 33.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ciat, idq; ter: si enim tertiò monẽti morem non gessserint, tum eos abiici. Quòd si is quem Deus bono Spiritu agendũ instruxit, agenti non obsequatur, obiectionem comminatur Spiritus: si corrigitur, non abiicitur: si non resipiscit, abiicitur. Atq; hi tres modi sunt quibus olim Deus hominibus declarabat voluntatem suam, visio, somnium, & pectorale sacrũ. Quare Propheta Balaam à Deo inspiratus cùm Israelitis benediceret, Beatũ, inquit, populum qui incantationes non habet, cui futura cùm opus est reuelat Deus. Quamuis autem ex Lege Dei promulgata, tot prophetijs, visionibus, iudicijsq; Dei quæ in Scripturis historijsq; sacris consignantur, ita de veritate & voluntate Dei bene informemur, vt non sit opus prophetiis: certum est tamen non eo minus somnia, visiones, & bonos Angelos diuinitus immitti hominibus ad exponendam eis voluntatem Dei, ex qua seipsos regant & instituant alios. Hebræorum itaq; Doctores etsi oraculum Vrim & Thummim à tempore Babylonicæ reuersionis defuerat, confitentur aliquam diuinam vocem semper fuisse exauditam, quam Iosue filius Leui [a] בת קול, id est, filiam vocis, Græci θυγατέρα φωνῆς appellarunt. De veris autem indicijs quibus homines his donis instructi agnoscuntur vt dicamus paucis, obseruanda sunt optimè recognoscendaq; ipsorum facta, inprimis verò quem colant Deũ. Nam fieri potest vt visionem aliquis & somnium habeat, futura prædicat prout accidẽt, edatq; miracula, qui tamẽ adoratio-

[a] Lib. Pirke aboth.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

nem aliorum Deorum prædicabit quàm eius qui fecit cœlum & terram: neq; propterea fides huic habenda est, cùm hoc vnum sit è signis quæ Deus [a] Deut. 13. diserte præcauit Lege[a], dicens se hunc somniatorẽ prophetamq; mittere ad experiendum amemúsne & reuereamur ipsum. Quibus ex verbis apparet non electis solùm & viris bonis à Deo immitti somnia, sed improbis quoq; & infidelibus, vt consternatos eo seuerius præcipitet. Huius rei plenæ sunt historiæ, vt de Pharaonis somnijs & & Nabuchodonosoris legimus: ante omnes verò principibus viris accidisse, cùm de Reipublicę statu ageretur. Plerumq; tamen vsuuenit quod ait Solomo in libro Sapientiæ, vt improbis terribiles horrendæque visiones adsint: bonis verò, etsi nonnũquam somnijs consternãtur, sua securitas & consolatio. Sic Vespasianus somnio monitus est se Imperatorem fore, cùm Nero dentem vnum (quod postridie accidit) amisisset. Sic Antoninus Caracalla somnio Seuerum patrem stricto gladio audiuit dicentem, vt fratrem occidisti, ita te hoc ictu oportet mori. Sic Athenienſis tyrannus Hippias pridie q̃ occideretur somniauit se dextera Iouis in terram dari præcipitem. Artemidorus huiusmodi abundat historijs. Notandum porrò illud est maxima naturalium somniorum parte naturalem humorẽ aut morbum hominis indicari, vt Galenus experientiam docuisse scribit somnium de stellæ casu, aut fractione currus cui ægrotus insideat, mortem homini portendere. Somnia diluculo accidentia homini

homini cuius animus vacet perturbatione, veteres pro veris annotarunt. Scriptura sacra præstituit regulam, ne credatur somnijs nisi quę Deus iniecerit. Eorum signum est, si ab homine bono & verace manant, aut si ab improbo cùm agitur perditio eius. Magorum verò, Atheorum, & vita con sceleratorum turpiumq́ꝫ somnia à Spiritibus malignis infundi posteà demonstrabimus.

De naturalibus modis ad res occultas cognoscendas. CAP. V.

NAturalis diuinatio est rerum futurarum, præteritarum vel præsentium anticipatio, quæ nihilominus occultę sunt in cognitione causarum quadam veluti catena inter ipsas dependentium, prout has inde à creatione mũdi ordinauit Deus. Hanc definitionem statui, vt iudicium fieri certò possit quænam sit licita, & quæ illicita aut diabolica diuinatio: quod ex nostra Magi definitione est consectarium. Inter omnes autem philosophos & Theologos cõuenit Deum primam æternamqu'e causam esse, & omnia ab eo dependere. Licet enim Plato tria mũdi principia posuerit[a], Deum, materiam & formam, in Timæo tamen, Theæteto, alijsq́ꝫ locis compluribus Deum supra omnes causas, & extra omnem consequutionem ordinẽqu'e causarum euehit. Demonstrauit quoq́ꝫ Aristoteles[b] necessariò oportere vt deus vnus sit, pri-

[a] *Epist. 7. ad Dionem.*

[b] *Lib. Physic. 6. & 8.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ma cauſa de qua omnes reliquæ pendeant. Itaq; im-
Ὁ τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ 12. pietas Manichæorum euertitur duo principia eſſe confirmantiũ, vnum bonum, & malum alterũ, vnũ elementaris mundi, alterum cœleſtis & ſpirituum bonorum Creatorem. Quòd enim Marcionem tria Epiphanius, Baſilidem quatuor principia ſtatuiſſe narrat, opiniones fuerunt improbæ & deteſtabiles: nam πολυθεότης, inquit Proclus Academicus, pura ἀθεότης eſt, & qui plures Deos infinitásve ſtatuit Deũ verũ conatẽ tollere, ἀπειρία γὰρ θεὸν αἴρει. Sed de aliarum cauſarũ conſequutiõe philoſophis cum theologis minimè cõuenit. Academici enim & Peripatetici docent Deum cauſam efficientem eſſe primæ intelligentiæ (Hebræi Metatron vocant) hanc ſecundæ cauſam eſſe, hanc tertiæ, ſic deinceps ad cauſas uſq; ultimas. Quamobrẽ Iulianus apoſtata Plat. errorẽ & Iamblichi præceptoris ſui
[a] apud Cyrillum contra Iulianum. ſequens in libr. quẽ aduerſus Chriſtianos ſcripſit[a] in eadem eſt ſententia, & Chriſtianos eo nomine criminatẽ, q; Deũ affirment principiũ & originem eſſe rerũ viſibiliũ & inuiſibiliũ ſine alio modo: etſi hoc dogma nihil abludit ab ipſo contextu hiſtoriæ ſacræ, dicentis, In principio creauit Deus cœlum & terram, tum creaturas ſingulas, ita vt ex ordine agatur de creatione Angelorum ne rerum creatio Angelis tribuatur: & homines quoq; arcanorum Legis peritiſſimi his verbis, Deus creauit cœlum & terram, materiam dicũt formámq; innui: vt opinionem eorum euertunt qui nõ materiam ſed formam ſolùm à Deo factam fuiſſe putant & materiam

riam confusam iam antè exstitisse, errore perniciosissimo. Origeni quidem & nonnullis placet Deum ex ordine semper infinitos mundos creauisse & cùm visum fuit exscidisse, puta elementarem mundum septies milleno quoque anno, cœlestem verò quadragies nonies milleno: tunc omneis beatos spiritus sibi adunare, & per annos mille materiam confusam informémque sinere: deinde virtute sua omnia in statum priorem dignitatémque reformare. Huic opinioni requiem terræ septimo quoque anno, & annum Iubilæi quadragesimo nono accommodant: ac propterea in creatione mùndi aiunt Angelorum creationem reticeri, vt ostendatur eos corruptis mundis antecedentibus immortaleis permansisse, & Mirādulanus princeps in suis Cabalæ positionibus pro certo hàbuit. Hæc in arcana sua philosophia Hebræi[a] docent cum Origine: quæ opinio etsi omnib. Theologis non æquè accepta est, quia plus satis videtur in profundissima Dei secreta penetrare, eorum tamen impietatem resecat qui Spiridionem & alios Nicenæ synodi Episcopos ludificati sunt, dicendo mirum illud esse quòd Deus inde à tot centenis annorum millibus, ac potius ab æternitate infinita de mundo hoc tandem faciendo, & quidem breui perituro, ante tria aut quatuor demum annorū millia cogitauerit: etiamq; hoc pacto speciem habitura esset Rabbi Eliezeri sententia, dicentis Deum de lumine vestis suæ tanquam ex materia feciſſe cœlos, quod

[a] Rabbi Iuda, & Leo Hebræus, & alij. lib. περὶ ἀρχῶν.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quod non absimile est à Solomonis dicto[a] qui ante creationem mũdi materiam confusam fuisse docet, & nihil noui sub sole factum. Verumtamen si infiniti mundi alij alijs succesisent (quod dogma repudiandum est) fateri tamen oporteret materiã primam à Deo creatam esse: hoc enim sine impietate negari non potest. Alioqui sequeretur materiam æternam esse, causam efficientem æquandam effecto, & alia absurda necessaria, quæ alibi annotauimus[b] sententiæ Aristotelis aduersari ostendẽtis non posse aliter fieri, nec posse à natura cohęrere ista, & vnicam primam causam esse demonstrantis: quemadmodum etiam Hebræi, Academici, & Stoici vno ore improbarunt ista, & Plutarchus[c], Galenus[d], adeoq; ipsi Epicurei deriserunt. Nobis igitur sic constitutum est, Deum ex nihilo materiã creauisse, quod ברא Hebręum significat: sin minus, עשה facere, vsurpasset, vt cùm Deus hominem de limo terræ fecisse dicitur, materia quæ antè comparata fuerat, desumpta: quibus verbis mysterium celsius innuitur, teste Rabbi Paulo Riccio, nempe ex anima intellectum à Deo fuisse factum. Atque hoc prætereà in verbis istis obseruandum, *dixit & facta sunt*, [e] verbum אמר ex propria significatione non, solùm esse dicere, sed etiam velle, & sic Hebræos accipere: cùm Deus sermonem ad res creatas, quæ nondum erant, non fuisset habiturus, sed inde à creatione rerum Angelos suos distribuerit, quorũ opera res creatas instaurat & fouet. Deus autem si quando efficiens causa, forma, & materia mun-

[a] *Lib. Sapiẽ.*

[b] *in method. cap. 6.*

[c] *lib. περὶ τῆς ἐν τῷ τιμαίῳ ψυχογονίας.*

[d] *lib. de placitis Hippocrat. & Platonis.*

[e] *Psalm. 33.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

mundi nominatur, non ꝓptereà cœli aut alterius creaturæ formã esse intelligendus est, sed is qui omnibus dat vt sint & sine quo nihil potest subsistere. Angelum cùm dico, omnem potentiam virtutémq; in genere volo intelligi quam Deus rebus creatis donat, & spiritus boni & mali, homines, venti, ignisq; in Scriptura Angeli appellant[a]. Quod itaq; moueri cœlos cernimus cœlestiáq; lumina, id Angelorum fit ministerio qui propriè dicuntur angeli, prout Theologi omnes & philosophi confitentur, adeóq; ipse Aristoteles aiens vt cœli quinquaginta sint totidem inesse Angelos seu intelligentias: non quòd Deus solo nutu nequeat sine alio modo regere omnia, sed quia magis decet ipsum rebus quas creauit vti. Ideóque in Scriptura legimus Deum esse in Angelorum cœtu, se ibidem spiritus malignos sistere, vt Prophetа Michæas narrauit Regibus Iudæ & Samarię, & Deum Satanam in Angelorum cœtu compellare[b]; quę Hebręi omnes de ministerio rerum creatarum accipiunt quibus Deus ad singula vtitur. Diximus anteà quemadmodum homines Deus nõ alloquitur nisi per Angelos, sic nihil in rebus corporeis efficere nisi per corpora cœlestia, siue ordinaria potestate vtatur, siue extra ordinem immediatè faciat: quod Zachariæ viso demonstratur lucernarum in candelabro septem[c] (quod in Apocalypsin postea fuit translatum, & ibidem interpretatur Angelus septem oculos esse quibus videt Deus) & Angelorum fundentium oleum ex duabus oleis

[a] *Psalm.* 103 & 104.

[b] *Iob.* 1.

[c] *Zachar.* 4.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ad dexteram Dei, quos aiunt Hebræi ſeptem planetas eſſe quib. diuina virtus infuſa eſt per totū orbē manatura. Licet igitur ſempérq; licuit cœleſtiū luminum virtutē inquirere, modò in cauſis naturalibus conſiſtatur: nam in eo verſatur Dei gloria quòd per creaturas ſuas res facit tam admirabiles. Hæc ſententia Damaſceni [a], hæc Thomæ Aquinatis in libro de ſortibus, & altero de iudiciis aſtronomicis, hęc Scoti: neq; amplectēdus Lactātij Firmiani error, qui Aſtrologiam, Necromātiam, Magiam, haruſpicinā à malignis ſpiritibus, inuentas aſſerit: nam hoc quidem de aliis verum eſt, ſed Aſtrologia effectorumq; cœleſtium notitia à Deo donata eſt. Et quamuis Caluinus [b] certo (opinor) conſilio, quia Melanchthonem animaduertebat in Aſtrologiam plus æquo incumbere eamq; magni facere, pro eo ac potuit Aſtrologiam depreſſerit, mirabilia tamē aſtrorū effecta fateri cogitur, hoc vnum addens eſſe Deum ſuperiorem iſtis omnib. & qui confidit Deo hunc nihil ab iſtis debere metuere. Atqui tantumdem Ptolemæus dicit [c], imperare cœlo ſapientē, & Abraham Aben Eſra maximus inter Iudæos Aſtrologus filios Iſraelis ait [d] non ſubiici aſtris, de iis qui confidunt Deo intelligens: qui verò nō timet Dominū, inquit Solomo, tranſibit ſub rota, cœlum procul dubio his verbis, virtutes & influētias cœleſtes denotans. Eadem ratione Hebræus Philo allegorias Bibliorum explicans, vbi dicitur Cherubinus ante Paradiſum gladio flammante rotam efficere, dicit hoc cœlum flam-

[a] *in Theologicis ſententijs.*

[b] *lib contra Aſtrologos.*

[c] *in decalogum.*

[d] *Lib. pirke aboth.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

flammans esse luminibusq; abundant cœlestibus, quorum vi & influentia materialem hunc mundū tuetur Deus, hanc verò materiam homini bruto terrenisq; voluptatibus seruienti esse impedimento ne in contemplationem admirabilium Dei operum assurgat, itaq; efficere vt tanquā in sepulchris, sic in corporib. suis sepulti iaceant: de quibus agit Scriptura Psalm. lxxvij. versu vij. dicens, Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorū non es memor ampliùs, & ipsi de manu tua repulsi sunt: q locus complures nō attendentes ad Hebræorum allegorias torsit, à Chaldæo verò Paraphraste in hāc formam redditur, Sicut occisi gladio dormientes in sepulchris quorum non recordaberis ampliùs, & ipsi quidem à facie diuinitatis tuæ separati sunt, nempe gladio cœlum naturalemq; eorum influentiam intelligens qui conditionem quæ à natura est & brutam bestiarum vitam prosequuntur. Quapropter etiam Deus aquas quæ sub firmamento sunt, id est, cœlestes influentias dicitur ab iis diuisisse quæ supra cœlos sunt, id est, ab Angelorum & intelligentiarum mundo. Euidentissimum verò potentiæ quam Deus cum astris communicatam voluit habemus testimonium, vbi dicit Iobo[a], Poteris ne ligare Pleiades, aut stellas maioris vrsæ disiungere? An produces Hyadas & poteris gubernare stellas Arcturi? Hic Deus astra totius cœli annotauit quæ maximam vim exerūt in hoc elementari mundo, prout singulis anni tempestatibus cognoscitur in ortu & occasu heliaco & chronico i-

[a] Iob. 38.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

pſorum. Deinde verò vniuersè Iobo dicit Deus, Scísne leges cœli? tú́ne poteſtatem cœlo daturus es quam habet in terram? Hi omnes loci amplam demonſtrant potentiam quam Deus corporibus cœleſtibus indidit in hunc elemẽtarem mundum. Quinetiam Deus creatis cœlorum luminibus edixit vt ſint temporum annorũ dierúmque ſigna: ꝙ ad commoditatem numerandi dies referre fuerit ridiculum, quia tot centena ſtellarum millia futura eſſent inania. Atq; hæc quidem magna facultas & virtus admirabilis corporum cœleſtium tantũ abeſt vt minuat vllo pacto potentiam Dei, vt eam contrà extollat euehatq; mirificè. Si enim virtute lapidis, herbę, animalis cognita laudamus Deum, quanto maius habituri ſumus laudationis illius argumentum, ſi amplitudinem, vim, claritatem, celeritatem, ordinem, ſtupendumq; motum cœleſtiũ corporum animaduertamus? Ideoq; Pſaltes laudato deo iſtarum rerum inferiorum nomine, cùm ad vim aſtrorum annotandam venit, extra ſe raptus

[a] *Pſalm. 8.* exclamat in hanc formam[a]:

Suſpiciens oculis tua celſa palatia cœlos,
Artifices digiti quos peperere tui,
Lucentémq; globum Lunæ, Titaniáq; aſtra,
Quæ docta Domini conſtituere manus:
Ecquid homo eſt, dico attonitus, quem mente reuiſas
Sollicita, cuius te meminiſſe iuuet?

Enimuerò cœlum theatrum eſt laudis Dei elegantiſsimum, cuius luminum effecta quò magis agnoſcuntur

ſcuntur, eò magis ad Deum celebrandum homo abripitur. Cernentes imperiti plenilunio nouilunioque abundare marinos fluxus, alio tempore breuioreis eſſe, fluxus quotidie ſpatio vnius horæ tardari, in eodem agro, regione, climate, ſed variis portubus reciprocari variè fluxus, obſtupeſcunt. Vident piſcatores omnia oſtracina eſſe inania: ſimiliter animalia, plantæ, elementáque omnia mirabilem ſanguinis, humorum, medullarumq; mutationem declinante Luna & augeſcente ſentiunt. Arborem ad ædificandam putatores non cædunt plena, ſed decedente Luna, alioqui lignum ædificijs foret inutile. Eodem tempore inſeritur, plantarumq; radicibus accumulatur: grana & legumina vanno excutiuntur declinante Luna, aliæq; obſeruationes innumeræ à veteribus fuerunt annotatę, quas videre eſt apud Plinium lib. xviij. cap. xxxij. Criticos febrium morborúmque dies fatentur Medici à Luna gubernari, etiamq; Galenus libros complures ſcripſit de hoc argumento, miratus id quod in horoſcopo ægroti ferè animaduertitur, oppoſitum Soli aſpectum Lunæ aut quaternum morbis afferre mutationem manifeſtam, itemq; ſi Luna ſtationem oppoſitam aut quaternã aſſequatur ab eo loco vnde inuadẽte morbo profecta eſt. Cõſimiliter in lue peſtilentiáq; publica per ſingulos quadrantes Lunæ videmus innumeros ſubita morte concidere. Verũtamen Galenus ab experiẽtia iudicabat quam ex veterum obſeruationib. didicerat; nam ne verum quidem Lunæ motum co-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

*De diebus decretorijs Hippoc. li. 1. περὶ κρισίμων.

gnoscebat, vt ex libris ipsius constat*. Quanto maiore igitur admiratione fuisset traductus, si aliorũ Planetarum coniunctionũ, reciprocantium aspectuum, fixarúmq; stellarum effecta etiam in corpus & constitutionem hominum percepisset? Veteres enim hæc axiomata ex multorum seculorũ experientia amotarunt, Saturno & Mercurio inter se in bruto aliquo signo oppositis hominem qui tũ nascitur balbum ferè aut mutum esse: Luna ad ortum posita esse incolumem, defectum patiente non posse infantẽ viuere: nec eum diu viuere qui tum nascitur cùm Luna in coniunctione est. Arabes denicq; cognita cœlestiũ influentiarum in corpora facultate, inaugurari nolebãt medicũ nisi peritum Astrologiæ, & Græci peritos vtriusq; scientiæ Iatromathematicos appellabant. Ne plura, ex cœlestiũ rerum profluentia & humores cognoscuntur, & naturalis corporũ humorumq; cõstitutio: sed malè audiuit hæc sciẽtia, inquiebat Melanchthon, apud multos propter eorũ qui ineptè de ea scripserunt ignorantiam. Astrologos uerò iudicium facere de animis, spiritibus, vitijs, virtutibus, meritis, & supplicijs indignum est: de religione arrogare omniũ est indignissimũ: q; multi faciũt, eos monetę adulteratores imitati q è plantis quidẽ & metallis quintam essentiã extrahunt, mirifica olei & aquæ genera faciunt valde salutaria, de virtute metallorũ & transmutatione acutissimè differunt, sed nihilominus adulterinã monetã conflant: sic istorũ Astrologorũ multi cùm ex horoscopo humorẽ & naturalem

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

lem corporis affectionē explicarūt, ad ea impuden ter transcendunt quæ corpus non attinent, vt con nubia, dignitates, expeditiones, opes, & alia huiusmodi quibus nihil cū astris cōmune est, & si qp ius in eas res haberēt astra, impiū tñ foret stultissimū quę omniū de eo peruestigando laborare. Etenim si Diuinus falsò prædixerit igne aut laqueo peritu rū quemquā, tum mille mortes obit ante mortē sine occasione miser: sin vera est prædictio, semp inquietus est geminato malo. Si cui diuinus falsò affirmauerit ipsum magnū fore & diuitē, hūc eò spe inani perducet, vt bona sua otiosus & iners dilapidet: Sin verè, spes dilata (ait Sap.) facit vt homo langueat, adeò vt cùm res adest, iamdiu absit voluptas. Etsi in more habet Dñs vt eos qui scrutantur ista frustrari bono exspectato sinat, & malo à quo sibi metuunt opprimi. Inexcusabilis verò illorū est impietas q profluentijs cœlestib. assignāt religiōis dominatū: vt Iulij Materni scribentis eū cui Satur. in Leone est victurū pdiu & post mortē in cœlos ascensurū: itemq; Albumazaris affirmantis eū qui orabit Deū quando Luna cum altero planeta (cuius nomen de industria placet reticere) in capite Draconis cōiuncta est, impetraturū petitionē suā: qd Petrus de Apono Magorū omniū qui fuerunt vnquam Coryphæus se expertum narrat, vt homines ad eandem improbitatem pertrahat. Qua in re gemina est impietas & ignorantia: cùm caput & cauda Draconis nihil sint aliud quàm duo puncta intercurrētis sectionis imaginariæ duorumq; orbium,

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

orbium, quibus nec ſtella nec planeta ineſt, ſingulis momentis variantium. Quamquam maioris adhuc impietatis tenetur Albumazar, quòd ex profluentiis cœleſtibus religionum fines auſus ſit circumſcribere, Chriſtianam religionem dicens anno M. C C C C. L X. deſituram, quod tempus ante annos plus centum videmus effluxiſſe. Ineptè ſimiliter Arnoldus Hiſpanus Antichriſtum anno M. C C C. X L V. venturum prædixerat; & Cardinalis de Alliaco, qui librum ſuum infarciuit mendaciis huiuſmodi, de fine trium religionum agens ſepties mille ſeptingentos quinquaginta octo annos ſtatuit à creatione mundi, aberrãs à probato Chriſtianorum Hebræorumq; calculo mille quingentis annis: idémq; Horoſcopum faciens creati mundi Solem ponit in Ariete, quem in Libra fuiſſe docet diſertus Bibliorum textus[a]. Primum enim mundi creati diem fuiſſe eum quem dicimus, ſeptimi menſis decimum (in quo Libræ ſignum eſt) ex Bibliis ſacris didicimus. Amplius inſaniuit Cyprianus Leonicus memoria noſtra: qui religionem Ieſu Chriſti mundumq; finem habituros dixit anno M. D. L X X X I I I. & tam grauiter confirmat vt dicat, *Proculdubiò alterum aduentum filij hominis in ſede maieſtatis ſuæ prænuntiat*, idq; propter coniunctionẽ ſummã quę eſt in triplicitate aquatica Ieſu Chriſti. Hoc verò in Aſtrologia inſigniter abſurdum eſt, in cauſa religionis impium: nullus enim Planeta vnquam ſignum ſuum ſtationemq; euertit: Iupiter autem piſcibus coniungitur in ea coniunctione abs

[a] Exod. 23. Ioſepho lib. 5. antiq. c. 3. R. Abrahã Abẽ eſra in cap. 7. Danielis. initiũ mũdi in Tiſri conſtituũt qui mẽſis eſt September.

abs qua iſte metuit tantopere, Iouis cum Saturno, q̃ duo ſigna inter ſe amica ſunt. Cùm autẽ iſtud tã ſeriò confimauerit vt dubitari de eo nefas videret, quàm ſtultum illius eſt hominis factum qui Ephemeridas in triginta annos poſt conſummationem mundi (quod iſte fecit) conſcripſerit? Neque verò prudentiùs Cardanus iudicauit, rationes iniens horoſcopi Ieſu Chriſti & in Italia Galliáque excudi iubens, quibus Saturnum in ſtatione nona ſignificare putat deſertam fore religionem, & Martem in domo ſeptima coniunctum Lunæ genus mortis oſtendere: ridicula omnia, cùm Mars in ſigno proprio, id eſt, igneo verſaretur. Verùm ſummę impietatis eſt ſiquis religionẽ aſtris tentet ſubijcere: quemadmodum Abeneſra fecit, qui magnũ ducem (quẽ vocat Meſsiã) Iudæis liberandis prædixit naſciturum anno M.CCCC.IXIII. nec tamen illud accidit. vt igitur opiniones iſtas diuinationésq; impietatis & ignorantiæ plenas omittamus, eas ſolùm naturaleis prædictiões accepturi ſumus quæ profluẽtijs cœleſtibus in corpora atq; humores tribuuntur. Certum quidem illud eſt, ingenia & mores hominum ad humores ſæpe accedere, vt Gallenus ait in libro, Quòd mores humoribus obſequantur: ſed non ſemper eſt neceſſariũ, cùm inclinatio ſit à natura ſolùm, ac nõ neceſſitas. Quum itaque lingua ſancta (qua Adam, vt eſt in Geneſi, omnib. rebus ex proprietate ipſarũ, naturali indebat nomina) Saturnũ שבתי legimus appellari, id eſt quietum & tranquillum propter natura-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

lem eorum inclinationem quorum Horoſcopum Saturnus obtinet (vt ferè ſunt melancholici, tranquilli, & contẽplationũ ſtudioſi) aut Iouem צדק .i. iuſtũ, quia iuſtitię ciuili ſtudere videntur ij quibus Iupiter dominus eſt horoſcopi, aut Martem מאדים id eſt, robuſtũ, propter naturalem inclinationem qua eos afficit quorum præeſt horoſcopo, vt eos quodammodo Martiales reddat aptoſcq; laboribus, & ſic de cęteris: nõ tamen continuò neceſſitatem poni opus eſt, ſed inclinationem à neceſſitate liberam. Idem quoq; iudicium facimus de magnis ſuperiorum planetarum coniunctionibus cũ differentibus triplicitatibus, poſt quas cõiunctiones veteres permagnas mutatiões in rebuſpub. atqué imperiis annotant accidiſſe: nullã. n. hic neceſſitatem adeſſe alibi demõſtrauimus[a]. Nam etiam fieri non poteſt vt à ter mille annis ſolùm ex quo obſeruationes Aſtronomicæ fuerunt traditæ (antiquiſſima enim eſt Sennacheribi Aſſyriæ Regis) tanta capta fuerit experientia quanta ad iudicium certò faciendum eſt neceſſaria. Itaque Ptolemæum videmus & Firmicum Borealibus populis triplicitatem ignis tribuere: Albumazarem verò Orientalibus,[b] & triplicitatem aquarum meridianis, & cum hoc Paulum Alexãdrinum[c] & Henricum Mechlinienſem facere Alcabicium verò Capharem, Abenacram, Meſſahalam, & Zaelem Iſraelitam triplicitatem terrę Meridianis aſſignare. Omnino certi nihil poteſt in futurũ de mutatione rerumpub. conſtitui niſi fundamentum hoc fuerit confirmatum, prout

[a] *lib. de rep. & lib. de method. hiſtor.*

[b] *6. magni introductorij.*

[c] *In inſtit. artis Apoteleſmaticæ.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

prout amplius in libris de Repub. declaraui, ac proinde breuior hoc loco futurus sum. Nulla igitur fortuita prædictio statui, nulla vsurpari potest nisi quæ nitatur experientia: quæcunque autem rerum experientia teneatur, tamen dominatus omnium semper est Deo cõmittendus, qui Solis & Lunæ cursumpotens est sistere, vt fecit postulante Iosua, & solem ad retrogrediendum impellere, vt fecit cùm vitam regis Ezechiæ annis xv. prorogaret: nec dubium est quin is qui fidem in Deo collocat superior sit quauis cœlesti profluentia. Quamobrem Platonicus quidam dicebat olim q naturam sequitur eum se fato submittere & cursui naturæ singulis rebus elementaribus destinato: eũ verò qui à bono spiritu agitur, omnib. fatis potiorem esse. Vt autem maiestas Dei per illam scientiã naturę astrorum cœlestiúmq; luminũ reuelatur, sic etiam contrà damnandæ sunt electionum Arabicarum fraudes, & illicitæ iudicandæ: & de iis oportet accipi decretum Concilij Toletani primi cap. 8. & Concilij quarti Carthaginensis cap. 89. Naturales diuinationes aliæ plus habent euidentiæ, quæ fiũt extemporis cõstitutione, prout ordinaria est illarũ experiẽtia. Ex his tota μετεώρων scientia cõstat, id est impressionum ignis in suprema regione, aut generationis imperfectorũ corporũ in media aeris regione: vt Luna rubẽs significat vẽtos, imbres pallida, serenitatẽ clara. Fumida enim exhalatio quæ gignit vẽtos similis est fumo quorubescit flamma, & pruna ex atro carbone rubet, ait Theophrastus qa

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

nigrũ & clarum inter ſe confuſa ſunt: humidus vapor efficiens pluuiã ſerenæ Lunæ claritatẽ adimit: claritas verò nitente aere ſine impedimento cernit. Hæ autẽ naturales diuinationes eò certiores ſunt quòd experientia conueniat cauſæ, quę non perinde abſtruſa eſt atque huius inueſtigatio cur pluuia hoc potiùs tẽpore cꝫ illo decidat. Hic dicet Aſtrologus mõſtrari obſeruatione veterũ vapores primùm, deinde pluuiam à Luna Hyadibus, Pleiadibus, aut ſtellis Cancri coniuncta excitari. Sed aliæ aliis ſunt certiores in hoc argumento: cuiuſmodi illa eſt ab antiquis omnib. ꝓbata & oculis omniũ expoſita, quarta & ſexta Luna ſi ſerena fuerit, conſtitutionem Luna totius certiſsimè præmonſtrare, niſi qua coniunctio inſignis intercidat: ſed tamen nũquam huius rei cauſa fuit explorata, quod Virgilius optimè annotauit[a] dicens,

[a] 1. Georg.

Sin ortu in quarto (namque is certiſsimus autor)
Pura nec obſcuris in cœlum cornibus ibit,
Totus & ille dies & qui naſcetur ab illo
Exactum ad menſem pluuiis ventiſque carebunt.

His rebus plenus eſt Arati liber, quas nihil opus eſt minutatim pertexere. Taceo naturaleis medicorum prædictiones quæ in omnium oculis verſantur, & ab Hippocrate Galenoꝫ libris ſingulis, maximè verò in libro de arte parua exponuntur: vt cùm ait ſiquis debilitatem neruorum palpitationémque ſenſerit, eo de podagra ventura confirmari: dyſenteriam ſi à melancholia inceperit letha-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

lethalem esse, & cætera. Est quoque Phytoscopia, id est, occultarum rerum ex plantis prædictio, vt virga è corylo per medium dissecta si tenetur manu, eò inclinat vbi metalla sunt, quod omnes metallici plurimùm experti sunt: itaque ad augendam corylū metallica terra ipsi apponitur. Hæ prædictiones omnes experientia cognitæ etsi causas occultas habent & incognitas, naturales sunt tamen: quarum inuestigatione amplitudo operū Dei & admirabilis forma retegitur. Quemadmodum autem naturales modi quos Deus cognoscendis occultis rebus & futuris dedit boni sunt & laudabiles: ijdem quoque sunt modi quos Deus nobis præmonstrauit vt tueamur nos ipsos, nutriamus, induamus, incolumitatem vim & alacritatem conseruemus, & curemus morbos, modò ex animo illud agnoscamus virtutem alimentorum medicamẽtorúmq; & alias occultas vires quæ elementis, plantis, lapidibus, metallis, animalibus insunt à Deo proficisci, qui vires eis cũ videtur adimit frangitq; facultatem panis (vt in Lege Dei est) immittens famem. Qui enim rerum naturalium viribus sic vtitur vt si manarent ab eis, Deo iniuriam facit ad quem laus tota pertinet. Ac propterea Galenus xx. libros quos de vsu partium corporis humani scripsit, postquam admirabilia secreta quæ in eis sunt retexerat, hoc dicto terminat, videmur nobis elegantem honoris cantum in Dei laudem ceciniſſe: meliusq; Seneca reprehendens eos qui aiunt, hoc aut illud natura fecit, Tu

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

naturæ (inquit) Deo nomen mutas: quanto pulchrius si dixeris, Deus hoc aut illud fecit? In tota Scriptura sacra nõ exstat istud Naturæ vocabulũ sed vbiq; dicit, hoc effecit Deus, fecit Deus vt illud fieret, & transitiuũ verbum Hebræũ adhibet יעשה, quod est (vt ita dicamus) fecit facere: sed hoc verbũ Græci & Latini actiuo verbo reddiderunt, cuius verbi abusus errores nõ paucos attulit eorũ q Deo res attribuerunt maiestate ipsius indignissimas. vt cùm dicit Deus rotas è Pharaonis curribus sustulisse, primogenitos Aegypti occidisse, eũ nihil fecisse nisi per Angelos constat: nam populo suo præceperat vt superliminare ianuarum sanguine Paschalis agni obsignaret, vt videns (inquit) sanguinem vobis intactis prætereã, neque destructorem patiar venire in domos vestras. Ita solet Scriptura Deo rerum creatarum opera tribuere tã mala quàm bona, vt cùm Esaias inquit, Nullum est malum in ciuitate quod non fieri fecerit Dominus, & Ieremiæ xxxij. Omne malũ hoc venire feci super locum istum etsi: spiritus hominésq; pessimi plerumque sunt illius administri, vt est apud Malachiam, Increpabo deuoratorẽ ne perdat fructus vestros & vites vestras efficiat steriles: idque adeò quàm ad Deum confugiatur, ne alius quàm ipse timeatur, néue alteri præter ipsum agantur gratiæ, aut alterius laudes quàm solius Dei prædicentur. Etenim nõ fugit Hebræos operum Dei & naturæ differentia à Salomone non rarò annotata, vt cùm in Prouerbiis allegoricis ait, Filius sapiẽs obsequit man-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

mãdatis patris, neq; obliuiſcit legem matris, nẽpe mandata Dei & legem naturæ intelligens. Nam horrendas omnes idololatriæ inde omnino profluxerunt quòd relictus fuit Deus, bonorum acceptorum honos exhibitus actęq; gratię Soli luminibusq; cœlorum, tum ſpiritibus poſtremò inferioribus creaturis. Atque hoc pacto Aegyptij boues adorauerunt, quia maximum ex bobus emolumẽtũ percipitur, Palæſtini & Amorrhæi arietes quos vocabant *Eſtheroht*, & quibus veſcebantur: qua in re falſus eſt Cicero[a] cùm ait, Nulla gens eſt tam ſtupida quæ id quo veſcatur Deum eſſe putet. Hæc igitur ſatis futura ſunt ad demonſtrandum natura leis modos quibus aliquid conſequitur eſſe licitos & à Deo inſtitutos, ſi ad ipſum non ad res creatas honor & laus eorum nomine referatur: ſiue futuris rebus abditisq; cognoſcendis ſiue efficiendis aliis, vt ſi certorum lapidum plantarumq; indiciis ac non diabolicis artibus metallicæ venę perueſtigabuntur. Præterire tamen ſilentio nõ poſſum quod Ioannes Picus Mirandulanus Princeps ſcribit in magicis poſitionibus, naturalem Magiam nihil aliud eſſe quàm πρᾶξιν Phyſicæ quo reti Satanas nobilia multorum ingenia in naſſam ſuam pertrahit, ſic fore congitantium vt naturalium rerum facultate virtutes cœleſtes non attrahantur ſolùm, ſed etiam vi quadam compellantur. Idem verò poſitione xxiiij. confirmat nihil figuris & characteribus in Magia eſſe valentius, & poſitione xxi. barbaris & ἀσήμοις vocibus plus ineſſe virium quàm ijs quæ aliquam

[a] *Lib. de natura Deorũ.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

aliquam habent ſignificationem: quarum rerum vanitatem ac impietatem potiùs antè oſtẽdimus. Verùm vt fraudis iſtius arcanum retegatur quod idem autor aut quiſquis fuerit abuſus nomine illius conatur tegere, poſitione xxviij. in hymnos Orphei hæc verba legimus, Fruſtra naturam adit qui Pana non attraxerit, id eſt, Satanam non inuocauerit. Panos enim appellatione veteres omnes eum intellexerunt qui Hebræis eſt Satan, terroreſque Panicos dixerunt eos qui à diabolis afferuntur, & quibus dæmoniaci agitãtur cùm malignos ſpiritus ad vexandum ſe irruentes fugiunt: & Plutarch. libro de Oraculorum defectu principem dæmonum magnum Pana vocat, ad cuius mortẽ alij dæmones clamoribus magnis flebiliter eiulantes auditi ſunt Tyberio Cæſare imperium obtinente: quam hiſtoriam Euſebius quoq; confirmat in libris de præparatione Euangelica. Similiterq; poſitione xi. per Leucotheam Lunam intelligit, quã Hebræi לבנה id eſt, albam vocant, & poſitione xix. dicens nihil eſſe quod in Magia effectum ſine veſta conſequatur, ſacrificia igne confecta intelligit. Idem ex Cabala peſtilentem Magiam efficit & fundamenta Legis Dei prorſus euertentem, vt facilè agnoſcet quiſquis ad rem propiùs attẽderit: Cùm enim Cabala nihil ſit quàm recta diuinæ Legis interpretatio quam litera adumbrat, hic cõtrà eò ſolùm ſpectat vt literarum & characterum vi faciat miracula. Hanc fraudem placuit retegere, vt quicunq; Agrippam magorum magiſtrum legerint & qui

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

& qui idem ſentiunt ſe porrò non ſinant decipi, lapidibus, plantis, aliiſq; rebus naturalibus abutentes ad virtutes & profluentias cœleſtes attrahendas. Quamobrem Hippocrates libro de Morbo ſacro Magos deteſtatur qui ſe eo tempore iactabant Lunam attracturos: hoc enim (inquit) foret Deos planis ſubiicere, & cœlum terramq; hominibus mancipare: quod & principiis naturæ & ipſi contextui ſacræ Scripturæ in lobo aduerſatur, vbi Deus legum quas cœlo terræq; tulit mentionẽ facit. Quinetiam technam hanc demonſtrant characteres ipſi & figurę diabolicæ, barbara vocabula, & quæ nuſquam intelliguntur, quę nihil cum elementis commune materia formiſve naturalibus aut qualitatibus habent, quæcunque tandem illæ ſint. Non ſunt igitur artes, vanitates, & ſuperſtitiones Ethnicæ idololatrarum Magorumq; velandæ naturæ nomine: vt plericq; Magi olim perſuadebant artes ſuas in ſola plantarum, animalium, lapidum, metallorum, cœleſtiumq; corporum facultate poſitas eſſe: quod Arabes quoq; docent vt ſcientiæ ſuæ dignitatem, Magis impunitatem comparent, Auicẽna, Algazel, Alpharabius, & Agrippa memoria noſtra: ac propterea opinio hęc quõdam inualuerat, vt eſt apud Plinium lib. xxvi. cap. iiij Æthiopide herba amnes ac ſtagna ſiccari coniecta, tactu clauſa omnia reſerari: Achimenide coniecta in aciem hoſtium trepidare agmina, ac terga vertere: Latacen dari ſolitam à Perſarum rege legatis vt omnium rerum copia abundarent, id eſt, re-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

gia diplomata quę terrorem omnibus populis incuterent. In eodem numero ponimus quod Plinius de Verbenaca ſcribit (Græci ἱερὰν βοτάνην dicunt) febres abigere, amicitias conciliare, nulli nõ mederi morbo: quod Plinius ipſe ridet omnesq; medici, quibus diuturna experientia conſtat nihil horum Verbenacam poſſe, neq; valentiſsimã omniũ Cynocephaliam, neq; Homeri nepenthes, neque herbam Moly, quam Plinius nõ iniuria ridet: nõ quòd multi velut theſauri non ſint in rerum natura conditi, qui in dies reteguntur, in primis verò igne quintam eſſentiam abſtrahente: ſed hæ vanitates, quas recordatur Plinius, non comparent vſquam. Simile quoq; iudicium de eo facimus quod Plinius ex Democrito narrat[a], aues quoſdam eſſe quarum confuſo ſanguine ſerpẽs gignatur, quem quiſquis ederit intellecturus ſit alitum colloquia: quid ſi etiam dixiſſet vitulorum? item de adamante aduerſus incantationes, curalio rubro aduerſus carmina, iaſpide contra dæmonum vmbras, Lycurio contra præſtigias, & de eo quod Dioſcorides lib. v. ca. xv. narrat pulueratũ lapidem Memphiticum & cum vino & aqua potum ſtupidũ planè hominẽ reddere. Diuinas prędictiones ſiue prophetias neq; à natura neq; ab humana voluntate diximus procedere, ſed à pura Dei inſpiratiõe ſine modo vel Angelorũ opera: Naturales verò prædictiones fieri per cognitionẽ cauſarum effecta ſua antecedentium, & naturales rei alicuius aſſequendæ modos cõmuni ratione noſci, ſi à cauſis ad effecta venias.

[a] lib. 10. nat. hiſt. ca. 49. Gellius libr. 10. cap. 12. Philoſtratus Lemnius.

venias. Humanæ autem prædictiones etsi quodãmodo à rerum natura pendent, humanę tamen eò dici possunt quòd neque semper certæ sunt, vt natura est, neque semper incertas, siue propter causarum ignorantiam, siue propter ingenij humani imbecillitatem: & eas quisque in sua conditione facit ab experientia. Exempli gratia, Politicus videns in Republica impunè abire scelera & sine præmio merita, prædicit illius casum: cùm autem prædictio hæc neque ex causis naturalibus pendeat, neq; speciatim sit ei à Deo exposita, humana potest appellari, & ea quidem licita, sed nõ pro certa & indubitata affirmanda: hoc enim pacto inuolaretur in consilium Dei, qui sæpe contra vim omnium sartam tectam ciuitatem bonorum votis precibusque præstat: Itaque Deus Abrahæ promittebat si decem homines à sceleribus Sodomæ integros offenderet, non esse regionẽ ab ipso periturã. Verùm si quando bonos & virtutis studiosos viros à Deo subinde recipi in cœlũ videris, tũ ne dubites imperiũ illud propediẽ grauissimis procellis ruiturum. Quemadmodũ aũt homini politico suæ prædictiones sunt, sic etiã procellas, ventos, imbres, tẽpestatesq; naucleri prę uidẽt ab ordinaria experiẽtia, vt cœlestiũ motuũ sint imperitissimi: pastores quoq; si putre iecur leporinũ viderint, luẽ ouiũ prenũtiãt: similiterq; agricolę cũ sinapi viderint, aut densitatem baccarũ quas *Ribes* vocant, aut quid simile animaduerterint quod experientia sine cognitione causarum naturaliũ & reuelatione

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

diuina didicerunt, fertilitatem anni præsagiunt. Hæ autem prędictiones, nisi quis eas pro indubitatis affirmare & teneri velit non sunt illicitæ, vt neq; in pari causa Metoposcopia, quæ ex sola vultus inspectione interiores hominis perturbationes diiudicat: è quibus aliæ sunt naturales, vt subitus rubor pudorem, pallor metum denotat, quibus sunt naturales causæ: aliæ humanæ potiùs quàm naturales, vt micantes bubonũ oculi crudelitatem plerunq; dęsignant (quales Sylla & Cato Censorius habuit) & sanguine guttati: eademq; ratione simi dicuntur impatientes atque cholerici, nasones cõtrà plus valere prudentia & patientia. Atque hoc quidem epitheton inter cætera sibi Deus arrogat, qui Mosen alloquẽs [a] proprietatibus decem hanc adijcit ארך אפים, id est, magno naso, vt Hispanica editio Complutensis & Antuerpiana ad verbum exprimunt, & alijs quoq; Bibliorum locis Deus magno naso vocatur, q̃d omnes interpretes exponũt patientẽ, vt contrà קצר אפים breui naso, Hebræi promptum ad iram vel iracundum interpretãtur. Quæ res pariter ostendunt licere vti naturali Metoposcopia, cuius Orientales populi admodum periti sunt. Sed non continuò perpetua lex inde conficienda est: homines enim ita personatos inuenias tanto'q; artificio & fuco ingenium suũ obuelantes vt eos non ineptè dominos suorum vultuum nominaueris, à quibus delusi multi locũ dederunt prouerbio, Fronti nulla fides: qua ratione Alcibiades in cachinnum effusus est cùm Zopyrũ physio-

[a] Exod. 34.

physiognomonem de Socrate dicentem audiret eum mulierosum, adulterum, & iracundum esse, quod Socrates quidem fatebatur, sed mutatum se amore sapientiæ. Itaque hominem videmus facie virginea, animo leonem esse, vt erat Alexãder magnus, & contrà qui leo videtur fronte, animo esse leporem. Humana igitur est Metoposcopia cum suis prædictionibus ob incertitudinem ipsius, licet Aristoteli liber Physiognomiæ Metoposcopiã continẽs (qui nihil Aristoteleum sapit) tribuatur. Chiromãtiam verò vel Chiroscopiam in numero Physignomicarum artium poni insulsum est, cùm inter principia magistrorum qui de ea scripserunt non magis conueniat quàm inter ignem & aquam prætereaq́ lineamenta mutentur plurimùm, neq́ exstent vnquam in puerili, virili, & senili eiusdem hominis ætate similia. Omitto populareis prædictiones cæteras, quia numero isto indignæ sunt vt si ranæ plurimùm coaxauerint, si mergus in aquam inuolet, si grues ab aquis auolent, portendi pluuiam, & similia innumera quæ humana sunt & bona ex parte appendent causis naturalibus. Aliq́ quoq́ prædictiones humanę in vsu sunt quamuis reipsa illicitæ, quia superstitiosam fidem, metum à rebus vanis, & diffidentiam à Deo velut comites adiunctas habent. Hoc enim certo est certius, quisquis prædictiones superstitiosas aut timet aut credit, eum semper potentiæ Dei diffidere: vt qui olim domo exiens ad limen offendebat pede, præcipiebat animo infortunium (quod Bruto euenis-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſe aiunt quo die occidit Cæſarem) aut cui annulus excidebat cùm ſponſus in ſponſę digitum eſſet inſerturus. Similiter apud antiquos fuit coniectactio (palmirum augurium dixerunt) ex palpitante membro, quod certè naturale eſt & naturaleis cauſas coniunctas habet. Sed hæc iuſtiſsima eſt à Deo vltio, quòd ij ferè qui credunt iſta, ac non ij qui ludificantur ea opprimuntur malis. Quamobrem Cæſar nunquam rationem iſtarum vanitatū habuit, & ipſi contrà ſucceſſerunt omnia quàm diuini prædixerant. Nam cùm è naui deſcendens in Africam repentè cecidiſſet, quamuis hoc argumento malè ominarentur augures, dixit, teneo te Africa, & tribus victorijs inſignibus reportatis inimicos omneis poſt dies paucos profligauit. Similiterq; prælij Pharſalici (vbi Pompeium ſuperauit, qui longè maiores habebat copias diuinosq; omneis ante prælium adhibuerat) exitum noluit vnquam à Magis percontari. Multorum principum hiſtorias annotauimus, qui cōſultis diuinis perierūt miſerè. Ariouiſtus Germanorum Rex quadringentis hominum millibus inſtructus cùm de die conflictus mulieribus Sagis haberet fidem, & inire prælium ante nouam Lunam ab illis vetaretur, Cæſar re (vt ſcribit) cognita ſtatim commiſit prælium atq; ſuperauit. Sed ne longè exempla petantur, fuit qui per Magum exitum Patauini prælij voluit cognoſcere, &, viſis hoſtium copijs, reſponſum par priſcis oraculis reportauit: exitus verò toti Galliæ fuit luctuoſus. Sed de his rebus ſeor

ſim

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

sim postea dicturi sumus. Alterum nostra memoria exemplũ fuit in Rege Sueciæ: nã literis ad Principes Germaniæ scriptis anno M. D. LXIII. exponitur Henrico Sueciæ Regi Sagas fuisse quatuor, quæ se gloriabantur effecturas ne rex Daniæ victoriam consequeretur: sed vna istarum maleficarum capta non impediuit carnificem quin viua igne consumeret, & Rex Sueciæ post annos quatuor à subditis interceptus, dignitate spoliatus, & in vincula, quibus adhuc tenet, coniectus est. Hactenus de humanis prædictionibus: nunc de illicitis modis videndum est.

De modis illicitis ad perueniendum eò quò intenditur. CAP. VI.

DIximus eum Magum esse qui diabolicis modis atq; illicitis sciens prudens ad aliquid conatur peruenire: iam igit̃ modos illicitos cognosci necesse est. Ac modos quidẽ eò quò intendit animus perueniendi (si licitũ est) ope Dei, aut mediis quæ in rebus creatis exhibet tum naturalium causarũ cõsequutione tum effectorũ inter se cohærẽtium, aut denicq; libera hominis voluntate, iam declarauimus. Sed si qui rem licitam conãtes assequi ad quam neq; natura, neq; facultate humana adiuuentur, Deum qui omnia potest minimè accesserint, aut accedentes nõ ritè sed tentandi gratia fecerint, aut si bono quidem animo sed rebus secũdis

à Deo

à Deo discesserint adeò vt in aduersis ab ipso deserantur, illiciti sunt modi: vt cùm Deus inquit apud Ieremiam, Si Moses & Samuel me nunc orarent vestra causa, non exaudirem eos (hi autem ante secula multa obierant, & dum in viuis essent, solebant iram Dei precibus suis mitigare) & alibi Prophetæ imperat[a], Ne ores pro isto populo in bonum, nam neq; ieiunijs neq; precibus & sacrificijs illorum exaudiam ipsos, sed fame & peste consumam. Eos enim oportuerat cœlos precibus perrumpere, & in Dei fide persistere, qui minatur quidem vehementer sed repentè sedatus est, vt ait Ionas. Huic Deus prænuntiauerat se Niniuen intra quadragesimum diem euersurum esse: cùm autem populus, qui res creatas vt Solem & Lunam adorabat & omni idololatria magicisq; artibus circũfluebat, præ se ferret magnam resipiscentiam, Deũ quoq; pœnituit: quod Ionas indignatus factum cùm Deo expostulauit dicens[b], Nónne sciebam te Deum esse mitem, misericordem & clementem prę omnibus, & vltionis, quam institueris, momẽto vno pœnitere? Vir autem impatiens desperat & diabolum ad opem aduocãt, vt Saulem regem videmus cùm de euentu instantis prælij Deum, Prophetas, & Sacerdotes consuluisset, ad cognoscendum suæ rei exitum ad Sagam abiuisse. Alij thesauris inueniendis, alij depellendo morbo, alij voluptatibus perfruendis, alij consequendis honoribus & dignitatibus, alij futuris rebus aut absentibus percipiendis, alij omnium pessimi hostibus

[a] Ierem. 14.

[b] Ionæ 4.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

bus vlciſcendis accerſunt diabolum: qui vocatus non ſemper reſpondet quamuis ſit præſens & propinquus non ſolùm quærentibus ipſum, verumetiam faſtidientibus (vt alibi oſtendemus) ſed importuna frequentia rogari expetit. Qui autem ex Magis Deo renuntiant & ad Satanã conuerſi dant expreſſa conuẽtione fidem de obſequio, ſeruitute, ſubmiſsione, & adoratione huic exhibenda, hi Magi, vt qui maximè, ſunt deteſtabiles. Sũt etiam qui vt illud ſciant quod expetunt Satanam horrẽt conſulere, ſed Magos adeunt intrepidè, modò nõ interſint ſacrificiis: quo facto penè tam grauiter Deus offenditur[a] quàm ſi Diabolus ipſe adiretur: item qui Satanam non eſſent acceſſuri vt leuentur morbo, ſed non dubitant tamen Magos conſulere qui Diabolũ precantur coràm vt ſanet ipſos: quemadmodum nuper in Valle (hoc ſuburbij Laodunenſis nomen) quædam malefica mulierem miſerã grauiſsimè decumbentem ſortibus liberauit, cùm procidens in genua demiſſo in terrã vultu Diabolum magna voce ſæpius inuocaſſet vt curaret mulierem, & verbis aliquot enunciatis bucceam panis dediſſet ei comedendam: atque hoc modo curata eſt. Quod quidẽ planè tantidem eſt ac ſi ægrotans ipſa Diabolum de valetudine orauiſſet: itaq; præſtaret vel crudeliſsima omnium quæ vnquam cogitari poſsint perire morte quàm eo pacto curari. Sunt item alij qui neq; cum diabolo neq; cum Magis conſociari volunt, ſed diabolicis modis abuntur quos Magi ope diaboli ſoliti ſunt exſequi:

[a] Leuit. 19. & 20. Deuter. 18.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

hic enim modos istos vsurpantibus pręsto est cõsiliaq́ eorum dirigit. Atque hęc tacita cum Satana conuentio est, vt Augustinus ad distinguendam conuentionem expressam definiuit. Hic enim & item Aquinas, Durandus, Ægidius Romanus, aliiq́ theologi vno ore duas esse cum Satana pactiones docent, vnam expressam quam faciunt Necromantici & Magi illi qui adorãt ipsum, alteram tacitam siue implicitã qua tenent omnes idololatræ & quicunq́ scientes hærẽt superstitiosis obseruationib. naturali causa vacantib. Hæc illorũ definitio. Certũ quidem est eum qui ex volatu auium successum instituti sui itineris cupit cognoscere, vt religiosè veteres factitarunt, Magum dici non posse, neq́ expressam tacitamve cum Satana conuentionem iniuisse quãuis sit idololatra, neq́ tam grauiter offendere q̃ si quis nesciens à Deo interdici fecerit curiosè: vt etiã qui curiosè aut per errorẽ facit nõ ita offendit vt qui sciuit vetitũ esse diuina lege, ac ꝓptereà voces, *Sciens prudens*, ad definitionẽ Magi adiecimus. Sed ille omnino tenetur culpæ q interdicto legis diuinæ cognito & contẽpto se addicit istis, ac ꝓinde cõmuni cum Magis supplicio plectẽdus, etsi leniore quàm esse illorũ debeat qui expressa conuentione cum Satana deuincti sunt. Verùm vt Sortilegi vocabulum exponatur (hoc enim frequens Magorum genus est) is est propriè qui sorte vtitur & in actionib. illicitis conijcit sortes. Quædam enim sors lege Dei, quædã politicis legibus probata est. Iosuam videmus cogniturum

κληρομαντεια

quisnam

quisnam anathema cepisset Ierichunte sortẽ de toto Israelitarũ exercitu cõiecisse, similiterq; Samuelem cùm Rex habendus esset cõiecta sorte dixisse Domine da sortẽ (quem morẽ amoliendæ potestati & sorti diabolicę veteres vsurpabant) tum Beniaminis tribui sortẽ accidisse, deinde sortitione de principib. familiarum facta familiam Cis obuenisse, è cuius domesticis coniectam sortẽ Sauli accidisse, quem Deus regem in populum suũ declarauerat: ne quis sceptra regalésque coronas putaret fortuito obtingere: Saulem posteà de toto exercitu ad cognoscendum quis ieiunij legem fecisset irritam sortitione facta deprehendisse Ionathanem, qui solus contra interdictum Regis mel comederat. In Leuitico[a] quoque legimus sortem in duos hircos fuisse coniectam, vnum sacrificandum Domino, alterum Zazeli committendum: quod mysterium LXXII. interpretes nolentes Ethnicis reuelare, Zazel ἀποπομπαῖον reddiderunt, id est, emissarium, quia emittebatur in desertum neque inueniebatur ampliùs. In Actis quoq; Apostolorũ legimus sortitionẽ Matthiæ & Barnabæ fuisse factam. Idem inter Ethnicos pariter fuit obseruatũ. Etenim si qua tẽpestas grauis incũbebat mari, sortem conijciebãt nautæ, & qui sorte obuenerat mittebat in mare, vt Ionę factũ est[b]. Ordinariè itẽ frequentat sors in successionib. diuidundis[c] & bonis cõmunibus, populorũ legib. permissa, & valde necessaria rixis & contentionib. quæ infinitæ forent euitandis. Sic Romani in causis publicis sortie-

[a] Leuit. 16.

[b] Ionæ 1.

[c] l. sed cũ am bo. de iudic. ff. l. ſi duob. commu. de leg. C. & c. sors. & c. hi qui. & cap. illud. 26. q. 2. & ca. vlt. de sortileg.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

[a] *Asconius in Verrian as* bantur Iudices[a], & magistratus prouincias oneraq́, nisi inter ipsos aliter conueniret, quod Latini dicebant sortiri aut comparare inter se prouincias. Hinc sæuissimi illius belli inter Marium & Syllam occasio, quòd bellum in Mithridatem sortitione obtigisset Syllę, & Marius libello ad populum sortitionem voluit eripere. Ex his igitur constat ex se licere sortem si res merebitur, & verba illa, Domine Deus cedo sortem, quæ in Scriptura sacra sunt tenebuntur, non autem Mercurius (quod faciebant Græci) κληρωτὴς inuocabitur. Gręci enim principio Hermem siue Mercurium (id folio nomen oleagino) immittebant in κληρωτίδα κάδου, tum iectis sortibus Hermem ante omnes è cado educebant: quæ ratio Ethnica vt corrigeretur Christiani cùm sortiuntur Regem, primam Dei educunt sortem. Verumtamen ne hoc quidem satis est, ad sortitionem inuocari Deum, sed religionem oportet adhiberi ne alijs in rebus quàm necessarijs vsurpetur, vt sunt eæ quas modò diximus: alioqui si quis res leues sortiri, aut curiosa mẽte experiri, aut in consilijs publicis belli ne suscipiendum aut aliquid magni sit instituendum volet cognoscere, sortes conijci indignum est: sic enim Deus tentatur, quòd diserte prohibetur lege. Itaq́ in causis huiusmodi Dauid sanctique homines consulebant Deum, qui voluntatem suam aut per Prophetas, aut per Sacerdotem Ephod & Pectorale (de quibus antè diximus) gestantem exponebat, aut per somnia & visa consulentibus reuelabat: cumq́ in rebus

rebus omnibus grauissimis homines sancti consilium à Deo postulassent, si quando nō respondebat, lętum tamen rei euentum dabat, si quidem res bona esset, rectusq; animus consulentis. Cumq; pacem Iosue Deo inconsulto cum Gabaonitis pepigisset, ab ijs deceptus est, quia Deum (ait Scriptura) non consuluerant. Quamobrem iustius adhuc fuerit diabolicas sortes reprobari in quibus Deorum exterorum inuocantur nomina, vt olim fuerunt Elienſium, Lyciorum, Prænestinorum, & Antiatium sortes, quas hic exponi non est opus, sed magis sepeliri obliuione sempiterna. Illicita quoq; est Astragalomātia, ex tesserarum & osiculorum iactu inquirens quid fieri, quid mitti oporteat: etsi veteres non rarò, & nostri hodie plurimùm abutūtur: vt ter à Germanis sortem fuisse iactam testatur Cæsar ad cognoscendum Marcumne Valerium legatum ipsius necaturi essent, eumq; sorte euasisse. Eodémque iure par esset omnes sortitionis ludos omnemq; aleam exterminari, prout Martia lege & alijs antiquis legibus interdicūtur. Similiter nefariū est & diabolicum omne sortis genus quo res aliter quàm quibus modis diximus perquirun tur: vt olim fuerunt Homericæ & Virgilianæ sortes, & cùm primus versus ex aperto Homeri aut Virgilij volumine applicabatur sorte: item cùm obseruatur apertura Euangelij, vt iam olim abiectis Homeri & Virgilij sortib. fuit factitatum (q̄d genus vocabant sortes Apostolorum & Augustinus ad Ianuarium scribens improbauit) & rece-

Ἀστραγαλομαντεία.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ptum memoria noſtra Dodecaedron, & ad præcipiendos caſus Paſtorũ ludus: quę omnes formę improbę ſunt & diabolicę. His ſortib. illicitis Geomantiam annumerabimus aliam artem diabolicã quę libris editis & excuſsis inualuit maximè, ſitam in alea & fortuito illius iactu qui puncta ſignauerit è quibus figurę quindecim conflantur. Idem iudicium de Tephramantia, quæ fiebat è cineribus (vt è terra primùm Geomantia à qua hæc diuerſa eſt) iam inuſitata arte & quam nolim explicare vt ſepulta maneat: item de Botanomantia & Sycomantia ineptioribus artibus & planè ridiculis, in quibus prout folia vento per noctem agitata inter ſe coocurrebant fiebat coniectatio. Etſi hæc ab illa diſcrepat cuius Virgilius [a] & Liuius [b] meminerunt, cùm ſacerdotes foliis ſuper puluinaria poſitis inſcribebãt eorum nomina qui poſtquàm idola adorauiſſent ſciſcitabãtur veritatem: huic enim coniuncta ſemper eſt plana idololatria, illi verò minimè. In eodem genere ſunt Onomantia & Arithmomantia, quæ fiebat ex eo numero quem literæ proprij alicuius nominis deſignabant in numerorum ordinem relatæ, prout accõmodari poterat aliqua ſignificatio. Hæc autem Latinis ſolùm recepta eſt, quamuis numerorum qui extant tabulæ non conueniat planè cum facultate literarum numeros ſignificantium: nam litera M quæ deſignat mille, non amplius LXXVIII. in tabula efficit, & C deſignans centum, non amplius VI. Quibus tamen in pretio eſt iſta diuinatio, ij

Γεωμάντεια.
Τεφραμάντεια
Βοτανομάντεια
Συκομάντεια
[a] lib 6. Aen.
[b] lib. 22.
Ονομάντεια.
Ἀριθμομάντεια.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tio, ij numeros bestiæ in Apocalypsi[a] ex his literis & quidem ita numeratis soltē interpretari. Nominum verò & cognominum anagrammatismi omnino sunt ridiculi, cùm significatiões ex diametro aduersantes transpositio literarum afferat. Primus horū autor exstitit Lycophron Chalcidensis, quibus si habetur fides, etsi à sorte non pendeant, ad sortem tamen pertinent illicitam. Veteres autem aliud sortis genus vsurpauerunt quod dixerunt Alectryomantiam, à gallo gallinaceo quem Solis, Dei diuinationum, alitem esse prædicabant. Hac vsus est Iamblichus vt cognosceret quis post Valentem imperio potiturus esset, & quatuor has literas θεοδ, à gallo comperit exaratas: quod vbi resciuit Imperator Magos amplius centum occidit cùm Iamblichus sibi vitam veneno ademisset, nobilesq́ viros omneis quibus Theodori, Theodoti, Theoduli, & similia fuerunt nomina, è medio sustulit. Sic diabolus seruis suis mercedem pendit. Formam diuinationis istius reticebo; vtinam verò authores eam omisissent: hoc enim planè impium est & diuina lege disertè cautum, Non inueniatur (ait lex)[b] in te sortilegus, quia est abominatio Deo tuo. Quo in loco ponitur vox *Menahes*[c] ducta à verbo Manah significante numerare aut characteras inducere, quia sortilegia, omnésque sortes magicæ (sunt autem infinitæ) ex characteribus numerisq́ pendēt: sic speciei frequentioris nomē generi scientiarū istarū συνεκδοχικῶς tribuitur. Alioqui ꝓpria sortis apud Hebr. appellatio est *goral, pur, soles,*

quæ

[a] *numeri sūt 666. et 1260 Αναγραμματισμὸς.*

ἀλεκτρυομαντεία.

[b] *Deut. 18.* מכח, *supputatio: vnde Arabicū Almenach, id est supputatio, vt Arabica lingua ex Hebræa nata est.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quæ non continentur interdicto legis, ob eas cauſas quas ſuprà explicauimus. Notandus verò diligenter Scripturæ locus interdicta diuinationum genera complectens [a]. Primum eorum eſt qui libe-
[a] Deut. 18. ros per ignem tranſmittebant, quod Rabbi Maymonides ſine eorum concremationè dicis cauſa ſcribit obſeruari: cùm tamen horrendis ſacrificijs conſumptos fuiſſe legamus Regis Manaſsis & Hyrcani tempore, & obſeſſum quoq; Idumęorum Regem in muro coram hoſtibus filium ſuum immolaſſe, quo ſpectaculo perculſos hoſtes obſidionem ſoluiſſe, vt apud Ioſephum oſtenditur. Secundum lege Dei vetitum eſt diuinus, קסם, à verbo קד lata ſignificatione docere eſt, prout accipit Michæas cap. iij. dicens Iudices pecunia iudicant, & Sacerdotes diuinant argento: interdum verò bonam diuinationem denotat, vt Prouerb. xvi. ſed in malam partem plerumque ſumitur pro omnibus illicitis diuinationibus, vt Deut. xviij. Num. xxiij. Ezech. xiij. & 1. Sam. xv. quibus locis omnia genera comprehendit quę ſpeciatim poſteà enarrãtur: nempe מעונן *megonem*, id eſt eum qui dubitantibus de eo quod ſuſcepturi ſunt reſponſa dat, à verbo ענה reſpondere, hunc interpretes verterunt augurem, noſtrates à Iudæis hanc vocem aſſequuti, incantatores pro *Megonim* appellant *Maiſtre gonim*. Tertium qui in lege dicitur מנחש *Menahes*, id eſt (vt propriè reddamus) calculatorem, quem Rabbini vocant ſortilegum, in ſortes & numeros incumbentem. Quartum מכשף *mecaſeph*, præſtigiatorem, à ver-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

à verbo בשף quod est oculos hominum fascinare (vt fit malignorum spirituum opera) quibus incantatores iungēdi sunt, Hebraicè *maleheſim* à verbo *Lahas* murmurare & susurrare, quos lxxij. interpretes ἐγγαστρίμυθους, Hispani *Hechiezeros* vocant, Antonius de Turca meda lib. iij. horti sui definit eos q tacitè inuocāt dæmonas & Magiā naturalē confundunt cum diabolica. Quintū חבר *chober* associatum, ea consociatione puta quæ in saltationib. magorum & conuentib. obseruatur, à verbo חבר associare: hūc nos propriè sortiariū appellamus. Hispani *Bruxo*, Germani *zauberer*: sextum שאל אוב *Schoel ob*, rogantem spiritus, à dictione אוב lagenam aut vas cauum significante: malignorum enim spirituum oracula è specubus dehiscentis terræ petebantur, vnde vox *oraculi* sumpta pro foramine ab ore paruo terræ hiantis, quod Latini dixerunt oraculum: septimum ידעני *Iedehoni*, à verbo ידע scire, vt vocem δαίμονα sciētem, Eustathius in Homerū quasi δαΐμονα ostendit fuisse dictam: hunc Interpretes exponunt Magum, quo sapiens & doctus Persarum lingua denotatur, Hebræi verò in libro sexcentorum tredecim mandatorū diuinæ legis, voce *Iedehoni* eos significari tradunt qui diabolum consulunt latentem in ossibus bestię quam vocant *Iadoha*, aspectu enecantis & quam eminus sagittis oportet transfigere. Athenæus eam κατωλίσθαδα nominat, quam instar vituli esse narrat, semper pascere, oculos vix posse attollere, & tum eos quos inspexerit enecare: Marium Consulem bellum in Numidia geren-

m

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tem, poſt iacturam aliquot militum de capienda vna laborantium, è longinquo telis occidi curauiſſe, & pellem miſiſſe Romam, quæ in æde Herculis fuit repoſita: quod in noſtris commentarijs ad Oppiani de venatione librum annotauimus: octauum דרש אל המתים conſulentem mortuos, id eſt, Necromanticum. Hæc omnia ſubijcitur eſſe abominationi Domino. Pharaonis Magi in Exodo appellantur *Quoſemim* Hebraica voce, & *Chartumim* Ægyptia, quos interpretantur multi Genethliacos: ſed nihil effectis Magorum Ægyptiorũ cum Aſtrologia, nihil cum Aſtrologis, qui neque virgas ſerpentibus commutare, neque ranas formare poſſunt. Hactenus de ſortilegijs quæ ſorte fiunt, de alijs poſtmodùm dicturi ſumus. Sed hoc interèà obſeruandum, noſtratibus propriè eos non dici Sortiarios qui cõiecta ſorte bonum aut malum euentum præcipiunt animo (quamuis hoc quoque ſit genus ſortilegij) ſed eos potiſsimùm qui per vias ſerunt, aut ad ſtabulorum limina feraleis infodiunt pulueres, ad eos qui ſupergreſsi fuerint exſtinguendos. Quamobrem non rarò ſortes amicos ſortilegorum inuadunt, aut eos quibus non malè cupiunt, vt ſuo loco demonſtrabimus.

Iam verò percurramus alias artes & modos illicitos eò perueniendi quò intenditur, quos modos in Lege ſua prohibuit Deus.

De

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

De Teratoscopia, Aruspicina, Orneomantia, Hieroscopia, aliisq; similibus. CAP. VII.

Teratoscopia est ars quæ obseruat miracula, eorúmq; perueſtigat causas, effecta, & significationes: Orneomantia, quæ auium intuetur motus ad res futuras prænoscendas: Hieroscopia, hostiarum & sacrificiorum contemplatio est ad exploranda rei futuræ veritatẽ. Latius patet Aruspicina, vt quę aeris, fulminum, tonitruum, fulgurum, mõstrorúmq; obseruationes cõtinet, auguralémq; scientiam totam vniuersè, in qua nõ omnia criminanda sunt, sed res bonæ àmalis distinguendę. Etenim quæcunque monstra signáq; præter naturæ ordinem offeruntur, iis aliquam iræ Dei significationẽ exhiberi nemo negauerit, & homines admoneri vt resipiscentes se ad ipsum conuertant: nõ autem pernicioſa Aristotelis opinio amplectenda confirmantis nihil in rerũ natura mutari atque variari, monstráq; solum ob materiæ defectum accidere: quo dicto euertuntur opera & miracula Dei quæ adhuc acciderunt & præter naturam quotidie accidunt. Quamquam idem Aristoteles sui dissimilis conscripsit librũ περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων. i. de miraculis, & terram quoq; agnoscit fuisse, velut grauiorẽ, aquis omni ex parte obruendam, sed partem eius ad terrestriũ volucriumq; commoditatẽ retectam esse: qua cõfessione se ipse iugulat seruiens gloriæ Dei & Scripturæ sacræ consentiens pro miraculo sexcentis locis illud adducenti quòd Deus super

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

aquas fundauit terram ita vt ſupernatet eis, prout oſtendit Loſſenſis inſulæ, aliarumq; multarum documentū. Quāuis enim terra inueniatur in fundo maris, in alto tñ naucleri bolide immiſſa terrā neq̄unt pertingere, & mare ipſum tanquā mōtem celſum aſſurgere videmus in littore, Deumq; virtute admirabili adſtrinxiſſe & terminos aquis poſuiſſe quos non tranſiliant. Cometas autem, quæ teſte communi totius antiquitatis experientia ſunt fueruntq; ſemper iræ diuinæ ſigna, Ariſtoteles ipſe non negauerit naſci præter ordinarias naturæ leges: & quæcunque rationes de Cometarum ortu, lancearum, igneorumq; draconum ab ipſo afferuntur, ab omnibus Philoſophorum nationibus, vt inanes ridiculæq; fuerunt exploſæ. Cometæ enim ordinariè durant nō minus diebus xv. vix amplius duobus menſibus, hi magni, illi parui, hi aduerſus curſum mobilis primi nitentes, vt poſtremus ille Nouembri menſe 1577. illi à meridie Septemtrionem verſus contendentes, vt ille qui anno 1556 viſus eſt, alii permanentes fixi, vt is qui in Nouembri 1573. apparuit. Quo autem alimento magnus ille & horrēdus ignis foueatur, cur peſtes fames, bella ſint horum conſectaria, nihil in hoc argumento vidit Ariſtoteles. Sunt enim ſigna Dei, in quibus oportet ſuam quemque fateri ignorantiā laudēq; Deo tribuere, ac nō peſtilente arrogantia tantum honorem ipſi eripere: quod proculdubio facimus, ſi tanti ignis & tam diuturni alimoniā ex fumis & vaporibus in puriſsima ætheris regione dicamus exiſtere

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

exiſtere. Adde quòd ſingulis annis menſibus, diebus nõ deſunt vapores & fumi, impreſsiones verò igneæ vix ſemel in regione ætheris ſpectantur decennio, quod veteres optimè obſeruauerunt. Sed vt res miraculoſas & præter naturæ ordinem contingentes omittamus, etiam deprehenditur ignorãtia in rebus ordinarijs, quæ etſi quotidie ſpectãtur ſunt tamen nobis incognitæ: vt in ſtellarum magnitudine, quarum minima (ſi Lunam & Mercurium exceperis) decies eſt terra maior: & in homine quoque (vt ad res ꝓpinquiores veniamus) pars operum Dei nobiliſsima ab hominibus ignoratur. Quo igitur modo poſſet de extraordinariis Dei operib. & miraculis iudicari? Antequàm Xerxis copiæ octodecies centies mille hominum in Europam traieciſsẽt, inſignis Cometes apparuit[a], paulo ante bellum Peloponneſiacũ vnus, ante cladem ab Athenienſibus in Sicilia acceptam vnus, ante cæſos à Thebanis Lacedæmonios vnus: ſic ante ciuile bellum inter Cæſarem & Pompeium flammæ igneæ in cælo viſæ ſunt: item Cæſare interfecto, & ante cædem eorum quos Auguſtus & M. Antonius proſcripſerant ingens Cometes fulſit, cuius ſignum ad honorẽ Cæſaris poſteà pecuniæ impreſſũ eſt. Ante captã Hieroſolymã toto anno ſupra templum igneam flammam fuiſſe viſam Ioſephus teſtis eſt. Ex quibus certe fatendum eſt naturalia nõ eſſe aut ordinaria miracula quæ præter leges naturæ accidunt, ſed iram Dei nobis portendere, quã nos precibus anticipare conuenit & reſi-

[a] Herodotus.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

piſcentia. De inſolentibus monſtris quæ cõtra ordinem naturæ accidunt, iudiciũ idem. Etenim ſi vitio materiæ dicas accidere, continuò ſequitur principia & fundamenta ex quibus Ariſtoteles conſtituit mundũ, caduca eſſe atque vitioſa, in eis enim materia numeratur: & hoc quoque ex eo conficietur mundum minari ruinam, quod ab Ariſtoteléa æternitate mundi abeſt longiſsimè. Fateamur itaq; hæc nobis occluſa & abſtruſa eſſe, & Deum ſolùm, prout libuerit, ea diſponere. Nam propterea mutari tempeſtates animaduertimus, pecudes emori, famem peruadere, ſanguinem, lapides pluere, & inuſitatas res quàm plurimas, dum Aſtrorum in ſuo ordine perſtat conuerſatio, & Deum benedictionem ſuam modò terræ, modò aquis, modò pecori adimere, famémque, peſtem & bellum hominibus importare. Harum autem rerum prædictio ex miraculorum conſpectu non eſt illicita, ſi Deo feratur accepta, ac non idolis, quod olim faciebant & adhuc faciunt Ethnici. Athenienſes ait Plutarchus[a], eos olim tanquam hæreticos viuos tradebant igni qui interiecta vmbra corporis terræ aut Lunæ fieri Eclipſim affirmabant, eoſque vocabant μετεωρολεσχᾶς, velut celſarum rerum diuinorúmque arcanorum plus ſatis curioſos. Romani videntes [b] eclipſim ea nocte quæ Perſei Regis anteceſsit cladem, ad ciendum Lunæ ſplendorem galeas ſuas armáque quatiebant. Indi flebant putantes Lunam à Sole Deo ſuo lethale vul-

[a] in Pericle.

[b] Plutarch. in Aemylio. Tacitus in Druſo.

nus

nus accepisse. Hæ superstitiones vbiq; ferè exoleuerunt itémq; auguria ex volatu auium, quib. vetera libri pleni sunt. Populorum. n. conuentus nullus, nulla pax, nullúmq; bellum inibatur, quin aduocarentur augures ad constitutionem aeris auiúmque obseruandam, & vanitates alias huiusmodi plenas superstitionis & impietatis, & lege diuina vetitas. Quò pertinet illud quod Iosephus [a] narrat, ducem quemdam Iudæum occidisse auem ex qua Augures prædixerant, & affirmasse stolidum hoc planè videri quòd exitus belli à bruto animante sui exitus ignaro peteretur. Verùm altera quoque ratio afferri potest ad euincendam rerum istarum vanitatem: nempe quòd Latini sinistrum volatum auium pro infausto, dexterum alij populi habuerint, vt in libris de diuinatione Tullius annotauit: ex quo omnino confirmatur puram putam fraudem & mendacium esse, siquidem principia horum illis aduersantur cùm in aeris constitutione, tum in volatu auium exponendo. Auguralis enim scientiæ fundamentum in eo fuit positum, vt templum constitueretur, id est, definiretur regio aeris vnde contemplarentur Augures & dexteram mundi à sinistra distinguerent: qua in re omnes autores Græci, Latini, & Barbari inter se discrepant & ab Hebræis quoq; dissidẽt, vt alibi ostẽdimus [b]. Ieremias verò propheta hirundines quidem, turtures, & ciconias tempus reuersionis nouisse prædicat, bellorum verò exitus & similia multa ab eis teneri

[a] *in bello Iudaico.*

[b] *in methodo hist. c. 5.*

nusquam

ἡπατοσκοπία. nusquam fit mentio. Ante omnia verò admirabilis est hostiarum, hepatis, cordis, fellis, intestinorum obseruatio, ad præuidendum an instituta consilia bene cessura sint: qua in re duplex est impietas, veritatem in mendacibus istis rebus perueſtigari, & sacrificia idolis exhiberi. Etsi qui his vtebantur non propterea Magi dicendi sunt, cùm illis hærerent quàm optima fide poterant, & rem Deo gratam se opinarentur facere. Magum autem eum esse diximus qui sciens prudens diabolicis modis vtitur vt ad aliquid perueniat, cuiusmodi futurus esset qui cognito diuinæ legis interdicto istis rationibus vteretur.

Nunc itaque de alijs technis diabolicis, quæ inter Ethnicos maiorem impietatis speciem habuerunt, porrò dicendum est.

IOANNIS

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

IOANNIS BODINI

DAEMONOMANIAE MAGORVM

Liber secundus.

De Magia vniuersè, & generibus ipsius CAP. I.

MAGIA vox Persica est scientiam rerum diuinarũ & naturalium notans, & Magus nihil est aliud quàm philosophus: Sed quemadmodum philosophiæ attulerunt vitiũ Sophistæ, & sapientiam, quæ donum est Dei, corrupit Ethnicorum impietas & idololatria, sic etiam Magia diabolicis fortibus commutata est. Primus Satanæ administer promulgandæ huic impietati in Perside fuit Zoroastes: sed obducebatur ei pietatis velum, quod sibi Diabolus solet arrogare: Semper enim viri boni à sceleribus istis abhorruerunt. Plinius libro xxx. capite 1. sic de ea loquitur, Magica fraudulentissima artiũ plurimum in toto terrarum orbe, plurimisq; seculis valuit: autoritatem ei maximam fuisse nemo miretur, quandoquidem sola artiũ tres alias imperiosissimas humanæ menti com-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

plexa, in vnam se redegit. Natam primùm è medicina nemo dubitat, ita blandissimis promissis addidisse vires religionis ad quas maximè caligat humanum genus, deinde miscuisse artes Mathematicas. Ac ꝓptereà lãblichus, Proclus, Plotin. Porphyrius & Iulianus apostata Magiã dixerũt esse bonorum Dæmonum inuocationem, Goetiam verò malignorum, reprobatam ab illis artem, quavtuntur ij qui nocte sepulchra adeunt, effossisq́ cadaueribus spiritus inuocant. In eamdem sententiam cæcus ille Magus, qui accusatis amplius centum quinquaginta sociis Lutetiæ fuit suspẽsus anno M. D. LXXIIII. viro cuidam nobili (ex quo rem cognoui) semel dixit se albam Magiam ipsi, non autẽ nigram demõstrare velle, & Leo Africanus scribit albos dæmõas ab Africanis magis inuocari. Quin etiam maximum illum doctorem artis diabolicæ, cuius nomẽ præ desyderio sepeliendæ in æternùm impietatis ipsius reticebo, in prima librorum suorum fronte non videmus alias res quàm Physicam, philosophiam, virtutem abditam aquarum, plantarum, animantium, metallorum, tum numerorũ & astrorum prædicare: sed libro demum quarto (cuius tãquam clauis spem lectori fecerat, & quem Magi discipuli ipsius ediderunt) venenum tartareum permiscere characterum, diabolicorum nominum, spirituum, & inuocationis illorum. Eodem errore implexi Auicenna & Algazel quicquid à Magis efficitur id naturalibus causis contendunt effici: qui certissimus est modus ad inescanda ingenia

Γοήτεια ἀπὸ τῶν γοῶν καὶ θρηνῶν περὶ τοὺς τάφους.

nia quæuis illustria & omni magicarum sortium genere implicanda. Huc quoque pertinent commentitiæ illæ appellationes, familiaris spiritus, alborum dæmonum in Africa, in Græcia Sibyllarũ, in Germania albarum Sibyllarum, & Fearum seũ fatiferarum in Gallia: cuius rei lectores volui admonitos, ne circumueniãtur ista nominum elegantium specie. Nam quomodo posset dictum boni illius doctoris consistere, singulis planetis etiamq; stellis æquè malum dæmonem adesse ac bonum? nam diaboli in cœlo non sunt, omne malum elemẽtari mundo inclusum est, qui minima est vniuersitatis istius particula, & milliaribus amplius quinquagies mille à cœlo Lunæ est dissitus. Omnes autem Theologi & Philosophi consentiunt suã esse cuique intelligentiam siue Angelum ad motum & conuersationem. Sed vt demus vnicuique stellæ suam esse intelligentiam, nunquam tamen exstitit philosophus qui malignos spiritus in cœlo versari crederet: multo minus igitur inter duos aduersos dæmonas in reb. agendis cõueniret, maximè verò in motu cœlestium corporum stato & immutabili. Neque enim perinde vt homo liberè ad bene aut malè faciendum conuertitur, qui modò à maligno Spiritu agit cùm in scelerib. seipsum occupat, modò à bono spiritu quãdo ad Deũ conuertitur. Præterea qmõ bonus Angelus aut albus Planetarũ dæmon sine dãnanda idololatria potest inuocari? nã aut planeta, aut dæmõ adorat, aut vterq; simul. Inprimis verò si ritum sacrificiorũ animaduertamus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quæ insignis ille magister præcipit, lapidem, plantam, animal, numerũ, characterem, metallum, aspectum, & proprium Planetæ tempus aptans carminibus, hymnis & inuocationibus, quomodo sine damnanda idololatria constabit hæc inuocatio? vndénam, obsecro, omnes Bahalis, id est, Apollinis vel Solis, omnesq; Lunæ (quã Reginam cœlorum vocat Ieremias[a]) manarunt idololatriæ, nisi ex isto fœtido commentorũ fonte? Atqui iurat apud Ieremiam Deus se igne, gladio, peste, fame eos omneis absumpturum esse qui reginam cœli adorauerint: quapropter Septemtrionales populi eã masculina voce nominabãt adorabantq;, vt memoria nostra Germani faciunt priscam maiorũ suorum superstitionem imitati, qui (vt Caracallam Imperatorem dixisse apud Spartianum legimus) eos solùm vxoribus suis putabant dominari qui Lunam masculino genere nominarẽt. Sic Iamblicho respõdetur, sic Proclo, Porphyrioq;, sic magnis illis Diabolicæ artis doctoribus tam multa centena animarum milia ad impietatem suam pertrahentib. qui dicant adunari omnia oportere, & creaturis elementaribus stellas & planetas, his suos dæmonas, dæmonibus Angelos & cœlestes minorum gentium Deos, his denicq; Deum adipisci. Verumtamen isti proxenetæ quotquot sunt Satanam solùm attrahunt, nec aliud Agrippa veteres Doctores imitatus præstitit. Ideoq; xxvi. articulo determinationis à Sorbona factæ anno M. C C C. X C-VIII. rescinditur & damnatur eorum impietas

[a] Ierem. 32.

qui

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

qui vim facultatemq; intelligentiarum cœleſtium in animam ſic docet influere, vt cœleſtim luminum facultas influit in corpora: verùm amplius dãnanda eſt atq; deteſtanda eorum impietas qui vnicuique ſtellæ malum Dæmonẽ adeſſe tradunt. Quãquam errorem iſtum Aphrodiſeus philoſophus, Porphyrius, Proclus, & Iamblichus reiecerunt, qui ieiunabant optima fide, & bonis dæmonibus, paruulis Diſs alijs & Semideis ſacrificabant, Hercule, Baccho, Apolline, Æſculapio, Angelis, & conſimilibus inſuper cooptatis. Quamobrẽ in Lege multoties inculcauit Deus, ne alius præter ipſum colatur aut adoretur Deus. Vox enim Hebræa *Tiſtaueh* quæ in Decalogo habetur, & Chaldæa *Tiſgod* nihil aliud ſignificat quàm inclinare ſeſe & quod Latini dicunt adorare: vt Plinius, Galli, inquit, adorando dextram ad oſculum referunt, totúmque corpus circumagunt, quod in lęuum feciſſe religioſius eſſe putant. Prævidens autem Dominus Ethnicos primùm Stellas, planetas, aliáſq; res creatas adituros, diſertè pœna capitali id cauit fieri: eoque amplius gradus in altari ſuo vetuit ad aſcendendum exſtrui, vt rectà ad ipſum adiretur[a], non autem ijs gradibus quos Platonici, Pythagorici, & alij ſequuti ſunt. Iſtud enim interdictum ne gradus fiant quibus ad altare Dei conſcendatur notandum eſt Decalogo & in eodem capite ſubijci, vbi nulla eſt expreſſa tacitaue templi aut altaris mentio: ac propterea de lapidib. ſolùm accipi non oportere. Sed vt præclaræ illius Magiæ quam al-

[a] Exod. 20.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

bam vocant impietas demonſtretur, quisquis ea ad rem optatam adipiſcendam & fruendã vtitur, effigiem Planetæ ſolenni ritu affabrè factã geſtat: q̃d nobis idcircò viſum eſt annotare, quia magnos viros & qui in magna opinione erant iſtis impietatibus addictos vidimus: etiam vni ex Chriſtianorum principum potentiſsimis (cuius nomen præſtat reticeri) auream Iouis imaginem ex Theurgia fabricatam dari, quã ille circumgeſtabat vt maiorẽ ſibi amplitudinẽ compararet, & quæ de collo poſt mortem ipſius (mors autem fuit miſera) pendens inuenta eſt. Nam etiã Neapolitano cuidam Mago, quo vtebatur & conſeruatorem ſuum appellabat, mille ducentas libras francicas in ſtipendium annuum numerabat. Atqui mandatum illud Dei, nõ ſculpes tibi imaginem, habet Hebræum תמונה omnẽ imaginem fuſam, cæſam, ſculptam, cælatam ſignificans: eorumq; idololatria qui imagines iſtas & characteras gerunt omnino longè maior eſt quàm illorum qui coram Deorum iſtorũ quos diximus ſimulachris procumbunt, quod tamen indicta capitali pœna in lege Dei prohibetur[a]. Sed Pythagoreorum, Academicorum, & infideliũ gentium quæ iſtis rebus optima fide vtebantur inſignis ab his eſt differentia. Illi enim vt fuerint idololatræ, cùm eo pacto à ſe Deum adorari & dignè coli putauerint, non fuerunt Magi: hi verò qui interdictum norunt, & quamuis diabolum autorem ſciant eſſe ac inuentorem iſtorum ſcelerum eis nihilominus abutuntur, hi igitur Magi dicendi ſunt.

[a] Exod. 20. & 23.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

di sunt. Iam itaque minutatim illicitos modos quàm maxima religione poterimus ordine persequamur, tum vt caueatur ab illis, tum vt siquando iudicia de artificibus erunt facienda bene expendi possint. Quamquam in hoc argumento non mediocriter animi pendeo. Si enim oculis commonstrauero & palpandos digitis exhibuero ritus, modos, verba, quæ ad eam rem oportet adhiberi, equidem sic docuero id quod sepeliẽdum est obliuione sempiterna: sin autem obscurè vno verbo impietatem rei perstrinxero, sic neq; imperitis (quos vt ab isto præcipitio caueãt præmoneri opus est) profuero, neq; iudicib. qui ne fortè ex communi errore defunctoriè iudicent de merito istius criminis cupiunt informari: idq; præsertim hoc tempore, quo vrbes, vici, agri, adeoq; elementa ipsa contaminata sunt, ac ne pueruli quidem ipsi exsortes sunt istius criminis. Fieri tamen non potest vt centesimam partem impietatum annotem quæ in hac causa committuntur, quas neque scire cupio, neque si scirem vellem exponere: sed aliquid solùm exscribam quod aut in scriptis legero, aut ex quæstionibus habitis cognouero. Etsi maligni spiritus nouas artes, noua scelera comminiscuntur momentis singulis, vt Poeta inquit, tibi nomina mille, Mille nocendi artes, &c. Vveierus autem (qui de comparando Defensoris magorum nomine videtur satagere) non potest se excusare quin impietatis summæ teneatur, quòd formulas omnium quæ vnquã cogi-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

cogitari possunt sceleratissimas & summopere detestandas in librum suum retulerit: adeo vt specie tenus diabolum & commenta eius crimi-netur, sed ea tamen doceat indicétque, etiam characteribus & verbis appositis, quæ præceptor ipsius Agrippa dum viueret publico noluit committere. Atque hæc quidem causa est cur res istas obliuione inuoluendas, quoad eius fieri potuit, celauerim: facturus enim mihi sum visus operæpretium, si iudices teneant quid supplicio dignũ, & imperiti à retibus sibi caueant quæ bellus iste protector ipsis decipiendis & ad Satanam perducendis antè comparauit. Modi igitur quos antè explicauimus ex sorte ducti & in alea sola videntur positi: in sequentibus verò sunt verba, sunt motus quidam, sunt & imagines, ex quibus malignus adesse spiritus manifestò cognoscitur. Eiusmodi est cribri saltatio à veteribus passim vsurpata, vt apud Lucianum legimus: vnde prouerbium κοσκίνῳ μαντεύεσθαι, & nomen diuini κοσκινόμαντις (quasi cribrouatem dixeris) apud Theocritum,

Εἶπε καὶ ἀγροιώτᾳ ἀλαθίᾳ κοσκινόμαντις.

Hac arte multi vtuntur palàm. Memini me Lutetiæ ante annos xx. in domo clarissima videre adolescentem, qui intactum cribrum sine alio naturali & latente modo præsentibus multis honestis viris agitauit, enuntiatis solummodò & reiteratis sæpius voculis aliquot Gallicis quas hic placuit reticere. Huic autem malignum spiritum adfuisse eo demonstratur, quòd eo absente alter idipsum enuntiatis

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

atis ijsdem vocib. tentauit facere, nec effecit quicquam. Equidem impietatem hanc affirmo esse, tũ quia blasphematur Deus quando per alium iuratur quàm per ipsum,[d] quod iste faciebat: tum quia modus est diabolicus, vt qui à natura fieri nequeat, & prohibeatur diuina lege. Quòd autẽ verborũ virtus aliquid præstare dicitur, technam esse diabolicam apertè vident omnes, eaq; malignos spiritus solere vti ad inescandos imperitos & ad scholam suam paulatim perducendos: nam etiam Ioannes Picus Mirandulanus[b] Princeps voces barbaras nec intellectas in Magia plus scribit posse quàm eas quæ intelliguntur. Sed vt impietas apertius ostendatur, nemo iam rusticus nescit vno versu (quem nolo indicare) è Psalmis pronũtiato quando lac premitur, non cogi butyrum. Fui Chellis Valesiorum agro, cùm paruulus à pedibus puer ancillæ impedimento esset ne butyrum cogeret: ea autem interminante flagrum à domino si carmen non eximeret, fecit eodem versu præposterè enuntiato ac velut retexto, vt butyrũ (in quo totus ferè dies consumptus fuerat) cogeretur. Si vel tantillũ sacchari indatur, butyrum non coagulari constat: hæc enim à natura est ἀντιπάθεια: eademq; ratione si æris Cyprii aliquantulum iniiciatur in fornacem ferri, non liquatur ferrum sed abit totum in cinerẽ: quãobrem fusores accenso igne metuentes nequid immittatur æris, in illud incumbunt nequis proximè caminũ veniat. Sed hic quæritur liceátne versum Scripturæ sacræ pronuntiare verbi gratia, ver

[d] Deut. 19. Ierem. 5. & 12.

[b] in positionibus.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

sum è Psalmis cùm itur cubitum, vt qua hora voles expergiscaris. Spectabat quidem versus vt Dauid ad orandum & prædicandum Dei laudes excitare tur: verumtamen non apponam eum, quia iniquè fit cùm verbis virtus tribuitur: vt nihil amplius sit quàm quòd verbis habetur fides, hoc tamen satis est vt homines prouehantur longiùs & ab his prin cipiis in res superstitiosas & impias ferantur præci pites. Imò ne quem circumueniant Magi, ipsorum carmina abundant pulchris orationibus, Psalmis, nomine Iesu Christi vbique insperso & sanctæ Tri nitatis, cruce ad voces singulas, aqua lustrali, verbis è canone Missæ, Gloria in excelsis, Omnis spiritus laudet Dominum, A porta inferi, Credo videre bona Domini, &c. Quod eo detestabilius est, cùm sanctæ voces ad sortes magicas admittuntur. Si qui itaque pronuntiatis aliquot versibus aut Psalmo bipennem rectà impingunt, ac tum eorum de quibus suspicio est nomina proferunt ad aliquid cognoscendũ, si prolato illius qui reus est nomine mouetur bipẽnis, ars diabolica est quam veteres Ἀξινομαντείαν appellabant: similiter annulo super aquæ cyathum posito Δακτυλιομαντείαν, quam famosa quædam malefica genere Itala exercebat Lutetiæ anno M.D.LXII. nescio quas voces admurmurans, & interdum rem diuinans, de qua cõ sulebatur: etsi plerisq; dabantur verba. Ioachimus Cameracensis narrat Hieronymum Moronem, ex quo Cancellarius Mediolani fuit, loquentem annulum ac potius diabolum habuisse, qui tandem mercedem

ἀξινομαντεία
δακτυλιομαντεία.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

mercedē repēdit hero suo dignam, & curauit eum abdicari. Sunt tamē qui genus istud ὑδρομαντείαν vocent, Dactyliomantiam verò putent de illis annulis accipi in quibus Magi portant spiritus quos familiareis dicunt, δαίμονας πρέσβους Græci. ὑδρομάντειαν & Παγομάντειαν ex fontibus Numa Pompilius exercuisse dicitur. Etsi Hydromantiam Varro aliter accipit, narrans imaginem à puero, cuius opera vtebantur Magi, fuisse in aqua visam, quæ versus quinquaginta de toto bello Mithridatico antequàm gereret pronūtiauerit. Incerta est ἀσρομάντεια, nisi fortè pars fuerit Auguralis scientiæ, q̄ ex aeris cōstitutione coniectaret. Alia quoq; diuinationis species ex farina fuit Ἀλφιτομάντεια vel ἀλευρομάντεια, cuius meminit Iāblichus [a] sed ritū illius non exponit. Meminit quoque Λιθομαντείας, ex lapidibus, nec eam explicat: nos autem suprà eam attigimus, interpretantes legis diuinæ locum qui lapidem imaginationis vetat adorari: vnde videtur lapis fuisse ad unguem expolitus, tanquam speculum ex quo imagines offerebātur & diuinationes petebantur. Illa quoque diuinatio facta ex lapide dici posset, cùm digito fertur Amethystus, quem Hebræi & Arabes vocant אלחלמה propter naturalem ipsius proprietatē in efficiendis somnijs: nam articulus *Al* est Arabum, reliqua vox Hebræorum, somniumq; significat. Diuinatiōis ex lauro, q̄ Δαφνομάντειαν dicunt, ratio est eadem: quæ planta fuit olim sacra Apollini, & somnia creditur gignere magnasq; vires in Magia obtinere, ut inquit Proclus.

ὑδρομαντεία.

ἀσρομαντεία.

ἀλφιτομαντεία vel ἀλευρομαντεία.

[a] lib. 3. c. 12.

λιθομαντεία.

Δαφνομαντεία

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Ac somnia quidē per laurum effici concedo, quēadmodum ab omni odorata planta & fumis omnibus generantur: sed vsum illius ad veritatem alicuius rei cognoscendam illicitum esse affirmo ac diabolicum: adit enim res creata, & creator deseritur ad diuinationem, quod prohibet seueriſsimè.

Κεφαλωνομαντεία. Κεφαλεομαντείας, ex asinino capite, idem iudicium. Qui fieret, nondum legi: ab Ægyptijs profectam puto. Nam apud Iosephum legimus contra Apionem Grammaticum (qui legatione ad Caligulam Imperatorem functus est) illum Iudæos calumniatum esse quòd in Dei templo caput asini habuerint. Πυρομαντεία & Κατωνομαντεία. præcepta ex igne diuinatio & ex seminum quorūdam fumo, præ alijs est diabolica: nam thymiama vel suffitum coniunctum habet, quo subiectum quoddam ac veluti corpus spiritui maligno subministratur: quo genere imperitos plerosq; circumueniunt Magi, nihil aliud esse quàm albam Magiam affirmantes. Ab hoc malo cauendum studioſius quàm à pestilentia. Ῥαβδομαντία. Ῥαβδομάντειαις medicum Tholosæ exercētem vidi, & submissa voce aliquot verba murmurantem, vt ambæ vnius virgæ extremitates oscula iungerent: sed nihil profecit, eos causatus qui intererant carere fide. Hoc facto, duo frustula eiusdem virgæ accipiunt, eaq; de collo suspendunt curandæ quartanæ. Nefarium institutum, scelerata carmina, quę sine ope Satanæ nihil omnino possunt. Ξυλομαντεία. Ξυλομαντείας Hebræus quidam Doctor meminit in libr. de sexcentis tredecim mandatis Dei, narrans è fragmentis li-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tis ligni fieri in Illyrico: sed quid illud fuerit nescio, nec satis possum colligere. Thomas Aquinas[a] genera percurrit multa, sed ne centesimam quidem eorum partem. Sufficiunt ista quæ diximus, vt de consimilibus secreta verba aut characteras ad rem simplicem adiectos habẽtibus iudicari possit. An nuda verba sine alia actione vlla quicquam possint, suo loco dicturi sumus. Ex omnibus autẽ sceleribus huiusmodi nullum exstat frequentius passim, nullum propè pernicioſius eo impedimento quod nouis coniugibus affertur: hoc vulgus dicit ligare ligulam, quod pueri quoq; exercent palàm summa impunitate & licentia, nonnulli etiam gloriantur. Neque verò nouum hoc institutum est: nam Amasin Ægypti Regem apud Herodotum[b] legimus fuisse vinctum & impeditum ne rem haberet cum Laodice vxore sua, donec carminibus solennibusq; precibus solutus esset. Concubinas quoque Theodorici Regis ijsdem ligamentis aduersus Hermambergam vsas esse Paulus Æmilius in vita Clotarij secundi testatur. Rident quidem philosophi Epicurei istud miraculum: verumtamẽ hi nodandæ ligulæ artifices qui habentur passim illos reddunt attonitos, vbi se experti sunt nulla arte mederi posse. Ideoq; Canon[c], Si per sortiarias, inquit, & maleficas artes, occulto sed nunquam iniusto Dei iudicio permittente, & Diabolo præparante, cõcubitus non sequitur, ad Deum per humilem confessionem est recurrendum. Quo ex loco notari quatuor aut quinq; axiomata necesse est:

[a] Thom. 22. distin. 95. & 26. q. 4. igitur. & q. 5. nec mirũ. & 26. qu. 2. & Gaspar Peucerus.

[b] lib. 2.

[c] 33. q. 8.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Primùm, copulationē arte malefica impediri posse, quod omnes Theologi agnoscunt vno ore, & ipse Thomas in librum quartum sententiarum, distinctione xxiij. vbi dicitur vir respectu vnius solùm mulieris ac non aliarum nodari posse, & cap. vltimo de frigidis: Secundum, id occulto fieri sed tamen iusto iudicio permittentis Dei: Tertium, id totum à diabolo præparari: Quartum, ad Deū ieiunijs & orationib. recurrendū esse. Qđ postremū caput apprimè notādum est, qa impietatis est in eo laborare vt (q̄d multi faciunt) diabolicis modis soluat̄ nodus: sic enim ad diabolum & diabolicas superstitiones recurrit̄. In primis verò illud est admirabile, q̄ pueruli magicarū sortium imperitissimi hanc artem pronuntiatis quibusdam vocib. exercent, vincta̍que ligula. De Rioleo generali apud Blesenses legato me audire memini puerulum quemdam in templo nodationem ligulæ sub petaso suo facientem à muliere fuisse perceptum quo tempore coniugio duorum benedicebatur, eumq̄ deprehensum cum sua ligula aufugisse. Pictauij quoque cùm in magnis conuentibus vices regij Procuratoris gererem anno M. D. LXVII. acta cuiusdā quæstionis in Magos mihi sunt tradita: quam causam cùm meæ hospitæ, mulieri honestæ & bona existimatione, narrarem, illa tanquam istius artis doctissima, me & Iacobo Bauuasio relationum actuario præsentibus, explicauit esse formas nodādæ ligulæ amplius quinquaginta, siue ad virum couiugatum impediendū, siue

siue ad mulierē solūmodo, vt alter alterius fastidiens infirmitatē adulterijs sese pollueret: plerumq; tamen virum illigari, vix mulierem: ligari aūt posse in diem vnū, in annū, in ęternū, aut quātisper dura tura esset ligula nisi soluerent: esse nodationē qua vnus alterum deamet neq; redametur, sed odio sit vehementissimè: esse qua inter se amarent ardentissimè, sin ad congressum veniretur alter alterum laniaret vnguib. & cęderet indignissimè: vt mihi fuit aliquando Tholosę narratū eo pacto fuisse virum mulieremq; illigatos, qui post trienniū reconciliati pulchram sobolem ꝓgenuerint. Et q̄d amplius mirer, narrabat mulier dum vincta manebat ligula tumores ei adnascentes veluti verrucas spectari, indicia (vt aiebat illa) liberorū qui fuissent editi nisi occupauisset nodatio: posse verò nodatiouem fieri ad procreationem intercipiendam, non ad copulationem præuertendam. Homines etiam affirmabat esse quos nodare non possis: esse quos nodatio impediat ante coniugium: esse quos impediat coniugatos, sed difficiliùs. Prætereà in hominibus aiebat eiectionem lotij impediri posse (cauillare dicunt artifices, quasi ἀλφονάν subscude infibulare dicas) ex eo non paucos emori. Sic comperi miserum quendā puerum propè enectum esse, tū impedimentū per eū qui infibulauerat sublatū fuisse, vt mingentē palàm puerū traduceret: deinde verò post menses aliquot Magus iste decessit de vita maniacus. Narrabat quoq; mulier sermōes varios ad nodationē ꝑtinēteis (q neq;

Græci

Græci fuerunt, neq; Hebraici, neq; Latini, neque Gallici, neq; Hiſpanici, neq; Italici: ac ne cum alijs quidem linguis habuiſſe puto conuenientiam) & quo ex corio, quo colore ligulas eſſe oporteret. Nihil profectò ad noſtram hanc Doctores omnes qui in titulum de frigidis & maleficiatis annotarunt. Cùm itaque in Pictonum agro hoc percrebruiſſet malum, Niorti capitalis Quęſtor cùm vicinam ſuam noua nupta detuliſſet & accuſauiſſet ligati viri anno M. D. LX. in obſcurum carcerem eam rapi iuſsit, minatus ex eo nunquam egreſſurã eſſe niſi ſoluiſſet virum: itaq; poſt biduum captiua coniugatis concubitum imperauit, & Iudex ſolutum eſſe audiens è vinculis dimiſit illam. Vt autẽ verba ligulasq; nihili eſſe conſtet, ſed rem totam arte diaboli malitiaq; peragi abutentis hominibus & ſceleratam ipſorum voluntatem adiuuantis, demonſtrant illud Latina Maronis verba, quæ certo conſilio omittimus: carmen enim quo ad impediendam copulationem vtitur, Latinum verbis, ſenſu apertum eſt, ex quatuor metricis vocibus cõſtitutum: quæ autem dicuntur hodie, planè ſunt barbara: deinde Virgilius nouem nodos imperat, vnico vtuntur noſtri. Illud prætereà obſeruatione dignum eſt neq; penes Diabolum neq; penes Magos ipſius adminiſtros eſſe vt alios ſenſus obligẽt, homines q; à bibendo aut comedendo auertãt intercepta eorum facultate: neq; ſimiliter poſſe homini membrum vllum prẽter virilitatem adimere, quod in Germania faciunt pudendis abditis atq; in ven-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

in ventrem contractis. Ita Sprengerus hominem Spiræ narrat, cùm se pudendis orbatum esse crederet, Medicos & Chirurgos ad se inspiciendum aduocauisse, hos verò nihil omnino, ne vllum quidē vulnus percepisse: itaq; hunc pacata deinde ea quā offenderat malefica restitutum esse. Alterum quoque exemplum affert ciuis Ratisbonensis, qui Magam arripuit strangulaturus, eámque vi ad impedimentum soluendum compulit. In hoc autem Hebræi omnes consentiunt, Diabolum Deo permittente plurimùm in genitalia & concupiscentiam posse, dicētes allegoricè Satanam à serpente ferri. Serpēte verò ἀνηκοεικῶς voluptatem quæ in ventrē incumbit significari Philo & Hebræi tradunt. In Tobia[a] quoque legimus septem viros qui Raguelis filiam duxerant prima nuptiarum nocte à maligno spiritu fuisse occisos. Non debet autem videri mirum, si nodationibus istis diabolus plurimùm abutitur: primùm enim generis humani quod totis viribus conatur perdere procreationē impedit; deinde augustum illud amicitiæ vinculum inter virum & vxorem tollit: postremò qui ligati sunt artibus, ad scorta & adulteria transuolant. Horrendæ igitur impietatis istud est atque capitale, vt suo loco demonstrabimus: plerique tamē qui nodationibus istis abutuntur expressam cum diabolo conuentionem nesciunt, neque inuocant eum: sed eū artificibus istis adesse constat. Iam igitur de iis videamus qui inuocant diabolum; nam Magorum conditiones diuersæ sunt. [a] Tob. 7.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

De tacitis malignorum ſpirituum inuocationibus. CAP. II.

Inſignis Magorum eſt differentia, quam ob varietatem ſuppliciorum neceſſe eſt cognoſcere. Illi enim de quibus antè agebamus carent malignorum ſpirituum inuocatione: horum verò non mediocris eſt differentia. Nam alii quibusdam verbis & myſteriis abuntur ſine expreſſa inuocatione, quamuis eò pertineant verba vt ſpiritus dicat aut indicet rei illius quæ agitur veritatem, alii expreſſam inuocationem adhibent. Λεκανομαντεῖα priſci Aſſyrii & Chaldæi plurimùm exercuerunt, inditis in peluim aqua plenã auri & argenti laminis gemmiſq; certo charactere ſculptis: qua ex pelui poſt ſermones aliquot pronuntiatos exilis vox inſtar ſibili exaudiebatur ex aqua reſponſa edens, ſine expreſſa inuocatione. Γαστρομαντεῖα ex vaſis vitreis rotũdis aqua plenis coniiciebatur, poſtquàm accẽſis cereis quaſdam voces effati fuiſſent Magi: neque audiebatur vox vlla, ſed reſponſa ex notis quibusdam & ſignis percipiebantur. Similiter è ſpeculis Καταπτρομαντεῖα, è glacie aut è cryſtallinis Κρυσταλλομαντεῖα: quemadmodum Ioachimus Cameracenſis ciuem Noribergenſem à ſe viſum teſtatur qui cryſtallinũ annulum emerat, ex quo quidem annulo viſionẽ eorum de quibus conſulebatur percipiebat puerulus, ſed poſteà emptor cùm à diabolo infeſtaretur diffregit annulum. Ea quę dicitur Ονυμαντεῖα fit cùm frica-

λεκανομαντεία

γαστρομαντεία

καταπτρομαντεία.

κρυσταλλομαντεία.

ὀνυμαντεία.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

fricato vngue aut cryſtallo certis confectionibus neſcio qui ſermones pronuntiantur, ac tum puerũ lo integræ & incorruptæ pudicitiæ videndum exhibetur illud quod quæritur: perſuadet enim diabolus à ſe virginitatem deamari, cum vt arte iſta homines ab ineunte pueritia ad ſe pertrahat, tum vt humani generis impediat procreationem, cùm tamen ſuos ad nefarios concubitus & contra naturam prouocet & commixtionib. horrendis contaminet. Diuerſa eſt Catoptromantia cuius Pauſanias in Achaicis meminit, ab ea qua Magi noſtri abuntur. Cupiẽs enim aliquis cognoſcere an à morbo reualiturus eſſet, ſpeculũ in fontem ad Cereris indebat Patris, & ſi mortui hominis figura appareret iudicabatur moriturũ, ſin viuẽtis, reualiturum conſultorem eſſe. Vide autem diaboli κυβείαν in magicis ſortibus admirabilem: nam quia ſunt viri boni & religioſi qui ne minante quidem morte grauiſsima diabolum eſſent inuocaturi, hoc ille perſuadet verborum, characterum, herbarum, aut animantium, viribus affici, eóque pacto à vero abducit etiam conſyderatiſsimos: itaque Virgilius, qui non poſtremus inter Magos habebatur, inquit,

Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam,
Carminibus Circe ſocios mutauit Vlyſſis. Et alibi,
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis, &c.
Atq; ſatas alìo vidit traducere meſſes. Item,
Hæc ſe carminibus promittit ſoluere mentes,

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Sistere aquam fluuijs, & flumina vertere retrò,
Nocturnosq; ciet manes: mugire videbis.
Sub pedibus terram, descendere montibus ornos.

Amplius verò Ouidius agens de malefica, cùm inquit,

Quum volui, ripis ipsis mirantibus amnes
In fontes rediere suos, concussaq; sisto,
Stantia concutio cantu freta, nubila pello,
Nubilaq; induco, ventos abigóq; vocóq;
Vipereas rumpo verbis & carmine fauces,
Et syluas moueo, iubeóq; tremiscere montes,
Et mugire solum, manesq; exigere sepulchris:
Te quoq; Luna traho, &c.

Quæ omnia si vera essent, humanas mentes plurimùm raperent admiratione: verumtamen magnũ est quòd ita homines fascinantur vt illud quod nihil est, ad oculorum aspectum putent esse verisimum. Et si hoc verborum vi non potest fieri, quicquid scribant homines scientiæ istius peritissimi, sed solus diabolus istorum fascinorũ autor est atque administer. Quam ad rem confirmandam illud argumentum pertinet quod antè diximus, homines à diabolo omni sermone per Græcas, Latinas, barbaras, & inauditas voces decipi, quamuis pro varietate nationum ad eandem rem vocabula artis suæ soleat commutare. Demonstrant illud poetæ Virgilius & Theocritus hic Græcus, Latinus ille, Marcellus & Nicolaus medici, & ipse quoque Plinius, qui multa istarum fraudum profert

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

fert vocabula ab ijs quæ Magi noſtri ſcripſerunt planè diſſonantia. Cruces etiam ac hoſtiæ inſperguntur paſsim, vt in iudicio cæci (qui Pariſiis fuit ſuſpenſus) confirmatum eſt, & duorum aliorũ qui euicti fatebantur ſe hoſtijs, crucibus, & orationibus plurimis vſos eſſe. Maximã impietatem, cùm Diabolus eo quod Magi putant ſanctiſsimum ad res ſummo horrore & deteſtatione dignas abutitur. Etenim qui ludificatur & blaſphemat Iouem quem putat eſſe Deum (prout Caligulam feciſſe legimus) is tam reus eſt propemodum quàm ſi ludificetur Deum qui animos & voluntates hominum introſpicit: quemadmodum primus ille Scęuola, qui Porſennæ Hetruſcorum Regis vitam appetẽs occidit legatum eius, non minus reus exſtitit quàm ſi occidiſſet Regem. Hæc igitur illa mens, hoc conſilium Satanæ, vt non veram ſolùm religionem ex animis humanis eximat, verumetiam omnem conſcientiam metumq; maleficij: ideoq; imperitis perſuadere nititur non à ſe iſta geri, ſed ex vi verborum proficiſci. Dixerit quiſpiam Cabala (quæ Hebræorum eſt philoſophia) vim quoq; verbis & characteribus tribui, vt in Reuchlino, Galatino, & Cabaliſticis Pici poſitionibus legimus. Reſpondeo Cabalæ duas eſſe partes, vnam quam vocant Bereſchit, in principio, à prima Bibliorum voce, eámque veram Phyſicam & naturalem philoſophiam, in qua exponũt magnum iſtud opificium mundi & res arcanas inuolutas allegorijs, ſententiasq; aliorum Philoſophorũ re-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

prehendunt diuinę legi aduersantes: Alteram quã dicunt Mercaua, id est currus, à viso Ezechielis figurans maiestatẽ Dei & Angelorum comitatum, quæ celsa quidẽ & difficilis est, sed tamẽ intellectũ in admirationẽ rapit & νοητὸν κόσμου contẽplationem. Hanc Hebręi aquarum ὑπερκοσμίων vel supercœlestiũ, illam (Physicã dico) inferiorum aquarũ appellant nomine. In Prophetis & Lege Dei animaduertimus amplissima & elegantissima secreta operum Dei allegorijs Biblicis occultari (vt quisquis bene attenderit apud Philonẽ, Leonem Hebręũ, Origenem, & Salomonem comperturus est) easq; viros & Prophetas sanctos quasi per manus posteris tradidisse: At non ita curiosè atque subtiliter clausulas, voces, syllabas, literas, adeoque singularum literarum puncta & characteras aucupabantur, vt posteà recentiores Iudæi rimati sunt. Hi enim mirificam subtilitatem in magno Dei nomine tractando occupant, ex quo septuagintaduo nomina Dei componunt, & Angelorum totidem: argutias quoque adhibent ad numeros, quos vocant Sephiroth: ex his nominibus numerisque putant mirabilia præstari posse. Sed ista mihi non probantur admodum, maximè cùm à magis Agrippa & consimilibus maximum illud Dei nomen & augustissimum characteribus ipsorum intermisceri & contaminari video, ad quos sermonem Dauid habebat, dicens[a],

[a] Psalm. 50.

At Deus irarum plenus sic dicet iniquo
Quem cœli aut hominum non cohibet metus,

Quid

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Quid celsum nomen, quid polluis improbe iussa?
Infandumq; agitans in manibus nefas,
Fœderis instituis crepitantes fundere laudes?
At tu quæ doceant vtilium viam Spernis.

Reuchlinus & Agrippa falsò tradiderunt victoriam aduersus Lysiam & Antiochũ Epiphanem Machabæo Iudæ accidisse quòd has quatuor literas militari signo impressisset מבני quibus significabat מי כמוך באלים יהוה, qs est par tibi inter fortes, ô Iehoua? Atque hæc quidẽ bellica fuit tessera militibus imperata, sed per hos characteras victoriam reportasse pernego. Itaque Dei nomina in ore, in tabulis, in characteribus Magorum aut eorum qui tentant Dominum non sanctificantur, sed polluuntur atq; blasphemantur. Dei autem lex præcipit [a] vt qui per contemptum nomen ipsius pronunciat lapidetur. Nõ sum nescius malignos spiritus ab hoc sacro nomine abhorrere, nominatoq; Iehoua repentè fugam verti: sed Iehouæ nomen, quo æternus significatur, quolibet sermone pronuntiatum eumdem effectum obtinet: imò solum Dei nomen vtut commune & peruulgatum est, bono animo enuntiatum diabolos statim propellit (quod toties vsuenisse nouimus q̃ties Magus aliquis in cõmuni cœtu auxilium Dei implorauit) & q̃d amplius est, solus Dei metus & terror ab ipso propulsat diabolos, vt posteà dicturi sumus. Paulus Grillandus [b] qui vixit anno M. D. XXXVI I. Sabinũ quemdam nõ procul Roma fuisse scribit ab vxore persua-

[a] *Leuit. 24.*

[b] *lib. 1. de sor tilegijs.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

persuasum vt se exemplo ipsius certis vnguentis inungeret, eo'que pacto cum Magis aliis exportaretur: credentem itaque illum à diabolo istud nõ esse, sed ex vi vnguenti & enuntiati sermonis vxori paruisse: tum delatum in Beneuentanum Comitatum optimum Papæ fundum, idque sub nucem vbi versabantur Magi innumeri epulantes, idem fecisse q̃d faciebant alij: cumq; sæpius salem quem perhorrescunt diaboli petiisset, & sal tandem (vt videbatur) ei allatus esset, vernaculo suo sermone dixisse. *Laudato sia Dio pur e venuto questo sale*, Laudetur Deus quandoquidem hic aduenit sal: simulatque Dei nomen fuit pronuntiatum, omnem diabolorum Magorumque conuentum momento euanuisse, miserum illum Sabinum solum ac nudum remansisse, qui [illegible] mendicans ad centesimũ milliare [illegible] ersum vxorem accusasse, quæ viua igni fuit [illegible] quàm veritatẽ facti agnouisset aliásque complureis accusasset, quæ euictæ similiter incendio fuerunt sublatæ. Quo exemplo constat euidentissimè efficacitatem miraculorum nõ in figuris, characteribus, syllabis, vocibus, sed in timore Dei positam esse, Diabolum verò suas celantem fraudes verbis, characteribus, & consecratis hostis abuti ad perficiendum voluntatem suam. Quod autem diabolum à sale diximus abhorrere ratione optima nititur, quia sal æternitatis est & immortalitatis signum, neque putredine neq; corruptione infestus vnquam, sed ipse à corruptione atq; putredine omnia vindicans: Diabolus verò ni-

rò nihil procurat aliud quàm rerum creatarum corruptionem & dissolutionem, vt generationem Deus. Quamobrem salem mensæ loci sancti omnibusq; vniuersè sacrificijs apponi lex Dei imperat[a]: quod mandatum ab Hebræis Plato videtur didicisse cùm salem à Dijs affirmat diligi. Contrà verò sacrificijs vinum aut mel lex Dei vetat adhiberi, quod faciebant Ethnici, innuens Deum sine adulatione attētè prudēter & sobriè accedendum esse. Atque hac in re falluntur qui vxorem Loti in statuam salis mutatam putauerunt[b]: sic enim Hebræi amplissima naturæ arcana tenentes solent statuam salis pro perpetua nominare, vt Lex Dei inquit[c], pangam vobiscum fœdus salis, id est, perpetuum. Si characteribus aut figuris nominum Dei proprium esset vtres easdem efficerent, non essent profectò Magi ad suas inuocationes illis abusuri, quibus tamen pleni sunt ipsorum libri. Ex his itaque conficitur Cabalam[d], id est, sapientiam à Deo acceptam quasi in manum, Angelorum Prophetarúmque ministerio, non esse in characteribus aut figuris positam, sed in secreta diuinorum miraculorum intelligentia allegorijs per sacram Scripturam implicata passim. Nulla enim propemodum exstat oratio, præceptum nullum, cuius non sit duplex, aut etiam triplex intelligentia. Exempli causa, præceptum[e] datum Sacerdotibus de includendo homine qui ex elephantiasi cœpit laborare cumprimùm malum cernit, & septeno quo-

[a] Leuit. 2.

[b] Genes. 19.

[c] Num. 18.

[d] Libris Pirke aboth sæpe legitur Moses accepit quæ tamen scripta in libris Mosis nusquam reperiũtur.

[e] Leuit. 13. & 14.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

que die, donec sanatus fuerit aut totus à capite ad pedes albus euaserit, reuisendo: tum de eo liberè dimittendo quia mundus est, inquit Scriptura: sin apparentem aliquam viuæ carnis partem habuerit, de eo ab aliorum conuersatione separando: præceptum igitur istud politicum miratur Philo, itaque moralem affert sensum, si bene memini, dicens non posse eum qui prorsus cognitione Dei caret ac conscientia alijs damno esse: qui autem diuinæ legis & veritatis sensu præditus se aliunde sinit nefarijs opinionibus deprauari, hunc pernicioſum esse, quia religionis specie venenum impietatis miscet, vt magi miscent Dei nominibus. Ad sensum illum politicum expressum lege Dei, & moralem Philonis alterum accedit elegantissimum naturæ mysterium quod nemo attigit: nempe quicquid corrumpitur id aerem quoque & accedentes propiùs corruptione inficere donec fuerit consummata, quod Theophrastus paucis libro de Odoribus exposuit dicens πᾶν σαπρὸν καπνῶδες, quicquid corrumpitur fœdum exhalat odorem: vt ouum, suauis & salutaris cibus quem antiquas regum delicias vocat Horatius, si incubatu cœperit corrumpi fœtet supra modum, aeremq; inficit donec perfecta sit corruptio & pullus excludatur: Ozimum quoque & Lauendula, quam veteres Nardum Celticam à naturali ipsius apud Occitanos ortu appellabant, quando tecta & compressa incipiunt corrumpi, fœtent vehementissimè, sin corruptio ipsorum sinitur

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

nitur consummari, oleum afferunt optimum & odoratissimum: Corruptum item genitale semen si in corruptione perstat, cancros, bubones, & varos horrendos efficit. Eadem igitur ratione elephanticorum sanguis est foetidissimus quando corrumpitur, donec tota materia sanguinis planè conuersa sit: quamobrem dum conuertitur, non sine periculo ad elephanticos acceditur: conuerso eo nihil periculi. Atque hæc genuina Legis sententia. Interdum historica solùm est sententia, vt cùm Moses dicitur populum numerauisse, & similia: interdum allegorica, vt cùm Lex præputia cordium circuncidi iubet: præputium cordi nullũ est, & si inesset nunquam tamen circuncidi posset: Innuit ergo lex improbas cogitationes rescindendas esse, vindictæ appetentiã, auaritiam, cæteraq; vitia. Hoc pacto imperiti qui in Cabalam inuehũtur visuri sunt Deum nobis quasi palpandum & cernendum oculis istud exhibere, non solùm literalem sensum teneri à nobis oportere, cùm verè Scriptura dicat, Litera occidit, Spiritus autem viuificat. Quamquam pulcherrimus in Lege Dei habetur locus ad rem istam demonstrandã, vbi Moses dicit[a] è monte (in quo dies & noctes xl. fuerat) descendens velũ faciei suæ imposuisse vt alloqueretur populũ, quod velum cùm ipse ad Deũ reuertebat eximebat: id aũt feciſſe, quia non poterat diu populus splendentẽ ipsius faciẽ conspicere, id est (vt è literali sensu excedamus) non valebat mysteria & allegorias, quæ confertim habentur in

[a] Exod. 34.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Lege Dei, animo percipere. Verumtamen populus Mosem retectum videns dicitur faciem ipsius quàm valde splenderet animaduertisse. Certè quicunque ex inconsyderata pertinacia expositiones istas improbant, quibus Hieronymi, Augustini, Basilij, præcipuéque Origenis, omnium quoque Doctorum Hebræorum scripta abundant, iniuriam Deo ac Prophetis faciunt, qui nunquam aliter loquuti sunt. Ac ne excelsa quidem illa Salomonis scripta sunt aliud quàm parabolæ & allegoriæ, eáque certo consilio in eam formam inscripsit vt demonstret singulis nõ oportere vbique insistere in literalem sensum quem Hebræi *sensum passuk*, id est, versus nominãt: vnde barbari Latinitatis autores ex versu facientes passum, *in hoc passu*, soliti sunt dicere. At Salomonẽ scribitur sapiẽtia fuisse cumulatum, Deumq; plus in eum contulisse q̃p in vllum hominem vnquam contulerit: hic tamen vt sapientum mentes supra terram altiùs erigat, ~~docet cognitionem~~ Dei esse arboris ~~vitæ fructum~~. Non est igitur, quod plerique literæ insistentes tradunt, arbor intelligenda. Hinc enim accidit vt boni isti literalis sensus interpretes multa ἀπόρρητα centena millia pepererint, qui ex scripto illud de serpente in Genesi[a] loquente interpretati dicunt animantes brutas olim loquutas esse: vt faber quidam ferrarius in Gallia, postquam à celebri Prælato audiuisset in concione per Adamum (propterea quòd pomum ederat) totum genus humanum præter exiguum Christianorum manipulũ in damnationem æternam

[a] Genes. 3.

nam labefactatum esse, cùm videret sibi contrà dis putanti Prælatum de sensu literali non satisfacere, dixit tandẽ tam multas rixas pro re tantilla ineptè excitari: quod blasphemum dictum simulac nostrorum aulicorum pulsauit aureis in prouerbium abijt, non abiturũ sententia mea si hic qui docebat alios bene intellexisset atque sapienter explicauisset locum. Eodẽ errore Porphyrius in libris quos aduersus Christianos scripsit, ex literali sensu illud exagitans quod de arbore scientię boni & mali & de arbore vitæ in Mose legimus, innumeros homines à religione vera auocauit propter ea ἄσπα quæ nascuntur ex literali sensu: desinunt verò ex diuina interpretatione q̃ Deus Mosi & Prophetis tradidit, & quam apud Philonẽ, Leonẽ, Mosem Maymonis filium, Leuin, filium Iarrhi, Orienem, alios q̃ Theologos Hebræos & Christianos legimus. In hãc sententiam ait Lex[a] non ea solùm animalia quæ nõ ruminant & quę scissum nõ habent vnguem immunda esse, sed ea etiam quæ non sunt vngue fisso, vtcunque ruminent: quod Origenes de iis accipit qui sese in meditanda & contemplanda Dei Lege occupant, sed inter literalem sensum & mysticum, inter carnem & spiritum nullam distinctionem seruant. Hunc autẽ (Origenem dico) magistrum Ecclesiarum Christi post Apostolos vocat Hieronymus[b], omniumq̃ Doctorum principem. Cùm itaque in Lege Dei legimus Pharaonem curauisse vt occiderentur mares & puellę seruarentur incolumes, id præter constantem litera-

[a] Leuit. 11.

[b] in catalogo scriptor.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

lis ſenſus veritatem ſapientes Doctores ita accipiunt, Diabolum quem figurat Pharao in hoc incumbere vt intellectum maſculam hominis partẽ interimat vitámq; det concupiſcentiæ. Item quod Abraham Sarę dominæ obſequutus dicitur ancillam eiuſq; filium eieciſſe, id Cabaliſtæ Theologi ſapienter exponunt rationi vt dominæ obſequendum eſſe, & cupiditatem eiiciendam ac peccatum ex ea genitum. Cùm prohibetur ne fructiferę arbores gerendo bellum excidantur, interdictũ quoq; intelligendum eſt ne homines virtute pręditi & opifices periti tollantur. Cùm dicitur oletum terra obrui oportere ne inficiat aer, hoc quoq; eſt inde eruendum, dignius eſſe malum excuſatione quod occultum eſt: ideoq; cauendum ſingulis vt propalent ſuam turpitudinem, ne cuiquam ſit exemplũ mali. Quando interdicitur ne aries aut ouis Deo offeratur niſi tota ſit alba & ſine macula, putandũ eſt animam quoque ſiſtendam Deo puram & mũdam haberi oportere: quando interdicit ne clauda ſit, rectè ambulandum ſignificat in Lege Domini. Hebræus Philo in moralibus interpretationibus afferendis eſt mirificus, Leo & Maymonides in naturalibus, in vtrisq; liber Zoar qui nondum fuit e Chaldęo ſermone verſus. Sicut autem de naturalibus prædictionibus, de Aſtrologia, & ſcientijs conſimilibus antè dicebamus, ſic etiam in Cabala à communi illo abuſu quẽ ſuprà attigimus abſtinendum: nihil enim eſt tam ſanctum & inuiolatum q̃d non à Satana & adminiſtris ipſius polluat. Artis eſt

tis est diabolicæ cùm Scriptura sacra tanquam ad carmina adhibetur, quod nunquam prisci Hebræi cogitauerunt. Atque hinc data fuit gentibus occasio ad calumnijs petendum verbum Dei Hebræorumq; Cabalam, de qua sic Plinius libro xxx. capite primo. Est alia, inquit, Magices factio à Mose & Iochabella ludæis pendens. Corrupit autem dictionem *Cabala* quæ significat Græcè παράδοσις, id est, ~~scientiam auditione comparatam nec literis exaratam~~, à verbo קבל accepit, eo quòd Cabalam non licebat docere aliter quàm viua voce, & quidem eos qui quadragesimum ætatis annum superassent: vt autem verba concepta ad miracula edenda pronuntientur nulla mentio, quamuis id Reuchlinus & Galatinus voluerint: omnino certè abusus est. Si quis autem mihi obiecerit nihil hic inesse diabolici si quando certus Psalmorum versus aut ad expergiscendum constituta hora, aut ad orandum Deum, aut ad conficiendas alias actiones bonas pronuntiabitur: Fatebor illud quidem non vltimum sapientiæ fundamentum esse vt quis mane oraturus surgat, credibile esse qui primi suas preces offerunt eos primarias benedictiones reportare, vt Iacob anteuertit Esauũ: propterea scriptura tota indice Prophetas summo mane ad laudandum Deum & primas suas actiones ei sacrificãdum surrexisse, quemadmodum aiebat Dauid, *In matutinis meditabor in te.* Item, *Exsurge psalterium, exsurge cithara, exsurgã diluculo*, & apud Iere. *Mittens ad vos Prophetas surgẽdo manè*; & Deus q̃q; in deserto videt maximè

maximè procuraſſe vt mane populus ſurgeret, quia Sole ſuper Man radiante abibat in fumum & liqueſcebat illico, quamvis igne non liquefieret, vt gratiarum (ait Salomo) agendarum Deo monerentur: Nihilominus tamen illud affirmamus nõ licere vti Scriptura ſacra vt vis aliqua verbis tribuatur, quamuis ad finem optimum. Hęc recepta eſt Theologorum ſententia Minorem itaq; veritatis ſpeciem habuerit, ſi quis Magos verborũ vi poſſe crediderit ſegetes & terræ fructus perdere: etſi xij. tabulis diſertè cauebatur ne incantarentur fruges, *Qui fruges excantaſſet, aut qui malum carmen incantaſſet*, & c. non quòd magi ſuis carminibus fruges perdant aut tempeſtatem virtute verborum commoueant (vt alibi oſtendemus) ſed ope Satanæ: Sortilegus enim alter nõ poſſet idem efficere, quamuis eadem verba pronuntians. Qua propter imperitum vulgus nõ valde miratus ſum, ſed Catonem [a] illum docere luxatis membris carmen auxiliari: Cæſarem quoque Dictatorem poſt vnum ancipitẽ vehiculi caſum, ſemper vt primùm conſediſſet carmine ter repetito ſecuritatem itinerum ſolitum aucupari, cùm tamen obſeruationes iſtas ex more deriſerit: & M. Seruilium Nonianum principem ciuitatis, qui chartam duabus literis Græcis P & A inſcriptam ſubnectebat collo metu lippitudinis. Si qua fuiſſet radix ſalutaris herbaue medica, odore & proprietate naturæ mala hæc curatura, ſpeciem aliquam habuiſſent: vt radicem Pæoniæ appenſam collo certum eſt epilepticis

[a] *Plinius li. 28. cap. 2.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

pticis adiumento esse plurimùm, & confirmatum experientia: sed chartam aut characteras subnecti collo, quicquid inscribatur, cum Ioanne Chrysostomo[a] & Augustino statuimus meram esse idololatriam, si ignorantes fecerint: sortilegium verò, si istud illi commiserint qui nouerunt interdictum, nec eo minus fidem superstitionibus adhibent. Etenim hic quoque est idololatria, si vis curandi herbis, plantis, animalibus, metallis tribuitur, nisi eadem opera laus ad Deum tota referatur. Ideoq; Hebræi tradunt Salomonis librũ de ví & proprietate animantium, plantarum, lapidum, herbarum; metallorumq; omnium ex mãdato Regis Ezechiæ crematum esse, ne ad idololatriam ratione ista homines adducerentur: vt serpentem quoq; æneum è deserto allatum Ezechias igni præcepit tradi, qd cum imperitus populus adoraret. Quãto æquius ergo futurum est censeri idololatriam si verbis & characteribus adhibetur fides, ijsq; non formatis à Deo (vt sunt res creatæ) sed per homines aut malignos spiritus inuentis? hoc verò non solùm idololatria, sed purum putum est sortilegium. Idololatriam cum Augustino veteribusq; & recentibus Theologis appello auersionem à creatore ad creaturam. Etenim videmus verba ad effectum suum nunquam perduci, nisi ipsis adhibeatur fides: tum peruigil Satanas seipsum ingerit & ad tempus cõpensat idololatriam, vt ex idololatra perfectũ Magum Sortilegúmq; reddat, quod suo loco ostẽdemus. Hic fortè aliquis ~~obiecerit vocem, fermonem~~

[a] *Homil. 43. in Matth. c. 23. licet fiant periapta cũ inscriptione Agnus Dei. Lib. 1. de ceremonijs, & distin. 7. c. 3. de consecra.*

r

Dei, duasq; tabulas manu ipsius exaratas tã esse o-pera Dei cũq; Solem, Lunã, aut cœlum: itaq; illa etiã naturalẽ vim obtinere: q̃ Mirandulanus Princeps & Reuchlinus sentiunt. Ego verò nullã his verbis facultatẽ messe dico, nisi ad eum effectũ cuius causa enuntiata à Deo ac digitis insculpta sunt: neque ad tempestatem serenitatẽmve aut aliud efficiendum, sed ad vitam æternam ijs qui morem gesserint tribuendã, sicuti scriptũ est. Hoc fac & viues. Hominum aũt Satanæq; verba nihil amplius possunt, cũq; fructus picti, statuæ, & res artificiosæ eiusdem generis. Hanc demũ potestatẽ satanas à Deo obtinet, vt eam aduersus Ethnicos, idololatras, infideles, & Dei contemptores exerat qui decipiuntur verborum fucis, ac eorum inprimis quæ nequeunt intelligi, quia minorem (ait Plinius) fidem homines adhibent ijs quę intelligunt. Quamobrẽ Galenus lib. vi. de simpli. pharmacis Xenocratem Aphrodisæum & Pamphilũ quendam improbat, qui fraudibus istis instructi Medicos simulabant. Plinius quoq; septem primis capitibus lib. xxviij. his abundat ineptijs: & quãuis eas secundo capite dicat sapientissimi cuiusq; fide respui, Theophrastum tamen, Catonem, & Cæsarem in quibusdam malis narrat fidem his nugis adhibuisse. Mirũ aũt est & ab omni antiquitate annotatũ, serpentes incantari: Improbũ enim Dauid cõparat Aspidi aures ab incantatoris callidi voce obthuranti. Hi verò plerumq; à serpentibus occiduntur: quamobrẽ ait Salomo neminem de incantatore occiso à serpente

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

pente capturum miſericordiã. Sic Sortilegus quidam Salisburgenſis cùm in oculis totius populi ſerpentes omneis qui in ambitu ad milliare integrum fuerant in foſſam vnam coegiſſet & tradidiſſet morti, à poſtremo eoq; permagno furioſè inſultante enectus eſt. Atq; hac ratione conſtat, neque voce *hypokindox* quam Theophraſtus Paracelſus affert, neq; alijs Pſalmi xci. neq; vocum vllarum virtute, quicquid obtẽdatur, hæc præſtari poſſe. Qui enim fuiſſent ſerpentes per integrum milliaris ambitum vocẽ hominis audituri, & quidẽ profundè in terrã abditi? Quãquam Ariſtot. ſub finem libri περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων ſcribit Tenę oppido Theſſaliæ fuiſſe maleficam quæ faſcinaret baſiliſcum. Is ergo fuit diabolus, qui fidos ſuos adminiſtros hoc compenſat præmio. Ac propterea Canonem, nec miruni, xxvi. q. v. & Auguſtinum dicentes per Magos virtute carminum infici homines atq; enecari, ſic intelligimus vt opera Diaboli iſtud effici ſtatuamus. Docuit enim amplius millies experientia à verbis ab altero quàm Mago pronuntiatis nihil eſſe conſectarium: Sin autẽ leuioribus in rebus nonnunquam viſa ſunt effectum ſuum habuiſſe, vt in ligaturis diximus, pro certo illud habendũ eſt diabolos (qui vbiq; præſtò ſunt) & voluntatis illius qui maleficium aliquod cogitat adminiſtros eſſe, & ad hominem grauioribus malefactis ac impietatibus implicandum eam perficere.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

De expreſsis malignorum ſpirituum inuocationibus. CAP. III.

QVicunq; rem bonam facere arbitrati malignum ſpiritum (quem pro Deo habent) inuocant ad cõſilium aut opem aut conſolationem ſuam (vt Ethnici priſci faciebant, & multi noſtra memoria in Occidentalibus inſulis faciunt) nihilo amplius Magi dicendi ſunt quàm illi qui Solẽ Lunam & res creatas adorabant: Idololatræ iure appellantur. An verò bonam ipſorum conſcientiam accipiat Deus, id committo iudicio eius: nam qui hoc quæſierit, is ſe in Dei arcana plus ſatis intulerit: vt ij qui Socratem, Phocionem, Ariſtidem iuſtum non dubitauerunt velut Magos turpiſsimos æternæ damnationi & ſupplicijs paribus addicere, cùm tamen Lex Dei pœnam pro delicti grauitate decerni imperet[a]. Sed inter Ethnicos quicunque bonorum malignorumq; ſpirituum diſcrimine cognito & ſacrificabant liberos, & adulteria, præpoſteram libidinem, omniaq; turpia, horrenda, & rectæ rationi (quam à natura in mentib. noſtris ingenerauit Deus) aduerſantia committebãt vt inſtitutũ ſuum aſſequerentur, hi non ſolùm fuerunt idololatræ, ſed etiã Magi, eoq; nomine à Philoſophis omnib. & legumlatoribus condemnantur. Hæc illa cauſa eſt cur Deus populo ſuo dixerit[b] ſe Amorrhæos alioſq; populos ſortilegia exercentes è regione exſtirpaſſe: cur etiam Rom. Senatuſcon-

[a] Deu. 15.

[b] Deut. 18.

natuſcon-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tuſconſulto Bacchanalia cognitis exſecrabilibus ſortilegijs quæ noctu committebantur, ex vrbe & Italia tota eiecta ſunt. Nullum autem lapidem non mouet Satanas vt ſibi homines vindicet abducátque à vera veri Dei adoratione: Cùm itaq; Deus non ſit aſpectabilis, ſed admirabilem Solis elegantiam, cæleſtiumq; luminum conuerſationem, vim, motum homines proſpiciant, perfacilè illuc delapſi ſunt vt Solem, Lunam, Iouem, & alia cœleſtia corpora laudibus extollerent atq; ſupplicarent: & pro eo quod Noe liberos ſuos docuerat vt ſacrificarent vbique Domino, facile fuit vota ad Solem, Lunam, cœleſtiaq; corpora conuertere, quæ Noe & poſteri perdiu exhibebant Deo. Hoc Abram in Chaldæa videns indignè fieri pronuntiauit, & eo nomine malè exceptus eſt, vt Philo, Ioſephus, & Moſes Maymonis vno ore docent: Deus verò ipſum ex Chaldæa exire iuſsit, vt in ipſo & poſteris verum Eccleſiæ ſignum conſeruaret. Hoc conſequutus Satanas, cœleſtium inquam corporum adorationem, elementorum quoq; ſenſim inuexit cultum: primùm ignis, cui omnes gẽtes honorem permagnum habuerunt, deinde terræ velut matris & genitricis hominum bonorumq; omnium: nec ſpectantibus altiùs hominibus, nec contemplatione intellectus ad Deum vſq; rerum omnium autorem & creatorem euolantibus. Ab elementis ad alias res creatas vẽtum eſt: adorauerunt itaq; Deos panis & vini inuentores Bacchum & Cererẽ multi, etiamq; bouem Ægyptij quem vocabant Apin,

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

eo quòd videatur animalium omnium quæ in orbe terrarum degunt esse vtilissimum: Quam opinionem vt confirmaret Satanas, aliquando specie bouis apparebat, eoq; mortuo lamentationes fiebant maxime. Atq; hæc Apidis superstitio adeò Israelitarum animos inceſſerat, vt ad figurandum Deum qui eduxerat ipsos è terra Ægypti vitulum fusilem confecerint, Deum cœli & terræ quem adorabant forma vituli putantes fingi oportere, cùm tamen Deus indicta capitali pœna vetuisset[a] formam vllam aut figuram sibi assignari: quamobrem incensus ira populum grauiter castigauit. Sed ne his quidem acquieuit Satanas: principes enim viri (ait Salomo) amissorum liberorum quos deamauerant memoriam conseruaturi, eorum curabant pingi & incidi vultum, studiosè imagines asseruabant, osculabantur sæpe, honorem exhibebant: quemadmodum Augustum Cæsarem Capitolio exeuntē legimus[b] defuncti nepotis imaginem forma expressam Cupidinis solitum osculari. Idem quoq; factum Principib. potentissimis. Nam apud Herodotum legitur in summa Babylonis turri fuisse templū dicatum Belo regi Assyriæ quem vocabant Iouem: cumq; illius cultum Assyrij & Chaldæi cœpissent instituere, procedēte ipsorum imperio ad omnes Asianos bonamq; partē Africæ, sacrificia quoq; & superstitiones ipsorū inualuerunt per imperiū totum cp fuit amplissimū (capiebat. n. cxxvij. præfecturas, & in ijs Ægyptū duplo ampliorem cp sit regnum Galliæ) & paulatim in

[a] Exod. 20.

[b] Suet. in Augusto.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tim in Græciam transmearũt. Ideoq; Deus per Esaiam abominatur Babylonem, quòd sortilegia & superstitiones suas in populos transmiserit: & Porphyrius ad Boethũ scribens, Theodoricus[d], & Iamblichus consentiũt omnes antiquas superstitiones à Chaldæis manauisse. Ex quo in Deorum numerum cœperunt homines cooptari, infinitus Deorum numerus exstitit. Fuerunt enim minimùm tricies sexies mille, vt veteres annotarũt, præter deos manes, id est, parentum & consanguineorum spiritus, quos pro Dijs habebant, quibus sacrificabant, & ad quorũ sepulchra comedebant: in quos Scriptura inuehens ac detestans eorum maleficia, inquit: Et comederunt sacrificia mortuorum. Horum sacrificiorum specie animę defunctorum primùm fuerũt inuocatæ: atque hæc Νεκρομαντεια, haud scio an prima sortium magicarum & vetustissima. Esaias enim detestans impietatem istam capite octauo, an non quisque, inquit, mortuos pro viuis consulturus est? Et ~~Saul exitum postremi in~~ Philistæos prælij cupiens[b] cognoscere Magam Endore consuluit, quæ euocatum Samuelem aut Samuelis imaginem sola vidit, Saule non vidente eum. Itaq; rogauit eum Samuel quamobrẽ interturbaret quietem suã, cùm à Deo relictus, & Deus ipsi inimicus esset, adiecit eum Dauidi regnum tradidisse quòd verbo eius Saul nõ obsequutus esset, ipsumq; & liberos fore secũ die postero. Non sum nescius placere quibusdam Theologis diabolum fuisse istum, ac non Samuelem: sed bona pars refraga-

[d] Lib. de curatione Græcarum affectionum.

Νεκρομαντεια.

[b] 1. Sam. 28.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

refragatur freta loco Ecclesiastici cap. xlvi. qui narrat in Samuelis laudibus, ipsum post mortẽ prophetasse prænuntiata morte Regis & Philistæorũ victoria. In eadem sententia est Iustinus Martyr, Rabbi Sædias, Haias, & Hebræorum plerique: & ijs obseruandum est illud suffragari quòd responsio per Samuelis imaginem, quem diabolum putant, Sauli facta magnum Iehouæ nomen habet quinquies repetitum, quod etiam audire dæmones perhorrescunt. Ideoq; iudicium R. Dauidis Kimhi in hunc locum, neq; Tertulliani libro de anima neq; Augustini amplecti possum statuentiũ hunc fuisse diabolum, nec aduersantem huic sententiam planè confirmare. Deinde verò si eo damnetur Saul quòd Regem Amalecitarum, captiuos, & pecora ex mandato Dei non interfecerit (nam hanc solam causam Scriptura sacra a dducit [a] cur Deus Sauli infensus fuerit) altius quidem certè in consilium Dei penetratur: maximè cùm huius peccati nomine tantisper dum vixit pœnas luerit non mediocreis, vexatus à Satana & plerumq; in summum furorem actus. Paulus autem 1. Corinth. v. consilium dat vt qui incestum perpetrauit eijciat ex Ecclesia, vt corpore ipsius tradito Satanę quod affligeretur, spiritus seruaretur die iudicij: quo spectat illud Samuelis, *cras mecum eris*, nimirum postquàm iustè afflictus à Deo & desertus fuerat eam ob causam quòd in Amalecitis omnibus pecoribusq; occidendis morem non gessisset Domino. Sic etiam in pari causa 1. Regum xiij. Prophetæ ad Ieroboa-

septies repetitum

[a] 1. Sam. 28.

Ieroboamum missō dicitur non fore vt sepeliatur in sepulchro maiorum, quia cibum contra quàm ipsi fuerat indictum in Samaria sumpserit: deinde à leone paulo pòst occiditur, qui tamen corpus ipsius cum asino reliquit intactum donec in sepulchrum efferretur. Qua ex re manifestum est Prophetæ animam ob peccatum istud nō fuisse à Deo damnatam, cùm præsertim cadauer eius non fuerit à leone deuorari. Vt ergo damnationē iudicio Dei permittamus, Deus æquè potest voluntatem suam per sortilegos & improbos atque per electos exponere, vt somnijs Nabuchodonozoris, Pharaonis, & Balehami demonstratur: sic etiam tradunt Theologi in locum illum Euangelij, Expedit vnū hominem mori pro populo, atque hanc esse prophetiam ex ore Caiphę docent. Deinde quid illud dici prohibet, Deū fuisse vt veniret Samuel postquàm defunctus esset, ad ruinam Saulis & status euersionem prędicendam? Audiui ex Insulano Abbate Nouallіorū Domino, qui iam legatione Cōstantinopoli à Rege fungitur, & ex nobili Polono cui nomen est Pruinski Legato in Galliam, vnum ex maximis Christiani orbis Regibus auidum sui exitus cognoscendi Iacobitam Necromantem ad se accersiuisse, qui confecta missa & sacrata hostia primogenitum quendam decennem puerū ad hoc comparatum truncari iussit capite: eo hostiæ imposito certis voces pronūtiasse, characteras quos scire non attinet adhibuisse, ac tum roganti quid vellet caput duobus verbis respōdisse, *Vim patior*:

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

illicò furibundum Regem indefinẽter clamauiſſe, tollite caput iſtud, & in eo furore exſpiraſſe. Hæc hiſtoria in toto regno vbi geſta eſt pro certa & indubitata habetur, etſi quinq; homines ſolùm negotio interfuere. Non diſsimilis huic hiſtoria Theodorici Imperatoris legitur, qui poſtquàm Symmacho ceruices pręſcindi curauiſſet, appoſito ad mẽſam ingente piſce viſus eſt ſibi videre caput Symmachi, & furore correptus paulo pòſt vita defunctus eſt. Quod ſi ita eſt, qs duas illas voces in os pueri inditas fuiſſe à Deo dubitet? Græcè. n. Latineq; puer neſciuerat, & repentina tam horrendi ſceleris vltio certè à Deo ſumpta eſt: niſi quis fortè dixerit ſpiritum pueri aut Angelum proloquutum eſſe, & Regem excarnificaſſe ad vindictam ſceleris: nam quò innocentior eſt ſanguis, eò vindicta grauior. Atque hac quidem in re conſpicua eſt execrabilis impietas, quòd innocens, mas, & primogenitus (quem Deus Lege [a] ſibi ſanctificari iubet) capitur & præſciendis futuris ſacrificatur diabolo: eaq; non noua ſed peruetus impietas, vt Elias Leuites annotauit, qui iſtud ſermone ſuo appellat Theraphim. Etſi hic cruentũ caput ſcribit laminæ aureæ imponi ſolitum cum nomine dæmonis certisq; characteribus, quos omiſſurus ſum, ita eum adorari conceptis verbis, quæ neq; dici opus eſt neq; ſcribi, ſed præſtat reticeri prout inſtitui facere: cum tamen ſit neceſſarium probè teneri quanta ſit iſtorum damnatorum hominum impietas, vt ab ipſis caueatur. Hominum interfectorũ animas

[a] Leuit. 13.

plerumq;

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

plerumque instare vindicandis occisoribus veteres affirmarunt. Pausaniam Lacedæmoniorum regem in Plutarcho legimus, cùm esset Constantinopoli, generosam adolescentulam munere accepisse: vt autem puellam virginem ad ipsum pudebat accedere nisi digressis omnibus, solam cubiculum ingredientem noctu lucernam abiecisse: cuius casu Pausaniam repentè excitatum & tanquam si vita ipsius in tenebris peteretur attonitū arripuisse pugionem, & incognitam adolescentulam occidisse: ex eo tempore sine intermissione Pausaniam à spiritu vexatum esse ad mortem vsque, quem spiritum adolescentulæ narrabat esse persimilem. Hominem in vinculis vidi anno millesimo quingentesimo sexagesimo nono, quòd ira percitus vxorem occidisset, qui data sibi & confirmata venia maleficij conquerebatur sibi nullam quietem esse: se enim singulis noctibus ab ea cædi. Sed hoc tamen homicidis omnibus non vsuenire constat. Existimant quidē nonnulli si homo occisus sine vindictæ studio decesserit, id non accidere: verumtamen notauit antiquitas, & Plato scripsit libro de legibus 1. animos eorum qui occubuerunt in occisores insistere: quod Marsilius Ficinus libro xvi. de animarum immortalitate. Lucretius, & Virgilius Æneid. iiij. verum esse dicunt, & infinitis iudicijs probauerunt iudices, homicida super cadauer (etsi non attingat) transeūte statim è vulnere manare sanguinē. In hanc rem non pauci quoq; Doctores ciuilis & canonici iuris cōsentiūt,

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

& præsumptionem hanc argumentum esse coniecturamq; violẽtam in reum statuunt[a], ex qua legitimè ad quæstionẽ rapi possit: nam etiam hoc modo persæpe innotuerunt fontes. Id Plutarchus de Damone scribit, Sueton. de Caligula. Aiunt consimiliter animam quæ de hoc mundo non inuita migrauerit aut saltem brutis cupiditatibus se non immerserit, vestigijs corporis non amplius hærere: vt ij faciunt qui bestiarum vitam vixerunt, de quibus Horatius,

Et affigit humo diuinæ particulam auræ.

Horum itaque animas desyderari à Necromantis & sortilegis, sepulchra de nocte circumeuntibus carnèmque corporum edentibus: quemadmodũ in Thessalia Magi exstiterũt qui mortuorum perquirebant corpora, eaq; (nisi accuratè per vigiles obseruarentur) erosis naribus, ore, genis, aliisq; partibus inueniebantur[b]. Potius crediderim eò impietatis à Diabolo perduci Magos persuadente sic defunctorũ animas attrahi. Etsi Græci Necromantem appellauerũt ψυχαγωγόν quasi animæducũ dixeris: Thessalis quoque & Arcadibus fuit istud palàm vsitatissimum, apud quos Pompeio placuit ex Erichthone Maga exitum Pharsalici prælij Necromantica arte cognoscere, quo in prælio (vtcunque de victoria fuisset cõfirmatus) fusus est, prout omnibus accidit qui viam istam sequuti sunt. Nuper nostrorum patrum temporibus siquando eos qui sancti habebantur indigitari oportuit, quidã liber inuocationum plenus publicè legebatur noctu. Li-

[a] *Paris de puteo in syndicat. verbo tortura. Hippolyt. cons. 24. nu. 2 vo. 1. & cõs. 90. nu. 3. & cõs. 91. nu. 4. & cõs. 100. nu. 4. & consil. 110. num 4. vo. 2. Angel. in tractat. de homic. Ioan. de Neuisa. in sylua nupt. ve. cadauer. Boerius decis. 619. nu. 1*

[b] *Apulei. in asino aureo.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ctu. Libro nomen erat *Grimorium*, quod asseruatur in abdito; itaque de eo aut de re sanctè & in rem bonam facta nequeo iudicare. Hoc solùm affirmo damnandum esse vsum Necromantiæ, qua diabolus pater mendacij de veritate, de rebus abditis, etiamq; de salute hominum consulitur. Etenim animæ quas Necromantæ sacrificiis à se adduci putant ferè sunt diaboli: ac propterea quicunque capita mortuorum seruant, nisi medicinam aut chirurgicã faciant, ij plerumq; exercent Necromantiam, vt Ioachimus Camerarius à se visos narrat nõ ita pridem, qui diabolo per caput mortui loquente vtebantur. Sed quoniam homines bene instituti & quicunque sunt meticulosi perhorrescunt noctu sepulchra accedere & in artes istas incumbere, alias rationes excogitauit Satanas vt hos ad sui adorationem pertraheret: insinuabat enim se in earum corpora quæ frequentes in templis erant, & per eas loquebatur. Id autem plurimùm virginib. accidebat sortilegis ad impietatis opus adornatis, quæ ieiunantes religione maxima orabant in specu Apollinis somnumq; in ea capiebant (nam quo ~~grauior est impietas, eo honestiore pietatis & religionis velo obtegitur~~) tum diabolo in illius corpus ingresso quæ ita noctem transegerat, illa postridie diuinabat & de rebus quæsitis responsa dabat plerumq; amphibola: atque hæ sacerdotes Pythiæ, nonnunquam etiam Sibyllæ dicebantur. Sic Virgilius Sibyllam Cumanam nominat, quæ precibus ad Satanam in specu habitis furore correpta

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſpumabat, & nouo ſermone loquebatur, actum prædicabatur Deum ad ipſam aduenisſe. Quamobrem in Lege Dei præcipitur vt lapidibus obruatur mulier prædita ſpiritu Pythonico. Hebræi aplant אוב, LXXII. interpretes ἐγγαστρίμυθον καὶ ἐπαοιδὸν, quaſi dicas in ventre aut vaſe loquentem: quod Magi cum ſuis phialis vitreis peluibuſq; faciunt. Vulgata verſio Græcos in trãsferendo ſequuta eſt Apollinis Pythij oracula conſulentes. Narrat Cælius Rhodiginus puellam nuper in regione ſua à ſe viſam, cuius in corpore ſpiritus erat Pythonicus res præſentes & occultas verè per pudenda reſpõſans, & de futuris perſæpe mẽtiens. Verùm quod ex Apolline Delio reſponſa plurimùm petebãtur, id eo factum eſt quòd euidentiora eſſent: quamobrem Delius dicebatur ἀπὸ τοῦ δήλου. Scribit Chryſoſtomus Sacerdotem in ſpecu proſtratam Pythoni cum ſpiritum ſolitam accipere & deſpumare furore correptam, actum plerumq; dæmonem (quem Ethnici colebant pro Deo) per eius pudenda reſpondiſſe: quod Origenes aduerſus Celſum Epicureum deridet grauiter, & Plutarchus etiã (quãuis Ethnicus) extremi eſſe furoris teſtatur quòd Deus in fœminas iſtas intrare creditur, imò & religionem & naturam Dei ſic traducendam polluendámque propinari. De Sibyllis iudicium permitto ſapientioribus: videtur tamen Lactantius & quicunque tanti fecere Sibyllarum oracula, non ſatis originem vnde proceſſerunt iſta attendiſſe. Etenim Virgilius[a] teſtis eſt Sibyllam Cuma-

[a] lib. 6. Aeneid.

Cumanam omnium celeberrimam Sacerdotem Pythiam fuisse ac dæmoniacam: & bona pars istorum oraculorum Saturno solùm, Ioue, Venere, Neptuno personant. Prætereà Ethnicæ fuerunt Sibyllæ omnes & à fide nostra alienæ, quarum neque Scripturæ meminerunt vnquam, neque vllam confirmationem aut approbationem dedit Conciliorum (fuerunt autem ampliùs sexcenta) autoritas. Verùm Lactantius videns apud Ethnicos nihil maiestatem Bibliorum posse, Sibyllinis oraculis tentauit id quod volebat ostendere: quamquam hæc oracula quibus illis adhibebant fidem fortè pro libito fuerunt concinnata. Hos autem Sibyllinos versus qui excussi exstant & Latini per Castallionem facti, nihil quàm summam historiæ Biblicæ continentes. hos ergo Sibyllarum esse ridiculum est credere: cum ne vnus quidem versus eorum compareat quos è Sibyllinis Cicero, Liuius, Porphyrius, Plutarchus, & Græci authores adduxerunt. Verumtamen benefactum eo tempore putauerunt Patres, si Ethnici quocunque modo pertrahi ad religionem Christianam possent: quæ opinio impura est ac iure damnata, cùm Prophetias diuinitus inspiratas cum ijs sit nefas coniungere, quas apud infideles Ethnicos Satanas Sibyllis inspirauit. Aristoteles[a] huius diuinationis & furoris peruestigans causam admirat̃ vehementissimè: tãdemq́ statuit ex antrorũ vapore fieri, vt in Lebadia specu, Trophoniana, Corycia, Pythia, & alijs: sed

[a] lib. de mundo ad Alex.

ſed hæc cauſa ratione nulla nititur. Nam cur hæc potius quàm illa ediderit? cur ex tot centenis ſpecuum millibus ne ſex quidem ediderũt? cur etiam centum annis aut centum viginti ante Ciceronis tempora (vt in libris de diuinatione legimus) edi in ſuis antris deſiuerunt? neq; enim permutata fuerunt antra: qua occaſione Plutarchus [a] eorum Dæmonas defendit obijſſe. Prętereà an iſtud aliquam veritatis cauſam habuerit, eo vapore fieri vt ſpiritus ingrediatur in fœminam, in ſtomacho eius loquatur occluſo ore, aut ore loquat̃ exerta lingua, aut deniq; pudendis? Et veritas tamen cum mendacio ſæpe confuſa deprehendebatur, & cùm oraculum dixit apud Iuſtinum Martyrem, & Euſebiũ,

[a] lib de oraculi. defec.

Μοῦνοι χαλδαῖοι σοφὴν λάχοντες, ἠδ' ἀρ' ἑβραῖοι,
Αὐτογένητον ἄνακτα σεβαζόμενοι θεὸν ἀγνῶς.

id eſt, Soli Chaldæi ſapientiam ſortiti ſunt, & Hebræi Ex ſe genitum Regem colẽtes Deum ſanctè. Taceo myſteria & ſacrificia quæ obſeruabãtur ad exoranda reſponſa, & apud Diodorum & Pauſaniam legimus. Quid verò quòd eos interdum diabolus occidebat qui ſuas adibant ſpecus, niſi aliquid poſtularẽt? Fernelius hiſtoriam recitat cuiuſdam magi, quem, cùm accerſiuiſſet dæmonem, ſuperueniens occidit dæmon: roganti autem ſortilego ſodali iſtius quare occidiſſet eum, id à ſe factũ reſpõdit diabolus propterea quòd à ſe nihil poſtulauiſſet. Ab hominibus enim rogari, orari, & adorari Satanas percupit, & nonnunquam veritatem profert vt mẽtienti ſibi habeatur fides, aut ſi ignorat

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

rat verum, ambages responsat atque ænigmata. Deus autem alium præter se de rebus futuris Lege prohibet consuli, aut alteri haberi fidem, licet id euenerit quod malignus spiritus & diuini prædixerint. Non tamen eam ob causam prohibetur, ꝙ spiritus rerum multarum ignari sint, cùm ipsi dæmones quasi δαίμονες id est, scientes, Eustathio teste, appellentur (qua significatione Hebræi veræ linguę & naturalis magistri appellant ידעבים à verbo ידע nouit, sciuit) contra q̃ Eusebius dæmonas à timore quem inijciũt hominib. dici παρὰ τὸ δειμαίνειν censet: quorum tamen bona pars familiaris est agitq́ familiariter, quàm ob causam Græci δαίμονας πρόσφους nominabant. Ex his itaq́ concludimus nihil in prophetiarum causa accipi aut credi oportere, nisi verbum Dei aut quod omnino cum verbo Dei consenserit, ne si Angelus quidem è cœlo dixerit, nedum quod Satanas inspirauerit. Quamuis autem Christiani Ethnicorum templa ipsamq́ ædem Apollinis exspilauerint atq́ euerterint, nõ tamèn Satanas continuò destitit vires suas nouis idololatrijs artibusq́ magicis exercere, frequentibus nunc vt cùm maximè. Ac olim quidem religionis specie rogabatur: iam verò accurrit non vocatus, & se ratione cæca intrudit in omneis partes inescandis & pessumdandis hominibus. Qui autẽ diabolum non accersit neq́ inuocat, sed exhibentẽ se accipit, is certè non est tanta improbitate omnino quanta ille qui eum aduocat, orat & accipit: verumtamen vterq́ morte dignus est, vterq́ sortile-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

gus. Non ita est homo δαιμονιόλημπτος, qui neq; rogato neque inuocato diabolo possidetur ab eo atque obsidetur: cuiusmodi in Italia inuenias multos, pleraſq; fœminas, pauciores viros, quos tanquam furiosos & agitatos rabie oportet necti. Sic anno M. D. LIV. Romæ octoginta duæ inuentæ sunt, quas Gallus quidã monachus Benedictinorum ordinis voluit eiurare, sed frustra. Scribit D. Fayus [a] Consiliarius in Parlamento, qui tum agebat Romæ, postero die rogatos diabolos cur eas inuasissent respõdisse se fuisse in corpora fœminarum istarum (quæ bona ex parte Iudææ erant genere) à Iudæis missos, indignè (aiebant illi) ferentibus quòd fuissent baptizatę. Quã ob causam Theatinus Papa capitali odio Iudęos prosequens fuisset relegaturus illos, nisi Iesuita quidam liberè defendisset nõ posse hominem quemquam in vllius hominis corpus diabolos immittere. Certum illud quidem, ac ne diabolũ quoq; ipsum nisi Deo permittente posse: hoc permittente potest. Sic in Germania fortasse Kentorpensi monasterio euenerit vt moniales omnes à spiritibus malignis obsiderentur: quibus dicentibus per coquam monasterij Elisabetham Kamam effectum esse, illa agnouit factum, se sortilegam fassa est, & improbis suis precibus sacrificijsq; diabolos in earum corpora fuisse missos: atq; hoc nomine fuit igni tradita. At Romanus ille diabolus Iudæorum accusator nullius nomen detulit. (Non potuerunt autem in tanto virorum mulierũ puerorumq; numero omnes rei esse)

[a] *in lib. Encr gumen.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ei esse) licet dæmoniaci diuersis linguis quas nunquam didicerant loquerentur. Spiritus autem modò fatur velut in stomacho dum os mulieris occlusum est, modò exerta semipedali lingua, modò pudendis: qua in re omnes Athei qui diabolos esse negant coguntur obmutescere. Etenim aut occluso ore, aut exerta & rigente lingua, aut pudendis fari neminem fatentur posse: & mulierem quæ nihil vnquam didicit, doceri à melancholia Græcè Hebraicè Latinéque non ausint dicere: quæ tamen in dæmoniacis inesse constat. Huc pertinet quod Fernelius medicorũ nostra memoria princeps cap. xvi. de abditis rerum causis ignarum furiosumq́ puerulũ à se visum fuisse scribit q Græcè loquebat̃: ac se tum dixisse eum à maligno spiritu possideri. Sunt etiam quæ à diabolo sic ligantur vt solui non possint vincula, sed ea rumpi aut secari sit opus. Est Menilij ad Dammartinum mulier domina Rossa nomine, quę inde ab octauo suæ ætatis anno à maligno spiritu ligari cœpit ad arborem, ad pedem lecti, ad præsepe stabuli, aut altera manu alteri imposita, fune, vimine, seta eqnę caudæ, cannabe: idq́ tanta celeritate vt facto diabolus velocissimum quemque oculorum iactum anteuerteret. Puellam Parisios ductam anno M. D. LII. viderunt Doctor Picardus alijqu'e Theologi, omneisq́ artes suas ad liberandã ipsam consumpserunt: sed nihil effectũ. Hos medicus Hollerius ridẽs dicebat primũ morbũ esse melãcholicũ: posteà verò q̃ oculis suis in frequẽte corona vidit

Στεφυομαν. τεια. Εγγαστρίμυθοι

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

miraculum, puellam inter duas trésve mulieres ſtantẽ exclamare, & illicò ſic vinciri ambabus manibus vt ſolui non poſſet vinculum ac ſecari opus eſſet, malignum ſpiritum confeſſus eſt. Nemini apparebat quicquam, ſola puella albam videbat nubem, cùm ſpiritus vincturus accederet. Eadem ratione quod Magi & Magæ ſibi copulationem carnis cum maligno ſpiritu fatentur intercedere, id cõplures Medici Ephialtas aut Hyphialtas, Incubos aut Succubos eſſe aiunt vel lienteriam: ſic ementiuntur legem Dei, homines in cæca ignoratione continent efficiuntq́, vt grauiſsima omnium ſcelera impunè abeant. Similiter diuinationes pro deliriis habent, quarum tamen euenta ſpectantur adeò mirifica vt nemo non rapiatur in admirationem. Si bene Platonem euoluiſſent iſti, comperiſſent ab eo ſtatui duo diuinationis vel θεομαντείας genera, vnum morbo accidens, alterum dæmonum inſpiratione. Quod enim ſcribit Ariſtoteles nullã foris diuinationem accedere, id philoſophorum omnium exploſit cõſenſio, certiſsimaq́ euertit experientia, prætereà ab opinione iſta diſceſsit idem in libro de mundo quem Alexandro magno dicauit. Non ſum neſcius Platonem, quia legem Dei ignorauerat (nondum enim ac ne poſt quinquaginta annos ab illius tempore ſermone Græca donata fuerat) prædictionem diuinam à diabolica minimè diſtinxiſſe, ſed generatim diuinationẽ vel μαντικὴν definiuiſſe κοινωνίαν τινὰ πρὸς θεὸς καὶ ἀνθρώπους πρὸς ἀλλήλους καὶ δημιουργὸν τῆς θείας καὶ ἀνθρώπων φιλίας, id eſt,

Diuina-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Diuinationẽ esse modum inter Deos & homines communicandi, eorúmque amicitiæ effectricem, quod prophetiæ diuinæ non malè conuenit. Diabolica autem prædictio modò ab expressa conuentione & diaboli atq; hominis cosensu nascitur, modò à diaboli violentia sine morbo hominẽ obsidentis adeò vt diuinet: quẽadmodum Saul à Dæmone agitatus & in furorem versus eo autore diuinabat: nam scriptura (vt antè diximus) prophetiæ voce vtitur. Non rarò etiam malignus spiritus magum immorigerum vexat, in furorẽ agit, & nonnũquam occidit. Sic nobilem à biennio virũ cognoui ad Villerios Costeretanos habitãtem, qui in annulo quem ab Hispano percarè emerat familiarem habebat dæmonem, cui ex sententia animi sui volebat imperare & velut mancipium subijcere: cúmque mendacia plerumq; effaretur dæmon, annulum in ignem iniecit homo tanquam si eodem injici potuisset dæmon & annulo hærere teneretur: sed ex eo tempore furiosum hominem effectum diabolus exagitat. Iudicium legi latum in Ducatu Geldriæ xiiij. M. D. XLVIII. contra magum quemdam Iacobum Iodocum à Rosa nomine, Cortraci natum, qui dæmonem sibi esse inclusum annulo fatebatur: sed addebat se quino quoque die fuisse coactum dæmonem compellare atq; consulere. Multis etiam Sagis mulieribus accidit, si promisso fœdere & fide data Satanæ ipsas aliquando consortij istius tæduerit, nec seria resipiscentia ad Deum conuertantur, vt tun-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

dantur & vexentur nocte mortemq; expetant, vt Iacobus Sprangerus Colonienſis Inquiſitor fidei, cuius operà Magæ non paucæ igne perierunt, literis conſignauit. Equidē cognoui hominem (cuius nomen quia in viuis eſt reticebo) qui mihi indicauit ipſe ſe à perſequente ſpiritu & varijs modis ſe, ipſum obtrudēte plurimū infeſtari, de nocte vellicari naſo, excitari, perſępe percuti, & quamuis rogantem vt ſe ſineret quieſcere non dimitti tamen ſed continenter agitari, dicente ſpiritu, aliquid mihi impera: ideòq; ſe putantē fore vt à ſpiritu ſineretur Lutetiã aduenisſe ſpecie litis ſuæ quam procuraturus venerat, ſi fortè malo ſuo remedium comperturus eſſet. Cùm itaq; animaduerterem non audere hominem ſingula mihi retegere, rogaui quam vtilitatem ex ſeruitute domino huic præſtita percepiſſet: Ad hæc ille, ſe exiſtimaſſe futurū vt fortunas atq; honores adipiſceretur, & res abditas cognoſceret, ſe autem ſemper à ſpiritu falli cùm rem veram ſemel protulerit tria mendacia enuntiante, ſe ne obolo quidem à ſpiritu ditatum eſſe, neque amata potitum, qua occaſione præcipuè ad eum inuocandum venerat, ſe de plantarum animalium lapidúmq; viribus, deq; ſcientiis abditis (prout ſperauerat) ex eo nihil didiciſſe, vrgeri ſolùm verbis vt inimicos vlciſcatur, technam cōſuat, aut ſcelus perpetret. Dixi facile eſſe ab iſto domino liberari, videndum vt eo adueniente ſtatim Dei nomen ad auxilium ſuum inuocaret, & ſe mente pura optimóq; animo ſeruituti Dei addiceret. Ex eo tempo-

tempore non vidi hominem, neq; an pœnituisset potui cognoscere. Hic spiritum paruum suum dominum appellabat: nam Satanas decipiendis hominibus blanda sibi arrogat vocabula, familiaris spiritus, albi dęmonis, parui domini, qa in odio est Satanæ & diaboli appellatio: itaq; plerique Magorum appellant paruum dominum, vt in libro Pauli Grillandi Itali (qui multos adiudicauit morti) memini legere. Diximus de ijs qui malignorum spirituum accersunt opem vt ijs imperent eosq; in sua potestate habeant, & qui vtendos comparant, etsi emptores isti seruitutem miserrimã deprehendunt sibi impositam: tum etiã de ijs qui inuocationes faciunt ceremonijs, sacrificijs, & orationibus ad eam rem accommodis, quarum orationum verba nolui exscribere, cùm tamen plus satis de scripto excusaq; adiectis priuilegijs habeantur, quorũ autores cum suis operibus iustum esset concremari. Quamobrem in hoc nostro opere sategimus vt quicquid mentibus curiosis occasionem experiundi ista scelera præbiturum esset id tectum & occultum permaneret: id solùm quod ad informandos Iudices pertinet, eosq; præmonendos qui in foueam technis Satanę incisuri essent, placuit exponere. Iam dicamus de ijs qui præter inuocatiõem expressis verbis Deo creatori totiq; religioni renuntiant, & seruitute diabolo addicti ab eo obsignantur.

De

De ijs qui expreſsa conuentione Deo & religioni ſuæ renuntiant, & an corpore à Dæmonibus exportentur. CAP. IIII.

DIſcrimen inter Magos obſeruari optimeq; intelligi perneceſſarium eſt propter iudicia quæ variè de eis ferenda ſunt. Hi autem prę omnibus ſunt abominandi qui Deo & cultui eius renuntiant, aut qui (ſiquidem non Deum verum, ſed ſuperſtitioſam aliquam religionem coluerint) ſuæ religioni renuntiant vt ſe conuentione expreſſa dedant Diabolo. Nulla enim eſt religio tam ſuperſtitioſa, quæ homines non coerceat quodammodo in legis naturæ repagulis, vt parentibus & magiſtratibus coniuncto nocendi metu obſequantur: quem nocendi metum ex hominum mente conat̃ Satanas eximere. Expreſſa aũt conuentio modò fit verbis ſine ſcripto modò ſcriptura confirmat̃: cùm Satanas (vt ſuos obſtringat ſibi antequàm impetrent poſtulata ſua) iubet eos, ſi nouerint, inſtrumentum obligationis conficere atq; ſubſcribere, interdum etiam ipſorum ſanguine, prout veteres in ſanciẽdis coniurationibus fœderibusq; vtebantur[a], vt apud Liuium libro ſecundo, & apud Tacitum de Regibus Armeniæ legimus. Sic ergo cum ſuis experitur Satanas. Theophilũ quemdam narratur ſe ita diabolo obligaſſe, & quidẽ obligatione ſanguine exarata. Et nuper etiam anno M. D. LXXI. inter eos quos ille cæcus Lutetiæ ſuſpenſus detulit, fuit cauſidicus cuius prætereo nomen, qui ſe fa-

[a] *Plutarch. in Valerio Publicola.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

se fatebatur obligatione diabolo facta renũtiauisse Deo, & obligationem sanguine suo conscripsisse. Multis præterea iudicijs compertum est reciprocam inter diabolum & Magum obligationem interdum esse ad anni spatium ad biennium, aliúd ve tempus; item esse qui postulent sibi facultatem dari curandi dolores dentium, quartanam, aut aliud malum, ea lege vt alios occidant aut abominanda committant sacrificia. Quòd si ab ijs qui se in totum addixerunt diabolo vt aliquid consequãtur ipse metuerit vt cultum suum deserant, tum nõ satis habet si disertis verbis Deo renuntiauerint, sed notam eis insuper imprimit, vt Danæus in dialogo de sortiarijs obseruauit: qui autem ex animo se tradunt ipsi & quos stare nouit promissionibus, his non indit signum, vt idem autor ostendit. De notis autem quod dicimus tam certum est quàm quod certissimum, & ordinariè Iudicum oculis cõpertum, nisi in locis abditissimis occultẽtur: vt ex Valesio quodam nobili audiui his inter labia notam esse, illis sub palpebris (vt Danæus inquit) alijs in sede si metuunt retegi, plurimùm ad dexterũ humerum, fœminis verò ad femur, sub axilla, aut in genitalibus. Narrauit mihi Albertus Picto Aduocatus in Parlamẽto se quæstioni de veterinario quodam Mago in Theoderici castello adstitisse, in dextero cuius humero comperta est nota, postridie verò à diabolo obducta deletaq; D. item Claudius Deffayus Procurator regius Ribemontij affirmauit notam Ioannæ Haruilleriæ Magæ à

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

se fuisse visam, sed deletam die postero. Cenomānus ille Trisalanus nomine qui à Præfecto prætorio damnatus veniam hac lege impetrauit vt affines eiusdem criminis indicaret, cū in populareis conuentus ducebatur, aut de facie agnoscebat eos quos in Sabbathismis viderat, aut ex alia nota quā ipsi inter se nouerant: atque vt dictum confirmaret, signatos aiebat esse notis quæ in nudis deprehendi possent. Excusi itaque illi quos accusauerat signati deprehendebantur quodam quasi vestigio leporis, sed ex sorte sensus adeò vt vel ad ossa vsq; intima in loco vestigij punctim percusi magi nō persentiscerent. Sed tam multi diuites ac pauperes in isto numero comperti sunt, vt alij effugium alijs comparauerint: itaq; serpsit hoc malum semperq; dissipauit se latiùs, vt reorum impietatem in æternum testatam faciat & conniuētiam ludicum, quibus habendæ quæstionis iudicijq; perficiendi munus fuerat commendatum. Hoc verò mirabilius, quòd plerique Magi non satis esse ducunt Deo renuntiauisse, nisi se iterum in nomine diaboli baptizari curauerint & vocari altero nomine, ex quo fit vt Magis ferè duo sint nomina. Neq; dissimulandum illud, ad efficiendum quingentos Magos vnum sufficere: nā ei qui se addixit diabolo nihil est expeditus ad gratiā eius ineundam & habendā pacem q; vt multos subditos pertrahat: itaq; persepe vxor perducit virū, mater filiā, & iustæ familiæ fic aliquādo perstāt in multa secula, vt infinitis iudicijs fuit cōprobatum. Cuiusmodi familiæ olim in Africa

Africa Italiáq; exstiterũt, quæ solo aspectu vel laudatione homines enecabant, vt Solinus, Mẽphodorus, Plinius, Gellius, & Isigonus scripserunt, & in Problematis Aristotcles annotauit xx. sectione, Problemate xxiiij. veteres ante laudationem præfari solitos eam nocituram nemini: & Itali quoq; dicunt, vbi aliquem plenis buccis laudari audiunt, *Di gratia no gli diate mal d'ochio*: & Magi denique opportunè importuneq; faciunt. Prout enim laus propriè ad Deum solum pertinet, certum est, si quando sic laudat homo vt non referatur ad Deum laudatio, plus æquo exultare eos qui laudãtur & gloriam sibi arrogare, eoq; pacto Satanam plenis velis in præcipitia ruinæ ineuitabilis eos perducere. Sed ad alia veniamus. Doctor Grillãdus Italus & quinq; illi inqsitores, qui de multis Magis in Germania Italiáq; cognouerũt, nihil aliud dictum fuisse tradunt quàm idipsum quod rei euicti in hoc regno confessi sunt, idq; nominatim Lugduni Lochñs, apud Cenomãnos, Pictauiñ, Sanliñ, Lutetiæ. Ioan. Charterius, q Caro. 7. cõscripsit historiã, Guilhel. Edelinũ Sorbonæ Doctorẽ narrat Magi earũ sortiũ fuisse damnatum pridie natalis Christi 1453. confessum se per noctẽ sæpe in Magorũ cõuentus exportatum Deo ibidem renuntiauisse, diabolum hirci figura visum adorasse, & podici eius oscula dedisse. Hoc aũt insignibus exemplis oportet demonstrari, vt intelligatur Canon Episc. xxvi. q. v. Concilij Aquileiensis, à cuius intelligẽtia abluserunt quãplurimi: etsi neq; à Concilio generali

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

profectus est, neq; à Theologis approbatus. Vtigitur id quod diximus illustretur, nullum iudiciũ fuisse puto insignius quàm illud de Maga Lochiana recentissimum. Vir quidam tenuis cùm vxorẽ interdum abesse noctu percipere t, bonamq; noctis partem emanere, prætereà dicentem se aut ad deonerandam aluum egredi aut ad lauãdum cum vicina sua aliquoties falsi euicisset, suspicionẽ concepit de perfida eius libidine, & necem interminatus est nisi locum quò proficiscebatur indicaret. Illa sibi à periculo metuens rem vt erat confessa est, atq; vt explores & videas hæc ita se habere (inquit illa) si volueris, eodem venies: tunc tradidit ei vnguentum quo se vterq; inunxerunt, & pronuntiatis aliquot vocibus diabolus eos Lochijs in arenarias Burdegalenses (quæ à Lochijs minimũ quindecim dierum absunt) exportauit. Vidẽs itaq; vir se in ignota Magorum, Magarum, & diabolorum (humana specie aspectus tamen horrifici) frequẽtia versari, dicere cœpit, Deus mi, vbinam sumus? Hoc dicto, repentè cœtus disparuit: ille verò cernens nuditatem sui corporis oberrauit per agros nudus, donec manè rusticos inuenit qui ipsum in viam deduxerunt. Reuersus Lochias ad Quæstorem rerum capitalium contendit rectà, qui audita probe historia fœminam prehendi iussit: illa verò minutatim omnia quæ diximus confessa est, & vltrò agnouit peccatum. Lugduni quoque ante paucos annos mulier potens comperta est, quæ surrexit de nocte accendit lucem, arrepta pyxide

inun-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

inunxit ſeſe, & poſt voces aliquot elata eſt: hos ritus fieri obſeruans mœchus qui cum ea cubauerat lucernam capit, perueſtigat vndique: & ea non inuenta cùm ſolam vnguenti pyxidem reperiſſet, curioſo animo exploraturus quid vnguentum poſſet fecit prout fieri animaduerterat, ita ſtatim elatus comperit ſe cum Magorum cœtu eſſe in agro Lotharingiæ, & conſternatus eſt: Sed cum primùm Dei opem implorauit, euanuit totus cœtus, ille verò ſolum nudumq; ſeſe comperiens Lugdunum reuerſus eſt & maleficam accuſauit, quæ confeſſa rem totam igne periit. Idem quoq; nobili cuidam viro non ita pridem ad Melodunum accidit, qui & molitoris verbis & ſua ipſius curioſitate adductus cœtum maleficorum adiit: ſed quoniam perhorreſcebat metu, quamuis non inuocaret Deum, Diabolus maxima voce inclamauit, quiſnam hic metuit? Sic volente nobili viro diſcedere, ex oculis abſceſsit cœtus. Atq; hic reuerſus indicare Magũ ſtatuerat, ille verò præmonitus ſibi cõſuluit fuga. Quod de timore diximus, ex iudicio magarum Valerianarum in Sabaudia commodè poteſt intelligi: vbi fatebatur filia cùm parẽtes primò ad cœtus ſuos eſſent ipſam deducturi, vt momento efferrẽtur baculum ſibi ab eis fuiſſe datum quẽ femoribus ſubderet, eosq; indixiſſe vt ante omnia ſibi caueret à metu: ſic cum parentibus ſtatim exportaram eſſe. Hoc iudicium in poſtrema editione libri Danæi fuit excuſum typis, quod anno M. D. LXXIIII, fuerat confectum, vt poſteà demõ.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſtrabimus. Sunt qui ſartaginem aut æneum vas aſiquod argenteúmve deferant ad feſta ſua ſolennius celebranda: quo ſpectat ille articulus Salicarum legum capite lxvij. *Si quis alterum hæreburgium clamauerit, hoc eſt, ſtrioportium aut qui æneum portare dicitur vbi ſtriæ concinant, & conuincere non poterit, ſoluat ſolidos lxv.* hic enim *ſtria* & *ſtriges* vocabula deſignãt magas quæ dæmonas proſequuntur. Olaus magnus libro iij. cap. xi. ſcribit apud Boreales populos locis compluribus iſtas Magorũ dæmonúmque ſaltationes cõſpicuas eſſe. Idem in monte Atlante plerumq; fieri tradunt Mela libr. iij. Solinus lib. xxxvij. cap. xliij. & Plinius lib. v. cap. i. Nec abſimile eſt quod apud Paulum Grillandum Iurecoſ. Italum legimus, qui de multarũ maleficarum factis cognouit atq; iudicauit: anno M. D. XXVI. non procul à Roma ruſticũ extitiſſe, qui poſtquã nudam vxorem ſuam ſe inungentem vidiſſet noctu, ſublatáque oculis domi nõ inueniſſet, eam poſtridie arrepto baculo non deſtitit percutere donec rem ex veritate fateretur, quod illa faciens veniam ſibi dari poſtulauit. Hic veniam ea lege dedit vt ſe in cœtum vxor deduceret. Ea poſtero die virum vnguento ſuo curauit oblini, ſic vterque inſidentes hircis peruenerunt in cœtum velociſsimè. Virum autem vxor præmonuerat à nomine Dei planè abſtinendum eſſe, niſi per ludibrium blaſphemiáve diceretur. Nam hac in re omnes conſentiunt, eum qui baiulatur ſi Deum nominauerit in media via repentè deſeri: vnde oſtendi-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

oſtenditur nihil vnguento effici, ſed Diabolum e-cyus Euro deportare (prout Auguſt. inquit, Dæmones auiũ volatus incredibili celeritate vincũt) ac multo etiam velocius Angelos, quib. propterea ad pernicitatẽ eorũ maximã & ἀκαταλήπτου figurandam ſenæ alæ in Scriptura ſacra tribuunt. Hũc igitur in cœtu verſantẽ mulier ſeorſim aliquantiſper iuſsit cõſiſtere, vt myſteriũ totum cerneret, donec ipſa caput illius cœtus ſalutauiſſet ornatum Principis amictu magnificentiſsimo, maximáq; virorum & mulierum corona cinctum, qui honorem clientelarẽ ſinguli exhibuerunt domino. Hoc facto ſaltationẽ inſtitui in orbem vidit ore extrorſum obuerſo, ita vt non viderent alter faciẽ alterius, quod in popularib. ſaltationibus receptũ eſt: fortè eo cõſilio vt alij non poſsint alios commodè obſeruare atque agnoſcere, quos illi indicent ſi ad iudicum manus peruenerint. Quod etiam Triſcalanus Magus cui Rex Carolus ix. Veniam dedit vt ſocios indicaret, adſtante magna procerum turba expoſuit Regi: Magos in ſuos cõuentus exportari, innumeras eorum adeſſe copias qui adorãt hircum & poſteriores illius partes oſculant: tum aduerſis tergis non videntes inter ſe ſaltare: deinde cum diabolis virili & muliebri forma coeuntib. copulari. Poſt ſaltationẽ inſtratæ fuerunt menſæ, cibi appoſiti. Mulier tũ admouit virum vt Principẽ ſalutaret: deinde vt cum alijs accubuit menſe videns cibos inſulſos eſſe & in menſis deſyderari ſalẽ, clamauit continẽter donec ſal (vt videbat)

alla-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

allatus esset, quem antequam gustauisset dixit, *hòu laudato sia Dio pur e venuto questo sale*, Iam laudet Deus, cùm hic sal aduenerit. Hoc dicto abierunt statim ab oculis omnia, homines, cribaria, mẽsæ: ipse solus remisit nudus, affectus ingenti frigore, nesciens vbi locorum esset: cùmque illuxisset dies, pastores nactus est, à quibus rogans vbinam esset cognouit se in Comitatu Beneuentano agere opima ditione Papæ. Hæc sub nuce gesta ad centesimum milliare ab vrbe Roma: vnde proficiscens ille panẽ & amictum coactus est mendicare, & octauo demum die macer atq; exhaustus peruenit domum, vxorémq; detulit, abs qua accusatæ aliæ & veritatem confessæ viuæ igni fuerunt traditæ. Idem autor est anno M. D. X X X V. adolescentulam in Spoletano Ducatu tredecim annos natã à vetula quadam in Magorum cœtum sic perductam esse, miratámq; conuentum adeò numerosum dixisse, *Dio benedetto, che chosa e questa?* Deus benedicte, quid hoc rei est? Simul atq; pronuntiasset ista, euanuisse omnia: miseram diluculo à quodam rustico inuentam ei rem totam enarrasse: eum deinde ad suos puellam remisisse, & Magam ab ipsa accusatam igne sublatam esse. Quod autem hic narrat conuẽtus sub nuce ingente habitos, ex historijs compluribus annotaui & ex iudicijs, loca à Magis ad suos conuentus destinata aut certis arboribus aut crucibus plurimum insigniri. Sic in Magarum Pictonicarum iudicio fuit deprehensum conuentus ad crucem quamdam tota regione celebrem haberi solitos,

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

solitos, quò ante annos centum olim cõuenerant, vt Saluertus Præses exactis veteribus & centenarijs se mihi narrauit comperisse. Malberij quoque ad Lomagniense Bellomontium octauo ad Tholosam milliari Magorum cœtus & saltationes compertum est ad crucem artocreatis haberi solitas, vt alijs locis fuit factitatum: & Magarum vna Beronda nomine, cùm propè esset vt igni traderetur, contendens cum nobili quadam fœmina quæ negabat se interfuisse, dicebat huic, *No sabes pas tu que le derrain cop que nous hemes le baran a la Croux do pastis, tu portaos lo topin des poudoux?* An ignoras cùm postremò saltationem faceremus ad crucẽ artocreatis te portasse poculum venenorum? Hæc autem Beronda viua exusta est. De exportatione autem, post vnctionem transuchi Magos legimus, vel sine vnctione sæpe, hirco, pegaso, scopis, baculo, vel sine baculo & iumento vilo, alios nudos (vt pleroſque ad se inungendum nudos esse ostendimus) alios amictos, hos noctu, illos interdiu, plurimũ tamen de nocte, illos ea nocte quæ inter diem Lunæ & Martis interuenit: cuius rationem suo loco dicemus. Huc pertinet quod Paulus Grillandus libro de sortilegijs scribit se anno M. D. XXIII. à nobili quodam viro fuisse rogatum vt in castellum S. Pauli, (quod Spoletani Ducatus est) veniret, & de tribus Sagis mulieribus cognosceret. Earum minimam fretam sponsione suæ liberationis fuisse confessam se iam ante annos XV. à vetula Saga in Magorum cœtum deductam esse, vbi Diabolus in-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

terfuit, quo autore Deo, fidei, & religioni ſuæ renuntiauerit, iuramento cauens ſe fidelem fore & diaboli mãdatis obſequuturam, idq; manu libro obſcuriſsimam ſcripturam habenti impoſita: item ſe ad ſolẽnitates nocte & ad ferias cùm imperabũtur venturam, & quoſcunq; poſſet eodẽ adducturam: diabolum ipſi vicisſim lætitiam æternamq; felicitatem ſpopondiſſe. Ampliùs confeſſa eſt ſe ex eo tempore necem hominibus quatuor intuliſſe, pecori ſæpenumerò, & fruges calamitate deuaſtaſſe: Siquando ipſam die ſtato contigiſſet ad cœtus nõ accedere ſine vera certaq; excuſatione, ſe ita de nocte fuiſſe vexatam vt nec ſomnum caperet nec quietem vllam: Cùm proficiſcendum illuc fuit, ſe viri vocem audiuiſſe, quem ~~paruum dominum~~, aut etiam interdum magiſtrum Martinetum appellabant: itaque ſimulac ſe vnguento quodam obliuiſſet, hircum qui præſtò ad portam aderat conſcendiſſe quem tenebat pilo, eóque hirco ſub magnam illam Beneuentanam nucem vbi innumeros offendebat Magos tranſuectam eſſe: ibi fide Principi data ſaltari, tum menſis accumbi, poſtremò quemque dæmonem cum eo eave cuius præerat cuſtodiæ copulari: Hoc facto ſingulos ſuo dæmoni inſidentes reuolare: priuatim verò diabolum intra parietes domeſticos adorare. Hæc vbi fuiſſet confeſſa & cum duabus alteris comparata, aliæ prætereà fuerunt accuſatæ, quæ confeſſæ culpam cum ſuis pulueribus & vnguentis viuæ fuerunt crematæ. In libro quoq;

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quoque tertio, Antonij de Turquameda Hiſpani aliam inter cæteras hiſtoriam recentem legimus, voluiſſe Magum quemdam ſocio ſuo perſuadere fore ipſum beatiſsimum omnium, ſi crediderit ipſi & magorum conuentus adiuerit: vt autem conſenſit ſocius, Magum de nocte poſt aliquot voculas manum ſocij prehendiſſe, & vtrumque elatum in aera procul fuiſſe in cœtū tranſuectos, in quo viri & mulieres innumerę circūſtabant thronū cui maximus inſidebat hircus: ad hūc oſculādum omnes acceſsiſſe *en la parte maſuzia que tenia* (qui ſciunt Hiſpanicè, eam partem eſſe intelligunt quæ honeſtè non poteſt nominari) Nouitiū cùm videret iſtud, ſocio dixiſſe, amitto patiētiam, & inclamaſſe repentè *Dios a muy grandes bozes*, ait autor. i. Deum voce q̄ maxima: tunc irrumpente turbine procellaq̄ vehemētiſsima diſparuiſſe omnia, illum ſolum ſubſtitiſſe, & triennium totum conſumpſiſſe antequàm in agrum ſuum reuerteret. Apud Cenomānos nuper cremati ſunt plurimi, qui ſe in ſabbatha ſua perſæpe abiuiſſe & ea quæ antè diximus commiſiſſe fatebantur: his acta forenſia plena ſunt, & iudicia recens huc illuc tranſmiſſa, quæ ita nota ſunt vt breuiter contentus indicaſſe præterire malim ad cætera: Minimùm enim triginta magi inuidia inter ſe perciti alter alterum incuſarunt, quorum confeſsiones vno ore teſtificabantur tranſuectionem, adorationem diaboli, ſaltationes, & religionis abiurationem. Recens quoq̄ iudicium exſtat in Valerianas Magas

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Sabaudiæ confectum anno M.D.LXXIV. cuius historiam summam Danæus copiosè satis pertexuit, vnde similem sui diabolum semper esse constat: nam ex earum confessionibus & comparatis earum sermonibus inter se commissarum videtur corporis exportatio baculo solùm innitentis sine vnctione, tum abiuratio Dei, diaboli adoratio, epulum, pudendorum Satanæ (qui apparebat specie pecudis) deosculatio, obligatio de perpetrandis malis innumeris, pulueris in quemq; subministratio: ab vna nefariam hanc artem triginta annis fuisse exercitam: interdum se diabolum tetrũ horrificumq; valde humana forma ostendere. De cibarijs autem hominibusq; euanescentibus habemus apud Philostratum Lemnium Græcum autorem testimonium, Tyanæum illum Apollonium domum quandam ingressum vbi hilaria sua exercebant Magi, eis interminatum esse, omniaq; disparuisse illico, mensas, cibaria, homines, supellectilẽ, & adolescentem vnicum quem Magi recens deceperãt in eo loco substituisse. Ne procul abeamus, viuunt adhuc memoria nostra plurimi qui Comitem quendam Aspremontensem norunt omneis domum ad se venienteis tractare magnificè excipereq; solitum, adeò vt accurati cibi, officia, omniumq; rerũ copia summopere turmis eò diuertentibus satisfacerent, sed homines illos & equos, cũ primùm ab eo exibant, fame & siti oppressos esse: quod de multis adhuc superstitibus me audire memini. Ita fuit Matisconensis Comes Magorum sua

ætate

ætate facilè princeps, quem historiæ nostræ [a] aiunt excipientem prandio frequentem conuiuarum numerum ab homine foras euocatum esse, atque (vt non audebat homo Satanæ refragari) equum nigrum præ foribus exspectantem reperisse, quo ille statim cum suo homine transuectus disparuit, nec vnquã ex eo visus est. Idem Romulo ad Capreas paludes accidisse Plutarchus autor est, eum irruente turbine è medio sublatũ esse, nec deinde visum, vt procerum turba, quæ illi ad latus adstabat, confirmauit: quod vt Plutarchus probet, similia duo exempla adijcit, Aristeæ Præconnesij & Cleomedis Astypalæi. Nec aliter Apollonio Tyanęo fuisse factum scribit Philostratus, vt hoc pacto eum dijs accensęat qui maximus ætatis suæ Magus habebatur. Sed quoniam hoc factum multi autorate nationalis Concilij, ac potius Conciliabuli Aquilejensis volunt defendere cuius antè meminimus, placet iam Theologos [b] annotare, qui vno cõsensu docent Magos à diabolo corpore exportari. Multas complurium populorum atq; nationum autoritates apponimus, vt illustretur amplius veritas tam multis totiesq; probatis exemplis, idq́ue non per somnia & deliria, sed per iudicia contradictoria, per mutuas coreorum accusationes, ἀντιπαραθέσεις, repetitiones, euictiones, cõparationes, confessiones, condemnationes, & executiones iuridicas. In quibus vnum habuit Germania exemplum memorabile, quod Ioachimus Cameracensis narrat libro de natura dæmonum. Cùm fortè lanius

[a] Hugo Floriacensis.

[b] Augustin. lib. 10. & 21. de ciuitat. Dei. Thomas in summa secũda secũdæ q. 95. artic. 5. tit. de supe. & in tract. 40. pri. par. q. 8. ti. de mira. & q. 16. arti. 5. & 6. & tit de Præmõ. Bonauẽ. in 2. sent. di. 19 q. 3. Paul. Grillãdus li. de sortil. sec. 7. nu. 4. Sylueſter Prier. in tract. de ſtrigib. dam. lib. 1. c. pen. & lib 2. c. 1. Sprenger in malleo maleficarum.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quidam per ſyluam de nocte iret, ſtrepitum & ſale tationes exaudiuit: re itaq; perueſtigata accedens pocula vidit argentea quæ, vt magi & diaboli diſparuerunt illicò, accepit lanius & poſtridie ad magiſtratum detulit: ſic illi quorum ſigna poculis inerant accuſauerunt alios citati in ius, & omnes ſupplicio digno affecti ſunt. Alterum exſtat exemplũ inſignius executionis illius quæ facta eſt Pictauii anno M. D. LXIIII. cuius executionis hiſtoriam cùm à multis in eodem loco, tum etiam à Picto num Præſide Saluerto didici (qui tum ad iudicium ferendum cum Dauentonio Pictonum Præſide & iudicibus alijs fuerat accitus) & omnes in ea regione tenent. Tres viri cùm fœmina vna Magi damnati & igne concremati ſunt viui, cùm fuiſſent euicti necis hominibus plurimis pecudibusq; importatæ opera (vt fatebantur) diaboli ſubminiſtrantis puluere quos humi ſtabulorum, ouilium, domorumq; limini ſubdebant. Narrauerunt autem iſti ſe ter in conuentum maximum ſolitos proficiſci, quò conueniebant Magi innumerabiles ad compitalem quamdam crucem quæ ipſis vſum præbabat ſigni: ibi præeſſe hircum ingentem nigrum, ad ſtantes ratione humana compellantem, in eius amb itum ſaltare omneis, tum vnumquemq; poſterio res illius partes cum ardente candela oſculari: hoc facto, hircum abſumi igne, de cuius cinere ſingulos capere, vt eo bouem inimici necarent, huius ouem, illius equum, hunc hominem languore, illũ morte afficerent: poſtremò diabolum voce terribili

bili hæc verba intonare, vlciſcimini vos, aut mortem oppetetis: ita ſingulos ope diaboli redire quà venerãt. Non eſt aũt leuiter prætereundũ illud, q̃ ter q̃tannis ſacrificiũ iſtud diabolo tenent facere: imitantur enim ſacrificiũ hirci lege diuina imperatum, Leuit. xvi. & præceptũ illud vt mares ſinguli ter quotannis ſolennibus feriis compareant corã Domino. Amplius dicebat Præſes Saluertus vir clariſsimus, apparere ex actis veteribus Magos iã ante annos centũ de eadem cauſa fuiſſe damnatos & parib. confeſsionib. idq̃ eodem loco ad crucem eandẽ geſtum Horũ duo reſipuerunt, & duo in pertinacia ſua ceſſerunt vita. Iudiciũ quoq̃ legi in Magas Potezanas latũ, q̃ mecum Adrianus Ferreus generalis vicarius Regis apud Laodunenſes communicauit. In eo cõfeſsio illarũ exſtat eiuſmodi, ſe propè Logniũ ad Frenquiſanũ piſtrinũ certis vocib. quas reticebo, pronũtiatis cũ ſcopis delatas eſſe: ibiq̃ alias ſcopis ad manũ inſtructas & cũ eis ſex diabolos quorũ habent nomina inueniſſe: poſtq̃ Deo renũtiauiſſent, diabolos humana forma ſed tamen aſpectu teterrimos oſculatas adoraſſe, tum habentes in manibus ſcopas ſaltauiſſe, poſteà diabolos rem cũ fœminis habuiſſe, ipſas verò pueres enecando pecori poſtulaſſe: poſtremò conſtitutum fuiſſe vt eodem poſt octiduum ineunte nocte conuenirent ad diem Lunæ, cumque tres horas illic ſubſtitiſſent fuiſſe reportatas. Vnum omiſeram, teneri Magum quemque malefactorum ſuorum rationes exponere, aut cædi, niſi fecerit,

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

fecerit, grauissimè. Hoc mihi Bouin⁹ Castelli rusſi præfectus Biturigũ nomine delegatus apud Blesenses affirmauit, Magam se iudice crematam fuisse, quam filia accusauerat quòd ipsam in conuentus deduxisset mater & diabolo instituendam obtulisset: hæc inter alia scelera istud confessa est se saltasse in hirci ambitum, & tandem singulos rationes rerum à postremi cœtus tempore gestarũ reddidisse, & qua in re puluerem occupassent. Hic ictum à se infantem aiebat, alter equum, ille arborẽ. Vna autem nihil ab eo tempore feciſſe comperta frequentes ictus accepit baculo ad plantã pedum, & ab alijs omnibus derisa est. Addebat illa puluerem sæpe recentum haberi oportere. Huic simile est quod in altero Magæ iudicio legimus, quæ se fatebatur minimè quieſcere nisi quid mali quotidie committeret, saltem vt vasculum diffringeret: sed cùm hera ipsius frangentem de industria vas terreũ deprehendisset, tum rem confessa est & addicta morti, quia dicebat nullam sibi omnino quietem esse nisi aut enecto homine aut perpetrato malo: Quibus ex rebus apparet nõ puluerem, sed Satanam esse qui ruinam solùm generis humani appetit, & coli frequenter atque adorari cupit: cùm plerumque puluis vnum duós ve pedes interram demergatur. Memini Furnerium virum doctum Aurelienſem consiliarium mihi dicere vulgò sermonem esse & quidem compertum Magarum conuentus haberi ad Cleriacum, & diabolos illic quicquid varijs in regionibus agitur nuntiare, quia

quia singula hominum facta referunt velut in commentarios: atque hic diuinandi modus quo vtuntur Magi. Illa autem Maga cuius meminimus à sententia lata noluit prouocare, dicens se mortem anteponere tantis diaboli cruciatibus, à quo non poterat vel momento quiescere. In primis verò illud obseruandũ est nullum haberi conuentum in quo non saltetur: sic Longuianæ Magæ inter saltandum canebant, har, har, diabole, diabole, sali huc, sali illuc, lude hic, lude illic: dicebãt aliæ, Sabbath Sabbath, id est, dies quietis festus, elatis sursum manibus & scopis, tum vt testificarentur certò quanta alacritate animi studioq; colerent diabolum atq; adorarent, tum vt adorationem quæ deberur Deo effingerent. Priscos enim Hebræos in tẽplũ apportantes munera cùm prope altare accederent saltauisse cõstat, vt optimè Dauid Kimhi [4] de voce [2] in Psal. 42
חגג significante festum & saltationem annotauit: Dauidẽ quoq; ad testificandam lætitiam animi sui cùm præiret arcæ canentem Psal. xlvii. & psallentẽ saltauisse. Saulem etiam legimus à Samuele ad prophetas ablegatũ esse saltantes & laudãtes Deum instrumentis musicis, prout musica hominib. ad Dei laudes læto & hilari animo potissimùm eferẽdas fuit attributa: sed corporis motus nihil habebat insolens, quin potiùs lenitas illius animum in cœlum quodammodo extollebat, quod officiũ est Deo acceptissimum. Nõ potest enim quisquis Dei laudes ista alacritate prædicat, non abripi amore & zelo honorandi Creatorem suum. Ita sin-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

gulis Psalmorum locis vbi legitur Sela(legitur autem sæpissime)qui canebãt illud,vnà cum cõpore attollebant vocem, vt Dauid Kimhi Hebræis commentarijs in Psalmos notat:etsi eandem vocẽ Chaldæus æternitatem exponit, Symmachus & Theodotion διάψαλμα. Abrahã Abben Hezra נצח id est,verè:vtut sit,cantores tamen ad vocis huius enuntiationem assurgebant. Priscarum autem saltationum vestigia quædam hodiernæ supplicationes videntur ostendere,quibus populi etiam omnes in suis sacrificijs & solennitatibus vtebãtur. Scribit Moses Maymonis Persarum filias nudas saltare,& instrumentis psallere. Magorum verò saltationes homines furiosos reddunt, & fœminis abortum faciunt: quemadmodum de saltatione illa ex Italia in Galliam per Magos inducta, quam voltam nominant, optimo iure potest prædicari, huic saltationi præter insolentes ac impudicos motus hoc inesse mali, quòd homicidia & abortus innumeri ex ea accidunt:quod in republica in primis consyderari oportet, & seueriſsimè prohiberi. Itaque Satanas, eo quòd Geneuæ saltationes ante omnia sunt odio, puellam Geneuensem sic instituerat, vt quoscunque virga ferrea ab ipso tradita attingeret eos ad saltandum compelleret: atque hæc iudices ludificabatur dicens se necari ab ipsis non pòsse, neque vnquam voluit resipiscere donec ad mortem damnata esset. Hoc factum ab homine didici qui interfuit: addebat autem eam simulat-

que

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

que fuit comprehensa, metu & trepidatione maxima fuisse consternatam, dicendo se ab hero suo deseri, ab eo promissionem de morte non oppetenda accepisse, eúmque ab ipsa sed sola percipi. De furore autem, omnino constat non alios quàm furiosos & væsanos homines tripudiationibus istis & & saltationibus violentis vti, neque magis expeditam eis curandis rationem esse quàm vt sedatè grauiterque cogantur saltare, vt Germania facit insanis ex eo morbo laborantibus quem sancti Viti & Modesti vocant. Vt caput absoluam, conclusionem cuiusdam disputationis apponam factæ coram Sigismundo Cæsare, quam Vlricus Molitor in libello ea de causa conscripto retulit: nam in ea ex infinitis exemplis iudicijsque fuit constitutum Magos verè à Satana corpore animoque deportari. Historia quidem Euangelij exponeretur ludibrio si vocaretur istud in dubium, an diabolus de loco vno in alterum deportet Magos: cùm in Euangelio dicatur Satanas Christum in cacumen templi, ac deinde montis transtulisse. Plericq; enim Theologi ac eruditissimi sentiunt corpore & animo verè Christum exportatum esse: Abacuc item Prophetam fatentur & corpore & animo translatum fuisse in Babyloniã, similiterq; Philippũ Apostolum vtroq; vectum. Ex quib. Thomas Aquinas eruit, si id in vno potuit, in alijs eiusdem naturæ & ponderis fieri potuisse: hoc illius argumentum in caput Matthæi quartũ.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Apud Philostratum etiam Græcum autorem legimus, Apollonium Tyanæum à Nili fontibus in Æthiopia fuisse breui spatio Romam exportatū, id est (vt rectà contendas) in bis millesimum quingentesimum milliare: item Roma Corinthum, Smyrnaq; Ephesum. Ioannes Theutonicus sacerdos Halberstadiensis Magus eo tempore celeberrimus, anno M. C C. L X X I. media nocte tres Missas cecinit, vnam Halberstadij, alteram Moguntiaci, tertiam Coloniæ. Pythagoram item narratur transuectum fuisse Metapontum Thurijs. Quin Vierus ipse Magorum defensor affirmat verum esse certitudine quadam scientiæ, scire se multos homines ex vna regione in alteram momento sic translatos esse. Hæc ipsius verba libr. ij. cap. viij. de prestigijs dęmonum, & lib. iij. cap. xij. Sed quia nonnullis videtur spiritu solùm translationem fieri, nunc de spiritus raptu dicendum est.

De ecstasi aut raptu Magorum, & ordinaria illorum cum Dæmonibus frequentatione. CAP. V.

EX ijs quæ de translatis corpore animoq; Magis docuimus, & ex tam frequente experiētia exemplisq; memorabilibus, cernitur velut meridie, & palpatur eorum error qui Magorum translationem statuunt esse imaginariam, neq; aliud definiunt quàm ecstasin, exempli gratia visum Ezechielis,

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

chielis adducentes, cuius ſpiritus è Babylonia abreptus eſt Hieroſolyma: quod viſum aut vera animi ſeparatione fieri potuit, aut ſine ſeparatione accidere. Ac Hebræi quidem in arcana ſua Theologia animas electorũ Deo per Angelos offerri tradunt quadam abſtractione, homine tamen ſuperſtite: atq; huc adducunt locum Pſalmi cxvi. pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius, quam iucundam mortem in Phædone dicere videtur Plato. At non propterea à veram corporis & animi translationem per bonos ſpiritus & malos fieri negandum eſt. In exemplum Eliam & Henocum corpore apreptos adducimus, & Abacuc opera Angeli in leonum foueam corpore importatum. Quòd ſi in antecedentibus exemplis non verè fieret corporis exportatio, qui potuiſſet Lochianus ille à lecto in Burdegalenſib. arenarijs ſe deprehendere? Lugdunenſis in Lotharingia? Græcus ille Plutarchi Crotone ad Neapolim, vbi milliaria ampliùs centũ oportet transfretari? qui ſexcenta alia huiuſmodi perfici? Thomas Aquinas, Durandus Heruæus, Bonauentura Tarantaſius, & Geraldus Odetus, qui in ſecundum librum diſtinct. viij. Magiſtri ſententiarum quæſtionẽ hanc explicarunt, omnino confirmãt corpora à Diabolis naturãli potentia de loco in locum tranſportari. Quãquam raptus ille, vt vocant, ecſtaticus plus habet admirabilitatis iudicio meo, quàm corporis exportatio. Etenim ſi poteſt diabolus, vt fatentur illi, extra corpora ſua animos abripere: nónne fa-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

cilius est corpus animumq; sine distractione & disparatione partis ratione prędita devehere, quàm alterum ab altero nec interueniente morte dividere. Quamuis autem immortalitatis animarũ certissima testimonia & indubitatę demõstrationes suppetant, hoc tamen in validissimis & maximis numerari mihi videtur oportere, adeoq; sufficere si bene probatum fuerit (vt profectò historijs, iudicijs, repetitionibus, testium comparationibus, conuictionibus, confessionibus, & executionibus infinitis fuit comprobatum) sufficere igitur reuincendis Epicureis & Atheis: adeò euidenter docet humanum spiritum essentiæ immortalis ẽsse. Hypothesis enim Aristotelea libro secundo de anima sic optimè demonstratur, animam siquid sine corporis adiumento potest immortalem esse: & altera hæc similiter, animam immortalem esse si à corpore potest separari. Isti autem infidi, qui neq; potestatem Dei neque spirituum naturam credunt, eam quam vocamus animam esse dicunt vinculum harmonicum formamque catholicam ex singularibus humorum aliarũmque humani corporis partium formis resultantem: quod certè planè absurdum est, hominis formã (quam omnes Philosophi puram & simplicem fatentur esse) ex compluribus formis componere. Ecstasin verò definiunt somnum melancholicum, quo vires animæ ita sepultæ sunt vt mortuus homo videatur: rem ridiculam, cùm plures Magi, Olao magno teste, in Noruegia, Liuonia, Borealibusq; partibus quàm in reli-

in reliquo orbe terrarum exstent: & quod de Satana apud Esaiam prædicatur, ~~Ascendam super Aquilonem, ero similis Altissimo, ad eam potestatem referri possit quam Satanas in~~ Boreales præcipuè populos exercet, famosos Dæmonum Magorumque nomine: prout etiam in tota Scriptura legimus venturum ab Aquilone malum, Sapientiæ ij. Esai. xiiij. xli. & xlix. Ierem. xxxiiij. iiij. vi. xiij. xv. xxiij. xxv. xlvi. xlvij. l. & li. Ezech. viij. xlviij. Dani. xi. Zachar. ij. ~~at populus iste minus quàm quisquam alius habet melancholiæ~~: sunt enim ~~omnes flauo capillo aut coloris ruffi~~. Quam obrem istos necesse est ignorãtiam suam agnoscere: nam Solenem quendam Plutarch. Plinius Hermotimum Clazomenium, & Præconnesium philosophũ atheon Herodotus ita abreptos fuisse tradunt in excessum mentis, vt corpora eorum mortua & sensus expertia subsiderint, itaq; postratum Hermotimi corpus ab inimicis captũ, occisum, & crematũ esse[a]. Scripsit Hieron. Cardanus[b] se cũ luberet, p ecstasin extra corpus rapi adeò vt corpus maneret ἀναισθητόν, Ego verò eos qui volũtariè inter vigilandum patiuntur istud Magos esse cõfirmo: & Cardanus ipse fatetur[c] patrem suum triginta annos familiarẽ spiritum habuisse. Sic plerumq; patres sortilegi informant liberos vt in mentis excessum rapiantur: quò pertinet illud Virgilianum de Maga Æneidos sexto, quæ se promittit soluere mentes. Nam reuera anima vegetatiua, vitalis, & animalis permanet, quamuis soluti sint sensus, motus,

[a] Plin. lib. 2. cap. 52.
[b] in sua Gen.
[c] in lib. de rerum variet. ad finem.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

motus, & ratio. Exstat recens historia Magiæ naturalis à Neapolitano, qui rem narrat à se in muliere Saga fuisse exploratam, quæ postquàm se vnxisset nudam λειποθυμῆσαι & sensu destituta cõcidit, reuersaq; post trium horarum spatium in corpus suum multa è regionibus varijs nuntiauit, quę vera deinde comperta sunt. Sed autor libri digni incendio rationem rei istius gerendæ explicat. Hac arte Satanas erga eos vtitur qui nolunt retegi, siue propter familiæ amplitudinem siue propter alias causas non audeant magnos conuentus accedere. Ex Turettano Præside audiui Magam à se in Delphinatu visam quæ viua fuit concremata: hanc ergo cubantem ad ignem, manente domi corpore in ecstasin abreptam esse, & quia nihil intelligebat, grauissimis virgæ ictibus ab hero percussam, tum etiam vt viderent an de hac vita decessisset, ignem partibus quæ maximè valent sensu, fuisse subiectum, nec propterea euigilauisse: eam itaque iacentem ab hero heraq; mortuam esse existimantibus ibi derelictam esse: manè iacẽtem in lecto inuentam: quod cùm miratus herus quęsiuisset quid rei contigisset ipsi, exclamantem suo sermone dixisse, Ah, here, quàm verberasti me? Id hero apud vicinos narrante aliquem dixisse, Saga est: ideoq; nõ destitisse herum, donec illa rem fassa indicauisset se animo cœtum Magorum adiuisse. Sic alia insuper scelera quæ perpetrauerat agnouit, & igni fuit tradita. Iacobus Sprangerus Inquisitor, qui de permultis Sagis quæstionem habuit, eas scribit confiteri, se,

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

fiteri se, cùm visum est, spiritu abripi, sin aliter videatur etiam corpore. Exemplum nostra memoria apud Burdegalenses alterum habuimus anno M.D.LXXI. cùm in Magos Galliæ instituta esset persequutio. Vetula quædam Burdegalensis Maga apud Iudices confessa est se cum alijs per hebdomadas singulas fuisse exportatam, vbi magnus hircus adorat, quo autore abnegabant Deum, se Diabolo seruituras spondebant, singuli pudenda illius osculabãtur, & post saltationes pulueres accipiebat quisq;. Tum D. Belotus libellorum supplicum magister, dicente Maga se nihil posse nisi è carcere educta esset, volens rei veritatem explorare, eam educi iussit: & illa cum se nudam certo adipe inunxisset, velut mortua exspersq; sensus corruit, deinde post horas quinq; reuersa exsurgensq; permulta narrauit quæ varijs in locis ita habere vt dixerat comperta sunt Hanc historiam mihi quidam Comes equestris ordinis narrauit qui adhuc viuit & isti experientiæ interfuit. Id in Borealibus partibus frequentari Olaus testis est, & amicos ecstatici studiosè corpus obseruare donec cum dolore ingente reuertatur, & annulum, literas, cultellumve eius qui milliaribus trecentis abest ab eo reportari. Æquè admirabile est iudicium illud Magorum septem quod anno M.D.XLIX. apud Nãnetas didici. Cùm igitur isti coram multis se indicaturos recepissent ante horam, quid per milliaria decem in ambitum ageretur, exanimes conciderũt illicò, & tres horas defecti animo iacuerũt: posteà

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

exſurgentes renuntiauerũt quicquid in toto Nan netũ oppido & ambitu longiore perceperant, locis, factis, & hominibus obſeruatis: quę omnia ſtatim comperta ſunt. Itaq; omnes iſti accuſati & maleficiorum multorum comperti, ad ignem fuerunt damnati. Dixerit fortaſſe quiſpiam nõ abripi animam, ſed viſum & illuſionem à diabolo præſtari: at effecta huic ſentẽtiæ aduerſantur. Poſſunt quidem homines mandragora & narcoticis potionibus ſoporari ita vt mortui eſſe videãtur: ſed horũ alij ita ſoporãtur vt nunquam euigilẽt, alij epotis eis ad triduũ quatriduum'ue indeſinenter dormiunt: prout ijs faciunt Turci quos caſtraturi ſunt, & Vaſconi cuidã ex inferiore Occitania captiuo qui pòſt fuit redemptus, accidit. At nihil tale epotant Magi, & qui narcoticis ſoporantur nullius rei meminerunt: Magi verò impreſsionem viuam habẽt ſaltationum ſacrificiorum, adorationum, & aliarũ rerum quas in conuentibus viderunt fecerúntq;, obſeruant eos qui adſunt, qui cum illis commiſsi fatentur culpam: & Iacobus Sprangerus ex maleficarum quas igni damnauit cõfeſsione id Magos confiteri narrat ſe in ecſtaci eaſdem res percipere quas, ſi corpore adfuiſſent, pariter percepiſſẽt. Auguſtinus quoque libro xviiii. de ciuitate Dei ait Præſtantij patrẽ tanta ecſtaſi ſæpe abreptũ eſſe, vt reuerſo ſpiritu ſe fuiſſe verſum in equũ affirmaret, cõmeatúmq; in caſtra cũ eqs alijs importaſſe: cũ tñ ipſius corpus exanime iaceret domi. Atq; hęc fortaſſe fuerit ratio cur Lycanthropia illa & hominũ in pe-

in pecora commutatio (de qua pòst agemus) fuerit tãtopere ab antiquis celebrata, & adhuc in Orientis partib. frequentetur. Sunt etiam morbi qui hominem orbant sensibus ac propè exanimant, vt sunt epilepsia & apoplexia. Sic Iulius II. Papa spatio biduí pro mortuo habebaẽ: & Ioannem Scotũ viuum fuisse humatum creditur cùm existimaret mortuus: cœpisse enim dicitur conflictari cùm precluderetur anima, cuius cõflictantis motum percipientes vespillones qui iniiciebant humũ retraxerunt quidem, sed sanguine offusum & agentẽ animam inuenerunt. Non insunt ista mala sortilegis, syncope, epilepsia, apoplexia: nã si quando placuerit, ita affecti sunt, neq; aliã ob causam patiunt ista quàm vt se à conuentibus adeundis excusent si metuunt retegi, nec eo minus dant fidem diabolo, & cùm volunt eum alloquuntur domi. Sic Raziorũ Baro (qui apud Nannetas magicarum sortiũ damnatus supplicíũ pertulit) nõ tantùm fassus est se octo puerulos occidisse, & in animo habuisse occidere & diabolo sacrificare nonum, suũ ipsius filiũ, idq; in matris vtero, vt summopere gratificaret Satanæ, verumetiã se in cõclaui suo procidentẽ in genua Satanã adorare humana specie cõparentẽ, eiq; adolere: q detestabiliũ sacrificiorum ritus apud Amorrhæos olim & Canan. obtinebat. Huic res admirabiles Satanas spopõderat, ac nominatim ipsũ fore magnũ. Tandẽ verò se vidẽs captiuũ & acerbissimis malis oppressũ, oĩa confessus est vltimũq; supplicium passus, & lis adhuc sub iudice hęret de

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

bonorum eius publicatione. Apud Sprangerum legimus, cùm de quadam malefica quam damnauit igni cognoſceret, eam cõfeſſam eſſe (vt erat obſtetrix) ſe pueros ſuſcipientem è matris vtero Diabolo obtuliſſe in aerem extollendo, deinde in caput eorum aciculam magnam ita vt non profluere ret ſanguis indidiſſe: tum iſs in ſepulchrum elatis abeuntem de nocte eos eruiſſe, furno coxiſſe, carnes comediſſe, pingue ad ſuũ vſum aſſeruaſſe: hoc pacto quadraginta puerulos à ſe interemptos eſſe. Hæc Danenſis fuit ad Baſileam. Alteram quoque Argentoratenſem innumeris occiſis crematam eſſe. Iſtius ſummè præ omnibus quas vnquam audi uerim deteſtandæ crudelitatis & idololatriæ placuit lectorem admonere, vt bene ad obſtetrices at tendatur. veſci autem iſtos humana carne eſt certo certius: nam eam poſt omnem hominum memoriam ſic appetiuerunt Sagæ [a] vt ægrè mortuorum corpora ſeruari aut cõcludi etiam poſſent, quin illæ ingreſſæ ad oſſa vſque abroderent: quamobrẽ lxvij. capite legum Salicarum dicitur, Sortilegam, ſi hominem ederit, atq; euincatur, ſolidos ducentos ſoluturam. Philoſtratus Lemnius autor eſt Lamiam, quæ ſic humanis veſcebatur carnibus Corinthi, ab Apollonio Tyanæo retectam & eiectam eſſe: quò ſpectans Horatius & velut crudeliſsimũ facinus abominatus inquit,

[a] *Apule. lib. 3. aſini.*

Neu pranſæ Lamiæ puerum viuum extrahat aluo.

atqui hoc Magis in more poſitum, vt cibo iſto alerẽtur. Apud Ammianum Marcellinũ lib. xxix. legi-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

legimus Pollentianum Tribunum conuictum & confessum fuisse quòd viuæ mulieris exsecuisset ventrem, vt intempestiuo partu extracto de futuro Imperatore consuleret. Quibus locis omnibus ea quæ in iudicijs nostrorum temporum vidimus confirmantur. Imò complures Magi existimant se à Dæmonibus ad crudelia hæc facinora adduci, vt hac ratione ex animi sui sententia aut spiritu aut corpore rapiantur. Et ne longè abeamus, Rondeletus doctissimus medicus & celeberrimus, Magũ quendam in Montepessulano sepulchris hærentẽ obseruauit, qui ad sepulchrum profectus vbi mulieris corpus fuerat pridie conditum, ex eo rescidit femur, quod imponens humeris carnem dentibus mordicus auellebat. Hoc mihi quidam Rondeleti discipulus, qui tum eum prosequebatur, narrauit. Lycanthropiam morbum Rondeletus dicebat esse, qua homines furiosi facti se verti in lupos putant, eoq; cibo vescuntur. Iam itaq; dicamus possint ne homines verè in lupos & alias bestias verti, an verò sic imaginatione aut morbo sibi videant.

De Lycanthropia, & an spiritus vertere hominem in bestiam possint. Cap. VI.

PErmultis exemplis, & diuinis humanisq; autoritatibus, itemq; accusationibus, euictionibus, confessionibus, iudicijs, & executionibus antè ostendimus, viros & mulieres via diabolica modò

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſpiritu & corpore, modò ſpiritu ſolùm exportari; nec paucis Satanam perſuadere iſta verborum vi & vnguentorum quæ tradit effici, eumq; plurimũ hircina ſpecie apparere. Ex quibus demonſtrationem effectorum nobis eſſe conſtat, quam Dialecti ci appellant ὅτι ὄτι: quæ demonſtratio etſi non æquè habet euidentiam ac ea quæ ex cauſis naſcitur, non minus tamẽ habet certitudinis[a]. Cùm autem noſtram in cauſis ignorationem confitemur, ampliſsimam Deo laudem tribuimus, aduerſus quem ſi infirmitatem mentis noſtræ attendimus nefas eſt de eo quod fieri non poteſt contendere. At illud profectò mirum eſt Satanã (qui ſe quocunq; lubet corpore induit) ſæpiſsime ac propè ordinariè ſecundum formam hominis hirci figuram aſſumere, niſi eo fortaſſe nomine ~~cp hircus fœtidus eſt & falax.~~ Videmus enim diabolos in Scriptura ſacra hircos appellari[b], vt in Eſaiam Chaldæus interpres exponit vocem שעיר qua ſignificatur hircus. Ait enim Eſaias ſaltaturos Babylone dracones & hircos, & Satyrum vnũ inclamaturum alterũ. Zoroaſtes hircorum nomine Dæmonas intelligit, quia putidum & laſciuum eſſe in proprietatib. hirci numerat: quod Mirandulanus Princeps obſcurè xij. poſitione in Zoroaſtem ſignificauit his verbis, Quid ſit intelligendũ per capros apud Zoroaſtẽ, intelliget q̃ legerit in libro Bair quæ ſit affinitas capris cũ ſpiritib. Propria aũt Dæmonũ eſt in laſciuam brutamq; cupiditatẽ dominatio, vt Hebræi annotant in lib אמה מרקי dicẽtes Satanam portari à ſerpente. i. (vt Philo He-

[a] *Ariſt. in poſterioribus analyticis.*

[b] *Eſa. 13. & 34.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

lo Hebręus interpretatꝰ) à voluptate, qua Architas ille ſapientiſsimus aiebat nullã peſtẽ capitaliorem hominib. à natura datã, Catone Cenſorio teſte apud Tullium. Quamobrem Dæmonib. figurandis Græci ſalaces Satyros ſemiuiros atque ſemihircos depinxerunt: & in libro Leuitici poſtquam mandauit Deus animalia certa à populo ſibi ſacrificari & ſanguinem ad altare fundi, tandem inquit, Neq; vnquam in poſterum ſequamini hircos veſtros & Satyros vt ſacrificetis eis: quẽ in locum Rabbi Moſes Maymonis ex libris, quos de myſterijs & ſacrificijs Chaldæorũ Sabæorũq; legerat, [a]tradit in more fuiſſe poſitum vt ſacrificaturi diabolis in deſerta concederent, effoſſaq; fouea ſanguinẽ in eam inijcerent, ad eam epularentꝰ, & in honorem malignorũ ſpirituũ dies feſtos celebrarent. Leuitici quoq; xvi. cap. Aaroni præcipitꝰ vt ſumptis duobus hircis ſortiatur vnum pro Deo, pro Zazele alterum, & vt hircus ille qui Zazeli ſorte acciderit ſuper q̃ Sacerdos peccata populi confiteatur in deſertũ emittatur, Deo ſacrificetur alter: quem tñ hircũ Hebræi nunq; fuiſſe inuentũ annotarũt. In Deut. [b]eui dentiore legis interpretatiõe maligni ſpiritus propria ſignificatione vocantꝰ לשדים, oẽs exponũt dęmonia: itaq; fieri potuit vt vox Lacedæmõ ex Hebręa voce & Greca cõponeretꝰ idẽ ſignificãte. Scribit. n. Ioſeph. Hebręis iã olim cũ Lacedęmon. fœdus interceſſiſſe; etſi poſtremã hãc interpretationẽ nõ moror. Quicqd aũt de Satyris vulgò prędicetꝰ, quorũ frequẽs eſt in vita eremitarum Antonij & Pauli

[a] *lib. 3. More nebocim.*

[b] *Deu. 32.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Pauli mentio, non dubium est quin maligni fuerint spiritus. Non raro etiam figura hominis proceri & nigri Satanas seipsum exhibet, vt de eo diximus qui Catharinæ Dareæ visus est, Droni Platonis amico, Cassio Parmensi, Athenodoro philosopho, Magdalenæ Crucis, Ioannæ Haruilleriæ, quæ sibi annos duodecim natæ confessa est ostensum à matre fuisse diabolum forma hominis proceri & nigri, atrati, ocreis & calcaribus instructi, qua specie cõpellat momento q; accedit ipsam pro voluntate ipsius: id toto vitæ suæ curriculo fuisse factitatum. Sed nihil omnino tam incredibile & admirabile, quàm hominis in bestiam & corporis in corpus transmutatio. Verumtamen hoc iudicia in Magos constituta, & diuinæ atq; humanæ populorum omnium historiæ probant certissimè. In libro Quæsitorum quinq; aduersus Magos, cuius sæpe memini, legimus Stasum quendã Magum in Bernatum agro è medio inimicorum (quos habebat quamplurimos) repẽtè ac multoties effugisse, nec aliter quàm inter dormiendum occidi potuisse. Hic duos reliquit discipulos, Hopponem & Stadlinum summos Germaniæ Magos, qui eo loco dicuntur tempestates, fulmina & procellas maximas excitasse. Et ne procul ab hoc regno discedamus, exstat quæstio in Parlamẽto Dolensi habita, & sentẽtia lata die xviij. Ianuarij M.D. LXXIII. contra Ægidium Garnerium Lugdunensem: quod iudicium nihil hic attinet exscribere, cum Aurelius apud Eligium Giberium Parisijs

apud

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

apud Petrum Hayanum, & Senonibus fuerit typis commendatum: præcipua solùm capita quorũ accusatus & euictus fuit, annotabimus. Et quòd Garnerius iste die Michaelis festo ad Serranã syluam in vineis Chastenoyanis (quæ à Dolensi oppido quadrante milliaris absunt) puellam decem aut duodecim annos natam ceperat, manibus quę luporum pedibus consimiles videbantur dentibúsque occiderat, femorum & brachiorum carnem deuorauerat, & de ea ad vxorem detulerat: quòd item post mensem eadem forma alteram puellam ceperat occiderátque voraturus, nisi tres homines (vt ipse fatebatur) impedimentum attulissent: quòd etiam post dies quindecim puerum decennem in Grediſanorum vineis strangulauerat, carnémque crurum, tibiarum, & ventris comederat: quòd denique puerum alium hominis, non lupi specie quasi tredecim annos natum in vici Perusani saltu occiderat comedendi animo (vt ipse sponte ac non coactus aiebat) nisi fuisset impeditus: his ergo de causis ad ignem viuus est damnatus, effectáque sententia. Alia quoque habetur causa Vesontione cognita à Ioanne Boino Inquisitore anno salutis milleſimo quingenteſimo vigeſimoprimo, Decembri menſe, in Galliam, Italiam, & Germaniam missa, quam Vierus Magorum defensor libro sexto de Præstigijs, capite decimotertio exponit copiosè, itaque percurram paucis. Rei Petrus Burgotus & Michael Verdunus se Deo renũtiaſ-

A

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

se fidémque dediſſe diabolo confeſsi ſunt. Burgotum igitur Michael duxit in vicum caſtelli Carlonij, vbi candelam virentis ceræ obſcura flamma & coloris Veneti habebant ſinguli, ita ſaltabant & ſacrificabant diabolo. Poſteà ſe vnguento oblitos faſsi ſunt lupos fuiſſe factos celeritate ſumma excurrentes: tum verſos in homines ab ſubinde in lupos, eáque ſpecie lupas iniuiſſe eadem voluptate qua cum mulieribus rem habere ſunt ſoliti. Præterea confeſsi ſunt Burgotus quidem ſe puero ſeptenni lupinis pedibus dentibúſque mortem attuliſſe, voraturum niſi ruſtici abegiſſent: Verdunus verò ſe puellam in horto quodam piſa carpentem occidiſſe, & à domino Cuueę depulſum eſſe: ab vtríſq; puellas quatuor voratas eſſe certo tempore & loco, quarum ætatem exponebant: ſe puluere quodam tacto necem hominib. importare. D. Bordinum generalem Procuratorẽ Regis aliud exemplum mihi narrare memini ad ſe è Belgis miſſum cum iudicio toto à Iudice & actuarijs obſignato, de lupo ſagitta ad femur trãsfixo, qui poſteà in hominẽ verſus decubuit in lecto cũ ſagitta, quã auulſam agnouit ille qui fuerat iaculatus, tẽpore & loco ex confeſsione hominis cõprobato. Iobus Fincelius lib. xi. de mirabilibus ſcribit Paduæ Lycanthropum fuiſſe deprehenſum, cui lupini pedes reſecti ſunt, & momento manibus pedibuſq; truncatus homo exſtitit. Quo exemplo iudicium Magarum vernonij confirmatur[4], quæ frequenter felium innumerabilium ſpecie in caſtellũ

peruetus

peruetus ſolebant conuenire. Ibi conſtituentes viri quatuor aut quinq; pernoctare multitudinẽ feli-um ſe inuadentem experti ſunt, quorum vnus occubuit, cæteri læſi ſunt, ſed multis felib. viciſsim lęſis q̃ poſteà in fœminas verſę grauia vulnera cõpertę ſunt accepiſſe. Sed qa res incredibilis videbatur, iudicia ſiluerũt. Quæſitores aũt qnq; [a] huiuſmodi cauſarũ pitiſsimi de ſcripto tradũt tres Magas ad Argẽtoratũ forma triũ ingentiũ feliũ agricolã adortas eſſe, qui defendẽdo ſe vulnerauit depulitq; feles, deinde verò momẽto mulieres decũbentes fuerunt cõpertæ & grauiter vulneratæ: qua de re cũ interrogatæ eum accuſauiſſent à quo vulnus acceperant, ille iudicib. horam & locum indicauit quo feles appetiuerant ipſum easq; læſerat. Petrus Mamorius in libello de Sortilegis mutationem iſtam hominum in lupos dicit à ſe in Sabaudia viſam: Henricus Colonienſis in libello de Lamiis pro indubitato affirmat: Vlrichus item Molitor in libello quẽ dicauit Sigiſmũdo Cęſari, diſputationẽ cõſcribit corã Imperatore factã, & certiſsimis rationibus exemplorumq; innumerabiliũ experientia cõſtitutum fuiſſe docet tranſmutationem iſtam verã eſſe: & ipſe Lycanthropum à ſe fuiſſe viſum narrat Conſtantiæ, qui accuſatus, euictus, damnatus, & à confeſsione morti fuit traditus. Multis quoque libris in Germania editis oſtenditur vnum ex potentiſsimis Chriſtianorum Regibus qui nuper vita defunctus eſt, in lupum ſæpe fuiſſe verſum, vt Magorum omnium facilè princeps ha-

[a] in Malleo maleficar.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

bebatur. Verumtamen hæc peſtis Græciam Aſiamque ampliùs peruaſit quàm Occidentis populos, vt aiũt mercatores noſtri eos illic cippo & carcere contineri qui in lupos conuertuntur. Itaq; anno M.D.XLII. Sultane Solymãno imperium obtinente, tanta fuit luporum vis Conſtantinopoli, vt armatus Imperator cũ prætoriano milite procedens ad centum quinquaginta ſimul compulerit, qui vniuerſo populo proſpectante ex vrbe diſparuerunt. Hãc hiſtoriam narrat Iobus Fincelius libro ij. de mirabilibus, atq; in hanc rem populi omnes conſentiunt. Hos lupos Germani dicunt *vvervvolff*, Galli *loups garous*, Picardi *loups vvarous*, ac ſi lupos varios dixeris (g enim in locum vv ſufficiũt Galli) Græci λυκανθρώπους & μορμολυκίας, Latini varios & verſipelles, vt Plinius agens de hac tranſmutatione annotauit. Franciſcus Phœbus Fecenſis Comes in libro de venatione voce *garous* ait ſignificari *gardez vous*, cauete vobis, cuius rei me Fauchetus Præſes admonuit. Hoc mihi quidem eſt veriſimile: nam alij naturales lupi pecudes perſequuntur, hi plerumq; homines: itaq; meritò dici poteſt, *gardez vous*. Pomponatius & Theophraſtus Paracelſus principes ſua ætate philoſophi certiſsimã eſſe confirmant hominum in lupos tranſmutationem. Gaſpar Peucerus homo doctus gener Philippi Melanchthonis ſcribit has ſibi ſemper viſas fuiſſe fabulas, ſed coactum fuiſſe credere ex quo iſtud ſibi mercatores plurimi fide digni negotiãtes in Liuonia confirmarũt, multos etiam fuiſſe accuſatos,

eui-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

euictos, & à confessione adiudicatos morti: itaq; describit modum qui in Liuonia obseruatur: nempe quotannis sub finem Decembris nebulonem esse qui Magos omneis citat vt loco indicto compareant: si defuerint, eos à diabolo ictibus ferreæ virgæ cogi adeò vt vibices exstẽt: præire ducem, myriadas sequi tranantes fluuium: eo traiecto mutari in lupos, in homines & in pecora inuolare, & innumerabilia damna importare: post dies duodecim eodem fluuio remeare, & humanam formã recipere. Languetum Burgundum vidi sæpenumerò virum doctissimum agentem in rebus Ducis Saxoniæ, dum pro Domino suo cũ Rege Galliæ ageret: hic ergo similem historiam narrauit mihi, & se in Liuonia agentem dixit cognouisse id toti populo haberi exploratissimum. Habeo apud me Germani cuiusdam literas qui stipẽdiarius fuit Henrici ij. Regis scriptas ad Cõnestabilem Galliæ, quibus certiorem facit Connestabilem de Liuonia à Moscho capta: deinde subiicit, In illis locis Herodotus Neurios collocare videtur, apud quos dicit homines conuerti in lupos: quod est adhuc vsitatissimum in Liuonia. Multa autem dicta ab Herodoto, quæ incredibilia olim videbantur, posteritas comprobauit. Idem enim autor est exstitisse Magos qui certis incisionibus tempestatem illã sedauerunt qua iamq; naues Xerxis amplius quadringintæ fuerant submersæ: & apud Olaum magnum libro iij. cap. xvij. legimus Lappos Magos secundos ventos & procellosos vendere solutis

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quibusdã funibus, quod ab experiẽtia frequentissima omnes nautæ sciunt. In historia quoq; Ioannis Tritemij legimus anno DCCCC.LXX. Iudæum quendam Baianum nomine Simeonis filium in lupum se cùm placuit transformauisse, & oculorum aciem effugisse factũ ἀόρατον. Mirum quidem istud sed hoc meo iudicio est admirabilius cõplures nõ posse credere, cũ populi oẽs terræ & tota antiquitas id vno ore agnouerint. Neq; enim solùm ante annos bis mille ducentos id scripsit Herodotus, & ante hunc Homerus xl. annis, sed etiã Pomponius Mela, Solinus, Strabo, Dionysius Afer, M. Varro, Virgilius, Ouidius, & sexcenti alij: atque in hanc sententiam Virgilius,

— has herbas atq; hæc ponto lecta venena
Ipse dedit Mæris, nascuntur plurima ponto.
His ego sæpe lupum fieri, & se condere syluis Mærin.

lib. 8. ca. 22 Miratus autem Plinius[a] de hac re autores consentire, Homines, inquit, in lupos verti rursumq; restitui sibi falsum existimare debemus, aut credere omnia quæ fabulosa seculis comperimus. Hoc ille non audet confirmare, metuens vt sibi habeatur fides: nam inter principes Græcos autores adducit Euanthem ipsum, qui ait in Arcadia ex gente Antæi vnum tranare quoddam regionis stagnum transfiguratiq; in lupum, deinde post aliquot annos reuerti ad idem stagnum, & cùm tranauerit effigiem humanam recipere. Antè notauimus perdendæ iustæ familiæ toti Magam vnam sufficere:

& A-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

& Agriopas qui Olympionicas scripsit narrat Demænetum Parrhasium degustatis pueri Ioui Lycæo immolati extis in lupum fuisse conuersum: quod M. Varro omnium Græcorum Latinorumque, Tullio teste, doctissimus adducit & pro indubitato confirmat. Olaus magnus de gentibus Pilapiæ, Narboniæ, Fincladiæ, Angermaniæque eloquens (sunt autem hæ gentes Ethnicæ adhuc, & malignorum spirituum Magorumque plenæ) in historia narrat homines vulgò in bestias ab eis commutari: & qui infinita exempla, quæ breuitatis ergò omittimus, desyderauerit, is Olaum, Saxonem Grammaticum, Fincelium, & Guilhelmum Brabantinum potest consulere. Taceo Metamorphosin Ouidij, quia res veras confudit cum fabulosis multis: sed quod de Lycaone Rege Arcadiæ scribit in lupum verso non est incredibile,

Territus ipse fugit, nactusq; silentia ruris
Exululat, frustraq; loqui conatur:

cùm Rex quidam memoria nostra exstiterit transfiguratis in hanc formam, & id vbiq; sit adhuc vsitatum. Neq; fabulosum est quod Homerus narrat de Circe malefica, Vlyssis comites ab ea in porcos fuisse transformatos: cùm August. ipse in libris de ciuitate Dei[4] historiã eandẽ adducat (quãuis opinione ipsius mirã) & illam de Arcadib. in Alpib. quoq; memoria sua frequens fuisse dicat vt stabulariæ mulieres imbutæ malis artib. in caseo darent viatorib.

[4] *lib. 18. cap. 17. & 18.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

viatoribus vnde in iumenta illicò verterentur, vt necessaria quæq; portarent, póstq; perfuncta opera iterum ad se redirent. Huic persimilem historiam legimus apud Guilhelmum Tyri archiepiscopum, quam eamdem Sprangerus Inquisitor narrat, iuuenem Anglum militem in Cypro fuisse à saga transformatum in asinum, qui cùm in nauem ad socios volens remeare fustibus abactus esset ad Magam rediit: itaque illam eo vsam esse, donec asinus in Ecclesia visus est in genua procidere eaq; facere quę ab animante bruta nequeunt proficisci; tum Magam quæ agebat ipsum ex suspicione ad iudices raptam eum triennio elapso restituisse, & morte affectam esse. Idem de Ammonio philosopho Peripatetico legimus, asinum ordinariè lectioni eius interfuisse. Nihil in Ægypto magis frequentari tradunt mercatores nostri; & ipse Belonius in suis obseruationibus Lutetiæ excusis histrionem ait in suburbio Cayri oppidi in Ægypto à se fuisse visum, qui cum asino suo sermones conferebat & confabulabatur quàm familiarissimè: asinùm verò signis, gestibus, & voce indicauisse optimè accipi à se quicquid dicebatur: Si herus iuberet asinum pulcherrimam de cœtu fœminã deligere: contemplatum eum in omneis partes ad vnam tandem solitum, cui gratularetur, certo iudicio accedere: si herus ediceret hordeum asino afferri, tum eum aliter quàm soleant asini exultasse, & alia id genus innumera: quibus copiosè enarratis subdit Belonius, Amplius etiam dicturus essem, sed

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſed metuo vt eis haberetur fides: quemadmodum nec ego credidiſſem, niſi meis oculis ſpectante vniuerſo Cayri populo percepiſſem. Huic adſtipulatur quod ſcribit Vincentius,[a] duas in Germania hoſpitas fuiſſe Sagas quę hoſpites ſolebant in beſtias interdum vertere: cùm itaq; hiſtrionicum adoleſcentem in aſinum conuertiſſent, qui (vt erat rationis compos) voluptates mille viatoribus exhibebat, hunc magno fuiſſe à vicino emptum: illas tamen dixiſſe ſe non eſſe præſtituras, nam eum ſi flumẽ accederet amiſſum iri: aſinum itaq; die quodam elapſum in lacum proximum abiiſſe, & ſimul ac fuiſſet immerſus formã recepiſſe. Id Petrus Damianus vir ſua ętate inter primos numerãdus cùm rem ſciſcitatus eſſet diligẽtiſsimè ex hero, ex aſino, ex mulieribus Sagis confeſsis factum, & ex iis qui aſinum elapſum ac reſtitutum viderant, Leoni vii. Papæ narrauit, & poſtquam diu in vtramq; partẽ coram Papa fuit diſputatum, hoc tandem poſſe fieri fuit conſtitutum. Atq; hoc quidem pacto confirmari poſſet illud quod apud Lucianum & Apuleium atheos homines in aſinum verſos legimus, qui hoc ſibi aiunt à Lariſſæis mulieribus Sagis accidiſſe, quas ideò inuiſerãt vt cognoſcerẽt an iſtud ex veritate eſſet. Fuit autẽ vterq; ἀθεότητος & artis magicæ accuſatus: quamobrem Apuleius omnes machinas admouet in Apologia, vt iſtam ſortilegij & veneficij accuſationem diluat. Verùm vbi de hac ſua transformatione loquitur, obſeruandũ illud eſt quod ait, Minus hercule calles prauiſ-

[a] *in Speculo lib. 3. ca. 109 & Fulg. li. 8 cap. 11.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

simis opinionibus ea putari mendacia, quę vel auditu noua, vel visu rudia, vel certè supra captum cogitationis ardua videntur: quæ si paulò accuratiùs exploraris, nõ modò compertu euidentia, verumetiam factu facilia senties. Et paulo pòst, Prius deierabo Solem istum vidẽtem Deum me veta & cõperta memorare, ne vos vlteriùs dubitetis, &c. Potuit quidem ille narrationem suam facetis historijs locupletauisse: sed historia nihil amplius habet admirabilitatis quàm illæ habent quas suprà attigimus. Nam ipsam Apuleij transformationem Augustinus lib. xviij. de ciuitate Dei, cap. xviij. neq; negare audet, neq; affirmare: putat quidem & iudicat fascinationem esse: alij verò cõtendunt istud & vera & naturali ratione posse contingere, & mutatione puellarũ fœminarum in masculos comprobari, de qua legimus apud Hippocratem libro Epidemion, cap. viij. Plinium libro vij cap. iiij. Gelliũ libro ix cap. iiij. & Amatum Lusitanum centuria ij. curatione xxxix. Huius rei exempla octo meis cõmentarijs in Oppianum poetam Græcum de venatione annotaui; sed omnes mutationes sunt fœminarum in mares, pudendis videlicet quæ priùs in ventris sinu latuerant tunc primùm erumpentibus. At Lycanthropiæ cum hac nulla intercedit similitudo, neq; naturalem habet causam, sed supra naturam omnia. Illud tamen certum est historia sacra Nabuchodonozoris regis confirmari, quem ait propheta Daniel fuisse mutatum in bouem, & septennio fœnum & gramen duntaxat comedisse.

Hoc

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Hoc fieri posse confirmant Arabes: etsi Pythagorea μετεμψύχωσις multo plus à iudicijs nostris videtur abhorrere, quam Platonici omnes, Chaldæi, Persæ & Aegyptij defenderunt. Complures autem Medici rem adeò mirificam, at non causam animaduertentes, ne quid nescire viderentur, sermone & scriptis tradiderunt Lycãthropiam morbum hominum ægrotorum dici cogitantium se lupos esse atq; in syluis oberrantium, qua in sententia est Paulus Aegineta: verùm permultis rationibus & testibus fuerit opus ad ementiendos populos omneis terræ, omnes historias, adeoq; historiam sacram, cùm Theophrast. Paracelsus, Põponatius, & Fernelius ipse medicorũ suæ ætatis non vltimi, [a] & alij multis seculis Lycanthropiam certissimam esse, veram, & indubitatam duxerint. Præterea illud ridiculum est quòd res naturales æquantur ijs quæ naturã superant, & actiones animantiũ actionibus spirituũ dæmonumq; cõparant. Absurdius verò illud hic causari morbum: malũ enim Lycanthropo ineffet soli, non eos afficeret qui hominem in bestiã verti deinde restitui vident. Maleficam Circen ait Chrysostomus sic brutis voluptatibus comites Vlysis inescasse vt si fuissent porci: quib. verbis videt innuere non mutatum corpus, sed rationem solùm abiectã fuisse brutamq; factã. Quicunq; tamen veteres & noui autores de Lycãthropia scripserunt, vno ore confirmant mutari humanam formam spiritu & ratione integra permanente: quod Homerus in Odyssea optimè,

[a] *Fernel. lib. de abditis rerum causis.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Οἱ δ' οὐ σῶν μὲν ἔχον κεφαλὰς φωνήν τε, δέμας τε,
Καὶ τρίχας· αὐτὰρ ὁ νοῦς ἦν ἔμπεδος ὥς τὸ παρόσπερ,

Hi verò suum quidem habebant capita, vocémque Et pilos, sed mens erat integra vt anteà. & disertis verbis exprimit Boetius, voce & corpore perditis sola mens stabilis, quę semper monstra quæ gemit patitur. Itaq; Lycanthropia neq; aduersatur canoni Episcopi, xxvi. q. neq; Theologorum sententiæ, quorum pleriq; docent omnia à Deo creata esse adeò vt ne maligni quidem spiritus formam eorum mutare possint, cùm non essentialis forma hominis, id est ratio, sed figura solùm permutetur. Quòd si facultatem hominibus esse fatebimur efficiendi vt rosas proferat cerasus, & brassica poma, si ferrum vertendi in chalybem, argentum in aurum, si mille artificiosas lapidum formas cum naturalibus gemmis venustate concertantium faciendi: an illud mirum videbitur quòd Satanas (cui per magnam vim in hunc elementarem mundum concessit Deus) figuram vnius corporis alterius figura cõmutat? Hæc omnia à Thoma Aquinate in secundum librum sententiarum[a] confirmantur, cùm ait, Omnes Angeli boni & mali ex virtute naturali habent potestatem transmutandi corpora nostra: atq; huc pertinet Esaiæ[b] locus, Babylonem euersum iri, & striges ibi saltaturas, lemures, dæmonas, & quos appellat שעירים, q̃s vulgata Bibliorum interpretatio apud Plãtinum Antuerpiæ excusa Gallicè semiuiros & semiasinos vertit: hoc autem non fuisset interpres dicturus, si de mor-

[a] dist. 7. ar. 5

[b] Esai. 34.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

de morbo solùm aut illusione accipi oporteret: nã hos sermonis vsu omnino carere constat omnium testimonijs. Verumtamẽ fieri etiam interdum potest, vt Magus illusione diaboli faciat vt homo alius quàm sit esse videatur: vt in S. Clementis historia legimus per Simonem magum effectum esse vt Faustinianum amicorum nullus agnosceret: item Neroni Imperatori dixisse vt sibi ceruices iuberet abscindi, se enim tertio die resurrecturũ esse, quod cùm Nero (vt videbatur) feciſſet, eum die tertio reuertisse, Neronem verò miratum ei statuam Romę posuisse cum hac inscriptione, *Simoni magoDeo*: Neronẽ ex eo tempore in artes magicas incubuisse totum. Simon autem Neronis oculos & totius cœtus sic fascinauerat vt arietem Simonis loco decollarent. Simile est quod narrat Apuleius de tribus hominib. quos à se putabat occisos, cùm tres hircinas pelles à Pamphila Saga fascinatus confodisset. Sed momẽtanea est ista fascinatio: hominis verò in animantem brutam transformatio nonnũ quam durat septennium, vt apud Danielem Nabuchodonozoris. Deinde verò actiones & asininus labor quem tres homines perferre nequeant, magnitudo, incessus, cibus gramineus, cardui humano corpori nequeunt conuenire. Nam & Propheta Daniel & quicunq; de hac transformatione scripserunt non alio tradunt vsos fuisse cibario: etsi Apuleius ait se cùm inuenire potuit: vitã humanis cibis (vt erat integra ratione) toleraſſe. Accedit luporum celeritas, cursus, morsus vncorũ den-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tium ab homine alieni. Quòd autem aiũt quidam humanum corpus à Satana ſoporari phãtaſiamq; abripi, eoq; illius mutationẽ perſuaderi (quam in ſententiam propterea ueniunt quòd ij quorũ brutam corpus fuit vulneratum poſtquã reſtituti ſunt (vt antè diximus) ſe vulneratos eſſe humano corpore cõpererunt) & hoc interdum fieri & illud poteſt: poteſt etiam Satanas eodem momẽto vulnus humano corpori inflixiſſe. Neq; ſpeciem habet veritatis quod quidam afferũt, non eſſe has vires Satanæ à Deo attributas: etenim neq; Dei conſilium ab hominibus comprehendi, neq; poteſtas diabolo data cognoſci poteſt, cùm in libro Iobi dicatur, non eſſe poteſtatẽ vllam in terra quæ poſsit ei obſiſtere. Prætereà dicũtur Magi Pharaonis eaſdem res feciſſe quas facit Moſes, id eſt, baculos in virgas vertiſſe, & ranas produxiſſe: quod minimè fuiſſet dicturus, ſi qua fuiſſet oculorũ faſcinatio: nihil enim Moſes per illuſionẽ fecit, neq; Moſis ſerpens baculos fuiſſet digeſtura, ſi Magorũ ſerpẽtes meri fuiſſent baculi. Et quiſquis ſpirituũ actiones cũ humanis comparat, is perinde falliẽ ac ſi defenderet nõ poſſe pictores alioſq; artifices politiſsima opera & dignitate cum operib. naturæ concertantia facere, quia id vituli mulive nequeũt. Deus enim ſingulis reb. à ſe creatis pro ipſarũ captu res ſuas admirabiles impertiuit. Si qua aũt exponenda eſt ratio cur homines præcipuè in lupos aſinósque vertantur potius quàm in formas alias, hæc mihi probãt ratio, quòd qui primi in lupos fuere transformati

mati humanas carnes comedebant in sacrificio Iouis, quẽ idcò Lycæũ, quasi lupinum dixeris, appellabant: quemadmodũ eum qui Dolę pœnas dedit in lupum verti solitũ, & Sabaudos diximus ex confessione ipsorũ pueris multis cibatos esse. Deus itaq; iusto iudicio sinit eos humanam formam amittere, & lupos sicut merentur fieri. Nam post omnẽ hominum memoriã famosi fuerũt Magi & Magæ hoc nomine quòd cibis vescãtur huiusmodi, mortuorum corpora effodiant & abrodãt ad ossa vsq; quod Pausanias annotauit dicẽs à dæmone terrestri factũ, Apuleius ait feciſſe Sagas. Qui aũt asini fiũt, eo transformanť, q; detestabilia Magorũ arcana expetiuerint cognoscere: quemadmodũ ij q; maleficam amarunt Circẽ, iusto Dei iudicio fuerãt in sues transformati, & in Liuonia affirmať eos q; Magos & Lycanthropos frequẽtant ijs tandẽ confor mari. Enimuerò quæcunq; afferatur causa: & diuinis humanisq; historijs, & bonæ Theologorũ partis cõsensione, & experiẽtia tot seculorũ atq; populorũ & doctissimorũ hominũ iudicijs coguntť vel ptinacissimi veritatẽ agnoscere: q; iustissimę Theologorum sentẽtiæ, etsi in hoc nostro argumẽto à Canonistis dissidentiũ, statui permittere. Vtut sit, homines in bestias verti cõstat forma & ratione integra permanente, siue potẽtia Dei sola efficiente, siue per Satanã effectorẽ atq; administrũ voluntatis eius. Nã si veritatẽ historiæ sacrę apud Danielẽ (q̃ in dubiũ vocari non potest) si vxoris Loti in saxũ immobile versę cõfitemur, certũ est æquè posse hominem

hominem in bouem, lapidem, aut animantes alias transformari. Atque hoc Thomæ argumentum agentis de corpore Christi super montem & templum exportato, si in vno fieri potest, posse in omnibus: id enim per Satanam gestum fuisse dicitur.

An Magi rem cum Dæmonibus habeant. *Cap.* VII.

PRincipio huius operis diximus Ioannam Harulleriam Verberij ad Compendienseis natam inter cætera fuisse confessam, ex decreto Curiæ sententiam Iudicis Sanlisiani confirmante matrem ipsius viuam fuisse adiudicatam igni: se verò annos duodecim natam à matre oblatam fuisse diabolo specie hominis atri, an[illegible]tu atro, ocreis & calcarib. instructi, gladio accinct[illegible] equum nigrum habentis præ foribus, vtente his verbis, Ecce filiam meam quam spopondi tibi, ad ipsam verò dicente, Ecce amicum tuum qui beabit te: ex eo tempore Deo & religioni renuntiauisse, & illum sic concubuisse secum vt viri cum fœminis solent, nisi quòd frigidum erat semẽ: id octonis posteà diebus aut quindenis feciisse, nec percipiente viro cùm simul in lecto essent: etiam diabolum semel ex ipsa quæsiuisse an grauida ex ipso vellet fieri, se autem renuisse. Sũmam quoque interrogationum Potezanis Magis ad Lognium propositarum (quæ igne quoq; sublatæ fuerunt) à Domino Adriano Ferreo generali Regis

Regis vicario apud Laodunenſes traditam legimus, ex qua confeſsiones aliquot hic viſum eſt apponere. Margarita Bremontia vxor Noelis Lauereti dixit ſe die Lunæ proximo nocte ineũte cum matre Maria in conuentum, qui ad Franquiſanũ piſtrinum prope Lognium in prato habebatur, iuiſſe: matrem inter femora ſcopas habẽtem dixiſſe (verba hic placet omittere) & ſtatim vtramque eò exportatam eſſe, vbi inuenerunt Ioannam Robertam, Ioannam Guilleminam, Máriam vxorem Simonis Agni, & Gulielmã cuiuſdam Graſsi vxorem cum ſuis ſcopis ſingulas: eodem ſex diabolos humana ſpecie aduenisſe, aſpectu horridos, &c. facta ſaltatione Diabolos concumbentes rem cum ipſis habuiſſe: eorum vnum qui ſaltãtem duxerat, cepiſſe ipſam, bis oſculatum eſſe, & amplius ſemihoram cum ipſa concubuiſſe, perfrigidúmq; ſemẽ eieciſſe. Ioãna Guillemina huius aſſentitur dictis, ſemi horam fuiſſe copulatos faſſa & perfrigidum ſemen ab eo excreatum. Taceo confeſsiones alias huic perſimiles. Legimus item libro xvi. Ioannis Meyeri, qui hiſtoriam Flandricam ſcripſit accuratiſſimè, an. M. C C C C. L I X. ingentẽ virorum fœminarúmque numerum in Atrebatiorum oppido crematum eſſe, qui inter ſe accuſantes fatebãtur ſe noctu ad ſaltationes fuiſſe tranſuectos, & cum diabolis, quos adorabant humana ſpecie, copulatos. Iacobus Sprangerus, & collegæ 4. Magarũ q̃ſitores ſe de innumeris Sagis cognouiſſe ſcribunt, plurimáſq; Sagas ſupplicio vltimo addixiſſe in Ger-

C

mania, nominatim verò in Constantiensi & Ratisbonensi agro anno M. CCCC. LXXXV. quæ omnes fatebantur Diabolos cõcubuisse secũ, postquàm Deo & religioni suæ, Diabolo autore, renũtiauissent. Amplius scribunt non paucas exstitisse quæ nec accusatæ resipuerint & à consortio isto discesserint, easq; idem confessas esse, nempe diabolos tantisper dum fuerunt sagæ cum ipsis rem habuisse. Hanc opinionẽ confirmans Henricus Colonienſis ait nihil in Germania tam vulgatum esse, adeoq; in tota Græcia & Italia notissimũ. Nam Fauni, Satyri, Syluani dæmones sunt & maligni spiritus: & illud quod vulgo dicitur σατυρίζειν nihil est aliud quàm scortari. Augustinus lib. xv. de ciuitate Dei istam diabolorum cum mulieribus copulationem scribit adeò certam esse vt contradicere magnæ sit impudentiæ. Hæc illius verba: Et quoniam creberrima fama est, multiq; se esse expertos vel ab eis qui experti essent & de quorum fide dubitandum non est audisse confirmant, Syluanos & Innos, quos vulgo Incubos vocant, improbos sæpe exstitisse mulieribus, & earum appetisse & peregisse concubitum: & quosdam dæmones quos Galli Dusios nuncupant hanc assiduè immunditiem & tentare & efficere, plures taleſque asseuerant ut hoc negare impudentiæ esse videatur. Geraldus Lilius & Isidorus lib. viij. rem eamdem narrant: sed omnes in voce Dusios errant, legendum eñ Drusios quasi Syluestres diabolos dixeris, vt Latini Syluanos. Quòd igitur Augustinus ait, verisimile est dæmonas illos

los à maioribus Druſios fuiſſe dictos, vt inter hos & Druidas ſyluarũ incolas diſcrimen ponerẽt. Ad hęc Sprangerus adijcit perſępe ſagas in agris & ſyluis ſeſe retegere & clara die coire cũ diabolo, & ſæpe retectas in agris viſas, interdũ etiam hęrẽteis diabolis (quos homines eſſe exiſtimabãt) à viris ſuis eſſe deprehenſas, eosq; gladio cędenteis nihil eſſe ciſſe. Paul. Grillãdus Iurecoſ. Italus (qui de ſagis plurimis cognouit) narrat in lib. de ſortilegijs ſe anno 1526. ſeptẽb. meinſe à S. Pauli ad Rom. Abbate rogatũ eſſe vt de tribus Sagis cognoſcere: easq; inter cætera confeſſas eſſe Magas ſingulas cum diabolo copulari. In hiſtoria S. Bernardi legimus Sagam exſtitiſſe quæ marito ſuo nec percipienti accubans ſæpenumerò diabolo commiſcebatur. Hæc quæſtio, an iſti coitus fieri poſsint, coram Sigiſmundo Cæſare fuit agitata, & an ex ijs aliquid naſci: tandemq; fuit conſtitutum contra iudicium Caſsiani poſſe copulationẽ iſtam & generationem exiſtere: q; gloſſę ordinariæ placet & Thomæ Aquinati in vi. cap. Gene. dicenti, quicunq; ex iſto coitu procreantur eos aliter à natura comparatos eſſe quàm qui naturæ lege. Libro quoq; primo hiſtoriarũ de Occidentali India, c. xxvij. legimus apud Indos pro certo haberi Deũ ipſorũ Cocoto fœminis concũbere: nã illorũ dij plane iunt diaboli. Sed neq; hac in re inter Doctores cõuenit: ex quib. nõnulli putant Dæmonas Hyphialtas ſiue Succubos virorũ ſemen accipere, & Ephialtas ſiue Incubos eodẽ in mulieres abuti, vt Aquinas:

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quod tamen videtur incredibile. Vtcunq; res habeat, scribit Sprangerus Germanorum (qui Magos ab omni antiquitate frequentiores quàm aliæ gentes experti sunt) hanc opinionem esse, nõnunquam ex isto coitu nasci liberos quos appellant. *vvechsel kind*, mutatos liberos, hos alijs longè grauiores esse, macros, & qui ne tribus quidem nutricibus exsuctis pingue scerent: alios esse diabolos specie puerorum, qui cum nutricibus Magis congrediuntur & plerumq; in incertum abeunt. De hac autẽ copulatione Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus, & Gregorius Nazianzenus contra Lactantium & Iosephum asserunt nihil ex ea procreari: si fiat, diabolum in carne, non hominem fore. Qui se omnia naturæ arcana rimatos putant cùm nihil planè in Dei mysterijs & spirituum intelligentium videant, copulationem cum diabolo esse negant, sed ex oppilatione morbum: qui tamen dormiẽdo solum ex consensu medicorum omniũ accidit. At ex earum quas antè diximus confessione constat ipsas non potuisse hoc morbo infestari, postquam certo die locoq; anteà indicto saltauissent. Præterea quàm ridiculè philosophantur isti: nam hic morbus non potest homini Mago accidere cum diabolo vt cum fœmina concumbenti, id est, non cum Incubo aut Ephialte, sed cũ Hyphialte aut Succubo. Nam apud Sprangerum legimus Germanum hominem robustum & Magũ fuisse Confluentiæ, qui coram vxore & socijs hac ratione vtebat; & illos hominem huic actioni incumben-

cumbentem vidisse nulla fœmina cõparente. Ioannes Franciscus Picus Mirãdulanus Princeps[a] Magum Sacerdotem nomine Benedictum Bernam octogenariũ scribit à se visum, qui se amplius quadraginta annis dicebat cum Dęmone muliebrem formam habente coiuisse, eumq; sibi nemine cernente fuisse comitem, quem vocabat Hermionem, fatebatur item puerulorum multorum sanguinem à se fuisse haustum, horrendaq; scelera non pauca commissa: ideoq; viuum crematum esse. Item vidisse alterum Sacerdotem septuagenarium, fatentem se itidẽ cum diabolo muliebri specie ampliùs quinquaginta annis coiuisse, & fuisse igni traditum. Et (vt recẽtius aliquid afferamus) anno M.D.XLV. Magdalena Crucia Cordubæ in Hispania nata, monasterij cuiusdam Abbatissa, cùm in artis magicæ suspicionem apud religiosas venisset, eoq; ab igne si accusaretur sibi metueret, anticipandi consilium cepit veniamq; à Papa impetrandi: Se itaq; duodecimo ætatis anno fassa est à maligno Spiritu qui Mauri nigri præ se ferebat speciem, ad incestum sollicitatam ei consensisse, & ab eo tempore annis amplius xxx. ei concubuisse: illius opera se cùm in Ecclesia esset, in editum fuisse sublatam, & monialibus communionem sumpturis post consecrationem hostiam in aere ad se perferri solitam cæteris videntibus, à quibus sancta habebatur, & vidente Sacrifico qui tum hostiam vnam desyderari animaduertebat, interdum etiam parietẽ quodammodo fuisse diuisum vt hostia videnda exhi-

[a] *Picus maior in libris de prænotione.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

beretur. Huic resipiscenti (vt aiebat) Paulus III. Papa veniam dedit. Verumtamen hanc inde ab vtero dicatam Satanæ à parentibus fuisse puto: dixit enim Satanam sibi cùm sextum annum ætatis ageret apparuisse, quæ iusta ad noscendū ætas puellarum est, & duodecimo ætatis anno, qui puberum annus est, sollicitauisse: quod Ioannā Haruilleriam de eadem ętate confessam esse ostendimus. Hęc historia in toto Christiano orbe pnagata est. Recentiorem alteram legimus, in Germania monasterio quod vocatur Nazareth, Colonienſis diœcesis accidisse: Monialem adolescentulam Gertrudem nomine agentem annum decimumquartum collegiatis suis indicauisse vt adueniens Satanas cum ipsa singulis noctibus concumberet: cuius rei periculum facere volentes cæteras à spiritibus malignis fuisse occupatas. Ioann. Vvierus qui historiam scripsit ait se prędente multísque claris viris in eo monasterio anno M. D. LXV. amatorias literas ad Dæmonem scriptas in Gertrudis cista repertas esse. In horto florido Antonij de Turquameda Hispani (quem librum non esset indignum donari sermone Gallico) aliam historiā reperi de Hispana fœmina nobili quæ se per vetulam Sagam cùm annum ageret duodevigesimum perductam fuisse narrabat, & rem ex eo tempore cum Dæmone habuisse: hæc viua & impœnitens cremata est, Cerdenas genere. Alteram idem resipuisse narrat & in monasterio fuisse collocatā. Adamus Martinus Laodunensis confessus Procurator

rator mihi narrauit se de Saga Biebræ (hic vicus est duobus milliarib. Laoduno distans) quæstionem habuisse in iurisdictione D. Boani Veroman duorũ Præfecti ann. M. D. L VI. quæ cùm ad strangulationem primùm deinde ad ignẽ fuisset damnata, viua tamẽ igni tradita est culpa carnificis, ac potius iusto iudicio Dei: qui sic demonstrauit oportere vt noxiæ par pœna sit, neq; maleficiũ esse qd ignem magis mereatur. hanc igitur confessam esse Satanam (quem socium suum appellabat) rem secum habere solitũ, & se frigidum semen illius persensisse. Atque haud scio an illum in Lege Dei locum, Maledictus qui dabit Molocho semen suum, de his possit intelligi, itemq; de ijs qui liberos suos (quos Hebræi denotant voce דור) dicant diabolo: quod scelus supra omnia quæ cogitari possunt est execrabile, & cuius causa Deus furorem suum contra Amorrhæos & Cananæos ait exarsisse, eósque propter flagitia huiusmodi de terra deletos esse. Illud etiã fieri potuit vt eæ familiæ, de quib. Plin. lib. vij. c. ij. in Africa & Illyride versantes Psylli & ὀφιογενεῖς. i. serpentib. geniti, q in serpentes potestatẽ habent, & oculorũ aspectu fascinant atq; enecant, ea igitur sint ex illorũ numero qui à pueritia dicati & inde abvtero deuoti sunt Satanæ, aut saltẽ ab ortu: quemadmodum in Thessalia ex q malum istud per Medeam Circes agnatam fuit importatũ, non potuit vnquã eijci. Parẽtes. n. liberos antequã essent editi dicabãt Satanæ, & in hoc flagitio posteri tãq; hæreditario pergebant: etiã primogenitos solebãt

offerre

offerre Satanæ, vt Ezechiel. capite xx. ſcriptum eſt: nonnulli etiam inde à matris vtero, vt nobilis Germanus in vxorem exardeſcens cùm imprecatus eſſet vt diabolum pareret, illa peperit monſtrũ aſpectu horridum: nam ille Magus inſignis exiſtimabatur. In agro quoq; Valeſiorum & Picardiæ genus Sagarũ eſt quod vocant *Coche-mares*: & Nicolaus Nobletus prædiues agricola in Altofonte Valeſiorum agro mihi dixit ſe puerum ſæpe de nocte ſenſiſſe Incubos aut Ephialtas eiuſmodi quos vocant *Coche-mares*, poſtridie verò mane Sagam illam vetulam abs qua metuebat, poſt eam noctem qua hoc ſibi contigiſſet venire ſolitam, vt ignem aut aliquid aliud poſtularet: cæterùm ſe quàm optima fuiſſe valetudine. Hoc non ille ſolùm, ſed complures alij confirmarunt. Conſimilem huic hiſtoriam libro octauo Scoticæ hiſtoriæ legimus, ita fuiſſe quemdam ſingulis noctibus à Saga oppreſſum vt neque exclamare, neque ſe expedire poſſet, tandem verò precibus & orationibus liberatum eſſe. Innumera quidem alia poſſemus exempla adhibere: verùm hæc videntur ſufficere vt demõſtretur illud quod diximus, copulationes iſtas neque illuſionibus neque morbis annumerandas eſſe. Iam verò dicamus an Magi morbos, ſterilitatem, grandines, tempeſtateſque immittere, & homines atq; pecora enecare poſsint.

An

An sit penes Magos facultas morbos, sterilitatem, grandines, procellasq; immittendi, & homines ac pecora occidendi. Cap. VIII.

INTER philosophos omneis Theologos, & Historicos conuenit Dæmonas plurimum posse, hos plus, illos minus, hos illis mendaciores esse, alios improbiores alijs: atq; (vt vno verbo dicam) hæc opinio apud veteres inualuit, terrestres & subterraneos dæmonas alijs crudeliores improbiores & mendaciores esse: quod Græcus interpres Synesij libro περὶ ἐνυπνίων inquit, οἱ δὲ χαλδαῖοι ψευδεῖς φασὶ τοὺς προσγείους δαίμονας, ὡς πόῤῥω θείας ἀχρικισθέντας γνώσεως. id est, Chaldæi autem mendaces dicunt terrestres Dæmonas, quasi longè à diuina cognitione deiectos. Nos autem suprà diximus singulos Dæmonas malignos, mendaces, planos, & humani generis inimicos esse, ac nihil amplius posse quã Deus ipsis cõcesserit: etsi Magi sibi omnia videntur posse, vt de Erichthone Arcade Saga in Lucano, & de Pamphila Thessala in Apuleio legimus. Saga, inquit Apuleius, diuinipotens cœlum deponere, terram suspendere, fontes durare, montes diluere, manes sublimare, sydera exstinguere, tartarum ipsum illuminare. Et paulo pòst de inimicis loquẽs ipsam cogitantibus lapidibus obruere, precibus, inquit, & sepulchralibus deuotionibus in scrobẽ procuratis cunctos in suis domibus tanta numinũ violentia clausit, vt toto biduo non claustra per-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

fringi, non fores euelli, non denique parietes ipsi potuerint perforari, quoad deierarint se non ei manus admolituros: & sic illa propitiata totam ciuitatem absoluit. Atque hoc quidem postremum caput verè potest fieri, vt August. lib. de diuinatione, Accipiunt sæpe, inquit, potestatem morbos immittere, & aerem vitiando morbidum reddere: nam penes Deum mille habentur modi hominibus castigandis & maximi vltionum thesauri, ait ille, modò per seipsum, modó per Angelos suos, modò per diabolos, homines, bestias: tota denique natura ad vlciscendum iniuriam Deo factam est cõparata. Verùm omnis impietatis fundamẽtum quo nituntur magi & quo freti dedunt se diabolo est promissionum eius exspectatio, cùm diabolus promiserit se potestatem hanc in eos collaturũ esse, aut demonstraturũ pulueres, verba, characteras, quibus amorem, honorẽ diuitias cõparare, deliciari & inimicos euertere possint, vt ex multarum sagarum confessione compertum fuisse ostendimus. Hæc ille miseris Deo renuntiantib. promissa facit: & quia princeps mendacij author est, puræ deprehenduntur fraudes in omnibus promissis eius, præterquam in vltione, idque in homines certos solùm, & quantum permittit Dominus. Exstant exempla in scripturis sacris innumera, momentisque singulis docet experientia. Itaque Deo inter Angelos (in quibus aderat Satanas velut effector iudiciorũ eius)[4] roganti an quisquam esset integrior Iobo et qui plus timore Dei ageretur, respondit Satanas, immeritò foret

[4] Iob. 1. 2. & 3.

foret aliter, cũ protegas eum & velut prælto muro circummunias ipsum, familiam, pecora, domos & quicquid ipsius est, adeò vt attingi non possint: sed si vel tantillum ab eo discesseris, te momento petet plasphemijs. Tum permisit Deus calumniatori Satanæ vt vires suas in omnia quæ habebat Iobus præterquàm in ipsum exerceret: momentóque Satanas eum euertit rebus omnibus, nec paulatim sed vno impetu, omnibus primùm sublatis facultatib. (quãuis orientaliũ esset locupletiss) singulas ædes deturbãs, liberos, familiãq;, & pecora perdens vt eũ statim perfundaret, solamq; ei vxorẽ capitalẽ eius aduersariã relinquens ad vexandũ & ludificandũ eum: Aquibus omnib. incõmodis Iob immotus dixit, nudus veni, reuertar nudus, Deus bona mihi dederat & repetijt, in omnib. laudetur Deus. Hac firma constãtia cõsilioq; stabili ꝓuocatus Satanas, q; Deũ laudaret in tantis calamitatib. iterũ eum corã Deo calumniat dicens, nihil esse q; homo non sit traditurus ad redemptionẽ vitę sue: si ergo Deo videretur vt affligeretur Iob corpore, eum breui nomẽ Dei blasphematurum esse. Tum permittente Deo vt Satanas potestatem suam in affligendo Iobo occuparet modò ne vitam adimeret, statim illius corpus à vertice ad talos Satanas affecit apostematis & scabie fœtidissima: neq; tamen propterea, vt maximas fuderit querimonias, blasphemauit deũ. Quamobrẽ Deus animo ipsius & integritate cognita, incolumitatem, vires, alacritatem & duplum bonorum restituit ei, dedit

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſeptem filios & filias tres, & annos CXL. in vitam tranquillam & ſuauem largitus eſt. Dignam hiſtoriam conſyderatione, vt tota Iobi cum amicis confabulatio & deciſio eius eſt, elegantiſsimam, & inter omnes planè diuinam: ex qua conſtat euidentiſsimè non poſſe Satanam vires ſuas exercere, niſi quantum & quia permittit Deus, cui ſi ſemel habenas permiſerit, mirabilia Satanæ effecta ſpectari. Hic uerò nectunt quæſtiones multi, etiamq; iudicant ea quæ cernuntur oculis non fieri à Satana, Deumq; offendi putant ſi credatur tantã illius poteſtatem eſſe. Aliĵ contrà Dei verbũ vocari in dubium affirmant, ac nominatim obſeruandum locum, vbi Deus ait de Satana*, Non eſt potentia ſuper terram quæ cum ea comparetur. Equidem nõ minus argumentum laudationum Dei ineſſe ſtatuo in potentia quam confert Satanæ & factis illius, quàm in viribus & facultate Soli, ſtellis, plantis, animalibus, herbis, metallis ab ipſo attributa. Si itaq; vir bonus tonitrua, grandines, fulmina, tẽpeſtatésque maximas, & terræmotus perceperit, hæc non dicet à Satana fieri, licet fortaſſe fuerit adminiſter, ſed à Deo ꝓficiſci, vt canebat Dauid,

* Iob. 41.

Erumpens cœlo Domini vox clara tonantis
Perſonat æthereas humentia culmina nubes:
Vires oſtentat Domini vox clara tonantis,
Spirat magnificum Domini vox clara tonantis,
Perfringit cedros Domini vox clara tonantis,
E Libano effringit Domini vox clara tonantis,

Flammas

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Flammas diffundit Domini vox clara tonantis,
Et deserta quatit Domini vox clara tonantis.
Omnia dum passim Domini de voce fatiscunt,
Laudibus è templo findunt pia pectora cœlos.

Sic ergo ad omnia opera facturi sumus quę Deus per Angelos bonos vel malos, per astra, per alias res naturaleis, vel per homines effecerit: Benedicens enim Deus gratuita sua beneficia prolixè largitur & multiplicat per administros bonos, flagellaq́ per malos: neq́ minus necesse est in amplissimi huius mundi administratione vt Deus æterna iustitia sua pœnas improbis tribuat, quàm bonis præmia. Cùm itaq́ ait lex, Multi non dubitant magicis artibus elementa turbare, vitam insontium labefactare, & manibus accitis audent ventilare vt quisque suos conficiat inimicos: horum omnium potestas (etsi diabolorum & spirituum aliorum fiunt ministerio) est Deo assignanda, credendúmque nihil siue per dæmonas siue per Magos fieri, quia iusto iudicio fiat permittentis Dei, tum ad eos qui promeriti sunt castigandos, tum ad tentandos & confirmandos bonos. Ideoq́ agens de vltionib. Dominus, nulla est, inquit, afflictio, nulla calamitas quæ à me non euenerit. Ex omnibus autem actionibus quas Magi sibi vindicant, vix insigniorem vllam inueneris quàm fulgura & tempestates prouocandi, vt eam lex pro explorata habuit[a]. Itaque in libro Inquisitorum quinq́ dicitur ann. M. CCCC. LXXXVIII. in Constantiẽsi

[a] l. 4. de malefic. C.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

diœceſi procellas, grandines, fulmina, & tempeſtates exſtitiſſe quæ prouentum terræ per milliaria quatuor afflixerunt. Ruſticis autē omnibus in Magas inuehentib. comprehenſæ fuerunt duæ, Anna de Mindelē & Agne: quæ primò infitiatæ, cùm ad quæſtionem raperentur confeſſæ ſunt ſeorſim ſe vno die in agrum cum paucula aqua proceſiſſe, & quamuis altera conſilium neſciret alterius, effodiſſe ſcrobem & ſub meridiem aquam ſcrobi iniectā conturbaſſe adhibitis quibuſdam verbis, quæ ſatius fuerit ignorari, diabolum inuocantes: his geſtis, ſimulac reuertiſſent domum ꝓcellam exſtitiſſe: hæ incendio perierunt viuæ. Potuit diabolus tē peſtatem venturā ex naturæ cauſis præuidens eas incitaſſe, vt ſibi reuerentiam & metum conciliaret: Solet enim Satanas peſtem, ſterilitatem, luémve præuidēs id Magis perſuadere, ex poteſtate ipſius Magos peſtem, calamitatem, aut famem & accerſere & depellere, & re vera ſæpe fit, ſed non ſemper. Idem author aut iudicium à ſe in Sagam agri Conſtantienſis latam, quæ cùm videret omneis ſui pagi incolas in nuptijs conuiuari & ſaltare, ægrè ferens quòd non fuiſſet eò vocata, ſe per diabolum clara luce ſpectantibuſq; paſtoribus curauit in collem exportari propinquum pago, & quia aquam non habebat quam in ſcrobem à ſe effoſſam iniiceret vt cieret tempeſtatem (nam hūc ritum faſſa eſt obſeruari) emiſit lotium, & illud in ſcrobe mouēs ſermones quoſdam pronūtiauit: mox cœlo quod ſudum ſerenumq; fuerat obſcurato, grando vehementiſſi-

mentissima solũmodò in pagum & in saltantes irruit, Saga verò in pagum reuersa est: ea itaque visa tempestatem ab ipsa accitam fuisse crediderunt omnes, eaq; capta Pastores pro testimonio dixerũt se vidisse cùm in aere transueheretur: quod illa accusata euicta'que agnouit, & viua igni fuit tradita. Hic autem obseruandum est fruges non fuisse tactas, prout in Fornicario legimus Magũ quemdã confessum esse facile ipsis esse excire tempestatem per sacrificium vnum diabolo oblatum quod nihil opus est describere: verum hoc adiecisse, non posse ipsos tempestatib. nocere ex sententia animi sui, aut fruges vastare. Quãquam Sagæ, ac potiùs Satanas ipsis postulantib. & Deo permittente fruges interdum perdit, sed neq; omnes, neq; omniũ, vt pòst dicturi sumus. Exstat enim lex in xij. tabulis: *Qui fruges excantaſſit, pœnas dato.* Lex etiam prohibet nequis fertilitatem alienæ frugis ad suam attrahat his verbis, *Ne alienam segetem pellexeris incãtando*, & alibi, *Ne incantanto, ne agrum defraudanto.* Atq; hoc nomine Furnius à Sp. Albino fuit accusatus, qui cùm non abundaret probationib. cur suæ fruges tantopere aliis præstarent semper (licet hæc fortasse fuerit illusio) boues, plaustra, seruos in Senatum adduci iussit, & cùm ostendisset non alia sibi incantamenta esse, teste Liuio, fuit absolutus. Hopponem verò & Stadlinũ summos Germanię Magos gloriatos legimus apud Sprangerum se tertiã fructuũ ex agro vno in alterũ pellecturos: cùm tamen ex omnibus iudicijs sit compertissimum, nunquam

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quam quemquam Magum fuisse arte sua locupletatum & auctum obolo, vt pòst demõstrabimus. Apud Pontanum etiam libro v. memorabilem historiam legimus, Gallis Suessæ in regno Neapolitano ab Hispano obsessis, cùm siccitate æstuq; feruerent omnia, & penuria aquæ dulcis Galli in summo discrimine essent, aliquot Sacerdotes Magos crucifixum nocte per vicos traxisse, innumeris cõuitijs & blasphemijs proscidisse, atq; in mare proiecisse: deinde consecratam hostiam asino tradidisse, eumq; viuum ad portam templi inhumasse: tum post aliquot carmina & detestandas blasphemias (quas nihil attinet cognosci) imbrem vehementissimum diluuio'q; pene similem accidisse, itaq; obsidionem ab Hispano solutam esse, & vulgo fuisse dictum.

Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo.

Hic autem mos trahendi crucifixos & imagines in profluentem ad impetrãdum pluuiam, apud Vascones etiam obseruatur: eumq; Tholosæ clara luce facientes vidi puerulos in media totius populi corona, qui istud *tiremasse* vocat, quasi trahemassam dixeris. Fuit etiam qui omneis imagines in Salini puteum iniecit anno M.D.LVII. deinde abundauit pluuia. Hoc verò scelus insigne est iniquè dissimulatum, ex Magorum regionis illius doctrina profectum, qui miseram plebem impietatem istam docuerunt cantionibus quibusdam enuntiatis, vt Sueßani sacerdotes illi in regno Neapolitano fecerant. Pecudes autem plerumq; Sagæ pul-

ueribus

ueribus limini subiectis enecent: non quò pulueres illud possint (Sagas enim spectris quæ gestant eos enecturi essent quàm sui ingredientia animalia, maximè cum eos Sagæ ad pedem vnum sub humo condant) sed solus Satanas est huius rei administer. Audiui trecentas pecudes ratione ista in quadam ouili Biturigum momento vno exstinctas esse. Nec solùm in tempestates, grandines, fulmina, fruges, & animalia has vires exercet Satanas, sed etiam in homines, in improbos tamen maximè. Sagas quæ Pictauij anno M.D.LXIV. crematę sunt diximus confessas in ijs cœtibus quò ad diabolũ figura hirci adorandum conuenerant, conclusionis loco fuisse maxima voce ab hirco pronuntiatum, vlciscimini vos, aut moriemini: à se autẽ multas pecudes & homines enectos esse, causantibus non aliam seruanda vitæ suæ rationem exstitisse. Proprium enim Satanæ à natura est perdere, destruere, atq; euertere, vt Deus apud Esaiam loquitur[4], Feci & formaui Satanam vt euertat, perdat, destruat: etsi hoc nũquam nisi ad supremam suam iustitiam exsequendam finit. Ex omnibus autem animantibus sceleratissima est hominis, ex hominibus pueruli innocentis cædes, & Satanæ acceptissima, vt de Sagis obstetricantib. diximus, quæ liberos oblatos diabolo interimunt antequàm sistantur Deo: Sagis enim persuadet Satanas certã partem (quam nominari non est opus) inesse pueruli qua illæ res mirificas se effecturas putant. Vt itaq; impudentissimam diaboli fraudem ostenda-

[4] Esa. 54.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

mus, Niderus ſcribit iudiciũ à ſe de Staldino quodam diœceſis Lauſanenſis fuiſſe conſtitutum, qui fœtus ſeptem à ſe in vtero matrum fuiſſe occiſos fatebatur, & abortum toti pecori familię illius factũ: rogatum verò de modo reſpondiſſe bęſtiam quãdam cuius nomen reticebimus à ſe limini ſubiectã eſſe, qua ſublata deſiuit à tota domo abortio. Licet ne his remedijs vti dicemus poſteà: in præſentia ſatis eſt dixiſſe id à beſtia quæ putris inuẽta eſt nõ fuiſſe præſtitum, cùm alij pulueres ſolũ ſubſternãt ſibi à Satana datos. Præterea alij magi vtuntur bufonibus venenato quidem animali, ſed cuius puluis vel nudo pede aut manu tactus abortum aut mortẽ inferre nõ poteſt: verùm has opiniones praua humanæ menti obtrudit diabolus, vt hominẽ turpiſsimis ac fœtidiſsimis animantibus ſeruire cogat. Nam apud Magos bufones perſæpe deprehẽdi eſt vulgatiſs. quos alunt & ornant colorijs: hos Valeſiorum ager Mirmilotos vocat. In Monſtreleti hiſtoria legimus Compendienſem ſagam cum duobus bufonib. à ſacerdote baptizatis ſuiſſe cõprehenſam, quibus ad res magicas vtebatur: quod ridiculum exiſtimarẽ niſi quotidiana eiuſdem rei exempla exiſterent. Cùm dominus Ioannes Martinus vices præfecti Laodunenſis gerens Sagam S. Probę condemnaſſet vt viua igni traderetur, qui exuebant bufones duos maximos in loculis illius inuenerunt. Dum hanc hiſtoriam ſcriberem, mulier bufonem ad Laodunum dicebatur peperiſſe: quod mirata obſtetrix & quæ ipſi aderant, rem

rem pro testimonio dixerunt, fuitque bufo alijs dissimilis, quem viderunt multi, delatus in præfecti ædes. Froissardi historia testis est Curionem quemdam apud Suessionas ad vlciscendum inimicum à saga consilium petiuisse: qua consulente vt bufonem baptizaret, nomen ei inderet, & consecratam hostiam edendam traderet, id à se factũ & alia permulta tacenda confessus est. Quinque Magarũ quæsitores narrant inter alia se quæstionem de Maga habuisse quæ fatebatur se consecratam hostiã quam oportuerat deglutiuisse, sudario exceptam in poculo vbi bufonẽ alebat condidisse, pulueresque sibi à diabolo datos adiecisse vt certis vocib. (quas reticeri præstat) enũtiatis ad enecandas pecudes limini ouilis substerneret. Deprehensa itaq; & euicta viua concremata est. Arte n. procurat Satanas non solũ vt præstinguat oculos hominib. & veri Dei notitiã adimat, sed etiam vt ex humanis mentib. euellat omnẽ religionẽ, omnem conscientiam, & quicquid à singulis Deus verus esse creditur, itaq; sibi ipsi conciliet reuerentiam, aut eò falsẽ homines perducat vt id adorẽt q; Deũ nõ esse nouerũt, creatis reb. cõfidãt, eas reuereant, & ab eis earumq; etiã turpissimis medicinã aut salutẽ exspectẽt. Verũ vt amplius constet neq; bufones, neq; hostias, neque pulueres diabolicos mortem animalibus importare, certo certius est Sagarum peritissimas flãdo in os nonnunquã enecare, quod in suo dialogo Danæus optimè obseruauit: quòd autẽ id veneno fieri q; in ore circumferant

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

idem existimat, probare nequeo. Nam ipsę primũ Sagæ morituræ essent, cui argumento non video quid responderi possit, & ad causam cuiusdam Itali (qui veneficorum princeps sua ætate fuit habitus) adhiberi potest: quamuis enim dicatur ille venena valentissima subministrasse multis, qui odorati ea breui occubuerint, non credo tamen, qa ipse odoramentorum artifex occubuisset primus, nisi eos diabolus ipse occidisset de quib. iusta permissione Dei mandatum acceperat opera Magi istius (qui veneficus dicebatur) occidendis. Et in Sagarum quoque Valerianarum in Sabaudia iudicio quod prostat excusum, legitur iacto in plantas puluere eas repentè emori. Quamobrem non possum in loberti medici sententiam descendere, scribentis quædam venena tam subtilia esse vt qui conscendit equum moriatur si eis oblita fuerit stapia siue ἀναβολεὺς. His enim pharmaceutas ipsos primùm oporteret mori, & stratores seruos, etiamq́ eos qui propius [illegible] accesserint. Quinetiam pecudes supergressas limen vbi pulueres aut serpentes Magi [illegible], [illegible] mori. Non igitur enecat pharmacum, non [illegible], non pulueres, sed Sagarum precibus Satanas, Deo permittẽte. Quòd si ampliore demõstratione opus est, habeo penes me iudicialia acta à generoso Domino Pipemontensi missa, de Barba Doræa, quæ ex decreto Parlamenti [illegible] M. D. LXXVII. sententiam Præfecti S. Christophoro ad Sanlisium confirmãte fuit adiudicata igitur, postquàm confessa est se tribus ho-

bus hominibus necem intulisse coniecto pauculo puluere charta inuoluto in eum locum quà erant transituri, idq; cum his verbis, In nomine Dei & diabolorum omnium, &c. quæ hic non placet adscribere. A veneno qualecunq; sit hoc non posse effici nemo nescit, nedum a sicco puluere: itaq; sententia damnatoria dicit propter sortilegia quibus vsa est damnatam esse. Nam etiam horrendæ fuit blasphemiæ Deum in hac imprecatione rebus creatis coaptari: vt eadem quoque adiecit sicui vellet à sortib. præcauere se tum dixisse, In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, ne illac transiens vllo occuperis malo. Vt autem discrimen inter naturales morbos & eos qui à sortilegijs veniunt teneatur, videntur sæpe homines sortibus infesti ex languore mori, interdum ferramenta, pilos, pannos, vitrum confractum ejicere. Scribit Anglus Palatinorum Principum medicus anno M. D. XXXIX. Vlrichij fuisse infestum sortibus agricolam Nenstetium nomine, à cuius pelle ferreus clauus auulsus est, & cuius interanea tantis doloribus erodebantur vt sese desperans iugulauerit. Eum in cor spectu ciuium omnium fuisse dissectũ, & in corpore eius baculum, cultros chalybeos quatuor, ferramenta duo, capillorúmque glomus comperta esse. Amplius ait Niderus qui de sagis innumeris quæstionẽ habuit, vnam à se visam quę vnica solùm voce homines enecaret: alteram, quæ vicinæ mentum sursum deorsum vertit, horrendo spectaculo. Non est itaq; mirandum magnopere

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

si Thessala Saga Pamphila fecit vt mulieris venter sic intumesceret tanquam si tergeminos fuisset paritura, & octo menses circumferret onus. Eiusmodi fuit Martina Saga quę occidit Germanicū, non veneno (vt ait Tacitus) aut ouo galli gallinacei (q̃d idem autor est summo apud Gallos in pretio habitum ob eas virtutes quas de eo prædicabāt) sed vi diabolica: & illa in Constantiensi diœcesi Maga, q̃ efflādo totū hominis corpus ita affecit elephātiasi vt paulo pòst animam ageret. Hanc Sprāgerus & Quæsitores alij cremari curauerunt viuam. Idem Sprangerus narrat se autore alteram in finib. Basileæ & Alsatiæ fuisse cōbustam, quæ fassa est se conuitium à viro bono agricola obiectum ferentē indignissimè, rogatā fuisse à diabolo quid eo homine fieri vellet qui dixerat conuitiū cui cùm respondisset cupere se vt semper facies illius turgeat, non multo pòst agricolam ex insanabili elephantiasi laborasse. Hæc tñ Iudici confessa est se nō putasse id effecturum diabolum: quo argumento vincimus non à puluere, sed à diabolo hæc omnia effici, qui voluntati hominum ipso vtentiū ita se accōmodat vt si quis aduersarium suum curet per socium tolli. Verumtamen hoc agit Satanas, vt ipsum ad id efficiendum precentur serui, vt manum operi admoueant, hominem attingant, de pilo aut vngu ib. illius habeant, certo sve sumant puluere ab ipso, includendos esse hominis, aut fornicibus subdendos aut cōpitis. Si nautē pactio cum Satana nō interuenerit, frustra omneis puluere, characteras, &

Saga-

Sagarũ voces homo adhibuerit, neq; virũ neq; pe cũdem afficiet morte. Quamuis aũt Deo permittẽ te posſit diabolus morti animalia tradere, vult tamen in Magorũ cauſa vt ipſi ſuum conſenſum adiungant manumq; ad opus adhibeant. Exẽpli cauſa, ait Sprangerus queſtionẽ à ſe de Saga fuiſſe habitam quæ tres & viginti equos mercatoris Ratisbonenſis affecit morte: dixit illa foſſam tantummodò à ſe factam eſſe, in eam pulueres à diabolo ſub limen ianuæ iniectos eſſe: ſic illa manum admouerat. Similiter qui cereas inimicorũ faciũt imagines & defigunt eas, poſtquàm ſe ipſi vouentes Satanę Deo renuntiauerint, & horrenda quæ aſſolent fecerint ſacrificia, itaq; ſi Deus ſiuerit inimicos afficiunt morte (etſi hoc nõ ſæpe accidit, nã vix è centenis binos fortè offendas quibus iſta nocuerint, vt ex Magorũ confeſsionib. eſt manifeſtum) in eis homicidiũ eſt à diabolo effectũ, ab ipſis exoratũ. Sic Enguerrandi Marignij iudiciũ hac potiſsimũ cauſa niti legimus, & alterius in Alenconiorum vrbe tempore Franciſci 1. regis, cuius factum probatũ in iudicio fuit, & copiosè in Nauarrenę Reginę heptamero, neq; tanquã fabula, ſed velut hiſtoria vera cum forenſibus geſtis omnib. exponitur. Anno M.D.LXXIV. generoſus vir quidam (vt in iudicio eius qđ excuſum eſt legimus) q Lutetiæ fuit decollatus, imaginẽ cereã capite & corde trãsfixo & characteras alios habere compertus eſt: quæ fortaſſe non poſtrema cauſa fuerit cur addiceretur morti. Et quod recentius eſt, Septembri men-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

menſe vltimo M. D. LXXVIII. Legatus Angliæ & Galli multi per Gallias nuntiauerunt tres imagines cereas depictas esse in fimo cum inscriptis Reginæ Angliæ & aliorum nominib. quas imagines Cuno pagi Rinctonij ad dimidium milliare Londino distantis fecisse dicebatur. Sed necdum iudicium fuerat cõstitutum aut probata res, cùm nuntius fama in Galliam perlatus. Ex istis autem omnibus historicis narrationib. nulla exstat memorabilior quam illa Duffi Regis Scotiæ quæ in Scotica historia legitur[1]. Huic enim morbus dicitur accidisse, quo ita premebatur vt quamuis bellè ederet, biberet, ac corpore constitutus esset, tamen nocte somnum capere non posset, sed alterius doloris expers arescere totamq; noctem in sudorem solutus contabescere. Tandem verò cùm rumor increbresceret Sagas ad Regem Scotiæ enecandum à Morauis conductas esse (Morauos autem Scotiæ inceolas intelligo olim Scotorum hostes, & iamdiu Scotorum regno adunatos) Legati in Morauiam missi in quendam insem vicum, vbi ceream imaginem nomine Regis vocatam Sagæ torrebant & certo liquore perfundebant. Certior de hac re Douenaldus Præfectus loco à Legatis factus in re præsente deprehendit eas, quæ rem confessæ viuæq; crematæ sunt, eodemq; momẽto Rex Scotiæ restitutus valetudini, prout dies fuerat obseruatus. Sic videtur Meleager paulatim crematus esse cùm Althea Saga torrem fatalem incendisset: hæc enim deliria esse viderentur, nisi iam olim istæ imagines

[1] Boet. lib. 2.

imagines fuissent vsurpatæ. Plato libro xi. de legibus narrationem hanc confirmat de imaginibus cereis quas faciebant Magi. Neq; verò magnopere mirari oportet q potuerint ista innotescere: Magi enim per conuentus suos rerum à se gestarũ rationes reddunt, vt antè ostendimus, ac eorum etiã omnium quæ vbiuis terrarum fiunt, vt Aurelius ex Cleryano Magorum conuẽtu retectum est. Apud Sprãgerum quoq; legimus Pumberum quẽdam Magum Lendemburgi in Germania exstitisse, quem docuerat Satanas Crucifixum sagittis antepschali die Veneris configere, qua ratione adhibitis nefandis quibusdam verbis iaculãs in aerem ternos homines quos vidisset cognouissetq; poterat quotidie occidere, quamuis in arcem munitissimam abditos, modò certum deliberatumq; consilium occidendi eos habuisset. Eum verò tandem rustici in frusta laniauerunt sine iuridica cognitione vlla, postquàm homicidia plurima perpetrasset: hęc gesta ann. M. C C C C. X X. cùm adhuc Germani Crucifixum colerent. Etenim æquæ propè impietatis est eum quem pro Deo habeas ac Deũ ipsum offendere, quia fit in contemptum Dei, qui cor animumq; tanquam actionum bonarum malarumq; (vt ait Aquinas) fundamentum introspicit. Ommino cõstat (vt loquamur propriè) Deum offendi non posse, & quemadmodum qui cœlum sputis appetunt, cœlum non conspuũt, sed seipsos reuertente sputo inquinant, ita offensionem quæ Deo putatur afferri in afferentis caput recidere. Il-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

lud itaq; Magorũ genus qui Sagittarij dicebant non amplius in Germania exstat, ex quo Sagittarij Crucifixum neq; Deum esse neq; diuinitatis qc quam in se habere crediderunt: quod ante religionem mutatã crediderant. Iure porrò dubitari possit cur Magi memoria nostra non possint ea παραδείγματα factaq; præstare mirifica, quæ Simõ ille Magus, Apollonius Tyaneus, Circe, Medea, & alij insignes Magi præstiterunt. Sed duplex mihi quidẽ videtur esse ratio: vna, quam in iudicio quodam Sanlisiano legi, quòd ista geruntur pro ratione pacti cum Satana initi, puta si quis ei ministrare optimè horrendaq; malefacta velit committere: altera, quòd Deus tantas vires in populos sui cognitione præditos non tribuit Satanę, quantas in Ethnicos tribuerat. Diximus libr. primo de diuinis, naturalibus, humanisq; modis, ijsq; licitis ad prænoscendas & præcipiendas res futuras: Secundo de modis illicitis & Dei lege vetitis egimus: Iam dicamus quibus modis liceat magicas sortes anteuertere, & mala cùm sunt cognita medicari.

IOAN.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

IOANNIS BODINI

DAEMONOMANIAE MAGORVM

Liber tertius.

De modis licitis ad magicas sortes præuertendas. Cap. I.

SOrtilegia nouos morbos nõ esse docent historiæ, sed vt hodie multa sint, olim centuplo frequentiora extitisse. Etenim in lege Dei, quæ ante ter mille centum quinquaginta annos fermè fuit promulgata, Chaldæam legimus, Ægyptum, Palęstinam ex eo laborauisse: & minorem Asiam, Græciam, Italiamq; vixdum parte dimidia habitatas hoc modo abũdauisse ex historijs priscis cognoscimus. Interdicta cernimus atrocesq; pœnas Lege Dei in Magos imperatas, horrendaq; scelera ex quib. ad exterminandos Cananęos exarsit Dei furor: q; nõ propter idololatrias cęteráve peccata q̃ cũ alijs populis tum fuerunt cõmunia, sed propter sortilegia abominãda in Lege disertis verbis factũ fuisse dicitur[a]. Videmus ante & post Troianum bellum (fuit autem quasi post [a] Deut. 18.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ducentos annos à Dei lege promulgata) crudeliſſima Medeæ ſortilegia, Circes Proteiq; trãsformationes, & Necromantias Theſſalicas: etiamq; Romulum apud Liuium, Dionyſium Halicarnaſſeũ, & Plutarchum legimus procelloſo turbine ſublatũ eſſe, & pleroſq; alios quos antè annotauimus. Et (quod amplius mireris) quos ſpiritu abripiebant dæmones (vt antè diximus) aut ſpiritu & corpore ſimul, quos diabolus obſidebat, & per quos loquebatur, ñ pro diuinis ab imperita plebe habebantur. Videmus & Hippocrates libro de morbo ſacro abominatur Magos. Platonem inter Ethnicos animaduertimus optimam legem contra Magos ferre libro xi. de legibus, cùm Magos qui carminibus, verbis, ligaturis, cereisq; imaginibus incantauerint faſcinauerint, aut homines pecudésve necauerint, morte iubet affici. Ex eo tempore omnes Philoſophi vno ore damnauerũt Magiam, & cremari libros curauerunt, vt videre eſt in l. cæteræ, famil. herciſcundæ. ff. Iamblichus, Porphyrius, Proclus, Academici, alíjq; Ethnici philoſophi cõſentiũt Magos & malignos ſpiritus (vt diximus) fugiendos eſſe: itaq; ſortilegi cum ſortilegijs fuerunt damnati & iudicijs infeſti primùm Tyberio imperante, vt apud Tacitum legitur, pòſt Domitiano longè acrius & diligentius quæſtionem de eis habente, tum etiam Diocletiano[a]: ſed omnium ſeueriſsimè, cùm Imperatores fidei Chriſti ſeſe adiunxerunt. Tunc euerſa ſunt templa & oracula, ſacrificia gentium totaq; aruſpicina illicita pronuntiata

[a] *lib. 2. de maleſic. C.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tiata & Auguralis scientia, earumq; interdictus vsus, indicta in aruspices mortis pœna, deportationis in eos qui augures & Aruspices consulerent[a]: etsi non tanta apud Christianos censebatur Augurum improbitas quanta Magorum qui malefici dicebantur, & viui tunc temporis ex Lege tradebantur igni[b]: posteà verò Aruspices ad pœnam istam, Magi verò ad bestias fuerunt damnati[c]. Videmus itaq; non solùm ex quo Lex Dei & religio Christiana fuerunt datæ cœpisse homines ab eo quod colebatur abhorrere, verumetiam ante promulgatam Legem sortes magicas & diuinationes horrori fuisse gentibus. Vlpianus enim, licet fuerit Ethnicus & infensissimus Christianorum hostis, qui libros septem composuit de Christianorũ supplicijs, magicus tamen sortes omnemq; diuinationem quam illicitam dicunt exhorruit, vt ipse declarat dicens[d], Si quis astrologus vel qui aliquam illicitam diuinationem pollicetur consultus aliquem furem dixisset qui non erat, iniuriarum cum eo agi non potest: sed constitutiones eum tenent iam cõtra diuinos factæ. Et quamuis Saga quædam nomine Martha Marij temporib. certissimam in hostes victoriam ijs modis quos se tenere aiebat polliceret, eam tamen Senatus (vt in Dione legimus) noluit adhiberi. Persæ quoq; hac peste inquinatissimi, supplicijs tandem atrocissimis vtentes in Magos, capita eorum (vt narrat Plutarchus) inter duos lapides eliserunt. Sed legis diuinę promulgatio vires Satanę plurimùm eneruauit: & quicunque

[a] l. nemo aruspicẽ, eo. C.

[b] l. nemo aruspex, eod. C.

[c] l. multi eodem. C.

[d] l. itẽ apud Labeo. §. si quis astrol. de iniur. ff.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

populi manserunt diu infideles aut adhuc permanent, ij grauissimè fuerunt infestati à spiritibus malignis & adhuc dies noctesq; infestantur: vt fit in Norvuegia, Finlandia, Pilapia & alijs regionibus ad Boream sitis, & in occidentalibus insulis, vt in Olai magni Indorumq; historia legitur. Inprimis verò in Bresiliæ regione & conterminis illius, vbi adhuc sacrificantur homines eduntur'q;, Mirũ est (inquit historia) quantum ab omni malignorũ spirituum genere infestentur. Germania quoq;, antequàm Paganismum ex ea Carolus magnus sustulisset, circumfluebat Magis, vt ex Salicis legibus, capitibusq; de Carolo magno, & ex Cęsaris commentarijs constat. Denicq; si quis diligenter caput XLI. Iobi expenderit & allegorias discusserit earum proprietatũ quæ de Behemoth & Leuiathane prædicant (hæc enim omnes de hostib. humani generis, corporis & animi interpretati sunt) is res multas abditas cõperiet ad proprietatẽ malignorum spirituũ pertinenteis. Primùm vires Behemoth dicuntur in lumbis ventre & cauda positæ, ad cupiditatẽ bestialem'q; partem denotãdam, vt prisci Hebræi dixerunt Satanæ in voluptates brutas potestatẽ esse. Deinde dicit facere vt Deus ipsum gladio suo, id est, verbo cædat: tum in palustrib. volutari, vitijs puta & impuritate in qua deliciatur Satanas: præterea à montes ipsi suppeditare escam, quibus in Scriptura Principes arrogantes & superbi homines designantur, vt istos reuera Satanas plerumq; aucupatur: item sub opacis arboribus

ribus & in salictis exultare: opacæ autem arbores in Scriptura hypocritas significant sola pietatis cõtentos vmbra, salices infrugiferos. Verumtamen dicitur idem visu obtuso esse, vt ostendatur non inesse Satanæ oraculis veram prophetiam: quamobrem Propheta Baleham populo Dei benedicens inquit, Beatum populum cui non sunt magi & incantatores, sed cui Deus cùm opus est res abditas visionibus reuelat certissimè. Postremò bestia hæc dicitur facilè naso infibulari posse, vt discamus nihil à Satana esse metuendum. De Leuiathane verò qui non contentus corporibus animas aggreditur, An cum eo pacisceris, inquit Dominus, vt semper vtaris eo? quod quidem ad eos spectat qui familiares spiritus sibi mancipatos putant. Quod autem dicitur Principes superbos & elatos homines Satanas appetere, iam olim exploratum est, & videmus memoria nostra eos Principes qui Deum deserunt se Magorum opera mancipandos miserè & rapiendos Satanæ exponere, ac multos quidem extare quos veterator ille deceperit, sciens quales principes tales ciues. Si enim Magiam princeps coluerit, primùm deliciæ principis aulici, deinde verò populares eodem, ac proinde in omnem impietatem pertrahuntur. Neronem quinque annos principem bonum fuisse ait Sueton. itaq; dicebat Troian. procul distare omnes Principes à Neronis quinquẽnio: sed ex quo se rebus magicis addixit, idẽ autor est famosiorẽ magũ neminem

neminem exſtitiſſe, turpiſsimã fuiſſe illius vitam, & miſeriorem finem quàm vllius ea tepeſtate Princeps. Nam Plinius res magicas permultas narrans & vires quæ de illis prædicantur, ait, Quæ omnia ætate noſtra Princeps Nero vana falſaq; comperit: primùm imperare dijs cupiuit. Nemo vnquam vlli artium validiùs fauit. Deinde, Immenſum & indubitatum eſt exemplum falſæ artis, quã dereliquit Nero: & paulo pòſt, nam homines immolare etiam gratiſsimum illi fuit, de Magia & ſortilegio loquens. At nunquam Satanas ſuos abire ſine merita mercede ſinit, nec deſinit eos in omnẽ ſæuitiam, inceſtas libidines, & parricidia impellere, vt Nerone fecit. Hũc enim Magi & diaboli docebant multas cædes, atrocia facinora, & parricidia committere, vt ſecurior in ſua dignitate viueret: vt hodie quoq; Principibus autores ſunt Magi vt cædes & crudelitatem curẽt, & improbitati cuiuis dent veniam. Verum tamẽ à Principibus ipſorum conſultorib. plerumq; caſtigantur Magi, ſiue metuentibus vt plus effutiant, ſiue explorantibus an veræ ſint eorum diuinationes. Sic Domitianus cùm Aſcletarionem Magum, qui Imperatorẽ breui occiſum iri prædixerat, ſciſcitatus eſſet q; ipſum Aſcletarionem maneret exitus, & is affirmauiſſet fore vt breui laceraretẽ à canibus, Imperator eum interfici ſine mora iuſsit, & poſt funus diſcerpſerũt eum canes repentino caſu, quo Domitianus fuit commotus vehementiſsimè. Prudentior ille Tyberij, quem Tyberius in altum lubricum q; præcipitium

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tium ducens rogauit an tempus quo ipsi moriendum erat cognosceret: ille respondit se in maiore quàm vnquam anteà versari discrimine: hũc enim, teste Suetonio, si secus respondisset, Tyberius instituerat dare præcipitem. Vtcunq; se res habeat, diem mortis suæ & genus à magis sæpe videmus fuisse prædictum atq; confirmatum. Extant huius rei exempla innumera: sed nullũ aut recentius noui aut propinquius quàm Nouiodunensis Magi, cui intercesserat cum Nouiodunensi Episcopo ex Hangestana domo familiaritas: hic quo die fore prædixerat Satanas vt occideretur, se in domũ recepit Episcopi, indicans ei fore vt eodem die occidatur: cùm autem prandisset ad mensam Episcopi, aliquis tandem superuenit eum conuentum cupiens: iubetur ille ascendere, ascendit, & colloquẽdo inter duas ianuas occidit Magum. Hanc historiã accepi à D. Ludouico Castellano Legato Nouiodunensi, & multi alij confirmarunt. Quamobrem vt mala hæc vitari possint, legem Dei sæpe oportet prædicari, metum eius summis, mediis, infimis inculcari, & ante omnia fidem in eum imprimi: nam si Dei maximi, terribilis, & omnipotentis nomen bona fide ab homine timente Dei pronuntiatum Diabolorum & Magorum propellit turbas (vt sæpenumerò vsu venisse antè demonstrauimus) quanto magis eum spes erit procul fugiturũ, si prædicari, legi, promulgari, & sermonem haberi de laudibus operibusq; Dei audiuerit? Hic ergo maximus, hic pulcherrimus, hic facillimus omni-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

no modus eĳciendi è Repub. Magos, artes magicas, maleficia, & malignos ſpiritus: tantiſper enim dum hic blaſphemia illic ἀθεότης obtinet, nulla planè ſpes oſtenditur malignos ſpiritus, magos, peſtem, bella, famemq; depellendi. Non quò magi omnino poſsint eĳci, quin ſubſidãt ſemper ex ĳs quidã, vt bufones & angues in terra, in ædibus aranei, erucæ & muſcæ in aere, quæ corruptione generatæ venenũ è terra & ex aere corruptionẽ attrahũt: ſed bene culta terra, purgatus aer, putatæ arbores non ita his malis infeſtæ ſunt, quæ ſi multiplicari ſiueris, nõ attrahũt ſed gignũt corruptionẽ & inficiunt omnia. Sic beatus eſt populus cui ſapientes moderatores, boni magiſtratus, & boni paſtores præſunt, qui bene inſtituũt ipſum: non ſunt in eo populo maligni ſpũs diu habituri ſedẽ. Verũ optimè cauendũ eſt qui illuſionẽ eſſe prædicãt qcquid de Magis fertur, vt doctor ille Magus prędicabat, quẽ antè perſtrixinmus, put ſe à diabolo in hoc argumẽto informatũ fuiſſe cõfeſſus eſt. Quemadmodum aũt peſtilentiã, bella, famem, malignorũ ſpirituũ miniſterio (vtq executores ſunt iuſtitiæ eius) immittit Deus: ſic etiam Magorũ opera vtĩt, maximè verò cùm Dei nomẽ dei blaſphemaẽ, vt hodie ſumma impunitate licẽtiaq; blaſphemaẽ paſsim, & impia blaſphemandi ars ex profeſſo ab ipſis quoque pueruli exercetur. Atqui ſcelera omnia, parricidia, inceſtus, veneficia, cædes, adulteria, neque tam magna ſunt, neque tantis digna ſupplicĳs ex conſtante Theologorum omnium conſenſu ac

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſu ac ſunt blaſphemiæ. Cætera enim maleficia in homines primò committuntur, vt ait Samuel, blaſphemiæ verò honori Dei directè aduerſantur & pertinẽt ad contemptum eius: qua loquendi formula blaſphemi ferè abutuntur. Cùm autẽ iſta impietas regnante Carolo nono obtinuiſſet vt cùm maximè, Rex Henricus III. aduenies ſanctiſsimũ edictum contra blaſphemos promulgauit: ſed neglecta illius executio eſt in maximã Dei contumeliã, & cõtinuata blaſphemis impunitas, quorũ pleriſq; nõ videt ſatis audaciſsimè Deũ abnegaſſe, niſe ſe optimo animo facere adiecerint, nõnulli etiã inter blaſphemãdũ poetarũ numeros aucupãt, vt Cãpanus ille Trecẽſis, cui nomẽ fuit Burſario. Hic die Veneris antepaſchali an. 1569. blaſphemãs fuit cõprehenſus, ſentẽtiaq; in eũ lata vt labiũ eius candente ferro findereť, honorariã pœnitentiã profiteretur, & mulctã 500. librarũ ſolueret, ꝓuocauit ad curiã, & è vinculis euaſit: verũ iterũ poſt dies 7. captꝰ & in vincula retractus eſt: Placuit Curię prius iudiciũ imꝓbare & in hanc formã corrigere, vt induſiatus honorariã ꝓfitereť pœnitentiã, lingua cãdente ferro perfoderet, & laqueo fineret vitã. Ex eo tẽpore ne in decies quidẽ cẽtenis millib. ſuppliciũ vnus perpeſſus eſt: etſi lex Dei pręcipit[a] vt quiſquis contumelioſè Deũ nominauerit lapidibus obruatur, crudeliſsimo, (ait Moſes Maymonis[b]) mortis genere. Hanc impietatem placuit attingere, vt quę in hoc regno graſſatur latiſsimè & impunita permanet. In rebus omnibus gerendis olim maio-

[a] *Leuit. 24.*

[b] *lib. 3. More nebocim.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

res dixerunt, si Deo placet, confectis dixerunt, laudetur Deus: saluere aut valere iubentes, Seruet te Deus, pro eo quod χαῖρε dixerunt Græci, id est, lætare, Hebræi verò שלום לך pax tibi, quod salutationis genus apud Asiaticos & Afros obtinet, quī Turcico & Arabico sermõe ex Hebræo corruptione ducto pronuntiant *Schalama lec*. Itali & Hispani osculantur manus: sed omnium optima iudicio meo & maximi momenti est consuetudo nostra: prout tribus aut quatuor exemplis demonstrauimus eos qui imprudentes in sabbatha ab vxorib. perducti dixerunt, Deus mi, quid hoc rei est? vniuersum malignorum spirituũ magorumq; cœtum abegisse. Ante omnes autẽ nequissima est blasphemia cùm Deus inuocatur ad sortilegiũ: quod nunquam Magi faciunt, nisi aut rebus creatis adiungentes eum, aut ad scelus implorantes, aut Poetas imitati quæ in rebus turpib. pro interiectione pathetica Dei nomine abutunt blasphemia in dei nomen contumeliosissima. Atq; hic vniuersè modus est præuerterendis sortilegijs: sigillatim verò cuiusq; munus est vt familiã doceat orare Deũ mane & vesperi, ante cibũ benedicere, à cibo gratias agere, & horam vnam aut alterã in legenda scriptura sacra die certo hebdomadis præsente familia tota cõsumere. Priscus erat Regũ nostrorũ mos quẽ S. Ludouicus à puero optimè obseruauit, vt Rex è lecto surgens in genua procideret veniã peccatorũ postulans, Deo gratias agens de nocturna sui custodia, & orãs vt porrò in sancta hac custodia pergat:

hoc

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

hoc facto, ex Bibliis, dū se vestiebat Rex, legebat. Hac si ineat ratio, maximū certè generatim Reipu. & sigillatim familię cuicp momentū est allatura. Sē per eim populus sequit affectionē principis, etiam exsecrāda quæcp periuria & blasphemias eius imitatur: cuiusmodi fuit Princeps, q ad iuramenta singula nomē diaboli adhibebat. Sceleratiss. multorum consuetudinē, accersi & iurari diabolū: quos propterea nonnuncp diabolus adhuc vitæ plenos spirātescp tollit. vt an. 1551. in Germania Vvildstudiensi agro mulierē quę indesinēter iurabat diabolum toto populo spectāte sustulit[a]: similitercp hospitē crumenam hospitis qui ad se diuerterat furatum, & se in iure dedentem diabolo si res ita esset assumpsit diabolus, necp ab eo tēpore visus est. De puero aliud narrat Fernelius[b] repētè sublato cùm diabolū accerseret. Hæc de familiis, vt non solùm oppidorū portæ, sed ædū quocp singularū Magis & sortib. eorū occludant. Alterū quocp remedium est, puta vt necp à Satana necp à Sagis vlla ratione metuat. Vix eim expeditior modus est q se homo dedat potestati Satanæ cp si eū metuerit: nam etiā Deo fit iniuria cū diabolus metuit: ideocp in Lege Dei disertis verbis cauet sępius ne à diis gentium, qui necp bono possunt necp malo afficere, metuat quicquam. Itacp non rarò cōpertum est & quotidie cernimus non posse ei nocere Sagam qui accusat ipsam, aut proculcat pedibus, cùm Sagam esse nouerit. Alium præterea modum confitentur Saga, cùm aiunt hominem in pauperes munificum

[a] *Vierius lib. de præstigijs*

[b] *lib. de abditis rer. caus.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

non posse à magicis sortib. offendi, quamuis alijs in rebus vitiosum. Scribit Vierius Sagarũ protector libro quarto capite decimo Vvertanas moniales in Hornensi Comitatu amplius tres annos à malignis spiritib. fuisse vexatas, atq; hãc occasionem inter alias fuisse obseruatam, quòd libram salis Sagæ cuidam vetulæ (quam Sagam nesciebant esse) hac lege commodauerant, vt libras tres post duos menses redderet, q̃d effecit Saga: tum micas salis à monialibus in monasterio inuentas esse, & ipsas eodem momẽto à spiritib. malignis obsessas. Neq; tamen hæc sola fuit occasio, sed cùm de vitijs permultis famosæ essent, hoc præterea fuisse compertum eas loco erogãdę eleemosynæ fœnus pauperibus imperasse. Atque hæc causa est cur Magi, quibus à Satana aut malefaciendi, occidendi, & veneno homines pecoráque tollendi imposita est necessitas, aut dira indesinenter patiendi si inimicis quos vlciscantur caruerint, mendicant eleemosynam, & siqui facultate præditus demagauerit periclitatur ab eis, si Magum esse nesciuerit. Non enim amplius Magus in quemquam potest, quàm in eum qui stipem erogat homini quem Magum esse nouerit. Quinetiam cauendum est ne ijs detur quæ vulgi sermone Sagæ feruntur esse: qui autem Magos esse ignorans stipem non dederit, is offendi periclitabitur, vt persæpe compertum est. Sic cùm in magnis conuentibus essem Pictauij anno M. D. LXVII. inter vicarios Procuratoris generalis meas partes agens, accepi duos Magos squallidos

squallidos egentesq; ad prædiuitem domum stipē postulauisse: ea recusata iniecerūt sortes, & domestici omnes in rabiem acti obiuerunt furiosi: non quòd hanc ob causam Deus illos potestati Satanæ Magorúmque administrorum eius illos tradiderit, sed quia (vt erant improbi & immisericordes erga egentes) Deus non ceperat de ipsis misericordiam. Scriptura enim eleemosynam appellat צדקה, id est iustitiam, & pro eo quod est date eleemosynam, ait date iustitiam, quia hæc præ cæteris ex improbo iustum facit: quò pertinet illud Scripturæ, Eleemosyna liberat à morte. Tobiæ xij. & alibi hilarem datorem diligit Deus, & Psalmo cxi. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum, vox צדקה significat eleemosynam, q̄ LXX. illam sunt interpretati. hoc consilio Daniel suadebat regi Nabuchodonozori, vt animā suam redimeret eleemosynis, & alibi dicitur non tam citò frigida ignem extinguere quàm peccata extinguit eleemosyna: his denique documētis Scriptura plena est. Hoc igitur fortasse inter maxima & pulcherrima arcana fuerit obseruandū quibus Satanæ Magisq; omnibus potestas nocēdi adimitur: neq; id solùm à viris bonis quorum certa est custodia, sed ab improbis quoque & gentibus Deū ignorantibus, vt in Actis Apostolorum Cornelius fuisse dicitur. Verumtamē certissimus omnium præstantissimúsq; modus est, vt fidem in Deum habeamus, & de eo velut de celsa & inuicta arce confirmemur: hoc (inquit Philo.) Act. 10.

maximum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

maximum & acceptiſsimum eſt Deo ſacrificium, ex quo Abraham tot benedictionibus fuit cumulatus, qui credidit Deo, & ad iuſtitiam imputatum eſt ei. Omnes itaq; Magi, qui curationes & excantationes pollicentur, hoc primùm ab eo quem curaturi ſunt poſtulant vt certò credat ſe curaturos eſſe fidemq; ſibi habeant. Frequentiſsimũ hoc quidem, ſed iniquiſsima tamen idololatria eſt, cùm fides ad Creatorem pertinens in rem creatam habeatur. Satanas etiam ſua medicamenta omnia & vires confert, vt cum qui ſibi aut rebus creatis fidit reſtituat: Quod Galenus de medicatione Homerica, & Ogerius Ferrerius Tholoſanus medicus vir doctus admirantes aiunt, quo plus fidei habetur verbis & ligaturis eo citius valetudinem inſtaurari. Sprangerus tamen de Sagis quæſtionem habens hoc in ijs demum accepit obtinere morbis qui ex ſortilegiis acciderunt, necq; Magos à naturalibus morbis poſſe ampliùs liberare quàm poſsint medici ſortibus exoluere. Fuit Lutetiæ veteramentarius ſutor Magus, qui ſolùm attingens manu febri quartana liberabat: ſed is minimè curabatur qui nolebat credere ſe curari poſſe. Alterum vidi Mirebellenſem in Andino agro qui ſic curabat dolorem dentium, & videns D. Carolum Carſium Lingonenſem Epiſcopum Parem Galliæ ex quartana laborare dixit hominem ſibi notũ eſſe à quo certiſsimè curari poſſet. Poſtridie hominem adduxit qui manum attingens illius petiit nomen ſibi indicari: cognito illius nomine dixit Epiſcopo, fidem

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

dem habeto in me te curatum esse. Eram autem in cubiculo illius. Cumq; ego & Faber medicus doctissimus audito hoc nouo sancto miraculis affluẽte subrisissemus, Non (inquit ille) si qui volet, spõsione cum ipso certabo hunc curatũ esse. Homine profecto dixi Episcopo hanc Magorum rationem esse, vt fidem hominum pellicientes à fide in Deũ auocent ipsos, ne quicquid boni aut mali sibi euenerit ad laudem illius referant. Sed non destitit Episcopus totum biennium ex sua febri laborare. Ille autẽ videns subinde febrim accedere, dixit eru bescendo se tantũ feciſſe causa Episcopi quantum vllius hominis: sed quid illud esset nõ exponebat. Sunt qui ab omni vetustate obseruauerint malignos spiritus in maleficia certo tempore magis incumbere, maximè verò de nocte potius quàm interdiu apparere, idq; ea nocte quæ inter diem veneris & Sabbathi interuenit potius quàm vlla alia, vt ex veteribus Lauaterus libro i. cap. viij. annotauit: quod ego quidem non animaduerteram: sed posteà obseruaui (vt idem autor annotat) legentes Grimorium quibus apparet Satanas, ea nocte inter veneris sabbathiq; diẽ legere: itemq; in libro qui cum priuilegio typis mandatus est diabolicũ documentum legi ad offendendum certis carminibus (quæ hic non placet adscribere neq; autoris nomen digni incendio) aut occidendum furem: atq; hoc die Sabbathi ante ortum Solis faciẽdum esse dicitur. In multis quoq; iudicijs comperi plurimum die Sabbathi sortes maleficas iniectas esse.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Cuius rei perquirēs rationē, in Hebrǽis Abraham Aben Heſræ commentarijs in quartum caput Decalogi Deum indicta capitali pœna legi mandauiſſe[a], vt ceſſatione ſacra dies Sabbathi ſanctificetur & benedicatur præ omnibus: deinde affirmat Deū ſpiritibus malignis dediſſe facultatem caſtigandi & nocendi quarta ſeptimaq; nocte: proinde ſummopere cauendum eſſe ne quod opus fiat die Sabbathi. Sed Aſtrologicam rationem plus miror ab eo adductam, Martem & Saturnum, quos Aſtrologi dicunt maleficos, duobus illis diebus præualere. Quòd ſi ita eſt, tertiam & ſeptimā potius fuiſſet dicturus, niſi in numeris fuerit erratum: nā noctem die priorem eſſe omnes conſentiunt (vt dictum eſt, Factum eſt veſpere & mane dies vnus) eamq; noctem quæ inter diem Veneris & Sabbathi eſt poſita noctem eſſe Sabbathi, vbi Saturnus planeta ſummus imponit primæ noctis horæ & diei ſequenti nomen, qui planetes Hebrǽis dicitur Sabthai, id eſt, quieſcens, à Sabbathi, quietis appellatione. Et lege Dei quoque præcipitur[b] feſtum quietis diem ſtatim ab occaſu Solis celebrari. Quibus ex rebus fuit concludendum eam tertiam eſſe noctem quæ inter diem Lunæ & Martis interuenit, quæ inter diem veneris ſabbathiq́e, ſeptimam. Itaq; vidi acta forenſia, in quibus dixerunt Magi ſe nocte inter diem Lunæ & Martis intercedente conueniſſe. Sic fuit Logmanus Potezanarum cōuentus, in quo Sagæ ſe cum diabolis ſaltantes elatis ſurſum ſcopis fatebantur dixiſſe, har har Sabbath

[a] *Gen. 2. Exod. 12. Deut. 5. Ezech. 22. & 23.*

Secretum & teſſeram vocat inter Deum & hominem.

[b] *Leuit. 23. Exo. 21.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Sabbath ſabbath: ſic in altero cõuentu apud Bituri-gas. Sed an Magorum cœtus die quoq; Sabbathi habeantur, nõdum didici. vt autem die potiùs tertio quàm quarto nocendi & caſtigandi improbos facultatem ſpiritib. malignis à Deo tribui oſtendamus, in Leuitico ſcribitur Sacerdotes in ſua conſecratione purificari die tertio oportere, vt ſanctificent̃ ſeptimo: itẽ Num. xix. & xxxi. qui non fuerit purificatus die tertio, eum ſeptimo non ſanctificatum iri. Adde q̃ planeta Martis incipit poſt occaſum Solis hora prima à die Lunæ deſinẽte, vt etiam Saturnus poſt occaſum Solis hora prima noctis Sabbathi à veſpera diei Veneris deſinentis. Si enim à planeta omniũ digniſsimo Sole principiũ fiat, & prima hora inſtituatur creati mũdi à die (vt appellatur) Solis, ſubductis horis xxij̃j̃. Luna hora prima ſequentis noctis die Lunæ obtinebit, & Mars nocte ſequentis Martis. Ex ijsdem commẽtarijs in Decalogum accepi Deum benedictiones ſuas eo præſertim die impertiri, quem notauit antiquitas amænum ferè ac ſerenum eſſe: vnde illud vulgo dictum, quod inter prouerbia popularia Lobertus medicus retulit, nunq̃ diẽ Sabbathi pręterijſſe q̃n Sol fuerit cõſpicuus: q̃ ad rẽ ego nõ adieci animũ. Neq; verò ſciſcitari oportet curiosè cur diei 7. potius q̃ alijs Deus benedixerit, eũq; ſanctificauerit: ſed quemadmodũ Iudæi feriant̃ die Sabbathi, & Mahometiſtę veneris, ita nos Chriſt. legẽ & priſcas Eccl. cõſtitutions ſequuti ſãctificamus ac potius debemus ſanctificare diem Dominicũ:

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

qui tamen omni corruptionis dementiæq; genere quod homines comminiſci queunt inquinatur maxima in Deum contumelia, qui nihil tam ſeuerè imperauit quàm vt quiete ſancta dies quietis celebretur, idque indicta capitali pœna. Iam verò dicamus poſſintne Magi efficere (quod plerique putant) vt homines incolumes, alacres, diuites, potentes, victores, & honorati ſint, ſuisque voluptatibus perfruantur.

An ſit penes Magos valetudinem incolumium hominum confirmare, & ægrotos inſtaurare. Cap. II.

NON debet cuiquam videri mirũ quòd multi in orbe terrarum ſunt Magi, cùm eis qui ſe vouerint & cultui ipſius addixerint magnificè promittat Satanas ſe eos diuites, potentes, & honoratos effecturum, & optata omnia daturum perfruenda. Quamuis enim prudentes viri fraudem vno momento retegant, & Magorum bona pars ſit egentiſsima, rudis, & imperita, atq; ab omnibus etiam contemnatur niſi bonis, honoribus, opibuſq; affluant: ſunt tamen quidam adeò miſeri vt ipſi ſibi certo deliberatoq; conſilio retia Satanę induãt, hi curioſa mente, alij vt magnificorum promiſſorum eius faciant periculum, præſumentes ſe inde cum primùm volent euaſuros: ex quo autem illis fuerunt implicati, vix decimus quiſque fortè ſe poteſt ex-

teſt expedire, & eorum plericꝫ vbi ſe addixerunt Satanæ deſerto Deo, exploratis fraudibus illius contemnunt quidem, ſed non eo magis renuntiãt Satanæ & in gratiã Cum Deo redeunt. Quos homines lege optima tranquilleꝫ à Satana poſsideri nõ eſt dubium, licet ab eis cerni omnino nequeat. Et quoniã ſecundum animam nihil eſt præſtãtius corporis valetudine, ægrotantes multi conſuluerunt diabolum an poſſent reualeſcere, vt fecit Rex Ochozias, cuius legatis Elias factus obuiam dixit, abite renuntiate Domino veſtro eſſe in cœlo Deũ quem oportet conſuli, & ipſum quia Baalis oraculum conſulit moriturum. Alij doloribus preſsi diaboloſe addixerunt ad recuperandam valetudinem, vt Pariſienſis quidã cauſidicus, à me ἀνώνυμος, qui accuſatus an. M. D. LXXI. dixit ſe cùm ægrotaret grauiſsimè, diabolo ſeipſum permiſiſſe valetudinis ergo, & cautionem ſuo ſanguine exaratam ſubſcripſiſſe: quæ excuſatio ad illud tempus, ſeu vera ſeu falſa fuerit, admiſſa eſt. Alij ſe non committunt diabolo, ſed Magis ſe audent curandos committere, quorum vocem (ait Chryſoſt. in lib. de fato cap. vij.) vt peſtiferam oportet fugere. Sunt autem in Hiſpania Magi artem medendi profitẽtes, quos illi *Saluta dores* vocant: & fuit apud Andes vetula quædam Itala morbos curans anno M. D. LXXIII. quæ cùm ab interdicto Iudicis, ne morbos curaret ampliùs, Curiam Parlamenti appellaſſet, diſertè pariter ac doctè ipſius cauſa à D. Ioanne Baltruo cauſidico Parlamenti Matratium do-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

mino collega & ciue meo fuit perorata: sed modos quibus curabat probatum est à natura abhorrere, vt felis cerebro quod venenatum est, capite corui, & alijs consimilibus: quę res planè euincũt nõ prę stãtis olei aut salutaris vnguẽti virib. (quod multi viri boni & pauperũ amãtes faciũt) sed modis p̃ter naturã aut carminib. curationes fuisse factas. Scribit Iodocus Darmudanus in Praxi crim. ca. xxxvij Brugis in Flãdria exstitisse Magã in opinione maxima sãctimonię, quòd morbos curaret innũeros: sed illa hoc curabat primũ vt crederẽt se posse sanare, deinde ieiunia indicebat, mãdabátq; dici aliq̃ties Pater noster, aut Cõpestellas ad S. Iacobũ aut ad S. Arnoldũ iri: tandẽ verò multarũ sortiũ magicarum euicta meritóq; supplicio affecta est. Sed Hebręus Philo in libro de specialibus legib. morbos sortilegijs immissos remedijs naturalibus posse curari negat, quod ex Magorum cõfessionibus Quæsitor Sprangerus se ait cognouisse, & Barbara Doræa Sanlisiana agnouit, q̃ ex decreto Curiæ an. 1574. cremata est. Magos quidẽ posse existimo interdum a maleficio morbo ue soluere quẽ Magi alij aut ipsi quoq; immiserint: sed neq; oẽs, neq; sem per possunt: nã etiã in iure fassi sunt ex more oportere vt in alterum traducãt sortes, alioquin nõ posse ipsos effugere qn sortes illę in ipsos recidant: A morbis aũt qui aliter q̃ sortibus accidunt, fatẽtur Magi se nemini remediũ afferre pòsse Cognituros autem an sortilegiũ sit Sprangerus scribit Magos facere periculum, indendo plumbum liquatum

in vas

in vas aquæ plenum quod ægroto imponitur. Verumtamen idem autor est maleficia extare ab his importata, quæ illi delere nequeant, ac ne ipsi quidem maleficiorum autores: cuius rei documẽtum est certissimum in Ioanna Haruilleria, quę viua (vt antè diximus) fuit igni tradita. Hæc enim sortem à se iniectam confessa est, vt hominem qui filiam pulsauerat ipsius enecaret, alterum verò supergressum sorti repentè in lumbis sensisse malũ & toto corpore: cùm autem (prout ipsa iamq; famosa erat istius artis nomine) homini fuisset dictũ nõ aliunde malum ei obuenisse, tum se promisisse facturam vt reuaelesceret & custodiam eius recepisse: ad eum finem precibus à diabolo cõtendisse, & multis modis (quos describi nihil attinet) de curatione eius laborauisse, quam fieri non posse Satanas responderit: dicenti itaque sibi ne ergo amplius veniret ad se diabolum respõdisse non venturum esse se: paulo pòst ægrotum obijsse, & Magã se abdidisse; sed vt abdita fuerit inuenta est. Ex his conficitur non esse in Magorũ potestate vt eos semper curent qui ægrotant ex maleficijs, cùm eos semper curare nequeant in quos sortem coniecerint. Secundò si hominem sorti infestum Magi curauerint, teneri dicuntur sortis in alterum transferendæ: quod ex multorũ Magorum confessionibus est vulgatissimum. Sic Aruernum quemdam Magum captiuũ Lutetiæ vidi an. millesimo quingentesimo septuagesimo nono eqs & homines interdũ curantẽ, apud quẽ permagnus liber inuẽtus est pi-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

est pilis equorum, boum, & aliarum bestiarũ co-
loris cuiusq; plenus. Hic si quando sortem in equũ
iniecerat consulebatur, & de pilo equi illius habẽs
ita curabat illum vt sortem alteri traderet, sed pe-
cuniam non accipiebat, si acciperet non curaturũ
esse affirmabat: itaq; peruetere sago ex pamuncu-
lis mille sufferto amictus ambulabat. Sed cùm se-
mel in equũ nobilis cuiusdam viri coniecissent sor-
tes, rogatus curauit traductis in seruum eiusdẽ vi-
ri sortibus: accidentibus iterum ad curandum ser-
uum respondit ex nobili cognoscendum esse v-
trum mallet, seruumne an equum amittere: qua in
re anxio hærente nobili & ad deliberandum cun-
ctãte interijt seruus, & fuit comprehensus Magus.
Illud autem obseruandum est à diabolo semper in
commutationibus captari lucrum: itaq; si sortem
equo adimat in meliorem equum transmissurus
est eam: si mulierem à morbo liberet, recidet in vi-
rũ morbus: in adolescentem, si senem: Quòd si sor-
tem aliò Magus non transferat, de vita periclita-
bitur: denique si diabolus corpus sanauerit, occi-
dit animam. Huius rei duo exempla afferam. Vnũ
à Domino Furnerio Aurelienſi consiliario audiui
de Hulino Paruo Aureliẽsi Materiario. Hic sorte
magica affectus lethaliter, accersi curauit hominẽ
qui omnes morbos depulsurum se pollicebatur,
suspectum magicæ artis vt sanaret ipsum: is autem
respondit se non posse sanitatẽ homini restituere,
nisi morbum filio ipsius tum adhuc lactenti trans-
daret. Consensit parẽs in paricidium filij, rem ob-
seruan-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſeruandam vt eo meliùs Satanæ malitia videatur. Nutrix re cognita aufugit cum puero, dum Magus patrem ſanaturus attingebat. Sanato ex tactu patre, puerum Magus afferri poſtulat: quo nõ inuento, repentè exclamauit, Actum eſt de me, puer vbinam eſt? & vixdum abiens pedem ianua extulerat cùm eum diabolus interemit ſubitò, & cadauer eius tam fuit atrum quàm ſi quis de induſtria colore atro infeciſſet. Audiui etiam in iudicio Sagæ apud Nannetas, quę ſortilegij in vicinam iacti accuſabatur, imperauiſſe ludices vt mulierem ſorte affectam attingeret, quod à Germaniæ ludicib. etiam in Camera Imperiali fit ſæpiſsime, recuſauit, & ſe cogi videns, exclamauit, actum eſt de me. Simul atq; mulierem affectam ſorte contigit, hæc reualuit, mortuaq; Saga corruit: cadauer igni damnatum. Hiſtoriam ab vno ludicum accepi, qui iudicio interfuit. Tholoſæ quoq; audiui Burdegalẽſem quendam ſtudioſum amico ſuo grauiſsimè ex quartana laboranti dixiſſe vt febrim vni ſuorum inimicorum traderet: reſpondente illo ſibi neminẽ inimicum eſſe, dixiſſe, da igitur ſeruo tuo: tandem cùm hoc illi religio eſſet facere, Magum dixiſſe, da mihi eam, tum annuente ægroto Magum febri oppreſſum obijſſe, & ægrotum reuixiſſe. Hoc autem minimè nouum & inauditum eſt: nam apud Gregorium Turonenſem libro vi. cap. xxxv. legimus Childeberti Regis vxorẽ, vt filiolum ſuum ex maleficio audiuit obijſſe, muliebri rabie ingentem Sagarum numerum iuſsiſſe comprehẽdi, cremari, &

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

rotis imponi: quæ Regis filium à se enectum fuisse agnouerunt vt Mummonem magnum Magistrũ seruarent incolumem. Captus itaque Mummo & equuleo impositus certas pinguedines sibi potionesq; à Sagis datas fuisse dixit ad conciliandam (vt putauit) Principum gratiam, & carnificem qui torquebat ipsum indicare iussit Regi nullum à se dolorem percipi. Tunc imperauit Rex eum distendi trochleis, stylosq; ferreos vnguibus pedum & manuum interseri: prout est in Oriente ratio torquendi, qua sine membrorũ fractura dolor fit intolerabilis. Post dies aliquot ad suos Burdegalenses deportatus obijt. Hoc placuit annotare vt ostendamus Satanam lucrũ facere commutationibus, cùm Sagæ Regis puerũ quem parentes adorabant pro Mummonis incolumitate à se enectum dixerint. Ferè fit autem, vt quod impensius amatur citius amittatur iusto iudicio Dei castigantis eos qui res amatas pro diis habuerint, & plus in eos Satanas quàm in alios possit. Morbum autem naturali modo, non maleficio obtingentem confirmatur non posse à Magis tolli. Exemplum Quæsitor Sprangerus affert: cùm de Sagis Insprugensibus in Germania cognosceret, figulum Magum exstitisse, qui pauperem vicinam suam videns affligi grauissimè vt si intestina ipsius gladiis indesinenter peterentur, experiar (inquit) an forte affecta sis & sanabo te. Tum liquatũ plumbũ disco infudit aquæ pleno & mulieri ægrotæ impositio, & certis vocibus enũciatis, quas reticere placet, imaginem quasdam percepit

cepit in durato plumbo ex quib. agnouit sorte affectam esse mulierẽ. Hoc facto, abducit virum illius mulieris, & respicientes vterq; sub limẽ ianuæ imaginem ceream palmarẽ inuenerũt, cui acus duæ ad duo latera hærebant fixæ, cũ alijs pulueribus, grauis, serpentumq; ossib. quę omnia obiecit igni: mulier verò, cùm pignori dedisset animám suam Satanæ & Magis quos pro incolumitate sua adiuerat, fuit restituta. Idem autor est Magum hunc cum Saga quæ maleficium vicinę intulerat familiaritatem supra æquum & bonũ coluisse itaq; potuisse Magum ex ea rem totã cognoscere. Verũtamen an illius mali q; ex maleficio venit, aliò deriuari sortem semper oporteat, nõ possum statuere: Satanã quidem ea esse malitia puto vt bonum nõn patiat fieri nisi grauius sit euenturũ malũ: puta à Mago comperto & cognito petatur incolumitas, cum precib. eius communicet, superstitio aliqua seruet, dicantur verba, amuleta portentur, aut committantur alia quæ sine idololatria committi nequeunt, eoq; spectant omnia vt homo à fide quæ in Deum solũ, habenda est abducatur. Nam indubitatũ mihi videtur axioma istud, nunq; Satanã benefacere nisi vt grauius ex eo redundet malũ: adeò naturæ Dei aduersat, qui nullũ malũ permittit fieri nisi vt maius consequat bonũ. Scribit Hippo. lib. de morbo sacro, suo tempore fuisse Magos qui pollicebãtur se ab eo morbo certis precibus & sacrificijs curatu ros & sibi comparabant opinionem sanctimonię: sed eos ait detestabiles & improbos esse, Deũq; ab

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

iſtis blaſphemari qui morbos iſtos à Dijs immitti doceant. Etſi Hippocrates apertè confiteri nolens nonnullos homines à Dæmonibus occupari, comitialem morbum eſſe dixit: cùm poſteri omnes agnouerint epilepticorum alios eſſe qui remedijs curantur naturalibus, alios verò à Dæmonib. obſeſſos curari Magorum opera momento vno, aut conuentione facta cum ſatana, aut ſacrificijs generibuſq; certis idololatriæ à Satana imperatis. Magos itaq; ſtatuimus ope Satanæ nocere poſſe non omnibus, ſed ijs ſolùm quos Deus permittit ſecreto iudicio ſuo ſiue bonos ſiue malos, his caſtigandis, illis explorandis, vt electos ſuos quos ſtabiles conſtanteſq; viderit augeat benedictionibus. Mõſtraturi autem Sagas maledictis ſuis execrationibus & nefandis ſacrifijs vindictæ diuinæ adminiſtras eſſe, cùm manum ſuam voluntatémq; cõmodauerunt Satanę, hiſtoriam admirabilem quę iam manauit in vulgus & recentis memoriæ exponemus. In Ducatu Cliuẽſi ad Eltanum vicum via publica verberabãtur equites peditéſq;, & ſubuertebantur plauſtra, nec tamen aliud præter manum videbatur, quam vocabant *Ekerken* Tandem verò cùm Saga quædã Sibylla Dinſcops nomine in illo tractu habitans comprehenſa & cremata fuiſſet nihil percerptum eſt. Hoc anno M. D. XXXV. geſtum. Ex his ergo concludimus Sagas vtentes ſua arte plurimũ mali ope Satanæ poſſe efficere, Deo iuſtè permittente & tanquam carnifices ad ſuum opus adhibente (ſemper enim ſapientia & iuſti-

tia

tia Dei bene illud facit quod homo facit malè) Verùm illud videri quoq; nõ posse Magos alijs morbis liberare quàm quos maleficio suo intulerint, nec vnquam eos tollere quin lædant animam, aut aliud malum perpetrent. Posteà dicemus an istos adire liceat ad consequendam valetudinem: Sed illud videamus primùm an fauorem adipisci suo facto possint, & exoptatam illam à deformibus mulierculis pulchritudinem, voluptates, honores, & diuitias, quorum causa plerique sese in miserrimos casus præcipitant.

An Magi arte sua gratiam hominum, pulchritudinem, voluptates, honores, diuitias & scientias comparare possint, & fertilitatem dare. Cap. III.

NIhil tantopere miseros in præcipitem & lubricam perditionis viam attrahit vt se voueant Satanæ quàm hæc opinio improbissima, dari à diabolo pauperibus diuitias, afflictis voluptates, infirmis vires, formam deformibus, scientiam ignorantibus, honorem abiectis & fauorem gratiamq; proceruni: etsi hoc contrà est compertissimum (vt suprà ostendimus) homines miseriores Magis, egentiores, plus exosos, imperitiores, aut plus infestos malis nusquã existere. Reginam Olympiadẽ magni Alexandri matrem Plutarchus narrat de viro suo Philippo Rege Macedoniæ audientem, eũ

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

in ſano amore nobilis cuiuſdã adoleſcentulæ grauiſsimè conflagrare, illius conſpectum cupiuiſſe: cúmq; mirandam illius formam, venuſtatẽ, & elegantiam contemplata eſſet (vt erat obſtupefacta) nihil mali impgrtaſſe, ſed in hæc verba erupiſſe, ~~Hæc illa eſt forma & gratia quæ virum meum faſcinauit, & Deos quoq; faſcinare poſſet.~~ Certè quęcunq; pulchra conſpiciuntur in toto hoc mũdo & ſingulis partibus illius, documenta ſunt totidẽ ac velut radij diuinę pulchritudinis, nec aliũde quàm à Deo pulchritudo obuenit. At nunquã Saga cõperta eſt quæ carminibus alióue pacto ſic fucare faciem ſuam potuerit, vt viſa ſit ſpecioſior, ſed cõtrà vulgo dici ſõlet, deformis vt Saga: & Cardanus quoq; non poſtremus Magorum habitus nũquã Sagam à ſe teſtatur fuiſſe viſam niſi deformẽ[a]: quod facilè crediderim. Nam etiam non negauit Cardanus ſibi patrem fuiſſe Magum, & ſe cùm voluit agi ecſtaſin, qua ratione ſuperior fuit parente artifex: addit prætereà fætere malignos ſpiritus, & locum quem frequentauerint: qua ex re factum arbitror vt veteribus *fætentes*, & Vaſconibus *fetilleres* Magæ dicerentur à fætore, quem illæ (opinor) ex conſortio diabolorum contrahunt, ſuſpenſorum fortaſſe corpora aut eiuſmodi alia ad Venereas & corporales actiones mutuantium: Vierius item fætere dæmoniacos annotauit: & Hippocrates (qui tamen dæmoniacos ex morbo ſacro putauit laborare) eos fætere dicit: quibus ex rebus iudicari poteſt mulieres, quæ ſpirant ſuauius à natura

[a] *lib. de ſubtilit. 20.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tura quàm viri, consortio Satanæ præter naturam horrẽtes, tetras, deformes, putidasq; effici. De expetita autem Sagarum amatorumq; voluptate, suprà demõstrauimus pleraſq; captas, euictas, & cõfessas Magas dixisse Satanam rem secum habuisse nec sine dolore, quia perfrigidum nescio quod semen ab eo susciperent sibi (vt aiebant) ingratum: & confessiones earum annotauimus. Sprangerus scribit quæstionem à se de Sagis quàm plurimis habitam, quæ omnes nec rogatæ fatebantur se cum Satana Venerem expertas esse. Eas, si darentur meliora, hæsuras istis amatoribus non est credibile, qui dies & noctes infestant ipsas, nisi in seruitute istius domini perstiterint. Quòd ad gratiam hominum quam isti ambiunt, vitari istos & in odio capitali esse vident omnes. Trisalanum Cenomannum memini artificio suo quod præsente Rege exercuit, animum Regis perculisse: nam orbes catenæ aureæ è longinquo eductos (vt videbatur) in manum suam accipiebat, sed catena tamen postea integra comperta est: Rex itaque statim eum exire iussit, neque ex eo tempore sustinuit eum aspicere, adeò vt pro eo quod gratiam putabat promereri, iudicium fuerit constitutum, & ipse artis magicæ à Præfecto prætorio condemnatus, vt antè diximus. Honores autem & dignitates quod attinet, videmus nõ alios homines contẽni magis & abominatiõi esse: & apud Samuelẽ[a] legimus (q̃ Hebræi optimè annotarunt)[b] dixisse Deũ, honorantẽ me honorabo, & cõ-

[a] 1. Sam. 2.
[b] libris Rabbinicis.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

& contemnentem me exponam contemptui. Nõ hominis vox ſed Dei eſt illa, omnibus mundi demonſtrationibus certior. O ſi ambitioſi homines iſtud arcanum agnoſcerent: quantopere efferrent gloriam Dei vt laudem æternam compararent: quantum ſibi à dedecore importando in Deũ metuerent, ne porrò exponerẽtur contemptui atque ludibrio: Neronem ait Suetonius Magorum facilè principem extitiſſe omnis religionis contemptorem: an verò quiſquam tam contemptus, tam abiectus, tam crudeliter exagitatus eſt? Quem Deus non ſolùm florente ætate de honoris culmine deturbauit in quo antequam Magus fieret eum collocauerat, verumetiam fecit vt ab omnib. amicis, cuſtodibus, & domeſticis deſertus ac dãnatus baculis nudus ad mortem vſq; cæderetur, & ad necẽ tam ſæuam vitãdam ipſe ſibi violentas manus inferre cogeretur. Verùm qui cõtemptus, quod dedecus, quæ turpitudo magis horrenda cogitari poteſt, quàm illa Magorum, qui Satanam hirci ſe tentis ſpecie coguntur adorare, eaq; parte oſculari quæ nec ſcribi nec dici honeſtè poteſt? Quod mihi quidem omnino incredibile videretur, niſi id legiſſem in confeſsionibus Magorum addictorum morti, & conuictionibus innumeris. Hic verò dixerit quiſpiam inde à Sylueſtri ſecundo ad Gregorium ſeptimum inclusiuè Papas omneis fuiſſe Magos, vt in Nauclero Platinaq; legimus. Reſpõdeo Benonem Cardinalem, qui Papas Magos annotauit, quinq; ſolùm comperiſſe, Sylueſtrem ſecũdum bene-

Benedictum nonum, Ioannem vigesimum & vigesimum primum, Gregoriúmq; septimum. Quin etiã ex istis omnibus ~~Augustinus Onophrius~~ Papæ cubicularius (qui è Vaticano actisq; veteribus historiam Paparum cõposuit diligentissimè) duos refert solummodò, Sylvestrem secũdum, & Benedictum nonum: quorum hic quidem sede (ad quã duorum Paparum, qui patrui erant, gratia peruenerat) posteà eiectus est: ille verò (cui prius fuit Gilberto nomẽ) Floriacensis monachus fuit ad Ligerim, qui tam nauiter operã dedit literis, vt Roberti Regis Francorum, Lotharij Ducis, & Othonis tertij Cæsaris Pædagogus effectus sit: quorũ operà, non autem Satanę (quod isti miseri arbitrãtur Magi) ad fastigium Papale euectus est. Resipuit verò ~~Sylvester tandem, & decessurus de vita postulauit linguã sibi & manus abscindi, quę diabolis sacrificauerant~~: se verò non antè diabolo fuisse addictum confessus est quàm Rhemorum fuisset Archiepiscopus. Quæ cùm ita sint, omnem potestatem, honorem dignitatemq; à Deo venire cõcludimus, veramq; illam voluptatem securitatem & tranquillitatem animi quam Deus suis fidelibus tribuit: cuius voluptatis ne minimã quidẽ scintillã spiritus à Satana possessi perceperũt, adeò crudeliter assidueq; ipsorum animę tyrannide illius opprimũt. Quod aũt diuitias attinet, omnib. notũ est atq; certissimũ magnos in terrę sinu thesauros esse abditos, eorũq; sedes Satanę esse cognitas: sed nunquam Magus exstitit q arte ista aureum vnũ cõpa-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

rauerit, vt fatentur omnes: Imò quicunque diuites se addicunt rebus magicis vt diuitijs augeãtur, ferè in paupertatem abeunt, egentes verò tota vita paupertatem perferunt. Bona enim dicuntur in Scriptura benedictiones, quia dãtur à Deo: vt Iacob munus de gregibus, quos sibi Deus iustè dederat, Esau fratri offerens, accipe, inquit, de benedictione quam mihi dedit Dominus. At cur thesauros humi conditos suis mancipijs non impertitur Satanas? cur fame sinit emori? cur panem mendicari miserè? Certè nec aliter vult Deus, nec diabolus potest: qui alioqui (vt videtur) in suas partes plurimos fuisset pertracturus. Ogerius Ferrerius medicus doctissimus, cùm Tholosæ essem, elegantes ædes & bono loco ad Bursam sitas minimo conduxit anno M.D.LVIII. quia malignus spiritus inquilinos earũ infestabat: quod ipse non amplius curabat quàm Athenodorus philosophus,[a] qui desertam Athenis domum incolisq; propter spiritum vacuam ausus est habitare. Sed cùm illud audiuisset quod nunquam crediderat, non posse tutò adiri cellam, nec quietem interdũ capi: monitus Lusitanum quemdam studiosum in vrbe esse qui res occultas in vngue pueruli videndas exhibebat, fecit vt studiosus ille sua arte vteretur: puella verò consulta dixit mulierem à se videri ornatam accuratissimè pretiosissimis catenis & auro, quæ ad columnam quamdam manu gestabat tædam: itaque Lusitanus respondit medico vt in cella ad columnam humi curaret fodi, thesaurum ab ipso

[a] *Plin. iun. in epist.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ab ipso inuentum iri. Gaudēs medicus fodi iussit: sed cùm thesaurum inuentum propè cogitaret, exsurgens turbo exstinxit lucē, & spiraculo cellę exiens, ad 14. pedes pinnarum fregit in propinquis ædibus, quarum pars in prothyrum corruit, pars in cellæ spiraculum, pars in mulierem ferentem aquam cuius hydria effracta est. Nihil posteà à spiritu auditum vnquã. Lusitanus postridie factus de re tota certior, thesaurum dixit à spiritu exportatū esse, mirari sese ꝙ medicū non offenderit, qui post biduum mihi narrauit historiam. hæc die xv. Decembris anno M. D. L VIII. gesta sunt claro & sereno cælo, vt esse solet diebus Halcyonijs: & nos eodem tempore deiectas domus propinquæ pinnas prothyrumꝙ ad tabernam fractum inuisimus. Putauerunt Hebræi prisci, qui thesauros præsertim malè partos in terra defodiunt eos damnationem iustamꝙ suæ impietatis pœnam ad suos thesauros sustinere, & carere conspectu Dei, ac propterea in Ecclesiastico maledictionem exstare contra eos qui in ruina thesauros addunt. Affert Melanchthon historiam persimilem, homines decem Magdeburgi ruina turris oppressos esse cùm ad thesauros quos docuerat Satanas, reperiendos effoderent. Georgius Agricola in libro de spiritib. subterraneis scribit Annebergæ in ea fodina quæ dicitur Corona rosæ spiritum specie equi duodecim homines occidisse, & fecisse vt fodina plena argenti cederent quam Magi ope Satanæ reperierant. A' quodam Lugdunensi accepi, qui posteà

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

in ęde S. Mariæ virginis Lutetię Capellanus fuit, ſe cum ſocijs magica arte Arcolii prope Lutetiam theſaurum retexiſſe: ſed cùm ciſtam in qua erat cõditus habere cogitarent, eam fuiſſe exportatã turbine, in ipſum verò muri labem corruiſſe, ex qua toto vitæ ſpatio claudicaturus eſt. Et ſacerdos Noribergẽſis nuper cum ope Satanę theſaurũ inueniſſet, & iamiam ſcrimnium aperturus eſſet, ruina domus extinctus eſt. Non eſt autem nouum theſauros magicis artibus perquiri: nam etiam Lex ait[a] theſauros eorum non eſſe qui puniendis ſacrificijs aut alia quauis arte prohibita ſcrutãtur, & ob eandem cauſam literas permiſsionemq; vetat à principe exorari ad effodiẽdum alienũ agrum. Ex Lugdunenſi quoq; pragmatico (quem etſi magna voce in frequẽtia magna recitauit, nominare nolim) audiui ipſum de nocte cum ſocijs abiuiſſe, vt enuntiatis coniurationibus theſaurum perueſtigarent: cumq; cœpiſſent fodere, velut hominis, qui rotæ impoſitus in propinquo fuerat, vocem audiuiſſe, horribiliter inclamãtem, ad fures: ſic in fugam fuiſſe verſos, malignos verò ſpiritus eodem momento perſequentes cæcidiſſe ipſos ad eam vſq; domũ vnde prodierant, & tanto ſtrepitu eam ingreſſos eſſe vt tonare hoſpes cogitauerit: atq; ex eo tempore iurauit ſe theſauros nunquam perueſtigaturum eſſe. Ita malignos ſpiritus videmus nolle, ac potiùs Deum nõ ferre vt his rationibus diteſcat quiſquã. Hebræi dicunt eos qui ſuo ipſorum amore furentes de vita inuiti cedunt, infernum ſuum (vt ita dicamus)

[a] *l. vnica de theſau. C.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

camus)in ſepulchro pati cadauerumq; ſuorum am bitu,vt per æternam Dei iuſtitiam in eo ipſo quo offenderunt pœnas luant. Flatores etiam Chymici plericq; animaduertentes ſe ad lapidem philoſopha lem(quem vocant)peruenire non poſſe, familiareis ſpiritus ſolent conſulere. Sed ex Conſtantino (qui inter peritiſsimos Pyrotechnię & artis metallicæ in Gallia numeratur, eſtq; in toto regno celeberrimus) audiui ſocios ipſius, cùm perdiu flantibus nulla ſpes ſpeciesue boni oſtenderetur, conſilium à diabolo petiuiſſe recténe facerẽt, & rem optatã cõfecturi eſſent:illũ verò vnico verbo reſpõdiſſe, *trauaille*ȝ, laborate: hoc exhilaratos flatores perrexiſſe & flauiſſe adeò ſtrenuè vt omnia in nihilum multiplicauerint,etiamq; porrò flaturos fuiſſe niſi Conſtantinus dixiſſet ipſis hunc eſſe morẽ Satanæ vt ambigua reſponſa edat,illud autem verbũ *laborate* innuere abijciendam eſſe Alchymiam, & in laborem aliquem ac honeſtã artem vtilis ad vitam ſcientiæ incumbendum:hominis purè demẽtis eſſe,ſiquis cogitauerit tam breui temporis ſpatio aurum effingere,in quo efficiẽdo natura annos amplius mille ſolet conſumere. Itaq; illis hominib. qui ſcientias arte diabolica ſtudent comparare ſimiliter oportet dici,*trauaillez*,laborate,ſiue (vt maiores noſtri pronuntiabant) *treſueillez*, vt in verſu Lucilij. *noctes vigilate ſerenas*: & orandus Deus vt labori noſtro (quod rei totius eſt caput) ſucceſſum felicem tribuat. Quod in principio Sapientiæ Salomo admonet ſingulos inuitãs,arcanumq;

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

maximum & germanũ ſapientiæ acquirendæ modum explicans, nẽpe vt ex animo petat̃ à Deo, in ipſum habeat̃ fides, ac non tentet̃ Dominus[a] quãobrem orationem adĳcit quam apud Deũ habuerat[b], Moſes quoq; Maymonides hanc demonſtrationem ſtatuit eſſe certiſsimam, nũquam hominẽ ſapientiam Dei coniunctam ſcientia virtutibusq; moralibus (vt ait Salomo ca. viĳ. Sapientię) adepturũ eſſe niſi ſe ἀϋτοχείτως abĳciat humilietq; corã Deo. Nos aũt ſuprà oſtendimus Magos eſſe omnium hominũ imperitiſsimos, q rabie furĳsq; plurimùm in morte agitant̃, nec vllo tẽpore plus mente capti ſunt q̃ cùm à Satana poſsidentur. Si quis autem cum Auguſtino dixerit Satanã ſcientiſsimũ eſſe, eò q vixerit diutiſsimè (vt certè diaboli quæcunq; hîc geruntur explorant & recognoſcunt ſingula, noruntq; ſanctorum vitam ad minima peccata vſq; nõ ſolùm obſeruare, ſed etiã calumniari) vt demus à diabolis teneri vires plantarũ, metallorũ, lapidum, animaliũ, motumq; & facultatẽ aſtrorũ, omnino ĩn eorũ finis eſt & conſilium propoſitũ vt homines in errore fonte malorũ omniũ & ignorãtia ſumma educent̃: quam obrẽ ſeruos ſuos aut mẽdaciis paſcit ſemper, aut ambiguis vocib. Hic tyrãnorũ modus, vt in ſumma ignorãtia & cæcitate alãt populareis, ne apertis oculis rationẽ videãt qua ſe ipſi explicẽt à dominatu eiuſmodi. Quas obres ſi hæc ita ſe habẽt (vt profectò ſe habẽt) ſi inquam diabolus neq; ditare põt, neq; theſauros abditos, neq; hominũ gratiã, neq; voluptatũ fructum, neq;

[a] Sapien. 8.
[b] Sapient. 9.

ſcien-

ſcientiã p̃ſtare, ſed vltionẽ ſolũ inimicorum, nec tñ omniũ, efficere: q̃ malũ, obſecro, grauius dici põt q̃ pro tantilla remuneratiõe in hac vita incerta hominem ſeſe mancipare Satanæ, & damnationẽ æternã in vita altera cõparare? Antẽq̃ finem huius capitis facio, recentẽ hiſtoriã & memorabilẽ hoc loco placet apponere. Fuit Bleſis inſignis Magus natione Allobrox, menſe Ianuar. ann. 1577. qui nomen Comitis ſibi arrogabat, licet neq̃ ſeruũ neq̃ ancillam haberet comitẽ. Hic libellum ſupplicem (qui in priuatũ conſilium relatus eſt) exhibuit Regi, promittens ſe effecturum vt terra fructus cẽtenos ederet (cùm tñ optimus ager Galliæ non plus duodenis afferat) oblitis feminib. oleo q̃ erat demonſtraturus, hac lege vt Rex ipſi decimam trade ret, alteram ſibi haberet, quæ domanio Regis (vt vocant) ita accenſeretur vt nunquam alienari poſſet. Idem ſe Arithmeticã perbreui ſpatio docturũ pollicebat. Ego tum illic conuentib. maximis interfui. Poſtulatũ in priuato cõſilio acceptũ ad Curias cũ literis publicis fuit tranſmiſſum, vt res promulgaretur atq̃ in acta referret. Exemplum Laodunum attuli, & exhibui multis. Curia Pariſienſis non maioris q̃ cæteræ Curię rem totã æſtimauit. At potiùs, iudicio meo, fuit cõprehendẽdus Magus, & de eo ex iure cognoſcendũ: fuit em̃ re uera Magus, vt Phiſezius cõſilij Regij Secretarius vnus ex delegatis aperuit, quẽ ille rationẽ cognoſcendi chartas luſorias etiã non viſas docere voluerat: nã rogatus parietẽ verſus obuertebat ſe nebulo, & cũ diabolo

diabolo musitabat vt chartarum puncta exponeret. Non est autem omittendum istud, Satanam sua compendia quæsiuisse ex fertilitate & abundantia quę anno M. D. LXXVIII. obtigit (nã ex toto decennio vberior annus non exstitit) vt fidẽ in Deum fertilitatis & sterilitatis autorem hominibus adimeret. Quo argumento etiam adducor vt credam diabolos ex præuisis procellis & sterilitate posse iisdem artibus persuadere Magis, procellas famemq; per ipsos aduocari. Quapropter inquit Ouidius,

Carmina læsa Ceres sterilem vanescit in herbam,
Ilicibus glandes, cantataq; vitibus vua
Decidit, & nullo poma mouente fluunt.

Dixerit quispiam, at forẽt diuites qui ludo primæ & fluxus (vt vocant) ludunt, si ea quæ in chartis lusorijs latent peruiderent. Respondeo, quicunque scripserunt & quæstionem de Magis habuerunt, hoc indubitatum esse axioma tradunt, non posse Magos augeri vnico aureo ex artibus & agyrmatis omnib. quæ à Satana didicerunt: imò plerumque ex confessione ipsorum compertum esse in crumena gramen, cùm plenam auri & argẽti manũ à Satana accepti eò intulisset. Risum quidem Magi, nec omnes tamen, commouent & spectatores efficiũt attonitos: vt Triscalanus ille Magus de Curione quodam præsentibus parochis dixit, Videte istum hypocritam, qui fingens se breuiarum ferre fert chartas lusorias. Tum Curio volens

volens ostendere vt ferret breuiarium, visus est sibi habere chartas lusorias, & quicunque aderant chartas sibi videre visi sunt, adeò vt Curio breuiarium suum abiecerit & pudibundus abiuerit. Superuenientes verò paulo pòst alij breuiarium collegerunt nudatum illa chartarum similitudine: qua ex re fuit manifestum multis in rebus Satanam illudere, nec tamen singulorum oculos præstringere. Nam qui priori actioni non interfuerant cùm præstigias Magus adstantium oculis offudisset, merum videbant breuiarium, cùm alij contrà speciem chartarum cernerent: quemadmodum etiam accidit vt viro bono timenti Dei & fidem in eum habenti Magus non possit fraudē in discernendis punctis facere, aut præsenti illudere. Postremò autem vt ostendamus quem exitū sperare Magi teneantur, exitum solùm Magorū qui vnquam exstiterūt principum oportet obseruari: vt Simonis Magi, quem elatum in aere præcipitauit Satanas, Neronis & Maxentij, qui duo summi Magi inter Cæsares ille damnatus interfecit, hic demersit sese: Iezabel Regina insignis Maga à canibus vorata est, Methotis maximus sui temporis Magus in Nouergia discerptus à populo, vt scribit Olaus: Matisconensis Comes à Satana spectante populo exportatus, Raziorum Baro crematus, vt alij quoque innumeri viui perierunt igne. Ex his itaq; statuit Satanam per se nihil magnum præstare, permittente verò Domino nocere, offendere, cędere, & homines ac pecudes ene-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

care posse: denique solam vindictam, idq; in certos homines, penes ipsum esse: quemadmodum suprà de Pragmatico quodam (vt vocant) annotauimus, cuius vestigijs diabolus insistebat & ab omni quiete animum auertebat: eum disertè apud me fuisse confessum, neque scientiam rei vllius sibi à diabolo datam, neque aurei vnius accessionem factam, sed animum solùm ad vltionem inflammatum. Iam verò dicamus possint ne Magi omnibus promiscuè, & his amplius quàm alijs afferre damnum: nam hoc argumentum, sententia mea, nondũ fuit satis illustratũ ad iustã ipsius intelligẽtiam.

An his plus quàm illis Magi nocere possint. Cap. IIII.

MVltas quidem Theologi quæstiones nectũt, sed tres ante alias extãt in Magorũ causa: Prima, cur sua arte ditari non possint Magi: Secũda, cur Principes Magis q̃s habent comites non vtantur ad cædendos & fundẽdos hostes: Tertia, cur iis nocere nequeant qui ipsos persequuntur. Primam proximè præcedente capite expositimus. Secundam quod attinet, Theologi dicunt Angelos quos Deus elegit ad regum regnorumq; conseruationem conatus maleficorum abrumpere, & victorias per Deum esse, qui magnus Deus Sebaoth vel exercituum appellatur, non ob eam potestatẽ solùm qua in astra & cœlestes Angelos vtit; (hos enim

enim Scriptura vocat exercitus) sed etiam in Principum copias. Imò tantum abest vt Principes opera Magorum abutentes superiores hostibus esse possint, vt illud veteres contrà pro indubitato annotauerint, Ex duobus Principibus inter se dimicantibus eũ cadere qui Magos adhibet, & qui diabolum de sua suorumq; dignitate consulit, eũ cum suis periturum miserè, videt enim Deus & vindicaturus est. Necq; dicendum vt ille interpres Psalmi primi,

Cúmq; viri nunquam Domino sit cura scelesti,

sed ita potius sententia mea,

Cumq; viro nunquam Domino sit cura scelesto,
Impia mens, greßúsq;, atq; improba facta peribunt.

Cui translationi optimè cum Psalmo xxxiiij. conuenit, vbi ait Psaltes,

Clara Deus semper defigit lumina cœlo
In scelus, vt nomen tollat ab orbe mali.

Sexcenta quidẽ possemus exempla adducere, sed duo in præsentia tria ve sufficerint. A Cn. Põpeio magno stabant Romanum imperium, Principes & Reges quiq; potẽtissimi cum legionib. triginta aduersus Cæsarianas legiones quinq; aut sex, eò angustiæ adductas vt interirent fame, & mari infesto atq; oppidis circumcluse essent quando prælio cõsertũ est: verũtamen placuit Pompeio antè accersi Magos, & Arcas illa Erichtho peritissima illius ætatis Saga (vt apud Lucanum legimus) ad ipsum adducta est. Funestum verò illius qui statim obuenit exitum nemo nescit, cùm idem semper

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

victor in Europa, Asia, Africa, & in mari præcipuè mediterraneo prius exstitisset. Ariouistus imperator Theutonum (quorum copiæ ex quadringentis fermè hominum millibus erant constitutæ, Sagas Germaniæ consuluit (nam eis semper Germania abūdauit) & à Cæsare funditus euersus est qui ridebat Sagas. Neronem, Domitianum taceo, & alios innumeros, quib. hanc ob causam exitus obuenit infelicissimus. Nequeo amplissimum seculi nostri principem silentio inuoluere, qui cùm expetiuisset modis illicitis videre castra hostium, exitumq; prælij ex Mago cognoscere, anceps à Satana oraculū reportauit, quo fretus miserè fusus est. Acerto etiam homine didici, cùm paruulus eiusdē puer decūberet grauissimè, Magum de morbi euētu consultum esse: qui respōdit magistros peritiores è Germania accersendos esse vt euētus cognoscatur: nam inter diabolos & Magos alios alijs aptiores ad eā rem esse: paulo pòst aduentasse Magos, sed vtcunq; spem boni facerēt puerū tñ obijsse. Omnes denicq; qui Magis vsi sunt, nō eo minus calamitosè periuerūt. Quòd si magis eorumq; domino facultas esset omnib. nocendi promiscuè, ludibūdi profectò Reges aut cereis imaginib. aut sagittis in aera missis, aut simplice verbo, aut vento gladijs sui hostes cōficerent. Cōtrà verò oēs docti totius vetustatis experiētia vno ore tradūt nō esse penes Principē, licet ex toto terrarū orbe Magos adhibuerit, vt prīcipes exteros aut hostes suos, siue bonos siue malos, sic afficiat morte. Amplius dicam,

cam, hominib. ipſos perſequentib. nocere non poſ
ſunt Magi[a]. Ita Sprangerus & Niderus, qui Sagas innumeras iuſſerũt cõcremari, teſtant vno conſen ſu Sagas nocere non poſſe iudicib. vel improbiſsimis: & interrogatas de hac re dixiſſe omnia quidẽ à ſe fuiſſe tentata vt Iudicib. afferrent mortẽ, ſed nihil effeciſſe. Sunt apud me quæſtiones propoſitæ Ioannæ Heruilleriæ, vt qui iudicio illius interfui; quarũ vi. cap. fatet illa ex quo tẽpore venit in manus Iudicũ nihil in ipſam diabolũ potuiſſe, neq; ad liberandũ ipſam è vinculis, neq; ad vitam ipſius cõſeruandam. Sprangerus tñ & Dançus ſcribũt diabolum in colloquio & cõmunicatione cum Magis pergere, & conſilium dare vt obmuteſcant corã iudice, adeoq; manus & pedes numellis eximere. Quod de Apollonio Tyanæo legeram apud Philoſtratũ principe Magorũ ſua ætate habito, eũ Romæ in carcere ſpectantibus aliis captiuis cippum artubus exuiſſe, ac propterea mandaſſe Domitianũ Cæſarem vt omni ex parte raderetur (vt hodie facit Germania) & in iudicium adduceretur nudus: Sed non poteram ſatis videre qui Magum diabolus cippo exuere poſſet, nec carcere poſſet eximere, niſi D. Ioannes Martinus vices Præfecti Laodunenſis agens confirmaſſet, dum quæſtio de Saga S. Probæ (quæ viua ex iudicio illius concremata eſt) haberetur, quærenti ſibi cur non euaderet, reſpondiſſe illam ſe è cippo quidem, at non è carcere exire poſſe: eodémque tempore, cũ aliorſum ipſe reſpiceret, ipſam ſibi manicas exuiſſe,

[a] *Auguſt. li. 10. de ciuit. Dei. Thom. in ſecũda ſecũdæ. q. 95. art. 5. & tit. de mira.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quod nulla ars humana potuisset. Quapropter Danæus scribit in dialogo Sagam in vinculis relinqui non oportere solam, ne cum diabolo cõmunicet, aut silentiũ fascinũ accipiat à Satana, quo fascino permulti Magi homicidiorũ aliorumq; criminum accusati ne quid faterentur abusi sunt. Execrandi huius fascini exemplum legi excusum typis cum priuilegio: sed hoc loco non placet apponere, ne cui occasio præberi vel minima videatur hoc argumento nostro abutendi. Mirabilius verò illud, non posse Magos, quocunq; tandem dolore opprimantur, lachrymam vnicam oculis emittere: quo signo Germani Iudices, velut præsumptione certissima, mulierem Sagam esse arguunt. Nã propliues ad lachrymãdum esse mulieres nemo nescit: verumtamen Sagas cõpertum est nunquã lachrymari, vtcunq; oculos sputis conentur madefacere. Ante omnia verò mirabile est q; Sprãgerus Quæsitor annotauit, Sagã, licet captiuã, Iudicis animũ ad misericordiã posse inflectere si prior oculos potuerit in Iudicẽ defigere. Idemq; autor est nihil tam topere Sagas, de quib. ipse cognoscebat, à custodibus in carcere flagitasse, q; vt suos iudices ante cõgressum videre possent: itaq; omneis iudices qui priores visi à Sagis fuerant, quamuis iam antè plurimas longè minorum criminum affines condemnauissent, tum repentè à condemnatione earum abhorruisse. Constantissimus autem est consensus omnium, Magos administris iuris nocere non posse: quamquam lictores multi ponè adorsi attollunt

tollunt è terra Sagas, alij verò intrepidè ad intimas vsq; ipsarum specus persequunt. Arcanum Dei mirabile, & à iudicib. optimè recolendum ipsos non aduersus humanas potestates solùm, sed etiam cõtra spirituũ malignorum vires à Deo protegi. Ac propterea in Lege dicit, Cùm iudicabitis ne metuatis ab vllo: nã iudiciũ est Dei: & Iosaphat Rex Iudæ cõmendans iudicib. officium suũ, videte, ait, [a] quid sitis facturi, & mementote à vobis exerceri iudicium Dei. Et in Orientis partib. actores sine viatorum opera prehendentes oram vestimenti eorumquibuscum iure experturi sunt, dicere solent, adeamus iustitiam Dei. Hebræi veteres affirmabant Angelos Dei interesse iudicijs, & Franciscus Aluarezius scribit Iudices in Æthiopia insidẽtes subsellijs relinquere vacuas in editiore loco cathedras 12. & dicere has sedes Angelorũ esse. Dixerit fortasse quispiã, captiuas Sagas in ecstasin rapi (vt antè o stẽdimus) exortesq; sensus fieri posse: ego verò nõ posse cõfirmo, cũ suppliciũ non possint effugere. Exẽplum vnũ adhibebo: Fuit Cazereis ad Tholosam Saga, quę benedicto pane altari oblato ad submergendũ se abijt: cumq; retracta esset, benedictũ panẽ fassa est se veneno infeciisse: canibus proijcit panis, moriuntur illi. Hæc in vinculis ecstasin horas amplius sex passa est omnis sensus expers, deinde exsurgens clamauit se valde defessam esse, & nuntios à multis locis retulit cum certis indicijs. Cùm autẽ damnata illa propè esset vt iudicatum fieret, diabolum aduocauit dicens eum

[a] Deut. 1.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

eum ſpopondiſſe tam vehemẽtes futuros imbres vt non eſſet ignem expertura: ſed ea nihilo magis defenſa eſt ab ignis violentia. Itaq; non eſt cur metuant iudices à conficiendis liberè ſagarum iudicijs: prout ſunt qui fugiunt trepidi, & Magos non audent in os reſpicere. Quamquam ne decimam quidem eorum quos vellent morte afficiunt Magi: vt Niderus ſcribit Magũ quemdã in confeſsionibus dixiſſe, rogatum quidem ſe fuiſſe vt inimicũ occideret, ſed omnib. diabolicis facultatibus conſumptis Satanam dixiſſe homini iſti noceri non poſſe. Videmus itaq; ne improbos quidem à Magis offendi poſſe, niſi Deus permiſerit: ecqui igitur ei nocere poſsint.

[2] Pſal. 91.

Qui ſedet in latebris & celſi numinis vmbra?
Arx & perfugium, ſtatuit mens conſcia recti,
Et ſpes certa Deus: hoc vno freta quieſcit, &c.
Nil metues vnquam, terrores nocte ruentes
Vt frendant, ſtridant volitantes luce ſagittæ,
Lethiferum tenebris vt peſtis virus oberret,
Vt clara de luce lues mortalia tundat
Corpora, mille ruant dextris & mille ſiniſtris
Tela, nec attingent vnquam minitantia mortem, &c.
Cùm tibi perfugium Deus eſt tectumq; receptus,
Non te mica mali attinget, non vulnera tectum:
Angelicas etenim præcepit ſtare cohortes,
Sollicitáq; vijs te ſemper mente tueri.

Hebræorum Theologus Salomo, pro his vocib. *peſtis, virus* & *lues*, voces דבר & חטב interpretans, voce

Deber

Deber tradit significari dæmonem qui offendit noctu: eum verò quĩ interdiu potest offẽdere, *Cheteb*. Verumtamen dies & noctes speculatur Satanas, æquè interdiu ac noctu offendit: licet eum Veteres omnes consentiant plus de nocte posse: quẽadmodum in Ægypto primogenita hominum pecudumq; noctu è medio sustulit. Hoc innuit Psalmus CIIII, cùm leo & agrestes feræ dicuntur nocte ad prædã ex antris procedere, & die illucescente latebras repetere: & Zoroastes prouerbio suo, Ne exito cùm præterit carnifex. Non quòd ab affligendis electis suis abstineat Deus, affligit enim sæpenumero: sed hoc fructuosum est ipsis, vtile & honorificum, prout de Iobo diximus, nec vnquam fidem in se habentes deserit: quemadmodum dicebat Iob, vt morte me afficiat Deus, semper tamen sperabo in ipso: & Salomo in libro Sapientiæ agens de improbis qui occidũt bonos vt videãt sit ne eos seruaturus Deus, iustos ait paculo dolore ex hoc mundo liberatos vita æterna perfrui. Hęc annotare visum est, qa Moyses Maymonis[a] afflictionem nisi ex peccato negat accidere, pœnamq; nisi ex culpa: quam sententiam Baldad & Eliphaz in libro Iobi defenderũt, Deus improbauit iudicio & facto (qui Iobum illum quem virum rectum & integrum esse prędicauerat, affecit malis) & ipse Eliphaz in libro Iobi damnauit: q̃d probè intelligi omnino necesse est. Sunt quidem raræ afflictiões iustorum: nam quotusquisq; est Iobo similis? quis iustus possit appellari? atq;

[a] *lib. 3. more nebocim.*

M

hæ afflictiones amoris virgæ appellant. Nam etsi docet Ambrosius Deum peccata in hoc mũdo impunita nõ planè relinquere, ne quis aut Deum nõ esse aut fauere improbis putauerit, neq; omnium pœnas exigere, ne quis post hanc vitam non credat esse alteram; hæc tamen ratio Hebræis[a] non satisfacit, qui axioma istud certissimum & indubitatum esse volunt, afflictionum quę bonis accidũt vsum esse, vt probetur ipsorum constantia, felicitasq; geminet & benedictio, aut etiã vt in hoc mũdo purgentur ab ijs peccatis quæ vel sanctissimus quisque solet cõmittere, vt post hãc vitã felicitate perfecta frui possint: quod aũt voluptates improbis & diuitias interdũ largit Deus, id boni prẽmiũ esse quod in hac vita fecerint (nemo enim est tã improbus quin Deus perficiat ex ipso gloriã suã, & ipse aliquid faciat boni) vt post hanc vitã luãt pœnas meritas: atq; eo pacto & offẽsæ puniant, & benefacta recipiant mercedẽ iustã; hoc illud amplissimum sacræ Scripturæ documentũ esse, cùm dicitur Deus iustitiã, iudiciũ, & misericordiam exercere: Iustitiã, cũ verã mercedẽ tribuit bonis operibus: Iudiciũ, cùm discernit pœnã ex iusto maleficij merito: & misericordiã, cùm prẽmiũ virtute maius aut pœnã minorẽ peccato infert. Bonorũ igit afflictionem ipsis in bonũ permagnum cedere certo certius esse statuimus, improborum verò præmia in ruinam grauissimam: quod Stoici vno verbo dixerũt, nihil boni posse improbis accidere, nihil mali bonis. Interdũ em ad honores im pbus tollitur ad

[a] lib. Pirke aboth.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tur ad eum duntaxat finem, vt gloriæ Dei (quod ait Salomo) in die vindictæ seruiat. Nunc postq̃ de modis licitis ad prȩuertenda & impedienda maleficia Magorum diximus, agedum videamus de modis illicitis, qui anticipandis maleficijs, aut si illata fuerint amoliendis adhibentur.

De modis illicitis, qui ad prævertenda maleficia adhibentur, morbósque & fascinationes avertendas.
CAP. V.

HÆC quæstio difficillima est omnium quæ in hanc causam afferri possunt, de qua nondum inter Theologos, Canonistas, & Iurisconsultos conuenit. Horum enim est sententia, licere maleficia superstitiosis modis depellere: sic Canonistæ sentiunt[a], nominatim verò Hostiensis, Panormitanus, Goffredus Humbertinus, & alij nonnulli etiam Theologi, vt Scotus subtilis Theologus libro quarto distinctione tricesima quarta superstitionis esse dicens siquis statuat non esse maleficium superstitione depellendum. Cȩteri verò Theologi ac pitisimi, ad idololatriã & apostasiã tradũt ptinere, si qs diabolorũ & Magorũ vtat ope ad impediẽda depellẽdáue maleficia (sic decidit hȩc quȩstio lib. ij. sentẽtiarũ distinct. vij. sic Aquinas in eandẽ distinctionẽ, sic Bonauentura, Petrus Albertus, & Durandus) siue maleficiũ per Magi

[a] *l. eorũ. de maleficiis. C. Raymundus de villa noua scripsit remedia cõtra maleficia.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

operam tollatur maleficio, siue is qui non est Magus superstitiosis modis eximat à maleficio & illud in alterum transferat, siue expressè aut tacitè diabolus inuocetur: omnesq; honestam mortem anteponendam sentiunt. Atque hæc quidem sanctissima opinio est, altera damnanda & Lege Dei vetita, vt posteà demonstrabimus. Itaque D. Basilius in Psalmum XLV. eos detestatur vehementissimè qui Satanã vel Magos adeunt, & istis præstigijs valetudinis ergò abutuntur: & Chrysostomus homil. viij. in epistolam ad Colossenses, Citiùs, inquit, mors homini Christiano subeunda, quàm vita ligaturis redimenda. Sed hæc breuiùs secant Theologi quàm sit opus, iudicio meo. Nam summa tantùm attingunt artium magicarum capita, cùm tamen omnes viæ præcludendis malis, pesti, bello, fami, morbo, calamitatibus, siue vniuersè siue ex parte coniunctæ superstitione pro illicitis habendæ sint. Superstitionem dico, quia naturales & diuini modi quos ad præuertenda pellendaq; mala nos docuit Deus, sunt fueruntq; semper concessi atque laudabiles. Quoniam verò in Iobo legimus nullam esse in terris potentiam quam formidet Satanas, superstitiosum est superliminaria nuæ appendi squillam ad impediẽdum fascinum: sed res creatæ cum precibus sanctis adhiberi possunt, vt Deus qui solus est in mundo omnipotens exoretur: quemadmodum legimus Angelum hepate piscis & suffimentis vti, precibusq; malignum spiritum depellere qui septem illius puellæ viros

quam

quam Thobias duxit occiderat[a]. Et quãuis salem perhorrescãt diaboli velut ęternitatis symbolũ, & Deus salẽ omnib. sacrificijs imperet adhiberi[b], vt populum fortasse auocet ne diabolis sacrificet: quicunque tamen salem circunferunt non propter ea sunt exortes insidiarum Satanæ, nisi fidem in Deũ habuerint: alioqui salem ferri aut politum dactyli nucleũ (quod est apud Plinium lib. xiij. cap. iij.) vt sine precibus impediantur aut abigantur maligni spiritus, illud est idololatriæ. Latini quæ ad amoliendum & præuertendum malum pertinent, amuleta vocant: quæ ad medicandum depellenduḿq, remedia. Verùm & horum amuletorum & προβασκανίων administrum, autorem & inuentorem Satanam esse demõstremus, itémq remediorum quibus sortes & maleficia depelluntur: veteres ac Romani ipsi puerorũ collo solebãt pudendi membri speciẽ appẽdere q̃ appellabãt fascinũ, vt esset (prout aiebãt) præfiscine, & sortilegia auerteret, idq ex electro maximè, q̃d Plinius innuit lib. xxxvij. cap. iij. turpẽ omnino modũ & diabolicum animis ad libidinem inflammandis. Cúmq ab Hispanis Occidentales insulæ subigerent, compertum est Pæderastiæ imaginem, Pædiconis inquam, & Cinædi, ab Insulanis suspensam collo gestari pro amuleto, turpissimo instituto. Etenim circumfluebant gentes illæ Sodomia, turpissimis & detestandis sceleribus, magicisq artib. omnis generis: ideóq omnes ferè sunt ab Hispano profligati. Hoc diabolicum inuentum esse nemo sanus

[a] Tobiæ. 5.

[b] Leuit. 1.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

infitiabitur. Alia quoque amuleta exstant non æquè turpia quidem illa, sed æquè illicita, vt cùm illigatę scripturæ chartulęq; gestantur ἐς προφύλαξιν, de quibus Augustinus libro de doctrina Christiana, Ad hoc genus, inquit, pertinent ligaturæ execrabilium remediorum, siue votis siue quibusuis alijs rebus suspendendis & ligandis: quibus quãdo adhibetur fides, illicita est idololatria. Barbara Dorea (quæ decreto Curiæ sententiam Præfecti S. Christophoro ad Sanlisium confirmante cremata fuit xix. Ianuarij M.D.LXXVII.) fatebatur se ijs quos fascinauerat medicinã fecisse diffissa columba & ęgroti stomacho imposita cum his verbis, In nomine Patris, filij, & Spiritus sancti, D. S. Antonij, & D. S. Michaelis Angeli curari possis ab hoc malo, & mãdauisse vt nouẽ dieb. missã in templo illius vici curarẽt celebrari. Nemo tã catholicus est cui hęc ratio non probet? summopere? Ego verò (licet per se bona verba essent) confirmo id blasphemum esse cõtra maiestatẽ Dei, cùm à Satana aut Mago discipulo Satanę fuerit traditum: prętereà officium esse omnium vt orationes istas à Satana profectas perhorrescãt: hęc enim remedium se fatebatur à Satana didicisse, vt appareat ex quęstionibus illius quarum exemplum misit ad me generosus Dominus Pipemontensis. Similiter cùm nuptę annulus accipitur ad nodationem soluendam, & per eum fit illud quod horreo dicere, res illicita est: nã in hac re vir auersus à Deo auxilium esse statuit, nec dubiũ est quin diabolus ad

eam.

eam manum porrigat. Sunt etiam qui nuptias eo-
dem ritu repetunt quo antè celebrauerant, cùm al-
ligati sunt, atq; hoc pacto exsoluuntur. In Germa-
nia quoque sunt homines qui in olla feruefaciunt
lac illius vaccæ quam Saga exhauserit, & certis vo
cibus (quas reticere placuit) enuntiatis ollam i-
ctibus baculi feriunt, eodemq; momento dicant
diabolum Sagam dorso tot ictib. petiturum esse:
& hoc illicitum. Sic enim mos consilio Satanæ ge
ritur, qui eam quę Saga non est hac via ad idem fa
cinus allicit, dum rem animaduertit adeò mirabi-
lem. De antidotis Apuleij ad speciem asini amittē-
dam idem iudicium, recentes rosas, anisum, aut fo-
lia laurina ex aqua fontana comedi oportere. Sprā
gerus ipse in hoc errore est, hominem in bestiam
transformatum, si aqua peromni lauetur, figuram
recipere. Naamanem quidem Syrum Elisęus cu-
rans septies iussit in Iordane profluente lauari: at
eum non aqua purgauit, sed Dei gratia. Non dissi
mili remedio cognituri Germani q̃ Saga impoten
tem equũ & languentẽ effecerit, ad certas ędes vsq;
trahunt alterius equi viscera, in non sanua sed cel-
la ingressi aut specu subterranea, viscera illa consu
munt igne. Tum malefica quę commisit malum,
dolorem colicum in intestinis sentiens ad ędes cõ-
tendit rectà vbi cremantur viscera, vt prunam can
dentem postulet, & dolor illius desinit: Quòd si
non aperiantur fores, ędes offunduntur tenebris,
tonitru personant horrendo, ruinámque minitan
tur nisi qui intus sunt aperiant: quod Sprangerus

scribit

ſcribit in Germania obſeruatum, & à ſe viſum. A' D. Antonio Lonanio generali Regis legato apud Ribemontẽſes accepi fuiſſe Magũ qui cribro Magum alterum pronuntiatis quibuſdã vocibus retexerit. Proferebantur nomina omnium qui in ſuſpicione erant, cumq; viri illius nomen cui culpa inerat efferretur, indeſinenter mouebatur cribrũ, & Magus affinis culpæ eodem aduentabat: quod vbi compertum eſt, fuit damnatus Magus. At illius quoq; Κοσκινομαντεῖ conſtituendum erat iudicium. Hæc omnia ex arte ſunt diabolica, vt quicũque iſthæc viderint miracula audacius ad peruestigandas omneis Magiæ artes prouehantur: nam Magum iam nouit Satanas eſſe ſuum, venatur alios. Memini aliquãdo mihi narrare D. Bordinũ generalem procuratorem regis, cùm totum ipſius pecus in villa apud Meldenſes moreretur, fuiſſe vxori dictum beſtiam quandam occidendam eſſe quam hic non placet exponere, eamq; pedibus ſurſumuerſus ſub limine ſtabuli ſuſpendere oportere enunciando certas voces quas hic apponi nõ eſt opus: hoc facto, nullam ex pecudibus ſuis periiſſe: Qua in re hoc lucri faciebat Satanas, quòd ſacrificium fiebat ad placandum ipſum deteſtanda idololatria. Sprangerus ait vt Sagæ templum ingreſsæ prohibeantur egredi, moris in Germania eſſe vt puerorum aliquot calcei axungia ſuilla obliniantur: hoc facto, dum in æde morantur pueri nõ poſſe Sagas ſine illorum vënia excedere: idémq; certis verbis quæ hic reticebo ſcribit præſtari poſſe. Non-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

se. Nónne verò, dixerit quispiam, optimum institutum est Magos, qui pœnas luunt maleficiorum, reuelari? fateor illud quidem, etiam fures latronésque reuelari optimum: sed nunquam faciendum malum (inquit Paulus) vt eueniat bonum: idq; in reb. magicis minimè omnium. Atqui hac in re duplex Satanę fit accessio, tum quòd Sagæ ab eorum locorum accessu auertunt vbi Dei verbum audituræ essent, tum q; his technis iuuẽtus ad diabolũ de rerũ occultarũ veritate consulendũ pertrahit. Plurima antidota cuiusmodi sunt hæc ridiculáque amuleta in Plinio legimus, [a] vt nouas nuptas cum viris primùm congressuras postes lupino adipe solitas perungere, ne quid mali medicamenti inferretur. Sic libro xxxvij. ca. ix. Sapphirũ albam si Lunæ nomen ac solis scribatur in ijs atq; ita suspendantur è collo capillis cynocephali, resistere veneficijs & adesse reges adituris: sed Cynocephalos, qui nusquam extãt, oportet inueniri: & cap. sequente eiusdem libri, Antipathen coctã in lacte contra effascinationes auxiliari, sed eam nigram nec translucentem, in quo altera fraus est ineptissima. Antirrhinon quoque herbam [b] perunctos venustiores efficere, nec vllo malo medicamento lædi posse aut veneno qui eam in brachiali habeat: Euplea perũctos commendationis esse famæ: Artemisiam aduersus mala medicamẽta prodesse: omneis fabulas certissimas. Sed non mediocriter miratus sum qua specie Christiani Cæsares legibus promulgauerint licere istis superstitioni-

[a] *lib. 28. cap. 19.*

[b] *lib. 25. cap. 10.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

bus tempestates & morbos propellere, cùm Romani eos capitali supplicio affecerint qui furem solùm magicis artibus retexerant, dum adhuc à fide Christi alieni essent, nec fidē istis artib. haberi voluerint. Extat l. item apud Labeonē. §. si quis astrologus, de iniurijs. ff. Hoc etiã insuper addimus, nefas esse in liminibus ianuarum perquiri ad tollendum cereas imagines, semina, ossáve quæ apposuerint Magi hominib. vt putant, & pecoribus enecandis (In hoc enim incumbit Satanas vt credatur has ab ipso vires indi cerę atqꝫ pulueribus) sed Deum solummodò adiri oportere, & pro certo haberi quod in Cantico Mosi dato dicitur, ab eo solo mortem & morbos immitti, necꝫ malum aut afflictionem vllam nisi ab ipso obtingere. Cum itaqꝫ hoc malo Satanas abutatur & delectetur plurimū sapienter eos Sorbona damnat hæreseos qui ab istis pulueribus venire putant maleficium: & D. Hieronymus de vita S. Hilarionis agens narrat Satanam in puella demoniaca quam obsidebat loquutum esse, dicendo se non exiturum nisi lamina ærea quam amator puellæ subdiderat ianuæ auferretur: hoc noluisse Hilarionem facere, & precibus apud Deū puellam liberauisse. Alij per flammam transmittunt puerulos præseruandos à malo, & traducunt igne, quam Amorrhæorum abominationem notauit Scriptura sacra: & huic persimilem stolidioribus mulierculis imperant Sagæ, vt liberos inter duas cruces gestent, sic eos beatos fore: quod nos in supplicationib. vidimus.

Opor-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Oportet igitur ad Deum solum cõfugere: ac propterea Sorbona definiuit hæresin esse planè, si quis maleficia maleficijs depulerit: idq; in determinatione facta die xix. Septembris M.CCC.XCVIII. vbi non illud dicitur, non posse Satanam & administros ipsius maleficiũ maleficio pellere, sed hoc impietatis esse si quis remedia ista quæsiuerit. Nã si corporis malum Satanas curauerit, semper animæ infligit vulnus. Exemplum producam, quod Ioannes Martinus vices Præfecti Laodunensis agens mihi exposuit: non enim aliunde veritas melius cognosci potest quàm ex iudicibus in hac causa versatis & frequentibus quæstionibus habitis certissimam adeptis exercitationem. Cùm igitur ille de Saga S. Probæ in iure cogniturus esset (hęc autem cæmentarium tanta affecerat inualetudine vt ipsius caput inter crura ferè propenderet incuruo corpore, quod malum ipse à saga sibi suspicabatur importatũ) vt consyderatus iudex, sagæ renũtiari iussit ipsam non alia ratione posse vitæ suæ consulere q̃ si cæmẽtarium sanauerit. Fasciculum itaq; à filia sua domo afferri iubet, diabolum inuocat, dejecto in terram vultu carmina quædam coram omnibus musitat, & fasciculum tradens cæmentario lauari eum in balineo præcipit & illud quod fasciculo inclusum erat in balneum indere cum his verbis, abi per diabolum, hunc ait, non alium esse reualescendi modum. His factis curatus fuit cæmentarius. Verũtamen antequàm ea inderent balneo volẽtes nõnulli cognoscere qd in

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

fasciculo esset (quod illa fieri vetuerat) tres paruulos in eo lacertos deprehẽderunt: Cęmẽtarius verò dum in balneo esset, quasi tres grandos carpiones sentiebat in eo: cùm excessisset ex eo, quamuis perueſtigarentur diligentissimè, nec carpio nec lacertas inuentus est. Saga viua fuit concremata & & permansit ἀμεταμέλητος. Hic verò manifesta est idololatria blasphemiaq; pariter, quãdo res vlla in nomine diaboli & cum inuocatione illius perficitur. Astutiores & improbiores alij, nec ita impudentes Magi, qui loquuntur sanctè & ieiunia indicunt hominibus, vt nobilis ille Nortmannus fecit anno M.D.LXXII. Aliud legimus in horto Antonij de Turquamedia, lib. iij. de Mago quodam, qui homini rustico quem videbat à cane rabido fuisse morsum dixit se esse *Salutador*, seruatorem, *pero que no perdais la vita*, vt (inquit) non amittas vitam: cumq; ter illius nasum ad missionem vsq; sanguinis pupugisset, ille sanatus est. Videmus vt iste impostor se seruatorẽ dicat, qua blasphemia fides in Deum non minus abominanda voce eripitur quàm si inuocetur Satanas. Deus autem apud Esaiam, ego sum, inquit, maximus Deus æternus immittens vitam & mortem, sanitatem & morbum: neq; alibi quàm in me vno est salus. Dum hęc à me conscriberentẽ, Carolus Martinus Præfectus Laodunensis factus certior mulierem pauperẽ in valle (id suburbij Laodunensis nomen) fuisse à Saga vicina fascinatam, misertusq; illius, necem intermi-
natus est Sagæ nisi morbum vicinæ adimeret.

Metuens

Metuens illa promisit se curaturam: itaq; ad pedes cubilis venit, vultum in terram demittit, manus iũgit, diabolum maximũ magna voce appellat, subinde preces renouat voces incognitas aliquot repetens, & frustum panis ægrotæ tradit, quæ eodẽ momento cœpit reualescere. Hoc facto Præfectus reuertens domum statuebat eam comprehendere, & igni quamprimùm tradere: sed illa in his partibus ex eo tempore non fuit conspecta. Quo in facto illud est euidens, diabolum æquè ab ægrota atq; à saga inuocatum & adoratum esse: præstat autẽ mori millies quàm detestandum remedium corpus seruans animamq; occidens experiri. Gestum quoq; sagę vultum applicantis in terram animaduertimus ritum imitari prophetarum veterũ, Mosis, Ioſuę, Elię, de ira Dei sedanda laborãtium. omnium autem sceleratissimę sagę & summè execrabiles in fossulas quas fecerunt capita inferũt, vt testificentur satanam à se non Deum inuocari, & clara voce aduocant satanã. Quò spectat illud Apuleij de Pamphila saga Lariſſana in horribileis suas coniurationes incumbente, cùm ait, Deuotionib. in scrobem procuratis. Alijs neq; inuocare libet, neq; diabolicis inuocationib. interesse, at non dubitant adire Magos vt valetudinem cõsequantur. Exemplum recens producemus, acceptum à Præside Vitriaci Franci honorato viro, qui ad conuentus maximos Blesis fuerat allegatus anno milleſimo quingẽtesimo septuagesimo septimo. Cùm indigeremus opera illius vt alij alios in communi

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

onere iuuaremus, institi acerrimè ne antè loco excederet quàm Ordines dimissi essent: respondit sibi amicum esse quemdam qui ad mortem decumberet, ab eo se accersi & hæredem institutum esse: hunc inde ab annis quinq; aut sex ægrotum fuisse & membris factum: ideoq; parentem admonitum in Flandria esse hominem à quo filius curari posset eò statim abiuisse: Magum parenti morbum filij quem nunquam viderat explicasse, & in Lusitaniã vsq; ad Magum alterum (cuius indicauit nomen) in comitatu regio versantem ablegasse: Hoc ferentem æquo animo patrem in Lusitaniam abiuisse, vbi Magus parẽti, antequàm solùm hisceret, Amice, inquit, filius tuus breui sanabit̃, abi in Galliam, inuenies Nouiodunum versus ad vigesimum milliare à domo tua quemdam M. Benedictum (sunt autem multi hoc nomine) hic filium tuum curaturus est: Miratum itaq; parentem peregrinationem tantam susceptam esse vt peruestigaret procul q̃d propè aderat, sumpsisse animum, & ad M. Benedictum iuisse: hunc autem parenti dixisse, plurimum laboris consumpsisti in Flandriam Lusitaniamq; e proficiscens vt restituatur filius tuus, abi, iube ipsum venire ad me, ego is sum qui curabo eum: ad hæc parentem respondisse iam ex annis amplius quinque cum lecto non exiuisse, ac ne tantillum quidem mouendi facultatem inesse ei: tandem verò maxima molestia ægrotum eò fuisse perductum, & ex parte quidem fuisse subleuatum, verumtamen non diu bene habuisse.

Non

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Non debet autem videri mirum si aliquando imperiti remedia hæc conquirunt, cùm publicè permissa sint certarum legum specie & depraua-tis Canonistarum opinionibus, quæ ex diametro cum lege Dei, sed non nouo instituto, pugnant. Etenim apud Suidam legimus inde à Minois temporibus homines exstitisse qui verbis & sacrificijs curabant morbos, & apud Homerum à profluuio sanguinis Autolycum liberari verbis. Scribit etiam Hippocrates libro de morbo sacro, multos fuisse planos qui se pollicebantur comitialem morbum curaturos potestate (vt inquiebant) dæmonum, infodiendo humi sortem expiationis aut in mare immittendo, horum plerosque nebulones esse: tandem itaque hæc verba subijcit, Sed Deus, qui sceleratissima quæque purgat, nostra est liberatio. Ethnici huius hominis (vt appellamus) verba placuit apponere, vt nos doceat quantopere teneamur hæc impietatis genera perhorrescere. Eodem argumento Iacob. Sprangerus Magorum Quæsitor scribit Episcopū à se in Germania visum q aduersa vtens valetudine ex Saga vetula cognouit se ex maleficio ægrotare, nec aliam valetudinis recuperandæ viam esse quàm vt eadem Saga sortilegio pereat quæ sortem in ipsum coniecerat. Miratum Episcopum celeribus equis misisse Romam ad Nicolaum V. Papam vt veniam indulgeret huius curationis adhibendæ: Papā qui Episcopum deamabat vnicè, indulsisse hac clausula dispensa-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſpenſationi adiecta, *vt ex duobus malis fugiatur maius*: Sagam diplomate allato dixiſſe, cùm Papę & Epiſcopo placeat ſe illud effecturam: Sic media nocte reſtitutum fuiſſe Epiſcopum, Sagam verò quæ eũ faſcinauerat in morbũ ex quo obijt incidiſſe. Sic à Satana videmus procuratũ vt Papa, Epiſcopus, & Saga in eodem facto homicidæ eſſent, quibus ſimul perſuaſit vt ſibi ſeruirent & obſequerentur mandatis ſuis. Interea verò Saga illa quæ vita defuncta eſt nunquam voluit reſipiſcere, ſed ad recuperandam valetudinẽ ſe indeſinenter Satanæ cõmendauit. Hic verò horrendum videre eſt & ineuitabile iudicium Dei inimicos ſuos (quod ait in Ieremia) per inimicos vlciſcentis: Magi enim plerumq; retegũt maleficia, & alij necem alijs inferũt: quandoquidem non curat Satanas quo pacto efficiat conſilia ſua, modò genus humanum perdat, conficiẽs corpus, animámue, aut vtrumq; ſimul. Huius rei exemplum accidit in Pictonũ agro anno M.D.LXXI. Carolus IX. Rex à prandio Triſcalanum (cui veniam indulſerat vt affines criminis deferret) ad ſe adduci iuſsit. Hic apud regem & frequentem procerum coronam confeſſus eſt modum quo exportantur Magi, ſaltationes, ſacrificia Satanæ oblata, nefarios concubitus cum diabolis virilem & muliebrem formam habentibus: addebat à ſingulis pulueres acceptos eſſe quibus homines, pecora, fructúſq; enecarent. Hæc illius dicta ſingulis mirãtibus Gaſpar Collignius Galliæ Amiralius (nam hic fortè intererat) dixit adoleſcentem

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

leſcentem in Pictonum agro ante aliquot menſes fuiſſe comprehenſum, de nobilibus duobus cnectis accuſatum: hũc fuiſſe confeſſum vt ſeruus eorum fuerit, eosq; viderit pulueribus in domos segetésque iniectis dicentes hæc verba, Maledictio in iſtos fructus, in domum, in regionem iſtam: ſe itaq; hos pulueres nactum cepiſſe & in cubile iecciſſe vbi duo illi nobiles recumbebant, ſic vtrũque mortuum in cubili fuiſſe compertum, ſed tumentes & atros valde. Puerum Iudices abſoluerunt. Tum audiens Triſcalanus iſtud permulta etiam narrauit eiuſmodi. Credibile eſt autẽ ſi Rex (cuius alioqui corpus optima fuit compage & cõſtitutione) hunc Magorum principem & alios aſſeclas iuſsiſſet concremari, Deum pro iſtis iudicijs fuiſſe ipſi diuturniorem vitam & beatiorem conceſſurum. Nam Dei verbum ſibi ſemper conſtat, qui virum morte dignum abſoluerit, hunc in ſeipſum meritam illius pœnam refundere: vt Propheta regi Achabo dixit ipſum, quia gratiam viro morte digno fecerat, moriturum. Id verò inauditum eſt ab omni ſeculo, Magis gratiam indulgeri. Factum quidem dicetur iſtud, vt ab illo indicarentur conſcij: ſed omnes nihilominus effugerũt. Verùm vt eò vnde diſceſſerat reuertaẽ oratio, Sprangerus (qui Sagas innumeras adiudicauit morti, earumq; ſecreta peruidit) maleficiorum ſcribit alia eſſe incurabilia, alia curari nõ aliter poſſe quàm ſi in alterum ſors tranſmittatur: alios curare in eũ reiecta ſorte qui prior iniecerit, alios ab vnico ſa-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

nare morbo, alios à plurib. alios nõ curare nisi ad miliaria 2. in ambitũ dom⁹ suę, idq; hoĩes certos, alios nunq; sortẽ nisi ex illi⁹ cõsẽsu q ĩmisit eximere. Ipsi aũt ex Magis sciscitãti causam respõdisse ꝓ ratiõe cõtractus cũ Satana initi cõuentionũq; ab ijs expressarũ q sese mancipant fieri om̃ia. Atq; hoc in Germania tã fuit frequẽs illius tẽpore (vt omnib. seculis fuerat) vt idẽ scribat dñm vici Richtig haffen in Constãtiensi agro canonẽ ab ijs exegisse qui effascinatiõis causa Sagã vici sui accedebãt: sic cõueniebat optimè & reciproca erat obligatio inter dñm illius vici & satanã: imperitũ aũt vulgus deludebat̃ à diabolo, cũ loco deiquẽ (vt magnus ille Elias aiebat Regi Ochozię) debuerãt accedere, adirẽt diabolũ cõsulturi. Idẽ autor est multos nobiles viros nundinationẽ istã in Germania factitasse, cuius tñ reos fuisse Magos nõ existimo. Cõstat apud oẽs Rupellæ hominẽ lethali vulnere affectũ, de cuius salute Chirurgi oẽs desperabãt, Magi cuiusdã opera sic fuisse institutũ vt incederet & dieb. aliq̃t loqueret̃: nẽpe gestabat illũ Satanas ac nõ alius, vt Magis suis autoritatẽ cõpararet. Illud verò in primis admirandũ ꝙ scribit Petrus Mamorius, ossa eq fracta impedimẽto esse ne tollãt̃ sortes, nec magnam habet veritatis speciẽ: nec illud similiter ꝙ ait Albert. magnus lib. de animal. esse volucres ad effascinandũ vtiles: qua ratiõe homines ad Ethnicorũ auguria facilè reuocarẽt̃. Sed hoc totũ nefas esse cõfirmo, atq; hoc pacto ad idololatriã & cultũ lapidũ hoĩes adduci. Certissimus. n. est sermo Dei dicen-

dicētis nō esse potestatē in terra q̄ virib. Satanę po
sit obsistere, vt est in Iobo[a]: q̄ sermone Deus pro-
pterea vtit̄ vt ad ipsū solū ac nō aliū recurrat̄, vtq̄
res creatę & remedia ab ipso instituta in bonis reb.
adiūctis precib. (vt fecit Tobias) ac nō aliter occu-
pēt. Amplius dicit Aquinas[b], oīa remedia &
λαμπικὰς medicinas q̄ verisimili ratiōe malū curare,
depellere, aut impedire nō possunt, p illicitis habē
das esse; & August. lib. x. de ciuit. Dei contra Por-
phyr. & Iamblich. differēs (q̄ cœlestes virtutes reb.
elemētarib. conabāt̄ attrahere) oīa remedia amule
taq̄ ad uersus diabolū, phibet p̄ter oratiōnē & pœ
nit. & medicamēta q̄libet in verbis, character. liga-
turis, aliisq̄ reb. vanis posita Satanę retia cōfirmat
esse. Eādē q̄q̄ sentētiā textus ipse canon. ostēdit, ne
q̄s Scoti opiniōe aut Hostiēsis fallat̄[c], cū ait, Vana
vanis cōtundere licet, aut ipsius glossæ *vana* inter-
pretātis ea q̄ nō fuerint illicita: id. n. fieri nunq̄ po
test. Dānandus est itaq̄, velut impietatis plenus, su
perstitiosus ille Ethnicorū ritus, cū spūs abigerent
certo legumine (q̄ indicare nō placet) in os indito
& retrorsum iacto, nudis pedib. certaq̄ precū for-
mula nouies repetita: sic. n. adorat̄ omō Satanas,
ne q̄d importet mali. Id prisci latini mēse Maio p
triduū faciebant placandis (vt aiebant) Lemuri-
bus siue Remuribus: quam institutionem à cæde
Remi dicebant ortam, quòd spiritus eo mortuo
incolas loci infestarēt. Hęc aūt vana esse atq̄ illici-
ta demonstrāt tū ea q̄ antè diximus, tum seuerum
illud interdictū legis, ne per ignē liberi traducant̄.

[a] Iob. 41. & c. si quis per sortiarias. 23. q. 1. & 26. q. 7. ca. admoneant.
[b] in secunda secundæ, q. 96. artic. 2.
[c] can. admoneant. 26. q. 7. & d. can. si quis per sortiarias. 23. q. 1.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Moſes Maymonis, Hebræorum Theologorũ habitus præſtantiſsimus, Amorrhæos ſcribit inter alia ſolitos per flãmam recẽtes ex vtero fœtus trãſmittere[a], & credidiſſe liberos à calamitatib. pluri-
[a] 2. Reg. 21. & 23. 2. Para. 28. & 33. lib. 3 More nebocim. mis vindicari: eandemq; ſuperſtitionem nutrices adhuc obſeruantes à ſe in Ægypto yiſas. Quòd ſi ab hac ſuperſtitione tãtopere abhorret Dominus, quanta deteſtatione putandum eſt ipſum ea carmina & remedia proſequi quæ aduerſus maleficia adhibentur? De hoc argumento poteſt Moſem Maymonis lector conſulere, qui plurimas ſuperſtitiones deſcribit ab Amorrhæis frequentatas vt ex veteribus libris didicerat: quæ ſuperſtitiones in lege Dei necreticentur planè, nec minutatim explicantur, ne id doceri videretur quod ſepeliri opus eſt obliuione ſempiterna. Verumtamen exẽpla quædam afferemus, vt neq; improbi occaſionem habeant, neq; Iudices ſeipſos excuſandi ignorãtiæ nomine. Fertur hæc ſuperſtitio & videtur paſsim, q; pueri imponuntur vrſis vt aduerſus pauores confirmentur, q; arboribus alligatur ſtramen vt ſeruentur fructus, prout fit in Valeſiorũ agro: hæ perniciosę ſuperſtitiões ſunt, quib. ſemp ineſt auerſio à Creatore, & in res creatas fides. Quãobrẽ Mahomed Aben Thaulon Sãgiach Ægypti nup cremari iuſsit crocodilũ plũbeũ portę cuiuſdã ædis in Ægypto ſubditũ, qa ſe hoc pacti incolæ à crocodilis tutos eſſe cogitabãt. Hęc de illicitis modis p q̃s ſortileg. occurrit: Nũc etiã videam[a] an aliqs extet modus malignos ſpirit[s] ab hoĩnib. obſeſsis depellẽdi.

De

De ijs qui obsidentur & vim patiuntur à malignis spiritibus, & an sit modus spiritus istos depellendi. Cap. VI.

DIximus de ijs qui volũtariè tacitis aut expressis conuentionibus cum spiritib. malignis cõmunicãt: iam dicamus de obsessis hominibus qui vim ab eis patiuntur, & an sit vllus eos depellendi modus. Hic verò non disputo an sint homines qs maligni spiritus obsideant, quibus plenæ sunt diuinæ atq; humanæ historiæ, & Euangeliorum maximè. Sic in Actis Apostolorũm capite xvi. ancilla fuisse legitur adolescentula spiritum in se habens quem Scriptura vocat ἐγγαστρίμυθον, res occultas euẽ taq; prędicentem multis, denaq; mendacia verò vni dicto connectentem (prout salutis viam à S. Petro & Paulo dixit prædicari) quæ ita lucro nõ mediocri augebat herum, diabolus verò homines ita perducebat vt se autorem mendacij de veritate cõ sulerent. Monasterij in Vvestphalia narrat Sleidanus, cùm Anabaptistæ rerum potirentur, lege de communione bonorum promulgata, necessitatem singulis fuisse impositam vt conferrentur in commune bona: cumq; numos suos dissimularent & celarent multi, puellas duas exstitisse quæ reuelabant omnia. Certissimũ aũt eorum quos diabolus obsidet argumentũ est, q; varijs linguis loquũtur quas nunquam didicerint. Huius generis sunt pauci in Gallia, videnẽ tamen. Fuit ante annũ puer

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

nomine Samuel annos duodecim natus in pago Vuanteleti ad Laodunum, filius nobilis viri Landarum domini, qui post mensem à matris obitu occupatus à spiritu, infestatus plurimùm, colaphisq; cęsus est: etiam in corpus illius ingrediebatur spiritus, & si quis puerum volebat subducere, ille retrahebat violētia. Eum exorcizari pater noluit religionis quam profitetur nomine: an fuerit ab eo tempore liberatus nescio. Annus quoq; duodecimus vel decimus tertius agitur ex quo Veruinensis fœmina à maligno spiritu possessa hic Laoduni exorcizata est, quam historiam quia excusis compluribus libris fuit exposita præteribo. Iis abundant Italia atque Hispania, quos numellis opus est constringi: atq; hi Græcè, Latinè, & linguis alijs quas non didicerunt vnquam, nouerunt loqui, ac potiùs spiritus in ipsis loquit̄: nam si quando Veruinensis illa linguam valde ꝓtruderet, spiritus disertè loquebat̄. Mulierē dęmoniacā Melanchthon scribit à se in Saxonia visā, nesciētē legere aut scribere, q̄ Gręcè tñ & Latinè loquebat̄, & sęuū illud Saxonię bellū prędixit his verbis, ἔσται, ἀνάγκη τῆς τῆς γῆς, ὁ ὁρμὴ ἐν τῷ λάῳ τούτῳ. Narrat Fernelius in lib. de abditis rerū causis se puerū vidisse dęmoniacū loquētē Gręcè, cū tñ literas nesciret. Hippocrates libro de morbo sacro comitialē morbū putauitesse: di scrimen verò posteri optimè annotauerūt etiā in Gręcia, cùm obsessi auditi sunt varias linguas & diuinatiōes proloqui, q̄d in comitialib. nō potest percipi. Signa eñ atq; symptomata vident̄ differētia: & Ma-

& Magi ipſi, cũ periculũ facturi ſunt, in aurem hominis affecti dicunt, Exi dæmon, quia Ephimolei tibi præcipiũt: ſtatim dæmoniacus ruit in terram quaſi λιποθυμῶν, deinde poſt tempus aliquod reſurgens nũtios veros & ignotos è longinquo affert, atq; hoc facto à dæmone liberaẽ: in morbo autem comitiali ſecus. Alij verò quorũ corporib. diabolus ineſt, ſunt Magi, quos ab eo vexari nõ animadverteris: itemq; illi qui religiõe ducti & putantes benefacere, à dæmonibus ad tempus occupãt, vt fuerũt in Græcia Pythiæ, quas poſsidere credebaẽ deus ac propterea ἐνθουσιασμὸς dicebaẽ, cũ Sibyllę aut Pythiæ, q̃ in Delphica Deliáue ſpecu iacuerãt ſic occupabanẽ & per eas diabolus (quẽ vocabãt Deũ Apollinem) reſponſa dabat, quo facto ab eis ſuperſedebat Dęmon. Veri autem dæmoniaci nonnunquam certis ſuperſtitionibus liberabanẽ, quarum Hippocrates in libro de morbo ſacro meminit: Sed non rarò Magi (vt adhuc faciunt) dæmonas depellebãt. In primitiua Eccleſia Chriſtiani precibus vtebantur, deinde catechumenos & energumenos coniurationibus ac exorciſmis obſtringebãt, licet is qui ſe baptiſmi cauſa ſiſtebat matura ætate ſapientia prudentiaq; inſtructus eſſet, nec vlla maligni ſpiritus in eo cerneretur ſpecies: qui ritus ſemper fuit obſeruatus & adhuc obſeruatur, cùm infantes in ea religione quæ dicitur catholica baptizantur. Hic enim dę iſs ſolùm agitur qui Magi non ſunt, & à maligno ſpiritu obſidentur. Contrà autem ex infinitis iudi-

iudicijs inter Magos cõuenire cõstat, si qs ex professo. Magus & conuentione cum diabolo expressa obstrictos in perpetuum seruituti eius renuntiet ipsumq; pœnituerit facti sui non inuocato Domino, eum malè multari, vexari, & cædi, nisi Deus singulari gratia ipsum conseruauerit. Hominem à nobis visum fuisse antè meminimus quem malignus spiritus ita persequebatur vbiq; vt eo non posset liberari, dormientem suauissimè vellicãdo nasum & aureis excitabat, & sciscitabat numquid ab ipso flagitare vellet. Sprangerus cõplureis Sagas à se condemnatas fuisse dicit quę sibiipsis gratulabantur mortem, dicentes se à diabolo cędi nisi mores mandatis ipsius gerant, nec alia vnquam ratione quiescere. Virum quoque nobilem ad Vellerios Coteretanos fuisse notauimus, cui Hispanus miles spiritum malignum cum annulo vendiderat, cumq; ille nobili, pretium exspectauerat, non obsequeretur, annulum in ignem fuisse à nobili cõiectum, ex eo tempore à spiritu nobilem non requieuisse. Sunt etiam qui cùm fuerint Magi, Deo renuntiauerint, & cum Satana in fœdus iurauerint, technis eius cognitis contemnunt quidẽ, sed à Satana tamen minimè infestantur, quia suos esse nouit eoq; contentos est. Sunt etiam alij qui videntur stulti, intempestiuè ridentes & exultantes, vt ille apud Philostratum quem Apollonius Tyanæus Magorum princeps demonstrauit obsideri à maligno spiritu atque liberauit: etenim ita res habet, nisi hominis stultitia ex morbo nascatur,

ſcatur, indicio eſt eum à maligno ſpiritu poſsideri. Sunt etiam qui non deſipiunt quidem, ſed ita dormientes incedunt ac ſi vigilarent: ſed hic lethargus eſt, aut aliud malum cerebri quo etiam viri ſapiẽtiſsimi nonnunq; opprimunt. Non treis ex iſto malo & ſine dolore laborantes vidimus, & ſe Galenus ſemel ex eo morbo fatet laboraſſe cùm milliaris octauam obiret dormiens, donec in lapidem incurrens corruiſſet, eo'que caſu expergefieret. Verumtamen ſunt qui ſæpe clauſis oculis de nocte ambulant, domos, templa, celsáque & inacceſſa loca conſcendunt, quò nemo peruigil, quantũuis ſaperet, aſcẽſurus eſſet: quòd ſi de nomine ſuo vocentur, repentè concidunt. Sprangerus hominem ita corruentem à ſe viſum fuiſſe narrat Aureliꝰs. Fuit etiã vir hoc modo agitatus nocte, quem ſocius qui cum ipſo cubabat profequens cùm in profluentem ire animaduerteret nõ proceſsit quidem vlterius, ſed ne ille procederet nomine appellauit: ſic ille repentè corruit dormiens & ſubmerſus eſt. Hunc præſumptio eſt à maligno ſpiritu fuiſſe actũ, verumtamen nõ poſſum confirmare: nam fieri poteſt vt quis audito ſuo nomine ex improuiſo excitetur eoq; pacto corruat: vt verò inacceſſa loca conſcendat dormiens & periculoſa præcipitia, & inoffenſo pede per ſe reuertatur, nõ eſt probabile. Vtcunque ſit, hominem obſeſſum & vexatum à maligno ſpiritu non abeſſe à ſalutis via credibile eſt, vt ſancti homines putauerunt. Itaq; Paulus priore epiſtola ad Corinthios de eo loquens

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

qui rem cum ſocru habuerat, Expedit, inquit, hominem illum tradi Satanæ, vt ſpiritus ſaluus ſit in in die iudicij; quibus verbis excõmunicationem, quæ hodie quoq; eſt in vſu, credibile eſt intelligi. Reſtat vt modos depellendi malignos ſpiritus ex hominibus, beſtijs, ædibusq; videamus. Aſſentitur enim Thomas[a] Aquinas beſtiam quoq; rationis expertem cogi adiuratione poſſe, velut à Satana hominibus offendendis actum, ac proinde malignos ſpiritus abigi. Quod autem modos eijciendi dæmonas attinet, Alexander primus Papa inſtituit aquam benedictam, Notæ ſunt coniurationes[b], Exorcizo te N. per Deum viuum, &c. tum oratio, Deus miſericordiæ, &c. pòſt execratio, Ergo maledicte diabole, &c. deinde oratio altera, poſtrema mò execratio (tres enim adiurationes adhibẽtur) actum demum quæcunq; ſortes maleficiue pulueres in domo viri à dæmone obſeſsi deprehenſi fuerint traduntur igni: qđ S. Hilarionis & Hieronymi iudicio (vt antè diximus) planè aduerſatur. Cõfeſsiones etiã, Sacramenta, ſtolas, aliaq; adijciunt plurima: etſi non ſæpe maligni ſpiritus his omnib. procuratis & effectis exeunt. Mulieris à maligno ſpiritu poſſeſſę Menilij ad Dãmartinum cõmmorantis ſuprà meminimus, quæ per ſpiritũ inde à 18. ætatis anno ligabatur, nec alio afficiebatur malo. Hanc Picardus Doctor & cõplures alij exorcizauerũt Lutetiæ (vt diximus) an. 1552. ſed tentatum fruſtrà. Alios verò audiui, cùm Diabolũ vellent exorcizare, ipſos fuiſſe occupatos: prout in Actis Apoſtolorũ legi-

[a] *in ſecunda ſecũdæ q. 90*

[b] *lib. de cere monijs Eccleſiæ Rom.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

legimus duos fuisse discipulos qui malignum spiritum ex humanis corporibus tentabant eiicere dicentes hæc verba, Adiuro vos per Iesum quē Paulus prædicat, &c. respondēs autē spiritus nequam dixit eis, Iesum noui & Paulum scio: vos aūt qui estis? & statim diabolus vtrumq; inuasit, eo dimisso quem antè vexabat. Similem historiam in primo Greg. dialogo legimus, Sacerdotē quendā qui mulierem à diabolo occupatam animaduertebat, stolam accepisse & imposuisse mulieri, statimq; diabolum relicta muliere in Sacerdotem irruisse. Ait etiā Niderus Monachū fuisse Colonię facetū Magum quem opinio erat malignos spiritus abigere. Hic rogāti diabolo quò iturus esset, abi, inquit, in latrinas meas: quod fecit diabolus, sed eum nocte latrinas adeuntē sic contudit plagis vt proximè à morte abfuerit. Interdum verò diaboli ex Magorū mā dato abeunt, vt Apollonius Tyanæus dicitur eos abegisse, ac potiùs diaboli paruisse illi, vt opinionem deitatis (quam affectabat) cōciliarent ei: quo instituto discipulos tam multos adeptus est qui portentum istud anteponebant Christo, vt Eusebius octo libros contra Philostratum Apollonij Euangelistam coactus fuerit conscribere. Idem quoque Simon Magus fecerat: nulla enim fraus tam subtilis est quam nō cōminiscatur Satanas vt detrudat homines in idololatriā: quo non euertit, sed stabilit potentia eius. Exēplum Bohemi Sacerdotis Sprangerus Quæsitor narrat, Dachonis nomine, q diu possessus à diabolo Rom. deductus est

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

dicebat autem ea sibi odio capitali esse quæ Satanas diligit maximè. Magdeburgi quoque fuisse sacerdotem alterũ quem Diabolus possedit annos septem, qui rogatus cur sacerdotem illum inde à tribus mensibus cœpisset agitare dixit se iam antè in corpore illius consedisse: quærenti autẽ exorcistæ vbi lateret cùm hostiam sacram Sacerdos sumeret, suberam, ait ille, linguę: cumq; inueheretur in eum exorcista dicens, cur non fugis à præsentia Creatoris tui? respondit diabolus, at dum vir bonus super pontem ambulat, quid obstat quo minus sub pontem illum transeat improbus? Hæc Sprangeri Quæsitoris verba. Queritatur etiã interdum diabolus tanquã si grauissimo dolore premeretur, dicens se huius animam aut illius esse, vt in errore homines detineantur. Historiæ hoc argumento exstãt quámplurimę. Petrus Mamorius in Gallia narrat Confollenti ad Viennam fluuiũ historiam accidisse in Caplandi cuiusdam ædib. anno M. CCCC. LVIII. diabolum, qui animam defunctę se esse prædicabat, gemitibus, clamorib. & querimoniis omnia compleuisse, monẽtem habendas preces peregrinationesq; obeundas, & res veras plurimas reuelantem: sed dicente ei quodã, si tibi vis haberi fidem, dic Miserere mei Deus secundum, &c. respondisse hoc à se fieri non posse. Tunc ludificantibus ipsum iis qui adstabãt fremebundum aufugisse. Idem Nicolaæ Alberiæ Veruinensi accidisse narrat D. Bartholomæus Fayus Consiliarius Parisiensis Curię, Satanã huic ad fossam

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſam patris oranti apparuiſſe tanquam è ſepulchro prodeuntem, qui miſſas plurimas celebrari, certáſque peregrinationes ſuſcipi iuſsit, nec propterea miſerã exagitare deſtitit: & quamuis ſeipſum priùs auum illius eſſe reſpondiſſet, tandem Beelzebubum eſſe confeſſus eſt. Diximus ſæpenumerò q̃d eſt in Iobo, non eſſe poteſtatem in terris à qua metuat Satanas. Itaq; pernicioſa eſt Ioſephi hiſtorici Hebræi ſententia quam anteà perſtrinximus, cùm Iudæum è ſua gẽte ſcribit à ſe fuiſſe viſum, quo annulum indẽte ad naſum hominis obſeſsi fugiebat diabolus illicò: ſic enim homines ad reuerentiam rerum creatarum, lapidis, annuli inflectuntur. Neque tamen ait adamantem in annulo fuiſſe, etſi fuerunt in hac ſententia quidam tantas eſſe adamanti vires & vana ſomnia & malignos ſpiritus amoliatur (quod obſcuras quidam poeta dixit,

Et noctis lemures, & ſomnia vana repellit)

ſed non definiũt quódnam ſit illud adamantis genus. Sunt enim ſex[a] illius genera diuerſa maximè, in quibus numeratur ſextus adamas Arabicus aceruis magnis compertus in Pyrenæis montibus, ſic tritus viatorum pedibus vt centum põdo in loco tribus ſolùm aureis venale habeatur. Hic à natura tam bellè formatus & expolitus eſt vt omnia opificum mangonia & omneis artes dignitate ſuperet, ſex angulis æqualibus, duabus extremitatibus acuminatis, figura conoîde, multis etiã colore variantibus. Apud veteres credebatur gladiorum aciem à diabolis timeri vehementiſsimè: Pla

[a] *Plin lib. 37. cap. 4.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

to enim & cõplures Academici ſpiritus poſſe diui di arbitrantur. Memini anno M. D. L VII. malignum ſpiritum cum fulmine irruentem Tholoſæ in ſutoris ædes Pudoti nomine Salino adiacentes, vibrare lapides per ſingulas partes cubiculi, vnde tam magnus lapidũ aceruus collectus eſt vt domina ædium ingens ſcrimniũ quod obſerabat claue lapidibus plenum habuerit: & quãuis ianuis feneſtriſq; obditis, nihilominus tamen ſpiritũ ſine cuiuſquam damno alios lapides apportare. Quid rei eſſet inuiſit Latomius tum Præſes quartus: ſed ille ſpiritus decuſsit pileum eius lapide, & in fugã vertit præcipitem. Iamq; dies ſextus agebat, cùm D. Ioannes Morquæus Præſidialis Iudicis Conſiliarius monuit me vt miraculum iſtud inuiſerem, vbi duabus tribúſve horis conſumptis non percepi quidquam. Me autem ingrediẽte dixerat quidam, Deus ſit in his ædib. deinde cognita hiſtoria indixit domino ædium vt ſeriò ex animo oraret Deũ, & gladium in cubiculi totius ambitum agitaret: fecit, poſtero die mulier dixit nihil à ſe ex eo tẽpore fuiſſe auditum, & dies ſeptem ſine quiete vlla tranſegiſſe. Horum ſpirituum λιθοβόλων plenæ ſunt veteres hiſtoriæ: qualem Gulielmus Parienſis ſcribit fuiſſe Pictauij in parochia S. Pauli an. M. C C C C. X L V II. qui cyathos & vitreamina frangebat iniectis lapidibus, offendebat neminem. Dicitur præterea malignos ſpiritus, cùm eiiciuntur, in certum aliquem locum ablegandos eſſe. Sic Chriſtus in Euangelio dicitur ad porcorum greges diabolos tranſmi-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

transmississe, & in Tobia Angelus abactum malignum spiritū vinxit in superiore Ægypto: ex quibus videtur Deus non potestatem modò, sed etiã loca circũscripsisse quibus maligni spiritus includuntur. Scribit in dialogo Cæsarius Colonienſis Sacerdotis filiam ab Incubo spiritu maligno agitatam ex phrenesi laborasse: monitum autem patrẽ illius effecisse vt filia trans Rhenũ deportata migraret: sic diabolum à filia discessisse, verùm parentem adeò contudisse vt post triduum vitam amitteret. Illud quoque legimus, malignos spiritus frequentiores esse in pagis quàm in oppidis, & in desertis & aquosis locis quàm in pagis, vt in Iobo est XLI. capite: Quapropter maligni spiritus de nocte flammantes (stultos ignes appellant nostri) secundum aquas spectantur plurimùm & ad submersionem homines prouocant. Ac isti quidẽ spiritus vt propulsent, credo res creatas cum timore & verbo Dei coniunctas posse cõducere, sed nihil planè sine timore Dei efficere. Exẽplo sit Musica, quę ante alia plurimũ contra spiritus malignos potest, vt à Saule infestando scribitur malignus spiritus destitisse cùm Dauid pulsaret fides. Erat quidem tunc temporis Spiritus sanctus in Dauide, verumtamen Saulis cruciatus pulsatis demum fidibus desinebat: siue eo quòd Musica res diuina quædam est, diabolus verò nihil tantopere q̃ discordias diligit, siue q̃ harmonia cõspirans cũ anima effugiẽtẽ rationẽ ad sua principia reuocat: prout annotabãt veteres à Musica interuentu animæ sic cu-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſic curari corpus, vt interuẽtu corporis curaẽ medicamentis anima. Sic in Germania quoddam hominum furioſum genus inſtrumentis ſolùm muſicis curaẽ, cũ modulos ſuos Muſicus choreę furioſum accõmodat, & paulatim efficit vt furioſus ſeſe procantione Muſici leniter temperet: ſic tandẽ quiete allata ſanatur furioſus: hunc S. Viti morbo Germani dicũt laborare. Prophetam quoq; Michęam legimus ab Achabo Rege Samarię accerſitum antequàm prælij exitum prædiceret iuſsiſſe coram Rege vt inſtrumentum muſicum pulſaretur, eoq; pacto occupatum à Dei ſpiritu prophetaſſe: Samuel item cõſecrato Saule, abi illuc, inquit, vbi inuenies Prophetarum turbam deſcendentium de monte qui pulſant inſtrumenta, tum Spiritus Dei inceſſet te; itaq; ſimulatq; ad Prophetas ludẽtes inſtrumẽtis acceſsit Saul, irruit in eum Dei ſpiritus, quo ſe mutari ſenſit. Etſi credibile eſt Spiritum illum Dei quo plena erat Prophetarum turba non Saulem modò igne diuino inflammaſſe, ſed etiam omni ex parte malignos ſpiritus depuliſſe. Itaque dum Saul à Deo & Angelo ipſius relictus, & occupatus à maligno ſpiritu Dauidis necem quæreret, ſicarios quidem bis in comitatum Samuelis miſit qui illum interficerent: ſed vt primùm acceſſerant, occupati à ſpiritu Dei benedicebant & laudabant Deum qui Dauidem occiſuri venerant: q̃d Saul audiens aduenit ipſe, & in alium repentè conuerſus prophetauit & laudauit Deum. Non Hebræi priſci docuerunt, certiſsimamq; ἀπόδειξιν & indubitatam

tatam esse statuerunt, nihil tantopere Deo acceptu esse quàm laudes ipsius integro animo atq; hilari decantatas, quod ait Psaltes [a], *Recti labra decet summum laudare parentem*: [a] Psal. 33.

nec exstare quicquã abigẽdis spiritibus malignis tam aptum, aut potens cogendis: quod tamen nõ res creatę, sed laus Creatoris efficit. Qui ergo dixerit quispiam, Apollonius Tyaneus Magus ille potuit Dæmonas eiicere: quomodo nunc etiam Magi momento possunt malignos spiritus depellere? Respondeo quod anno M. CCC. XCVIII. Sorbona definiuit, Hęretici sunt qui putant dęmones maleficijs cogi posse, qui se cogi fingunt. Cùm itaque à Magis cernimus spiritus malignos extrudi, neq; extrudunt ipsi neque exire cogunt, sed colludunt inter se: vt apud Leonem Africanum legimus à Magis (quos illi vocant Muhazimim) post ductos aliquot circulos & characteras in fronte dęmoniaci interrogatumq; dæmonem, dari mandatum ei vt exeat, & statim exire illum (quod item scribit Sprangerus de Germaniæ sortilegis) quo facto Satanas q nihil nisi corpus tenebat antè violentia, in tranquillam animæ possessionem mittit. Item si quando superstitiosi ritus idololatriaq; adhibentur, malignus spiritus abscedit & cogi se fingit, vt imperitos protrudat in constantem & obfirmatam idololatriam. In Germania siquis dæmoniacus aut sortibus affectus suspicetur per Sagam aliquam malignum spiritum sibi maleficiúmue importatum, Iudices ipsáq; Imperii Camera coram

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

homine affecto hæc verba à Saga pronuntiari iubent. Benedico tibi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti in tuis bonis sanguine & armento: & momento affecti homines restituuntur valetudini. At hoc si vir Germaniæ optimus eadem verba pronuntiauerit non effecturus est: vnde eruitur inter diabolum & Magum optimè conuenire, qua lege olim Magi è corporibus hominum diabolos legunt exegisse dum Hippocrates viueret, vt idem in libro de morbo sacro testis est. Dæmoniaci autem inueniuntur quàm plurimi in Hispania, Italia, & Germania maximè, qui decem aut viginti annos sic à dæmonibus possidentur vt arceri nequeant. Sic Amsterodami pueri dæmoniaci triginta anno M.D.LVI. comperti sunt, à quibus nullo exorcismo dæmones potuere propulsari: id autem sortibus & maleficijs contigisse iudiciũ fuit, quia ferramenta, vitrea fragmenta, capillos, acus, pannos, & similia excernebant, quæ solent ex sortilegijs homines affecti eijcere. Puellas dæmoniacas & mulieres lxxx. antè diximus Romæ à Benedictino monacho, quem Cardinalis Gondius Parisiensis Episcopus eò abduxerat, exorcizatus fuisse anno M.D.LIII. sed nihil opera illius totis sex mensibus fuisse confectum. Huic percontanti à Satana cur miseras istas puellas occupasset, respõdit dit se fuisse à Iudæis missum indignè ferentibus q istę quarum pars maxima ad Iudęam gentem pertinebat fuerint baptizatæ: quod à Satana credebatur dici, qa Theatinũ Papã cogitabat, pcuraturum Iudæo-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Iudæorum necem quibus erat infensissimus: sed Iesuita quidam coram Papa defendit non esse penes homines facultatem istam, ac ne penes Satanã quidem: hoc posse fieri si his aut illis Deus permiserit, consilium autem Dei à peruestigantibus non posse comprehendi. Quamquam non puto fuisse Satanam à Iudæis missum, qui homines potius religione fuisset possessurus, quàm eos qui participato baptismo legi illorum renuntiãt. In Kendorpiẽsi autem monasterio ad Marchiam Germanię, vbi monialeis maligni spiritus anno M. D. L II. mirificis tormentis cruciarunt, interrogati Magi & moniales Sagæ responderunt fuisse istud ab Elisabetha Kama coqua monasterij procuratum, quæ Sagam se agnouit esse, Satanam rogauisse, & sortilegia ad hanc rem exercuisse. Hæc viua cum matre incendio perijt. Efferebantur autem dæmoniacæ in aerem vnoquoque die, interdum horis singulis, & sine dolore in terram recidebant, tum planta pedum titillatæ sine intermissione ridebant: aliquando etiam inter se percutiebant ictibus. Quod si quis vir bonus aderat orationem habens serióue de Deo proloquens, vexãbatur illæ: sin horas Latinè legerent aut ritus suos pronuntiarent, aut de ludis & ineptijs sermo haberetur, dolore carebant aut leuabantur plurimùm: omnes halitu erant fœtidissimo. Eodem tempore in propinquis oppidis & pagis dæmoniaci complures fuerunt deprehensi: qua ex causa plurimæ Sagæ comprehẽsę & supplicio vltimo affectæ sunt. Similiter

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

in monaſterio Nazareth Colonienſis diœceſis o-
pera adoleſcentis cuiuſdam Sagæ Gertrudis no-
mine (quam ſingulis noctibus dæmon iniuerat
ex quo nata fuerat annos xij) moniales omnes à
ſpiritibus malignis fuerunt obſeſſæ. Apud Ferne-
lium in libro de abditis rerũ cauſis legimus ipſum
ad inuiſendum quemdam nobilem adoleſcentem
dæmoniacum fuiſſe ductum qui literarum expers
Græcè loquebat tamen: hunc dixiſſe patri vt tor-
quem ordinis equeſtris collo eximeret: rogatum
autem ſpiritum quiſnam eſſet, reſpondiſſe per ho-
minem (cuius nomen nolebat exponere) fuiſſe
factum vt in corpus veniret pueri. Hunc hominẽ
fuiſſe ſtudioſiſsimum Satanæ clientem eſt veriſi-
mile: quamuis nec Satanæ nec Magis omnib. hæc
poteſtas inſit aduerſum homines, niſi prout Deus
permiſerit: vt nuper in Flandria res admirabilis cõ
tigit quæ ab eo tempore toti Chriſtiano orbi inno
tuit. Antonio Suqueto Eqti ordinis Vellerei Cõ
ſiliario in priuato conſilio Brabantię filius erat no
thus, qui antequàm vxorem duceret familiaritatẽ
cum altera quæ Saga credebat eſſe coluerat. Hæc
puellæ nobili quæ amatori nupſit inuidens, ita cũ
Satana egit vt mulier iuuenis inceſſeretur à malig-
no ſpiritu, vexaretq; in maxima frequẽtia & quam-
uis obnitentibus viris in altum attolleret & huc
illuc proijcererur. Inſtante partu dum accerſeretur
obſtetrix, Saga quam metuebat oderatq; mulier
grauiſsimè ingreditur, mulier defecta animo & ſo
porata corruit, fœtumq; paulo pòſt eiectum ſentit.
Diſce-

Discedit Saga, accedit obstetrix, puerperam solã offendit, partus nunquam ex eo tempore visus est. Creditum est vulgo Satanam in corpus fœminæ ab inuidẽte Saga immissum esse: verùm hoc nõ aliter quàm secreto Dei iudicio affectum est. Persimilis huic historia dicitur in Lotharingia fuisse gesta, de muliere quam Satanas ad fœtum habendũ extulit: sed patrem affirmatur fuisse Magum, & Satanę vouisse fœtum. Nonnũquam verò bruta mulierum cupido efficit vt dæmon esse videatur qui in turpes actiones incumbit: quemadmodum in diœcesi Colonienſi anno M. D. LXVI. canis qui dæmon esse dicebatur, in monasterio fuit deprehensus qui monialium vestes attollebat vt abuteretur ipsis. Hic naturalis fuit (opinor) canis, nõ autem dæmon. Comperta est Tholosæ mulier sic abuti cane, cui vim palàm canis afferre voluit: hęc rem confessa igni fuit tradita. Alia eiusdem criminis euicta anno M. D. XL. in vincula Lutetiã abducta est. Videtur autem in Lege Deo non fuisse satis vt istud propter abominandum malum, indicta nece caueretur, nisi etiam eodem in capite mercedem meretricis offerri Deo & pretiũ canis prohiberet. Illud etiam potest fieri vt Satanas mittatur à Deo, prout omnes pœnas constat ab eo siue ordinarijs modis siue præter modos ad vlciscendum hoc turpe facinus proficisci. Sic in Monasterio montis Hessi in Germania erant moniales dæmoniacæ, & super earum cubilia videbant canes tentantes impudicè eas quæ in suspicione erant i-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſtius ſceleris & mutum (vt vocant) peccatum cõ miſerant. Cuius rei lectorem placuit commoneſacere, vt caueant omnes ne qua vis voluntati puellarum quæ à caſtitatis voto alienæ fuerint afferat. Exorciſmos autem à multis adhiberi miru m, quibus nunquam ſancti Prophetæ vſi ſun t. Etenim horruiſſent illi Satanam interrogare, aut de re vlla conſulere, aut imperata illius facere, ſed præſentes ſancti viri ad Dei vniũs laudem malignos ſpiritus propulſabant. Itaq; in priſca Eccleſia dæmoniaci in cœtum adducebantur, & populus totus orabat Deum, vt apud Chryſoſtomũ[a], Clementem[b] (qui orationem tradit elegantiſsimam) & Theodorũ anagnoſtem legimus[c]. Perſarum Regem in priſca Eccleſia imperauiſſe legimus vt abigerẽtur dæmones, & precibus in Eccleſia habitis dęmonas fugatos eſſe. Apameenſem Epiſcopum in Theodoreto[d] legimus vultu in terram demiſſo Deum interpellaſſe precib. & Dęmonẽ ex æde Iouis eieciſſe. Ac propterea diſertè Lex Dei imperat deleri templa vbi Gentiles dijs ſuis ſupplicabant, ne vllo pacto in eis pollueretur, contaminaretur, aut inuocaretur Dei nomen[e]. Auguſtinus[f] quoque & Sozomenus[g] ſcribũt nihil aliud Dæmonibus pellendis olim fuiſſe vſurpatũ quàm preces corã Deo, nullũ familiare colloquiũ, nullas facetias, nullus interrogationes Satanæ fuiſſe ꝓpoſitas: prout in Germania quibuſdã accidit, quorũ alij Satanæ verbis habuerunt fidem, alij mandatis parueruñt damnanda impietate & deteſtabili. S. Dionyſius in Hierarchia

[a] *Lib. de incõprehẽſib. Dei natiuitate*
[b] *Lib. 8. ca. 32.*
[c] *Lib. 2.*
[d] *Lib. 5.*
[e] *Deut. 12.*
[f] *Lib. 22. de ciuit. Dei.*
[g] *Lib. 6. ca. 28.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

rarchia, & Theo. de sacra Synaxi, testantur dæmoniacis hostiam nunquam fuisse datam. Hieronymus in vita S. Hilarionis scribit iuuenem Magum qui puellę animum non potuerat pellicere, laminā ęream ianuæ subdidisse insculptis in ea quibusdā notis, itaq; paulo pòst obsessam à dæmone puellam furore agere cœpisse & loqui, dæmonem dixisse à puellæ corpore se non extiturum donec lamina adempta esset: Hilarionem verò vetuisse vt adimeret, & solis precibus sine hostia, adiuratiõe, aut quæstione vlla Diabolis proposita (nam à rebus istis abhorrebat) puellam eo liberauisse. Ioannes Vierius[a] narrat puellam dæmoniacam à se in Germania visam, & roganti exorcistæ Satanam respondisse fore opus vt puella Marcodurum Germaniæ oppidum religionis ergò petat terno quoque passu in genua procidens, & missam in altari S. Annæ celebrari curet, sic futurum vt puella liberetur: adeoque signum liberationis sub finem Missæ venturum prędixisse. Hoc facto sub finem Missę puella & Sacrificus albam quandam viderunt imaginem, & illa dæmone soluta est. Similiter in Loenensi pago Iuliacensis Comitatus anno M. D. LI X. die XVII. Decembris Dęmonem, à quo obsidebatur puella quędam, rogare ausus est Curio an bona esset Missa, & quare simulac datum fuerat signum puellam repentè ad missam cogeret, Satanas respondit sibi consilium de hac re capiendum esse: Ita reuocabat ille in dubium religionis suę fundamẽtum, cuius Satanam consti-

[a] lib. 5. ca. 14.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

constituebat iudicem. De his quæstionibus ait Pylocrates [a], Mali dæmones faciunt sponte quod inuiti videntur facere, & simulant se coactos vi exorcismorum quos fingunt in nomine Trinitatis, eósque tradunt hominibus, donec eos crimine sacrilegij & pœna damnationis inuoluant. Extat exemplum aliud Philippi Vvosolichij Colonienſis religiosi in Kuectana Abbatia, obsessi à Dæmone anno M. D. L. qui dæmon interroganti respondit se Matthiæ Durensis Abbatis præcedentis animam esse: eum pictori, qui Mariæ virginis tam accuratam pinxerat imaginem, non soluisse mercedem, monachum verò liberationem consequi non posse nisi religiosam profectionem Treuiros & Aquisgranum versus obiuerit: dictum factum; religiosus morem gerens liberatus est. Hæc historia Coloniæ typis excusa est. D. Bartholomæus Fayus libellorum supplicum in Parlamento Præses scribit cum Nicolaa Alberia Veruinẽsis ad auui sui sepulchrum haberet preces, emersisse è terra hominem inuolutum linteo, qui mulieri dixit se auum ipsius esse, atq; vt à pœnis Purgatorij liberet Missas cani plurimas, & profectionem in ædẽ virginis Mariæ à Lætitia dictæ suscipi oportere, tum seipsum retegens auus esse visus est: hunc ingentem missarum numerũ procurauisse, cùm desinebatur ab earum celebratione mulierem exagitatã fuisse grauissimè, sed eũ dixisse tandẽ se Beelzebubum esse. Sed hæc historia cùm per totã Galliam innotuerit, nihil dicam ampliùs. Ecce autem recen-

[a] *lib. 2. cap. 24.*

recentiorem aliam, notam Parisiensibus necdum mandatam typis, quæ Lutetiæ ad insigne equi rubri in vico S. Honorati accidit. Quidam metaxarius neptim suam quã esse videbat orphanam ad se receperat: hæc cùm propter Geruasij ad sepulchrum patris haberet preces, Satanas se illi soli proceri hominis & atri figura obtulit, eamq; prehendens manu dixit, Amica ne timeto, pater tuus & mater bono loco sunt, verùm Missę aliquot dicendæ sunt, eundum peregrinatione suscepta ad nostram dominã virtutũ, sic in Paradisum rectà ituri sunt: scilicet humanę salutis studiosus est Satanas. Roganti puellæ quis esset respõdit se Satanã esse, & ne consternaret monuit. Puella imperatũ fecit: quo facto eã iussit Satanas peregrinationẽ Cõpostellas ad S. Iacob. suscipere, cui illa, nõ possum ait, tam longinquũ iter cõficere. Ex eo tempore non desiuit Satanas importunè vrgere illã, & vacantẽ operi cũ sola esset familiariter cõpellauit dicẽdo, q̃p crudelis es? nollet ista ꝓpter me forfices in sinum indere: quod illa cũ effeciſſet vt ei satisfaceret atq; ab eius importunitate expediret sese, rogabat ille vt sibi aliqd daret ꝓuectusq; tandẽ eò est vt de capillis peteret illius, illa crinẽ rogãti dedit. Nonnũquam etiã tentauit psuadere vt illa se in aquã daret præcipitẽ, nonnunq; etiã vt se strangularet, & ipse indita in collũ reste eã fuit strangulatur⁹ nisi exclamasset: etsi auũculus aliquãdo volẽs illã defendere verberib. ita exceptus est, vt dies amplius xv. ęgrotus decubuerit. Semel etiã tentauit Satanas cũ ea

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

concumbere & vim afferre illius pudicitiæ, illa verò fortiter obsistẽs ita fuit affecta plagis vt sanguis ex illius corpore manauerit. Inter eos qui viderũt puellã, quidã Episcopi Valẽtini Secretarius nomine Choinius puellę dixit modũ pellẽdo dæmonio esse aptissimũ ne qd respõdeat ad dicta illius, quãuis Deũ orari præciperet: qd nunc̃ nisi blasphemans facit, aut ludificans nomen illius creatis reb. coaptatũ. Vidẽs itaq; Satanas nihil à puella sibi respõderi causáue sua fieri, prehẽsam prostrauit in terrã: ab eo tẽpore nõ est puellæ oblatũ visũ. Huic D. Amiotus Altissiodorẽsis Episcopus & Curio parochię in qua puella habitabat mederi nequiuerant. Hoc remediũ mihi probat valde: nã Satanas (vt habet articulo xij. determinatiõis Sorbonę cõtra Magos factę an. M. C C C. X C V I I I.) ieiunia, preces, & orationes imperat, etiam'q; hostia abutitur vt imperitos decipiat. Historiã Petri Mamorij antè notauimus ex lib. de Sortilegis quẽ ante cxx. annos in lucẽ edidit, Satanã in domo cuiusdã Caplãti an. M. C C C C. L V I I I. Cõsollemi ad Viennã dixisse animã defũcti se esse, ingemuisse tanc̃ si dolores maximos perferret, monuisse vt missę quàmplurimæ canerent, peregrinationes'q; obirentur, & non paucas res occultas vt erant reuelasse: Cùm autem ei dixisset quispiam, si tibi vis haberi fidem, dic Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, renuisse illum, & fremebundum indignc'q; ferentem sibi hac ratione illudi aufugisse.

IOAN-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

IOANNIS BODINI

DAEMONOMANIAE MAGORVM

Liber quartus.

De quæstione aduersus Magos. Cap. I.

Hactenus de modis abigendorum spirituum malignorum diximus: sed frustrà, si Magi reuocent cùm eos expuleris. Semper enim obseruat Satanas, vt vocatus veniat, & non vocatus accurrit sæpenumerò. Suaues igitur modos medicinasq; faciles exposumius, nempe vt populus instituatur in Lege Dei, & ad cultũ ipsius perducatur. Quòd si neque improbi his rebus concineri in timore Dei, neq; Sagę à detestabili vitæ instituto reuocari possunt, tum cauteria oportet adhiberi candentesq; laminas, & putrefactas partes resecari. Etsi reuera quocũq; tandem animaduersionis genere torreantur ad ignem lentum & crementur Magi, plurimum tamẽ abest hæc pœna ab illius pœnæ grauitate quam in hoc mũdo ipsis importat Satanas, vt pœnas æternas taceamus quæ ipsis comparatæ sunt. Ignis enĩ ne dimidium qui-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

dem horæ, nedum horam perdurat quin absumãtur Magi: sed ex omnibus maleficijs quibus pœnæ contrahuntur, vt sunt auaritia, inuidia, ebrietas, adulterium, & si qua sunt eiusmodi, sola Magia virum suum vlciscitur crudelissimè & diutissimè, corpus & animam conficiens pœnis. Quod enim Mediolanensis quidam inimicum vlturus quem in manu habebat fecit (hic pugione faucib. admoto se iugulaturum esse minatus eum nisi renuntiaret Deo, ad renuntiandum compulit, nec semel fecisse contentus renuntiare iussit ex animo idemq; sæpius repetere: quo facto eum, iugulauit dicens, Ecce vt de corpore animoq; vindictam sumimus) id igitur facit diabolus subditis. Magos docuimus nec opes suis artibus, nec voluptates, nec honorẽ, nec scientiam adipisci, sed modos solùm faciẽdi res turpes nefarias q; ad quas eos Satanas perducit, inuenire: Atq; hanc illam mercedem esse quam reportant in hoc mundo, quòd Diabolus cogit eos vt Deo renuntient, se adorent, & posteriora sibi figura hirci aut turpis alterius animalis osculentur, & q; quietis loco mancipia sua exportat noctu ad ea scelera perpetranda q̃ antè explicauimus. Quãobrem quod supplicium capitale in Magos decernitur, non eo fit quòd res grauiores in supplicijs perferre possint quàm prius tulerint, sed vt ira Dei impendens toti populo sedetur, tum etiam vt sanentur affecti resipiscentia, aut saltem si nolue rint pœnitere vt numerus eorum minuatur, improbi consternentur, & electi conseruentur. Itaq;

ad sa-

ad ſalutem pertinet totius Reipub. vt diligentia maxima perueſtigentur & ſummo iure puniantur Magi: alioqui periculũ eſt vt Magiſtratus & Magi à populo lapidibus obruantur: Sic Haguenonę ad Laodunum noſtrum, cùm Sagę duæ ante annũ ex iure mortem promeritæ, fuiſſent damnatę vnà vt cæderetur flagris, altera vt inter flagellandum aſsiſteret, populus p̃henſas Sagas magiſtratu eiecto lapidauit. Alia famoſa Saga Verignij habitãs (quę poſtremo Aprili vita defuncta eſt) obſtetrix, cùm ſortilegiorum aliquot accuſata fuiſſet, fuit abſoluta: ſed poſteà tam atrociter vindicauit factum, vt innumeros homines pecoráque nece affecerit, prout ex incolis audiuimus. Equidem ſæpe miratus ſum cur à multis Principibus quæſtiones inſtitutæ & iudices extra ordinem dati delegatiq; fuerint in fures, quæſtores ærarios, fœneratores, & viarum obſeſſores, per quos tamen turpiſsima & ſummè horrenda impiaq; Magorum facta manſerunt impunita. Hoc quidem iam olim compertũ eſt, fuiſſe Principum alios magos, alios abutentes Magis, per quos ex honorum faſtigio ſemper in barathrum calamitatum & ærumnarum omnium dati fuere præcipites. Nam ſi Magos de victoria conſulunt, Deus facit vt victi abeant: ſi indicari à Satana ſucceſſorem petunt, hoſtib. ſucceſsionem largitur Deus: ſi Magos rogent an ſint reuelaturi à morbis ſuis, Deus ipſos enecat, vt infinitis hiſtoriarum exemplis oſtendimus. Sic Deus animaduertit in Magos Principes, in quos nihil magiſtra

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tus possunt. Aliquando etiam autor est Dominus vt in Magos Principes rebellent subditi: plerunq; punit ipsorum Magorum opera, eo quòd Satanas sacra sua opertanea de nocte exercet cum Magis, quorum signa in abdito latent, quorum facta digito monstrari nequeunt oculisue cerni, de quibus ardua est quæstio & probatio difficilis: hæc autem res inprimis Iudices impedit quominus sententiam ferant, aut homines esse euictos putẽt tam horrendi sceleris quod maleficia omnia (quęcunque tandem excogitari possint) comitantur, vt suprà demonstrauimus. In causis igitur huiusmodi, cùm tam execranda crimina sic fiunt abditè, vt per viros bonos nequeant retegi, per conscios & reos eiusdem criminis maleficos opus est reuelari, vt fit latronibus: & vnicus ad innumeros accusandos est satis. Demonstrauit modò illud factum Caroli ix. Regis, cùm Triscalanus conuictus ea fecisse quæ humana facultas non potest, nec speciosam vllam rerum à se gestarum rationem valens afferre, omnia ope Satanę fieri confessus est, veniamq; sibi a rege dare postulauit, plurimos se indicaturũ pollicens. Rex ea lege indulsit postulanti veniam, vt conscios deferret affinesq; eiusdem criminis: fecit, multorumq; nomina & cognomina quos nouerat protulit: quos autem in cœtibus visos de facie solùm cognouerat, eos vt agnosceret, iubebat se in publicos conuentus duci, humerumq; aut aliã corporis partem in ijs qui Magicam coluerant cubabat inspici, vt deprehẽderetur signum: eos verò ex medio

ex medio oculorũ interuallo noſcebat quib. ſignũ deerat, & quib. Diabolus tanq̃ fideliſsimis ſubditis ſummopere cõfidebat. Verumtamẽ iſtorũ hominũ perſecutio delatioq̃ ſtatim ſuppreſſa eſt ſiue fauore & cõcuſsione, ſiue inſano ſtudio tegẽdi certos homines affines iſtius criminis de quibus nulla fortè vnquam fuiſſet orta ſuſpicio, ſiue propter immanem iſtorum numerũ: & effugit index. Non ſecus etiã accidit, cùm cæcus ille è trecentorũ æde & alij criminis eiuſdem rei fuerunt ſuſpenſi Lutetiæ, & rei centum quinquaginta fermè delati ſunt: ſed qui ex eis vitã laqueo finiuerunt hoſtiã ſacratam ad ſuas ſortes conuicti ſunt nõ rarò adhibuiſſe. Ex eo tempore paulatim cœptũ eſt ad rem hanc attẽdi: maximè verò ab obitu Caroli ix. Regis nõ ita hæſerunt in difficultatib. Iudices, vt eo regnãte fecerant, quas difficultates Henrico ij. regnãte nõ fuiſſe auditas cõſtat: qua de re D. Bartholomæus Fayus Præſes libellorũ ſupplicũ in operibus ſuis expoſtulat. Multæ ſunt aũt de Magis cognoſcẽdi vię, vt pœnas luãt, ſiue per ordinarios iudices, ſiue per Commiſſarios (vt vocant) extra ordinem datos. Etenim præter Iudices ordinarios vnũ ducſue minimũ extra ordinẽ dari in prę fecturas ſingulas neceſſe eſt: etſi nõ propterea cognoſcẽdi ius ordinarijs iudicib. velim adimi, ſiue præueniãt ſiue cõcurrant in eandẽ cognitionẽ, vt alij ad rẽ tam ſanctam alijs ſint adiumẽto. Olim ad Eccleſiaſticos iudices, nõ aũt ad laicos hæc cognitio pertinebat: q̃p in ſententiã pſequẽte Epiſcopo Pariſienſi decretũ

Parla

Parlamenti factum est anno M. CC. LXXXII. Postea verò ludicib. laicis cognitio attributa, Ecclesiasticis adempta est sancto Parlamenti eiusdē decreto, anno M. CCC. XC. Deinde Pullallerius Laodunensis Tribunus militū captis complurib. Magis cùm de ijs vellet cognoscere, impeditus est decreto Curiæ, quo tēpore sic architectabat Satanas vt quicquid de Magis prædicabat pro fabulis haberetur. Verùm ne fortè expectēt ludices dum fiat expostulatio aut instent Procuratores Regis, tenentur ex officio de suspectis inquirere[a]: quę ratio magis occulta est, atq; haud scio an omnium sit tutissima. Sed quoniā metuūt alij, & eò se alij inferre dubitant vt inquirant ipsi, Regios certè Procuratores & vicarios actionē opus est intēdere: atq; hæc secunda ratio. Horum enim propriū munus est, vt ante omnia in persequutionē maleficiorum incumbant studiosissimè. Cumq; non raro ludicibus ipsis Regij Procuratores negligentiores sint in suo munere, expedit vnum quemq; in hoc crimine ad accusandum admitti iuncto Procuratore Regis: quòd si renuat, à priuatis tamē hominibus audiri accusationem ad publicā vindictam istius criminis, ac nō quid huius interfit obseruari, prout in hoc regno ad omneis criminales causas fieri necesse est: si modò ea quę ex cōmuni iure solennia sunt, retineant, sicut scripta sunt l. qui accusare. de publicis iudicijs. ff. quæ tertia est nec incommoda quærendi via. Quarta ratio delationum est, cùm Regij Procuratores indicum nomina nō cogunt edere,

[a] *Bar. in l. 2. §. si publico. de adult. l. nullū. de test. ff. l. si quis in hoc. de Epis. & cler. C.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

edere, niſi aut calumnia ſit euidentiſsima, aut accuſatus in totum abſoluatur, vt Molinnarum edicto cautum eſt: nam ſi reus conditione purgandi ſui quouſque reuocetur vinculis exeat, aut amplius fuerit pronuntiatum, ratio diuerſa eſt, puta ſi indicia aut præſumptiones extent. Quia autem iſtud Magorum ſcelus in pagis & ſuburbijs frequentius eſt quàm in oppidis, itaq; imperitum vulgus plus ſibi à Magis quàm à Deo & Magiſtratibus metuens neq; accuſare audet neq; deferre illos, ad inquirendum tam horrendum crimen oportet laudabilem illam Scotorum conſuetudinẽ quæ Mediolani eſt recepta (Indictum vocant) vſurpari: nempe cauum truncum in Eccleſia eſſe, quò liceat cuiq; chartulam iniicere, nomen Magi, rem geſtã, locum, tempus, & teſtes exponentem, eumq; truncum præſente Iudice, Procuratore Regis aut fiſci (quibus ſingulis vna clauis trunci bina ſera occluſi futura eſt) quindeno quoq; die reſerari, vt clàm de ijs inquiratur quorum deprehenſa fuerint nomina: atq; hæc quinta eſt certiſsimaq; agendi ratio. Sextam fieri oportet monitorijs, quæ via eſt perneceſſaria ad cogendum eos qui accuſare, deferre, aut expoſtulare non audent, nec volunt. Septima eſt vt conſortes iſtius criminis ad accuſandũ alios eiuſdem reos admittantur, impunitate accuſatori promiſſa atq; præſtita, ſi ipſum pœnituerit & Satanæ renuntiauerit. Hæc Ioannis Durandi Iurecoſſ. ſua ætate præſtantiſsimi[a] opinio in tit. de accuſation. qui hoc priuilegium conſortibus Magicę ar-

[a] *in ſpeculo.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tis irrogandum putat: quamuis communi iure non possint consortes accusare. Nisi illud fortè legis Tulliæ de ambitu adducitur, competitoribus prærogatiuam eamdem tribui, si ad honores consequendos alter corruptionis alterum euicerit, cuius rei pretium dabatur victori, impunitas, & competitoris status qui cecidisset causa. Licet autẽ fuerit comprehẽsus antequàm accusatus Magus, semper tamen & impunitas promittenda, & pœna eorum minuenda est qui sine quæstionis tormento fatebuntur & affines criminis accusabunt: quæ ratio certa & expedita est vt innotescant alij. Nihil enim tantopere veram criminis confessionem impedit quàm metus mortis: quod in hac causa manifestò vidimus, quando Rex Carolus ix. Triscalano morti ob res magicas addicto veniam hac lege dedit, vt consortes criminis accusaret, quorum (vt antè diximus) infinitum numerum indicauit. Quòd si hęc via non successerit, Sagarum puellas opus est comprehendi. Etenim non rarò compertum est illas à matribus informatas & in conuentus fuisse perductas: itaq; tenella adhuc ętate facilè persuaderi poterunt & promissione erigi impunitatis, quam ab ætate & matrum sollicitatione ipsis iustum sit exorari: sic homines, tempus, locũ frequentatum conuentibus, & res quæ illic gerun tur indicabunt. Hac via Boninus Castelli rusi prę fectus resciuit omnia quæ gesta fuerant, ex puella adolescentula quam mater seduxerat: & apud Potezanos Lognianæ Sagæ (quarum anteà memi-

nimus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

nimus) puellæ operâ delatæ sunt. Quòd si rem ex veritate coram multis dubitabunt proloqui, Iudicis officium est vt duos aut tres certos homines post aulæum stare iubeat, qui dicta auribus non scripto excipiant, vt deceptæ confessiones deinde mandentur scriptis. Sed quia res grauis Iudicibus illis futura est qui nunquam de Sagis cognouerint, qui eas non viderint, qui nunquam earum causam tenuerint: debet Iudex simulatque potuerit prima occasione interrogare Sagã: quod ad omnia crimina est inprimis vtile, in hoc per necessarium. Hoc enim semper compertum est, sentire Sagam cum primùm prehensa fuerit se à Satana deseri, velut attonitam animo consternari, actum fateri vltrò quod nulla vis vnquam quæstió ue expresserit: sin autem aliquandiu in vinculis sinitur torpescere, non esse dubium quin eam Satanas informaturus sit. Quamobrem initia duci oportet à rebus leuioribus atque ridiculis, vt sunt agyrmata, idque sine actuario, & dissimulari cautè iudicij constituendi studium (quod istis mulieribus allubescit maximè) denique sensim ad quæstionem prolabi de parentibus, an artem istam coluerint. Sic de matre Ioannæ Haruilleriæ diligenter inquirendum esse iudicaui, cuius historiam suprà explicauimus: & certo homine Verberium in natalem vicum illius misso, compertum est matrem ante annos xxx. fuisse adiudicatam igni, filiam verò Ioannam adolescentulam ad flagra damnatam: Id enim est frequentissi-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

mum filius à matribus seduci, & dicari Satanæ, idq́ue sæpe cum primùm natę sunt. Sic Ioannæ Harvilleriæ filia, quę effugit vt matrem prehensam vidit, eiusdem criminis posteà comperta est: Barbaræ item Doreæ filiæ statim effugerunt, cùm mater fuisset capta artium magicarum nomine, nulla accusatione aut quæstiõe pressę: Magus autem quidam familiaritatem cum Dorea colens, pòst in iudicio dixit totum genus teneri isto crimine. Secundum caput esto de patria Sagę, & annon solũ verterit. De Sagis enim ferè comperies eas de loco in locum, de pago in pagum migrare, nisi bona certo in loco remorentur ipsas: quod retectæ solent facere metuentes ab accusatione. Cognoscenda itaque est occasio cur sedem mutauerint, & oculi studiosè in vultum earum configẽdi (non enim gẽs ista homines audent in os aspicere) omnes denicṕ actiones, gestus, & sermones in acta diligẽtissimè inserendi. Exploratum autem illud est, nunquam lachrymari Sagas: prę~~sumptio validissima~~, quia fœmina tempestiuè & intempestiuè lachrymas & suspiria iaculatur. Paulus verò Grillãdus & Sprangerus Quæsitores scribunt se ne à Saga quidem vnica potuisse lachrymas exprimere. Dicta quoq́ variãtia optimè animaduerti opus est, & per intervalla easdem quæstiones subinde proponi. Necessarium etiam videtur illud, vt de criminibus singulis, si fieri potest, vno tenore inquiratur, ne eas deinde Satanas à vero dicendo auocet. Optimè itaq́ Danæus in dialogo nunquam esse ferendum scribit

ſcribit vt Saga in vinculis ſit ſolitaria, quia ſermonem habet cum diabolo, qui aut à dicẽdo vero abducit eã, aut à rebus ꝯfeſsis iubet diſcedere, eámque ſemper non eſſe morituram pollicetur, vnde multa accedunt incommoda: fuerunt enim quæ putantes ſe in carcere (vt extra carcerem fecerant) volaturas eſſe, ſibi ipſi ceruices diffregerunt. Ex D. Adamo Martino Procuratore Laoduni audiui Biebranam Sagam (quam adiudicauit & affici curauit morte) ſibi dixiſſe vt ad mortem damnata eſſet, & fore vt concremaretur viua: quod nemo præterquàm Satanas ipſi indixerat. Hoc enim Iudices maximè ſunt admirati, quòd eam ſtrangulationi primùm, deinde igni iudicio ipſorũ addictam carnifex viuam concremauit, quia ſententiã ritè nõ potuerat exequi. Sunt etiam quas poſt hãc vitam Satanas fore beatas pollicetur, itaq; efficit vt non pœniteat ipſas, ſed in ſuo ſcelere obſtinatæ moriantur. Sunt quę ſibi violentas manus afferũt poſtquam damnatæ ſunt, vt perſæpe accidit; ſunt quę res in quæſtione equuleóue confeſſas pernegant, ſuosq; Iudices in eas cogũt anguſtias vt probatione competente defecti cogantur carcere eas eximere. Sin autem infitietur is qui ſine tormento ſcelera confeſſus eſt, eum nihilominus oportet dãnari, ſi confeſsionem præſumptiones aliæ indiciáque adiuuerint. Sed quandoquidem aduerſus inimicos ſcelera ſua exercent Magi, diligenter perueſtigandus eſt an is qui occiſus aut faſcinatus præſumitur odium contra Sagam ſuſpectam geſſerit,

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

singulaq; ex Saga capita inimicitiarum inquirenda sedulò. Præterea vt ab accusatis aut suspectis Sagis exprimat veritas, Iudices oportet commiserantiũ speciem induere, nõ ipsas dicere, sed diabolum autorem esse & compulisse vt necem hominib. quærerent, proinde ipsas videri innocentes. Quòd si nihil fateantur Magi, tum mutãdæ vestes & pilus omnis radendus est: ita ad interrogationẽ veniendum: Sin probationis aliquid, aut violentæ præsumptiões habebunt, adhibẽdus equuleus. Nam inter omneis cõuenit Magis pharmaca taciturnitatis esse: & quãuis diabolus eos cõfirmet solus & animos addat, isti tamen amisso pharmaco quæstionem à se ferri non posse putant, qua desperatione plurim m ad dicendam veritatẽ sine tormẽto adducũtur. Sic Inquisitorẽ Cumanum legimus in Varniserano agro finium Mediolanensium, vnam & 40 Sagas anno M. CCCC. LXXXV. ad ignem damnauisse, quæ omnes sine quæstione fuerant confessæ abraso pilo & mutatis vestibus: q̃d olim Domitianus Imperator Apollonio Tyaneo Mago feciſſe apud Philostratũ Lemniũ legit, eum nudari planè & abradi iubens: nã inquisitor Sprãgerus ait si Magus penes se silẽtij sortẽ habuerit, eũ ad tormẽta nihil doloris experturũ, nec veritatem confessurũ vnquã. Huc pertinet quod Gregorius Turonensis scribit Mummonẽ magnũ præfectũ prætorio (de quo antè diximus) in tortura versantem iussisse nũtiari Childeberto Regi se omnis doloris expertẽ esse; tunc mandasse Regẽ vt distendere-

retur trochleis, & aculeis inter vngues pedum manuũq; positis ita in diuersũ traheret vt defetiscerẽt ex labore carnifices, quod genus quæstionis omnium valentissimũ apud Turcos obseruat: Nõ eñ disrumpunt mẽbra, sed nullo negotio ob dolores grauissimos citò extorquetur veritas. Paulus Grillandus in tractatu de quæstionib. q. 4. num. 14. & Hippolytus Marsilius scribũt sępe fortẽ silẽtij in Magorũ crimib. inuentã esse, qui alioqui in tormẽtis dormire, velut expertes oñis doloris videbãt: itaq; Paulus Grillandus, qui multos viderat, monitus est vt diceret, Domine labia mea aperies, &c. sic dolores sentiri & veritatẽ pronũtiari: quod ego quidem nõ essem facturus, nec rei veritatẽ perquisiturus carmine. Antequàm aũt ad quæstionẽ veniatur, sic oportet agi tanq; si magnus instrumentorum numer⁹ & funiũ prępareẽ & tortores serui instituãt, eaq; ratiõe Magos aliquãtisper terrefacere. Expedit etiã si anteq; reus introducat in torturę locũ, subernet aliqs qui horribili exclamet voce tanq; si in tormẽto esset, tum reo dicat hominẽ torqueri, & à cõsternato hac via exprimat veritas. Iudicẽ videre memini tã atroce vtentẽ vultu & laqueum voce adeò terribili minitantẽ nisi prodereẽ veritas, vt reos grauissimè ita pcelleret, animoq; abiecto omnia fateri compellèret. Hæc ratio aduersus meticulosos, non autem pręfractos vtilis futura est. Exploratores etiã versutos prudẽtesq; submitti opus est, qui se ex eadem causa contineri dicant carcere ex qua Magus fuit comprehensus, vt

veri-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

veritatem hoc modo eruant: ſin fateri abnuat, vtile erit perſuaderi ipſum à ſocijs criminis accuſatũ eſſe, licet nihil tale fuerit cogitatũ: ſic fortaſſe vlcicẽdi animo par pari referet. Hęc omnia licẽt diuino & humano iure: quicquid Auguſt. in lib. de mendacio & Aquinas ſentiant ab octo mendacij generib. quæ exponũt copioſè[a], abſtinẽdum eſſe. Has opiniones nõ amplectũtur Iudices[b]: & Ægypti quoque obſtetrices meretricemq; Rachabã legimus eoq; mentitæ eſſent mercedẽ à Deo accepiſſe. Nã cõtrà quidã ob enuntiatã veritatẽ digni ſunt laqueo, vt ſi perueſtigãti & ſciſcitãti graſſatori indicabit innocens. Quod aũt Canoniſtę negãt Abrahamũ vxori autorẽ fuiſſe mẽtiendi vt cędem ipſius auerteret, ſed tantũ hoc voluiſſe vt reticeret verum, friuolæ excuſatiõis eſt: ~~mentiri~~ em̃ (vt ait Nigidius Figulus) ~~eſt cõtra mentẽ ire, & qſquis alius dicit q̃ cogitat hũc mentiri cõſtat~~, qd fecit Abrahã, Iſaac, Sara, & alij innumerabiles. ~~Quas ob res fateamur iſtud neceſſe eſt, bonũ eſſe, laudabile & neceſſariũ, ſi ad ſeruandã hominis innocẽtis vitã mẽtiare, dãnandũ ſi veritatẽ dixeris vt gladio exponat~~. Itaq; Plato & Xenophon magiſtratib. permiſerũt vt ad Reipub. adminiſtrationẽ ſic mendacia pferant vt erga ægrotos & puerulos adhibentur. Sic ergo in iure faciendum, vt occultorũ ſcelerum perueſtigẽt veritas. Ex omnibus autẽ ſcelerib. quæ in orbe terrarum extant nullũ inſignius eſſe aut deteſtabilius maleficio antè oſtẽdimus. Dicamus ergo de probationibus ad euincenda hęc ſcelera neceſſarijs.

[a] *cap. omne genus & ca. ſiquis ad tẽ. diſt. 22. q. 2. & c. quæritur eod.*

[b] *Can. vtilem. 22. q. 2.*

DE

De probationibus ad euincendum crimen Magiæ necessarijs. Cap. II.

PRobationum ex quibus legitimum est iudicia ferri, tres necessariæ planè dici & indubitatæ possunt: prima est veritas notorij & permanentis facti: secunda confessio eius voluntaria qui reus factus atq; peractus est: tertia certorum testium firmorumq; testimonium. Nam rumores publici, vi extorta confessio, præsumptiones iuris, & si qua sunt eiusmodi, sunt quidem hæ præsumptiones aliæ alijs grauiores, non indubitatæ probationes appellandæ. Ac veritas quidem notorij & permanentis facti omnium est euidentissima[a], Nam est quidem notitia euidens facti, est notitia iuris, est etiam præsumptionis violentæ: sed euidens notitia permanentis facti solùm ac propriè omniū est valentissima, omneis totius orbis testes, & voluntarias reorum confessiones superans. Verbi gratia, si testes quinquaginta exhibeantur ludici, qui omnes vno ore pro testimonio dicant facto illius qui accusatur homicidij Petrum mortuum & fascinatum esse, Petrus verò coram ludice viuus & incolumis compareat: tum nullam testium testimoniorumq; habebit rationem ludex, licet reus non infirmauerit eos, sed eorum dicto sese permiserit: nam hi ex iure infirmantur, quod ius tenetur supplere ludicis autoritas. Similiter plus valet hæc probatio quàm voluntaria ipsa accusati hominis in iure

[a] *Bald. in l. Deo nobis. de epis. & cler. C. coll. 3. per cap. quod aũt. 27. q. & in no. c. proposuisti. de probat.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

confeſsio. Exemplum eſto ex Valerij Maximi lib. viij. ſeruus vltrò confeſſus hominem qui aberat à ſe fuiſſe interfectum, ſupplicio vltimo affectus eſt: ille verò poſteà domum rediit incolumis. Ideoque Piſo Conſul non leuem ſubijt permagnæ crudelitatis notam ſeueritatis militaris ſpecie. Nam cùm militem in caſtra ſine contubernali reuertentem vt cædis illius reum adiudicauiſſet morti, quamuis eum ſequi & mox venturum eſſe miles exponeret, Centurioni Proconſul mandat, vt eum damnatum necet. Cùm iam propè eſſet vt plecteretur morte, contubernalis aducnit incolumis. Tum Centurio à ſententiæ executione ſuperſedens vtrumq; militem ſiſtit Proconſuli: hic autem indignè ferēs quòd adeò temere hominem ad mortem damnaſſet, ſimul enecari iuſsit & Centurionem eò quòd non paruiſſet, & damnatum militem quòd eſſet damnatus, & militem alterum quòd neci vtriuſq; cauſam attuliſſet: ita ob vnius innocentiam tres viri damnati & trucidati ſunt, vt narrat Seneca[a]. Standum igitur eſt veritati permanentis facti, quam videt, agnoſcit, tãgit, aut percipit vno è ſenſibus Iudex[b]. Etenim hæc probatio nec edictis, nec ſententia, nec conſuetudine excluditur[c]: & quamuis nemo ad probationes afferendas admittatur poſtquàm commiſſa eſt iudicio publico inquiſitio, huic tamẽ probationi locus eſt quæ facto

[a] *in lib. de ira.*
[b] *l. ſi irrupti. §. ad officiũ. fini. regund. ff. Bal. in l. 1. ſi aduerſ. libert. & in l. penult. fin. de peric. tut. C.*
[c] *Bal. in l. cõtra negantem, ad l. Aqu. C. & rub. de prob. C. Barbatia in c. cuidẽ lis, de accuſat. excu. & in c. 1. de officio ordinarij, & cõſ. 7. lib. coll. 4. Alexan. in l. eũ qui §. vlt. col. pen. de iureiur. & conſ. 116. fine li. 1. & conſ. 186. coll. 4. lib. 1. & conſ. 137. col. 4. lib. 4. & conſ. 63. col. pen. lib. 4. Curſius Senior in repet. l. admonendi. coll. 89. de iureiurando. Carol. Ruinus conſil. 138. lib. 5.*

perma-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

permanente nititur, vt doctores aiunt[a], Quòd si edicto aut consuetudine vlla cauebitur ne qua admittatur exceptio, omnino tamen accipienda ac non repudianda est euidentis facti exceptio, vt ait glossa in l.1. §. hoc interdictum, verbo imperfectum, de tabul.exhib.ff. & Baldus in l. ex prædijs, de euictionibus C. Multo magis igitur in causis criminalibus, in quibus probationes nunquam excluduntur, semper accipietur euidẽtis facti probatio. Si ergo penes Sagam venena aut sortilegia fuerint deprehensa, si in conclaui aut cista illius, si limẽ effodiens stabuli, si venena submittẽs videbit, si ea submissa, si pecudes mortuæ cõperient, factũ in hac causa euidẽs & permanẽs dici potest: Itẽ si ea q̃ Saga dicit reperit instructa bufonibus, hostijs, membris humanis, imaginib. cereis quæ acubus transfixę sint, ea in hoc crimine facta sunt permanentia: Si deprehendat Saga suspectaue sortile gij infantẽ occidẽs (vt quædã nõ furiosa Saga die 2. Febr. M. D. LXXVII. Coparis duas puellas iugulans fuit deprehẽsa) hoc factũ dici potest euidens ad conuincendã Sagam cũ furore vacet, quãuis non fateat (quod illa fecit) se eò furoris à diabolo perductã esse: nihil. n. Sagæ tam habent in more quàm infantũ cædes. Illi fuit Catharinæ Areæ nomen. Si audiet Saga inimico incolumi minitãs, si tangens animaduertet, & ille repentè mortuus cõcidat, aut afficiat elephantiasi, membrorũ distortione, apoplexia, subitoue morbo, vt cõplurib. exemplis antè ostẽdimus, euidẽs factũ est & pmanẽs,

[a] Baldus in l. si quis testibus, ad fin. de testib. C. & ibidem Salicet. coll. vlt. de testib. c. Roma. in repet. l. si verò. §. de viro. solu. matr. ff. Stephanus Bertrandi cõsil. 337. de arbitrijs col. 9. Alex. cõs. 63. l. 3. Iason. cons. 21. coll. 2. lib. 2.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quando rumor de arte illius in vulgus manauerit. Si Iudex sortẽ fascinumq́ per Sagam diabolo vòce clara supplicantẽ viderit eximi, factũ euidens & notorium est: quod si Iudice præsente gestũ est, is sine alia quæstione ad condemnationẽ mortis tenetur procedere: sin eo absente, sed corã testibus, recognitis ille testimonijs debet cũ infitiante Saga testes cõmittere. Si instrumẽtũ obligatiõis mutuiq́ inter Magum & diabolũ pacti ab eo subsignatum reperiat̃ in scrimnio eius (vt antè annotauimus) factũ est permanẽs, cùm manũ suã agnoscit Magus. Hęc ergo euidẽtissima est firmissimaq́ ꝓbatio, quæ veritatẽ ἐκ τῶν αἰσθητῶν perquisitã oculis exhibet[a]. Illud etiã euidẽtis facti exemplũ afferri potest, si cũ diabolo Saga sermonẽ habet, & ille quãuis nõ cernat̃ respõdeat, non em̃ auditus incertior visu, sed longè certior est, ac eo quidẽ certior quòd minus auditus fallit̃, visus frequẽtissimè. Euidens quoq́ factũ est, si cubili domoq́ Saga momento aberit forib. occlusis, quę vesperi incubuerat lecto suo, ac posteà in idẽ cubile reuertat̃, cuius rei satis multa exempla suprà congessimus. In omnibus istis factis euidentibus & consimilibus quæ sunt Iudici exposita, Iudex pro varietate facti iudicium ferre condemnationis potest (vt posteà demonstrabimus) quamuis omnia infitiante Saga: quanto magis si cum euidente facto confessio Magi cõcurrerit? eoq́ amplius si testimonia ἀπαράβεπτα habebuntur? Euidens item certaq́ probatio est, si Magus oculos fascinat incãtat'ue carmine: q́ lex

[a] l. si irruptiõe. §. ad officium. fin. regund. ff. Bald. in l. si quis testibus, de testib. C. & in l. 1. si aduer. lib. Azo in summa ad l. Aquil. C. Alex. in l. eũ qui. §. vlt. coll. penult. de iureiur. & consil. 116. lib. 1. & cons. 186. lib. 2. & cons. 35. l. 4. & cons. 39. lib. 9. Carolus Ruinus cõs. 138. lib. 5.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

lex Dei verbis expreſsis notauit dicens[a], quæ præſtigias oculis fecerit plectatur morte, & vtens propria voce *Mecaſpha*. Hanc enim probationem lege definit Deus tanquam certiſsimam, qua pacti cum Satana expreſsi Magus abundè conuinci poſsit. Ac proinde ſi quis homines, pecora, fruges incantauerit, in aerem aſcenderit, cani ſermonem indiderit, exectis membris ſanguinem eiecerit eademq; denuò adunauerit, euidens probatio eſt. Secundus claræ & certæ probationis modus eſt, ſi complures teſtes ἀξιόπιστοι res quidem αἰσθητὰς ex ſenſibus, quæ verò in ſenſus non cadunt ex certis argumentationibus rationibusq; pro teſtimonio dixerint. Notorij enim facti euidentiam oportet Iudicibus alijsq; præſentibus apparere, neq; Iudici aut alijs ſolùm eam apparere ſatis eſt: [b] probatio autem ἀπαρεμπτώτως teſtium in tranſeuntibus actionibus, ex facto permanente notoria non eſt. Exempli cauſa, ſi teſtes dixerint Sagam à ſe fuiſſe viſam vnum pluráve Necromantiæ acta committẽtem, aut inuocantem Satanam, aut ratione occulta diſcedentem & redeuntem foribus obditis, hæ tranſeuntes ſunt actiones quibus haud ſæpe Iudices poſſunt adſiſtere. Eo autem firmior probatio futura eſt, ſi teſtes actiones complures teſtificati, de tempore, loco, hominibus, & alijs circumſtantijs conſenſerint, qui Doctoribus Conteſtes appellantur [c]: firmior etiam, ſi coram iudice & alijs diabolum Saga inuocauerit, quæ notoria eſt probatio facti & validiſsima vt ad condemnationem procedatur:

[a] Exod. 22.

[b] *l. reſcripto. §. ſi quis accuſatorẽ. de muneribus. & honor. ff.*

[c] *Bald. in l. ſuper. col. 5. de bono. poſſe. Inno. c. qualiter, de accuſ. Decius in l. quæ extrinſecus de verb. oblig. Alex. conſ. 47. lib. 2. num. 6.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

harum verò omniũ probatio eſt certiſsima, ſi cũ accuſatæ confeſsione ſermoni teſtiũ conuenerit[a]. Quamquam nihilominus certa eſt probatio hæc, ſi eas res quas antè diximus aut cõſimiles alias Saga infitiabitur. Non enim ſatis futurum eſſet, ſi teſtes cõplures dicerent poſt aliquod tempus quàm rea inimico interminata fuerat eum morbo correptum eſſe: hæc demum foret præſumptio iuuandis probatiõibus, quando quidẽ ſiquis illicò mortuus conciderit poſtquam à Saga minis tactúve exceptus eſt, Iudices Sagam damnare dubitant, ni ſi qua alia probatio, præſumptio, aut confeſsio acceſſerit. Equidem in hoc caſu ad alias corporales pœnas damnare auſim, ad mortem minimè: nam communi omnium populorum conſenſu receptũ eſt prout fuerint probationes ita grauari aut leuari pœnas oportere, & antiquatam eſſe maiorum formam reum abſoluentium, niſi clara planè integráque extaret probatio[b]. Sed de pœnis poſteà dicturi ſumus. Quod autem complures teſtes ἀξιοπίστους dixi, Lex duos minimùm poſtulat[c]. Certè in tam deteſtandis rebus, & quę noctu in antris & locis abditis perpetrantur, iniquè magnum teſtiũ numerum deſyderaueris. Quid ergo ſi tres teſtes tria diuerſa facta pro teſtimonio dixerint? puta ſi hic dixerit ſe vidiſſe Magum ſub limen ianuæ aut in compito fodientem (nam in hæc ferè loca iaciuntur ſortes) deinde homines aut pecora moriantur, alter quemdam à Mago eodem tactum ſubitò morte oppreſſum eſſe, tertius vicinum elanguiſſe

[a] Corneus conſ. 149. lib. 2. 2. q. 1. c. prohibentur. cap. peruenit. cap. conſuluit. cap. cũ ſpeciali. de appel. l. qui ſententiã. de pœnis C.

[b] l. qui àccuſare. de accuſ. C. l. ſi autem. de probat. ff.

[c] l. vbi numerus. de teſtib. ff.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

guisse, ex quo idem fuerat comminatus. Ego tres istos ἀξιοπίστους testes adiuncta aliqua præsumptione alia satis esse iudico ad ferendam mortis sententiam: nec etsi horum singularia sunt de singulis factis testimonia, vniuersè tamen in sortilegij crimine consentiunt: inter Doctores autem conuenit[a] probationem istam sufficere in occultis criminibus, vt sunt concussio, grassatio, fœnus, adulterium, adeoq; sortilegia, & alia crimina, quæ semper ad eius fieri potest clanculùm perpetrantur. Quòd si in hoc genere ad probandum fœnus, concussionem, aut adulterium tres testes dicuntur sufficere, quanto æquius est ijs haberi satis ad probandum scelus turpissimum, & omnium quæ excogitari vnquam potuerint criminum occultissimum? Neque hęc solùm probatio sufficit ex Doctorum omnium consensu, verumetiam Bartolus amplius asserit: nam in criminibus adeò abstrusis præsumptionem & coniecturalem probationem iudicat sufficere, quam in sententiã alij quoq; descenderunt. Atque hoc quidem ad iudicium mortis ferendũ non esset satis, sed ad quaslibet alias pœnas excepta morte irrogandas sufficeret. In hac opinione sunt non modò iuris ciuilis Doctores, sed etiam Canonici, & ipse Innocentius quartus iuris inter Papas consultissimus[b]. Huius autem sententiæ manifesta est ratio, quia de vniuerso capite & generali crimine inter testes omnino conuenit: quod itaque in hac causa singulare est alterum ab altero non euertitur, nec

[a] Accurs. in l. ob carmen. §. vlt. de test. Specula. de inquisitio. §. 1. Iacob. Butrigarius in l. Arriani. de hære. C. Baldus in l. actor. de probat. C. & in l. 1. de testã. Doc. in l. interpares. de re iudic. ff. Alex. lib. 7. cons. 13. num. 24. & cõs. 72. li. 19. in l. de pupillo. §. si quis ipsi. de ope. nouun. q. 8. Alex. in d. §. si quis ipsi. n. 22. & Iaf. nu. 10. & Bart. in l. si quis ex argentarijs, §. an verò. num. 3. de eden. & ibi Iaf. sub §. prætor. n. 18. Alex. cõs. 89. visa, per totũ lib. 2. Dec. cons. 577. viso. nu. 12 Soci. cons. 32. Hippol. cõs. 61. post reditũ. nu. 31.

[b] Inno. in c. quæliter. de accusa. Immo. in c. cùm oporteat. de accusationib.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

nec obest alterum alteri, sed probationem adiuuat & firmiorem facit. Hoc probationis genus singularitatem adminiculatiuam vocauit Bal'dus[a], plurimùm differentem à singularitate contradictoria & sibi ipsi repugnãte quam obstatiuam nominat, cùm videlicet testis vnus probationem euertit alterius loco, tempore, similibúsve circumstãtijs ab eo dissidens: tum enim probatio est insufficiens, maximè vbi vita pœnaue corporalis agit, quo in genere firmior probatio opus est quàm in causis ciuilibus. Quamobrem in causis criminalibus iusiurandum non admittitur, quo tanen in ciuilibus suppletur probatio minoribus; & consimiliter repudiatur conuentio qua se testis vnius dicto permittit reus, quoties de honore aut vita iudicium oportet fieri, quod in ciuili tamen controuersia ex partium consensu frequentatur[b]. Cùm itaq; imperfecta vna probatio dicitur cum altera imperfecta cõiungi non posse[c], id de probationibus, testibus, præsumptionibus, aut criminibus differentibus intelligi necesse est: veluti si testis vnus de homicidio, alter de adulterio, tertius de furto dixerit, hæc hominẽ quidem sceleroſum esse probant, adulterum verò, homicidam, aut furem non ita probãt vt corporalem pœnam ex eis imperes. Nam neq; lex Dei testimonium vnius satis esse voluit vt iudicio condemnetur reus[d], neq; ciuilia iura ex ea pecuniariam condemnationem vel minimã fieri permittunt. Hac in re Doctores omnes tam ciuilis iuris quàm Canonici consentiunt, quacunque

[a] *Bal. rubric. de controu. inuestitura. de vsibus feud. & in authen. rogati. C. de testib. & in l. de quibus. coll. antepen. Curt. in tract. de test. conclu. 46.*

[b] *Bar. in l. Theopompus de dote præleg. fin. Roma. & Alex. in l. 1. §. vlt. de verbo. obl. Bald. in l. iudices. de sentent. & interlo. C. Felin. in c. veniens. de testib. Laſ. in l. iureiurandũ, princip. de iureiur. ff.*

[c] *Panor. in c. penul. de prob. Alex. conſ. 94. l. 7. nu. 3. Doc. in c. vlt. de ſucceſſ. ab inteſt.*

[d] *Deut. 17.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

qũe dignitate, ſanctimonia, & exiſtimatione teſtis ille fuerit.[a] Et quãuis Ioannes Andreas & Doctor Alexander putauerint bonum teſtem & ἀξιόπιστον ſatis eſſe vt ad quæſtionem rapiatur reus[b], nemo tamen illis ſuffragatus eſt, idq; Rex Lodouicus xij. expreſſo edicto in hoc regno fieri vetuit. Satis quidem futurum illud eſt vt in omnib. aliis criminib. reo exhibeatur quæſtio, aut ſi qua præſumptio ad teſtẽ fide dignum acceſſerit, vt applicetur in ijs cauſis quarum pœna capite aut corpore luenda eſt: In hoc aũt horrendo & tam abſtruſo crimine, opinionem Alexandri & Ioãnis Andreæ ſequendã cenſeo, vt ad quæſtionẽ rapiat̃ reus ſufficere vnius teſtimoniũ viri boni fide digni, cui nulla mali ſuſpicio hæreat, q; teſtimoniũ nitat̃ aut ratiõe certa aut ſenſibus. Viri boni appellatione nõ eos ſolùm accipio aduerſus quos nihil adduci põt, & qui à Doctorib. omni exceptione maiores appellantur, ſed eos etiã qui nullius infamiæ fuerunt damnati[c]: non autem eos qui ex homicidij, inceſtus, adulterij cauſa infirmati ſuerint, aut aliorũ criminum comperti quæ infamia ex facto appellant̃. Verũtamen horũ teſtimoniũ aliis coniunctũ non eſt inutile[d], prout in hoc regno obſeruat̃: omiſſa iſtius infamię ex facto ratione, itemq; Canonũ qui hanc infirmandorum teſtiũ viam iniri iubent[e]: q; certè non oportet fieri. Nã ſi exceptiones contra indemnatos teſtes à reis adducte admitterent̃, opus eſſet cognoſci de ſingulis teſtib. in obiectis cauſis, itaq; improbi elaberentur, & viri boni perſæpe calumnias ſubituri

[a] *l. vbi numerus de teſtib. Doct.*
[b] *Ioan. Andr. in addit. ad Spec. tit. de præſum. §. ſpecies. verſu violenta. Alex. conſ. 77. libr. 1. num. 1.*
[c] *ex l. infamen. de publ. iudi. ff.*
[d] *l. Lucius. de ijs qui not. infamia. ff.*
[e] *Gloſ. & Pan. in c. ſup. eod. 1. de teſtib. Felin. ibid.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

essent. Quinetiã quamuis sit cõpertus testis, conuictus & damnatus non verbalis iniuriæ q̃ ex Canonico iure[a] (quod in hac causa obseruatur) non affert infamiã, sed publici criminis infamiam importantis: vtut ex lege infamis habeat[b], damnatus tñ & infamis testis ad testimoniũ dicendum admittitur, si est prouocatio, neq; pendẽte iudicio (ait lex) [c] ac non confirmato eam ob causam refelli potest. Verũtamen reum nõ debet Iudex quæstioni subijcere ob testimoniũ viri infamis ex facto, licet non cõdemnati in iure, nisi hic testis aut alijs testib. aut præsumptionib. violẽtis adiuuet: alioquin vltimã de teste reiecto sententiã opus est expectari[d]. Qd si quis dixerit à Iurecõsulto testimoniũ mulieris q̃ accusata fuerit adulterij quãuis absolutę, damnari: Puto notam obesse, ait Iurecons. idq; de mulieribus, quib. semper minus cũ viris creditur[e]. Itaq; ex Venetiarum legib. an. 1524. latis & ex totius Orientis iure binę mulieres vnius viri, & quaternæ duorũ æquant testimoniũ, & Rom. legibus ad rem testamentariã aut corporalẽ obligationem mulierẽ nõ licet adhiberi testẽ[f]. Quinetiam ex iure Canonico mulieres in causis criminalib. testari non possunt, ob imbecillitatẽ & fragilitatem sexus[g]. At cùm Iurecons. & Imperatores animaduerterent maxima quæq; scelera impune abitura nisi his testimonijs daret locus, sapientissimè prospexerũt vt de crimine omnes homines testimoniũ ferre possint[h], idq; ratione euidentissima: nam in legitimis quidẽ actionib. quos velimus testes prõptum est adhibere, in cri-

[a] c. cũ te. de sententi. & re iud.
[b] l. 1. de ijs qui not. infam. ff.
[c] l. furti. de ijs q̃ not. infam. ff.
[d] Iacob. Butrig. Bar. & Cuneus in l. furti. de ijs qui not. infam. vult valere testimoniũ etiam si sententia confirmata sit, q̃a non debet negligentia accusantis. obesse procedẽti.
[e] l. palã. §. quæ. de rit. nupt. ff.
[f] l. qui testamẽto. §. mulier. de testament. ff. & c. foræs. dever. signif. & can. mulier. 32. q. 5.
[g] l. ex eo. de testam. ff. Nouel. Leonis Philosophi 48.
[h]

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

in criminalib. verò quoscunq; possumus. Quãobrem tũ in hoc regno, tum in optima quaq; Repub. in hoc argumento negligunt Canones, & ius ciuile obtinet. In hac certè causa opus est mulierib. haberi fidẽ, quamuis sint infames ex facto, vt loquũt Doctores nostri, aut etiã ignominiosę (vt Iurecos. & Latini autores aiũt[a]) cuiusmodi mulier impudica est. Iurecoss. n. mulierũ adhibent testimoniũ, ne impunita maneãt crimina, q̃ ratio (ait Iurecos.) maxima est & consideratione digna[b]. Ex hac igit̃ adeoq; grauiore causa hoĩes ex facto & iure infames ad testimoniũ contra Magos dicendũ oportet adhiberi, modò plures cũ indicijs concurrerint: alioq; nulla spes est execrandã istam impietatẽ pœnas luiturã vnq;. Oĩib. aũt notũ est[c] & à iudicib. optimè obseruatũ, ex alijs grassationis eiusdẽ cędisve coreis probationẽ in alios peti, cũ nõ aliter põt facti inuestigari veritas: neq; solùm in alios qui grassationẽ simílẽ ppetrauerint, vt Petr. Anca. definit[d], sed etiã contra reos eiusdẽ criminis cuius testis conuictus est, maximè si testis in seipsum dixerit. Ita memini cùm D. Geleus Quęsitoris rerum capitalium vices Lutetiæ agens, de sententia Prędidialium Iudicum in Castello Parisiensi (id carceri nomẽ est) tres grassatores accusatos & ex sua cõfessione deprædationũ cædiumq; multarũ cõuictos dãnauisset, quartũ ab eis accusatũ esse qui ne ad tormentũ, quidẽ voluit quicquã agnoscere, nihilominus tñ ob præsumptiones certas & coreorũ testimonia fuisse damnatũ, affectũ morte, & rotæ impositũ: &

[a] *Festus & Nonius ex Cicero. lib. 4. de Repu. l. infam. §. quæ. de ritu nupt. ff. l. cognitionum. de varijs & extra. cog. ff.*

[b] *l. ita vulner. ad l. Aquil. ff.*

[c] *Doct. in c. qu. de testib. Butri. Panor. Felin. ibi. Aretin. cons. 61. Glossa in l. vlt. de accus. C.*

[d] *in consil. 24. & sequitur Grãmatic. con. num. 15. & 16.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quamuis (vt plerique faciunt) palàm exponeret se mortiimmerẽtem tradi & blasphemo ore nomen Dei assumeret vt suum honorem apud homines tueretur, confessario tamen suo declarauisse tam reum se esse quàm alij fuerint, sed ne indicaret cuiquam rogauisse: cõfessarium verò à iudice posteà accitum rem totam explicasse. Pessimus est mos ille Germaniæ, reum nisi confessum non multari morte, vt mille testibus peractus sit reus: etsi tam violentæ & fœuæ quæstioni deditur, vt membris captus langueat toto vitæ spatio. Quemadmodum autem his probationibus locus est in exceptis solùm ac non alijs criminibus, vt Doctoribus placet[a] (qui ne consortes quidem criminis testes cum præsumptione in alijs satis esse putant vt quæstioni dedatur reus) ita necesse est vt in exceptis criminibus (puta veneni, sortilegij, læsę maiestatis, & grassationis[b]) testimoniũ ab affinib. eiusdem criminis audiat & sufficienter probare iudicet, nisi peremptoria sit exceptio, veluti si eius quem fuisse accusat maleficij participẽ capitalis est inimicus qui dicit testimoniũ. Sed ne illud quidem animaduerti opus est, sit ne pater aut filius q pro testimonio dicit. Nam in his quidem testimoniũ alterius contra alterũ Lex iubet, excludi ad sanguinis reuerentiã[c], dum alia aguntur crimina, licet testes non extarent alij: hoc verò singulare est, itaque filiæ contra matrem est audiendum testimonium, in hoc maleficio, cùm ex infinitis iudicijs omnino constet filiam à Saga matre in perditionem

[a] gl. & Doct. in l. fin. de accu. C. & cap. 1. de cõfes. l. quoniã liberi. de testi. C. l. 1. § diuus. de quæst. Doct. in c. sunt. c. veniẽs. ca. personas. de testib. Spec. tit. de teste. §. 1. ver. itẽ quod est so- Cynus, Petr Sa lic. in l. fi. de accusat. Alex. cõs. 89. li. 4. & cõs. 169. libr. 2. & cons. 128. lib. 4. Marsil. in practica. crim. §. diligenter. nu. 59. in sing. 209. Decius cons. 130. 175. 189.

[b] glos. in l. fi. de accus. C. & in tit. de malefi. C.

[c] l. parentes. de testib. C.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tionem abripi sæpissime. Boninus Præfectus Castelli rusi vnam ex triennio viuam cremari iussit quæ filiã in cœtus deduxerat, cuius filię opera (vt antè diximus) omnia retecta sunt. Lognianæ item Sagæ in Potezanis per filiam quam mater eodem duxerat fuerunt accusatæ. Quòd si patri & filio in læsæ maiestatis crimine testari licet atq; inter se accusare[a], si præmium ei legibus decernitur qui parẽtem aggressum salutem patriæ occiderit (prout omnes constituisse lex ait[b]) quare non admitteretur dicturi testimonium alter in alterum in læsæ maiestatis diuinæ crimine, & in eo scelere quod longo interuallo cætera omnia sũperat? Quapropter in tam horrendo crimine nihil necesse est religiosè hærere quemquam regulis procedendi, aut refellendorum recipiendorúmve testium ordinarijs[c]. Verùm vt religiosæ mentes in hoc iudiciorum genere confirmentur, in Exodo habemus insigne exemplum[d], vbi Moses aureum vitulum à populo factum videns, Qui stant à Domino, inquit, accedant ad me, deinde accedentibus Leuitis imperauit vt arma induerent, & singuli occiderent fratrem ac proximum suum qui se in idololatriam & cultum vituli abiecissent: cúmque illi ad tria hominum millia occidissent, Moses dixit ipsos manum suam Deo consecrauisse vt benedictionem eius acciperẽt. Deus itaq; elegit eos quibus ius traderet primogenitorum, & prærogatiuam hanc, vt in perpetuũ starent coram Deo, populóq; ius dicerent. Ex quib. apparet quantopere

[a] Doct. in d. l. parentes. & in l. quisquis. ad l. Iul. maiest. C.

[b] mimimè. de religios. ff.

[c] l. 3. §. lege. de testib.

[d] Exod. 32.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

displiceat Deo idololatria, qui ad vlciscendã iniuriam sibi factam noluerit rationem vllam sanguinis haberi & necessitudinis: quamuis non alio consilio (sicut in textu legimus) feciſſet populus quã vt Deum qui eduxerat ipsos ex Aegypto adoraret, & aureum vitulum contra interdictum eius ad honorem ei habendum conflauiſſet. Quanto igitur magis odit Deus diabolũ adorari? Nihil ergo attinet insisti vijs ordinarijs, quæ filij in patrem testimonium, aut patris in filium audiri vetant, cũ ab hoc crimine cætera omnia superentur. Ex iure aũt certum est [a] sicubi aut periculum instat aut vrget necessitas, aut res se offert exorbitans, tum regulis iuris constringi non oportere, sed potiùs legitimè ex iure agi si ordo iuris omittatur, cap. tuanos, & cap. vestra, de cohabitation. clericorum. Itaq; testis qui non citatus sese obtulerit vt contra Magum dicat testimoniũ audiri debet, licet alijs in causis admitti non sit legitimũ. Hic verò solam obiectionem semper excipimus odij capitalis, quod aliũde quã à sortilegiorũ causa processerit. (Quis enim vir bonus inimicos Dei & humani generis non prosequatur odio iustissimo?) quia priuatæ & singulares inimicitiæ alia ex causa susceptæ hominem stimulare possent vt calumniam innocenti obtruderet. Quamuis etiã alijs in causis testis conuinci periurij eoq; refelli possit ac debeat, [b] in hoc tamen crimine cum alijs dicturus admittitur, nisi odio capitali prosequat reũ. Imò cum aduocatus & Procurator ex iure nec possint nec debeant cogi vt

[a] Alex. & Iaſ. in l. de pupillo. §. ſi quis rinos, de oper. no. nũ. & in l. 1. & ibi. Decius, de offic. eius cui. ff. & cap. pro neceſſitate. 1. q. & cũ ceſſante. de appellat. & in l. quæ propter. de reg. iur. textus in l. caſus. et ibi Bal. & Salicet. in 1. notabili. C. de teſtã. vbi propter neceſſitatẽ diſpoſitio iuris ſuſpenditur. l. filio. §. hi autem. de iniuſt. rupt. ff. Ang. in l. nemo carcerẽ. de exact. trib. C.

[b] Bar. in l. poſt legatum. §. his. de ijs quib. vt indig. Alex. cõ. 72. l. 2. Bal. in l. 3. de teſtib. & in auth. ſi dicatur. eo. C. & ibi Salic. Innoc. in c. cùm Ioannes. de re iudic. Panorm. & Felin. in ca. quoties. de teſtib.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

gi vt in clientium ſuorum cauſa teſtimoniũ dicãt[a], eos tamẽ in iſto crimine oportet cogi[b]. Hos tamẽ poſtulante aduerſario cogi poſſe cùm in ciuilib. cauſis tũ in criminalib. vt de clientiũ ſuorũ cauſa teſtimonium dicãt, permulti ſentiũt. Quinetiã licet à cõreis in criminib. alĳs probatio neceſſaria erui non poſsit[c], Magi tamẽ conrei ſocios eiuſdẽ crimĳnis acculantes aut dicẽtes in eos teſtimoniũ, maximè verò ſi plures fuerint, probationẽ ſatis firmã afferũt ex qua damnẽt rei. Nemo.n. eſt qui neſciat nõ alios quã Magos teſtari poſſe vt illi cẽtib. quos adeũt de nocte interfuerint. Itaq; Germaniæ Iudices apud Sprangerum legimus ex conſortiũ teſtimonio ad condemnationẽ reorũ, licet obfirmatè infitient accuſati, procedere. Idem ſcribit Paulus Grillandus de Iudicib. Italiæ: idem omni tẽpore in hoc regno factitarũt noſtri ad miſerũ illud vſq; tẽpus quo data eſt opera ad quorumdã infamia tegeretur qui huius nefarĳ ſceleris tenebãtur. Neq; obſtat illud, quòd nemo ad proferendam & reuelandam ſuam turpitudinẽ admittitur[d]: hoc enim de ĳs oportet accipi qui emolumentũ ſuum ex eo captãt, non aũt de ĳs qui contra ſuũ emolumentũ veniũt, cùm alĳ ab alĳs accuſant. Quamq; facti potius eſt quàm iuris quæſtio quicquid eſt in cauſa teſtium vel dici de ea poteſt, quam fidem ipſis haberi oporteat, & quæ probationes ſufficiant aut non ſufficiant. Quam in ſententiam notari oportet illud Calliſtrati[e], *Quæ argumenta probandæ cuique rei ſufficiant, nullo certo modo ſatis definiri poteſt*: &

paulo

[a] *c. teſtimoniũ. de teſtib. c. ſi ſacras. diſt. 90. Bal. & Salicet. in l. ſi ex falſis de tranſactio.*

[b] *ex l. mandatis. de teſtib. ff. c. Romana. eo. & ita iudicatũ arreſto Pariſiorum. 1386.*

[c] *Bart. in l. deferre. §. idẽ. de iur. fiſci. iudicatum Gratianopoli 1454. ca. vlt. de teſtib. Bald. in l. quoniam liberi. eo. C. & gl. in c. 1. in verbo ad teſtimoniũ. Alex. conſ. 120. li. 7. nu. 3. & conſ. 69. lib. 2. & cõſ. 89. li. 3. nu. 10. Soc. cõ. 95. coll. 1. li. 3. textus l. vlt. de accuſat. C. Bar. in l. 1. §. ſi ſeruũ. de quæſtiõ. Alex. conſ. 160. lib. 3. nu. 8.*

[d] *l. cùm profitearis. de reuedon. C. & l. ſi creditorib. de ſeruo pign. C.*

[e] *l. 3. §. quæ. de teſtib. ff.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

paulo pòst. *Aliâs numerus testium, aliâs dignitas & atrocitas, aliâs veluti consentiens fama confirmat rei de qua quæritur fidem.* Ac propterea dicebat Adrianus Cęsar credendum esse testibus, non testimoniis: Iudex enim exercitatus in suò munere, prudes & cõsyderatus de testimonio iudicium faciet conspecto teste ex vultu, constitutione, & circunstantijs alijs, innumeris. Illud verò ante omnia obseruandum, non perinde cognosci de sortilegij crimine atque de alijs, sed aliam viam extra ordinem teneri oportere ob eas causas quas modò explicauimus. Hactenus de primo & secundo probationis euidentis genere: iam de tertio, quam confessionem diximus esse, videamus.

De voluntaria & coacta Magorum confessione. Cap. III.

PErsæpe Iudices in Sagarum confessionibus animi pependerunt, dubitauerunt́q; iudicium facere cõmoti miraculis quæ fatentur illę: eo quòd alij quæcunque ab ipsis dicuntur statuunt esse fabulas, alij metuunt vtisti homines acti desperatione nihil procurent quàm mortem, vt malorum suorum exitum. Volenti autem mori, ait lex, non est habenda fides [a]. Sic memini me apud Tertullianum legere, cùm ostiarius quidã Proconsulis Africæ in prætorio clara voce rogauisset an illic Christiani essent quos pœnis de more afficeret, pluri-

[a] *l. absentem. de pœnis l. 2. cum glos. de ijs qui ante sent. mort. sibi consci.*

mos il-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

mos illicò ſublata manu dixiſſe ex eo numero ſe eſſe, vt oppetentes mortem martyrium reportarent: Proconſulem verò eos ad mortem paratos animaduertentem ſic loquutum eſſe, Ite proiicite vos in mare quod ante vos eſt, è montibus dumbusq; vos date præcipites, aut arboribus voſmet ipſos ſuſpendite: quærite qui vos condemnet. Iulianũ quoq; Cæſarem, cùm fœminam Chriſtianam iuuenem videret cum puero mammæ admoto procurrere ad ſupplicium martyrij conſequendũ, vetuiſſe ne Chriſtiani plecterentur morte: non vt fœminam feſtinantem ad mactationẽ ſeruaret, ſed quia illos poſt mortem ab alijs Chriſtianis in Deorum numerum referri criminabatur. Sunt alij ex Magis qui mortem expetũt non quod honorem ſperent, ſed quia deſperant ſummoq; dolore cruciantur: atq; hi non ſunt audiendi, vtcunq; eos excuſet Lex, & Plato honeſtũ iudicet τὸ ἐξάγειν ἑαυτὸν & ſpiritum antequàm extrudatur emittere. Sprangerus autem Sagas ſe vidiſſe narrat quæ ſcelera ſua confeſſæ vltrò orabant iudices vt ſe morte plecterent, alioqui ſe ſibi ipſis conſcituras mortem, quia ſe à diabolo niſi parérent vexari confirmabant. Qua in ſpecie legi dicenti, in confitentem nullę ſunt partes iudicantis[a], &c. locus eſſe non poteſt, nec tenetur Iudex iſtorum hominum voluntati obſequi. Nam opinio eſt Sagam quam vexat diabolus reſipuiſſe & in via ſalutis eſſe: eam itaq; oportet in carcere contineri, inſtitui, & modicis pœnis ſalutaribusq; corrigi: ſin percipiat nihil ad reſipiſcentiam,

[a] l. 1. de confeſſis.

X

tum de condemnatiõe agere, quãuis se Saga morte roget affici. Quæ autem confessæ resipuerunt antequàm accusarentur, de ijs Iudex non cognitu-rus est, nisi euidentia sint quę fatebitur homicidia, modò res sine fraude fiat, nec ea quam pœnitet facti accusationem à se effugi non posse prospexerit: vt Magdalena Crucia Cordubensis Abbatissa (cuius antè meminimus) cùm se infamem esse plurimumq; suspectam animaduerteret, seipsam consortij cum Satana triginta annis habiti accusauit. Est autem duplex confessio, vna voluntaria, coacta altera, siue in iure, siue extra ius facta sit. Ac confessio quidem extra ius aut coram pluribus fit, aut coram vnico, amico, necessario, inimico, aut confessario. Has circumstantias singulas oportet obseruari, non quòd plus in iudicio quàm extra iudiciũ vera sit veritas, aut plus coram populo quàm confessario: contrà enim plericq; palàm in ijs rebus fucum faciunt pudore aut metu quas confitentur clamculum, vt prædones sæpe videmus quod nunquam in iure dicturi fuerint, id confessarijs exponere. Verumtamẽ nõ est tanti probatio ex confessione extra iudiciũ facta quã ex iudiciali, neq; ex violenta quàm ex voluntaria, & inter voluntarias confessiones plus illa potest quæ antè fit quàm rogetur reus: nam interdum Iudex reum circumuenit, interdum verò instituit & adornat eum, vt cùm adolescentem accusatum parricidij Augustus interrogauit his verbis, Certè non occidisti patrem: interdum facta duo triáue confundit Iudex,

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

dit Iudex, è quibus vnum verum, cætera falsa sunt. Qua in specie Iurisconsulti certant ad factáne singula protendi confessio aut negatio debeat, prout quidam ex eis sentiunt[a]. Certum quidem est (vt agamus Dialecticè) cùm facta singula per disiunctionem, puta *aut*, &c. enuntiantur, si vna pars vera est, licet falsæ sint reliquæ, totum enuntiatum esse verum: cùm verò per copulam &, ex vno falso totum falsum esse. Cùm autem ij qui iuri dicundo præsunt in templo æquitatis & veritatis versentur, hominem de factis pluribus sibi cognitis interrogatum oportet alia ab alijs diuidere, & prout veritatem ipse tenuerit hæc confiteri, negare illa. Atque hæc Bartoli[b] & Panormitani[c] sententia Aresto Imperialis Cameræ confirmata[d] contra Comitissam Orientalis Frisiæ, quod Minsingerus Senator refert[e]. Prudentis verò & periti in sua functione est Iudicis, vt facta interrogando diuidat. Neque accipienda est eorum opinio[f], qui Iudicem facta ex accusatoris postulatione habentem cognita putant adijcere posse, ita confessionem exceptum iri vt si extra iudicium fieret: id enim abhorret à ratione, cùm interrogationes acta sint iudiciaria[g], ideóque extet titulus de interrogationibus in iure faciendis. Ipsa etenim partis confessio sine interrogatione facta coram Iudice etsi articulis factorum non comprehenditur, validior tamen est (ait Lex[h]) quàm si interrogatus respondisset: in causis verò criminalibus, ac in primis

[a] Ioan. An. ad Speculat. tit. de litis contestat. parte 2.

[b] in l. 1. §. si stipulāti. de verb. obligat. ff.

[c] Panor. in c. 1. de plu. pet.

[d] lib. 2. cap. 55. anno 1554. octobris 27.

[e] l. qui iurasse. §. penult. de iureiur. & ca. ad hoc. de testib.

[f] Inno. in. c. cū Bert. de re iudic. Alex. in l. cui. de iurisdic. ff.

[g] l. si sine. §. 1. de interrogator. act. ff. c. quoniam contra de probationibus.

[h] l. ordo. de publ. iudic. ff.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

sortilegij ordinariam accusationum teneri non oportet viam, quin potius Iudex quibuscunq; modis potuerit veritatem debet exprimere. Rei autem accusati responsio aut certa, aut incerta est: quæcunq; certa est ea aut affirmatur, aut negatur, aut denicq; accusatus quid illud rei sit se nescire dicit. Incerta responsio est[a] cùm per ambages dubiè respõdet reus, se credere vel putare, aut per voces æquiuocas. Sin autem accusatus rem falsam affirmauerit[b] aut veram negauerit[c], non equè reus est atq; is qui per ambages responderit. Hic enim responsionẽ æquiuocam legitimum est pro confessione haberi in damnum ipsius[d], quia vnusquisque factum suum nouit, nec ineptè respondenti in hac causa prodest erroris excusatio[e]. Sed difficilior est quæstio, an accusatũ qui nihil respõdet pro confesso haberi oporteat. Si ergo in ciuili causa vir talis extet, non est dubium quin illius damno pro confessis habeantur facta in rebus interrogatorijs & scriptura agnoscenda[f]: aut quando caput hominis agitur, nec sic quidem facta pro confessis tenenda sunt nisi testes accesserint: à quibus si probatio habebitur, accusati hominis silentium effectũ confessionis sortietur, vt pro rei conditione ad condemnationem procedatur. Quòd si ad probatiõem vnius testis siluerit, non ita futurum est, sed eum multis & carcere oportet cogi[g]. In eũ verò qui magicarum sortium accusatus nihil responderit, Iudex quæstionibus primùm vsurus est pro qualitate personarum, si testem vnum aut præsum-

[a] vt l. sancimus. de iur. delib. §. 1. & l. vlt. de condict. indeb. C.
[b] l. si quis iure. & l. de ætate. de interrogator. act. ff.
[c] l. non alienũ. eod.
[d] l. de ætate. § nihil eod.
[e] l. 1. §. 1. eod. cap. ab excommunicato. de rescriptis.
[f] d. l. de ætate. §. qui tacuit. & l. si defensor. eo. ff. ca. si testes. §. item. 4. q. 2. & c. l. cæras de præsum.
[g] l. vnic. si quis ius dic. ff. l. 1. §. igitur de ventre. insp. ff. d. l. ætate. §. qui tacuit. & c. quoniam. vt lite cõtest.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

præsumptiones complures habuerit: si nihil quæstioni admotus dixerit, crimẽ dimidia ex parte cõfessum est: itaq; prout probationes erunt punietur, vt dicemus posteà. Similiter qui de industria respõsionem obscurat pro confesso habetur[a]; & quamuis responsio eiusmodi non sufficiat ex interpretatione iuris ad probationem criminum corporalẽ pœnam merentium, nisi testes adsint (quod in clara ac voluntaria confessione non est opus) tamen in tam occulto detestandoq; crimine præsumptionibus alijs coniuncta sufficit. Ac Doctores quidẽ inter necessarias probationes & indubitatas confessionem retulerunt, vt in ciuilibus causis verum est: sed insignis tamen confessionum est differentia propter locorum, temporum, personarum, criminũ circumstãtias. Differunt em confessio pueri, & viri ætate iusta, sapientis & stulti, maris & fœminæ, amici & inimici, in iudicio & extra iudiciũ, iniuriæ & parricidij, in quæstione & sine quæstione: quam varietatem sapiens & consyderatus Iudex tenetur expendere. Neque verò l. 1. de confessis, oportet accipi de capitalibus criminibus alijs, nempe confessum pro condemnato haberi[b], nisi de alijs præsumptionibus sufficientibus constet, si nulla probatio (ait lex[c]) religionem indicantis instruat: maximè verò si fiat confessio cùm reus in quæstionem datus aut etiam oblatus est[d], quia cõfessionem ad tormẽtum factam Lex similem ei cõfirmat esse quæ fit in tormento ipso[e]: quoddam enim tormentum est tormenti metus. In causa au

[a] *Accurs. in l. certum de reb. cre. ff. Bart. in l. 1. de rela. C. Bal. in l. 1. quomod. & quan. Iudex. C. Cæpola cautel. 123.*

[b] *l. 1. de confes. C. nec reuocabilis est. l. si is. de confes. ff. sed nõ in atrocibus. l. 1. §. si quis vltro. de quæstio. ff.*

[d] *l. 1. §. Diuus Seuerus. de quæst. ff. argu. l. ex incendio, & l. prædius. de incendio. ff.*

[b] *l. 3. quor. appel. non recip. C. l. item apud. §. adiicit. vers. quæstionem de iniur. ff.*

[e] *l. metum aũt. de eo quod met. ff.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tem ſortilegorum qui expreſſa pactione cum diabolo iuncta fatentur ſe conuentibus & ſceleribus alijs interfuiſſe, quæ aliunde quàm ex ipſorum aut conſortium confeſsione poſſunt innoteſcere, hæc confeſsio quæ extra torturam fit vim probationis obtinet[a], ſi à reo præuento fiat qui in ſuſpicione iſtius criminis aut exiſtimatione fuerit, etſi non parebit eum homini pecoríve mortem intuliſſe: nam hoc ſcelus omni parricidio deteſtabilius eſt quod excogitari ab vllo poſsit. Quòd ſi dicatur confeſsionem rei contra naturam (vt loquuntur quidam) excludendam eſſe[b], ergo ne impuros quidem Sodomitas peccatum contra naturam confeſſos plecti oportebit: ſin autem contra naturam eſſe accipiant τὸ ἀδυνάτῳ, id planè falſum eſt: non enim quicquid à natura fieri non poteſt, illud eſt ἀδυνάτως. Nam eiuſmodi ſunt omnes actiones intelligentiarum & Dei opera quæ extra naturæ ordinem cernuntur ſæpenumero: etiamque morbi omnes epidemici (vt Hippocrates annotat) à Deo procedunt adeoque, vt idem loquitur, neſcio quid diuini habent præter curſum ordinemque cauſarum naturalium, ad quos cæciores talpis ſunt medici. Sophiſticum ergo illud eſt, hoc improbè factum à natura eſt impoſsibile, impoſsibile igitur: ac ſi quis de improbo dicat bonus cantor eſt, bonus igitur. Iam verò diuina & humana autoritate, vetuſtatis totius conſenſu, diuinis & humanis legibus, experientia, iudicijs, conuictionibus, commiſsis teſtibus, & confeſsio-

[a] *l. qui ſententiam. de pœnis C. Azo in ſumma de quæſtiõ.*

[b] *l. confeſsion. l. ſi cuius. de interrogator. act. ff.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

fessionibus Magos exportari probauimus, eorũque operâ sterilitatem & procellas inferri: est igitur possibile. Cùm itaque lex dicit[a], vt admittatur confessio, rem possibilem & veram ea contineri oportere, veram autem nequire esse si est ἀδύνατος, nihil esse ex iure possibile quin à natura idem possit fieri[b], sophistica vtuntur fallacia qui falsam ex eo assumptionem astruunt. Nam maxima illa & admirabilia Dei opera ex natura sunt impossibilia, re tamen vera sunt: spirituum quoque intelligentium facta & quæcunque sunt μὴ τὰ φυσικὰ natura sunt ἀδύνατα, ideoque Methaphysica scitè distinguitur, & re uera differt à Physica naturam solùm explicante. Spirituum igitur dæmonumque facta non sunt reuocanda ad naturalium effectorum legem. Quamquam si ex naturali demonstratione primum mobile momento vno milliarium amplius quingenta millia dicitur percurrere, æquè profectò spiritus malignus potest Sagæ corpus exportare in ambitum terræ, quæ punctum quoddam est si cum amplissimo cœlo comparetur. Magorum itaque confessionem de exportatiõe possibilem esse veramque affirmamus, & (quod amplius est) homines & pecora à Magis occidi malignorum spirituum ope & inuocatione: vt in Ægypto sub mediam noctem primogenita hominum pecorumque a diabolo momento vno fuisse occisa è sacra scriptura didicimus. Fuit autem Ægypti regnum (vt Strabo & Plinius consentiũt) latũ ducenta millia

[a] *l. inde Neratius. ad l. Aquil. ff. c. fin. de cõfes. li. 6. Baldus in l. 1. de cõfes. C.*

[b] *l. 1. de conditionib. institutionum. ff. & ibi gloss.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

liaria magna, longum quadringẽta, omnium quæ ſub cœlo fuerunt frequentiſsimum & opulentiſsimum. Deus verò, teſte Scriptura, noluit vt deſtructor Satanas populi ſui ingrederetur domos. Hoc quidẽ natura eſt ἀδυνάτοις atqui tam verum eſt quã lucere Solem conſtat. Etſi Auicenna putat & Algazel ſpirituũ actiones naturales eſſe atq; à natura poſsibiles: quæ ſententia ferri poteſt ſi ea poteſtate prędditos eſſe ſpiritus intelligamus ex permiſſione Dei, vt ignis vrendi poteſtatẽ habet: ſed illud (vt antè diximus) de cauſis naturalib. & ordinarijs nõ poteſt accipi. Verũ vt confeſsionũ quas Magi faciunt probationem confirmemus, eas cũ aliorum Magorum confeſsionibus oportet comparari. Etenim diaboli actiones ſemper ſibi & vbiq; conſtant, quemadmodum ſimia ſiue tela ſiue purpura induatur, ſemper eſt ſimia. Itaq; Magorum confeſsiones Germanorum, Italorum, Gallorum, Hiſpanorum, veterumq; Græcorum & Latinorum ſimiles eſſe animaduertimus, & Magi plurimùm alij ab alijs accuſantur: vt de Lochiano illo diximus, qui accuſans vxorem confeſſus eſt ſe illius ſuaſu conuentum Magorũ adiuiſſe, quæ poſtquàm omnia fuiſſet confeſſa igne viua abſumpta eſt: cui perſimile factum in Caſtello heraldino accidit, vbi vir & vxor à tertio quodam magicarum ſortium comperto fuerunt accuſati. Dicebat vir ſe Magorum cœtum ſemel tantùm adiuiſſe, vt quonam vxor ſcortatura proficiſceretur poſſet reſciſcere, non iuiſſe illuc ab eo tempore; fatebatur mulier ſe

lier se ex eorum esse numero, eodemq; iuisse virum suum. Hic verò difficilis quæstio oborta est, an viri confessionem ἀχώριστον, sine diuisione ad purgationem ipsius oporteret accipi: quemadmodū permulti Doctores[a] sentiunt integram confessionem sumendam esse ex qua grauetur aut leuetur confessi crimen, siue articulum vnum siue plures ea comprehenderit. Horum præcipua est ratio, quòd iurisiurandi sacramentum vnū ac indiuisum est: quę ratio planè est friuola. Nam eodem iure quinquaginta stipulationes ad vnum contractum (quem vnius iuramenti religio confirmat) pertinentes, vnius stipulationis loco ponerentur. Id verò falsum & absurdum esse inter omneis conuenit, cùm totidem in contractu stipulationes extent quot insunt clausulæ, & vicissim tot sententię quot stipulationum capita: quapropter etiam in prouocationib. sic possunt diuidi, vt de vno capite reliquis integris appellari possit[b]. Cōtrà verò bona pars Doctorum diuidi posse confessionem indicat: quæstionem hanc enim fuisse Iacobi Rauennatis tempore agitatam, & constitutum fuisse diuidi confessionem oportere[c]. In hanc sentētiam iudicia quàm plurimis arestis facta sunt[d]: itaq; in causis ciuilibus & criminalibus obseruatur, adeò vt si reus fate-

[a] *Faber. in §. itē si quis postul. princ. de actio. & in l. vna. ver. contra. de cōfe. ex l. publia. §. vlt. depositi. ff. & ex l. si filius. §. vlt. de interr. act. Cynus in l. 2. q. vlt. de don. an. nup. C. Iaco. Rauen. Petr. bel la perti. & Cy. in d. l. vna. q. 13. Alber. ibi q. 10. de cōfes. C. arg. l. etiam. §. 1. de mino. Alex. cōs. 22. ver. præterea. li. 2. de don. an. nup. text. in l. nemine. de le. ga. 2. & l. Pōponius. §. 1. & ibi Ias. col. 2. de acquir. possess. ff. Bald. in l. 2. de transact.*

[b] *l. in hoc iudicio. fam. hercisc. Bald. & Florent. il id. per l. Corne. de iu. patro nat. Bald. in l. 2. de re iudic. C. Fel. in c. cùm inter, prima fallen. de re iudicat.* [c] *ex l. perfecta. de donat. C. & l. publia. §. vlt. depos. & ibi Accurs. Ang. Salic. Bart. Pan. in c. bonæ memoriæ, versic. extra. de postu. præla. Cæpol. a cautel. 184. si mutuam, per l. 3. §. 1. de iureiu. Fel. in c. cùm dilecti, de accus. fine.* [d] *Boerius in decisionib. Burdeg. 243. num. 7.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

bitur se quidem occidisse, verùm cùm priùs inua-
sisset alter, prius illud confessionis caput pro ve-
ro ex indubitata probatione habebitur, posterius
verò ad purgationẽ confessi pertinens non exisi-
mabit probatum, sed accusatus defensiones suas
ad se purgandum probare tenebitur: si non faciet,
subibit condemnationem[a]. Propriè tamẽ hoc pa-
cto non diuiditur confessio: si enim diuideretur &
reiiceretur, omnino accusatus excluderetur à pur-
gatione sui afferenda. Vbi verò probatio deficit
& probationis consequendę ratio, exempli gra-
tia de nocturnis magorum congressibus, quæri-
tur an tota confessio tanquã vera admitti debeat,
cùm in eo quod pondus tũ in eo quod leuamẽ cau
sæ accusati affert. Nam in hac demũ specie tota cõ-
fessio vniuersè accipienda aut repudianda est, quã
sententiã iureconsultus Alexãder defendit[b], Iudici
enim virũ interroganti cur suam vxorẽ non accu-
sauisset, respondit ille se voluisse honori suo & fa-
miliæ suæ consulere: vxor verò dicebat virum se-
mel tantùm eò abiuisse. Verumtamen ne hoc qui-
dem responso fuit excusabilis, cùm vxorem suam
tui pissima atq; inprimis horrenda scortatione q̃
vnquam excogitari possit contaminatam sineret
permanere, atq; (vt ita dicam) lenocinij conuictus
esset. Etenim Sagas omneis frequentẽ habere cum
diabolo consuetudinem anté ostendimus: præte-
rea constat inter omneis eum læsæ maiestatis cõ-
uinci qui coniurationem cognitam nõ reualuerit,
dicet in coniurationem minimè omnium consen-
serit:

[a] *l. si non cõuictus de iureiur. C. & l. 2. de sicarijs. C.*

[b] *l. cõs. 80. coll. 2. vers. posse. li. 7. Rota decis. 408. fuit dubitatum in nouis. Cæsarensis cons. 269. fi. lib. 2. Ste. & Bertrãd. con. 151. vis. li. 3. & cons. 148. ex themate in. 3. li. 4. An haran. cons. 208. Iudex cõs. pen. & cons. 207. quæst. coll. 2.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

serit[a]: quãto igit̃ magis reus futurus est q̃ p̃ spectũ læsæ maiestatis diuinæ & humanæ crimẽ anté oĩa detestandũ dissimulauerit[b]? An verò hic vt Mag⁹ cẽseri, & qua pœna affici debeat, dicemus posteà. Sed videamus q̃ sint Iudicis partes, si primũ Saga fateat̃, deinde infitiet̃ factũ. In hac causa distingui oportet, atq; obseruari an prima cõfessio corã Iudice cõpetente & sine q̃stione facta sit, cũ p̃uẽta Saga & accusata est: tũ. n. cõfessioni primæ hærendũ & quãuis nõ alia extaret ꝓbatio, ad cõdemnatiõem ꝓcedendũ (nã sæpenumero fuit exploratũ Sagas in vinculis p̃ Satanã informatas ab antegressa cõfessiõe discessisse (& q̃a hoc crimẽ supra oĩa turpe & detestandũ est, volũtaria Magorũ q̃ p̃uenti fuerunt cõfessio habẽda est certæ & indubitatæ ꝓbatiõis loco. Canonicũ Lauellẽsem memini an. 1569. veneni infusi in Lauallẽsis Decani calicẽ accusari, q̃ nocturnã missam faciẽdo medicatã potionẽ hausit & in terrã prostratus est, deinde verò euomuit. Reus volũtariè & sine q̃stione agnouit factũ, condẽnatus Curiã Parisiẽsem appellauit, interea verò informatus id q̃ antè fuerat cõfessus p̃negauit. Placuit tñ Curiæ hominem igni dedi, eumq́ vidi cùm ad supplicium raperetur: quod Curia, si confessionem extorsisset quæstio, non fuisset iudicatura. Quid verò, si confessio coram incompetente Iudice fuerit edita? an vim probationis obtinet? Statuunt plerique ne idoneam quidem præsumptionem esse ex qua torqueatur reus, nedum probationem iustam[c]: Quinetiam Canonistarũ bona

[a] Do. in l. quisquis. ad l. Iul. maiest. C.

[b] cap. vergentis. de hæreti. & l. vlt. de malefic. C.

[c] ex l. diuus. de custo. reo. vbi Bar. & D. in c. at si clerici. & Felin. de iudic. ext. Alberic. in l. Magistratib. de iurisdi. Ang. Aret. in §. sed [illegible] de [illegible] Cap. l. [illegible] q. 425. Soc. [illegible] li. 4. Guido de [illegible] Del 120.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

pars putat confessionem extra iudicium factã neque confitenti neque consortibus eiusdem criminis vlla ratione damnosam esse[a]: alij eam quæ coram Iudice incompetente fuerit, idem præstare quod præsumptiones & coniecturæ solent[b]. Hic autem error profluxit ex dicto Vlpiani in l. certũ. §. si quis absente, de confessis. ff. vbi ait si quis absente aduersario sit confessus, eum pro iudicato nõ haberi; verùm ex eo minimè sequitur confessionẽ siue in iudicio factam siue extra iudiciũ, siue apud competentem siue apud incompetentem Iudicem probationis hanc, illam minus pro rei conditione non efficere. Itaque viri forensis administrationis peritissimi[c] putant confessionem absente aduersario factam nihil esse, si eum adesse postulet necessitas: Quòd si Iudex incompetens de facto cognitionaliter quæstionem habuerit & reus corã ipso fuerit confessus, etiamsi propter incompetentiam aliam ve nullitatis causam cognitio fiat irrita, sua vis tamen constat probationibus. Alioqui multa crimina, multi fontes impunè abirent: cui malo occurri omnino præcipit[d], & ita prospici vt ab iniquitate & absurditate vindicet lex[e]: in primis verò ob incompetentiam Iudicis probationes intercidere foret iniquissimum in Magorum causa, vbi tam difficiles probationes & tam abdita sunt scelera, vt vix è millenis vnus supplicium perferat. Diximus de voluntaria confessione, quę tertia es-

[a] Felin. pro regula ponit cum 9. fallẽ. in c. olim. de rescrip. Cornæus cons. 128. lib. 1. Bald. cons. 122. vers. nam fama. li. 1. Castren. in l. transferre. ver. & licet. de trãs act. C. Salic. in l. et bonæ fidei, de iureiur. C.

[b] Immola in c. per inquisitiõ. de electio. & in c. 2. de cõfes. Io. And. in c. qualiter de accusat. Ang. cons. 28. quidam. Romã. con. 28. viso. per tex. & gl. in l. 5. de adul. ff. & per l. ictus fustiũ. de ijs qui not. infa. Panor. in ca. de hoc. de simõia, & in c. olim. de rescrip.

[c] Ang. in l. Papinianus. §. meminisse. de inof. Bar. in l. cũ fa. fla. de iur. & fa. ign. Im. & Ant. Butrigar. in c. fl cautio. de fide instrument.

[d] l. ita vulneratus. ad l. Aquil. ff.

[e] l. Saluius. de legatis præst. ff.

se pro-

se probatio necessaria dicitur: nam quod ad confessionem violentam & extra ordinem quæstione extortam, probationem aliquã efficit si reus à quæstione remotus in confessione perrexerit: si destiterit, præsumptio magis est quàm probatio necessaria. Dicamus igitur de præsumptionibus quę contra Magos haberi possunt.

De præsumptionibus aduersus Magos. Cap. IV.

Cùm tres probationes euidentes illę deficiunt, factum permanens atq; notorium sermo consentiens testiũ ἀνεπιλήπτως, & volũtaria repetitáq; confessio rei ante confessionẽ præuenti, tum præsumptiones oportet expẽdi quæ ad probationem & punitionem Magorum possunt conducere. Præsumptionem autem aliæ sunt temerariæ, aliæ probabiles, & violentæ aliæ. Ex eis postrema iure potest statui, estq; aliarum probationum omnium valentissima, cuius autoritate probationes cętera excludi omnes Doctores consentiũt[a]. Talis fuit præsumptio ex qua Rex Salomo litem diremit matrũ de puerulo inter se contendentiũ[b]: & Imperatoris Claudij[c], qui matrem ei iubebat nubere quem filium esse negabat suum. At errare Salomo & Claudius in ista causa potuerunt. Fateor: sed in causis quoq; inculpatorum testiũ & confessionũ errari potest: quemadmodum suprà mancipium multa-

[a] *c. ad id. c. is qui. de sponsal. c. per tuas. de cond. appo. l. si quis adulterij. de adulter. C.*
[b] *in c. afferte. de præsump.*
[c] *Sueton. in Claudio.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tum fuisse morte ostendimus eo quòd hominem qui desyderabatur occisum à se fateretur, qui tamẽ posteà comparuit: ideóque lex dicit[d] non esse solli occisoris confessioni habendam fidem, nisi de occiso appareat. Sed præsumptiones iuris[b] & ex iure constitutæ, rationis naturalis nituntur fundamento[c]. Etenim præsumendum est matrem, quæ omnia tentauerit ad redhibẽdum filium pæoptaturam vt adiudicetur alteri quàm vt tradatur morti: Similiterq; his qui factum quod negat renuit eiurare, aut iuramentum deferre aduersario offerenti, se reum peragit. Alphonsum regem Neapolitanum legimus cùm pater filium suum negaret esse, mandauisse vt mercatori Afro vænum daretur filius, tum filium à patre receptum esse: ita præsumptione lis fuit sublata. Verumtamen si qua probatio euidens contrarij facti extabit, contra præsumptionem admittitur[d]: quicquid probationem multi excludi contendant præsumptione iuris[e]. Nam hominis acceptilationem exhibentis probatio admittitur[f], quamuis de solutiõe nec iurare ipse nec iuramentum deferre voluerit, eo quòd non satis meminisset facti, nec sciret an haberet penes se acceptilationem. Prestigias autem Magorum & miracula contra naturam haberi in præsumptionibus iuris est iniquissimum: nam Lex Dei hanc certam & indubitatam probationem statuit, mulierẽ prægnantem ex ocu os non sines viuere, quod illæta tamen propè iam faciunt: sic enim Lex Dei statuit, eos qui fascinant cum Satana pepigisse vt res

contra

[a] l. item Mela. ad l. Aquil. ff.
[b] l. manifesta. de iureiur. & ibi Bart. l. ff. ad Turpil. ad l. Iul. de adult. C. l. excipiũtur ad ff. solũ. matr. ff.
[c] auth. non licet de liberis præt. C. l. iura sanguinis de regu. iuris. ff.
[d] Alex. cõs. 158. li. 2. nu. 9. & gl. in l. si tutor. de peric. & cõmo. Tiraquel. in l. si vnquã. de reuoc. donat. nu. 133 C.
[e] Doct. in l. manifestæ tim p de iureiur. ff. Parr. in c. afferte. & in. c quãto. de præsu mp.
[f] cap. quanto. de præsumpt. Ioan de Grãs in d. c. quãto. & Cynus in auth. sed id. cod. de donat. ant. nup. C. & §. 1. in auth. de æqualitate dotis.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

contra naturam faciãt. Si igitur (vt ad præsumptiones cõtra Magos veniamus) liberi ad matris manum reperiantur occisi, quamuis nemo præter ipsam sit domi, non oportet præsumere eçdem fuisse ab ea perpetratam, cùm aduersetur iuris præsumptio[a] iudicio absoluitur illa, nisi probatione euidentissima cædis conuicta sit. Sin autem Sagam esse rumore prædicabitur, eam suorum ipsius liberorum parricidam esse præsumitur, nisi probationibus se in contrarium probet. Catharina Darea Coparis die secundo Februa. M. D. LXXVIII. Duas puellas iugulauit, vnam suam, alteram vicinæ, cùm tamen rei magicæ non fuisset infamata: hęc diabolum confessa est hominis proceri & pernigri specie curauisse vt id faceret, posteà cremata est prouocare nolens quamuis Coparum Prçfectus licere exponeret: nam agnoscebat se hoc genus mortis esse promeritam. Sic conuictus Raziorum Baro se octo infantes confessus est occidisse & sacrificasse diabolo, & sibi Satanam indixisse vt suum ipsius puerum adhuc sacrificaret auellens ab vtero matris, quæ rem subodorata est, itaque iudicium in eum constitutum. Manassem Iudææ Regem, maximum sua ætate Magum, liberos suos diabolo sacrificauisse legimus, qui promissis de summa amplitudine ab eo acceptis, ab hostibus comprehensus & dignitate dejectus est. Magũ ergo ex præsumptiõe diuini iuris parricidã esse præsumit[b]: & siquãdo Magi hoĩs infans desyderabit, præsumendũ est ab eo sacrificatum

[a] *l. vlt. prine. de cur. furio. l. penult. §. de vno. de rit. nupt. l. creationibus de Episcop. audient. l. humanitatis. de impub. & alijs substitution. C.*

[b] *Deut. 18. Leuit. 20. 1. Reg. 28.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

catum fuiſſe diabolo, niſi ſecus probauerit. Atque hæc iuris diuini præſumptio ratione nititur: nam qui omni pietate in Deum adiecta ſeipſum diabolo mancipauit, omnem humanã pietatem ſtudiũq; naturale & σεργὼ exuit. Eum ergo præſumendum eſt confeciſſe omnia quæ Magi ſolent: & quamuis facta errori potius quàm malitiæ æquum ſit acceptaferri[a], niſi appareat ſecus[b], Magos tamen nihil errore feciſſe, ſed malitia & impietate ſemper præſumimus. Omnia improbitatis genera quæ Magi in vſu habent de mago homine præſumi neceſſe eſt: cùm tamen vir furti falſiué damnatus, alterius improbitatis nomine quàm furti aut falſi neque diffametur, neque præſumatur reus[c]. Siqua itaque Saga dãnata fuerit ſortiam magicarum, Saga ſemper eſſe præſumetur, ac proinde omnibus impijs ſceleribus inquinata de quibus notantur magi: & quamuis non proceſſerit aduerſus eam condemnatio, ſufficiet tamen accuſatio, rumor, & publicus ſermo ad præſumptionem violentam infamiamq; facti. Si enim lex mulierem accuſatã adulterij, nec damnatam, nihilominus in vitam notari præcipit[d], quanto æquius ea notabitur & infamis habebitur quæ Magiæ nomine traducitur? Nam cùm mulierem Sagam eſſe fertur, eam Sagam eſſe præſumptio eſt vehemẽtiſsima, ex qua indicijs quibuſdam coniuncta iure poteſt ad quæſtionem rapi: etſi caueẽ edicto Lodouici xij. Galliarum Regis ne quæſtioni dedatur quiſquam niſi inculpatus teſtis cum indicijs exſtiterit. Certè in alijs criminibus

[a] *arg. l. quòd ſi nolit. §. quia aſſidua. de ædilit. ed. l. fin. in fine. de fideiu. C. l. ſi prius. §. certè. de aqua pluu. Alex. conſ. 129. li. 7. nu. 11.*

[b] *l. quoties. §. tantundẽ. de hære. inſtit. & ibi Bart. Bald. Ro. Caſtr. con. 203. li. 2. Immola cõ. 104. Bal. conſ. 144. l. 1. Cumanus conſ. 135. & 142. Dec. in l. ſi librarius. de regul. Cæpola cõ. 21. col. 4. Curſius ſenior conſ. 55. Alex. cõſ. 53. li. 7. nu. 16.*

[c] *Canoniſtæ in c. 1. de præſum.*

[d] *l. palàm. §. q̃ in adulterio. de rit. nupt. ff.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

minibus ex iure non potest quisquam ob commu-
nem famam quæstioni subiici, vt inter omneis fere
Doctores cõuenit[a]. Quamquã ex Mantuana con
suetudine si testes quatuor communem famam à se
auditam dixerint, in criminibus singulis capitali-
bus quæstionem legitimũ est adhiberi: multo ma-
gis ad quæstionem rapietur ille de cuius arte magi
ca communis rumor & cõstans increbruerit, cum
fama constans legitimæ probationis vim habeat
nisi contraria probatione refellatur[b]. Contrà ve-
rò si mulier nunquam suspecta Magiæ mortis
in vllum illatæ accusabitur, nisi manifesta fuerit
probatio homicidij, non est in iudicio statuenda
condemnatio[c], sed amplius decernendum, & illa
interea dũ cognoscitur vinculis eximenda. Verũ-
tamen si sermoni communi & famæ hærẽdum est,
eam non ab aduersarijs sed ab hominibus fide di-
gnis oportet nasci[d]. Hæc distinctio videt necessa
ria, vt præripiatur improbis occasio appetendi bo-
nos calumnijs. Neque verò illud necesse est, quod
multis video placuisse[e], vt communis rumor à ma-
xima parte populi definiatur: in magno enim oppi
do esse rumorem suffecerit à vicinis omnibus, quia
res propinquorum suorũ propinqui melius quàm
longinqui alij cognouerunt. Itaq; viginti homines

[a] Io. Andr. in add. ad Specul. tit. de probat. §. videndum. vers. 13. Bal. in l. milites. de quæst. Cyuus in l. vlt. eod. C. Butrig. in c. veniẽs. col. 4. de testib. Alex. cons. 5. coll. 2. lib. 1. Iaſ. l. admoneñi. coll. 15. de iureiur. ff. Marſil. in l. de minore. §. plurium. col. 5. vers. alterius. de quæst. Felin. in c. veniẽs. 1. de teſtib. coll. 5. Marſil. in praxi criminũ. §. diligenter. nu. 3.

[b] l. ſi mater. ne de ſtat. defun. C. l. 2. ſi ſeruus vel libert. C. c. tranſmiſſa. qui filij ſint legit.

[c] c. cũ in iuuẽt. de præſũ. extr. l. non omnes. §. à Barbaris. de re milit. ff. l. 4. de ſuſpec. tut. ff. l. 1. ſi quis imperatori maled. l. vlt. de actionib.

[d] c. qualiter & quando. de accuſat. Bart. in l. de minore. §. tormenta. de quæſt. Alex. ibi in addit. Salice. de accuſat. C. Textus. in c. iuuentute. extrà de purg. Canonic. Decius. conſ. 37. nu. 9. & 10. & conſ. 133. viſo proceſſu.

[e] gloſſ. in l. 3. §. eiuſdem. de teſtib. Bar. in l. de minore. §. plurium. de quæſtio.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

(hic enim iustus duarum turbarum numerus) satis futuri sunt ad rumorem comprobandum. Si quis autem dixerit vocem populi negligendam esse, eã, quæ vanã existimari[a]: id quidem verũ est si contrà aut sensus aut ratiocinatio iudicandũ esse euicerit. Sed in Magorum causa vix fieri potest vt vox popularis erret[b], maximè si qua species adfuerit, quã Doctores legitimã famam nominant[c]. Multo magis autem id oportet statui si præter communem famam indicia exstiterint, verbi gratia, si saga dum comprehenditur dicat, actũ est de me, aut ne morte afficiatis me, id quod res est enũtiabo: tum enim mutationem admirabilem cum animo suo sentit: vt fecit quædam Saga, cuius à Præfecto Tenalliarum fuit allatum ad me iudicium. Certissimũ profectò indicium maleficij, cùm quis se antè condemnat quàm accusetur (vt ille fecit, qui postquàm parentem occidisset, nidum cernens hirundinum pullos occidit & attriuit pedibus, atque hoc facto crudelitatis reprehensus. Iamdiu, inquit, hoc mihi solùm exprobrant me parenti meo necem intulisse, ex hoc indicio (ait Plutarchus) comprehensus patricida in quæstionem raptus est & agnouit factum, aut si curationem afflicti pollicetur Saga & re infecta fugit, vt Ioanna Heruilleria (cuius antè meminimus) fecerat. Quisquis enim ab isto crimine purus est, calumnias à quibus in criminibus alijs metuit nunquã pertimescet. Verborum item cõiurationes & inuocatio Satanę qua ad maleficia

[a] *l. d curionũ. de pœnis.*

[b] *Panorm. & Felin. in c. veniẽs. 1. de testib. Parsi. cons. 154. li. 4. nu. 12. vsque ad 18.*

[c] *Bald. in l. diffamari. deingẽ. manum. C. & in l. veritatis. de iureiur. & in l. proprietatis. fi. de probationib. &*

eximen-

eximenda vtuntur Magi, præsumptiones sunt violentissimæ, quæ hominem Magicę artis arguunt: Etenim exorcistas quoque ipsos capitali pœnæ lex subijcit, l. 2. & 3. de maleficis C. qui colebant artem eiurandi diabolos atque depellendi: hi enim fuerunt Magorum facilè principes, qui religionis prætextu (ait Hippocrates in libro de morbo sacro) adiurationes coniunctas precibus exercebant: & quamuis hominem qui hac ratione sanat affectos lex morti non adiudicet, Magum tamen lex Dei morte multari iubet. Hunc enim certum est pactione teneri cum Satana, & loco vnius quem sanat binos affligere, vt antè ostendimus: vt autem nihil interuenerit quàm quòd Deum abnegans obligauit se diabolo, hoc scelus meretur mortem omnium atrocissimam. Alia indicia sunt|hæc, gestus Magi (nam ferè vultum defigit humi, nec in os audet aspicere) nutationes respondentium incertè ad interrogata [a], ante omnia verò si vno aut vtroque parente Mago natus est. Nam hoc caput si cum sermone publico coniunxeris firmissimum est argumentum: quia nullum est sacrificium quod ab istis hominibus tantopere diabolus expetat, quàm vt suos ipsorum liberos, simulac hauserunt lucem, voueant dicentq; diabolo adcultum ipsius, vt exemplis commonstrauimus. D. Antonius Lonanensis vicarius generalis regis apud Ribemontenses nuper mihi narrauit se cognouisse in iure de

[a] *l. vnius. §. testes. de quæst. c. literas de præscript. Bar. in l. vlt. de quæst. Ancharan. cōs. 288. Alex. cōs. 77. li. 1. Socin. cons. 15. lib. 1.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Claudio Vvaterio quodam ſortilegiorum multorum reo, cuius pater Nicolaus Vvaterius eiuſdē impietatis reus in carcere vita defunctus eſt, & auia nomine Cathatarina (cathonem Picardi vocant) viua igni tradita. De Ioanna Heruilleria idē notauimus: matrem eius Areſto crematam fuiſſe viuam, eam verò iamq; dicatam Satanæ cùm prehēnderetur mater: Barbaram quoq; Daream (quę pariter cōbuſta eſt) Lognianas Sagas apud Potezanos, Valerianas in Sabaudia, & illā Caſtelli ruſſi filias ſuas malis artibus imbuiſſe: ex quibus omnib. confici poteſt regula ampliſsima & exceptiones pauciſsimæ. Si enim Saga eſt mater, eſt etiā filia: quod in cauſa impudicitiæ dicitur filiā eſſe matri perſimilem non ſemper verum eſt, de magis verò omnibus ferè certiſsima eſt regula, vt ex innumeris iudicijs compertum eſt. Alia quoq; prę ſumptio eſt, ſi non fleuerit Saga, quam præſumptionē Paulus Grillandus & Inquiſitores illi quorū opera crematæ fuerunt innumeræ annotant eſſe valentiſsimam. Regius ille vicarius apud Ribemontenſes, cuius modò mentionem feci, vnam Sagarum (de quibus cognouit) in iure cōfeſſam narrabat Sagarum dexterum ſolummodò oculum ternas lachrymas eijcere: quod non omittendum eſſe putauimus. Item ſi Saga in domo aut ſtabulo alterius deprehendatur, & mors aut ſubitus morbus aliquem paulo pòſt opprimat, prę ſumptio aduerſus eam eſt, quamuis neque pulueribus comperiatur inſtructa, neque ſortem viſa ſit inijcere, quæ probatio

probatio futura esset euidens. Atque hæc postrema præsumptio vires habet maximas, qua vtuntur Cornificius [a] & Bartolus [b] aduersus eum qui insolens in loco visus est vbi crimen fuit commissum dum cõmitteretur, aut qui in propinquo deprehẽsus fuit cùm perpetraretur illud [c]. Extant recentes historiæ huiusmodi, vt apud Pedemontanos Cazalij quędam nomine Androgyna videbatur cùm intraret in alienas ædes, & paulo pòst homines interibant: Comprehensa itaq; Sagarum omnium consortium eiusdem maleficij retexit coniurationem (erant autem xl. fermè) quæ exteram ianuarũ manum ad enecandos homines perungebant. Id anno M. D. XXXVI. accidit. Geneuæ quoq; postcà idem effectũ est anno M. D. LXVIII. vbi ad septennium fuit pestilentia ex qua occubuerunt multi. Non absimile est quod de centum septuaginta Sagis legimus, quæ Romæ ex eadem causa sublatæ sunt Claudio Marcello & Valerio Flacco Coss. quo tẽpore pro veneficis adhuc habebant. Adhæc frequens cũ certis & conuictis Magis cõsuetudo, præsumptio est perualidą & obseruatione digna: similis enim simili plerumq; adhæresit. [d] Etiã hæc permagna fuerit præsumptio, si mulier suspecta soleat cõminari. [e] Impotẽs. n. natura mulierẽ incredibili vindictę cupiditate feruet, nec linguam à minis cohibere potest siquam nocendi facultatẽ habuerit: mors itaq; si minas sequit, maximè violenta est in criminib. alijs præsumptio [f] in hoc necessaria. Baptista Ziletus insignis Iurecos. cõsilio

[a] Rhet. ad Herennium.
[b] Bar. in l. vlt. in fin. de quæst. Salic. l. vlt. eod. C.
[c] Paris de Puteo in tract. Syndi. verbo viso, ex l. 1. §. qd ergo ad Sc. Syllanian.
[d] Bar. in l. furt. de furtis ff.
[e] arg. l. 3. §. nullus, de excus. tu. l. item apud Labeonẽ. §. adduxẽse, de iniur. ff l. rubus. §. 1. de actio. empti. ff. l. ædiles. § Pę dius, de ædilitio edicto. ff.
[f] Bald. in l. pacumenius, de hæred. in fi ff arg. l. si hi qui adulterij. de adulter. C. l. si verò non mandat. ff. l. 2. de repudijs ff. l. famoss. ad l. iul. maiest. ff.
[g] Specul. tit. de præscript. §. spe cies. vers. sed pone. Alexicus in l. metum. quod met. cau. C. Bal. & Im. in l. 1. de seruus. fugit. C. Fel. in l. cũ oportet. de accus.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

lxxix. cuiusdam Germani Antonij Zund exemplum adducit, qui necis Valentino cuidam illatæ accusatus est eo quòd paulo ante mortem illius dixisset non esse præteriturum annum quin ille tanquam baculus exaresceret, itaq; ille obijsset. Fuit autem Magus in quæstionem raptus ob commi-
nationem istam: hæc enim ad quæstionem suffi-
ceret in omnib. alijs criminibus [c], in hoc verò pre-
sumptio est violentissima. Sic confessio extra iu-
dicium facta in alijs criminibus ad quæstionẽ suf-
ficit, [b] in hoc ad condemnationem: Similiter si quã-
do extra iudicium reus perpetrati homicidij ve-
niam postulauerit, idemq; in iudicio negauerit,
quæstioni ex iure deditur: in hoc verò tam dete-
stando crimine legitimè ad pœnam cõdemnatur,
idq; pro conditione personarum. Omnes enim
Doctores rerumq; forensium periti consentiunt [e]
reum conuictum esse si criminis cuius insimulatur
veniam in iure postulet, quamuis id deinde abne-
get: similiterq; confessionem extra iudicium factã,
posteaq; reuocatam, in criminib. alijs ad quæstio-
nem sufficere [d]. Eadem mendaciorum [e] respon-
rumq; variè nutantium est ratio: sunt enim violen
tissima indicia & præsumptiones aduersus Ma-
gos ex quibus torqueri eos legitimum est. Huius
autem execrãdi criminis iudicium extra ordinem
oportet fieri diuersa à criminibus cæteris ratione:
in quo si quis ordinem iuris forensesq; formulas
obseruare voluerit, ius diuinum & humanum pla-
nè peruerterit [f]. Verumtamen non est temerè ad-
uersus

[a] *l. de minore. §. tormenta. de quæstio. Ang. Aretinus in sua inquisiti. in gl. super verſ. cõparent.*

[b] *l. 5. de adult. ff. gl. & Bart.*

[c] *c. venerabilis. de electio. & Docto. in c. exhibita. de homicid. Io. Andr. Hostien. Butri. Cardinal Panor.*

[d] *Bart. in d. l. 5. de adult. ff. gl. l. ictus fust. de ijs qui not. infa. Bartol. & alij Doct. in l. quoniam. de infa. Alex. & Soc. in l. magist. de iurisdict.*

[e] *l. vnius. §. testes. de quæsti. & c. literas de præsumpt. extrà.*

[f] *c. tua nos. c. vestra. de cohabitat. cleric. c. cùm dilectus. de consang. & affin. 2. q. 1. c. prohibentur. §. vlt.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

uersus Magos adhibẽda quæstio. Hanc enim parui à Magis fieri ludices annotant: itaque fieri posset vt impune abirẽt Magi, propterea quod à quæstione, si præfractè infitiari potuerint, plurimùm soluuntur rei: quo instituto nullum grauius periculum potest accidere in quæstione istius criminis maiestatem Dei hominumq; minuentis, & crimina omnia quæ homo comminisci potest continentis. [a] Nam etsi Magum Satanas è manu ludicum nequit eximere: tamen compertum illud est, nisi resipuerint, à Satana non relinqui Magos, sed ipsius quoque aduersariq; nomen ab ipso indicari reis. Ex D. Adamo Martino Biebrano Præfecto audiui persæpe Biebranam Sagam, cùm quæstio de ea haberetur, dixisse ipsi, Noui futurum vt me excipias malè, & ampliùs prædixisse ipso autore se igne perituram, cùm nondum lata fuisset sententia: Etsi hoc culpa euenit carnificis, qui eam ex sententia strangulare iussus nõ potuit. Contrà verò dissuadet eis Satanas ne verũ enuntient, & nonnunquam etiam torturę sensum adimit [b], vt inquisitor Sprãgerus ait, qui Sagas nõ temere quæstioni admouendas censet. Hæc mea tñ fuerit sententia, si puella ætate parua puerve fuerit, aut tenera mulier, aut delicijs assuetus iuuenis, si pręsumptiones fuerint violẽtæ, vt alijs cũ terrore exhibeat q̃stio, & subdat alijs: at Sagis vetulis minimè, quæ obfirmatiõis callũ in neqtia sua obduxerint. Sed postq; ab hoĩe torto veritas expressa est, eũ studiosè oportet asseruari ne cũ eo diabolus colloquat, deinde

[a] *l. 3. 4. & vlt. de maleſic. C. c. vergẽtis de hæ.*

[b] *Paris de puteo in tract. de Syndi. c. tortura. Syluest. Prieras in tract. de ſtrigib. demõſt. Mirand. li. 4. cap. 5. Paulus Grillãd. in trac. de quæſt. 4. q. Hippolytus. Marſil. in l. repetit. coll. 4. de quæſt. vide ſupra li. 4. cap. 1.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

deinde poſt horas xxiiij. eandem confeſsionem i-
teratò repeti, vt Rex Ludouicus xij. edicto ſanxit.
Nam perſeuerari in confeſsione opus eſt vt neceſ-
ſaria fiat probatio, vt edictum præcipit compluri-
bus Areſtis confirmatum[a]. Alioqui ſi extra quæ-
ſtionem Saga reuocauerit confeſsionem ſuam, nõ
poteſt hoc argumento ad mortem damnari[b] aliá-
ue pœna corporali affici, niſi præſumptiones aliæ
exſtiterint. Diximus anteà Edictum Lodouici xij.
(q̃ cauet ne ad teſtimonium vnius inculpati teſtis
ſubĳciat q̃ſtioni reus niſi alia indicia acceſſerint)
non obtinere in iſto crimine, vbi difficillimum eſt
probationẽ inueniri. Etenim ſi ob læſæ maieſtatis
humanæ crimen ex ſola prę ſumptione legitimè in
quæſtionem rapi ſuſpectus poteſt[c]. vt ſemper fuit
obſeruatum: prætereà ſi in alĳs criminibus ex con
ſtantiſsimo Doctorum conſenſu[d] ob ſermonem
vnici inculpati teſtis quæſtionem licet offerre reo,
& ad condemnationem mortis, ſi duo teſtes idem
pro teſtimonio dixerint, ex lege Dei & inſtitutis
humanis procedere: planè iuſtius multò futurum
eſt, ſi reum promptè Iudices (vt Baldus & Alexan
der loquuntur) ad quæſtionem applicauerint ob
crimen tam abominandum[e] ſi vnus teſtis inculpa-
tus dicat, aut violentæ vrgẽtesq; grauiter præſum
ptiones extent. Nam vnus inculpatus teſtis dimi-
dium probationis efficit. Exempli cauſa, ſi teſtabi-
tur maritus ſe ab vxore in Magorum conuentus
deductum eſſe, & negabit illa, torturæ debet ſubĳ
ci, niſi aut capitale odium aut periurium viri addu
xerit.

[a] anno M. D. XXXV. menſe Auguſto.
[b] l. 1. §. D. Seuerus de quæſt. ff. l. ſicut. cod. C.
[c] Faber in l. ſi quis. ad l. Iul. maieſtatis. C.
[d] Accurſ. in d. l. ſi quis. & ibi Bald. & Salic. Matthæus afflictus in conſt. Neapolit. tit. de ijs qui fideiuſſores. nu. 17. licet verba l. mariti. de quæſtion. ff repugnare videantur.
[e] Bald. in l. 3. de epiſcop. aud. C. Ang. in l. 1. de maleſic. C. & in l. quicunque. de ſeru fugit C. Alex. lib. 3. cõſ. 60. Afflictus in cõſuetud. Neapol. li. 3. de nox. cap. 2. c. teſtimonium. de teſtib. & c. ſicut nobis. fine. Raphael Fulgo. conſ. 173 & cõ. 107. & Decius cõſ. 189.

xerit. Hęc enim duo in teſtibus infirmandis capita ſemper admitti ſolent: inprimis verò periuri hominis teſtimonium nunquam admittitur ad præſumptionem aut indicium conſtituendum, niſi aut teſtis certus aut præſumptio violentiſsima eum adiuuerit: verbi gratia, ſi comperietur ſignatus Magus, quo indicio Triſcalanus retexit plurimos. Ego tamen cum Danæo ſentio principes quoſque Magos carcere ſigno, aut illud habere loco tam abdito, vt eos ſigno retegi ſit difficillimum. Nam à Valeſio quodam nobili viro accepi quoſdam à diabolo ſub palpebrarum altera, quoſdam ſub vno ex labijs, quoſdã in podice obſignari. Triſcalanus autem dicebat ſignatis Magis ineſſe quaſi veſtigium leporis, & quamuis ad oſſa vſque indatur acus, locum tamẽ ſenſus expertem eſſe. Firmiſsima quidem præſumptio hæc, & cum indicijs alijs ſufficiens vt procedatur ad condemnationem: quemadmodum etiam ſermo reſipiſcentis Magi conſcios in morte accuſantis præſumptio eſt cõtra alios vehemẽtiſsima: hoc.n. præſumi opus eſt[a], cùm pœnituerit ipſum & Deum inuocauerit, ab eo rem verè enuntiatam eſſe. Sed illius dicto fidem non conuenit adhiberi ſi mortẽ obſtinatus oppetat, vt plerique faciũt ab auditione verbi Dei abhorrentes vehementiſsimè. Atque hæc circumpſcriptio illius regulæ futura eſt quam veteres Doctores tradiderunt, morientem præſumi ex veritate dicere. Maiores itaq; ex ſermonibus eiuſmodi ad condemnationem procedebant,

[a] *ex l. vlt. ad l. Iul. repet. & c. ſancimꝰ. 1. q. 7. & cũ quis decedens. §. codicillis. de lega. 2. ff. auth. quod obtinet, vbi Bal. de prob. & in l. 2. comm. de legat. C. Doct. in cap. quãuis. de re iudic. Alex. in l. ſi de do. de col. C.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

vt obſeruatum eſt in læſæ maieſtatis crimine. Sic Nero intimos & familiares quoſq; curauit interfici ex ſermone morientiũ, q tñ nihil aliud inter moriendum ſpectabant quàm vt de aduerſarijs vltionem ſumerent. Verũ iſta omnia ex prudentis Iudicis & conſiderati iudicio pendent, vt obſeruet an vltionis ſtudio loquatur moriturus,[a] & diligenter quærat an vllæ inimicitiæ cõtra delatos præceſſerint. Saga quędã Berõda nomine Malbeci ad Belomontium Lomanienſe cremata eſt, quæ iamiam moritura cùm interrogaret an nobilis quædã fœmina quam indicauerat fuiſſet in eo numero, nobilis autem fœmina cum ea cõmiſſa pernegaret, his verbis reſpondit Saga, *No ſabes tu pas que lo darrein cop que nos hemes lo baram a la crotz deu paſtis, tu portaues lo topin deus poſons?* id eſt, an meſcis cùm poſtremò ſalutationem haberemus ad crucẽ artocreatis, te portaſſe pharmacorum poculum? ad hæc obmuteſcẽs fœmina non reſpondit quicquã, ita ſe conuictã oſtẽdit. Sin autem Magus obſtinatus moritur, eum certiſsimũ Dei hominumq; aduerſarium eſſe præſumit, qui viuens omneis enecare cupiat: vt Nero facilè Magorũ princeps dictũ illius qui cœlũ & terram in cineres abire optans dicebat, *me moriente*, illius ergo dictũ volens corrigere dicebat ἐμοῦ ζῶντος, me viuente. Hęc illa eſt ſpecies in qua præſumptionem vnam euertit altera[b]. Nec tamen debet teſtimonium morientis Iudex contemnere: fieri enim poteſt vt ex veritate ſit: vt ſuprà demonſtrauimus non rarò Magos à Magis interire, & (quod ait Ieremias

[a] *Bald. in tit. de pace Conſt. ver. vaſſal. in fi. Iaſ. in l. 1. col. 2. Oldra. cõſ. 192. viſo. Hippol. Marſil. in pract. §. reſtit. col. 12. & in rubr. de fideiuſ. col. 7. 8. & ſeq. latiſſ. Bart. in l. ſi qs in gratui. §. 1. ad Syllan. ff.*

[b] *l. diuus de in integ. reſtit. 22. q. 2. c. 1. eſt & c. ne qs arbitret.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

rémias) deum inimicos ſuos opera inimicorum euertere. Sed ſi is quem obſirmatus Magus accuſauit dixerit ad probationẽ ſui ſe ita ſemper vixiſſe vt virum bonum decet, audiẽda eſt illius defenſio: ſin autem eum cõtrà ſuſpectum eſſe pareat, aut antè fuiſſe reum, ſed neq; abſolutum ſententia neque damnatum, eum Magũ eſſe preſumitur. Sed etſi leuiter probationẽ contra præſumptionem iuris admitti non oportere[a], & diuino iure in Sagã eſt homicidij & parricidij preſumptio: ferenda tñ eſt Saga, vt exhibeat aut viuos demonſtret eos de quorum nece accuſat. Hæc enim defenſio coniuncta euidentię permanentis facti plus poteſt cũ probationes oẽs & præſumptiones contrarię:[b] quemadmodum ſuprà oſtendimus veritatẽ permanentis facti contra Sagam probationẽ eſſe omnium euidentiſſimam. Regula autem iuris eſt[c], probationem minus legitimam in atrocibus & nocturnis maximè criminibus (quale iſtud eſt) ſufficere, quoties probatio certa non poteſt obtineri. Sapiens verò Iudex ad conſequendum veritatem omneis preſumptiones comportaturus eſt; modò ne id faciat quod multi Iudices in Germania ſolent. Hi enim aut magos alios conquirunt, vt per eos ad ſaltum cribri reſciſcant an reus ſortes exerceat: aut puerulis templum adeuntibus nouos calceos axũgia ſuilla perũctos curãt indui, vt Magæ inde

[a] *l. antiquæ. ad Vellei. C. l. vltima ad Macedon. l. vltima. ar bitrium tutelæ. C. l. à diuo Pio. §. ſi pignora. de re iudicata ff. Alexand. in l. inter ſtipulantem. §. 1. de verborum obligat. & conſil. 47. & conſil. 91. coll. final. libr. 6. Roman. conſil. 250. Hippolyt. Marſil. in l. 1. §. ad quæſtionem. de quæſtionib. Speculat. in tit. de præſumptionib.*

[b] *Felin. in cap. quanto. de præſumptio. Bald. in l. contra negantẽ. cod. Roman. conſ. 350. col. 8. Alexan. in l. vnic. vtquæ deſunt aduocatis. C. & conſil. 118. col. pen.*

[c] *cap. præterea. cùm gloſ. ext. de teſtib. Panor. in c. venerabilis. col. 2. cod. l. ſi ij qui adulterij. ad l. iul. de adulter. ff.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

nequeant egredi, nisi eis visum fuerit qui pingues calceos ferunt: aut ambos pedes. Sagæ & manus colligantes eam imponunt aquæ leniter, eámque si saga fuerit, in fundo mergi non posse putant. Hac enim via diabolus indicia, quæ sancta oportet seruari, commutat in scholam Magiæ. Similiter ne illud faciat quod in libro Coniurationum Romæ & Auenione impresso legimus, vbi ratio exponitur faciendi caseum mulieris Sagæ nomine, ex quo accusetur. Nobis verò neque illam formam, neque alias consimiles quas legimus, placet exponere. Verùm quæstio est si neque Magi extabit confessio, neque inculpatus testis, neque permanentis facti euidentia, sed violentæ præsumptiones erunt, puta à vicinis omnibus haberi pro Mago[a], aut bufones in ollis lociſve abditis alentem deprehendi, quamuis nemini sit comminatus Magus, qui in hac causa statui oporteat. Ego violentã præsumptionem eiusmodi non sufficere statuo ad sententiam mortis ferẽdam, ad alias pœnas sufficere.

[a] *à vicinis veritas melius haberi potest. Barto. in l. dominus horreorum locati. ff. & arg. l. si ita. §. mulier. & ibi Bart. de fũd. instr. ff.*

Dicamus igitur de Magorum pœnis, quas pro amplitudine probationum maleficiorúmque prudenter augeri minuiq; necesse est.

De pœ-

De pœnis quas merentur Magi Cap. V.

DVO sunt omnino modi quibus sua Rebus-publ. amplitudo conseruatur, præmium & pœna: quorũ vnus ad bonos pertinet, alter ad improbos, & nisi iustè ex æquo & bono singulis tribuantur, nulla spes alia nisi ineuitabilis casus Reipub. maximęq; ruinę ostendit. Non quòd pœnas de omnibus delictis sumi necessariũ videatur: nam neq; iudices reis iudicandis sufficerẽt, neq; plectẽdis carnifices: imò vix vnũ crimen è denis per Iudices castigat, sed tenuissimos solùm quoq; videris pœnas luere, qui gratia amicis aut pecunia valent eos plerũq; manus hominũ effugere: quamq; nec amici nec facultates vllæ eos à Dei manu vindicaturę sunt. Hi aũt falluntur plurimũ qui non alia de causa pœnas institutas putãt, q; ad castiganda maleficia: At hic minimus est me iudice fructus, q ad Rempub. inde perueniat: Maximus .n. & summus omniũ est, q sedat ira Dei, præcipuè si directè peccatum fuerit contra maiestatẽ Dei, vt in hac causa est. Videmus itaq; [a] cùm Dei populus sese Moabitis adiungens ad Bahal pehoris sacrificia declinasset, viginti quatuor millia ex eis occubuisse, & longè plures fuisse perituros, nisi repentè Pinhas Eleazaris filius irã Dei cernens exardescere vnũ è ducib. populi cum Moabitide cubantẽ tranfixisset. Tum mors desiuit peruadere: Deus aũt Mosi, Pinhas, inquit, sedauit furorẽ meum ardente zelo quo zelotypus fuit honoris mei, & obstitit ne populũ

[a] Num. 25.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

istum perderem: dicito ei me fœdus cum ipso ac posteris ipsius initurum, vt sacerdotio fungantur mihi. Posteà trecentos annos vixit, eiusque posteri amplius bis mille annos sacerdotio honore amplissimo perfuncti sunt. Hic igitur primus punitionis improborum fructus, vt sedetur ira Dei, & vindicta eius in vniuersum populum auertatur. Ideoq; Iudicibus fuit imperatum[a], si postquàm perquisiuerint autorem homicidij nõ poterunt deprendere, vt sumentes vaccã sacrificẽt in loco vbi cædes cõmissa fuerit, manus abluãt vt innocentes facti, & Deũ orent ne ob effusum sanguinem ira sua populum perfundat. Secundus punitionis fructus est, vt in regionẽ totã accersat Dei benedictio, prout in lege Dei scriptũ est[b]. Postquã igni & gladio tradideritis oppidũ è populo meo fratribusq; vestris qui deferentes Deũ idola coluerint, & omnem animã homines & bestias occideritis, aggerẽ è lapidibus trophæi loco accumulabitis: actum extendã amplas misericordias meas erga vos, & gratijs vos benedictionibusq; cumulabo. Tertius fructus ex improborũ punitione procedens est, vt metus & terror incutiatur alijs: sic enim lex Dei[c], vt alij videntes punitionem metuant peccare. Quartus fructus, vt caueat ijs quos nondum infecit & corrupit improbitas, vt incolumes pestilẽtia inficit atq; elephãtiasis[d]. Quintus, vt improborũ numerus minuat: qua sola ratiõe vetus Britanniæ consuetudo sancit suspendi fures, quia nimius eorum numerus futurus esset. Atque hęc verba

[a] Deut. 21.

[b] Deut. 13.

[c] Deu. 15. & 19

[d] Leuit. 12. & 13. & 14.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

verba ineptæ illius consuetudinis, *cùm omnes regionis syluæ non satis facturæ essent, mors autem grauior sit quidem puniendis furibus, sed furtis impediendis leuior*: verũ tamen consuetudo isto solo argumento nititur. Sextus, vt boni securè vitam possint transigere. Septimus, vt puniatur improbitas[a]. Hæc bona atque commoda ex improborum supplicijs proficiscentia placuit attingere. Si quis autem modus vnquam exstitit sedandi iram Dei, benedictionem eius obtinendi, alios perterrendi aliorum supplicijs, hos ab illorum corruptione conseruandi, improborum numerum minuendi, bonorum vitam confirmandi; & improbitates summè detestandas quas ingenium hominis excogitare potest puniendi, hic certè vnus est vt omni rigore castigentur Magi. Quamquam non satis respondet rigoris vocabulum, cùm nulla sit tam crudelis pœna, quæ puniendæ Magorum improbitati queat sufficere: omnia enim ipsorum scelera, blasphemiæ, & instituta inuehuntur in maiestatem Dei, vt mille artibus irritent & exacerbent eum. Plurimùm apud veteres fuit dubitatum quod genus mortis in eum institueretur qui patrem aut matrem occidisset: vt ex lege Pompeia in parricidas constat, cuius nouum & accuratum supplicium lenius posteà visum est. Quamobrem Tarquezium maiorem, qui parentem suum Pictauiensem Electum occidi curauerat, Curia Parlamenti voluit discerpi cãdente forticè, diffringi artus ad rotam, ac postremò concremari:

[a] Deut. 19.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

cremari: etsi ne hoc quidem pacto condignas pro merito pœnas is perferre videbatur, qui vitam ademit ei à quo acceperat. Altero quoque Aresto eiusdem Curiæ nobilis quædam fœmina quæ virum suum occidi curauerat, viua exusta est: q̃ illa satis patienter tulit, cruentã subuculã viri sui ante oculos habens. Quidã etiã Magos dubitant igni tradere, etiam eos qui pacto expresso se diabolo adiunxerunt. Horum enim præcipuè vindictam diligentissimè & summo iurè oportet persequi, vt iram Dei amoliamur vltionemq̃ nobis superuenturam. Quoniam verò sortilegium autores nihil amplius quam hæresin esse interpretantur (quamuis hæresis vera læsæ maiestatis diuinæ crimen est igne puniendum ex cap. vergentis. de hæreticis) ideò tenenda est istius criminis à simplice hæresi differentia. Primùm enim hanc professionem Magorum primam esse demonstrauimus, quòd Deũ omnemq̃ religionem abnegant. Hominem qui Deum verum deserit vt hæreat alteri Lex Dei iubet lapidibus obrui[a], quod supplicium tradũt Hebræi interpretes esse grauissimum[b]. Hoc verò ante omnia oportet obseruari. Mago enim (de quo dicimus) non videtur satis si Deum abneget vt religionem alteram amplectatur, sed omni religioni veræ ac superstitiosæ renuntiat qua homines in offensæ metu contineri possunt. Secundum Magorum crimen est, quòd vbi Deo renuntiauerũt, maledicunt, blasphemant, & prouocant eum despectu maximo, & quemcunque Deum aut idolum antè

Primum Magorum crimen.

Secundum Magorum crimen.

[a] Deut. 13.

[b] R. Maymon. lib. 3. more hamebocim.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

antè metuerint. Lex autem dei, [a]Quisquis Deum, inquit, blasphemauerit, peccatum eius manebit in eo: & quisquis maximum Dei nomen per contẽptum pronuntiauerit, plectatur morte: qui locus Philonem torsit, omnesq; Hebræos Doctores mirificè. Videtur enim prius legis istius caput ad eos pertinere qui Deum suum quem pro Deo habẽt blasphemauerint, & hos dici reportaturos peccatum suum. Alij interpretes dicunt ei qui blasphemauerit Deum, nunquam condonari (quodcunq; tandem supplicium perferat) nisi ipsum pœnituerit: & eum qui maximum Dei nomen audacius expresserit morte affici oportere. Ipsa Legis [b] verba obseruatione dignissima afferemus, יחוח מזה ירמת איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו: ונקב שם Quamobrem Hebræi sanctissimum Dei nomen neq; scribunt vnquam, neq; pronuntiant. In priore autem legis capite videmus nõ dici יחוח propriam Dei appellationem, sed אלהיו, quod nomen Dijs omnibus & Angelis tribuitur. Etenim videtur Deus innuere ab ijs blasphemari Deum qui id blasphemãt quod Deum esse opinantur. Sic Deus qui corda & voluntates hominum scrutatur, consilia ipsorum respicit: vt cùm olim Magi crucifixorum, quos deos putabant esse, manus & crura confringebant, aut sumpta hostia bufones pascebant. Iam itaq; duplicem videmus & detestabilem Magorum impietatem esse, quòd Deum verũ non dubitant blasphemare & quicquid diuinitate aliqua præditum esse putant, vt omnem pietatis opinionem euellant &

[a] Leuit. 24.

[b] Leuit. 24.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Tertium Magorum crimen.

offenſæ metum. Tertium crimen ampliùs abominandum eſt, quòd dant fidem diabolo, adorant eũ atq; ſacrificant: & eorum ſceleratiſsimi facta foſſa vultum humi abiiciunt orantes ex animo & adorantes diabolum. prout de Pamphila Lariſſana Saga in Theſſalia antè notauimuus ex Apuleij teſtimonio. Sed ne procul abeamus, fuit in Laodunenſi ſuburbio cui nomẽ eſt à valle, Saga menſe Maio M. D. LXXVIII. quæ idem fecit multis præſentibus. Iſtud autẽ abominandum ſcelus omnia ſupplicia quæ ab homine excogitari poſſunt grauitate ſuperat, cùm diſertiſsimo Legis contextu pręcipiat Deus [a] vt qui inclinatione ſolùm honorem imaginib. quæ Gręci εἰδώλα vocant, habuerit plectatur morte: nam Hebræum *Tiſtaueh*, Chaldæum *Tiſgud* nihil quàm inclinare denotat, q̃ omnes Latini interpretes dixerunt adorare. At Magi nõ ſatis eſſe ducunt ſi adorauerint ſolũ aut corã Satana ſe inclinauerint niſi ſe dedãt ei, orentq; & inuocent eũ.

[a] Exo. 20. et 32. [a] Deu. 13. et 27. Num. 25.

Quartum Magorum crimen.

Quartum crimen præcedente grauius eſt, q̃d permulti Magi fuerũt conuicti adeoq; confeſsi ſe progeniem ſuã Satanę deuouiſſe: qua impietate Deus

[b] Leuit. 21. Deut. 18.

ſe in lege adduci pronuntiat [b] ad vltionẽ in eos inflammandam qui Molocho dedicauerint liberos, quem Ioſephus Priapum interpretat, Saturnũ Philo: vtut ſit, Satanæ & ſpiritib. malignis offerebant.

Quintum Magorum crimen.

Quintum prouehitur vlterius, Sagas ferè ex confeſsione ipſarum cõuictis eſſe quòd paruulos pueros necdum baptizatos ſacrificabant diabolo tollẽtes in aera, deinde aciculam craſſam in caput eorum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

rum inferentes vt eos enecarent, crimine grauissimo. Sic Sprangerus narrat vnam se autore crematam esse, quę hoc pacto vnum & quadraginta necauerat. Sextum crimen horribilius superiore est, quòd Magis nō est satis suos ipsorum liberos diabolo sacrificauisse & cremauisse sacrificiorum ritu (aduersus quæ Deus lege inuehitur [a], dicēs se populos terrę ob istam abominationem exstirpasse), sed eos inde ab vtero deuouent Satanæ. Sic Razziorum Baroni Satanas indixerat vt filium suum adhuc in vtero versantem sacrificaret, eoq; pacto matrem cum fœtu enecaret: quod ille fuerat facturus nisi anteuertisset vxor, vt idem agnouit atq; confessus est. Duplex verò parricidium turpissima coniunctum idololatria. Septimum ac frequentissimum est, quòd iurati Magi promitttunt diabolo se quoscunque poterunt ad cultum ipsius perducturos: idque reipsa præstant, vt antè demonstrauimus. Lex autem Dei præcipit [b], vt quisquis ita vocatur, eum lapidibus curet obrui qui animum ipsius sollicitauerit. Octauum crimen est, quòd honoris causa inuocatur & iurat per nomen diaboli: nam Magi eum semper in ore habēt, & per eum duntaxat iurant, nisi cū abnegat Deus. Sic apertè veniunt contra legē Dei, quę per alium quàm per Dei nomen iurare vetat [c]: quāobrem Scriptura dicit, da gloriā Deo, quàm formulā Iudices cùm à litigantib. aut testibus iusiurandum exigerent, obseruabāt, dicentes, tribue gloriā deo. Nonū est, quòd Magi incesta colunt adulteria, & Nonum crimē.

Sextum Magorum crimen.

[a] Deu. 18.

Septimum Magorum crimen.

[b] Deut. 13.

Octauū crimē.

[c] Ierem. 5. 12.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

eo nomine omni ſeculo infamati atq; cõuicti ſunt: nam eos docet Satanas neminem perfectũ Magũ aut incantatorẽ eſſe quin ſit ex patre & filia, aut ex matre & filio genitus. Quò ſpectat Catul. diſticho,

Nam Magus ex matre & gnato gignatur oportet,
Si vera eſt Perſarum impia religio.

Epiphanius contra Gnoſticos & Athenagoras in Apologia inceſtum Magis frequentem eſſe annotant. Omnia hæc impia ſcelera directè in Deum & honorem ipſius committuntur; quæ ſummo iure vlciſci tenentur Iudices vt iram Dei à nobis amoliantur. Cętera Magorũ crimina ad iniuriã hominibus factam pertinent, & quę illi cùm poſſunt vlciſcuntur. At nihil tantopere odit Deus[a], quàm vt videat Iudices iniurias ſibi aut alijs facta: vlciſci, horrendas verò blaſphémias diſſimulare quæ in maieſtatem Dei euomuntur, qualeis à magis pronuntiari antè oſtendimus. Alia itaq; crimina perſequamur. Decimum eſt Sagas homicidiorum artẽ exercere, adeoq; infantium cædes committere, ac poſteà elixare donec humorem & carnem eorum fecerint potabilem: quod Sprangerus ex ipſarum confeſsionib. ſcribit cognouiſſe, & Baptiſta Porta Neapolitanus libro de Magia. Neq; omittẽdum illud eſt, infantes priùs ab eis enecari quàm fuerint baptizati, quib. quatuor circũſtantijs exaggeratur crimen homicidij. Vndecimum crimen eſt, quòd humanas carnes ac puerorum maximè comedunt Sagę, & palàm bibunt ſanguinem: quod ſcelus admirabatur Horatius, cùm diceret,

[a] 1. Sam. 2.

Decimũ crimẽ.

Vndecimum crimen.

Neu

Neu pranſæ Lamiæ viuum puerum extrahat aluo.

Verùm tamen iſtud eſt exploratiſsimum. Quòd ſi pueros habere non poſſunt, hominum cadauera è ſepulchris effodiunt, aut ſuſpenſorum eximunt è patibulis, prout perſæpe compertum eſt. Huc pertinet quod Lucanus olim cecinit,

—laqueum nodoſq; nocenteis
Ore ſuo rupit, pendentia corpora carpſit,
Abraſit cruces, percuſſaq; viſcera nimbis
Vulſit, & incoctas admiſſo Sole medullas.

Propterea ſe Apuleius narrat, cùm Lariſſam Theſſaliæ aduenisſet, ſex aureos lucratũ eſſe ex nocturna corporis vnius cuſtodia, eo quòd Sagæ (per quas illa regio famoſa effecta eſt) niſi certa cuſtodia adhiberetur, veniebant intrò quacunq; forma videbatur, & oſsium tenus circumrodebant corpora. Hæc verò deteſtabilis perſuaſio à diabolo mentibus humanis inditur, vt alij alios cædant vorentq; & euertant humanum genus. Hoc etiã addendũ, Magos omneis plurimùm eſſe veneficos, quo vno crimine ad mortem damnari poſſunt ex Cornelia lege de ſicarijs, quamuis non fuerit venenum traditum. l. 1. in verbo, venenum confeceris de ſicarijs. ff. Homicidium autem & lege Dei[a] & humanis legibus[b] capitale iudicatur: ſimiliter qui carne humana veſcuntur aut veſcendam prębent, morte digni ſunt. Sic Lutetiæ dulciarius piſtor è ſuſpenſorum carne faciens artocreata, viuus crematus eſt, domus euerſa, & interdictum ne ædificaretur denuò: ſic locus perdiu in icuncularum

[a] Deut. 19.
[b] toto tit. ad l. Cornel. de ſicarijs. C.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Duodecimum Magorum crimen. vico desertus mansit. Duodecim crimen singulare est, quòd venenis & sortilegijs enecant ab homicidio simplice disparatis lege Cornelia de sicarijs & veneficis. ff. grauior enim offensa est si quem veneno quàm si aperta vi sustuleris, & grauius adq huc est necare sortilegio quàm veneno. Grauius est, inquit Lex[a], occidere veneno quàm gladio. Decimum tertium Magorum crimen est frequentissimum, quòd ab eis pecora enecantur. Ideò Augustanus quidam Magus anno M. D. LXIX. forficibus discerptus est, quòd redempto corio pecorum mortem eis intulisset. Decimum quartum est ordinarium expressum Lege, quòd fruges necant, & famem sterilitatemq; inuehunt in regionem totam. Decimum quintum est, quòd Sagæ cum diabolo rem habent, etiam dum maritis accubant, vt omneis confiteri suprà notauimus. Hæc detestabilia quindecim crimina, quorum minimum morte dignum est accuratissima: nõ quòd singuli Magi rei sint criminum istorum omnium, sed illud tamen compertum est Magos qui cum diabolo expresse pepigerunt, reos omnium istorum scelerũ ferè, aut certè plurimorum esse. Cùm autem multa crimina & multis actionibus ab homine committuntur, singulorum pœnas oportet repeti: neque vnum impunitum relinqui ex concurrente altero[b], sed plures pœnas (vt ait Bartolus[c]) distinctas imponi siue legibus & institutis, siue arbitratu Iudicis[d]. Si plura crimina in facto eodem cõmittuntur, idem iudicium est: ni i crimina sint vnius speciei,

[a] *l. 1. de malefic. C.*

Decimum tertium crimen.

Decimum quartum crimen.

Decimum quintum crimen.

[b] *l. munq; depriuatis delict. ff.*

[c] *ex l. 3. de termino moto. ff. l. prætor. §. si mihi plures. de iniur. ff. l. si a dulterium cum incestu. de adult. ff.*

[d] *l. non est nouum. de actli. empt. l. qui sepulchri. de sepulc. viol. C.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſpeciei, vt parricidium in homicidijs quidem numeratur[a], ſed reus ſola parricidarum pœna tenebitur. lex autem Dei pœnam capitalem ſanciens nõ diſtinguit minutatim Magorum ſcelera, ſed Sagã viuere ſimpliciter vetat, מכשפה לא תחיה: quem in locum Hebræus Philo his verbis, *lo techaie*, ſignificari dicit. Sagam eodem die q̃ euicta fuerit morte afficiẽdam fuiſſe, & ita à maioribus obſeruatum. Sic ergo nõ ſolùm grauitatẽ criminis exponit Deus[b], ſed etiam demõſtrat quantopere expetat vt iuſtitiæ leges in iſtos homines exerceantur. Nominatim verò Lex morti Sagam adiudicat, ne pœna ob ſexum minuatur: vt legitimè in omnibus alijs criminibus obſeruatur. l. ſacrilegij. de peculatu. ff. l. ſi adulterium. §. ſtuprũ. de adulter. ff. cap. ſicut. de homicidio. Plus enim eſt offenſionis in cæde fœminę quàm viri, ait Ariſtoteles in Problematis lib. 29. cap. 11. Itaq; ſi nihil aduerſus Magum probabit idololatrię, blaſphemię, ſacrificiorum, parricidiorum, homicidiorum, adulteriorũ, ſcortationumq̃ Satana, & aliorum ſcelerum: cùm tamen probatũ fuerit Magum reum eſſe meretẽ mortem. Amplius Iura ciuilia[c]: nam non ſolùm ea cui expreſſo pacto cum Satana conuenit afficienda eſt Morte, ſed etiam is q̃ Sagas cõſulit: hę. n. tantopere ſunt abominatiõi ex Lege, vt ea modò hoſtes ſalutis communis[d]; modò id facinorũ magnitudinẽ Magos maleficos[e], modò peregrinos naturę[f] (hos, inqt, tanq̃ naturæ peregrinos feralis peſtis abſumat) modò hoſtes humani generis[g] nominet. Auguſtinus etiã in li-

[a] *l. Senatus. de accuſat. ff. & ibi Bart. l. prætor edixit. §. 1. de iniur. ff.*

[b] Exod. 22.

[c] *l. nemo aruſpicẽ. de maleſ. C.*

[d] *l. vlt. eod.*

[e] *l. nemo. eod.*

[f] *l. multi. eod.*

[g] *l. etſi. de maleſ. C.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

in libro de ciuitate Dei Magos appellat maleficos ob maleficiorum magnitudinem. Quod autem ad Magos aulicos, quia iſtud malum quàm maximè poteſt accedit Principes, idq; nõ noſtra ſolùm memoria ſed ab omni ſeculo, ad Rempub. totam euertendam (nam Principes eodem pellicit à quibus populares itidem pertrahuntur) hanc ob cauſam lex inſignis extat[a], qua ita ſancitur ſi quis Magus, vel magicis cantaminibus adſuetus, aut aruſpex, aut ariolus, aut certe augur, vel etiam mathematicus, aut enarrãdis ſomniis occultãs artẽ aliquã diuinãdi, quibuſcũq; tandẽ prædituſ honorib. & potẽtia ſit in comitatu Principis fuerit, vt præſidio dignitatis exut⁹ cruciatus & tormẽta nõ fugiat. Hãc legẽ literis aureis in portas Principũ incidi oporteret: peſtẽ. n. capitaliorẽ in comitatu eorũ nõ inueneris. Vt aũt agnoſcamus quantis laudibus Principes Ethnici digniores ſint Chriſtianis multis, apud quos faciunt ſtipendia Magi, mulierem Martham nomine, Marij temporibus in exilium à Senatu Rom. miſſam legimus[b], quæ ſe totius prælij aduerſus Cimbros euentum prædicturam confirmabat: & Claudius Cæſar in Rom. equitem agi ſummo iure voluit, adeò vt morte multatus fuerit[c] & publicata bona, eo quòd galli gallinacei ouum circumferret (alij ſerpentis dicunt) vt eo pacto religionem falleret Iudicũ, litemq; gratia vinceret. Fuerunt homines imperante Tyberio ex minima opinione Necromantiæ ad mortem damnati[d]. Caracalla Imperator etiam condemnauit eos qui herbas &

[a] *d.l. ciſt.*

[b] *Plutarh. in Mario.*

[c] *Tacitus. Plin. li. 29. ca. 3.*

[d] *Tacitus.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

bas & alia id genus ad curandas febreis faucibus appenderant[a]: quod Deus lege prohibet, cùm ritus Amorrhęorum & Chananæorum abominat. Nam in eis Moſes Maymonis ligaturas numerat, quas etiam Auguſtinus damnat, vt ſuprà demonſtrauimus. Hoc iudicium Caracallæ Cæſaris oculis eorum proponi conuenit qui lege Dei abutentes condonãt execrabilia Magorũ ſcelera, ex quibus tam multa mala perpetimur. Sed eos qui res iſtas præbent, non qui imprudentes accipiunt bona fide, eos inquam perſequendos in iure cenſeo, (iſta enim idololatriæ & ſortilegiorum principia ſunt) quo exemplo palàm demonſtrabit Magos qui expreſſæ cum Satana pactionis tenentur mereri mortem. Cumq; ſit ante omnia deteſtandum crimen, eo grauior pœna conuenit maleficio: nempe aut lapidationis, vbi hoc genus pœnæ receptũ eſt, aut ignis atq; incendij, quod ſupplicium ferè apud Chriſtianos iam olim fuit obſeruatũ. In Belgico & multis Germaniæ partibus damnatæ mulieres immerguntur aqua: verùm Sagas colligatis artubus in aquam proiectas compertum eſt non poſſe mergi, niſi admota vi in aquam inferatur caput, vt ſuprà diximus. Quòd ſi pręter ſortilegij crimen ſiue confeſsione, ſiue teſtibus, ſiue facti euidẽtia probetur aliquem à Saga enectum eſſe, infantem verò maximè, crimen eſt grauius. Et quamuis ſorte quam Saga ad inimicum tollendum iniecerit alterum comperiatur enectum eſſe, digna tamẽ eſt morte: aut ſi philtrum cogitans mortem intule-

[a] Spartian. in Caracalla.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

rit, etiam quæ Saga non est ex facto meretur mortem, ait lex[a]. Sed huius leniorem esse pœnam conuenit quæ non fuerit Saga. Nihil tamen plerumq; tam difficile est quàm probatio, & in ea maximè iudices occupantur. Quamobrem si neque inculpati testes, neque reorum confessio, neque euidentia facti habebit (quæ tria esse genera probationum diximus ex quibus mortis iudicium ferri potest) sed præsumptiones solùm erunt, vtrum infirmæ sint an violentæ præsumptiones animaduertimus. Si præsumptiones infirmæ fuerint[b], neque reum oportet vt Magum condemnari neque absolui, sed amplius dicere ad commoditatem quæstionis, & interea è vinculis reum eximere. Sin autem violentæ fuerint, an ad condemnationem mortis procedi sit opus dubitatur, propter discrimen huius criminis ab alijs amplissimum. In alijs enim criminibus nemo ex præsumptione licet violentissima damnari ad mortem potest[c]; ad alias verò pœnas, puta triremes, flagra, multam honorariam aut pecuniariam pro qualitate personarum[d] & probationum grauitate damnari potest. Itaque videtur in isto abominando crimine ad iudicium mortis ex violentis præsumptionibus procedi posse. Verumtamẽ ex violentis præsumptionib. statuendã non cẽseo mortis cõdemnationẽ, sed alias omneis pœnas excepta morte. Hoc nos in pari causa docet Lex Dei dicens[e], Si quod ex oppidis popularium tuorum audiueris apud alios instare vt Deum æternum deserant orent-

[a] *l. si quis aliquid. §. qui abortiones. de pœnis. ff.*

[b] *Bald. in l. fi. de probat. C. & in l. presbyteri. de episc. C.*

[c] *l. absentem. de pœnis. ff. l. vlt. de probat. C. l. singuli. de accus. C. Gand. in tract. maleficior. sub rubric. quãdo puniantur plus Ancaran. con. 217. Alex. Im. cons. 15. li. 1. & cons. 14. li. 3. Carpola cons. 41. Castrens. cons. 192. Alex. cõs. 81. li. 5. Angel. de malefic. in verbo, & Andream. nu. 22.*

[d] *l. capitalium. §. in seruorum. de pœnis. ff. l. vlti. de incendio. ff.*

[e] *Deut. 13.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

orentq; Deos alios, veritatem rei diligenter perueſtiga. Si eam certam eſſe cognoueris, tum incolas illius oppidi obſideto, perrumpito, igne cædibusq; miſceto. Veritatem igitur teneri certò opus eſt, vt ſententia feratur mortis. Hic verò dixerit quiſpiam, Aut abſoluere, aut damnare opus eſt. Si verum crimen eſt, mors non ſuffecerit; ſin falſum, oportet abſoluere, aut certè ampliare donec amplius quæſtione habita cognoſcatur, reum verò hac lege vinculis ſoluere vt vadimonium eodē ſtatu obeat, &c. non ſupplicio corpus afficere, aut honorem cuiquam ob præſumptiones adimere, ex priſca Rom. lege [a], apud quos tres erant notæ [b]: vna A. altera C. tertia N L. abſoluo, condemno, non liquet. Reſpondemus hanc iudiciorum formam ſublatam eſſe [c], & alteram extra ordinem inuectam, cùm Romani imperium obtinerent. Nam illud dictum legis, actore non probante reus abſoluitur, verum eſt: ſed ea demum probatio eſt non ſolùm quæ probat neceſſariò, ſed etiam quæ ad indubitatam probationem accedit proximè. Inprimis verò eorum criminum quæ clàm committi ſolent probatio ex bonis certisqùe rationibus petita ſufficit, quod Baldus [d] & Ioānes Andreas [e] hoc modo dixerunt, ratione difficilis probationis ſufficit probatio præſumptiua: quam ob cauſam probatio quoq; domeſticorum teſtiū admittit in rebus clàm geſtis intra priuatos parietes quam probationem alioqui fora excluderent [g]. Magorum autem ſcelus de nocte ferè commit-

[a] *l. vlt. de prob.*
[b] *Aſconius in Verrem.*
[c] *l. ordo. de public. iudic. ff.*
[d] *in l. quicunq; de ſeru. fugit. coll. vlt. verſu & nota octauo & in auth. quas actiones, circa fin. de ſacroſanct. C.*
[e] *in c. cùm dilecti. gloſ. ſuper verbo, argumētis. & in c. illo vos. de pignor. & in c. ad noſtrā. de emptio.*
[f] *l. conſenſu. de repud. & ibi Bar. & in l. lex quæ tutores. de adminiſtr. tut. & Cynus. in l. parētes. de teſt. C. Not. in c. 3. loco. de proba. & in c. veniēs. 2. de teſtib. & in c. cū dilecti. de electio.*
[g] *l. omnibus, & ibi Doct. de teſtibus. C.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

titur, deserto loco & ab hominibus remoto, ijsq; modis quos nemo præsumere vel cogitare possit. Violẽtas igitur præsumptiones in causa tam detestabili haberi sufficit, vt supplicia corporib. quantumuis grauia, capitali solùm excepto, irrogentur, fustigationes, sectiones, notæ, perpetua vincula, multæ pecuniariæ, publicationes, & pœnæ consimiles, præterquàm exsilium, nisi in locum aliquem certum relegetur Magus. Solent enim plerumq; Magi solum vertere vbi retecti sunt, pestemq; importare aliò: sin vno in loco iubentur consistere vbi se obseruari & in suspicione esse viderint, nihil audent amplius. De perpetuo autem carcere, etsi ex communi iure prohibetur[a], melius tamẽ in Canonico iure prospectum est, maximè verò in præsente causa. Nihil enim tantopere formidant Magi quàm carcerem, prout carcer moduseſt potentissimus ad veritatem exprimendam & afferendã resipiscentiam: sed alij comites expertes rei Magicæ semper sunt adiungẽdi, quia dum soli sunt eos à diabolo in sua improbitate confirmari mõstrauit experientia, aut etiam vt ipsi mortem sibi concisçant adiuuari. Si igitur Sagas bufonibus, lacertis, hostijs, ossibus, pinguibus ue ignotis instructa deprehenditur, & famosa est rerum magicarũ nomine, p̃sumptiones sunt validissimæ: si aliquando reprehẽsa in iure, nec absoluta est, vehemẽs est præsumptio: si ex stabulo inimici aut ouili visa fuerit egredi, posteaq; pecudes morianť, aut si ij morianť vel lãgueſcant quib. interminatæ sint Sagę, siue vnus si-

[a] *l. mandatis. de pœnis. ff.*

nus siue plures, violenta est præsumptio. Ex his præsumptionibus, vt neq; vllius confessionis neq; testium extet probatio, in pœnas tamen illas condemnari debent, præterquam ad mortem. Hęc nobis regula tenenda est[a], sublata mortis pœna & rigore legum mitigata, cùm præsumptionibus agitur: neq; eorum probanda sententia, qui ex præsumptionibus licet violentissimis corporalem pœnam irrogari non posse putant[b], sequuti opinionẽ Alberti Gandini & Pauli Castrensis. Hic enim (vt gloriatur ipse) impedimento fuit ne corporali pœna afficeretur prædo[c], qui deprehensus fuerat stricto gladio è loco exiens vbi inimicus recens occisus compertus est, & cui etiam occisori pater imperauerat ne regrederetur domum quin rem confectam resciuisset, deinde verò post rem gestam eum pater admonuit vt fuga sibi consuleret: quod in iure fuit comprobatum. Humanus spiritus, ait Paulus Castrensis, non poterat dubitare quin is qui accusabatur cædem perpetrauisset, vtcunq; infitiaretur: verumtamẽ non fuit affectus corporali pœna. Atq; in hanc sententiam Bononienses Doctores consenserũt[d], freti quodãmodo antiqua Rom. opinione, absoluendum planè aut condemnandũ

[a] Ant. But. Pan. Felin. Io. Andr. in c. afferte. de præsump. text. in c. illud. de cleric. secundum Felin. in c. qualiter & quãdo.

[b] Gand. in tract. de malefic. tit. de præsum. col. 3. Specul. tit. de præsump. § spe cies. versu in summa. Oldr. cons. 192. viso. Bald. in l. præsbyt. col. 1. vers. & adde. de epis. C. & in l. non est verisi. quod met. ff. & in l. eius. §. 1. de testib. & in l. sciant cuncti. de probat. C. fin. vers. 6. vbi etiã. Castrens. Bal. in l. fugitiui. col. 2. & ibi Cæpola vlt. charta. de ser. fugit. C. Bal. in c. 1. fin. tit.

[c] Castrens. cõs. im l. . §. si quis 26. coll. 7. vers. ad vnum, si cer. consil. 2. post

quib. mod. feudum amit. Ancaran. in reg. semel malus. col. 10. de reg. iur. 299. visa. col. vlt. lib. 2.

[d] Gand. in tract. malefic. tit. de præsump. Rom. in villa. fi. ad syllan. Franci. Arctin. in l. eius qui. §. si cui. de testam. Barbat. cõ. modo. lib. 1. & cons. 21. sapientissimus. coll. vlt. lib. 2. Alex. in l. 1. coll. 8. versu pet. ff. & cons. 15. viso processu coll. 2. lib. 1. & cons. 115. in causa lib. 3. & princ. lib. 7. cons. 138. coll. vltima. lib. 7.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ex lege, aut amplius decernendum dimisso reo: cũ tamen ex insignibus prçsumptionibus omnes sem per multã pecuniariam committi censeant. Quid ita multam? inquies. Etenim si præsumptiões eas non esse iudicant ex quibus ferri sententia possit, non debent rei ad multam condemnari, maximè cùm homo damnatus criminis, si soluẽdo non est, ex diuinis & humanis legibus corpore pœnas luere teneatur[a]. Sin autem reum ex violentis præsumptionibus pœna dignum iudicent, quare dubitauerint in enormi crimine ad corporalem pœnam procedere? Iudices huius regni & fora non sequũtur Italicorum Doctorum sententiã, sed in pœnã corporalem damnant pro modo probationis, non solùm in hoc, verumetiam in omnib. alijs criminibus quæ ab huius atrocitate absunt longissimè. Nobilem virum Cenomannum noui (cuius nomen propter honorem necessariorum illius reticebo) qui postquàm certo consilio inimicũ suum occidisset, cum literis ad patruum fuit comprehensus, quibus orabat ad se pecuniam mitti vt veniam criminis impetraret. Interrogatus negat manum suam esse. Simo Cornutus actuarius eũ iubet scribere, sed ita scriptionem suam dissimulat vt nulla similitudo huic cum illa intercederet. Biennũ fuit in carcere sine alia probatiõe, tandem verò ad annos nouem fuit ad remigium relegatus (vt ipse mihi confessus est) cùm nihil nisi præsumptiones haberentur. Frequentia sunt in hoc regno iudicia eiusmodi, neglecta Doctorum Italicorũ sententia.

[a] *l. 1. §. generaliter. de pœnis. ff. l. si quis id quod. de iurisdictio. ff.*

In Bel-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

In Belgico & certis Germaniæ locis ratio diuersa est. Sunt enim (vt aiũt) consuetudines quædam & institutiones Caroli magni, quibus ex rumore & admodum infirmis præsumptionibus morte plectuntur rei : quod etiam nuper in Carinthia factum est, vbi ex præsumptione morti tradebatur homo, ac posteà instituebatur capitalis quæstio. Sic improbè iustitiæ illudebatur. Sed vbi ex violentis præsumptionibus quales suprà exposuimus iudicium fuit constitutum, iudicium corporalis supplicij opus est pronuntiari. Alioqui impunita semper manebunt scelera si ea demum crimina quæ in oculis, ad manum sunt commissa puniantur : quod malum Iureconsultus adduxit [a], vt eo casu ad condemnationem procedatur, quamuis ex offendentium multorum numero quis pœnæ debeat subijci dubitetur. Nam etsi illic de damno agitur, quæ tamen est multæ pecuniariæ in causa ciuili ratio, eadem est suppliciorum corporalium in criminali causa, inprimis verò enormium criminum, cuiusmodi illud est quod agitur. Quamquam non obscurè demonstrat Baldus [b] ex præsumptionibus ad corporaleis pœnas instituendas procedendum esse, cùm ait mitius agi in pœnis corporalibus quando est dolus præsumptus & non verus, & citat l. 1. ad legem Corneliam. de sicarijs. ff. Præstat quidem, fateor, absolui fontem quàm innocentem damnari : sed eum qui præsumptionibus certis conuincitur innocentem non esse contendo, vt fuit is qui

[a] *l. ita vulneratus. ad l. Aquil. ff. l. ſi in rixa. cod. l. item mola. §. ſed ſi plures.*

[b] *in c. l. in fine. tit. quib. modis feudum amitt.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

qui prope occisum solus cum gladio cruento fuit deprehensus, & alijs coniecturis oppressus quas modò annotauimus. Quamobrem Henricus ij. in hoc regno edictum salutare sanxit promulgatum & relatum in acta anno M. D. L VI. quo mulierem eo loco haberi iubet ac si fœtum occidisset ac morte affici, quæ grauiditatem partumq; celauerit, eũ sine baptismo siuerit emori, necq; testimonium cuiusquam adhibuerit: fidemq; haberi vetat dicenti mortuum fœtum ex vtero prodijsse. Hoc multis decretis ab eo tempore fuit obseruatũ. Perditæ.n. & deploratę mulieres necabant fœtũ, easq; Sagæ ad illud facinus instigabant. Hæc iuris p̃sumptio ex quo edictum latũ est: edictum verò ex humana præsumptione natũ eaq; vehementissima, sed non æquè valida ac præsumptiones illæ quas antè diximus: & tamẽ ex ea non solùm ad corporale supplicium, sed etiam ad mortem proceditur. Verumtamen fieri potest vt mulier ad integrum suum honorem conseruandum, fœtum suum grauiditatem partumq; celet, & fœtus quem studiosè fuisset educatura in doloribus expiret puerperij: sed quia hac specie nõ rarò animaduersum est parricidia plurima perpetrari dum puer mortuus nasci dicitur, sapienter fuit institutum præsumptionem istam sufficere, vt vindicando sanguini innoxio ad capitalem pœnam procedatur. Nam ex vno incommodo quod rarò contingit, non est committendum vt bona lex & salutaris omittat[a]. Ac propterea mulierẽ Mureti ad Suessiones mortiad-

[a] l. 3. & 4. de legib. ff sic Cato dicebat nullam legem omnibus satis commodam esse.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ti adiudicandam censui, quæ celata grauiditate & partu infantem humi in horto condiderat mense Martio anno M.D.LXXVIII. Quinetiam in causa non perinde graui, si qui accusati adulterij, deinde absoluti, si ergo coniugiũ posteà iniuerint, provt ipsis à repudio licuisset[a], cos Lex summo iure puniri præcipit velut adulteros[b]; hi autẽ ad mortem damnantur lege. Item sicui ter maritus denuntiauerit ne cum vxore versetur, si eos sine crimine simul versantes offenderit, huic lege permittitur vt eos interficiat sine vlla forensis cognitionis formula[c]. Et, quod grauis est, Nicolaus Palermitanus Abbas licere negat Iudicibus pœnam Legis minuere, quæ tamen præsumptionibus solùm humanis nititur. Etenim legum præsumptio nihil est aliud quàm humana eorũ præsumptio qui ob præsumptiones tulerunt legem: imò ex præsente facto lex præsumit præteritum, atq; ex præsumptionib. procedit ad condemnationem mortis, vt antè demonstrauimus. Hoc verò accuratè opus est obseruandum, quod ea de causa solùm fuit institutum quia difficillimè possunt adulteri in facto deprehendi. Quãto igitur magis necesse est procedi ad corporales pœnas, cùm violẽtæ præsumptiones aduersus Magos extant? Sed si qua inest facti euidentia, tum veniendum est ad capitalem pœnam: verbi gratia, si quis rei magicæ accusatus deprehẽdatur humana membra, maximè verò puerulorum habens, oportet liberè ad condemnationem mortis procedere. Inest enim permanẽtis facti euidentia,

[a] *l. si qui adulterij. de adult. C.*
[b] *l. quãuis eo. C.*
[c] *auth. matri & auiæ. §. his quoque. Pano. in c. accedens. versi. nõ obstat. de accus. Mathes. in singul. 116.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

si quis magicarũ fortiũ accusatus ad curandũ alterũ clara voce diabolũ inuocauerit, aut summissa voce in terrã postratus magistrũ paruũ (vt vocãt) orauerit: itaq; capitalis pœna est intrepidè decernẽda. Sic M. Ioan. Martinus viuã cremari Sagam S. Probæ iussit sentẽtia lata, quæ structorẽ S. Probæ accusabat impotentẽ & tonicũ effecisse. Hæc balneũ fieri mãdauerat & trib. lacertis in sudario datis iusserat eos cõuolutos in balneũ à structore proijci cũ his verbis, abi in nomine diaboli. Nã diaboli inuocatio est detestabilis idololatria, qua sola conuinci poterat licet nihil fateret, neq; de infirmato structore extaret ꝓbatio: multi. n. fascinũ morbũq; ab alijs Magis immissũ eximũt. De his aũt cognosci in iure opus est, si neq; à natura esse neq; conuenire remedia videbunt (vt tres illi lacerti q nunq; postea in blaneo cõperti sunt, & sicut Andina Saga, cuius meminimus, ad curationes cerebro feliũ, veneno certissimo, corui capite, alijsq; sordib. vtebat) & adhibitis alijs præsumptionib. ac quæstionib. ad corporale supplicium peueniri. Qd si diabolũ inuocet aut appellet Saga, tũ ob antegressas rationes sine cũctatiõe dãnari ad mortẽ debet, nec mortẽ quidẽ vulgarẽ: sed viua cremari hęc portẽta debẽt, ꝓut cõsuetudo publica iam olim à Christianis recepta est: q; consuetudinẽ & generalẽ legẽ non põt legitimè Iudex omittere, de ea derogare, pœnam ve minuere, nisi qua grauissima ratio & maxima exstiterit. Nã perinde esse ait Lex [a] si pœnã minueris aut omnino sustuleris: imò verò Iudicẽ reũ esse

[a] *l. seruos. ff. de vi. pub. C. Lucas Pen. l. 1. col. 8. verbo distulerit, princ. de fortil. lib. 12. C.*

esse statuit qui legitimam pœnã condonat aut minuit[a]: Et si Iudex inquit, non vindicat repertum, tegere vt conscius criminosa festinat: & quod amplius est, iudicem eo nomine notat infamia: Atq; hoc in iure est extra omnem cõtrouersiam[b]. Quin etiam eum qui pœnam legitimam remiserit aut diminuerit, lex modò bonorum publicatione[c], modò exsilio[d], modò alijs pœnis pro ratione peccati multari iubet[e]: nonnunquam etiam eousque inuehit vt iudicem eadem pœna castigari velit, quã reus conuictus fuisset perpessurus, quemadmodum his verbis innuit, *nisi ipse pati velit quod alys dissimulando concesserit*[f]. In hanc sententiam Andreas Iserinus narrat Carolum Francum 1. eius nominis Regem Neapolitanum iussisse vt suspenderetur Iudex, qui certo occisori pœnam hanc solùm indixerat vt ei præscinderetur manus. Quòd si Iudex qui supplicium maiestatis læsæ remiserit aut etiam minuerit, reus est, suppliciúmque læsæ maiestatis subire tenetur lege, quanto æquius est teneri iudicẽ qui supplicium viro dimiserit minueritve læsæ diuinæ maiestatis reos? Commodissimã iudicij istius rationẽ Tullius affert his verbis. Nõ istum Verrem maius in se scelus cõcepisse cũ fama

[a] *l. 2. fin. de dõmero. C. & ibi Baldus. c. sicut inquit. cap. uelligere. 2. quæstione 7. & ca. error. 80. dist. l. 1. de carcer. prin. C.*

[b] *d. l. seruos. Nostienf. & Ioan. Andr. in nouel. in verbo eadem. Panor. fine, & Dec. col. vlt. in c. de causs. de offic. de leg. Rom. sing. 77. Ioan. Plat. in l. 1. de deserto C.*

[c] *text. in d. l. 1. de deserto. Panormitan. in l. si veri. §. de viro. 26. fall. soluto matrimonio.*

[d] *text. in authent. vt neque milit. neq; fœdè.*

[e] *l. 1. fin. & ibi Bald. vlt. not. de monopol. C. l. si quis sepulchrum. de sepulch. violato. C. & l. prætor. §. diuus. eodem tit. & l. 1. publ. lætit. C. Bartol. & Bald. in l. mancipia. de seruis fugitiuis. Cod.*

[f] *l. nulli. fine, ne sacrum baptisma C. Andr. Iser. in cap. 1. tit. quæ sunt regul. Castr. in l. etsi seuerior. col. 1. Io. And. in c. qualiter. col. 7. de accus. Bart. in Clem. in verbo salutem, col. 13. vers. 13. l. Christianis fin, de paganis C. Faber. in d. l. nulli.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſpoliaret, cùm tot homines innocentes necaret, cũ ciues Rom. morte, cruciatu, cruce afficeret, cũ prędones accepta pecunia dimitteret, quàm eos qui iſtum tot, tantis, tam nefarijs ſceleribus compertum iurati ſententia ſua liberarent. Idem quoque de iudicibus Sagas, licet conuictas, abſoluẽtibus dici poteſt, qui ſe hoc ſolùm excuſant nomine ſe id non poſſe credere quod de Sagis dicit, easq; mortem promereri. Sic enim vocantur in dubium lex Dei, humanæ leges & hiſtoriæ, & executiones innumeræ & annis bis aut ter mille hac de cauſa factæ, & tribuitur Magis impunitas. Si quis autem in hoc regno ſupplicia criminum eſſe arbitraria dixerit, fateor illud quidem, niſi edicto aut conſuetudine pœna definita ſit: antiquiſsima autem conſuetudo in tota Europa obtinet, vt viui concrementur Magi. Hactenus de ijs præcipuè Magis diximus, qui iurati pacto & ſocietate cum Satana cõſtringuntur. Sed alij quoque ſunt Magi de quibus libro ſecundo egimus, non perinde quidem deteſtandi, ſed tamen actionibus diabolicis cum diabolo communicãt. Eiuſmodi ſunt qui nodant ligulas damnabili ſcelere: ex quibus etſi nonnulli ſunt qui hoc ſine expreſſa conuentione aut ſocietate cum diabolo inita faciunt, actio nihilominus eſt diabolica & ſupplicio capitali digna [a]. Nã quiſquis artem iſtam colit, Dei legem omnino ac natura violat, impediens effectum matrimonij quem Lex Dei imperat: cùm hac de cauſa aut matrimonia ſolui oporteat [b], aut ſine prole conuiuere, quod planè

[a] *Lucas Penna ad hoc litus l. 1. de priuat. carcer. C. & l. 2. de ſepul. viol. & l. vlt. ad l. Iul. de vi pub. & l. præcipit. C. de cau. larg.*

[b] *c. vlt. de frigid. & malefic. c. ſi per ſortiarias. 33. q. 8.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

planè eſt ſacrilegum. Neque verò negari poteſt quin ſit homicida: tam enim homicida eſt qui liberorum procreatiõem impedit, quàm qui alium iugulat. Tertiò mutuam matrimonij amicitiam tollit ſanctiſsimum naturæ & ſocietatis humanæ vinculũ, odiumq; Vatinianum affert. Quartò eodem momento ſit iſta nodatio quo ſanctas voces miniſter pronũtiat, & dum quicq; debet ad Deum attendere, nodator voces interſerit myſteriaq; diabolica, impietate execrãda. Quintò cauſam affert ſcortationibus & adulterijs ex eo conſequẽtibus: nodati enim cùm ſimul verſantur vruntur cupiditatibus & ruunt in adulteria. Sextò multæ eam ob cauſam committantur cædes hominum à quibus id procurari ſuſpicio eſt, quamuis ne in mente quidem habuerint. Hæc igitur quinque aut ſex crimina nodatores perpetrãt, quæ modò annotauimus vt iudices (quorũ autoritate ſaccularij vel crumenifecæ ſuſpenduntur) iſtud capitale ſcelus impunè non ſinant effugere; quod Iudex quidam Niortanus fecit, qui poſtulato præpeditorum coniugũ mulierem, cuius facto vicina nubens ſic fuerat impedita à coniugali officio, egit in vincula, & nunq; egreſſuram. interminatus eſt niſi impedimentum eximeret. Sed cùm hæc elapſo triduo nouis coniugibus indixiſſet vt ſimul concumberent, ſoluti coniuges certiorem fecerunt iudicem, & ille impunem dimiſit maleficam eo quòd plurimi etiã pueri hãc artem colerent. Cùm itaque hoc crimen pullulet, atque hæc Magorum principia & fundamẽta ſint,

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

omnino capitali pœna in iſtud crimen (quod ex diametro Legi Dei & naturæ aduerſatur) oportet animaduertere. Quòd ſi quis dum nodare capit in facto deprehendatur, aut nodationem feciſſe comperiatur ſed eo irritam quòd timẽtes Dei nodari nequeant, is flagris primùm ferroque candente dignus eſt. Si enim is qui venenum miſcuit, quamuis conſilium non aſſequatur, tenetur homicidarum ſubire pœnas, vt lex diſertè[a] Doctorúmq; iudicia ſtatuunt: ſi vir cum veneno deprehenſus, aut illud emiſſe aut vendidiſſe compertus, in eamdem pœnam condemnatur[b]: ſi denique is qui monialis attentat pudicitiam[c], licet re infecta damnatur ad mortẽ, quibus tñ in rebus eſt crimen vnicum: certè multo æquius eſt nodatores iſtos qui facultatem ſuam eò contulerunt vt genituram auerterent, grauiùs quàm flagris caſtigari, cùm maxima ſit criminis atrocitas, & Doctores vno ore ſtatuant[d] conatum licet irritum in atrocibus maleficijs capitali pœna plectendum eſſe: adeóque ſtudium & voluntatem (vt ferè obſeruatur) capitalem eſſe in læſæ maieſtatis crimine[e]. Nunc igitur læſæ maieſtatis diuinæ crimen eſſe demonſtrauimus, cùm ſacramenta aut preces ſacræ carminibus diabolicis inſpurcantur: licet in alijs criminibus conatuum minor ſit quàm effecti pœna[f]. Quod autem de nodantium conatu diximus, eadem

[a] *l.1.§. præterea l.eiuſdem.de ſicar.* D. *in l. ſi quis nõ dicam. de epiſc.* C.

[b] D.*l.1.eodẽ.*

[c] D.*l.1.& l.vlt. de cupreſ.* C. *l. vlt. de indict. viduit.* C.

[d] D.*in l. ſi quis non dicam.*

[e] *l. cogitationis. de pœnis, & ibi Doctores.*

[f] *l.1.prin. de extraor. crim. ff. l. quamuis, de adult.* C. *Bald. in l.1.§. hæc aũt. quod quiſq; iur. ff. Alex. con. ponderatis l.1. col. pen. Bal. con. 443. Mæchus. lib. 3 gl. in §. in ſumma. de iniur. inſtit. Florian. in l. item ſi obſtetrix, fin. ad l. Aquil. ff. Cæpo. in repet. l. fugit. col. 12. Fel. in c. ex literis. de conſtit. Bald. conſ. 34. caſus talis. lib. 1. fine.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

dem ratione ad Magos pertinet qui iniecerunt sortem aut ianuas inunxerunt, quamuis nullius mors consequuta sit: maximè cùm lex ei pœnam homicidarum irroget qui cum veneno comprehensus fuerit, aut illud emerit, etiam nullo effectu consequuto.[a] Cætera Magiæ genera quæ noscendis rebus futuris exercentur, puta Geomantia & alia eiusmodi quæ libro secundo notauimus, cùm diuinationes diabolicæ sint commentáque diaboli omnia verbo Dei vetita, ea quicunq; coluerint & conuicti fuerint colere primùm pecuniaria aut honoraria multa oportet affici, secundò flagris & candente ferro, tertiò suspendio. Qui autẽ sese medicinam facturos pollicentur dempto (vt aiunt) carmine, aut diabolicis artibus procellas arcent, imbrésve & grandines auertunt, hos quidem Lex puniri non sinit[b]: sed istos tñ medicos interrogandos esse & peruestigandos confirmo, vt cognoscatur an sint Magi: quòd si nulla probatio habebitur, ipsis nihilominus indicta corporali pœnã interdicendum ne medicinam exerceant, & studiosè quid agant obseruandum. Chiromantiam verò (qua ex lineamẽtis manuum ferè audent quidam futuros successus prædicere) quicunq; exercuerint, ijs primũ sub pœna arbitraria volumus interdici illius vsu: libros verò Chiromãtię & Geomantię, qui vbiq; venales ꝓstant, cõcremari, & typographis librarijsq; interdici ne porrò excudãt aut vendãt, cõstituta in eos q secus faxint, 1. pecuniaria multa, 2. honoraria. Ne quis verò se no-

[a] l. 3. de sic ar. ff.

[b] l. 3. de mal.

se nomine ignorationis excusari putet, necesse fuerit autorum nomina speciatim exprimi, & in mandatis Iudici cuiq; dare vt libros Magicos qui faciundis inuentarijs deprehensi fuerint comburat illicò. Hæc enim Iudices Ethnici factitarunt, neq; in rerum diuidundarum numero censuerunt ista[a], vt Ephesi quoq; in primitiua Ecclesia fuisse legimus obseruatum[b]. Sic impia ista scelera quæ Christiani dissimulant, ab antiquis capitali supplicio legimus fuisse vindicata. Ab Apronio Romano Prætore Hilarium quendam ad mortem damnatum fuisse legimus[c], conuictum Magum filium suum instituendum tradidisse, eumq; ex Ecclesia ad necem fuisse raptum: hæc enim legis verba sunt[d], culpam similem esse tam prohibita discere quàm docere. Valētem quoq; Cæsarem[e], cùm resciuisset Iamblichum Alectryomantia scrutatum esse quis ab ipso Imperator futurus esset, foueam Iamblicho ante obitum curauisse, & omnes conscios aut suspectos enecasse suprà annotauimus. Præterea Bassiani cuiusdam bona publicata sunt, eò quòd de vxore diuinos consuluisset[f], vtrum ex ea filium filiamve esset paritura. Alius Lollianus[g] nomine iuuenis admodum in exsiliū missus & bona fisco annotata sunt, quòd librum magicum exscripsisset: & præstigiatori cuidam Sicitidæ adstantium oculos fascinanti oculi sententia lata fuerūt eruti[h]. Præstigiatores autem & fascinatores, & quicunq; Necromātiam, Psychagogiam, Goetiam, & improbatas artes alias exercent, pactione expressa teneri cum Satana est

[a] *l. cæteræ. fam. hercisc. ff.*

[b] *in Actis Apo.*

[c] *Ammia. Marcellin. lib. 26.*

[d] *l. 4. de mal. C.*

[e] *Socrat. lib. 4. ca. 29. Sozom. lib. 6. c. 5. Niceph. lib. 11. ca. 45. Zonaras li. 3. in vita Valen.*

[f] *Ammia. Marcell. lib. 29.*

[g] *Niceph. li. 10.*

[h] *Nicetas li. 4.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

est compertissimum. Naturalem verò Astrologiã & cognitionem eius quod attinet, quia per eam admirabilia Dei opera, cœlestium luminum conuersatio, anni, & tempestates noscunt, estq; ad medicinam & meteoricorum instrumentorum vsum necessaria, hanc certè cum alijs non oportet confundere: sed eorum abusum auersari qui conditionem vitamq; hominum se prædicturos ex ea pollicentur, instituto diffidentiæ Dei & impietati maximæ coniunctissimo. Itaq; præstantissima hæc scientia fuit infesta criminationib. adeò vt his appellationibus, Astrologus, Mathematicus, Chaldæus, in legibus sæpe intelligantur Magi[a]. At nõ abusus nomine decet præclaras explodi scientias: alioqui artes scientiasq; omnes & ipsam legẽ Dei necesse foret condemnari. Sic permagni viri cùm rectum vsum Astrologiæ & abusum non separauissent, in errorem plurimos induxerunt: Ioannes Franciscus Picus Mirandulanus Princeps eã præter modum criminatus est, Philippus verò Melanchthon plus satis diuinatrici Astrologiæ tribuit. Ægyptij cũ neq; abusum possent tollere neque scientiam prohibere, hominibus Astrologos diuinos consulentibus indixerunt canonem, quẽ Blaseunomion velut scrutinium stultorum appellabant: quemadmodum memoria nostra quidam illos fures & prædones consulunt quos vocant Ægyptios, maxima ex parte Magos, vt iudicijs plerisq; compertum est. Deniq; quibuscunq; in rebus mens humana superstitioso metu consternat

[a] *l. 2. de malefi. & mathem. l. 1. item apud. §. si quis astrologus. de iniur. ff. l. vl. de malef. & mathem. C. Valerianus lib. 1. c. 4. ait Chaldæos ex Italia exire iussos intra 10. diẽ Coss. Popilio Lenate, & Lucio Calphurnio.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

aut à fiducia in Deum vnicum reuocatur vt vanitati cuilibet hæreat, illis Deus offenditur, eaq; demum vera est idololatria: propterea pœnas grauissimas in istos homines Ethnici decreuerunt, [a]quẽ admodum in constitutione M. Aurelij hæc verba legimus, [b]*Si quis aliquid fecerit quo leues animi superstitione terreatur, D. Marcus in insulam relegandum hunc rescripsit.* Accuratè igit̃ animaduertenda est sortilegiorũ distinctio, vt rectè turpitudo est grauitas magicorum scelerũ dijudicari possit, tum quæ homines conuentione expressa cum Satana iuncti cõmiserint, tum quę nodatores aliorumq; sortilegiorum artifices. Sunt enim quædam eiusmodi quæ à magistratu nec tolli nec puniri possunt: vt cõmunis illa multorũ superstitio à qua Ethnici metuebant, in agro nendum non esse, inauspicatum esse si è sinistra nare sanguis effluxerit, aut si ante prandium mulieri grauidæ occurratur. Verùm longè grauior eorum est superstitio qui chartaceos orbiculos de collo pendentes, aut consecratam hostiã in pera circumferunt (vt penes gentilem Præsidẽ deprehendit hostiam carnifex, qui in patibulo mõtis falconis suspendit eũ) & superstitiones aliæ cõsimiles, quæ à Scriptura sacra & Rabbi Maymoni de inter vias Amorrhæorum numerantur, & seuerissimè in lege Dei ac Prophetis ob diffidentiam à Deo & insanam erga res creatas idololatriam prohibentur: quod malum non aliter potest quàm Dei verbo corrigi. Agyrtas verò & nugiuendulos circumforaneos Magistratus castigare tenet̃, & in

[a] *l. si quis aliq&. depœnis ff. l. sacularij. §. sunt quædam. de extraord. crim. ff.*

[b] *l. si quis aliquid. depœn. ff.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

& in exsiliũ relegare. Si.n. Cęsares Ethnici exsilio multauerunt eos qui exercebant ista quò leues animi superstitione terrerent, qd Christianos eis oportet facere? & eis pariter qui, vt Aurelijs & Bernæ, spiritus effingunt? Hos certè mortis reos esse constat, vt Bernę effectũ est, quid eis qui flentẽ inducũt crucifixũ? qd Mureti ad Tholosam, in Picardia, & Aurelijs in ęde S. Pet. puellaris factũ est: sed hęc omnib. tentatis impunè abierũt. Hęc verò duplex est in sacerdotibus & pastoribus impietas: multo maioris, inquam, impietatis sacerdos tenetur aut pástor, qui pactus cum Satana detestabile sortilegium ex sacrificio facit. Etenim omnes Theologi vno ore docent à Sacerdote non consecrari, nisi consecrandi intentionem habuerit, quãuis Sacramentalia verba pronuntiet. Itaq; Lugduni Curio S. Ioãnis minoris viuus crematus est anno millesimo quingentesimo quadragesimooctauo eo quòd dixisset (prout in iure confessus est) se in missa non consecrare hostiam vt damnationi parochos suos subijceret, quia sibi (vt aiebat) lis cum ipsis erat: etsi iustam miseri popelli ignorãtiam excusabat Deus. Quanto grauius igitur supplicium meretur Sacerdos Magus, qui blasphemat horribiliter consecrationis loco? Quamobrem princeps Plato in legibus *b* scripsit, Sacerdotem magum sine exoratione morte plectendum esse: turpitudo enim Magicarum sortium in eo qui procurat sacra est atrocissima, cùm ea quę sanctificare debuit polluat, inquinet, ac execrabilibus

a d.l. si quis aliqd de pœnis. ff.

b lib. 11. de legi.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

blaſphemijs obruat. Itacꝙ Sueſsionũ Curio, Froiſſardo teſte, qui bufonem baptizauerat hoſtiamꝙ ſacratam ei miniſtrauerat, viuus exuſtus eſt, neglecta autoritate Canonum qui Sacerdotes Magos ſolùm excommunicari iubent[a]: etſi hoc poteſt regeri, non prejudicare pœnam Eccleſiaſticam quin magiſtratus laici ſupplicia ſua irrogent. Quemadmodum autem ex proportione iuſtitiæ harmonicæ grauior pœna, & atrocius crimen eſt pro perſonarum de quibus agitur qualitate, vt ſi medicus veneficio vtitur, ſi tutor pupillæ vim facit, ſi Iudex iniuria afficit, ſi aurifex monetam adulterat, ſi vaſſallus prodit dominum, ſi patriam vendit ciuis, ſi principem ſuum occidit ſubditus, ſi Princeps fidẽ non præſtat, hi grauiores merentur pœnas & ij omnino qui contra ſuum officium venerint[b]: ſic etiam Sacerdos Magiam colens non iſtis ſolùm omnibus peior eſt, ſed etiam Magos omneis alios execratione vincit qui non funguntur ſacerdotio: hic enim Deum ſuum deſerit ſe expoſiturus diabolo[c], & res ſacras prodit quas ſanctas & inuiolatas debuit ante omneis conſeruare. Quiſquis itacꝙ Sacerdos aut miniſter conuictus fuerit ſpeculis, ãnulis, ſecuribus, cribris, & rebus conſimilibus quæ etiam ſine expreſſa diaboli inuocatione adhibẽtur magicas ſortes exercuiſſe, mortis ſupplicio dignus eſt, cæteri verò exſilij. In criminibus alijs, præter ſort legia & ſacrilegia, iniquum foret Sacerdotem puniri grauius, ob cuius dignitatem ſupplicia oportet minui: & qui Sacerdotes aut miniſtros Dei offen-

[a] *c. ſi quis clericus. ex concil. Aurelia. & c. aliquant. ex conci. Agathenſi. et c. ſi quis Epiſc. ex conci. Tolet. 26. q. 5.*

[b] *l. quis decurio. de falſis. l. quædã de pœnis. ff. Thomas prima 2. q. 7. artic. vlt. Dimus, Bal. Sal. Iacob. Arena in l. nemo. de fum. Trinit. C.*

[c] *l. preſbyt. de Epiſc. C. l. qui. de pœnis. Rom. ſing. 476. & 669. Bal. in c. ſi quis vero de pace iuram. Fel. in c. paſtoralis de iudic.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

offenderit eum oportet puniri grauius quàm aliarum offensarum nomine, quia maior est ipsius dignitas propter quam ipse inuiolatus & sacer manere debet[a]: Si quando verò eo dementiæ venit vt Satanæ seipsum voueat, satis magna pœna infligi non potest. Ex innumeris enim iudicijs sæpe compertum est Magos aut sacerdotes esse, aut consciis vti Sacerdotibus, qui siue pecunia siue gratia adducti Missas pro Magis canunt, hostias submini-strãt eis, puram membranam consecrant, annulos, notatas characteribus laminas, & alia eiusmodi imponunt altaribus aut subdunt linteis, prout non rarò compertum est. Sic nuper deprehensus est Curio: sed impunè abijt fretus autore optimo qui ipsi annulum dederat linteis altaris, dum cane retur missa, supponendum. Secundum Sacerdotes & administros Dei, Magistratus iustitiæ custodes & depositarij sunt peruestigandi, & si qui deprehendantur summo iure puniendi. Nam si quis magistratu fungens in eo numero fuerit, præbebit effugia Magis, eoq; pacto regnum Satanæ promouebit. Primaria verò in Magistratum præsumptio est eum magũ esse, cùm ludificatur sortes: sic enim risus specie virus lethale obtegit. Vt autem Areopagitas legum custodes mandauit Solon, si leges infregissent, auream sui ponderis statuam persoluere, Plutarch. teste: [b]sic Magistratum magum qui pœnas de Magis tenetur reposcere, si viam euadẽdi eis aperiat, castigari opus est seueriss imè: fecit enim Iudicum dissimulatio vt hoc malum in infini-

[a] *Philo in lib. de sacrificijs. Leuitic. 2.*

[b] *in Solone.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tum propagaretur, cùm Triſcalanus Regi Carolo ix. dixerit in hoc regno eſſe ampliùs trecenta Magorum millia. Aulicos item Magos promiſcuè ſine conditionis diſcrimine, vt Lex ait, [a] cruciatibus exponi eſt æquiſsimũ. Nec immeritò lex ſeuerè Magos aulicos iubet pœnas luere: vnicus enim in comitatu Magus omnibus viris fœminiſq; principibus corrumpendis ſufficit qui ſequuntur aulam, adeoq; ſummo principi peruertẽdo: quia principes curioſè ſtudent præſtigias Magorum videre & cognoſcere, tanquam ſi hac via aliquid magni effecturi eſſent. Satanæ verò nihil antiquius quàm vt eo principes attrahat, quia ſimulac immerſi ſunt, nihil procurant aliud quàm vt voluntati illius pareant, omnem religionem ludificentur, exemplum popularibus adulterij, inceſtus, parricidij, crudelitatis, exactionumq; præbeant, & ſeditiones inter ſubditos bellaq; ciuilia moueant ad ſpectandas cædes exhibendaq; diabolo ſacrificia ſanguinis innoxij, quæ ei ſunt acceptiſsima: prout improborum conſeruationi conſulit. Hos ex ordine ſequuntur matres, quæ filias ſuas in diabolicos cœtus deduxerint. Ac filiæ quidem, ſi matres ſuas antè indicauerint quàm in iure cognitio de eis inſtitueretur, duobus nominibus merentur veniam, tum quia factũ accuſarunt, tum quia ipſas pœnitet: Sin poſt cognitionem ſuſceptam, minores ætate & reſipiſcẽtes virgis cædi ſuffecerit, deinde verò honeſtæ alicui matronæ inſtituendas cõmitti. Nã etſi in caſtigandis delictis ætati minorũ veniã iniquum eſt dari

[a] l. tempo aruſpicẽ. de maleſi. C.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

dari, aliquid tñ, ait lex[a], de rigore legũ oportet resecari, præsertim si reus minor fuerit ann. 18.[b] Sinautem neq; expressa pacta neq; magicorũ conuẽtuũ aditum fateri voluerit, sed aliorũ vincat testimoniis, morti adiudicandus est: sic. n. firmũ statumq; consiliũ cum diabolis initũ à se fuisse ostenderit. Si enim lex impubem puerum[c], qui dum occidebat herus non exclamauerit nec occisores accusauerit, addicit morti (vt puer vndecim annos natus qui puellam ictu lapidis occisam abdiderat, decreto Curiæ anno M. C C C. X C I I I. sirpicula ad patibulum tractus vitam finiuit laqueo) multo æquius est puerum magum qui pubertatem attigerit capitali supplicio affici, nisi diabolicos cœtus indicauerit, maximè si præoccupatus in iure & conuictus infitiabitur. Nam etsi parentes Magi liberos suos diabolis dicare solent, hi simul atque ex vtero processerunt, illi antequàm in lucem fuerint editi: tamen diabolos expressè cum pueris sibi dicatis non antè pacisci demonstrauimus quàm pubertatem attigerint, vt ex interrogationibus Ioannæ Haruilleriæ didicimus, quæ se quidem à matre Satanę fuisse dicatam exposuit, sed non antè nuptui traditam ei, neque de concubitu à Satana, & de abnegatione Dei & omnis religionis compellatam quàm duodecimum ætatis annum attigisset. Similiter Magdalena Crucia Cordubensiũ in Hispania monialium Abbatissa confessa est Satanam rem non antè secum habuisse quàm duodecimum annum ageret. Sed supplicium ignis, cui maio-

[a] *l. 1. ſi aduerſ. delict. C. l. auxiliũ. de minor. ff.*
[b] *auth. ſi captiui, cum gloſ. de Epiſc. & cle. C. Iacob. Are. Sal. in l. ſi quis in tãtum, vnde vi. C. Philipp. Corn. conſ. 247. lib. 1.*
[c] *l. excipiuntur. ad Syllan. ff.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

[a] lib. 4. sentent. & c. quod aũt. 32. q. 1. & c. vlt. de pœnis. item dist. 7. & c. 2. fi. de consecr. dist. 4. Cald. Anto. Butrig. Imola, Fel. in c. de his. d accusat. glos. vlt. 49. dist.

maiores annis adiudicari oportet, mitigari potest. In hac autem causa tam execrabili supplicium ob imbecillitatem sexus fœminei non debet minui, nisi seria pœnitentia ductæ Deum ex animo inuocabunt: qua in specie supplicio ignis sublato pœnitentem præfocari aut strangulari æquũ est. Quisquis autem in pactione cum diabolo perstiterit

[b] l. 2. §. si quis à præsidibus. C. ne quid in loco pub. ff. & c. super eo. de off. deleg. & c. ex tuarũ, de author. & vsu pallij.

oportet subijci, ac non pœnam (quæ ex iure & lege Dei capitalis est) minui, siue baptismi nomine siue pœnitentiæ: quæ pœnam aliquatenus immi-

[c] c. 1. de alien. feu. & can. vlt. 29. q. vltima.

nuit[a] nulla enim pœnitentia supplicium istud abolere potest[b], cùm Ecclesiæ potius & canonici iuris consilium sit iustitiam colí[c]. Quamobrem Ca-

[d] in l. placet. de sacros. ecc. C.

nonistæ omnes consentiunt eum quem pœnituit sui criminis in foro laico accusari & puniri posse: nam Ecclesiæ absolutio, inquit Baldus[d], nullum

[e] in c. admoncre ver. pœni. 32. q. 2. & glos. Inno. & Hostiens. in coll. vlt. fine. Io. Andr. Ant. But. Panorm. in c. gaudemus. de diuort. Marian. et Franc. in d. c. de his. de accusat. Card. in Clem. 1. §. sanè. de vsur. Lucas Penna in l. si apparitor. coll. penult. de cohortib. C. lib. 12.

præiudicium brachio seculari facit. Plericq; etiam Doctores & ciuilis iuris & Canonici[e] pœnitentiã aiunt quamuis amplissimã nihil de grauitate supplicij legibus imperati deminuere. In hanc sententiam scribit Decius se iudiciũ contra Iudæum pronuntiauisse, qui ad supplicium criminis à se commissi minuendum Christianus esse voluerat: sed magistratum Paduæ de sententia doctorum omnium nihil de pœna derogasse. Idem quoque iudicium Theologorum est[f], & lex ipsa Dei hominem

Decius in c. quæ in Ecclesiarum. coll. vlt. de constit. & con. 130.

[f] Alex. Ales. in 4. sentent. q. 20. mem. 1. artic. 2. Bonauent. in d. 4. sentent. dist. 2. artic. 1 q. item Thomas in 3. parte sum. q. 68. art. 5. Astesanus li. 4. tit. item. 4. artic. 1. coll. vlt. Ant. Florent. in 1. parte 3. p princ. tit. 14. cap. 13.

qui cer-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

qui certo consilio alterum occiderit à sacro altari necandum iubet abripi, ne fortè religionis, libertatis, aut pœnitentiæ velo se obtegant improbi vt supplicia legibus instituta queant euadere, sed potius quocunque modo meritas pœnas luat improbitas: quem ad scopum omnes Iurecoss. animum aduerterunt maximè[a]. Atque hæc respõsio ad eorum dicta qui specie pœnitentiæ Magis effugia niruntur comparare. Nam si homicidam cùm resipuerit nihilominus morte iubemur afficere, cur effugiat Magus millies sceleratior? De ijs autem hęc volumus accipi quos anteuertit cognitio Iudicũ, & qui se postea ingerunt in monasteria, non alio consilio quàm vt domus dicata sanctimoniæ spelunca parricidarum atque Magorum sit. Non est igitur quòd eorum Magorum persecutionem Magistratus differat, qui se in monasteria iudicijs prę uenti conferunt, sed eorum supplicium exemplo esse alijs opus est neglecta amictus priuilegiorum quę ratione: quibus (vtcunque alij statuerint[b]) non debet esse in hac causa locus. Nã si homicidã Lex Dei ab altari sacro rapi ad supplicium iubet, quid Magum parricidis omnibus deteriorem reclusum monasterio à iustissimis pœnis iure eripuerit? Si verò præuentus quidem, sed nõ conuictus Magus fatebitur verum & consortes criminis indicabit, non alienum à ratione fuerit, se pœnitebit eum, supplicium ignis mitigari[c], cùm quia minus

[a] *Lita vulneratus. fin. ad l. Aquil. ff. l. conueniri, de pactis dotalib. l. si maritus. §. legis. versu cæterùm. de adulter. ff.*

[b] *Oldrad. cons. 4. quòd laicus. Bar. in l. de pœnis. Bald. in l. 1. fine. an ser. ex fac. sup. Cæpola cautela 9. Iaf. in l. pen. princ. vlt. not. de iurisdict. Bar. Guilelm. Iacob. Butrig. & Bald. in l. vlt. qui satisd. Ioan. Andr. in c. 1. de oblat. ad ratio. Cynus in auth. causa quæ sit. de Epiſcop.*

[c] *l. 1. ne tut. el cur. C. auth. sed nouo iure. C. de pœna iud. qui malè iud. c. vlt. & ibi glos. de furt. & c. inter corporalia ver sic sanè. de trãl. episc. & c. vlt. & ibi glos. 50. dist. & cap. si quis omnẽ fin. in c. at si clerici.*

1. q. 7. & c. non dicatis 12. q. 1. glos. not. in l. non omne. §. vlt. de re milit. Panormi, & ibid. Felinus coll. 2. l. edicto princ. de iure fisci. l. 3. §. vlt. de al iu.

reus est, tum quia cæteri hac via ad confessionem veri & resipiscentiam adducuntur. Athenis etiam, ait Plutarchus in Alcibiade, reus absoluebat qui necdum conuictus fatebatur: sed lex ista non obtinuit, quia consequebatur ex ea maleficiorum impunitas. Imò verò ex diuina lege[a] qui furtū suum sacerdoti fatebatur, furtum restituere & quintam superaddere tenebat præter oblationem peccati: multo igitur minus lenienda pœna est si confessus euinci potuerit[b]. Si quis verò neq; accusatus, neq; præuentus, neq; reus actus fatebitur qui conuinci non potuerat, & facti pœnitentia ductus conscios accusabit, hic venia dignus est: non quòd istud capitale non sit adorauisse Satanam & Deum abnegasse, sed vita huic permittenda est, cùm vt sit delationis præmium, tum vt hac arte alliciantur cæteri. Alioqui confessio[c] quæ præuentionem sequuta ante probationem facta est vllam' ve probatiõis speciem, minuere quidem at non tollere supplicium potest[d]: nisi fortè edicto aut lege diserte caueatur ne iudices pœnam lege constitutam minuant: ita enim voluntaria confessio accusationem antegressa[e] nec absolutionem nec leuamen vllum afferret supplicij. Hic enim legis interdictum plus potest, quàm Magistratuum omnium autoritas. Quæstionem aliquis fortè iniecerit si princeps vassallũ dominus subditum, herus seruum, pater filiũ, aut mater filiam coegerit cum Magis facere, adire ecc-

[a] Exo. 22. & Num. 5.
[b] Pan. & Felin. in c. at si clerici. col. 2. vers. nota. de iud. extr. glos. in c. 3. so. dist. per c. vlt. 24. dist.
[c] Pan. in c. de hoc. de simõia.
[d] Bald. in l. ea quæ. de cõd. indeb. C. q. 10. c. vlt. de iuram. calũ. lib. 6. Bal. in l. contra negantem. col. 1. de l. Aquil. C. & in c. vassallus, ibi coll. 3. si de feudo fue. c, controuer. & in 1. §. porro. col. 4. tit. quæ fu. prima cau. feu. Ang. in §. ex malef. col 8. Barbat. cõs. 28.
[e] l. id quod ser. §. 1. de pecul. leg. & ibi Bar. & l. palam. §. vlt. de rit. nupt. ff. Bald. in l. ea quæ. q. 2. de cõdic. indeb. C. Pet. Ancarã. in c. perpetuæ col. 1. de elect. lib. 6. Florian. in l. 2. ad l. Aquil. Ang. Aretin. in tract. malefic. in verbo deducta 4. parte. Bald. in l. vlt. col. 2. de exec. rei iudic. C.

tus,

tus, abnegare Dominum, an ij legalibus pœnis teneantur. Equidem quæstionem hanc nihili esse duco, cuius species nec vera est nec verisimilis, qa plenam assensionem liberamq; hominum voluntatem Satanas postulat, prout exemplis antè commonstrauimus. Quod si quis pater aut dominus tanta improbitate esset qui filium suum eò compelleret vt abnegaret Deum, non continuò magus aut supplicij in Magos constituti reus hic dicendus esset: nam peccatum nisi voluntarium non est peccatum. Augustinus inquit. Atq; in hac quidem causa ij legibus absoluuntur [a] quos necesse fuit obsequi: eorum verò qui potuerunt non obsequi, sed reuerentia aliqua ducti paruerunt, pœnę summo iure non repetuntur, sed lenius cum eis agitur. Verùm hoc ad atrocia crimina pertinere non potest, ad istud verò inprimis detestandũ mínimè: cùm in hac causa Lex Dei occidi mandet [b] quisquis facinus solùm suaserit tam execrabile. At puellæ erga matrem, pueri erga patrem, seruuli erga herum obsequium pœnam mitigari flagitat, si antè confessio & pœnitentia quàm conuictio pareat [c]. Huc accommodari potest illud Senecæ in Thyeste, *quem peccasse pœnitet pene est innocens*, si vera fuerit ac non ficta pœnitentia. Et quãuis Principis aut summi Magistratus preces plus possint quàm violentia [d] obsequium tamen in tam execrando scelere caret excusatione:

[a] *l. sed & si vi. uus. §. si iussit domin. de inius. ff. & l. vlt. fine & ibi gl. de bodãn. & l. seruus & ibi. de actio. & oblig. ff. l. liberorũ. §. excusantur. de ijs qui not. in fa. ff l. liber homo. ad l. aquil. ff. l. ad ea. de regul. iur. ff. auh. sed nouo iure, de custo. reor. l. si seruus, de sepulc. viol. C. & ibi Faber, Gellius li. 2. c.*

[b] *Deut. 13.*

[c] *l. seruos, & ibi Bal. & Salicet. ad l. iul. de vi pub. C. & in l. 2. & ibi glos. Faber & D. de sepu. viol. C. gl. in c. dixit Dominus. 14. q. 5. & in c. quod quis. de regul. lib. 6.*

[d] *l. 1. quod iussu, & ibi glos. petitio princi.*

Bartol. in tract. de tyran. q. 7. Castren. con. 70. col. 4. li. 4. Innocent. in c. de iureiur. Socin. conf. 263. can. rogo. 11. q. 3.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

nam neque Principi imperium est in subditum cõtra legem Dei, neque vlla subdito ad obsequendũ necessitas. Iubet tamen æquitas supplicio adhiberi modum si confessio facti pœnitentiaq; aderit: sin autem aperta vis iustusq; mortis metus pressserit immorigerum (etsi mori præstat quàm obsequi) hic tamen obsequium ad cuitandam pœnam corporalem præstitum quodammodo accusatione dignum est [a], etiamsi Magus sortilegio quo fuit impulsus hominem enecauerit: quemadmodum si indicta capitali pœna cogeretur hominem occidere, non esset propterea homicidarum pœnam subiturus [b]. Doli enim & fraudis non potest accusari, modò præcisa fuerit (vt dixi) indicta morte aut cruciatu impulsio [c]. Sed quid de eo dicturi sumus qui Deum & suam religionem abnegans se dedit Satanæ lege mancipij, vt reualescat à morbo, vt à metu mortis hostis've liberetur? quo supplicio dignus est qui seipsum vouet Satanæ, vt curetur à morbo incurabili? etsi anteà ostendimus vix fieri vt vnus ex denis, idq; à sortilegijs solùm reualescat. Certè imperitus aliqs in hac causa quodammodo à supplicio capitali excusatus esset, non autem literatus quispiam: licet in isto crimine nullus sit ignorantiæ locus. Nemo enim ausit bona fide dicere per errorem factum vt Deo Creatori suo renuntiaret & se Satanæ permitteret: præterea ex omnibus iudicijs constat voluntatem liberam Satanę acceptã esse. Error verò hominũ in illicitis demum sortilegiorum formis est excusabilis, quæ nõ habent

[a] *D. in. c. sacris. de ijs quæ vi metúsve cau. & c. presbyteros. 50. dist. Alexand. Ales in 3. parte summæ. q. 41. membro 4. artic. 7.*

[b] *Bal. in §. inius ria. tit. de pactis iuram firmandis & Petrus in l. scientiam. §. qui cũ aliter. ad l. Aquil. Cynus & Faber in l. 1. vn de vi C. Bar. in l. 2. noxali. ff.*

[c] *l. metum autem. de eo quod met ff. l. vani. de regul. iur. ff.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

habent conuentionem cum Satana iuramento cõfirmatam, vt sunt annulorum, speculorum, cribrorum, & similium sortes, in quibus multi (vt antè diximus) aliorum exemplum imitantur. Sed hæc tamen actione prima non oportet impunè abire, quin potius aliquo pacto multari, secunda corpore pœnas luere, tertia ad mortem damnari: cùm saccularius tertiò conuictus ex generali consuetudine, vltimo supplicio afficiatur plurimùm [a]. Quid autem fiet illis qui malignos spiritus inuocarunt, eisque pelliciendis suos ritus mysticos obseruarunt, licet non aduenerit Satanas (quamquam semper aduenit) neque responderit? Imitatur enim scorta callidissima quæ rogari expetunt. Horum profectò non tentamentum solùm est, sed detestabile sortilegium, idq; perfectum atq; absolutum. Hic est igitur pœnę capitali locus, neque in hac causa æquum fuerit de pœnis minui quæ in conatus irritos ac non effectos constitutæ sunt [b]: nõ enim conatus simplex, sed gestum scelus atq; perfectum dicendum est [c], cùm inuocatus fuerit & oratus Satanas, quod certissima Dei renuntiatione coniũctum est. Is ergo diuinis legibus & humanis abutitur qui ea specie ignoscit pœnitenti Mago, quòd hæretico pœnitenti leges [d] & Canones [e] iubeant condonari: etsi magistratus permultis locis antehac ita prospexerint, vt quisquis die Veneris edebat carnes viuus igni traderetur, nisi hominem pœniteret (sicut apud Andes anno M. D. XXXIX, factum est) si pœnitebat, per commi-

[a] Angel. de maleficijs, verbo etiã veste, pag. cxcviij. Gãdm. in tract. de malefic. rub. de furibus, & lege Friderici de pace Constantiæ.
[b] l. 1. §. diuus & ibi Bart. ad l. Corn. de sicar. ff. & in l. si in rixa col. 1. eod. Bal. in l. si quis non dicam, de epis. C. & l. is qui cũ telo, & duab. seq. de sicarijs. C.
[c] Bal. Alex. Salicet. in limitat. l. si quis, non dicam. de epis. C.
[d] l. Manichæos, de hæretic. C.
[e] c. ad abolendam. §. pœnitẽti. de hæretic. lib. 6.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſerationem vitam finire laqueo iubebatur. Quiſquis enim rem legi Dei aduerſantem credit, vt ſit hæreticus, tamen opinione mutata conſcientia integra permanet. Qui verò Satanã adorat Deũm abnegat (quæ duo ſunt coniunctiſsima) is rem effecit quę non poteſt non eſſe facta: prout in iure dicitur, factum infectum eſſe non poteſt. Si qui autem Deo non renũtiauerint, ſed characteras, circulos, & inuocatiões vſurpauerint prout in libris vetitis ſcriptas inuenerunt, nec familiaris (vt vocant) ſpiritus aduenerit, perſonarum diſcrimen oportet obſeruari. Si imperitus fecerit, neſciens iſtos ſpiritus è numero diabolorum eſſe, huic honoraria & pecuniaria multa imperabitur: Nam etſi voluntas effectu carens pœnas non luit in Gallia, eſt tamẽ aliquis effectus in hac cauſa, puta inuocatio. Sin autem literatus vir & iudicio valens vtat inuocatione, reus eſt mortis: ſciens enim prudens Satanam inuocauit, vt vident omnes. Quòd ſi vir in multam honorariam damnatus maleficij iſtius nomine recuſet contumaciter iudicatũ facere, hũc morti adiudicari neceſſe eſt, quemadmodum ex decreto Curiæ die xvij. Aprilis M. D. XXIX. Ioanne Berquino factum eſt, qui honorariam multam hæreſeos nomine recuſans ſubire, damnatus eſt ad ignem viuus, & ſtatim iudicium effectum. Quod tamen in Gallia conatus irritus pœnas dicitur non luere, non ſemper verum eſt: cùm in atrocibus criminibus conatus effectu carens puniatur [b], & qui venenum præbuit, re nõ ſequuta quam-

[a] *Bar. in l. ſi rixa & l. 1. §. dictus. de ſicar. ff. Ang. de malefic. verbo in platea, nu. 31. Doct. in l. ſi qs non dicam. de epiſcop. C. & ibi Baldus.*

[b] *Bal. Salic. in l. ſi quis non dicam. de epiſ. C. & in l. cogitationis. de pœnis. vbi Bart. l. is qui cum telo, de ſicar. C. & Bart. in l. generaliter. §. 1 de calumniat. ff.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quamuis non æquè grauiter, puniatur: quod in omnibus delictis obtinet. Non est autem in potesta te Principum vt crimen condonent quod lex Dei capite plecti iubet, vt est sortilegium. Principes certè Deo permagnam iniuriam faciunt, si tam horrenda maleficia directè in maiestatem ipsius commissa condonauerint, cùm minimus quisque Princeps iniurias sibi factas capitali pœna vindicet. Quamobrem quicunque Magis effugia comparant, aut eos summo iure punire nolunt, ij pro certo habeant fore vt Magorum arbitrio à Deo permittantur: similitérque regionem quæ eos tolerauit, peste, fame, bellis afflictum iri: & qui vlti fuerint, eos benedictionem Dei percepturos eiúsque furorem sedaturos. Atque hæc causa est cur virum magicarum sortium accusatum nunquam planè absolui conuenit, nisi accusatorem indicémve calumniatum esse luceat meridie clarius: horū enim scelerū probatio adeò abstrusa & difficilis est, vt ex centenis Magorum millibus ne vnus quidem accusaretur aut pœnas lueret si defecti probationibus aduersarij ad ordinarias iudiciorum leges cogerentur: ac propterea in causis criminalibus Edicto prohibentur iudices ne id sinant fieri, nisi res comparatæ sint: quamuis Lacedæmonios Plutarchus scribat de more nunquam planè secundum reos iudicasse, sed carcere solùm liberauisse ad reuocationē vsq; in omni crimine. Cùm Sibylla Dinscops Saga in Ducatu Cliuēsi cremata esset, suprà annotauimus

manum

manũ quę viatores infectabat momento deſtitiſſe: cremata quoq; Biebrana ad Laodunum Saga, lues quæ veneficijs homines & pecora infeſtabat fuit ſublata. Nec illud omittendum eſt quod ex D. Adamo Martino illius iudice accepimus, cùm illa mulieri cuidam comminata dixiſſet eam nunquam puerum lacte vberum ſuorũ alituram, exaruiſſe vbera: & quamuis multos ex eo tempore pepererit, nihilominus lacte caruiſſe, donec Saga iudicio facto cremaretur viua Deo iudice iuſtiſſimo, contra quàm Iudices (quibus ſtrangulari eã placuerat) conſtituerãt, & cogitabat carnifex. Etſi grauius eſt obrui lapidibus (quod lege Dei præcipitur) quàm viuum cremari, vt Moſes Ramban annotat[a]. Memini me in Malleo maleficarũ legere, peſtem de vico Germanię in agro Conſtantien ſi non abiuiſſe, donec Sagam quamdam humo eruiſſent & in cinerẽ redegiſſent corpus. Sic Verignij ad Cucium fœmina quædam fuit accuſata & traducta multorum maleficiorum nomine, qua liberata ex probationum defectu pecudes innumerę & homines enecti ſunt, vt ex incolis audiuimus. Hæc menſe Aprili M. D. LXXIX. deceſsit de vita: ex eo Verigniani homines & pecudes quieuerunt ab hoc malo, nec amplius vt ſolebant moriũtur maleficijs. Ex his facile cognoſcitur ceſſare effecta cauſis præcipuis eorum deſinentibus; quæ tamen Deus pro voluntate ſua ſolet immittere ad eos quos viſum fuerit affligendos.

[a] lib. 3. more hebocim.

OPI-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

OPINIONVM IOANNIS VVIERI CONFVTATIO.

SVB finem istius operis, cùm propè esset vt excuderetur, Typographus cui mandaueram misit ad me nouũ Ioannis Vvieri Medici librum de Lamijs, in quo defendit Magos & Magas supplicijs affici non oportere: hoc impressionẽ operis distulit. Iamdiu fuerat Vvierus in hac sententia[a]: quia verò leui brachio firmamenta opinionis illius attigerant quidam, nec ei valde obstiterant, sic ille respondit vt si victoriam adeptus esset. Hęc mihi data est ad respondendum occasio: non quòd abripiar odio, sed primùm ad tuendum honorem Dei, contra quem se armauit ille: secundò vt quorumdam Iudicum opinionem eximam, quorum iste mutatam sua opera sententiam fuisse gloriatur, & tantum suis libris effectum vt iam lege optima è vinculis liberentur Magi, Iudices alios quorum calculis damnantur illi, vocans carnifices. Hoc ab vllo homine dici non mediocriter miratus sum, cùm opinionẽ istam ab homine aut imperitissimo aut improbissimo necesse sit proficisci. Ex libris autem Ioann. Vvieri animaduerti-

[a] *lib. de præstigijs.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

mus eum non imperitum, sed medicum esse. Verumtamen in libris suis mille sortilegia damnabilia edocet, etiamq; voces, inuocatiões, figuras, circulos, characteras apponit Magorum principum qui post omnem hominũ memoriã extiterint, vt execrabilia mille scelera, q̃ sine horrore non potui legere, perpetrent. Prętereà singulos autores Magos seculorum omniũ adducit & celeberrimos, vt à legentibus consulantur: & (quod grauius est) in fine libri de p̃stigijs excusi Basil. M. D. LXXVIII. Monarch. diabolicę indicẽ conscripsit, nomina & cognomina 72. principũ exponens & diabolorũ 7405926. saluo errore calculi. Nam diabolorum plebem in legiones refert, quibus singulis sexies millenos sexcentenos sexagenos senos attribuit, addens eorum conditiones, proprietates, & quos ad vsus inuocari possint. Postquàm verò dofes diabolorum docuit religiosissimè, hæc verba subijcit, sed hoc nefarium est. In l. 1. §. medicos. de variijs cognitionib. ff. dicitur eum vocari medicum non oportere qui incantauit, qui imprecatus est, qui (vt vulgari verbo impostorum vtar) exorcizauit: non sunt ista medicinæ genera. Id verò Lex Dei non impostoram simplicem, sed detestabilem impietatem esse dicit. Is igitur dici Impostor potest cui non satis est exercere, sed qui etiam libris impressis scelera docet eiusmodi, eaque vt fucet, aliquid de Deo & lege ipsius nonnunquam interserit: qua fraude Satanas & administri eius semper abutuntur, vt ob-

lib. 3. & 4. de præstigijs.

ducto

ducto rerum sanctarum velo impietatis genera quælibet venditent. Fernelius inquit[a] Magum à se fuisse visum, qui orationes & voces sacras cum barbaris confusas enuntians, quicquid placuerat in speculo videndum exhibebat: idem narrat Origenes & Græcus interpres Synesij[b]. De Vviero autem & similibus illud meritò prædicari potest, quod Dionysius ad Sosipatrum de Apollophane, Diuinis aduersus Deum nefariè vtitur. Itaque fatetur Vvierus se Ioannis Tritemij Steganographiam exscripsisse quam in musæo Magistri sui Agrippæ repererat, librum orationibus dæmonum & inuocationib. plenum, & supra oēs libros (vt ait Carolus Bouillus) detestabilem. Lollianum quemdam iuuenem multatū exsilio, & bona eius publicata legimus[c], & librum magicum descripsisset: quid igitur ille mereat qui defendit eā, adeoq; scriptis & sermone docet? Nō est igitur Vviero cùm Dei meminit habēda fides, in cuius libris blasphemiæ tam horribiles offendūtur. Vt enim nullum venenum tam capitale est quàm illud quod ex saccharo aut cōdimentis suauibus infunditur, quia auidius sorbetur & difficiliùs egeritur: sic nulla est maior impietas quàm cui pietatis species prætexitur. Satanæ fuisse Magos omnis generis antè ostendimus. Fuerunt complures Papæ, vt Cardinalis Beno, Naucle-rus, & Platina scribunt, fuerunt Reges, Principes, Sacerd. Concionatores, Iudices, & Medici permultis locis, fuerunt denique in omnib. opificijs.

[a] lib. 1. de abditis rerū causis.

[b] in lib. περὶ ἐνυπνίων

[c] Niceph. li. 10.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Sed gratiores certè administros non habetijs qui alios efficiunt Magos, eosque in sua retia sermone aut scriptis pertrahunt, & qui impedimento sunt ne pœnas luant meritas. Guilhelmum Luranum Theologiæ Doctorem Concionatorem celebrē antè notauimus ob crimen Magiæ Pictauij damnatum esse anno M. CCCC. LIII. die 12. Decembris, testimonijs & confessione propria conuictum (quæ adhuc in actis Pictauiensibus extāt, vt ex Saluerto Pictonum Præside cognoui) quòd mutuo obligationis instrumento cum Satana confecto (hoc autem penes eum fuit deprehensum) renuntians Deo & sacrificans diabolo promisisset se prædicaturum (vt fecit) fabulas esse quicquid de Magis dicitur, crudele factum esse ad mortem damnari Magos: hoc pacto, inquit ille, Magorū punitio cessauit, regnumq; Satanæ augescente in infinitum Magorum numero fuit confirmatum. Nondum omnes socij Concionatoris istius perierunt. Etenim nuper Sacerdos extitit Motanus nomine famosus Magus, qui agebat exorcistam: diabolus verò nullius causa se exiturum quàm istius prædicabat. Vuierum diem scribentem legimus quod ille Diabologię Doctor prædicabat. Neque verò leuiter illud omittendum, quòd Vuierus confitetur [b] se fuisse Agryppæ discipulum Magorum sua ætate facilè principis, nec discipulum modò sed administrum & seruum: bibisse, comedisse, & cubuisse cum eo (vt fatetur ipse) postquàm Agrippa diuortium ab vxore fecerat. Quod autem Paulus

[a] *Petrus Mamor. in flagello maleficor.*

[b] *lib. 2. cap. 5. de præstigijs.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Paulus Iouius [a] & alij scripserunt nigrum Agrippæ canem, quem vocabat Dominum, postquàm ille in Xenodochio Gratianopoli vita defunctus est, se coram omnibus in fluuium dedisse præcipitem, nec fuisse visum ab eo tempore: hunc scribit Vuierus non fuisse canis specie Satanam, sed verum canem quem ipse loro post Agrippam duxerit, eumque medium inter Agrippam & ipsum cubuisse. Cum verò Magi recordatur magistri sui, fidelis memoriæ Agrippa, inquit [b], aut venerandi præceptoris mei Agrippæ: quamuis nemo sana mente præditus non confiteatur lectis Agrippæ libris eum inter Magos principatū obtinere. Manifestum illud est ex epistolis quas adiecit ad finem libri tertij de occulta philosophia, vbi ad Italum quemdam ordinis Augustiniani scribens clauem occultæ philosophiæ à se amicis solùm dicit asseruari: is autem liber quartus est, discipulorum & amicorum Agrippæ opera post magistri obitum mandatus typis, qui liber tanquam clara luce detestabile Magiæ venenum retegit, omnes dæmonū inuocationes, circulos, characteras, & sacrificia Satanæ oblata. Hactenus qui vir fuerit Agrippa placuit ostendere, ne cui videatur mirum si Vuierus tantopere ad defensiōem Magorum exarserit, vt Magistratus sęuos carnifices & lanios non dubitet appellare. Quinetiam legem Dei conat̄ corrumpere [c], vbi sic dicitur, *Præstigiatricem non sines viuere*: arripiens enim Græcam interpretationem affirmat legis sensum esse vt venefici ac non Magi

[a] in Elogijs.

[b] lib. 3. cap. 35.

[c] Exod. 22.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tradantur morti, & fretus voce equiuoca Hebraicum textum præterit, cuius maxima est euidentia. Atqui hæc Legis verba sunt מכשפה לא תחיה. Hebreum vocabulum fit à כשף quod est præstigias oculis offundere: vnde מכשפים dicuntur præstigiatores in Exodo [a] & alijs scripturæ locis [b] quos annotauimus, vbi vox non alios designat quàm Magos. Sed quoniam Magi hominibus mortem plurimùm afferunt, & pulueribus, ossibus, ac venenatis animalibus abutuntur, eos Græci φαρμακίας, φαρμακὸς, & φαρμακυτὰς dixerunt, fœminas verò φαρμακίδας & φαρμακυτείας, prout pars Magorum maxima Medicos solet ac Exorcistas agere. Vuierus autẽ fucũ volens legi Dei facere verbis Hebra. scriptæ, obducta specie Græcæ interpretationis turpiter lapsus est cùm ait Veneficos φαρμακύσους appellari, quod vitio typographi non accidisse accentus arguit: nam etiam itidem scriptum est in præfatione libri de præstigijs, & lib iij. cap. xxxviij. & lib. vi. ca. xxij & lib. de Lamijs ca. iiij. cùm φαρμακίας aut per crasin φαρμακῆς fuisset dicturus. Sed in rebus lapsus longè est grauior. Nam Hebræus Philo & septuaginta duo interpretes commodiore Græca voce destituti sic interpretantur Mecasphа, qua significant sagę. Græcũ autem φαρμακεῖς & seplasiarios seu pharmacopœos, & veneficos, & infectores, & herbarios, & Magos denotat, & eos qui olim purificabant impurata templa, & qui eijciebãt diabolos (hos lex impostores & exorcistas vocat [c]) quod Eustathius in librum vigesimum secundum

[a] Exod. 7.
[b] Habac 3. Miche. 5. 2. Reg. 9. 2. Paralip. 33. Esai. 47. Ierem. 27. Dani. 2. Nahum. 3.
[c] l. 1. §. medicos. de variis cognitionib. ff.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

dum Odiſſeæ annotauit ſub finem. A Græcis aũt plerumq; ac non ὁμωνύμως Magos appellari φαρμακὸς non aũt veneficos, demõſtrat Dioſcorides cùm de Rhamno inqt. ἀφελοῦσι τὰς τῆς φαρμακίδος κακεργίας, & Ariſtoteles agens de hippomane lib. 6. cap. xviij. de hiſtoria animalium, Magos οὐ πρὸς τὰς φαρμακείας vocat, cùm Hippomanes tradit vſui eſſe Magis: quod tamen non venenum eſſe vſus Magorũ indicat, qui ex eo conficiũt amatoria. Theocritus etiam Hippomanes herbam eſſe narrat in Theſſalia naſcentem, hoc eſt, Theſſaliæ pharmacum. Hęc in Ecloga Sagæ (φαρμακευτρίαν nominat) quæ carminibus, votis, precibus, & inuocationibus omnibus vtitur apud aſtra & dæmonas, adhibita volucri quam Græci ἴυγγα, Latini Motacillam, Galli *Mouette* nominant, non ad tollendũ veneficio, ſed ad pelliciendum amaſium qui procul aberat: nam motacillæ non eſt inſuauis cibus. Quamquam Seruius voce ἴυγγος ait ſignificari fiſtulã ſonandis Magorum criminibus accõmodam: itaq; oſtẽdit nihil veneni eſſe, vtrauis ſignificatiõe acceperis. Ariſtoteles [a] etiam de Sippe volucri loquẽs eodem ſenſu φαρμακείαν accipit, cuius hęc verba ſunt, Σίππη δὲ μικρὸν ἔλαττον μάχμου, πλὴν ὑπὸ διαλευκαίνεσθαι, καὶ ἀνύμφους καὶ ἀνεψιοὺς, καὶ λέγεται φαρμακεία εἶναι ἀλλὰ καὶ πολυίδεις εἶναι. Et in Hippocrate [b] legimus περιφρονεῖς dici quos ſortilegijs affecerunt Magi: totus enim liber de morbo ſacro in Magos ſcriptus eſt (μάγους, γόητας, φαρμακεῖς, ἀγύρτας vocat) qui ſe gloriantur, inquit, Lunam deducere, Solẽ obſcurare, tempeſtates ciere, Deos ſubijcere.

[a] Lib. 9. ca. 17. de hiſtoria animalium.

[b] Lib. de morbo ſacro.

Nemo

Nemo autem eſt qui neſciat Magos ſine veneno e-
necare, ſeu pomum dantes, ſeu manu aut virga at-
tingentes: vt Patauij Sagam à ſe viſam Cardanus
ſcribit, quæ puerum enecauit illicò, dum virga le-
niter dorſum illius contingeret. Medea Saga ze-
lotypa quòd Glauca Regis Creontis filia Iaſoni
quem deperibat nuberet, coronam auream miſit
ei nuptiarum die, cumq; eam capiti ſuo impoſuiſſet
Glauca, exarſit flamma ex qua repentè obijt, vt
Euripides in Medea ſcribit φαρμάκων τῶν σῶν ὑπὸ, in-
quit, hoc eſt, non venenis tuis, ſed pharmacis. Me-
dea enim ſuos ipſius liberos dicitur ſacrificauiſſe,
vt Glaucæ mortem inferre poſſet: quod è ſacrifi-
ciorum genere oportet accipi l. ex ſenatuconſulto,
de ſicarijs, ff. Ex Sc. eadem legis Cornelię pœna te-
netur qui mala ſacrificia fecerit, habuerit, puta de-
teſtabilia Magorũ ſacrificia, non autem Pagano-
rum (vt Accurſius in gloſſa tradidit) cùm autor i-
pſe legis Paganus eſſet: vnde apparet Senatũ ad
legis contra ſicarios latę interpretationem decre-
tum addere in eos qui ſcelerata Magorum ſacrifi-
cia fecerint, habuerint. Verùm vt optimè differen
tia conſtet veneni à ſortilegio (quod vtrumq; ſo-
nat φαρμακεία, vt Latina voce veneficij & naturale
venenum & ſortilegium deſignatur) Platonẽ lib.
xi. de legibus oportet conſulere. Alterum enim
ab altero diſtinguens capitalem pœnam in Sacer-
dotes & aruſpices decernit qui ſacrificijs, ligaturis,
incantationibus, aliiſve ſortilegijs (ἢ τῶν τοιούτων φαρ-
μακείων ὧν τινωνοῦν, inquit) hominẽ enecauerint. At-
que

que hæc legis illius inscriptio, λόγος ὅδε νόμος περὶ φαρμακείας: in qua ligaturas eiusmodi nominat illecebras & incantamenta κατὰ δεσέσεις, ἐπαχωγὰς, ἐπῳδὰς. Tũ verò alterum legis caput subijcit de eo qui veneficio ἄνευ μαντικῆς vtitur: deinde Magos adijcit mirabilibus modis operari, & qui incredibiles planè viderentur nisi obseruauissent alij, cùm cereas suas imagines in compitis, ad parentum sepulchra, sub ianuis ponerent. Ex quibus manifestũ est iam Platonis seculo & ante illud in vsu fuisse cereos typos, quos Magi nostri (licet Platonem non legerint) imitantur, & quibus ope Satanæ mortem hominibus afferunt. Quamobrem Azo in hęc verba l. 1. de maleficis & mathematicis, plus est occidere veneno quàm gladio, addit, venenũ arte magica datum: & in l. venenum. ad l. Corneliam de sicarijs, & l. venenum. de verb. signif. ff. vox veneni vtrumq; complectitur. Sed quoniam Vuierus ambigua Iosephi interpretatione nititur, agedum, ne legẽ Dei ampliùs corrumpat, τὸ ὁμώνυμον ei detrahamus. Philonem igitur Hebr. consulamus socium Iosephi & familiarẽ: hic caput illud legis Dei Hebręis verbis conscriptum Grecè interpretans in libro de singularibus legibus, lex Dei, inquit[a], à Magis & veneficis abhorret (μαγοὺς καὶ φαρμακευτὰς vocat) qui modis artibusq; damnandis mille mala perpetrant, & eos quo die fuerint intercepti morte multari iubet: quemadmodum sancit l. vltima. de malefic. C. vt qui magum retexerit illicò ad publicum pertrahat. Tum explicatis magorum & maleficorum sceleri-

[a] lib. περὶ τῶν ἀνὰ φερομένων ἐν εἴδει νόμων.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

bus Philo naturalem Magiam, id est, Physicam ab incantatorum magorum præstigiatorumq; magia distinguit exorcismis & incantationibus abutentium, odia capitalia amicis ingerentium, aliaq; scelera incredibilia committentium. Et his itaq; euidens Io. Vuieri calumnia tenetur manifestò, defendentis legem nolle vt mulieres Magæ, sed veneficæ solùm multentur morte. In hac quæstione omnium maxima diutius hæreo, vt cognoscatur an tot innocentes, vt Vuierus loquitur, absolui oporteat, & vtrum præstet calumnijs hominis insistere quàm autoritati legis diuinæ obsequi, quæ præstigiatricem die vnico relinqui vetat superstitem. Et quis, obsecro, Hebræam linguam & Dei legem melius quàm Hebræi & Prophetę intelligat? Elias autem Leuites omne ὁμώνυμον sublaturus vocem Mecaspha exponit Lamiam, qua voce Horatius [a],

Neu pransæ Lamiæ viuum puerum extrahat aluo.

Hesychius λαμώδες γυναικὸς nominat: etsi Eustathius in Homerum scribit [b] voce Lamiæ significari dæmonem specie mulicbri, eodemq; sensu ait Philostratus Lamiam pueros deuorantem Corintho ab Apollonio Tyaneo expulsam esse. Vuierus dicit Scripturam sacram nusquam Lamiarum meminisse: certè, nam vox Græca est, at testamentum vetus scriptum Hebraicè: Esaias verò ob sortilegia Babylonem detestatus ait non esse mansurum lapidem vnum alteri impositum, prout re uera effectum est (iamdiu enim non potuit quisquam lapidem vnicum è ruderibus ostendere illius oppidi, cu-

[a] *in arte poetica.*

[b] *in Odyss. 13. num. 33. vide Dion. Chrysosto. in Lyb. fabu. in vita Apollonij.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

di, cuius ambitus fuit milliarium triginta, siue itineris tridui, vt narrat Herodotus) sed illic Satyros & Dæmonas saltaturos esse, & ibi commoraturam Lamiam. Hebraicè vocatur לילית, lxxij. interpretes ἐμπουσαν vertunt, Latini Lamiam eodem sensu, cùm autem plerumq; Dæmones spectentur in desertis locis, prout est maxima ex parte Africa, Lamiam in historia Africana describit Dion similem feræ habenti vultum fœminę elegantissimũ, mammas & pectus pelliciendis viatoribus regenti, modestis & gratis oculis: cæterùm loco pedum habere serpentis caput, & squamigerum serpentem esse, qui hominem cum primùm accessit vorat auidissimè: quò referri potest illud Ieremiæ, Lamiæ nudarunt vbera, Threno. 4. ideóque isti spiritus voratores appellantur siue Lamiæ παρὰ τὸ λέλαμμαι, aut à voce λαμὸς, id est, ingluuies, vt ait Porphyrio [a]: & eodem iure piscis omnia deuorans, etiam homines integros, teste Nicandro Colophonio [b], appellatur Lamia: cumque Sagæ humanum sanguinem hauriant auidissimè, eas Apuleius nominat Lamias. Sic ea nominatur quæ sectis faucibus Socratis (id sodalis Apulei nomen) accubantis ei atque dormientis sanguinem excepit vase & obduxit plagã: qd experrectus Socrates se nõ sentire dicebat ludificaturq; & postridie tñ vita defunctus est. Huc illa pertinet Salomonis allegoria, Aquilã pullos sanguine pascere, id est, Satanã isto cibo subditos suos educare: & à dæmonibus spiritibusq; malignis amari sacrificia scribit

[a] *in illud Horat. neu pransæ L.*
[b] *apud Eustath. in Odyss. 13.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Porphyrius libro περὶ ἀφῆς τῶν ἐμψύχων, nõ indigno qui latinus fiat. Quamobrem Deus populũ suum à sacrificijs dęmonum auocare volens, sanguinem super altare & ad dexteram eius effundi iubet: atq; vt omnes intelligant id à se iuberi vt populum suũ ab impijs illis scelerib. abstrahat, sic ait, Nec vobis vnquam deinceps accidat vt euntes sacrificetis diabolis & Satyris, quos sequuti commisistis idololatriam & adulteria. Solebant enim (ait R. Moses Maymonis[a]) dæmonib. sacrificare sub arboribus & collibus, partemq; sanguinis in fossam inijcere, ad cuius ambitũ conuiuabant cum malignis spiritibus. Sic accipimus illud legis diuinę caput[b], Ne comedatis super sanguine, & præstigiatores ne sitis. Hebræa verba sunt על הדם, quę interpretes vertunt *cum sanguine* præter naturam præpositionis על significantis super, quia videlicet morem illum non animaduerterant quem R. Maymonides scribit à Chaldæis profectum esse. Itaq; Propheta Nahum[c] scortum Babylonis metropoleos Chaldæorum detestatus, dicit Babylonem præstigijs potentem esse, & omnes populos terræ pręstigias suas docuisse: vbi Propheta vocibus ijsdem vtitur בכשפות & מכשפים, quæ R. Dauid Kimhi interpretatur בעביתם pari Magorum significatione, & Chaldęus Paraphrastes Ionathan Vriclis filius exponit הושין, id est, sortilegia. Hic enim & tollit homonymiam, & verum illustrat Scripturæ sensum. Id autem foret ineptum, si quis venena populis & Regib. terræ à Babylone subministrata diceret, cũ sit v-

[a] *lib. 3. more nebocim.*

[b] *Leuit. 19.*

[c] *Nahum 3. 4.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

sit vbique veneni copia, vt Plinius expostulat: Babylonios verò Magorũ principes exstitisse apud omneis constat, & inter Græcos Latinosq; conuenit eam ob causam Chaldęi nomine sortilegum significari, diuinum, magũ: Sic Hesychius, Χαλδαῖοι, τὸ γένος τῶν Μάγων: sic sępe Tullius [a], sic leges nostrę [b], sic etiam Scripturæ sacræ [c]. Nam cùm in libro Regum dicitur Iezabelæ Reginæ Samariæ fortibus inquinata fuisse terra, legitur vox illa מבשפים, quia non possunt venena intelligi: cùm Prophetas Dei (quos odio capitali oderat) & Nabothum aperta vi, non autem venenis tolli curauerit, & ex quo Saga in Samariam inuexit Magos (vt Medea Regina in Thessaliam) sexcentos annos Samaria hoc modo referta manserit, adeò vt vulgo diceretur, Samaritanus es, diabolũ familiarem habes: quam calumniam aduersarij impegerunt Christo [d]. Hinc Simon ille cognomento Magus, magister Menandri. Vuierus autem caput istud diuinæ legis, *Præstigiatricem ne sinas viuere* [e], petens calumnijs, non animaduertit quid causæ fuerit cur lex nõ dicat prestigiatorem: quod tamen non eo consilio dixit vt Magis, medicis, & Pharmacopœis ignoscat si fuerint uenefici, quib. notiora sunt venena quàm mulieriqus, sed eo pacto Lex Dei innuit hoc malo nõ perinde inquinari viros, & pro viro vnico quinquagenas mulieres ex eo laborare: vt in prouerbio Hebræorum est [f], quo plus mulierum, eo plus magorum est, רב מבשפים ברב חגשים Quamobrẽ scribit Plinius [g] fœminarum scientiã in veneficio prę-

[a] *Lib. de diuinat.*
[b] *l. nemo de maleficis & mathe.*
[c] *Daniel. 2. Esai. 47. 2. Reg. 18.*
[d] *Ioan. 8.*
[e] *Exod. 22.*
[f] *Libro Pirke aboth.*
[g] *lib. 25. ca. 2.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ualere: quod vocabulũ de veneno accipi nõ oportere idẽ autor demonstrat exẽplo Circes homines in bestias transformãtis, q̃d omnia mũdi veneficia nõ essent effectura. Quintil. etiã hãc præsumptionem affirmat esse[a], Latrociniũ in viro facilius, ait, veneficiũ in fœmina credã. Legant omnes eorũ libri qui de Magis scripserũt, fœminę quinquagenę cõperiantur Sagæ aut dęmoniacæ vnius viri loco, vt antè diximus. Hoc aũt mea sentẽtia nõ ex sexus fragilitate accidit: nã inexsuperabilẽ peruicaciã in plerisq; cernimus, easq; fercdo quæstiõis tormẽto sæpe viros antecellere: vt cõiuratione in Neronẽ fuit exploratum[b] & post mortẽ Hippiæ Athenarũ tyrãni (cũ fœminæ sibi ipsis linguas præciderẽt vt omnẽ veritatis consequẽdę spẽ tortorib. eriperẽt) & plurimarũ q̃q; fœminarũ martirijs. Illud maiorẽ veri speciẽ habuerit, si dicamus istud vi brutæ cupiditatis effici q̃ eò fœminã redigit vt perfruat suis cupiditatib. aut sese vindicet: qua ex causa videtur Plato inter virũ & animantẽ brutã, fœminã collocauisse. Etenim grandiora esse videmus fœminarũ viscera quã virorũ, qui nõ perinde feruẽt cupiditatum violẽtia: hominũ verò capita crassiora, qa plꝰ cerebro prudẽtiaq; valẽt q̃q; fœminę. Hoc illud est q̃d poetæ olim figurabãt, cũ Palladẽ sapiẽtiæ Deã è Iouis cerebro natã sine matre dicerẽt, vt ostenderent nunquam à mulieribus manare sapientiã, quę naturam brutarũ animantiũ accedunt propiùs: nã etiam fœminam quæ seduxit virũ, Satanas primũ aggressus est. Prętereà sic Deo visum fuisse statuo in ordi-

[a] *in declamatione.*

[b] *Tacitus li. 14.*

in ordinem cogere & debilitare Satanam, cùm facultatẽ plerumq; ac inprimis ei concederet in creaturas indigniores, puta serpentes, muscas, & alias quæ lege Dei immũdæ dicunt esse, deinde in alias similiter expertes ratiõis potius quàm in homines, tũ in fœminas potius quã in viros, postremò in eos potius qui vitam more pecudũ brutarum transigunt quã in cęteros. Adde quòd Satanas fœminarum opera viros & liberos eodem pertrahit. Stabit itaq; diuinę legis constitutio, prestigiatrices statim morte multari oportere: & Vuieri calumnia cõtra legem Dei & magistratus probè officio fungentes repudiabitur. Vuierus enim assentitur [a] Sagis communicatiõem cum diabolis & pactum intercedere, easq; ope diaboli nõ pauca scelera committere: idẽ verò libro de Lamijs modò pactionẽ interuenire negat, modò probari non posse ait, modò Sagarum confessioni non esse habendã fidem, falli quę putant ea fieri à se quę pro confessione dicunt, eas morbo melancholico infestari. Atq; hũc prætextum imperiti & Magi adhibent, vt effugiũ paribus afferant, regnumq́e Satanę adaugeant. Quicunque antehac dixerunt id esse à melancholia, non esse dęmonas putauerunt, nec fortasse dęmonas Deum've vllum crediderunt subsistere. Vuierus autem Deum fatetur esse, fatẽtur etiã diaboli (vt in Scriptura legimus) & de potentia illius contremiscunt: fatetur etiam omnibus scriptis bonos & malignos spiritus existere, quibus cum hoĩe societas pactumq; interuenit. Et quare Magorum expor-

[a] *lib. 2. de præstig. cap. 4. & 8. & 34. & li. 4. cap. 14. & lib. 5. cap. 9. & sæpe alibi.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

exportationes, maleficia, actionesq́ mirabiles oportuit acceptas ferre melancholiæ? quare (id q̊d est incredibilius) fœminas melancholicas efficere? nam id esse admirandum notauit antiquitas ac inauditum potiùs, cùm nunquam fœmina ex melancholia aut vir gaudio moriatur, sed contrà fœminas complures summa lætitia enecet[a]. Certè Vvierus, vt est medicus, non potest ignorare humorẽ fœminæ planè aduersari adustæ melancholiæ vnde furor nascitur, siue à bile flaua adusta oriatur, siue à succo melancholico, vt inter omneis medicos conuenit: Vtrumq́ enim procedit à calore & siccitate nimia, vt Galenus scribit libro de atra bile. At fœminæ frigidę à natura & humidæ sunt, vt idem autor, omnes Græci, Latini, & Arabes vno cõsensu docent. Ideoq́ Galenus[b] scribit virum calida & sicca constitutione in regione calida & sicca per ęstatem in melancholiæ morbum incidere: cùm tamen Olaus magnus, Gaspar Peucerus, Saxo Grãmaticus, & Vvierus ipse cum Germanicis omnib. Magorum Quæsitorib. assentiantur sub Arcton vbi congelascit mare, in Germania, per Alpes, & apud Allobrogas omnia Sagis circumfluere. Populos autem Borealeis constat tam abesse à melancholia, quàm absunt à pituita Afri. Illos enim albos esse videris, virentibus oculis, rufis & tenuib. capillis, rubicunda facie, hilares & loquaces: quæ omnia humori melancholico planè aduersantur. Quinetiam Hippocrates libro ἀθιδημιῶν primo & Galenus ibidem confirmant fœminarum in genere cer-

[a] Plinius lib. 7. Valerius Max. Solinus.

[b] lib. de atra bile.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

re certiorem esse quàm virorum valetudinem ob profluuium menstruum quo ab innumerabilibus morbis vindicantur. Nunquam fœmina, ait Hippocrates, podagra, nunquam pulmonum exulceratione, Galenus inquit[a], nunquam epilepsia, aut apoplexia, aut phrenesi, aut lethargo, aut conuulsionibus, aut tremore infestãtur dum menses profluunt. Et quamuis dicat Hippocrates[b] comitialium & dæmoniacorum morbum (quem vocabant sacrum) naturalem esse, hunc tamen pituitosis solùm ait accidere, bilioſis nunquam: quod Vuierus medicus non potuit ignorare. Fœminas autem ferè dæmoniacas potiùs esse quàm viros suprà demonstrauimus, & Sagas sæpe corpore exportari, sæpe ἐκστατικὰς abripi modis diabolicis, animaq; à corpore separata, & corpore rigente expertè sensus. Illud verò magis ridiculum, quòd Sagarum morbus dicit à melancholia procedere, cùm morbi ex melancholia nati periculo semper coniuncti sint[c]. Verumtamen videmus Sagas in arte iſta quadraginta annos aut quinquaginta versatas inde à duodecimo ætatis anno (vt Ioanna Haruilleria, quę viua cremata est die xxix. Aprilis M. D. LXXVIII. & Magdalena Crucia Cordubensis Abbatissa in Hispania M. D. XLV.) familiaritatẽ coluisse, & consortium cum diabolo habuisse, illã quadraginta, hanc triginta annis. Necesse est itaq; Vuierus fateatur insulsum esse, indignũ medico, & crassissimæ ignorantiæ vitium (etsi ignorantiã quid dico?) si melancholici morbi fœminis tri-

[a] *lib. de venæ sectione.*

[b] *lib. de morbo sacro.*

[c] *Galen. lib. de atra bile.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

buuntur, quibus illi non magis competunt quàm laudabilia effecta temperatæ melancholiæ, quæ virum (vt prisci omnes philosophi & medici annotarunt) sapientem, modestum, & consyderatum efficit[a]: nam affectiones istæ non mulieri amplius quàm ignis aquæ cohærere possunt. Salomo[b] quoque ante omnes temperamenti muliebris peritissimus se vidisse ait de millenis viris sapientem vnum, sed ex omnibus fœminis ne vnam quidem. Nunc igitur lymphatorum hominum errorem omittamus, qui fœminas statuunt esse melancholicas. Etenim Vvierus ipse videns suum illud velum melancholię certissima demonstratione sublatum esse & euidentissima veritate tot diuinarum humanarumq; legum, tot gentium omnium & populorum historijs, tot confessionib. voluntarijs aut vi extortis, tot iudicijs, conuictionibus, condemnationib. executionib. ab annis ter mille toto orbe terrarum editis: alteram technam sed obesiorē cōmentus est, vt Magorū supplicia impediat: cùm Sagas dixit[c] à diabolo seductas esse, eiq; persuasum esse quod ipse fecerit id ab eis effici. Itaq; in speciem se vehementissimè Satanæ aduersari simulat, re cōseruat Magos, id est (vt paucis explicemus) colludit verbis cum Satana, reipsa verò amplitudinem & potestatem illius stabilit, cùm non ignoret magistratui neq; iuris dicūdi, neq; diabolos prehēdendi facultatē esse. Atqui hoc argumento absoluunt non solū Magi, sed etiā occisores omnes, latrones, incestuosi, parricidę, & qui-

[a] *Arist. in problem. sectio. 30. princip.*
[b] *Prouerb.*
[c] *cap. 4. & ca. vlt. de Lamijs.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quicunque ab hoste humani generis ad maleficia committenda impelluntur. Deinde verò laudibus effert mirificè [a] multam in Papali Camera imperatam, quæ ad veniam consequendam binûm ducatorum est in quamcq; pœnitentem Sagam: tum dicit alibi [b] si defenderet non solùm ex lege Dei non esse mortem Sagis irrogandam, sed ne vllam quidem Sagarum mentionem extare in Scriptura sacra, ipsum non facilè conuictum iri, Hic ego testẽ appello Deum & legem ipsius ad istum hominem euincẽdum, appello sexcentos Bibliorum locos [c]. Imò verò vt cernamus oculis nihil esse coram Deo tam abominabile, nihil frequentius in Scriptura sacra prohiberi, Baleham à Deo inspiratus, quamuis summopere instante Balaco Moabitarum Rege ne faceret, populo Israelis benedixit, & tanquam Propheta rationem reddidit: nam neque incantator est, inquit, neque Magus in isto populo, sed Deus ipsi cùm opus est exponit voluntatem suam: Cumque Deo placuit ostendere quantopere à magicis sortibus abhorreret, inquit, Cauete vobis pro vita vestra, ne sequamini consuetudines abominandas istarum gentiũ quas excidi è terra propter sortilegia, magicas artes, & diuinationes, atq; ibidẽ nouẽ recẽset genera quib. reliqua continent [d]. Sed illud inprimis oportet obseruari, non homicidij, parricidij, incestus, tyrãnidis, idololatrię noĩe Deũ dicere populos illos à se exterminari, sed ob sortes magicas: & q̃niã populi suos liberos diabolo Moloch cõsecra-

[a] *lib. de lamijs cap. 24.*

[b] *lib. 3. de præstig. cap. 35.*

[c] *Exod. 7. & 8. & 9. & 22. Leuit. 19. et 20. Deut. 18. 2. Reg. 9. & 21. & 23. 2. Paralip. 33. Esai. 8. & 34. & 47. Daniel. 2. Miche. 3. & 5. Ezech. 13. Iere. 19. 23. 27. & 50. Actor. 16. Nahum 3. Num. 23.*

[d] *Deut. 18.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

bant ad facienda sortilegia sua, Deum præcipere vt quisquis rem istam abominandam commiserit [a] lapidibus obruatur, morte omnium (vt R. Maymonides ait [b]) crudelissima: tum verò Deum adijcere se furorem suum immissurum contra populũ qui impune scelera ista abire siuerit. Itaq; volens Samuel grauitatem peccati regi Sauli exponere, peccatum, inquit, tuum æquè magnum est ac magorum crimen: Similiter vt demonstretur quantopere Manassem Regem Deus exhorruerit, scriptũ est Manassem suis execrãdis sceleribus prouocasse Deum, atq; subijcitur eum fuisse magum, & conuentionem cum diabolis iniuisse: itaq; spoliatum fuisse regno, & numella in carcere fuisse coercitum. Et quamuis eum postea pœnituerit, eo tamen exstincto post annos quinquaginta Ieremiæ dixit Deus [c], Igne & cædibus delebo istud oppidũ propter execrabilia scelera Manasis Regis: de loco verò Topheth vbi Satanæ sacrificauerat dicitur is fore locus cædium ad vindictam irædiuinæ (vt contigit) exercendam. Similiter libro IIII. Regum cap. xvij. dicuntur decem tribus exterminatę & in exilium raptæ, quòd in res magicas & sortilegia incumberent. Atq; hos quidem locos apprimè conuenit obseruari: nititur enim hoc vno crimine decem tribuum captiuitas: de duabus autẽ reliquis tribubus, dicitur Deus (qui ad vltiones est tardissimus) post annos quinquaginta sortilegia Manasis vindicasse, cùm igne cędibusq; permista fuerunt Hierosolyma & duæ tribus deportatæ.

[a] Leuit. 20.

[b] lib. 3. more nebocim.

[c] Iere. 19. et 15.

tatę. Alibi verò dicit[a], Gladius ad diuinos, gladius ad Chaldęos: & apud Micheã[b], delebo è terra magos diuinosq; Et cũ Esaias euersionẽ Babyloni minat, cædes & incẽdia, omnes hę calamitates, inqt, euenient tibi propter amplitudinẽ scelerum tuorũ execrabilium quę commisisti cum Magis tuis. Denique infinitum esset omneis sacræ Scripturæ locos minutatim expendere: vt missos faciamus Doctores, Legislatores, Philosophos, Historicos exẽplis circumfluẽteis, ex quibus apparet magos post omnem hominum memoriam Deo & hominibus visos fuisse execrabiles. In hanc quoq; sententiam suprà annotauimus ab Augustino scribi, supplicia contra Magos ab omnibus sectis decreta esse: vt demõstraremus Vvierum quidem legisse optimè & intellexisse pœnas diuinis & humanis legibus cõstitutas, sed de industria appetiuisse cauillis atque calumnijs, cùm eas non de Magis dixit, sed de veneficis solùm agere. Iam igitur videamus quid Lamiarum nomine intelligat: in hoc enim vertitur tota disputatio. Hæc Vvieri definitio[c]. Lamia est quæ ob fœdus præstigiosum aut imaginarium cum dæmone initum, propriè ex suo delectu, vel maligno dæmonis instinctu impulsu'ue, illiusque ope qualiacũq; mala vel cogitatione, vel imprecatione, vel re ludicra atq; ad institutũ opus inepta designare putatur: id est (vt paucis contraham) Saga est quæ putatur fœdus habere cum dæmonibus, & id quod non facit ope eorum facere. Hic verò nemo non videt, si multum Vuierus ab arte

[a] Ierem. 50.
[b] Mich. 5.
[c] lib. 7. de præstig. cap. 1. & lib. de Lamijs, cap. 5.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

medica aberrauit cùm de melancholia fœminarũ ageret, eum iterũ errare in ratione Dialectica & lõgè grauiùs, cum definitionem in imaginatione ponit: proprium enim definitionis munus est vt tanquã digito pertingat & cõmonstret oculis germanam rei naturam siue essentiã cuius est definitio. Id verò magis est ridiculũ, q̃ in definitione sex disiũctiões coaceruat: cũ vitiosa sit definitio, ait Aristª quæ vel vnicam disiunctionẽ continet, velut si dixeris, occisor est is qui percutere putatur, aut occidere, aut ludificari alterum. Huic persimilis est Vvieri definitio. Atqui si ea Saga est quæ putaẽ esse, & non est Saga aut Lamia, certè nec fuerunt de Lamijs scribendi libri, nec peruestiganda rei quę nõ est definitio. Primùm. n. quęritur vtrũ id quo de agitur sit in rerũ natura, nẽ ne. i. an sit, tum quid sit, deinde quale sit, postremò cur sit. Librum igitur Vvieri de Lamijs deleri oportuit, non aũt rei quę nusquam est definitionẽ poni: qui lapsus in re philosophica est vitiosissimus. Vvierus tñ sortilegũb, quem magum infamem vocat, definit eum qui conatur accersere & inuocare diabolum, vt se exhibeat & ad postulata respondeat. Hęc paucis placuit annotare: nam Vvieri definitio paginam propè continet, ac disiunctiones duodecim. Non ita facilè conuinci Petrus de Appono potuit, qui Dęmonas existere non audebat confiteri, tum vt eleuaret opinionem vulgi (nam magus habebaẽ vulgo) tũ vt alios eodem perduceret: at Vvierus post quam confessus est esse malignos spiritus, etiamq̃

[a] lib. 6. Topic.

[b] lib. 2. de præstig. cap. 2.

indicem

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

indicē eorū conscripsit ad fin. lib. de præst. Magis prætereà cōfessus est cōmunicationē cū Satana & fœdus intercedere, mirū est profectò ꝙ idē negat Sagā cū Satana fœderatā esse, idq́ꝫ totū imaginariū asserit, cùm disertè lex Dei Sagę cū maligno spiritu fœdere iunctę meminerit. Quia verò Inquisitores quinqꝫ [a], qui summatim infinitum Sagarum numerum conscripserūt quę in Germania ipsis autorib. fuerūt neci traditę, cōpererunt ex confessione omnium eas cum Satana fœdus cōsertis manibus pepigisse, hic Vvierus [b] adducit fieri non posse vt cōserātur manus, quia dęmones, inquit, nō carnea sed spirituali cōcretione cōstāt. Atqui vox cōcretionis naturæ spirituū omnino aduersatur: nihil est, ait Tullius [c], in animis cōcretū, nihil mistū: idq́ꝫ ex Aristotele [d], qui intellectum vocat ἄμικτον ⊙ ἀπαθῆ. Quòd si in spirituū natura concretio admittit, id quoqꝫ fatēdū erit eis esse corpora: vt fecit Augustinus sequutus definitionē Apuleij, qui dæmonas vocat natura corporeos, itē Philoponus Peripateticus [e], Porphyrius, [f] Iāblichus [g], Plethō, Psellus, Plotinus Academici, & Gaudentius Merula hoc vno argumēto freti quòd res incorporea non pōt quicquam à corporea perpeti. Itaqꝫ Basilius ipse æquè Angelis ac Dęmonib. esse constituit corpora, eademq́ꝫ occasione veteres dixerūt dęmonib. diuisionē cōtingere. Cōmunis verò Theolog. opinio, ac nominatī Ioan. Damasc. Greg. Nazian. Thom. Aquinatis [h] & Magistri sententiarū est dęmonas & Angelos eadem natura esse, omnes formas puras & sim-

[a] in malleo maleficarum.

[b] lib. de Lamijs, cap. 7.

[c] in Tuscul. qu.

[d] li. 2. de anim.

[e] lib. de anim.

[f] lib. περὶ ἀποχῆς τῶν ἐμψύχων.

[g] lib. de myste.

[h] lib. 3. sentent.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

& ſimplices: quãuis in eam quoq; rem conſentiũt, bonos & malignos ſpiritus ſibi cùm opus eſt, formare corpus aſpectabile, vt id σωματικῶς efficiant q; volunt. Plena eſt Scriptura exemplis, vt viſionis Abrahamo oblatæ, Iacobo, Moſi, Elię, Manohę, Abacucho, Tobiæ, aliſq; innumeris: pleni ſunt libri Iamblichi de myſteriis Aegyptiorum, Plutarchi[a], Procli, Porphyrij, & Plotini, denique omnes totius antiquitatis libri ad noſtrum vſq; ſeculum: vt Oalus magnus ſcribit frequentiſsimè in regionibus ſingulis ad Boream ſitis ſpiritus ſpectari humana forma, qui tangũt hominũ dexteras, poſteaq; euaneſcunt. Verũtamen ponamus nec naturę concretionẽ in dæmonib. eſſe, nec eos corpus vllũ aſſumere, ſed naturas eſſe puras, ſimplices, & planè diſparatas, vt de Angelis ſiue intelligẽtijs loquitur Ariſtoteles: Vuierus tamẽ negare nõ poteſt quin velit illudere, cũ argumẽto iſto abutiť vt ꝓbet nullum pactũ hominib. nullam conuentionẽ cũ Satana intercedere. Etenim ad conuentionẽ ſimplex cõſenſus ſufficit, qui cõſenſus ſine ſtipulatiõe, ſine verbo, ſine ſcriptura, oculo & nutu ſolo, ait lex [b], fieri poteſt. Imò Vuierus ipſe annuit Magos paciſci & conuentionẽ inire cũ Satana, & hũc eos alloqui & reſpõſa dare: Cur verò Magos potius quàm Magas? nam lex Dei de Magis fœminis diſertè loquitur & nos fœminas exemplis innumeris infeſtiores hoc malo quàm viros eſſe ſuprà commonſtrauimus. Amplius etiam Vvierus aſſentitur [c], dęmonas ſibi corpora hominum beſtiarumq; aſſumere: adeò

[a] lib. περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων.

[b] l. nutu. de legat. 3. ff. lib. 2. de præſtig. cap. 2.

[c] lib. de Lamijs, cap. 16. & lib. 3. de præſtigijs, cap. 12. & lib. 4. cap. 14.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

adeò vt ex scriptis ipsius iudicari queat contradictio, & ἀνακόλουθον conclusionum ipsius vinci. Nobiscum enim in eo conuenit, quòd Dæmonas tradit exportare homines & in aera efferre sine corpore: cuius rei plurimas adducit historias [a], & visas à seipso narrat. Ridet quoq; Vuierus [b] suauiter Magorum cum Dæmonibus copulationem, quam omnis antiquitas omnesq; populi certissimam esse duxerunt & Theologi confirmarunt: Augustinus ipse libro xv. de ciuitate Dei, magnę impudẽtiæ scribit esse si quis hoc negauerit. Hæc illius verba, Dæmones creberrima fama est, quos Latini Incubos, Galli Dusios vocant, mulierum attentare atq; peragere concubitus: & hanc assiduè immũditiam & attentare & efficere plures talesq; asseuerant, vt hoc negare impudentiæ esse videatur. Cõstat apud omneis nõ esse moris vt fœminæ de scortationibus suis glorientur: qui ergo faterentur illę rem sibi fuisse cum diabolis, nisi ita se habuisset? Omnes autem Germaniæ, Hispaniæ, Galliæ, Italiæq; Iudices monumentis literarum consignarũt, & nos legimus Sagas omneis iudicio ipsorũ condemnatas, fuisse confessas & in suis confessionib. ad mortem vsq; perstitisse, complureis etiam quibus venia data est dixisse copulationem sibi fuisse cum dæmonibus, & frigidum illorum semen expertas esse, vt ex libro Quæsitorum quinq; [c] (per quos innumeri fuerunt ad mortem damnati) & ex Paulo Grillando [d] didicimus. Demonstraui suprà multis singularium iudiciorum exemplis quæ ad

[a] *lib. 3. & 4. de præstigijs.*
[b] *lib. de lamijs.*
[c] *malleo maleficarum.*
[d] *lib. de sortile.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

me perlata ſunt, id optimè cùm factis ἀβασανίσως confeſsionibus, tum conuictionibus certis comprobari: neq; dubium eſt quin ſcortationis corporeæ cupiditas fœminas præſertim ad ſpiritualem ſcortationem pertrahat. Huc referri poteſt abominanda illa & execrabilis impietas expreſſa Lege [a], qua omnes qui diabolo Pchoris ſeſe coniunxerant, miſerè dicũtur perijſſe. Cumq; lex Dei [b] prohibuit ne Saga ſinatur viuere, paulo pòſt ſubijcit, qui animãti brutæ concubuerit plectatur morte. Verborum autem in lege Dei ſeries obſcurè perſtringit turpia & incredibilia ſcelera. Sic vbi dicit, nõ offeres Deo mercedẽ meretricis aut pretiũ canis, ſcortorũ coniunctio cũ canib. oſtendit, quã inſignibus exẽplis antè demõſtrauimus: & Leuitici xvij. dicit, nec eũtes ampliùs ſacrificabitis Satyris veſtris diabolis, poſt quos ſcortati eſtis. Sed cũ Vuierus medicus animaduerteret neq; oppilationẽ hepatis, neq; liẽteriã ſanis & incolumib. fœminis adſcribi poſſe, atque hũc morbũ dormiẽti ſolũ accidere, à tota verò antiquitate nõ ſolùm dæmonũ (q̃s Græci Ephialtas, Latini Incubos vocãt) cũ fœminis cõpulationem, ſed etiã virorũ cũ dæmonib. ſpecie muliebri, Hyphialtas vocãt aut Succubos, eamq; inter vigilandũ fieri, & in quibuſdã 30 aut 40 an. perdurare, vt ipſe Vuierus agnoſcit: propterea nõ dixit hunc morbũ eſſe in Magis, ſed negauit, dicẽs fœminas eſſe melancholicas quę id ſe putãt facere quod nõ faciũt. Atqui nunquã eæ eis cremant furioſæ [c]: ſed fraus in eis cernit, diſcretio, iudiciũ, quo negãt conſtanter

[a] Deut. 4.
[b] Exod. 22.
[c] l. diuus. de offic. præſid ff. l. pœna. §. ſanè de parricid. ff.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſtanter factum, vt quædam faciũt, aut excuſant veniamq; poſtulant, vt aliæ, aut ſe abdunt & proripiunt fuga, quæ actiones furioſorũ non ſunt. Adde quòd conuictiones, teſtimonia, comparatiões teſtium, & cõfeſsiones gentium omniũ ad Indos occidentales vſq; maximã inter ſe habent conuenientiam & ſimilitudinẽ, item Dæmonũ cum fœminis copulationes: vt in hiſtoriis Indicis legimus, & ſuprà annotauimus. Vnũ ex Vuiero libenter quæſiuerim, quiſnã iſte ſit Sagarũ morbus quo puerulos qui deprehendunt occiſi putãt ſe occidiſſe, quo elixant & liquant eos vt pinguedinẽ ex eis habeant, vt fatentur illę & ſępe compertæ ſunt. Imaginant (ait Vuierus [a]) ſed id totum effeciſſe, falluntur tamen: Cui verò in tam execrando ſcelere fides habebitur, niſi oculis habeatur? niſi ſenſui? niſi tactui? niſi inculpatis teſtibus? niſi confeſsionibus voluntariè aut ad quæſtionis tormenta factis? niſi denique euidenti & permanenti facto, vbi fuerint deprehenſæ? Sprangerus ſcribit [b] obſtetricem vnam quæ frequẽter aderat puerperiis, in Conſtantienſi agro fuiſſe morti traditam eo quòd XLI. pueros recentes ab vtero necauiſſet, inditis clàm in eorum capita grandibus aciculis. Eadem parricidia à Medea Saga legimus fuiſſe perpetrata, cũ modò fratrem, modò ſuos ipſius liberos occideret. Sortes quoque Magicas Canidiæ apud Horatium legimus [c], Erichthonis apud Lucanum, bufones, angues, oſſa, quæ Sagę noſtræ plerumq; ferunt & quibus comperiũtur inſtructæ. Nulla ſors

[a] *lib. de Lamijs cap. 8.*

[b] *in malleo maleſic.*

[c] *lib. Epodon. ode 5.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

magica eſt quam Orpheus ante annos ferè ter mille non deſcripſerit, & Homerus ex parte, quam lex Dei ante annos ter mille quingentos non annotauerit. Suprà ex Ammiano exemplum Magi adduximus, qui mulierem grauidam execuit vt haberet fœtum, Valente imperium obtinente. Ante annos c. Raziorum Baro conuictus eſt quòd poſt multas puerorum cædes vxorem ſuam prægnantem conatus ſit diſcindere, vt ſatanę ſacrificaret filium, idq; edoctus à Satana, cui nihil gratius poteſt accidere: non autem vt pingue haberet ad res deteſtabiles conſumendum. Iſta Satanæ eſt perſuaſio, vt Magos adducat ad parricidia: nam pingue infantis defuncti ex natura lege ineptum eſſe ſuis rebus prædicant. Demonſtrauit modò id exemplū quod adducebamus puerorū xli. quos interemit Saga, necdum baptizatos, ſed Satanæ cõſecratos. Vvierus autem ſimulans ſe nihil eorum credere quæ tam bene quàm magiſter ipſius Agrippa nouit, auſus eſt ſcribere ac potiùs fingere ſe Baptiſtæ Portæ Itali opinionem ſequi, eumq; ſummopere laudibus euehit. Scribit tamen iſte Sagas ſibi confeſſas eſſe vnguentum à ſe ex pueris elixis & liquatis fieri, & pharmaca quædam adhiberi, quæ hic diſsimulari præſtat: Sic reipſa docet parricidia iſta committere, idq; ex falſa diaboli perſuaſione, hoc vnguento fieri vt homines huc illuc tranſuolent. Sagæ autẽ Gallicæ nec agiliores nec leuiores ſunt Germanicis aut Italicis: verumtamen pars earum maxima (vt in Cenomãnis, Verberianis, Lognianis a-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

nis apud Potezanos quas antè obſeruauimus) ſco pis ſolùm quos inter crura ponebãt & verbis quibuſdam vtentes in aera ſubitò attollebant: & Paulus quoq; Grillandus earum plurimas quas in Italia necari vidit confeſſas narrat hircum ipſis præ foribus adeſſe, quem conſcendebant exportandæ ſine pingui vnguentóve vllo. Baptiſtam Italum in libro de Magia, id eſt, ſortilegio, & Vvierum in id videmus incumbere, vt iſtud vnguentum eſſe doceant facultate naturali & ſoporifera, ne quis periculum dubitet facere. Etenim herbæ ſoporiferæ ſunt mandragora, papauer, ſolanum mortiferum, hyoſcyamus, cicuta: at nũquam medicus Græcus, Arabs, aut Latinus extitit, qui dorſo, brachijs, cruribus vnguenta impoſuerit quibus eo vſq; hominem ſoporaret vt planè careret ſenſu. Sin aũt quid extrinſecus adhibuerit, frontale fortaſſe fuerit ex ſeminibus frigidis quæ miſtionib. & infuſionibus emendantur. ~~Pingue~~ verò (vt medicorum placitis exponitur) ~~calidum eſt & inflammat natura ſua.~~ Quo igitur pacto afferret ſomnũ, ſiue dorſo ſiue brachijs adhibitum? ~~ſomnum enim faciunt venæ carotides~~ ſanguinem à corde ad cerebrum exportantes, & lenis humorum fluxus (qui vt vapores in aerem, ſic in cerebrum aſcenderunt) ſuauiter in partes cordi adiunctas recidens. Verùm vt doceamus animam à Satana extra corpus abripi, tanquã ſi vitę & ſenſus expers relictum eſſet (quemadmodum in capite de ecſtaſi diſſeruimus) neq; id ſommo ſimplici adſcribendũ eſſe, omnia ſimplicia ſo-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

porifera manifeſtum eſt impedire non poſſe quin homo, quãuis ſoporatus & ſepultus ſomno, ignẽ cuti admotum ſentiat : magos verò in ecſtaſin abreptos nec ignem ſentire nec dolorem vllum eſt exploratiſsimum, vt ſupràdemonſtrauimus, in locum Virgilij agentis de Saga,

—quæ ſe promittit ſoluere mentes.

Alio quoq; argumento quod nullę machinæ labefactare poſſunt, confirmamus neq; id vnguentum efficere, neq; ſomnũ eſſe, ſed veré animã extra corpus abripi: nempe quòd omnes qui ſic rapiũt poſt ſemihoram redeũt, aut ſimulac videt ipſis : hoc verò homines narcoticis ſoporati nõ poſſunt, ſed vnum duos've interdũ dies obruti ſomno permanent. Vſus prætereà comprobauit homines ecſta-
[2] *in c. de ecſtaſi.* ſi abreptos (vt antè oſtendimus [2]) veritatem rerũ ad centeſimum milliare geſtarum annotare. Illud verò notari conuenit, vnguenti illius confectionem quam autor Magiæ naturalis docet, non ex ſimplice vllo ſoporifero conſtitutam eſſe, ſed ex periculoſis venenis compluribus. D. Auguſtinus de hac ecſtaſi (quam certam eſſe & indubitatã affirmat) loquens, & vires diaboli admirans, Serpit, inquit, hoc malum dæmonis per omneis aditus ſenſuales, dat ſe figuris, accommodat ſe coloribus, adhæret ſonis, odoribus ſe ſubijcit. Si ergo dæmones iuſtiſsimè annuente Deo animam à corpore ſeparare poſſunt, ecqui non poſſent eos corpore exportare? Illud enim multo plus habet admirationis, ſi ſoluta anima ſeparabitur à corpore atque eodem

eodem reuertetur, quàm si corpus animaq; simul à diabolo auferatur. Equidem istam ecstasin siue aphæresin secundum legis diuinæ testimonia validissimum esse argumentum iudico, quo demonstremus animas immortales esse, & Aristoteleam illam decidamus hypothesin [a], animam si quid potest sine corpore immortalem esse: corpus enim Magorum principes (qui id experientia, vt Orpheus, cognouerãt) carcerem dicunt animę, Empedocles & Zoroastes nobilissimi sua ętate Magi sepulchrum vocant, Plato σῶμα, corpus, tanquam σῆμα, monumentum, appellari putat, quod Socrates animæ cauernam appellabat [b]. Ad argumenta & rationes istas, quas Vuierus non soluit, adest clarorum virorum omnium ab omni seculo autoritas Plutarchi [c], à quo plura & numerabilia exempla afferuntur, Plotini [d], Plinij [e], Augustini [f], Thomæ Aquinatis [g], Doctoris Bonauẽturæ [h], Durandi, Theologorum deniq; omnium, item Syluestris Prieræ, Pauli Grillandi, [i], & quęsitorũ quinq; Germaniæ [k], qui de innumeris Sagis iudicia habuerũt, & acta earum breuiter in librum vnum retulerũt. Cùm itaq; præter autoritatem hominum tam multorum, ordinaria quoq; ex infinitis iudicijs habeatur experientia, in quibus extant testimonia, repetitiones, comparationes testium, conuictiones, & confessiones ad mortem vsque stabiles, non isthæc pertinacia est Vuieri quòd sententiam contrariam defendit, sed maxima impietas est studiũ quo rapitur vt Satanæ regnum amplificet. Visa enim

[a] *lib. 2. de anim.*
[b] *lib. 7. de Repub. Plato.*
[c] *Plutarh. in Romulo.*
[d] *Plotin. lib. de anima.*
[e] *Plinius lib. 7*
[f] *August. li. 10. et 21. de ci. Dei.*
[g] *Thom. in secunda secũdæ, q. 95. art. 5. tit. de superst. & in tract. primæ partis q. 8. & tit. de miracul. q. 16. art. 5. & 6. tit. de dæmõ.*
[h] *Bonauent. in lib. 3. sent. dist. 19. q. 3.*
[i] *Grilland. li. 2. de sort. ca. 7.*
[k] *in malleo maleficorum.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

enim est sagarum probatio, quæ cùm de nocte abfuissent, confessæ verum causam absentiæ suæ indicarunt. Tempus quoq; visum est, cùm ij qui recentes in illos cœtus venerãt, ope Dei implorata aut earum rerum quas videbant metu aut horrore cõcepto se procul à domo abesse compererũt ad milliaria quinquaginta aut centum, & eò reuerti maximis itineribus vnde ipsos Satanas momento exportauerat. Exempla recentis memoriæ notauimus, Lochianum, Lugdunense, Cenomãnicum, Pictauiense, Castello russanum, Lognianum, alia quæ innumera apud autores à nobis adductos exposita, qui omnia simul Vuieri argumenta resecãt dicentis Magos esse melancholicos: istud enim de duobus saltem non potest dicere, qui domum itineribus maximis reuerterunt. Quamquam Vierus[a] sibi ipsi contradicens passim assentitur Simonem Magum, cui Nero honorariam statuam dedicauit, in aerem volauisse: quod prisci etiam Doctores[b] nec pauci consignauerunt scriptis. Summę igitur dementiæ istud est, Vvierũ confiteri Simonem magum per aera volitasse, & nihilominus cõtrariam sententiam affirmare, falli nempe Magos cæteros qui se per aera exportari in cœtus Magorum putent. An minus virium iam habet Satanas quàm tum habuerit? hæc enim post mortem Christi gesta sunt. Quin etiam Vvierus ipse[c] narrat histrionem magum à se in Germania visum, qui spectante populo cœlum versus ascendebat clara luce, cum'q; vxor pedib. eũ prehenderet pariter sublatam

[a] *lib. de lamijs, cap. 3.*

[b] *Ambrosius in Hexamero, Irenæus, Eusebius, Clemens in itinerario, Hegesi. lib. 3. de excid. Hieros. c. 2. Niceph. lib. 2. hist. eccl. c. 27. Fulg. lib. 8. cap. 11.*

[c] *lib. de præst.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

latam esse, hac item comprehensa ancillam sursum abiuisse: ita multo tempore in aere versatos esse, corona populi attonita & miraculum admirante. Simile exemplum in Hugonis Floriacensis historia legimus, Matisconensem quemdam Comitem maxima voce clamantem, amici adiuuate me, abreptū in aera & delatum esse, nec deinceps visum: sicuti nec Romulus apparuit ex quo præsente exercitu in aerem fuit sublatus. Quamquam ex contextu Euangelij discimus Christū à Satana ad templi verticem, deinde ad cacumen montis fuisse exportatum: vnde Aquinas conficit id dubio procul esse confectarium, nihil minus Satanam ex permissione Dei alijs quoq; transferendis posse, cùm certissimè apud omneis sanos constet verum hominem ac non imaginarium fuisse Christum. Ego verò satis habuero, si Vuierum ex sermonibus ipsius & scriptis vicero. Idem enim[a] qui se homines vidisse scribit à diabolis in aerē sublatos, eamque rem non esse absurdam dicit: qui rem falsam ibidem scribit, quæsitum fuisse in Germania Magum qui se pollicebatur liberos Francisci I. Regis Madrico ex arce educturum & ex Hispania in Gallia per aerem deuecturum esse, at nihil fuisse effectum, quòd metueretur ne hoc duce ruerent & ruentibus ceruices diffringerentur: qui amplius lib. iiij. cap. xix *b*. scribit diabolum causidici specie agentem causam, cùm audiret aduersarium diabolo sese dedere si ab hospite pecuniam accepisset, dimissis confestim subsellijs periurium spectantibus

[a] *li. 2. de præstigijs. cap. 12. pag. 6.*

[b] *de præstigijs.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

omnibus exportaſſe, eamq́ue hiſtoriam re uera in Germania confirmat accidiſſe: qui multis exportatorum à diabolo virorum accumulatis exemplis, id omnino certum nullaq́; ex parte abſurdum concludit eſſe: idem ergo nihilominus in libro de Lamijs rem planè contrariam aſſerit, eoq́; pacto leuitatem ſui cerebri & confuſam inſtabilitatem omnibus vbique teſtatam facit. Ac multorum quidem hiſtoricorum & Theologorum repudiat fidem [a], verumtamen Legenda quoque aurea vtitur, ex S. Germani vita producens hiſtoriam, S. Germanũ ad viſendam Sagarum ſaltationem abiuiſſe, inde repentè ad cubilia virorum adueniſſe in quibus illæ compertæ ſunt, tanquam ſi leuior Satana S. Germanus extitiſſet, ac non eadem celeritate qua deuexerat eas potuiſſet reuehere. Quod autem Vuierus ait non eſſe in propria Sagarum facultate vt tonitru immittant aut grandinem, accipio lubens: ac ne homines quidem cereis imaginibus aut vocibus enecare poſſe. Sed illud negari non poteſt, & ipſe Vuierus annuit homines, beſtias, fruges à Satana perdi niſi ſeruet Deus, idq́; ſacrificijs Magorum, votis & precibus, iuſtaq́; Dei permiſsione inimicos ſuos operâ inimicorum vlciſcentis. Itaque Magi ante alios ſupplicijs mille digni ſunt quòd Deo renuntiauerint & Satanam adorauerint: & quidem grauioribus digni ſupplicijs quàm ſi ſuis ipſorum manibus parentes occidiſſent & ſegetes incendiſſent. Hæ enim offenſæ contra homines ſunt, ait Samuel [b], illa directè petit maie-

[a] *lib. 2. cap. 13. de præſtig.*

[b] *lib. 1. cap. 2.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tũt maiestatem Dei. Multo igitur magis supplicia merentur illi qui & Deum ipsum nõ obscurè prouocant offensionibus, & homines sortibus suis enecant, & fruges perdunt: ac propterea xij. tabulis in eos constituebantur pœnæ qui fruges incantassent: quod Vuierum ludificari non miror, cùm ipsam Dei legem petat calumnijs. Atqui hoc potest regeri, debuisse Vuierum de colore & hypostasi vrinæ & rebus consimilibus iudicium facere, non res sacras attingere & in diuinas humanasq; leges attẽtare. Etsi enim à Satana Vuierus illud fatetur fieri, minimè tamen negaturus est eum à Magis incitari, pelli, pertrahi, adiuuari, itemque à Satana Magos, vt ea quæ perpetrantur scelera perpetrent: quemadmodum id etiam dici nec iniuria potest, populos ardentibus Mosis, Eliæ, Samuelis, aliorumque sanctorum votis seruatos esse, cùm Deus ad preces eorum inclinans manum subduxerit & ab accensa ira conquieuerit. In eam ergo sententiam Magi dici possunt abominandis precibus & sacrificijs in causa esse cur tam multæ calamitates accidant. Fatetur Vuierus ipse[a] cùm famosę illius Sagæ Cliuensis meminit ad Eltanum pagum, Sibyllæ Dinscops nomine, statim vt cremata est illas viatorum infestationes destitisse, qui manu aspectabili (nihil enim ampliùs conspicuum erat) atrocissimè cædebantur: ex quo manifestum est hanc primariam illius vexationis causam extitisse, cùm effecta repentè cessauerint ea causa expugnata. Hoc enim commune in

[a] *lib. 6. de præstigijs, cap. 15.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

omni ſcientia axioma obtinet, ceſſante cauſa ceſſare effectum [a]: quemadmodum ex contrario dici potuiſſet iſtam non fuiſſe cauſam [b], ſi infeſtationes illæ perſtitiſſent. Nihilominus tamẽ apud omnes conſtat iudicium aduerſus Satanam à Iudicib. non fuiſſe latum, ſed eo vim ac potentiam illius immi-nutam eſſe, quòd Sagam illam ſuſtulerint quæ manum ſuam ei commodauerat, eum orauerat adoraueratq́, eiusq́ conatus adiuuerat. Biebranæ Sagæ ſuprà meminimus, quæ ad Laodunum cremata fuit anno M.D.LVI. Hęc infirmabat homines, mirificeq́ diſtortos reddebat, eosq́, beſtias, & fruges perdebat. Sed vt primùm fuit exuſta, ceſſauerunt hæc omnia, vt ex Iudice qui de ea quæſtionẽ habuit cognouimus. Idem mihi prętereà narrauit, cùm iſta cuidam fœminæ comminata eſſet eam nunquam lactaturam, ita accidiſſe & lac eius ſubitò exaruiſſe, & quamuis multos liberos pareret, tamen vbera ſemper aruiſſe: Cremata verò Saga ſtatim copiosè lacte abundaſſe, quamuis non propterea Satanas viuere deſtitiſſet. Ex quodam nobili honorato viro cognoui vxori ſuę ab amita impedimentum fuiſſe factum ne pareret (ſic illa moriẽs confeſſa eſt) vt ſucceſsionem liberis acquireret: Illa vt mortua eſt, hanc breui grauidam factam peperiſſe ſemel atq́ iterum, cùm annos iam vndecim cõiugati vixiſſent. Satanas verò (quem Vuierus ſolum in cauſa fuiſſe dicit) non erat mortuus. Hebræis coram Bahal pehore procumbentibus & orantibus eum, exarſit ira Dei in populum totum, & occu-

[a] *l. adigere. §. quamuis. de iure patronat. ff.*
[b] *l. conditionis. §. pupillus, prin. de cõdit. & demon. ff. l. pen. ex quib. can. maiores. ff.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

& occubuerunt breui tempore viginti quatuor hominum millia. Populum autem ad istam idololatriam à Satana fuisse prouocatum nemo negauerit: Verumtamen Pinhas Sacerdos zelo honoris Dei percitus transfixit ducem cuidam Madianitidi concumbentem, quæ ad istam idololatriã eum pellexerat: itaq; repentè ira Dei sedata est, qui Pinhaso benedicens amplis benedictionibus, furorem suum accensum contra populum ab eo extinctum esse pronuntiauit. At Satanas tamen non erat mortuus, quẽ Vuierus, planè excusans Sagas, fuisse & esse autorem asserit istorum malorum omnium. Ex his igitur concludimus Sagas (ωιεργοὺς & impellentes causas esse morborum & necis hominibus pecoribusq; illatæ, cùm illis affectis morte omnia ista desinant: atque hoc responso argumenta singula euertunt quæ adduci solent, & quæ Vuierus deprompsit è Doctorum quorũdam scriptis [a] similiter vt ipse disputantiũ, id est, Physicè de Metaphysicis, insigni errore innumeraq; absurda pariente. Nam si Physicè agetur ex naturę lege, dicendũ erit Sagas nec fruges nec animalia enecare posse, quia præditus esse potentia oporteret: vt autem potentiam habeant tria sunt opus, vis & facultas agentis, apta constitutio rei patientis, & conueniens quæ possit fieri commodaq; rei vnius ad alteram applicatio. At mulieri non ineſt facultas constituendi de elementis, nec verbis alia facultas quàm illius qui ea pronuntiauerit: si autem ne illa quidem potest, certè nec illius verba (quicquid

[a] Alex. cõ. 128. lib. 1. Alciatus.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Ioannes Picus in positionibus magicis asserat) vt suprà demonstrauimus, adeò quamuis Sagæ inesset potentia, ineptus tamen modus quo vtitur, verborum pronuntiatio, eam carere potentia arguit. Hoc argumentum ratione nititur. Quòd si negabitur Saga id cum Satana non posse facere quod sola per se nõ potest, vt Vuierus ait, id verò falsum est. Hoc argumentum captiosum est, & elenchus sophisticus à simplicibus ad composita. Est enim certo certius, quemadmodum nec solum corpus sine anima quicquã potest, nec sola anima corporeas actiones præstare, puta bibere, edere, dormire, digerere, & quæcunq; naturalia sunt animæq; coniunctè & corporis communia, sed alterũ cum altero suis actionib. optimè defunguntur: eadẽ quoque ratione dici id posse fieri vt nec sola Saga, nec Satanas solus ac seorsim possit quod alter cũ altero coniuncti possunt. Fundamentũ rationis huius est naturalis causarũ demõstratio ad vnũ effectum concurrentiũ & inter se adiuuantiũ, vt progenies est à mare & fœmina iunctis, ad quam nihil disparati possunt: & apud veterẽ quemdã Rabinũ memini legere corpus & animam subire pœnas, quia coniunctè peccauerint. Istorũ itaq; à rebus disiunctis ad cõiunctas excusatio tam probabilis est, quã illa cæci & pedibus capti quos accusabat holitor ingressos fuisse hortũ & fructꝰ eius comedisse. Respondenti cæco, at nihil video, nec hortũ, nec arbores, Capto pedibus dicẽti, nõ sunt mihi pedes quibus iuerim, Regesit holitor, cæcus captum pedibus ba-

bus baiulauit, hic duxit illum: sic coniuncti fecerant quod nunquã seorsim potuissent. Quinetiam in hac causa maior est veritatis species, cùm solus Satanas res admirabiles (vt antè diximus) possit efficere[a], cædere, necare, fruges perdere, ventos agere, ignes, grandines, fulmina disijcere, vt Deo permittente castiget tanquam carnifex & summæ illius iustitiæ administer: ac proinde multo magis si iuuetur, rogetur, adoreturq; à Sagis vt id faciat, cùm sine precibus earum, inuocatione & adoratione infirmentur vires illius, debilitetur potentia, & ita nocendi occasio præcidatur vt sæpe mortuis Sagis loripedes videas erigi, curari morbos, luem desinere, quod suprà demonstrauimus. Istud autem argumentum, Sagas pœna indignas esse si eis Satanas ad efficiendos conatus suos abutitur, nec posse actionem simul & perpessionem eidem rei incidere, sophisticum & captiosum est. Nam actionem simul & perpessionem certissimum est posse eodem tempore concurrere, sed respectu vario, vt siquis hominem deijciat in terram qui alterum sibi adstantem prosternat ruens. Alterum argumentum quo Vuierus adstruit (vt passim nititur) ~~Sagas pœna indignas esse, quia Satanas earum opera abutitur, non modò sophisticum est, sed impietate plenissimum.~~ Etenim si huic esset argumẽto locus, maxima quæque hominũ impietas abiret impunita: nã etsi homines aut vindictæ studio ad occidendũ feriendũ've adducunt, aut bruta impotẽtia ad pudicitiam alterius tan-

[a] Iob 1.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

rius tentandam impelluntur, non ſunt tamen ex officina hac ſcelera grauiſsima, ſed commiſſa cædes de induſtria (vt ſunt Magorum homicidia & veneficia) puerorum cædes, parricidia, & conſimilia crimina quæ homines etiam à re magica alieni faciunt, à Satana procurantur, itaq; impunita foret. Ne plura ſi Vuieri & Doctorum à quibus ſua tela habuit argutiæ obtinerent, ſemper graſſatoribus latronibusq; eſſet effugium vindiciæq; à diabolis, in quos nec iuriſdictionem habent Iudices, nec prehenſionis facultatem: itaq; omneis diuinas & humanas leges de ſupplicijs criminũ oporteret cãcellari. Hoc argumẽto quidã Academicus aduerſus Poſsidonium Stoicũ vtebat vt abſurditatẽ illam demõſtraret quã efficiebat planè fatalis neceſsitas Stoicorũ omia ex neceſsitate fieri confirmantiũ. Iu reconſultorum .n. axiomate [a], quod diſertè in lege Dei confirmat, ille abſoluit cui vis facta eſt, & qui ad faciendũ aliquid coactus eſt, quia neceſsitas (q̃ aiunt) non habẽt legẽ, nec ſubeſt diſcretioni legũ. Itaq; hanc abſurditatem vt effugeret, à ſentẽtia ſua diſceſsit Poſsidonius [b]. At hæc noſtra cauſa eſt potior: nam inter omneis Magos conuenit non cogi à Satana quemquam vt Deo renuntiet, aut ſe diabolo voueat, ſed contrà puram liberamq; voluntatem à ſuis ſubditis exigit, & cum eis contrahit liberis conuentionibus. Fatali ergo Stoicorum neceſsitati non eſt hic locus, nec edicto De eo quod metus cauſa. ff. eum enim edictum reſtitui iubet quem metus mortis aut tormentorũ oppreſſe-

[a] *l. ſi ſtuprũ. de adulter. ff. cum ſimilibus.*

[b] *Galen. lib. de placitis Hippocratis.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

presserit [a]: alius metus quicunq; fuerit, doloris, infamiæ, bonorum amissionis, non excusatur lege [b] sed eas actiones voluntarias lex esse iudicat. Itaq; multo magis contractus, conuentiones, sacrificia, adorationes, & detestabilia Magorũ cum Dæmonibus consortia non solùm voluntaria oportet dici, sed liberæ ac spontaneæ (vt philosophi nominant) voluntatis effecta, & sponte ἑκουσίως καὶ αὐθαιρέτως (vt Græci loquuntur) facta. Illud ergo minimè dicendum est, quod Vvierus rationem sequutus Doctoris cuiusdam dixit, ~~si Satanas Magis vt instrumẽtis vtitur, non esse plectendos Magos, quia ab instrumentis non astimantur actiones~~, sed in quæstione de supplicijs ad finem solum attendi opus est [c]: quæ rationes è medio iure petitæ [d] Doctoribus istis ex diametro aduersantur. Saga enim malignos spiritus veluti instrumenta ad malefaciendum & nefarios suos conatus efficiendos adhibet, cùm nec pulueri, nec verbis, nec carminibus facultas vlla sit. Nam Magos communicantes cum Satana antè ostẽdimus orare Satanam vt hunc interimat, infirmet illum, prout id permissione Dei à diabolis præstari posse Tertullianus doctè exponit in Apologetico [e], & in singulis quoq; Magorũ iudicijs videmus confessiones ipsorum istis rebus abundare. Quamobrem longè grauiora supplicia promerentur Magi quàm ij qui certo condicto q; pretio locant prædonum operam vt inimicos interimant: quos sine spe veniæ iura addicũt morti [f], quamuis homicidium prædo non perpetrauerit [g],

[a] *l. metũ. de eo quod met. causa. ff.*
[b] *l. mulier. c. ff.*
[c] *l. diuus. ad l. Corn. de sicar.*
[d] *l. aut facta. de pœnis. l. verum. de iniur. ff. arg. l. q mihi. de donat. ff.*
[e] *cap. 22.*
[f] *l. non solum. §. nec mandatu. de iniur. l. qui mihi bona. §. q ui iussu. de acquir. hæred. ff. & ibi Bart.*
[g] *l. si quis nõ di cã resp. de episc. C. & ibi Bald. Angel. Salicet.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

& quotidiana iudicia condemnant. Quãto igitur eſt capitalior Magus, qui in reb. iſtis Satanã occupat: qui orat: qui adorat: Nõ eſt igit quod Vvierus & boni eius Doctores expoſtulẽt Magos pœnas dare de Satanæ maleficijs, aut indignè calumnientur legẽ Dei[a] quæ hos vetat illorũ pœnas luere: nam tota ſcriptura Sacra documentis iſtis plena eſt, Deũ à Magis ſummè abhorrere, eosq; plus quàm parricidas, inceſtuoſos, atq; Sodomitas abominationi eſſe, imò tantopere eos deteſtari vt q̃ties eorum meminit toties æſtum, furorẽ, vltionẽ pronuntiet: q; nuſquam in alio ſcelere fit præterq; in cauſa idololatriæ[b]. Eodem reſponſo argumentum alterũ refellit quod Vvierus à bonis ſuis Doctorib. mutuatur, confeſsionib. ſtari non oportere niſi veræ ſint atq; poſsibiles: fateor. Sed aſſumptio qua dicit nihil eſſe ex iure poſsibile quod à natura nõ ſit poſsibile, hæc ergo aſſumptio falſa eſt & impietatis plena: tollit enim ſingula Dei miracula operaq; contra ordinẽ naturæ facta, adeoq; ipſa religionis & pietatis omnis in Deũ fundamẽta: imò ſi huic axiomati daret locus, omnes articuli fidei delendi eſſent. Verùm vt in argumento iuris conſiſtamus, Hermaphroditas aliaq; monſtra contra naturam eſſe nemo negauerit: eaverò admittit atq; agnoſcit lex[c]. Nec verò negari poteſt id cõtra naturam eſſe quod ſe Vvierus oculis ſuis vidiſſe narrat, cùm homo feras ita ſiſtit verbo vt tandem ad ſe pertrahat. Etiam contra naturam eſt diuinare quis furtum fecerit; capitali tamen ſupplicio affici-

tur

[a] Exech. 22. l. crimen patronum. de pœnis. C. l. ſancimus. c.

[b] Exod. 15. 32. Leuit. 20. 26. Num. 11. 25. Deut. 29. 33. Ioſue 7. 23. 1. Sam. 24. 2. Reg. 13. 2. Paral. 12. 28. 29. & 36.

[c] l. Hermaphroditus. de ſtatu hom. ff.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tur[a] quisquis Magos de furto consulit, & quisquis ex hac præsumptione furē in ius vocauerit. A natura fieri non potest vt homines grandinē tempestatémve cieant, frugésve carminib. enecent: at id leges accipiunt tanquam certissimum[b], quamuis natura ἀδύνατον, & supplicium capitale vtentib. hac arte irrogant. Non iura solùm igitur gentium, sed diuinæ leges quàmplurima agnoscūt natura quidem impossibilia, sed possibilia contra naturæ ordinem & legē: sed has leges Vvierus & consortes eius è Pandectis & Codice ipso lubentissimè eximerent: etiam Dei lege animus esset idem faciendi, dum aiunt si quarum legum causę non amplius comperiuntur veræ, eas leges corrigi oportere. Scilicet id pro confesso habent quod est totius disputationis caput, & principium, τὸ ἐξ ἀρχῆς petunt, vt dicitur in re sophistica, id assumentes quod fuerat concludendum, errore in Dialectica grauissimo. Atqui tantum abest vt assumptionem istius argumentationis eis concedamus, & res post omnem hominum memoriam ab annis quater mille de Magis exploratissimas nunc demum Vvieri & Doctorum eius seculo dicamus falsi compertas esse, vt contrà Augustinus ipse (quod antè diximus) annotauerit omneis philosophorum & religionum quæ vnquam extiterunt sectas Magiæ pœnas decreuisse. Plutarch. etiam in Apophthegmatis à Persis scribit supplicio omnium crudelissimo affectas fuisse Sagas, quarū caput inter duos lapides elidebant. Multos scripturæ Sacræ locos

[a] l. item Labeo. §. si quis astrologos. de iniur. ff.

[b] l. eorum. l. mulieri. l. nemo aruspex & toto titul. de maleficis. C.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

annotauimus quibus hoc ipsum inculcatur, & grauissima mortis supplicia aduersus Magos in lege Dei decernuntur. Platonis quoq; leges annotauimus capitali supplicio addicentis Magos. Historias complureis adduximus (at ne centesimã quidem earum partem) iudiciorum in Magos capitalium, & in eos pariter qui libris magicis vtebãtur. Erroris igitur & ignorantiæ totam antiquitatem necesse est condemnari, deleri omneis historias, diuinas & humanas leges antiquari, vt falsas ludicras & falsis nitẽtes principijs: atq; his omnib. opponi Vvieri & aliorum aliquot Magorum sententiam, qui inter se ad stabiliendum & confirmandũ regnum Satanæ consociati sunt. Hoc Vvierus infitiari non potest, nisi verecundiam omnem abiecerit, qui in libro de præstigijs [a] plus execrabilium magicarum sortiũ promulgauit quàm magister ipsius Agrippa vnquã fecerit. Ille enim libros suos de occulta philosophia planè retractauit ca. xlviij. de vanit. scient. hic verò discipulus illius cõmonstrat digito & ante oculos ponit qcquid Satanas principes Magos docere põt: sed multas Dei voces sanctorumq; Doctorum interserit, vt venenũ cum melle infundat animis, prout hic est semperq; fuit cõmunis stylus Satanę. Quamquã isti homini mentem sic ademit Deus, vt nõ amplius aquæ aduersetur ignis quàm ipse sibi. Fatetur enim locis quàmplurimis non Sagas, sed cum qui artem magicã exercet capitali supplicio affici oportere. Confiteor, ait [b], magicas artes capitales esse, sed Lamiæ nõ cõtinentur:

[a] *lib. 5. ca. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 17. 18. 21. 25. de præstigijs.*

[b] *lib. 6. ca. 24. de præstig.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tinentur: vt si quis dixerit homicidas suspendi oportere, sed grassatoribꝫ cõdonari. Innumera sunt dicta eiusmodi. Alibi autem dicit[a] non eo supplicium mereri magos qꝫ cum Satana pepigerint & Deo renuntiauerint, quia decepti sunt & causam præbuit contractui dolus: ideoqꝫ contractum esse irritum, & hominib. deceptis, ac non decipientib. ignoscendum. Hæc ridicula sunt Doctorum Italicorum argumẽta, qui tam strenuè in ista arte proiecti sunt vt ista lues Italiam totam peruaserit & infecerit Galliam, vim facientes legib. vt istud malum induant aliqua probabilitatis specie. Nemo autem tam stupidus est aut demẽs, qui insulsum istorum argumentorum non videat ἄθπον. Si enim à subdito facta conuentio suasu alterius qui eius principem odit capitaliter, sine vlla spe veniæ punitur morte, quo tandem iure cõuentio facta cum Satana excusari posset infensissimo Dei & piorũ aduersario? Etenim vt nunquã Magus homines, pecudes, fruges nece maleficióve affecerit, sed homines sortibus infestos semper sanauerit & tempestatem propulerit (vt quidã Magus Curio Sauilla ci ad Tholosam tẽpestates semper à parochia sua abarcebat) cùm tñ Deo renuntiauerit & cum Satana pepigerit, dignus est qui viuus pereat incendio. Nam conuentio hæc longè est capitalior quã si igne gladióve fruges homines aut pecora enecet, quia hoc maleficium in res creatas intenditur, quibuscum iniri potest cõuentio[b]: qui autem cum Satana paciscit, maiestatẽ Dei oppugnat palàm &

[a] *libr. de lamijs cap. vlt.*

[b] *1. Sam. 2.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

contemnit eum. Itaq; lex Dei mulierem Sagam statim necari iubet, non adhibita distinctione vtrum fruges an pecudes perdiderit: quem in locum annotauimus Legem vti voce מכשפה, id est, præstigiatricis, oculos fascinantis, vt Doctor Abraham Aben Ezra, & interpretes omnes consentiunt. Atq; hoc quidem apprimè oportet obseruari (nam lex Dei ita se habet vt nulla vox emphasi sua careat) vt illud neminẽ fugiat, Magos nõ eam ob causam præcipuè castigandos q; homines pecorá ve necauerint, sed quòd Satanæ pactum iniuerint. Vt verò noscantur ij qui cum Satana pepegerint, Lex vnam speciem oculis exhibet digitoq; monstrat, puta illius qui sic oculos præstinguit atq; fascinat vt id quod non est sæpe videndum præbeat, aut qui incantat carmine: itaq; statuit certissimã hãc & indubitatam inter alias probationem esse existimandam pacti cũ Satana initi, si quis oculos fascinet, incantet carmine, aut alia cõmittat eiusmodi: Hæc enim Magi persæpe faciunt, vt risum moueant, & industrij homines habeantur. Sic Vvieri & sociorum dicta radicitus exsecantur, & Iudicibus materia præciditur ampliùs quærendi vtrum Magus cum Satana pepigerit nécne, quid, quando, quomodo pepigerit, aut an nociturus alicui sortẽ vllã maleficiúm ve immiserit: harũ enim rerũ probationes penè forent ἀδύνατοι, quia non nisi in tenebris & desertis locis, & modis ꝓpè incredibilibus ijs qui factum non audiuerint, plurimùm cõmittuntur. Non quod alienum sit ab æquo & bono, si de his rebus

rebus quæstio habebitur : sed Deus lege docere voluit illud sufficere si Magum probabitur carmine fuisse vsum, aut oculos fascinasse: quod præsente Rege Triscalanus fecit, orbes catenæ aureæ quã gestabat nobilis quidam ad manum suam pelliciens intactos, cùm tamen integra ad collum nobilis illius catena permaneret: itemq; alibi Breuiariũ Sacerdotis ita dissimulans & chartarum ludus esse videretur. Ista probatio sufficit vt ad condemnationem Magi procedatur, quia res istas quæ non vllo diuino miraculo fiunt sed contra naturam veniunt, à Satana pręstari constat certissimè, idq; expressa conuentione cũ eo facta & iuramento confirmata. Hæc eò dicimus vt ad istos magistros sortium artifices q; probè attẽdatur, & tempestiuè ac seriò animaduertatur. Sic fuit Iudæus Magus nomine Sedechias qui (vt narrat Ioan. Abbas Tritemius) emittebat hominẽ in aera, in membra discerpebat, ea q; recollecta adunabat, vt Simon magus Nerone præsente fecit: currũ etiã onustũ fœno cũ equis & agitatore corã toto populo absorbebat. Vvier. ipse[a] non auditũ à se in German. sed visum tradit fuisse hoiem q ccelũ versus ascẽdebat, & trahebat post se vxorem atq; ancillam hęrentes pedibus hanc heræ, illam viri, cum maxima populi admiratione, vt suprà meminimus. Atque hoc quidem pacto & Vviero & Doctoribus illius respõderi potest, id credendum esse negantib. quod natura est impossibile, cũ à se Vvier. ipse[b] res eiusmodi confiteat visas quę natura tñ sunt impossibiles: vt i-

[a] lib. de præstig.

[b] lib. 1. cap. 12. de præstig.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

vt idem ſe oculis ſuis vidiſſe autor eſt cùm puella Henrietta nomine à diabolo ſine quiete vlla per aerem ferebatur in arce Laldebrocenſi Ducatu Geldriæ: quæ hiſtoria, vt ſola eſſet, labefactandis omnibus Vvieri ſociorúmque argumentis ſufficeret. Quamquam totus liber eius exemplis abundat rerum quæ contra ordinem & facultatẽ naturæ acciderunt, & quas fatet idem ſpirituum malignorum opera effectas eſſe: vt de cultro extracto è ventre puellæ cui nullum vlceris veſtigium inerat, quod ſe in maxima virorum frequentia vidiſſe narrat, & & cultrum adhuc in rerum natura eſſe: ſimiliter ꝙ ſe vidiſſe ait[a], cùm Vlrici Nuſſenſeri faſcinati corpus ſecaret, ex eo educi cultros quatuor, baculum craſſum, clauos multos, & fili plurimũ, multis medicis aliꝭſq; præſentib. ſpectaculum illud admirantibus. Falſus igitur ſermo & impietatis plenus, ꝙ natura fieri non poteſt id credi non oportere. Verũtamen vt miraculoſas iſtas actiones & faſcinationes contra naturã venientes omittamus, id præcipuè agitur vt ſummo iure puniantur iꝭ qui Deo renunciauerint & ſe Satanæ permiſerint, quam actionem eſſe impoſsibilem Vvierus non affirmauerit. Quoniam verò difficilis eſt iſtius impietatis probatio, lex Dei multari morte faſcinatores iubet oculos phantaſiamq; præſtinguẽtes, idq; cũctatione: nimirum pro certo habens faſcinatorẽ eſſe magum pactionis cum Satana expreſſę tacitæ ve reũ. Multò igitur magis ſummo iure cum eo agi opus eſt, ſi aut confeſsionib., aut teſtimoniꝭs aut ſcripto pare-

[a] *lib. 4. de præſtig cap. 9.*

parebit conueniſſe cum Satana, aut maleficia exercuiſſe quæ natura committi nequeunt. Illud enim notari (vt dixi) & ſæpe inculcari conuenit, legem Dei, cùm de Magis & pœna eorum capitali loquitur, diſertè non meminiſſe necis pecorum hominúmve aut maleficiorum fruges infeſtantium (nã hæc minima ſunt mala quæ Magi perpetrent) ſed eorum qui faſcinant & carminibus oculos præſtinguunt, qui mortuos conſulunt, qui denique res faciunt cæteras quarum interpretationem antè attulimus. Nam quia θαυματουργοὶ iſti contra naturam venientes ludibria perſæpe exhibent, molliuntur Iudicum animi & nihil eis ineſſe mali omnes exiſtimant. Sic vir quidam magnus & autoritate valẽs, qui poſt mortem incuſatus eſt magicarum ſortiũ, ſolebat ſeueritatem iudicum ad riſum flectere vt Magos eriperet. Sic eleuando impietatis cumulo Satanas riſus excitat: ſic carminibus indulgent Sagæ, & procurãt vt denis ſortilegijs vnum aliquod factum agyrticum illabatur, vt quicquid faciunt agyrticę ſubtilitatis & agilitatis eſſe videatur. Quãobrem Deus nominatim cauit vt qui oculos faſcinant plectantur morte, & (quod grauius eſt) præcipit ne ſinant viuere, vt ſtatim eo ipſo die (inquit Hebræus Philo[a]) dedantur morti: quod idem autor eſt fuiſſe obſeruatun. Quibus ex verbis appareret iudicia non laborauiſſe de inquirendis alijs magorum maleficijs, ne probationis grauitas ſupplicia retardaret. Vuierus autẽ vt euertat leges in magos latas omneisq; hiſtorias in dubium vocet, in

[a] *lib. de ſpecialib. legibus.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

refutanda opinione Lycanthropiæ operam consumit, id meram esse illusionem prædicans. At ne eo quidem pacto respondet ad legē Dei, quæ præcipit vt qui sic illudunt plectantur morte: neq; hic quæstio agitur sit ne vera mutatio corporis humani in lupum ratione integra permanente, an plena corporis & animæ transmutatio, an verò simplex illusio & fascinatio eorum qui spectant corpore animoq; integris. Amplius tamen Vuierus audet[a], nihilq; nisi illusionem defendit esse. Id verò nec Mathematici hominis nec philosophi factū est, id temere affirmare quod non intelligas: sed in hac causa ad effectum attendi necesse est, idq; obseruari q̊d dicit ὅτι ἐστὶ, causam verò, id est, τὸ δι' ὅ, τι, permitti Deo. Omnia autem Vuieri argumēta nitūtur caduco & putri fundamento, cùm de spiritibus, dęmonibus, & actionibus eorum perinde disputat ac si de reb. naturæ ageret, cœlum terræ miscens, & in præfatione operis demonstrauimus. Historiam Iobi veram confitetur esse, à Satana excitari ventos, fulmina, ignem, inimicos, quibus euertit & consumpsit domos, liberos, familiam, pecoraq; Iobi momento vno, hunc quoq; opera illius à vertice ad pedes imos vlcere incurabili afflictum esse, quæ omnia factu difficiliora sunt, quàm in lupum transfiguretur homo: at permagnam istam potentiam Satanæ Deus tradidit. Nabuchodonozorem quoq; Monarcham Assyriæ Vuierus non negaturus est in bouem mutatū esse depascentē herbam annos septem, versa pelle, pilo, vnguib. formaq; tota; deinde figu-

[a] *August. li. 18. de ciuit. Dei, cap. 18. & li. de spiritu & litera cap. 26.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

de figuram priſtinã recepiſſe, vt Danielis Prophetæ hiſtoria docet. Quòd ſi mutationem iſtã Regis Nabuchodonozoris non fabuloſam illuſionẽ, ſed veram hiſtoriam eſſe cum ſacra Scriptura dixerit, fateatur ergo æquè poſſe fieri vt homines in lupos aliasq; feras transfigurẽtur: Sin Magorum mutationem in lupos & alias feras affirmet fabulas illuſionem eſſe, certè hiſtoriã quoq; ſacrã fabuloſam illuſionem eſſe concluſerit: Nam ſi factũ eſt in vno, in alijs etiam poteſt, cùm potentia Dei minuta nõ ſit. Hoc argumẽto vtit, vt oſtẽdat re vera Magos à Satana deportari, exẽplo veri hominis Ieſu Chriſti ſuper templum & montem à Satana exportati. Quòd ſi Deus Satanæ in Iobum & Ieſum Chriſtũ hanc facultatem dedit, quis dubitet in Magos atq; impios etiam ampliorem dari? Etenim Vuierus[a] aſſentit in libro de Lamijs Nabuchodonozorem à Satana in bouem mutatum eſſe: Rem pudendã planè, Vuierum in Nabuchodonozore confiteri (nam infitiari qui poſſet?) transfigurationẽ in beſtiam in Satana effectã eſſe, negare in alijs. Nã Canon Epiſcopi[b] & cõſimiles alij de transformatiõe eos ſpectant ſolummodò qui facultatẽ efficiẽdi res iſtas Magis aut Satanæ per ſe ineſſe putãt. Illud verò dementiæ foret atq; hæreſeos, ſi quis facultatẽ iſtã, cùm videt, Satanę dari à Deo nõ putet improbis caſtigãdis: blaſphemiæ, ſi terminos potentiæ Dei præfigeret: capitalis temeritatis, ſi de ſecretis eius iudiciũ faceret. Nam, vt apertè dicam, potentia rerum creatarum eſt potentia Dei, nec minus

[a] lib. de Lamijs. cap. 16. & li. 1. de præſtig. cap. 24.

[b] 26. q. 5.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

elucet Dei gloria in potentia quam tradit Satanæ, quàm in omnibus creatis quę in terra degunt; cùm in Iobo dicatur non existere in terra potentiã quæ cum potentia illius comparetur: quibus ex verbis cognoscimus actiones satanæ supra naturam esse, nec eas ad legem causarũ naturalium metiri oportere. Magos quoq; Regis Aegypti legimus baculos in serpentes exẽplo Mosis conuertisse: Mosem verò nequaquam illusisse certum est: fuerũt igitur serpentes veri, quod longè est difficilius quàm vt natura vnius animalis in alterum transformetur. Verum quidem illud est Deum creauisse omnia, nec alium creatorem esse quàm Deum solum: at illud non dicitur, nec vsquam legitur à Satana aut Magis omnibus creatam nouam speciem vnicam aut formatam esse. Sed si potestatem hanc Deus Mosi contulit, eam certè potuit & adhuc potest Satanæ & Magis tradere: ea enim semper est potentia Dei, siue ordinaria, siue extra ordinẽ, siue ἀμέσως siue per res creatas, vt Aquinas [a] & Scotus consentiunt, & nos antè demõstrauimus. Sed Vuierus fallit, cùm creationem pro generatione, & generationem pro transmutatione accipit. Prima est de nihilo, Creatoris propria: Secunda ex eo quod subsistit, dicitur; γένεσις in formarum generatione: tertia non est motus, siue κίνησις, sed ἀλλοίωσις solùm & μεταβολὴ, mutatio & accidentalis alteratio essentiali forma remanente [b]. Quod itaq; semel à Creatore creatũ est, id creaturę generant successione, & transformãt proprietate ac potentia quam dedit ipsis Deus. Hanc

[a] lib. 1.

[b] Aristot. lib. 3. & 5. φυσικῆς ἀκροάσεως.

Aqui-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Aquinas [a] virtutem naturalem vocat, de ſpiritibus ſic loquens, Omnes angeli boni & mali habent ex virtute naturali poteſtatem tranſmutandi corpora noſtra. Veteres autem inde ab Homeri ſeculo, & quicunq; de Magis mutationẽ iſtam expertis cognouerunt, conſentiunt (vt ſuo loco diximus [b]) rationẽ formamq; eſſentialem manere immutabilẽ. Hæc ergo ſimplex accidentalis formę & corporis eſt alteratio, nõ vera transformatio. Sed Vuierus Phyſicè de rebus metaphyſicis diſſerens, ad fundamenta & principia Phyſicæ impingit paſsim: cũq; ſe infinito diuinarum humanarumq; hiſtoriarum numero de transfiguratione hominum in beſtias oppreſſum videt, dicit corpora à Satana ſoporari. Atq; id quidem in horam poſſet diem've fieri: ſed hominem incolumem amplius ſex dies ſine cibo à natura viuere eſt impoſsibile. Id Plinius autor eſt [c] explorauiſſe veteres in iis omnibus qui ſententia lata necabantur fame, iuuenesq; magis quàm ſenes fame affici: quamobrẽ fame in obſeſsis locis priores, teſte Hippocrate [d], moriuntur. Sed in Liuonia dies minimùm duodecim homines in lupos verſi manent, aliq; treis menſes: etiam veteres annotarũt [e] qui decem annos transformati fuerint poſtquàm fluuium quendam traieciſſent. Illud verò obſeruatu dignum, non extare exemplum vllum ferarum verſarum in humana corpora, vt Peucerus ſcribit. Præterea iudicio in Parlamẽto Dolenſi lato xviij. Ianuarij. M.D.LXXIIII. contra Aegidium Garnerium Lugdunenſem cõtinetur ipſius confeſsio:

[a] dist. 7. art. 3

[b] lib. 3.

[c] lib. 11. ca. 54.

[d] lib. de carnib.

[e] Plinius.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

nempe puellas duas puerumq́ vnum ab ipso voratos esse, primam die S. Michaelis ad Serranam syluam in vico Castenoij, dimidio milliari ab oppido, eamq́ occisam & vnguibus specie lupi fuisse laniatam, vt suprà copiosius diximus[a]: quæ confessio puerorum morte, loco, tempore, forma, & testimonijs eorũ qui superuenientes facto speciẽ viderunt lupi fuit confirmata. Certè aut corpus in figuram lupi versum oportuit, aut humanã animam in corpus lupi transmeasse, vt omnia tã accuratè obseruare posset. Quamuis ex posteriore hac sentẽtia fatendũ esset duas simul formas in vnum subiectũ concurrere, quod ex diametro principijs Physicę aduersat[b]: Vuierus aũt qui de rebus Metaphysicis disceptat Physicè, fatet sexcentis suorũ librorũ locis diabolos (hi aũt sunt intelligentes formę) ingredi corpora hominũ q̃s ea de causa veteres δαιμονῶντας appellabant. Quamobrẽ nunq̃ Aristoteles in libris Physices de spiritib. & intelligentijs disputauit, sed reiecit in libros τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ, ab ijs incõmodis rebusq́ absurdis metuẽs quib. se priores implicauerãt qui Mathematicas quæstiões cũ Physica confundebãt, eoq́ nomine reprehẽsionẽ ipsius subierũt[c]. In eundẽ errorẽ Vuierus labit, & quicũque adhærẽt eius argumẽtis. Nã Aristoteles Physicũ axioma statuit, formã physicã separatã à naturali corpore interire, in Metaphysicis verò animã humanã excipit, q̃ in libr. de partib. animantiũ ait θύραθεν ἐπεισιέναι. i. θεόθεν οὐρανόθεν, ὑψόθεν, extrinsecus ad hominem venire, & corrupto humano corpore subsiste-

[a] li. 2. cap. 6.

[b] Aristot. lib. de ortu et interitu.

[c] lib. 1. φυσικῆς ἀκροας.

ſiſtere. Vuierus etiam qui actiones ſpirituum Phyſicæ conatᵉ exponere millies in libris ſuis aſſerit diabolos migrare de loco in locum: & ita res habet, prout in eis cernimus quos obſident exportant've dæmones; nihilominus ſi vera ſunt principia Phyſicę quę ſtatuit Ariſtoteles, à natura fieri nõ poteſt quin res omnes mobiles quę locum occupant ſint corpora: id aũt ſpirituum naturæ planè aduerſatᵉ. Idẽ verò Ariſtoteles Theologicè, id eſt, Metaphyſicè diſputãs ait [4] ſeparatos ſpiritus motionis autores eſſe corporib. cœli, & per accidens motũ quoq; excepto primo mouente perpetuo. Et Deus ipſe purißima ſimpliciſsimaq; natura Angelos omneis ſuperans de ſeipſo dicit, Cœlum & terrã ego impleo, ac propterea appellatur מקום id eſt, locus, quia mũdus in ipſo eſt, non autem ipſe mundo includiᵗ, vt Hebræi Doctores in illud Eſaiæ tradunt, Cœlũ mihi ſedes eſt & terra ſcabellum pedum meorum. Quòd ſiquis cũ Auguſtino dixerit ex Apuleiana definitione dæmonũ quã Academici acceperunt, Dęmonas eſſe corporeos: id verò admirabilius, & à conueniẽtia naturæ q; lege alienius futurũ eſt. Nã corpus vnũ in alterũ penetrare poſſet: itaq; tota penè Phyſica euerteretᵉ hoc principio nitẽs, nõ poſſe in dimenſiones penetrari, cũ dæmones in hominũ corpora penetrẽt, quod Vuierus ipſe confiteᵗ paſſim. Ineptũ igiᵗ fuit fundamẽta argumẽtorũ de Magis & actionib. dęmonũ ex principijs & hypotheſibus Phyſicis petere, ijsq; peſsimè (vt diximᵒ) intellectis. Hæc ita ſe habere videbit manifeſtò quiſq;

[4] lib. 8. τὰν μετὰ τὰ φυσικὰ.

Philo

Philoſophorũ libros ſeriò legerit & intellexerit: illis enim, inprimis verò Academicis, in cauſa Dæmonum, bona ex parte cum Theologis conuenit. Nam cœlorum motus & cœleſtiũ luminum æquè a Scriptura ſacra atq; à Philoſophorum grege Angelis tribuit̃, vt videmus apud Ezechielem & Pſalmo lxviij. verſu xviij. vbi ait Chaldæus interpres eſſe vicies mille luminaria, & eis mouendis Angelos totidem. Thomas item Aquinas (quem recentiores Gręci pro philoſopho tanto habuerunt vt librorum illius præſtantiſsimum fecerint è Latino Græcum) ſingulas ſpirituum Magorumq; actiones veras eſſe putat, vt antè demonſtrauimus: nec mirum eſſe aſſerit[a], quòd Simon Magus diabolorum opera fecit vt loqueretur canis. Sic Magi quatuor qui Pictauij anno M.D.LXIIII. fuerunt concremati, dicebant hircum quem adorabant de nocte ſecum loqui ſolitum: & Paulus Grillandus[b] ſcribit Sagam à ſe Romæ fuiſſe viſam cùm illic eſſet, Franciſcam Sienenſem nomine, quæ coram omnibus faciebat vt loqueretur canis. Atq; hæ quidem actiones omnes & ſimiles aliæ mirificæ, quas Vuierus fatetur, cõtra naturam fiunt. Hic ergo neceſſe eſt ceruices corã Deo demittamus, & tenuitatem confitentes noſtri ingenij principia naturæ rationesq; negligamus: quibus toties profectò fallimur quoties ex eis volumus ſpirituum actiones, dæmonumq; ſocietatẽ cum Magis expendere, eoque pacto παρασυλλογισμὸν iſtum conficere, actiones iſtas veras eſſe non poſſe quia contra naturã ſunt, & quic-

[a] *Clemens in itinerario.*

[b] *lib. de ſortilegijs, ſection. 7. num. 24.*

& quicquid à natura fieri non potest id esse impossibile. Purũ certè parasyllogismum & elẽchum sophisticũ: vt si quis de scelerato homine dixerit, bonus lanista est, bonus igit̃: nam à coniunctis ad simplicia nõ valet consequẽtia. Vvierus aũt[4] omnino volens quacunq; ratione Sagis prębere effugium, eas à diabolo possideri & vim pati narrat. Atq; memo tam oculis captus est qui nõ videat quantũ sit discrimen inter eas Sagas, q̃ se vouerunt, dicarunt addixerúntque Satanæ, & eas quas malignus spiritus obsidet: cùm illas, pstibulis impurissimis, has pudicis virginib. vim passis cõparandas constet. prętereà quis Satanã erga suos fideles subditos credat tã inconsyderatè agere? Idem posteà cõfirmat fieri nõ posse à natura vt Sagę tã breui tẽporis spatio in cætus suos trãsportent. Nos aũt ad sermonẽ istũ copiosè satis respondimus. Hic verò Vvierus demonstrat q̃p parũ sit Mathematicus, quẽ perpusillum Physicæ degustauisse suprà ostẽdimus. Nã 8. cælũ cũ astris omnib. horis 24. videmus cõuersari, cuius ambitus est supra q̃p 133000000. milliariũ, vt bis mille passus Geometricos milliari assignemus. Etenim licet Archimedes & Ptolemæus interuallũ Solis à terra solùm demõstrauerint 1209. semidiametra terræ cũ dimidio capere (est aũt semidiametrũ milliariũ 1800. vt milliarib. bis mille passus tribuas, ambitus aũt terræ semidiametrorũ 6. cũ 7. parte semidiametri, vt collectis Hipparchi obseruationib. Ptolemęus demõstrauit) Arabes tñ Alphragã, Albategni, Tebit, Campan vlte-

[4] lib. de Lamijs. cap. 16.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

rius prouehentes ſcripſerunt diſtare terram ab octauo cœlo 20081. terræ ſemidiametris, & minutis viginti octo, quæ efficiunt milliaria 36145800. R. Moſes Ramban lib. iij. More nebocim amplius eſſe ſtatuit, quia demonſtrationes Aſtronomicæ ex ſenſu fiunt. Verumtamen vt minimum ex omnib. numerum retineamus, certa eſt illa Ptolemæi demõſtratio, tantã eſſe proportionem ſemidiametri cum arcu quanta eſt 52. ad 60. ex Euclidis autẽ demonſtratione in lib. 3. ſex ſemidiametra vnius circuli præciſè faciunt hexagonum: itaq; ſemidiametrum à centro terræ ad cœlum octauum vſq; ſexies planè comperietur in octauo cœlo. Interſunt igit̃ ſexies 6146800. milliaria, cum dimidio circuli gradum 48. Quòd ſi octo gradus ad vnumquenque arcum hexagoni circuli aſſumpſeris præter ſexilla ſemidiametra, cõficientur mil. amplius 28916690. adde quæ omiſimus minuta 28. milliarium 800. totus ambitus octaui cœli futurus eſt 245991440. milliarium quæ horis xxiiij. percurruntur. Longè ampliora ſunt nonũ decimumq; cœlum. Optimè enim Ptolemæus in Almageſto monſtrat totam terram (cuius ambitus eſt 9160. milliariũ) cum Solari tãtùm circulo comparatam qui longè octauo minor eſt, tam exiguum punctum, eſſe vt ſenſu ne queat percipi. Quòd ſi horis viginti quatuor fit octaui cœli conuerſatio, certè minuto horæ (ſexagena aũt minuta conſtituũt horã) emetiẽt octauũ cœlum 1706155. mill. motu Angeli diuinitus hac facultate pręditi, quẽ Hebręi* vocant Cherubinũ verſantem

* Leo Hebræus lib. 2.

sanctē rotam flāmantis gladij. i. cœlestiū luminariū: an igit̄ non posset Satanas, quē Deus tanta in terram potestate instruxit, horæ spatio hominē ad cētum ducēta ve mill. transuehere? Manifestū est igit̄ non esse hunc motū à natura ἀδυνάτον. Ioanna Haruilleria (q̄ viuā die April. vlt. 1578. crematā fuisse suprà meminimus) se postremò in lōginquissimas partes fuisse exportatā, multumq; tēporis antequā perueniret ad cœtū cōsumpsisse fatebat, reuersam verò defatigationis plurimū ac lassitudinis expertā esse, vt ex iudicio illius didici q; mihi Claudius Fayus Procurator Regis apud Ribemōtenses attulit. Illa verò spectata est Vvieri malitia, cùm scribit cap. 8. de Lamijs cōfiteri Sagas id sibi negotij à Satana mandari vt dum monstrat hostia aut terrā inspuāt, aut crucē terant pedib. Quā occasionē Vvier. arripit vt eos decipiat q; à missa defecerunt, dicens rem esse ridiculam. Sprang. etiam scribit se quæstionem de Sagis habentem audiuisse multos expresso cum Satana pacto recipere se artus diffracturos Crucifixis, idq; prę sertim die antepaschalis Veneris, Hoc Vvier. totum stultitiæ imputat. Hic verò nō placet quę stionē aggredi de religiōis merito, q̄ multi Theologi copiosè explicauerūt, neq; est præsentis argumenti: sed techinas Satanę affirmo esse incredibiles nisi optimè attendat, q; ille nō fecit qui puerilem admodū conscripsit librū de Satanæ stratagematis. Istud enim est consilium Satanæ, vt ipsius subditi ad contēptū abnegationemq; Dei solū adducant, sed etiā oīs religiōis & earum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

omniũ rerũ q̃ putant̃ esse Dij & metu à maleficijs absterrere possunt, & ad satanã omnino auertãtur. Inter Magos itaq; cõuenit, id primũ Satanã à tyronib. nouitijsq; Magis exigere vt Deo & omni religioni renuntiẽt, pro certo habẽs quisquis religioni cuiuis renũtiauerit eũ ad omnẽ impietatẽ & scelus proiectũ fore. Etenim Romę in nocturnis etiã Bacchi sacrificijs innumeri Magi cõperti sunt, qui mille incestos & nefarios coitus exercebant, innocẽtissimos quosq; mactabãt: quamobrẽ per totã Italiã in perpetuũ fuerunt vetita, & Magi quãpluri mi affecti morte[a]. Sic in primitiua Eccles. (vt Epiphani⁹ testis est) insinauit Satanas damnabilẽ Magorum Gnosticorũ sectã, qui religionis specie sacrificabant infantes ex incestis congressib. ipsorũ natos, tundebant in mortarijs cum farina & melle, factasq; ex eis placentas suis sectatorib. vescendas dabant, atq; hanc suam cœnã esse prædicabant. Hi veri fuerũt Magi edocti à Satana, cuius hic præcipuus est scopus vt omnem religionẽ ex humanis mentib. eximat ad stabiliẽdum potentiã suam, aut etiã vt superstitiosa religionis specie tegat omnia scelera quæ fieri possunt ad contẽptũ Dei vel eius qui putat̃ Deus. Nã quisquis aliquid cõmittit ad contẽptum lapidis materiq́ue alterius cuiuis habet pro deo, hunc tantundẽ penè cõfirmo offendere, quãtum is offendit qui Deum verũ æternum quẽ nouit blasphemauerit: vt olim Caligula[b] Iouis assumens imaginem in aurem eius insusurrabat contumelias, & statuam cõminuebat Vestę quam vestales oscu-

[a] Liuius.

[b] Sueton. in Caio.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

les oſculandam ei præbuerant. Non quòd à natura ſit maleficium cõminui Veſtalium ſtatuã: ſed in Caligula blaſphemum fuit & impium facinus, cuius iſtud fuerat propoſitum vt eum contẽptu prouocaret quem habebat pro deo. Deus enim ad animum ſemper mentemq; hominum reſpicit, & geſtus negligit, ideóq; ſcrutator cordiũ appellatur. Sciens itaq; ~~Baruc populum in Babylonia captiuũ~~ eò ~~impelli vt corã imaginibus è metallo, ligno, lapide procideret, ſcribit in hanc formam, Cùm imagines humeris portari videbitis vt reuerẽtia ipſis habeat, dicite cũ animis veſtris, ad te, ô æterne Deus, hic honos pertinet.~~ Idem in priſca Eccleſia factitabant multi, qui ví aut metu intererant gentium ſacrificijs, aut ad præuertendum ſcandalum ne exiſtimarentur Athei, & quamuis in genua coram imaginibus procíderent, Deũ orabant tamen vt ſe ab omni pollutione & idololatria integros conſeruaret, bonumq; ipſorum animum & conſcientiam ac ignari rudisq; populi accipiat æquo animo & probet. Ex his igitẽ concludimus cuiuſcunq; actionis ſeu bonæ ſeu malæ fundamentũ eſſe voluntatẽ & intentionem hominis in omneis partes: adeò vt ſi voluntas cõtra id venerit quod bonum eſſe ratio iudicat: etiam decepta ratione offendat deus. Hæc deciſio Thomæ Aquinatis [a] in tractatu de bonitate actus interioris voluntatis, vbi ſic ait, Quando ratio ~~errans ponit aliquid vt præceptum~~ Dei, tunc idem eſt ~~contẽnere dictamen rationis~~ & Dei præceptum: quod item Auguſt. ſenſit [b]. Quapropter

[a] *in prima ſecundæ, q. 19. ad 5.*

[b] *Libro retractation.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

videns Satanas Deũ. ad intentionẽ attẽdere, vim, metum, iuſtamq; ignorantiã excuſare, tentat non veram modò religionẽ euellere, ſed etiã omnẽ diuinitatis opinionẽ ex humanis mentib. eximere: itaq; nullũ lapidem non mouet vt qui vnicum adorat Deum plures ei adhibeat ſocios, tum à Creatore ad res creatas auocat, à creaturis intelligentibus ad eas quas ſenſus percipit, à nobilib. cœleſtibuſque creaturis ad elementarcis, ad immundas vſq; animantes, ſerpentes bufonesq;, & à creaturis Dei ad hominum opera. Eſt. n. abominabilius ſi idolis quæ fabrefecerint homines honor habeat̃, q̃ ſi ante bufones & crocodilos, quos adorauerunt Ægyptij, creaturas Dei atq; opera procidat̃. Quamobrem procurat Satanas vt ſecundum has humanis operib. honos habeatur, puta imaginib. & ſtatuis quas Græci idola, Hebręi Peſilim appellabant: neque hoc contentus eò tandem homines perducit, vt imaginib. ipſis (quarum metu ab offenſionib. quodãmodo abſterrent̃) renuntiantes adorent ipſum: atq; vt impediat ſuos ne redire in gratiã cũ Deo poſsint, eos obſtringit maleficijs inſignib. & horrẽdis blaſphemijs ne vnq̃ veniã ſperare audeant. Verbi gratia, autor eſt eis vt ad Dei contumeliã ſacratas hoſtias prębeãt bufonib. comedendas, inſtituto execrabili, q̃ ab eis ſolùm ſeruari iubet q pro certo habent hoſtiã eſſe Deũ, vt ſuprà docuimus: ſimiliter vt ad deſpectũ dei ſagittis configant crucifixos, altero non minus deteſtando ſcelere, q̃ Magos Sagittarios in Germania dictos antehac

Sata-

Satana duce feciſſe notauimus: iamverò deſiuerũt iſti ex quo bona pars Germaniæ credidit nihil in crucifixis diuinũ eſſe. Vt. n. animos ſcrutat̃ Deus & conſilia hominũ introſpicit, ſic imitatus Deum Satanas ſe ꝯoli ꝓ Deo curat, ꝙ maximi quiq; Magi factitant eum demiſſa in terram facie adorãtes, idq; adhibitis etiam ceremoñjs & ritib. honorificis qui Deo putant̃ grati, vt cùm oſcula iungũtur reliquijs, & lucernæ accendunt̃. Sic cultũ ſibi Satanas exhiberi iubet, vt in iudicio compertum eſt Magorum quatuor qui apud Pictonas viui cremati ſunt anno M. D. LXIIII. Hi enim dixerunt ſe ad crucem quamdam cum lucernis ardentib. podicem Satanæ apparentis hircina ſpecie oſculatos eſſe. Si Sacerdotes illi quos Monſtreletus & Froiſſardus meminerũt cum bufonib. baptiſmũ cõmunicauiſſe hoſtiamq; illis p̃buiſſe, nequicq; diuinitatis in hoſtia eſſe putauiſſent, nõ fuiſſet id officij deſyderaturus ab eis Satanas: neq; Neroni Magorũ ab omni memoria facilè principi, aut Caligulę iſtiꝰ patruo futurus autor vt ſtatuas Iouis, Veſtæ, aliorumq; ꝓculcarẽt, niſi aliq; eis diuinitatẽ eſſe putauiſſẽt. Itaq; in ſortileg. omnib. & abominãdis Magor. cõmunicationib. ſingulę ꝓpè voces cruce, ſingulæ orationes Ieſu Chr. & S. Trin. noſe ac luſtrali aqua (benedictã vocãt) aſpergũt̃: & ſi q; ſcelus cereis imaginib. opus eſt perpetrari, eas corporalibus, dum miſſa canit̃, Satanas ſubdi iubet (vt permultis iudicijs fuiſſe cõpertum Paul. Grillandus[a] narrat) baptizari in eorum nomine q̃s diris vo-

[a] *lib. 2. de ſortil. legijs. c. 5. n. 11.*

lunt

lunt defigere, & horrendas voces myſteriáque vſurpari quæ profectò non vnquam imprimi ſed in perpetuũ ſupprimi oportuit. Illud verò ante omnia opꝰ eſt obſeruari, Satanã ab omni ſeculo Sacrificos, Aruſpices, & ſacerdotes ad ſe pellicere, vt omne genus religiõis inquinet, eiſq; plus ſemp q̃ alijs facultatis ad nocendũ cõferat. Itaq; Plato lib. de legib. xi. capitale ſupplicĩũ in Sacerdotes decernit q̃ ſacrificijs & arte magica occiderint: q; Rom. Senatus conſ. iudicatũ fuiſſe ſuprà annotauimꝰ ad leg. Corn. interpretationẽ l. ex Senatuſconſ. deſi c. ff. legis de ſicarijs latæ pœna dãnari q̃ ſacrificia iſta fecerit habuerit. Et apud Sprang. Paul. Grillandũ, & Pontanũ legimus maximos quoſq; Magos ſacerdotes exſtitiſſe, vt populũ totũ corrũperent: nã q̃ ſanctiorẽ atq; integriorẽ miniſtrũ Dei oportet eſſe vt populũ ſanctificet, orationéſq; & laudes deo acceptas offerat, eo magis abominandum eſt facinus & deteſtabile, cùm ſe is addĩcit Satanæ ſacrificiaq; exhibet q̃ Deo ſacrificare debuerat. Ipſe. n. Porph. à veterib. annotatũ fuiſſe ſcribit, ſi q̃ ſacrificia Ioui, Apollini, & alijs Dijs indignè fierent, ſuperuenire malignos ſpiritus & p̃ces in execrationẽ verti: nõ q; Deus idololatrias (quas indicta capitali pœna vetat) ꝓbauerit, ſed eũ ꝓbabile eſt ad imperitorũ mentẽ reſpexiſſe, & pro voluntate qua erant de eis iudicauiſſe. Iacob. Peruſinũ ſacerdotẽ Grillandus aitᵃ maximũ fuiſſe totius Italiæ Magũ, q̃ cũ miſſam canẽs verſus populũ ſeſe obuertiſſet vt diceret, *Orate pro me, &c.* die q̃dã dixit, Orate ꝓ caſtris Eccleſiæ, quia

ᵃ *lib. 2. de ſortil. cap. 6.*

ſiæ, qa laborant in extremis: eodemq; momẽto cæ ſa fuiſſe caſtra, quæ Peruſio (vbi canebat miſſam) viginti quinque milliaribus aberant. Similem hiſtoriam in Philippo Comminæo legimus de quodam Italo Viennenſi Archiepiſcopo, qui præſente Ludouico Rege xi. die Epiphaniæ Miſſam celebrans in æde S. Martini Turonenſis, quando pacẽ Regi oſculandam præbuit, hæc verba pronuntiauit, Pax tibi, ô Rex, hoſtis tuus eſt mortuus: & hora eadem compertũ eſt Carolum Ducem Burgundiæ ad Nanceum in Lotharingia occidiſſe. Prophetas alios ſub id tempus quàm nũc afferat an pepererit Italia neſcio: equidẽ valde metuo vt artẽ illã coluerit quæ ab alijs gentis iſtius frequentat, quibus Satanas apud Principes vtit emiſſarijs vt iſta lue inficiat eos: multa. n. de hoc bono Archiepiſcopo Comminæus narrat, quæ nihil magis redolent quàm veri Magi effecta certiſsima. Atq; hæc ad dictum Vuieri reſponſio, ridiculum id eſſe prædicantis quòd ſuis Satanas imperat Crucifixos effringere, in terrã deſpuere cùm ſpectanda hoſtia proponitur, aquã luſtralem vel benedictã nõ attingere. Idem verò Sagã neſcio quã ridet, cui Satanas mandauit vt accuratè calceos veteres aſſeruaret q pro amuleto ab alijs Magis eſſent. Iſtud conſiliũ Satanæ eſſe duplex aſſero ſignificatione: calcei qui ſem per ſordibus obducunt, peccata ſignificãt: nam edicens Deus Moſi & Ioſuæ, amoue calceos tuos, hic locus purus & ſacer eſt, innuebat (inquit Hebræus Philo) animam optimè à peccatis purgan-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

dam esse vt Deum contempletur & laudet. Vt autem cũ Satana conuersetur, eam opus est inquinari & immergi perpetua impietate sceleribusq; atrocissimis: tũ bonis suis administris auxiliatur Satanas. Quòd si propriũ istius rei sensum præoptaueris, Satanã diximus omnem operã cõsumere vt homines à fide in Deũ ad res creatas abducat, quæ vera est definitio idololatriæ à Theologis tradita: ac ꝓinde siquis crediderit se calceis veteribus, periaptis, alijs ve magis perlatis conseruari à malo posse, hic in perpetua hæret idololatria. Aliud etiam Satanas spectare solet, vt suos subditos ad obsequium informet assuefaciatq;: sicut Satanã suprà ostendimus puellam ad suam voluntatẽ pellecturum edixisse ei vt sibi daret de capillitio, quod illa fecit: posteà mandauisse vt ad ædem S. Marię virtutũ proficisceretur: hoc cũ animaduerteret factũ, rogauisse vt peregrinationẽ Cõpostellas ad S. Iacobum susciperet: id neganti posse, indixisse Satanã vt in sinum forcipes inderet: ꝙ postquã illa hoc cõsilio fecisset vt à maligno spiritu sese liberaret, eum lõgè grauiùs quã antè fecerat institisse. Hoc aũt certo certius est blasphemũ illud in Deũ fore, si pręciperet Satanas legẽ diuinã obseruari, & illud quispiam studio obsequẽdi præstaret. Quamobrẽ illud in primis cauendũ est, ne quis vllo pacto Satanæ obsequatur. Qd'ad Canonẽ, Episcopi, toties à Vuiero inculcatũ, anteà demonstrauimus neq; generali Concilio, neq; Synodali fuisse factũ, sed in Cõciliabulo: & ꝙ Magorũ exportationẽ negat id à Theologis

logis omnib. improbari[a]: cùm eam cõtra affirmẽt. Augustinus, Thomas Aquinas, Durãdus, Bonauentura, Sylueſter Prieras, Inquiſitores 5. Paulus Grillãdus, & alij innumeri. Nihilominus tñ in canone, nec mirũ, §. magi, xxvi. q. v. dicunt Magi ſolo verbo faſcinare & maleficiũ violentũ cõmittere: idemq; confirmãt Hebræus Philo in libro de ſpecialib. legibus, Auguſtinus, & Tertullianus in Apologetico. Id etiam Lucanus hoc verſu innuit,

Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni Incantata perit.

Sprangerus ſcribit ſe in Germania vidiſſe Sagas, quę repẽtè verbo vnico homines enecabãt, rẽ multo plus miraculoſam quã ſit trãſuectio: nõ q; iſtud efficiat verbo, ſed opera Satanæ, quẽ adorãs Saga de ea re exorauerit. Quamq; nõ perficit cædes huiuſmodi, niſi aut Deus iuſtè maleficiũ hominis malè meritu vlciſcat, aut etiã permittat, vt antè demonſtrauimus. Poſtremo cap. de Lamijs Vuier. cœlũ terrę miſcet, vt effugiũ Magis comparandũ eſſe doceat ridiculo quodã elẽcho, nec abſimili ab eo quẽ à Corace Tiſiaq; prolatũ narrat Gellius. Nã ſic ait ille, Sagis pœnitentib. oportet ignoſci, vt hæreticis ignoſcitur: obfirmatis verò cõdonari, nec corpus & anima perimant pariter. Sic magiſtro ſuo in iure dicebat Tiſias, ſi perſuaſero me nihil debere ſoluere, abſoluar ſententia: ſi perſuadere non potuero, ne tum quidem exoluam quicquam: nam effecturum ſe promiſit Corax vt bonus orator fiam, id eſt, quicquid placuerit oratione perſuadeam: Ad illud magiſter dixit, ſi Iudicibus poteris

[a] *Auguſt. li. 18. & 21. de ciuit. Dei. Thomas in ſecũda ſecundæ, q. 95. art. 5. tit. de ſuperſtit. & in tract. 1. part. q. 2. & tit. de miracul. q. 18. art. 5. & tit. de dæmon. Bonauentura in 3. ſent. diſt. 19. q. 3. Spranger. in malleo ma. Paul. Grilland. li. 2. de fortil.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

persuadere nihil deberi abs te, mihi tamen solutu-
rus es, quia bonus orator fueris iudicatus: Sin au-
tem eo condemnaberis quòd persuadere non po-
tueris, etiam mihi ex sententia solues: Iudices sen-
κόραξ, coruus. tentiam ferent mali corui malum ouũ. Ita Vuiero
regeram, si prędones atq; sicarij, quãuis resipiscen-
tes, diuinis humanisq; legib. addicunt̃ morti, quia
executio iuris & pœna maleficiorũ à culpa & pœ-
nitẽtia distãt longissimè: omnino ęquius futurũ est
vt obfirmatus Magus omnib. prædonib. sicarijs,
& parricidis peior, reusq; diuinæ & humanæ maie
statis læsę multet̃ morte. Pœnitentia autẽ efficit vt
condonetur culpa, quam Vuierus à pœna nesciuit
distinguere. Postquàm Dauidi indicasset Deus
culpam eius cõdonari, non eo minus pœnas de eo
visum est sumere: & quamuis Deus dixisset Mosi
peccatum populi condonatũ esse, seuerè tamẽ fuit
castigatus. Quamobrem paulo pòst, Ego sum, in-
[c] Exod. 34. quit[a], Deus maximus, æternus, exercens misericor
diam, condonans peccata & iniquitates, sed impu-
nita non sinens: vt habet textus Hebræi veritas &
Vatabli interpretatio. Non q̃ peccata omnia pro
merito eorũ puniat, nam humanũ genus iam olim
perijsset: verùm exercet Deus iudicium, iustitiam,
& misericordiam: iudicium quidem, peccata ho-
stium coniuratorũ ex merito eorũ puniẽdo: iusti-
tiam, mercedẽ cuiq; benefactorum causa tribuẽdo:
misericordiã verò, tum ampliùs benefaciẽdo, tum
lenius castigando quàm promereat̃ quisquã. Hoc
vnum est è præstantissimis sacræ scripturæ myste-
rijs, ac

rijs, ac fortaſſe minimè omnium à pleriſq; intellectum: Ieremias enim has proprietates cum vehementiſsima exclamatione aſsignat Deo. Quòd ſi Deus deliberauerat populum ſuũ in deſerto morte afficere (is autem erat animarum octies decies centies mille minimùm) quòd procidiſſent corã imagine contra Legem veniẽtes, ſacrificia ei obtuliſſent, ſi etiam vtcunq; reſipuerint, ex eis tria millia repentè enecauit: quid, obſecro, mereantur Magi, Satanã adorantes & ſacrificãtes ei? Ecquis igitur Vuierum non dixerit à Deo planè reiectum eſſe, qui rem adeò abſurdam ſit auſus ſcribere, condonari eis oportere qui blaſphemant Deum peruicaciſsimè & bellum ἀπονοώτατα aduerſus eũ gerunt? Melius fuiſſet cũ Vuiero actũ, ſi apertè dixiſſet vt Age ſilaus [a], qui de amici cuiuſdã cauſa ad Iudices ſcribebat in hanc ſententiã, ſi ius cũ eo faceret, ſecundũ eum iudicarent: ſin contra ius ageret, viderẽt tñ Iudices ne litẽ amitteret; nam vtcunq; eſſet, amicum in lite volebat vincere. Idem Vuierus ſatagit, qui Magis ſi reſipuerint, veniã dari cupit: ſi peruicaces fuerint, itidem cõdonari, ne corpus & anima eorũ intereãt: itaq; reus eſt cõmunis Magorũ ſupplicij, prout diſertè cauet lege [b], quiſq; Magũ reũ publicum ſeueritati legũ ſubtraxerit, is vltimo cũ Magis ſupplicio pereat. Quod autem Vuierus ſub finẽ incaleſcẽs & ira ꝓcitus Iudices vocat carnifices, magnũ certè illud eſt prꝫſumptiõis argumentũ, ab eo valde metui ne qs Magus plus ſatis eloquat, eumq; puerulos imitari q ex metu de nocte canũt. Res aũt

[a] *Plutarch. in Apophthegm.*

[b] *l. vlti. de maleſic. C.*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

omnium abſurdiſsima quæ in diuinis & humanis legibus obſeruari poſsit, perſæpe à Deo in Lege & à Iurecoſſ. adducta, nimirum ne crimina impunè a-beant, res inquam iſta argumẽtis Vuieri implicat, quando voce maxima aſſerit blaſphemis, inceſtis, parricidis, aduerſarijs Dei & naturæ, id eſt, Magis condonãdum eſſe, licet in blaſphemijs ſceleribuſque horrendis perſeuerent. Animaduertens autem Vuierus tandem diuinas æquè ac humanas leges ſibi obſiſtere omniumq; gentiũ conſuetudinẽ, vt dicta ſua circumueſtiat aliqua ſpecie, Dei legem in duob. locis ſibi putauit corrumpendã. Primùm enim ſcribit [b] lege Dei præcipi vt falſi teſtes afficiãtur morte: deinde mandari vt fur occidatur qui de die domũ alterius vi perruperit. Si acta notarius, actuarius, aut Iudex corruperit, dignus eſt ſuſpendio. Vuierus bis duabus lineis Dei corrupit legẽ. Nam falſum teſtem lex Dei [c] ſupplicio idem addicit quod in alterum fuiſſet importaturus: ſi falſum pro teſtimonio dixerit ad tollendum vitam, teſti vitam ademptum iri: ſi ad flagra incutienda, perpeſſurum flagra: ſi ad multam vnius aurei, aureo multatum iri. Impudẽtius verò altera Lex ab eo corrupta eſt: Lex enim ſiquis interdiu furem occiderit, eum ſancit reum eſſe ſanguinis [d] contra quã Vuierus aſſerit. Capitalius verò falſi crimen illud eſt, cùm legem Dei vetantem ne præſtigiatrix ſinatur viuere, de venefica ſolùm dicit accipi oportere. Nam lex Dei de ea loquitur quæ faſcinat, quę præſtinguit oculos, & id quod non eſt videndum exhibet:

[a] l. conuenire. de pact. dot. l. ſi maritus. §. legis. de adult. l. ita vulneratus, ad l. Aquil. ff.

[b] ca. 24. de Lauijs, colum. 6. num. 10.

[c] Deut. 19.

Exod. 22.

[d]

hibet: nempe id pro certo ſtatuens, non poſſe hoc fieri niſi cum Satana fœdus interuenerit. Sed vt tandem aliquando finem ſcribẽdi faciamus, reſtat vt omnes videant & iudicent, potiúsne blaſphemijs & falſis ſermonibus Vuieri ſit hærendũ quã legi Dei toties in ſacra Scriptura inculcatæ, qua pœnæ capitales in Magos maxima grauiſsima-que Dei execratione infeſtos decernuntur: potiùsne cum tenui medico faciendum, quàm cum libris & ſentẽtijs philoſophorum omniũ qui vno ore condemnauerunt Magos: potiúsne tenendæ pueriles Vuieri argutiæ, quàm Platonis leges, xij. tabulæ, prudentũ reſponſa, Imperatorum placita, decreta populorum legislatorumq; Perſarum, Hebræorum, Græcorum, Latinorum, Germanorum, Gallorum, Italorum, Hiſpanorũ, Anglorũ capitales pœnas conſtituentiũ aduerſus Magos & eos qui aut receptauerint Magos, aut impunitatẽ eorũ procurauerint: potiúsne habenda Vuiero fides quàm cõmuni populorũ, Regum, Principũ, Legiſlatorum, Magiſtratuũ, Iurecoſſ. experientię, qui euidentiſsimè impia & execrabilia comperta habuerunt ſcelera quibus contaminant Magi: potiúsne eundum in ſentẽtiam illius hominis qui diſcipulis fuit Magi omnium qui ſuo ſeculo vnquam extiterint peritiſsimi, quàm Prophetis, Theologis, Doctoribus, Iudicibus, & Magiſtratibus accedendũ qui veritatem explorauerunt permultis millibus violentarũ prę ſumptionũ, accuſationum, teſtimoniorũ, repetitionũ, comparationũ, recognitionũ, reſipi-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

resipiscentium animorum, & confessionum sibi ad mortem vsq; constantium. Habemus quoq; Dei
[a] Deut. 18. ipsius iudicium[a], qui se exponit Palęstinę gentes è terra exstirpasse non aliam ob causam quàm propter horrenda sortilegia quibus vtebantur, qui se
[b] Leuit. 20. non Magos solùm pronuntiauit exterminaturum, sed eos omneis etiam qui Magos sinent viuere[b],
[c] Ierem. 15. qui Ieremiæ edixit[c] quam maxima voce prędicaret se igne cędibusq; euersurũ esse Hierosolyma omneisq; incolas ob execranda Manasśis Regis sortilegia. Hęc ergo mihi videntur ad Vuieri libros responderi posse. At te autem, vir clarissime, lectoribusq; omnibus veniã mihi dari postulo, si quid asperius fortè cõscripserim: etenim fieri nõ potest vt quisquis vel leuissimo honoris Dei studio afficit, tot blasphemias audiat & legat sine stomacho iustissimaq; indignaõtie, prout sanctissimis homi nib. Prophetisq; accidit si quando rerũ tam abomi nandarum meminissent: quarum recordatione totus perhorresco & zelo accendor, quo omneis inprimis opus est inflammari, ne Dei honos sic teratur & proculcetur eorum pedibus qui scelera blasphemias impunitatemq; Magorum solent defendere.

FINIS.

CES RENAISSANCE TOURS

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance